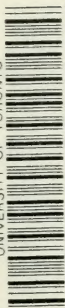

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00776491 3

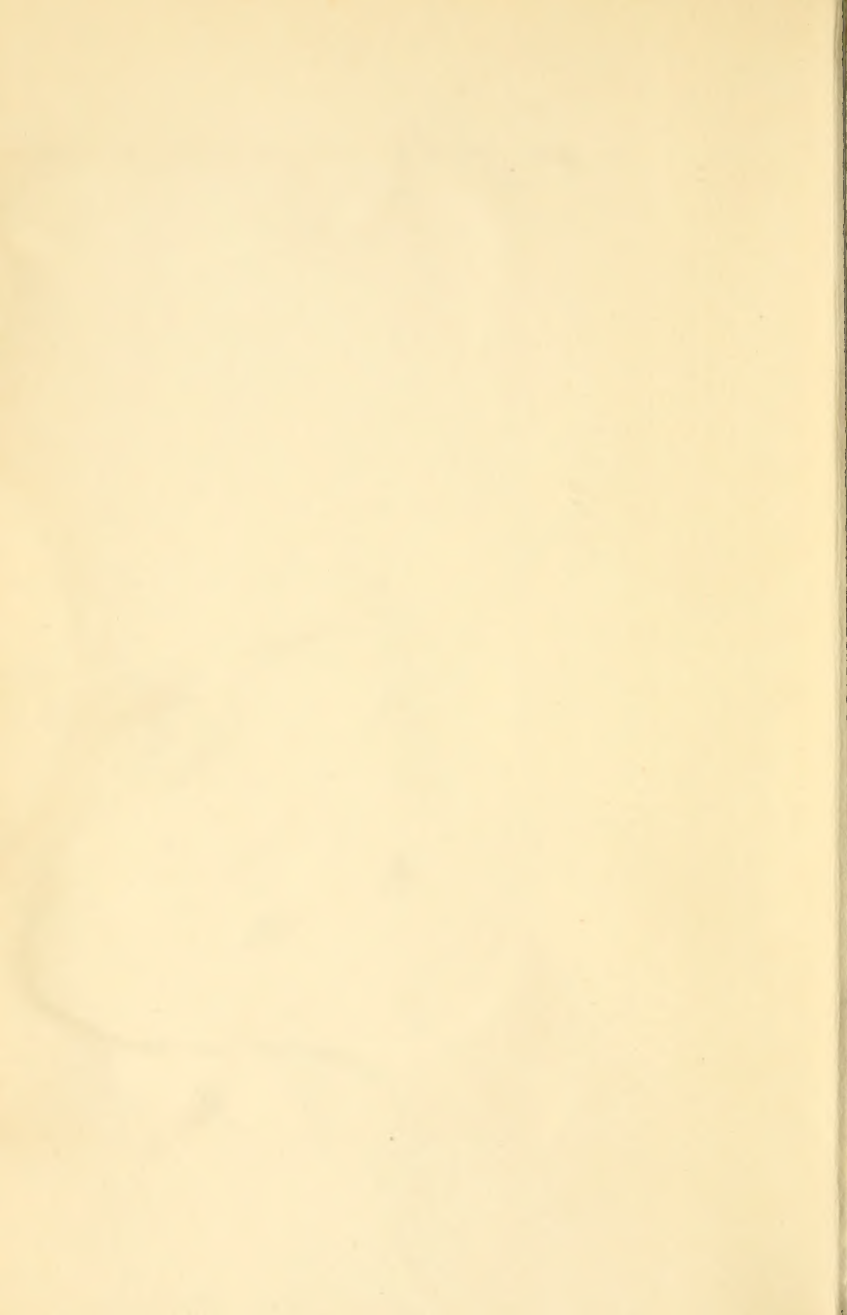
LL 585852 Cicero, Marcus Tullius. Orationes
C5684nyC.2 Orationes; ed. by Peterson. v.3.

WALLACE ROOM

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

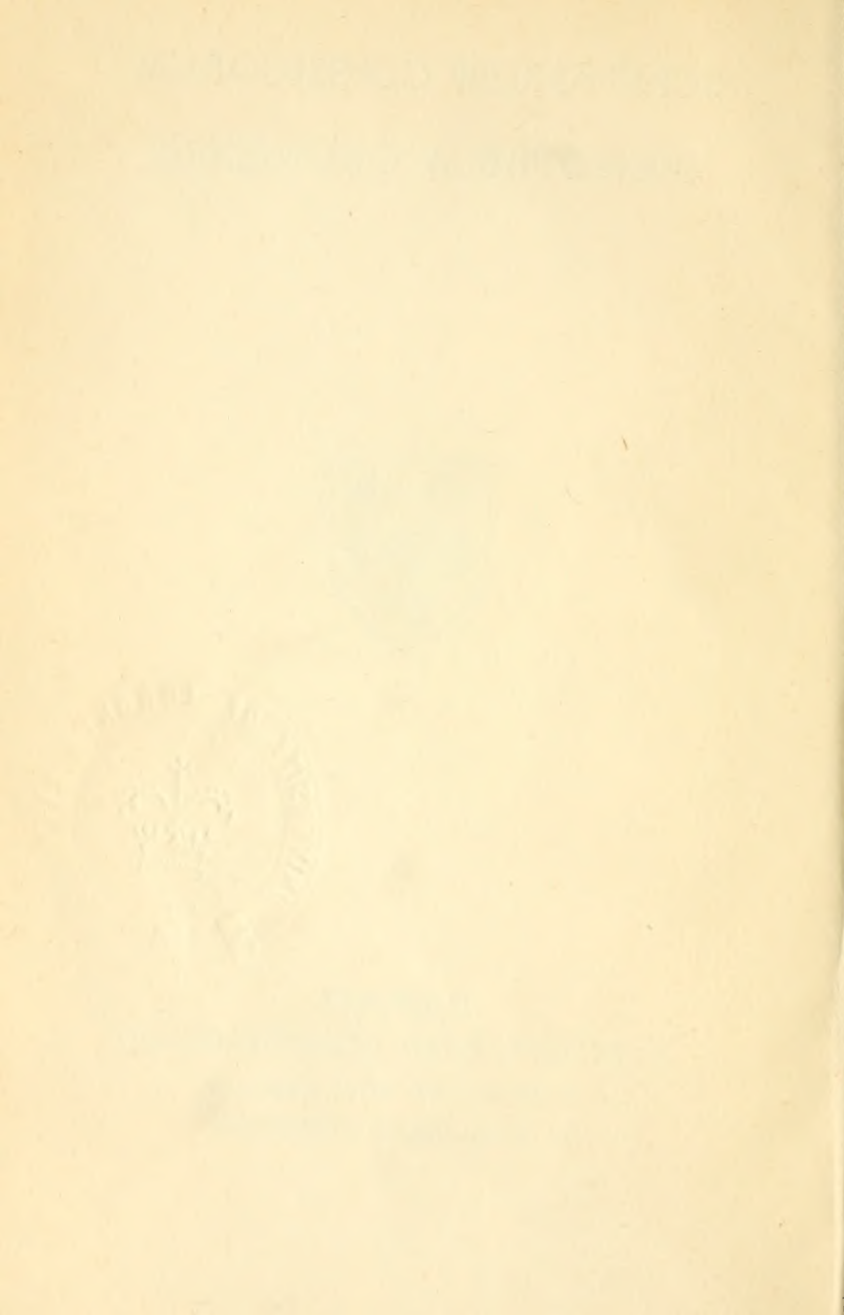

SCRIPTORUM CLASSICORUM
BIBLIOTHECA OXONIENSIS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
LONDINI ET NOVI EBORACI
APUD GALFRIDUM CUMBERLEGE

M. TVLLI CICERONIS
ORATIONES

DIVINATIO IN Q. CAECILIUM. IN C. VERREM

RECOGNOVIT
BREVIQUE ADNOTATIONE CRITICA INSTRUXIT

GVLIELMVS PETERSON

RECTOR VNIVERSITATIS MACGILLIANAE

EDITIO ALTERA
RECOGNITA ET EMENDATA

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

OXONII
Excudebat Carolus Batey
Architypographus academicus

585852

2.7.54

PA
6279
A2
1909
v.3

FIRST EDITION 1907
SECOND EDITION 1917
REPRINTED 1930, 1940, 1948

PRINTED IN GREAT BRITAIN

PRAEFATIO

EN tibi, lector, opus quod sex ante annis temere ac paene dicam inconsultius incohatum plurimis districtus occupationibus vix tandem confeci. Namque a Curatoribus Typographi Clarendoniani invitatus ut Verrinas ederem, nihil prohibere opinatus sum quominus usitatis fretus adiumentis et rationes secutus tralaticias textum harum orationum intra breve tempus recensere possem. Sed quaerenti ad initium num quid deesset ad notitiam librorum manu scriptorum confirmandam et dilatandam, contigit mihi adhuc quasi in limine operis codicem detegere et 'e carceris sui longa nocte eruere' quo constat nihil antiquius a Tullii nostri fautoribus hac aetate esse repertum. E quo tamen quasi ἐρμαίω abortae sunt multae quaestiones et problemata quae haud scio an ne nunc quidem omnino sint soluta: et quod opus in promptu videbatur atque expeditum intra paucos tantum menses absolvere, id multo mihi maiore constitit temporis et laboris dispendio. Liceat breviter in hac praefatione rem totam ita exponere ut unaquaque in re lectorem ad libellos quos nuper publicavi reiciam.¹

Iam inde ab iis temporibus quibus *Epistolam criticam ad Orellium* scripsit Madvigius (1828) inter omnes constitit Verrinarum libros MSS. in duas praecipue familias esse redigendos, quarum altera (X) Gallica est appellata, quia

¹ *Anecdota Oxoniensia*, Pt. ix (1901), 'Collations from the Codex Cluniacensis s. Holkhamicus'; *The Classical Review* (1902), vol. xvi, pp. 401-406: (1903) vol. xvii, pp. 162-164, 'The Cluni Codex of Cicero'; *The Journal of Philology* (1906), vol. xxx, pp. 161-207, 'The MSS. of the Verrines'; *The American Journal of Philology* (1905), vol. xxvi, pp. 409-436, 'The Vatican Codex of Cicero's Verrines'; (1907) vol. xxviii, pp. 125-152, 'Transposition Variants in Cicero's Verrines'.

PRAEFATIO

praecipui eius generis libri in Gallia reperti sunt, altera (*Y*) Italica sive vulgaris. Inter *X* et *Y* disceptant aliquo modo fragmenta Palimpsesti Vaticani (*V*), cum recentioribus sectae vulgaris exemplis, quamquam satis longo intervallo, congruentia.

Familiae *X* nullus iam liber non est mutilus. Primum locum obtinet codex praestantissimus Regius Parisinus 7774 A (*R*), quem totum initio Verrinarum corpus habuisse perfacile erat demonstrare (*J. Ph.* xxx, pp. 162 sqq.): quartum tantum et quintum libros hodie inter alia complectitur. In familia *Y* agmen ducit codex Parisinus 7776 (*p*), omnes orationes continens. Hunc librum denuo excussi, et dignus erat quem maiore in pretio haberent editores; nam saeculo undecimo exaratus est, et quamquam multas correctiones pertulit—quod idem valet de Vaticano—non est tamen inter deteriores adnumerandus.

Inter hos ceterosque earundem sectarum libros processit iam codex maxime insignis *Cluniacensis* s. *Holkhamicus*, quem ut antea dixi latentem ego in bibliotheca Holkhamica (387) detexi et velut recognovi. Sed ne nimium mihimet ipse videar tribuere, iuvat hoc loco profiteri, id quod iam in *Anecdoto* meo feci, vel ante me—quod tum ignorabam—eundem hunc codicem inspexisse virum in arte palaeographica sollertissimum Leonem Dorez, e Bibliotheca Publica Parisiensi, et nono saeculo iure ascribentem folium arte photographica depictum in eo volumine curasse inserendum quod edidit E. Chatelain (*Paléographie des classiques latins*: Pl. xxvii a). Quamquam non videtur ille quidem animadvertisse nedum interpretatus est verborum vestigia in primo folio ascriptorum *d' cōuētu clun'* (i.e. de conventu Cluniacensi), quae ego secutus et simul veterem illum catalogum respiciens quem constat in monasterio Cluniacensi inter annos A.D. 1158 et 1161 esse confectum,¹ statui

¹ Delisle, *Cabinet des Manuscrits*, ii, p. 458 sq.

librum quem in manibus habebam nullum esse alium quam praestantissimum codicem Cluniacensem 498, qui ibi his verbis describitur :—

Volumen in quo continetur Cicero in Catillina et idem pro Quinto Ligario et pro rege Dejotaro et de publicis litteris et de actione idemque in Verrinis.—De vera huius tituli interpretatione vide quae scripsi in *Classical Review*, xvii, p. 163.

Hunc codicem in orationibus Catilinariis edendis nuper adhibuit collega meus et amicus Albertus C. Clark, vir optime de M. Tullio meritus, ceteris qui exstant libris omnibus optimo iure praeponens. Quod ad Verrinas attinet, nullam harum orationum partem nisi secundum et tertium Actionis Secundae libros initio continebat ; et perincommode accidit quod exiguae tantum partes libri secundi nunc supersunt ; tertius liber totus est deperditus. Sed criticae est artis non modo latentia in lucem protrahere, verum etiam viam monstrare qua iniuriae temporis obviam ire possimus, et damna vetustatis velut reficere ac redintegrare. Licet certam rationem sequentibus vel deperditas cod. Cluniacensis partes iubere reviviscere, et librum hodie hiantem et decurtatum omnibus suis numeris et partibus explere.

Anno 1548 quaedam ‘Scholia et Castigationes’ ad Accusationis libros ii et iii iuris publici fecit Petrus Nannius (Nanning s. Nanninck), Litterarum Humaniorum in Vniuersitate Lovaniana Professor. In his multas a textu in editionibus vulgato discrepantes lectiones enotavit, e vetustissimo quodam codice excerptas, quem summis laudibus ut ‘aureum libellum’ et prope ἀναμάρτητον extulerunt qui Nannium secuti sunt editores. Nannii varietates fere omnes recepit Car. Stephanus (1554) et in Appendice, vol. ii, p. 686 separatim posuit.¹

¹ Intelligendum est priores Verrinarum editiones post Romanam (1471) omnes vulgarem praeuisse textum qui in deterioribus familiae

PRAEFATIO

Codicem Nannianum (*N*) nullum alium fuisse quam Cluniacensem nostrum ausim iam pro certo affirmare. Argumenta quibus innisus sum ut huius propositi fidem facerem singillatim exposui in *Anecdoto* meo, pp. xlvī-li; cf. *Classical Review*, xvi, pp. 403-405. Parum diligenter, ut tum fiebat, lectiones e cod. Cluniacensi transcripsit Nannius, et saepius quae enotaverat cum scriptura in editionibus vulgata in schedis suis immiscuit; unde factum est ut signo 'falso N' in apparatu critico bis terque sim usus, ne quis re vera aliud in codice Nanniano stetisse existimet quam quod exstat vel exstabat in Cluniacensi. Possum etiam nova huius indiligentiae exempla hoc loco proferre. Ad ii § 180 lectio vulgata erat *mecum fingam*. Habet Cluniacensis *in te confingam* (itemque *Lg.* 42, Par. 7776 et al.). Cum vellet *mecum* corrigere Nannius, *in te fingam* refert, vocabulum *confingam* in codice suo per incuriam aspernatus. iii § 44 *In beneficio populi Romani hoc petit* vulg.: *in beneficio populi Romani propter hoc petit* Nannius. Vnde illud vocabulum *propter*? Veram lectionem hic praebent *Lg.* 42 (*O*), e Cluniacensi descriptus, et Vaticanus (*I*)—*in beneficio praetor hoc petit*. Vtramque scripturam refert Nannius, vulgatam (i. e. *populi Romani*) et pro *praetor* falso *propter*. iii § 75 pro *tantum lucri* habent codd. deteriores *triticum lucri*: vulgatam lectionem ita corrigit Nannius ut *tantum* e cod. Cluniacensi adsumat (et sic Vaticanus, *Lg.* 42), *triticum* relinquat: unde *tantum triticum lucri* posuit Orellius, 'codicem Nannianum' secutus!

In magno honore erat, ut iam dixi, apud ceteros iis

Y exemplaribus vel hodie agnoscitur. Primus Naugerius in editione Aldina Veneta (1519) scripturas vulgatas secundum codicem aliquem diversi generis correxit. Simili modo edd. *Herwagenianam* et *Victorianam* (1534) in primis et extremis Verrinarum libris e familia *X* correctas esse liquido apparet. Atque eadem ratione usus Car. Stephanus libros praeterea ii et iii ad codicem a Nannio usurpatum exegit.

temporibus Tullii sospitatores codex ille quem raptim inspexisse videtur Nannius : ‘ omnes eius quae indicatae essent varietates totidem fere ’, ut ait Zumptius, ‘ emendationes habendas esse illico intellectum est. ’ Quare minime est mirandum eos qui Nannium secuti sunt, et qui isdem fere locis quibus ille vivebant, talis libri memoriam fovisse, quem apparebat etiamsi tantis erroribus a Nannio obscuratum veram tamen Ciceronis imaginem reddidisse. Immo magis esset mirum si codex tam insignis continuo se ex hominum notitia subduxisset.

Post impressam primam Lambini editionem (1565-6), misit ad eum codicis cuiusdam vetustissimi scripturas ad libr. ii et iii a vulgata differentes Fr. Fabricius Marcoduranus (Franz Schmidt von Düren : ob. 1573). Neque dubitare possumus quin, si vita ei suppetisset, eandem quam Stephanus praeunte Nannio ingressus erat viam secutus, has Fabricii scripturas Lambinus, accurate in libellum, ut ipse dicit, relatas, in textum editionis repetitae curasset adsumendas. Vt res se habet, ex hoc fonte videntur fluxisse lectiones *v.c.* quae in margine positae sunt editionis repetitae, et huic adscribenda fere sunt omnia quae eadem haec editio in libris ii-iii a priore diversa praebet. Hunc codicem Fabricianum (*F*), perinde ac Nannianum, non alium fuisse quam Cluniacensem abunde demonstravimus in *Anecdoto*, pp. xxxix-xlvi.

Restat codex quem de nomine possessoris ¹ Metellianum editores nuncupant. Hunc eundem esse atque Fabricianum iure iam suspicatus est Gruterus : negavit in *Epistola ad Orellium* Madvigius, quem secutus est Bake (*Biblioth. crit. nova*, v, pp. 1-56). Post Gruterum idem opinatus est in editione sua (1831) C. T. Zumptius, qui exiguam quae invenitur inter hos libros differentiam ad errorem eorum recte

¹ Ioannes Matalius Metellus (Jean Matal), 1520-1597.

attribuit qui lectiones excerpserunt aut descripserunt. Rem in dubio relinquunt in editione Turicensi Baiterus et Halmius (1854). Sed luce iam clarius apparet ideo codicem Metellianum non alium habendum esse quam Fabricianum quia idem uterque erat qui hodie Cluniacensis est appellandus. Codicis Metelliani notitiam Grutero debemus, qui in editione sua (1618) lectiones exhibuit quas ex Iani Gulielmii schedis transcripserat. Diem supremum iam anno 1584 expleverat Gulielmius, quem iudico non multo post Fabricium codicem Cluniacensem ita inspexisse ut non longius quam iii § 16 opus continuaverit, sive quod avulsis foliis liber iam in calce deficiebat, sive quod ipsi Gulielmio iam patebat rem antea a Fabricio esse transactam. Quae omnia satis ample in *Anecdoto* exposui, pp. xxxix sqq.

Quodsi praeter Verrinarum partes quae hodie in Cluniacensi supersunt iis solum excerptis esset innitendum quae in editionibus suis adhibuerunt Lambinus (1584) et Gruterus, parum accurata profecto esset nostra praestantissimi huius codicis notitia. Sed exstat in bibliotheca Laurentiana testis locupletissimus in libro qui Lagomarsinianus 42 appellatur, et quem ex optimo quodam exemplari descriptum esse recte augurati sunt qui eum contulerunt editores. Hoc ego exemplar codicem fuisse Cluniacensem, nondum hiantem et decurtatum, plurima secutus signa atque argumenta ausus sum affirmare. Qui huius rei experimentum facere velit, inspiciat tantum formulam *CO* qua usus sum in apparatu critico per eas libri secundi partes quae vel hodie in Cluniacensi (*C*) supersunt, ut demonstrem quam accurate cum hoc codice concordet *Lg.* 42 (*O*).¹ Conferat etiam *Anecdoton*,

¹ Siglo *O*¹ priorem in *Lg.* 42 manum significavi, quotiens opus est commemorare priorem scripturam vel ab ipso librario vel postea ad normam lectionis vulgatae mutatam esse. Namque in ceteris libris inter deteriores adnumerandus est hic codex: et qui libros ii iii exscripsit saepius ipse inter Cluniacensem et textum vulgo receptum videtur vacillasse. Huc pertinet quod in calce libri admonuit

pp. xxiii sqq., *Classical Review*, xvi, 401 sqq., *Journal of Philology*, xxx, pp. 194-5, ubi multos citavi locos unde apparet cod. *Lg.* 42 raptim a docto quodam viro exscriptum esse, qui tamen non semper quod erat in exemplari videtur intellexisse aut legere potuisse.

Iure igitur primum una cum Cluniacensi locum per libros ii-iii obtinet hic codex, et videor mihi propositum iam probasse quod sex ante annis in medium protuli, codicem Cluniacensem eundem esse atque Nannianum, Fabricianum, Metellianum, addito Lagomarsiniano 42 : $C = NFM + O$.¹

Diiudicata hac lite, formulam repetamus qua demonstrare possimus criticam omnium Verrinarum rationem, prius divisam, iam in unum corpus redigendam esse. Hoc satis indicant per singulos libros signa $SD + C + R$ —qui codices unius archetypi quasi disiecta habendi sunt membra—collatis in omnes orationum partes Parisino 7776 (*p*) et, ubi exstat, palimpsesto Vaticano (*V*).

Et primum singulos recenseamus codices qui duas familias componunt *X* et *Y*.

Omnium quotquot sunt in familia *X* codicum illud est commune quod certis in locis hiant universi, et praecipue in libro quinto magnam exhibent lacunam inter §§ 162 et 171. Primas in hac familia partes agit, ut supra dictum est, Regius ille Parisinus 7774 A (*R*), quem photographice depictum apud Chatelain inspicere licet (Pl. xxxi). Hunc ego codicem initio omnibus partibus perfectum fuisse demonstravi: immo in eum quadrare videntur verba quibus

Leonardus Aretinus: *Hic liber cum initio recte scriptus fuisset postea corruptus est ab homine qui, cum vellet eum corrigere, corruptit. Quare priorem litteram accepta, correctiones reice.*

¹ Restat tamen quidam scrupulus atque dubitatio quae vetat omnes in *O* quas vocant verborum transpositiones ut e deperditis cod. Cluniacensis partibus accurate transcriptas in textum recipere. De hac re agam paullo infra; cf. *American Journal of Philology*, vol. xxviii, pp. 136-7.

causam adumbrat Zumptius quare libri ii et iii separatim fuerint exarati: 'nimirum optimum illud exemplar Verrinarum, ex quo tamquam ex communi fonte omnes libri meliores fluxerunt, olim aut casu quodam, aut quia mediae orationes parum iucundae habebantur, discissum videtur esse, qua in ruptura cum perissent extrema libri i folia factum est ut postea primae tres cum extremis duabus, aut etiam hae duae solae, et rursus mediae illae separatim describerentur, hae quidem propter severitatem argumenti rarissime' (Praef. p. xxxiii). Qua fidelitate librarius Regii exemplar quod ante oculos habebat transcripserit, ex eo iudicari potest quod in iv § 142 tres lineas vacuas relinquit ut verba quae legere nequibat (*sese antea . . . cumque eum*) postea reponerentur. Desunt haec verba etiam in ceteris familiae X codicibus, sed nulla indicata lacuna.¹

Iuxta R merito ponendus est Par. 7775 (S), saec. xiii, cuius codicis scriptorem iudico perfectum quoddam exemplar, Regii gemellum, ante oculos habuisse.² In prioribus Verrinarum libris duo tantum folia hodie supersunt, ii. i §§ 90–III continentia. Iam illud imprimis est notandum quod, cum ceteri huius sectae codices, qui omnes aetate posteriores sunt quam S, isdem verbis hic desinant,³ non nisi expleta demum pagina hoc modo deficit S: qua ex re concludere licet librarium cod. S, quamquam potuisset plura ex exemplari suo transcribere, hoc loco intermisisse opus ceterisque auctorem exstitisse cur isdem verbis subsisterent omnes (J. Ph. xxx, pp. 163 sqq.). Itaque debemus cod. S permagni aestimare ut omnium in familia X qui priores libros habent codicum parentem. Et recensio quam prae-

¹ Haud absurdum fuerit hic commemorare eandem fere rem et in Cluniacensi, qui et ipse potest ex eodem quo Regius archetypo descriptus esse, duobus in locis evenisse, ii §§ 23, 24; v. *Anecdoton*, p. xxvi.

² v. J. Ph. xxx, pp. 167 sqq.

³ de istius singu(lari), ii. i § III.

bebat *S* iam inde ab initio Verrinarum usque ad ii. i § III, quippe ab eodem fonte sumpta e quo derivati sunt libri iv–v, haud minoris est aestimanda quam illa quam tradit in libris extremis praestantissimus codex *R*.¹

Quodsi praeter libros iv–v duo tantum folia in *S* supersunt, quid valet hic codex ad textum priorum orationum stabili in loco constituendum? Est unde detur responsum. Exstat etiam in bibliotheca Parisiensi cod. 7823 (*D*), non antea collatus nisi paucis locis. Hunc ego ineunte saeculo quinto decimo ex *S* descriptum esse pronuntiavi (*J. Ph.* xxx, pp. 167 sqq.), quod satis est causae cur primas ei partes detulerim in textu priorum orationum definiendo. Ceteri huius familiae codices, ex *SD* derivati potius quam ex ipso *R* (l. c. pp. 169 sqq.), abiciendi sunt omnes: satis habui in hac editione omnium vel plurimorum consensum siglo Ψ insignire. Nam prior iste Guelferbytanus (*G*₁), de cuius meritis plane erraverunt editores, et recentior est quam *G*₂, et multo magis correctionibus depravatus (l. c. pp. 183 sqq.). Neque maioris est pretii codex Leidensis (*L*); cf. l. c. pp. 176 sqq. Illud pro certo est habendum, ubicumque hic et ceteri ab *SD* declinant semper in peiorem fieri partem. Horum codicum lectiones neglegere et poterunt et debebunt posterī: ipse nimius fortasse fui qui duos e Museo Britannico cum iis coniunxerim libros, Harl. 4105 et 4852 (l. c. pp. 181 sqq.), quorum hic praecipue optimam praebet recensioem quae si antea fuisset vulgata numquam *G*₁ *G*₂ *L* tantopere laudassent editores.

Proximum est ut familiam *Y* recenseamus, cui adscribendum est deteriorum codicum agmen quos adhibuerunt ii qui Verrinas primum typis impressis mandaverunt. Sed inter hos et cod. Parisinum 7776 (*p*), saeculo undecimo exaratum (Chatelain, op. cit.: Pl. xxxi), satis longum est

¹ Non praetermittendum est cod. *S* in libris iv–v plerumque cum altera in *R* manu congruere (*J. Ph.* xxx, p. 198).

intervallum. Hunc codicem totum perlegi, et errores eorum qui scripturas eius iam antea rettulerunt (*J. Ph.* xxx, p. 165) omnes removi. Neque vero dubitandum est ipsum huius familiae quasi ducem et signiferum interpolatoris et correctoris manum saepius pertulisse: testis sit locus ii § 1 ad fin. ubi verba *erepta esset facullas eorum quos* e textu prorsus sunt expellenda. Quin etiam cum Vaticano nonnumquam ita consentit *p* (e. g. v § 125) ut manum corruptricem vel antiquis temporibus certis in locis adhibitam esse appareat. Sed multa supplet *p* quae in familia X omnino sunt omissa: Div. §§ 65, 66 (v. *J. Ph.* xxx, p. 175); ii. i §§ 9, 45; iv §§ 27, 35, 142; v §§ 76, 136, 152, 154. Quin etiam nunc primum e cod. *p* recuperata sunt verba *sic abusus est* ii. i § 130 quae locum in omnibus libris impressis hiantem sero sanaverunt. Neque vero nullius est momenti quod quibusdam in locis videtur ipse Quintilianus recensionem quam tradit *p* inter manus habuisse potius quam *RSD*; cf. v § 117, Div. § 4. Supplevit altera manus in *p* (*p*² = saec. xiii) verba a priore librario sive per incuriam omissa sive quia non legere poterat quod erat in exemplari.

Cum codice *p* artissime cohaeret Lagomarsinianus 29 (*q*), saec. xv (*J. Ph.* xxx, pp. 190-1). Hunc permagni aestimabat Zumptius, in iis praesertim partibus quae desunt in codicibus familiae X. Ipse non inspexi, supervacaneum ratus, ut qui ipsum cod. *p* totum perlegissem, quidquam amplius quam cod. *q* lectiones iam ab aliis enotatas in apparatu meo includere; vide tamen quae scripsit C. F. W. Muellerus in *Adnot. Crit.* p. xci. Ex hoc codice derivatus est Harleianus 2687 (*r*); v. *J. Ph.* xxx, pp. 191-3. Consensum codicum *pqr* siglo π indicavi.

Par. 4588 A (*k*) tertii decimi saeculi est codex, quem in libris ii-iii ex parte contulit Iordanus. Et certe nimis iam est occaecatus quam ut continenter legi sine molestia possit; ipse tamen inspexi et dubiis in locis identidem laudavi.

PRAEFATIO

Medium inter *p* et codd. deteriores locum videtur obtinere.

In deterioribus adnumerandus est cod. S. Marci 255 (*b*), quem quasi exempli causa totum perlegi. Videtur circa annum 1420 esse exaratus. Cuiusmodi exemplar librarius ante oculos habuerit ex eo licet concludere quod pro verbis *quo in numero* ii. i § 15 (nimirum per compendia scriptis) posuit *coiere*.

Erfurtensem (*E*) ex Harleiano 2682 (*H*) descriptum esse contra Zumptium certissimis argumentis demonstravit A. C. Clark (v. *Anecd. Oxoniensia*, Part vii (1892), pp. 48-51). In Verrinarum excerptis cum codd. Cluniacensi et Regio Parisino (*R*) egregie concordat *H*; v. quae scripsi in *Am. J. Ph.* xxviii, p. 131.

Vt Palimpsestum Taurinensem omittam, hodie combustum, qui nihil nisi perexiguam Verrinarum partem continebat, restant solum fragmenta Codicis Vaticani (*V*), quae utinam hodie non essent tam exigua. De his fusius disputavi in *American Journal of Philology*, xxvi, pp. 409-436. Qua in re omnino tollenda est sententia quam quadraginta abhinc annis pronuntiavit H. Meusel¹: 'summo opere cavendum est religiosis omnibus et prudentibus hominibus ne ab hoc fallacissimo auctore decipiantur et circumveniantur.' Nimirum ille quidem, dum litterarum syllabarum verborum permutationes, additiones, omissiones quasi in trutina expendit, rem nimis ad calculos videtur revocasse. Ego contra adfirmo per magnam saltem harum orationum partem non posse nisi adiuvante Vaticano verum Ciceronis textum constitui. Sint exempla in libris prioribus hi loci:—

ii. i § 107 ubi verbum *reprehendi* in *V* solo adservatum est.

¹ *De Ciceronis Verrinarum codicibus*: Pars i, I tri maior fides habenda sit, palimpsesto Vaticano an codici Regio Parisiensi 7774 (Berolini, 1876).

ibid. § 110 ubi scripturam cod. *V* tribus in locis comprobaverunt editores, *Qui . . . iure . . . discrimen*.

ibid. § 146 ad fin. ubi verba *facito quid est suo cuique* ex homoeoteleuto in ceteris codd. omnibus omissa in *V* solo leguntur.

ibid. § 151 *stetisse cum V* sol.: *stet esse cum p*: *tet esse cum p*²: *ter esse cum Lg.* 29 *r*: *testes secum bδ*.

ibid. § 158 ad fin. *oportebat quos V* sol.: *oportebat erepta esset facultas eorum quos p* rell. (v. *Am. J. Ph.* xxvi, p. 416).

Sunt alia eiusdem generis: qui hosce locos in apparatu critico consideraverit videbit quam longe in hac re erraverit Meusel:—ii. i § 111 *multi in isdem*, etc.: § 114 *nullum*: § 121 *perfacete*: § 125 *sescenta*: § 138 *inhumaniter*: § 142 *quisquam accedit*: § 143 *Lex operi*. Vt summatim rem exponam, e centum et viginti quinque fere locis in quibus per libros priores vera lectio erat determinanda, in viginti tantum duobus locis patet errasse Vaticanum: cetera aut recta sunt aut parum certa. Atque multo maioris momenti sunt illa quae dedi exempla quam errores in *V* quos enotavit Meusel; *Am. J. Ph.* xxvi, p. 419.¹

Et quoniam de prioribus dixi libris, illud videtur esse addendum, in tres praecipue partes distribui posse cod. Vaticanum fragmenta, quarum prima ad normam codd. *SD* in libris prioribus est exigenda, altera cum *Cc* et *O* per libros ii–iii Actionis Secundae comparanda est, tertia cum *R* et *S* per libros extremos. Nec non adhibendus est per totum opus cod. Parisinus 7776 (*p*). Sequitur mixtum, quod aiunt, iudicium: nam inter ceteros ita vacillat *V* ut diversas in variis Verrinarum portionibus recensiones in se videatur comprehendere. Et fieri certe potest ut magnum Verrinarum corpus quale initio in cod. *V* continebatur correcto-

¹ Ex altera parte frustra disputat H. Nohl, *Wochenschrift f. klass. Phil.* xli (1910), p. 1116.

rum et emendatorum manus diversis locis et temporibus pertulerit.

Inter quae emergit tamen quaestio difficilis et scrupulosa, utri codices ordinem verborum ab ipso Tullio positum fidelius servaverint. Quod ad libros priores attinet, nihil videtur obstare quominus Vaticanum sequamur. In duodecim fere locis ad finem libri primi (*Am. J. Ph.* xxviii, pp. 128–9) videtur mihi huius codicis auctoritati contra *p* ceterosque familiae *V* codices obtemperandum esse: deficit in his partibus *X*. Ergo cod. *V* disceptatorem adhibebo cum agam de difficili quaestione, num C. F. W. Muellerus recte fecerit qui omnes in *Lg.* 42 (*O*) verborum transpositiones per libros ii–iii in textum receperit?¹

Vt in prioribus libris, ita in libris ii–iii quidam sunt loci in quibus veram scripturam conservavit cod. *I*, aut solus aut *CcO* suffragantibus:—

iii § 70 *atque adeo cum damnatus eris*. In nullo alio quam *V* codice leguntur haec verba, quae in archetypo ceterorum omnium videntur ex homoeoteleuto omissa esse. Simile aliquid evenit Div. § 8 *iudiciorum* (*vim gravitatemque requirunt iudiciorum*), ubi haec verba ob eandem causam et in *X* et in *V* omissa sunt: supra lineam supplevit *p*².

ii § 61 *amplam nactus VO* contra rell. (*amplam occasionem nactus*, s. *amplam occasionem calumniae nactus*).

ii § 84 *angebatur animi necessario VcO* contra rell. (*angebatur tamen animi dolore necessario*).

¹ Parvum est illud sed Tullianum usum loquendi spectantibus haud praetermittendum, quod inter *esse videantur* et *videantur esse* differunt inter se codices: c. g. ii § 61 (in clausula sententiae *esse videantur V rell.* praeter *O* (*videantur esse*). Cum eadem res iterum (§ 108) observatur (*esse videtur* codd. praeter *O*, *videatur esse*) suspicionem movet: videmur nobis correctoris alicuius manum deprehendere, qui voluit culpam illam structuram e textu eicere. Cf. iii § 99 *praeda esse videatur* codd. praeter *O*, in quo est *esse videatur praeda*: quamquam hic vocabulum *praeda* textui adscriptum esse putat Zielinskius. Confer et v § 35 *videntur esse R al.*: *esse videntur SΨ*.

iii § 220 *denis non licere VcO*: om. ex homocoteleuto ceteri codd.

iii § 199 *quos non exarat VcO*: om. rel.

iii § 221 ubi *tanti . . . aestimabit videtis* habent *p* rel., verbis quae in medio debebant esse omissis et e *VO* recuperatis.

Sed mira inter haec res observatur quod, cum per libros ii-iii in variis lectionibus prorsus inter se consentiant *VCcO* (cf. *Am. J. Ph.* xxvi, pp. 420-1, 423, 428), in conlocatione verborum incipit quaedam apparere differentia atque diversitas. E triginta fere libri secundi locis in quibus codices inter se comparari possunt, et qui alicuius momenti habendi sunt, discedit *O* a *V*, quod ad verborum ordinem attinet, haud saepius quam viciens. Et per librum tertium crescit haec discrepantia, quamvis in ceteris rebus inter se plerumque congruant codd. *V* et *O*. Nonaginta sunt fere eiusdem generis loci in quibus licet *V* cum *O* in verborum conlocatione comparare: in his congruit *O* cum *V* tantum undeviciens, in ceteris omnibus locis discedit a *V*. Non improbandus est ordo verborum in *V* positus, quamvis repugnet *O*, in hisce locis: iii §§ 23, 25, 26, 29 (bis), 47, 68, 130, 175, 183 (bis), 193, 213.

Quare miretur nemo me in hac editione C. F. W. Muel-
lerum non esse secutum qui per libros ii-iii verborum
conlocationem in *O* positam semper fere in textum recepit.¹
Quaeri potest num cod. *O* in hac re improbare idem valeat
quod auctoritatem ipsius Cluniacensis detrectare: vide quae
scripsi in *Am. J. Ph.* xxviii, pp. 149 sqq. Non ausim in re
dubia atque difficili, quae nisi nova nacti erimus adiumenta
critica non poterit plane diiudicari, quidquam pro certo
affirmare: sed videtur mihi quidem librarius cod. *O*, summa
alioqui religione et fide transcribens, verborum ordinem

¹ Sed cf. quae scripsit J. May in Bursian, *Jahresbericht*, cliii 1911, p. 54.

aliquotiens suo Marte immutasse : exemplo sint ii §§ 11, 28, 114, 177, ubi ab ipso Cluniacensi refutatur, et §§ 52, 149, 154, iii §§ 28, 34, ubi a lectione discedit *O* quam in *C* stetisse referunt qui cod. Cluniacensem nondum decurtatum contulerunt. Cf. *Am. J. Ph.* xxviii, p. 151. Quin etiam si omnes quae hodie exstant in *O* verborum transpositiones ex ipso Cluniacensi essent transcriptae, quomodo fit ut tot varietatum fere nullam aut Nannius aut Fabricius aut Gulielmius usquam commemoraverit ? Sed haec hactenus. Digna est quaestio quae in aliis quoque Tullii orationibus exerceatur : in Cluentiana, e. g., centum fere locos denotavi in quibus codices nostri inter se in verborum conlocatione dissentiunt ; v. *Classical Philology*, iii. 2. Praeter numerorum rationem, videntur librarii interdum ipsi sibi placuisse in talibus verbis ponendis qualia sunt *iam, enim, iste, etiam, potius, quoque* (ii § 166 ; iii § 199 ; v § 123 ; Rosc. § 82).

Quod denique ad libros iv–v Verrinarum attinet, illud est animadvertendum, cum *p* et deterioribus congruere plerumque cod. *V* potius quam cum Regio Parisino (*R*), et in dubiis lectionibus et in verborum conlocatione. Et hercule in prava conlocatione similibusque erratis nonnumquam manifestoprehenditur : e. g. v § 115 *omnesque multum V* sol. pro *omnes multumque*, et § 132 *calamitates quidem* pro *quidem calamitatis* ; cf. *Am. J. Ph.* xxvi, p. 434.

Sed nonnihil momenti ad hanc disceptationem videtur illud adferre quod recensionem quam praebet *V* ante oculos habuit Quintilianus : v § 117 *sunt haec Vp* al. et Quint. viii. 4. 19, *haec sunt RSψ* : ibid. *usitatum est Vp* al. et Quint., *est* om. *RSψ* : § 118 *Romanorum V* Quint. viii. 4. 27, om. rell. ; cf. Div. § 4 *habere eos pδ* et Quint. ix. 2. 59, *eos habere Dψ*.

Merito igitur laudandus est cod. Vaticanus ut sectae vulgaris quasi ultimus et verus parens. Atque etiam

PRAEFATIO

recensio quam praebet *P* potest fuisse antiquior quam illa quae in archetypo continebatur e quo descripti sunt *RS*, unde excerpsit aliquis libros ii iii ut in cod. Cluniacensi olim legebantur. Sed utra scriptura ipsi Tullio plus debeat, id sane haud facile erat decernendum.

Scribebam Monte Regio Canadensium

Mense Iulio MDCCCXVII

Kal. Mart. MDCCCXVI

SIGLA PER LIBROS PRIORES

(DIV. IN Q. CAEC., ACT. I, ACT. II LIB. I)

S = Parisinus 7775, saec. xiii, mutilus (ii. I, §§ 90-III *Dolabellae* . . . *istius singu[lari]* continens)

D = Parisinus 7823, ineunte saec. xv e cod. *S* nondum mutilato descriptus

*G*₂ = Guelferbytanus (41 Weissenburgensium) saec. xv

L = Leidensis (Perizonianus 12) saec. xv

K = Harleianus 4105, 'A.D. 1462' scriptus

Z = Harleianus 4852, saec. xv

*G*₁ = Guelferbytanus (2652, Extravagantum) ad finem saec. xv scriptus. Huius codicis gemellus est Parisinus 7822, scriptus anno 1471

σ = codex S. Stephani

λ = codex Lambini

Hos omnes eiusdem esse familiae demonstravimus, cuius princeps est et parens mutilus cod. *S* (v. *Journal of Philology*, xxx. 161-207) : continent, praeter libros iv-v, priores orationes usque ad verba *istius singu[lari]* ii. I, § III. Siglo *G*₃ consensum codicum *G*₁*G*₂*L* significaverunt editores. Nos omnium vel plurimorum in hoc genere codicum conspirationem nota *Ψ* indicavimus. Ipse cod. *S* et eius apographon *D* omnibus locis diserte citantur : *D al.* = *D* aliique eiusdem familiae codices

V = fragmenta Palimpsesti Vaticani (Reginensis 2077) saec. iii/iv. Continet ii. I, §§ 105-114 docet hominem . . . usitata satis : §§ 119-130 videbantur quod . . . locavissent : §§ 137-139 Venit ad Ch. . . esse deferre : §§ 142-148 bonis praedibus . . . existimationem con. : §§ 150-153 tabulae praedam . . . ut illorum : § 158 Q. Curtium . . . subsortiebatur. De hoc codice v. quae scripsimus *American Journal of Philology* (*Am. J. Ph.*), xxvi, pp. 409-436

SIGLA PER LIBROS PRIORES

ϕ = Parisinus 7776, saec. xi

q = Mediceus plut. xlvi, cod. 29, s. Lagomarsinianus 29, saec. xv

r = Harleianus 2687, saec. xv

π = consensus codicum *ϕqr*

b = cod. S. Marci 255, saec. xv. Desinit in fine Actionis Secundae Lib. ii

δ = deteriores, e. g. Lagomarsiniani (*Lgg.*) et ceteri omnes e quibus initio constitutus est textus in libros impressos receptus

Citatur hic illic Parisinus 7786, saec. xiv. Ad Cap. xvii Actionis Secundae Libri Primi commemoratur etiam fragmentum Palimpsesti Taurinensis

Asc. = Ps.-Asconius

M. TVLLI CICERONIS
IN Q. CAECILIUM ORATIO
QVAE DIVINATIO DICTVR

SI quis vestrum, iudices, aut eorum qui adsunt, forte ^I
miratur me, qui tot annos in causis iudiciisque publicis ita ¹
sim versatus ut defenderim multos, laeserim neminem,
subito nunc mutata voluntate ad accusandum descendere,
5 is, si mei consili causam rationemque cognoverit, una et id
quod facio probabit, et in hac causa profecto neminem
praeponendum mihi esse actorem putabit.

Cum quaestor in Sicilia fuisset, itaque ex ea ²
provincia decessissem ut Siculis omnibus iucundam diu-
10 turnamque memoriam quaesturae nominisque mei relin-
querem, factum est uti cum summum in veteribus patronis
multis, tum non nullum etiam in me praesidium suis fortunis
constitutum esse arbitrarentur. Quare nunc populati atque
vexati cuncti ad me publice saepe venerunt, ut suarum for-
15 tunarum omnium causam defensionemque susciperem. Me
saepe esse pollicitum, saepe ostendisse dicebant, si quod
tempus accidisset, quo tempore aliquid a me requirerent, com-
modis eorum me non defuturum. Venisse tempus aiebant ³
non iam ut commoda sua, sed ut vitam salutemque totius

² mirantur *plerique codd.*: num mirabitur? (*Cl. Rev.* xviii. 440)
qui per tot (*Quint.* iv. 1. 49) *G₂L* sim ita π ³ defenderem
codd. ⁴ descenderim *D π Asc.* ⁹ decessissem πb (i, § 52):
discessissem *D Ψ* ¹³ Quare *DG₂KZ*: qui π et *plerique codd.*
¹⁴ publice saepe *codd.*: saepe *om. v. del. Bake*: supplices saepe
J. Paulson ¹⁵ fortunarum suarum (*sed cum signis transp.*) *D*, item
G₂LK (§ 31 *infra*) ¹⁶ esse *om..p* ¹⁹ sua et ut *om. p*
CIC. VER. 1

provinciae defenderem; sese iam ne deos quidem in suis urbibus ad quos confugerent habere, quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset; quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in rapinis, superbia in contumeliis efficere potuisset, eas 5 omnis sese hoc uno praetore per triennium pertulisse; rogare et orare ne illos supplices aspernarer quos me incolumi nemini supplices esse oporteret.

2 Tuli graviter et acerbe, iudices, in eum me locum adduci
4 ut aut eos homines spes falleret qui opem a me atque 10
auxilium petissent, aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adulescentia dedissem, tempore atque officio coactus ad accusandum traducerer. Dicebam habere eos actorem Q. Caecilium, qui praesertim quaestor in eadem provincia post me quaestorem fuisset. Quo ego adiumento 15 sperabam hanc a me posse molestiam demoveri, id mihi erat adversarium maxime; nam illi multo mihi hoc facilius remisissent si istum non nossent, aut si iste apud eos 5 quaestor non fuisset. Adductus sum, iudices, officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, vetere consue- 20 tudine institutoque maiorum, ut onus huius laboris atque officii non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem.

Quo in negotio tamen illa me res, iudices, consolatur, quod haec quae videtur esse accusatio mea non potius 25 accusatio quam defensio est existimanda. Defendo enim multos mortalis, multas civitates, provinciam Siciliam totam; quam ob rem, quia mihi unus est accusandus, prope modum

2 num quod deorum? (iv, § 151) 13 habere eos *prō Quint.* ix.
2. 59: eos habere *DΨ* 14 eadem *prG₁*: sua *DL*: illa *Hirschfelder*:
Sicilia *Mueller* 15 post me quaestorem *πδ*: *om. DΨ*. *Haec verba*
requirere videtur vocabulum illud praesertim: J. Ph. xxx, 173. Quo
codd.: sed quo *coni. Ruhnken, fort. recte* 16 demoveri *prō*:
dimov. *DTg* (amoveri *L*) idem id *DΨ* 19 Ita adductus *Phygers*
20 veteri *D al. π* 24 illa me res *D al. π*: illa res me *G₃* 28
quia *DΨ* (cum *L*: si *πδ* etiamsi?)

manere in instituto meo videor et non omnino a defendendis
hominibus sublevandisque discedere. Quodsi hanc causam 6
tam idoneam, tam inlustrem, tam gravem non haberem,—
si aut hoc a me Siculi non petissent aut mihi cum Siculis
5 causa tantae necessitudinis non intercederet, et hoc quod
facio me rei publicae causa facere profiterer, ut homo sin-
gulari cupiditate, audacia, scelere praeditus, cuius furta
atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia,
Cilicia, Pamphylia, Romae denique ante oculos omnium
10 maxima turpissimaque nossemus, me agente in iudicium
vocaretur,—quis tandem esset qui meum factum aut con-
siliū posset reprehendere? Quid est, pro deum homi- 3
numque fidem, in quo ego rei publicae plus hoc tempore 7
prodesse possim? Quid est quod aut populo Romano
15 gratius esse debeat, aut sociis exterisque nationibus optatius
esse possit, aut saluti fortunisque omnium magis accommo-
datum sit? Populatae, vexatae, funditus eversae provinciae,
socii stipendiarii que populi Romani adflicti, miseri, iam non
salutis spem sed solacium exiti quaerunt. Qui iudicia 8
20 manere apud ordinem senatorium volunt, queruntur accusa-
tores se idoneos non habere: qui accusare possunt, iudi-
ciorum severitatem desiderant. Populus Romanus interea,
tametsi multis incommodis difficultatibusque adfectus est,
tamen nihil aequae in re publica atque illam veterem iudi-
25 ciorum vim gravitatemque requirit. Iudiciorum desiderio
tribunicia potestas efflagitata est, iudiciorum levitate ordo
quoque alius ad res iudicandas postulatur, iudicum culpa
atque dedecore etiam censorium nomen, quod asperius
antea populo videri solebat, id nunc poscitur, id iam popu-
30 lare et plausibile factum est. In hac libidine hominum 9
nocentissimorum, in populi Romani cotidiana querimonia,

I videor et *prG*₁: video me et *DV*
non iam *L* 19 exitii sol. *prδ*
ex homoeoteleuto DLK, suppl. s. l. p^a

II tamen *Hotoman* 18
25 vim grav. req. iud. *om.*
26 lenitate *DG*₁₂

iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei atque integri causam rei publicae legumque susceperent, fateor me salutis omnium causa ad eam partem accessisse rei publicae sublevandae quae maxime laboraret. 5

10 Nunc quoniam quibus rebus adductus ad causam accesserim demonstravi, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore quid sequi possitis habeatis. Ego sic intellego, iudices: cum de pecuniis repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit cui potissimum delatio detur, haec duo in primis spectari oportere, quem maxime velint actorem esse ii quibus factae esse dicantur iniuriae, et quem minime 4 velit is qui eas iniurias fecisse arguatur. In hac causa, 11 iudices, tametsi utrumque esse arbitror perspicuum, tamen 15 de utroque dicam, et de eo prius quod apud vos plurimum debet valere, hoc est de voluntate eorum quibus iniuriae factae sunt; quorum causa iudicium de pecuniis repetundis est constitutum.

Siciliam provinciam C. Verres per triennium depopu- 20 latus esse, Siculorum civitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Adsunt, queruntur Siculi universi: ad meam fidem, quam habent spectatam iam et cognitam, confugiunt; auxilium sibi per me a vobis atque a populi Romani legibus petunt: me defensorem calamitatum sua- 25 rum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me 12 actorem causae totius esse voluerunt. Vtrum, Q. Caecili, hoc dices, me non Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorum fidelissimorumque sociorum voluntatem apud hos gravem esse non oportere? Si id audebis dicere, quod 30 C. Verres, cui te inimicum esse simulas, maxime existimari

5 sublevandam *Ursinus* 13 minime πZG_1 *cap. vii. ad init.* :
maxime *D\P* 23 et diu cogn. *p'rG_1\delta* 27 volunt *G_2LK* 28
dicis *D\P\pi* (ii, § 44)

vult, Siculos hoc a me non petisse, primum causam inimici
tui sublevabis, de quo non praeiudicium, sed plane iudicium
iam factum putatur, quod ita percrebuit, Siculos omnis
actorem suae causae contra illius iniurias quaesisse. Hoc 13
5 si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maxime
haec res obstat, negare non audet, videto ne nimium fami-
liariter inimicitias exercere videare. Deinde sunt testes
viri clarissimi nostrae civitatis, quos omnis a me nominari
non est necesse: eos qui adsunt appellabo, quos, si mentirer,
10 testis esse impudentiae meae minime vellem. Scit is qui
est in consilio, C. Marcellus, scit is quem adesse video,
Cn. Lentulus Marcellinus; quorum fide atque praesidio
Siculi maxime nituntur, quod omnino Marcellorum nomini
tota illa provincia adiuncta est. Hi sciunt hoc non modo 14
15 a me petatum esse, sed ita saepe et ita vehementer esse
petatum ut aut causa mihi suscipienda fuerit aut officium
necessitudinis repudiandum. Sed quid ego his testibus
utor, quasi res dubia aut obscura sit? Adsunt homines ex
tota provincia nobilissimi, qui praesentes vos orant atque
20 obsecrant, iudices, ut in actore causae suae deligendo
vestrum iudicium ab suo iudicio ne discrepet. Omnium
civitatum totius Siciliae legationes adsunt praeter duas
civitates; quarum duarum si adessent, duo crimina vel
maxima minuerentur quae cum his civitatibus C. Verri
25 communicata sunt. At enim cur a me potissimum hoc 15
praesidium petiverunt? Si esset dubium petissent necne,
dicerem cur petissent: nunc vero, cum id ita perspicuum
sit ut oculis iudicare possitis, nescio cur hoc mihi de-
trimento esse debeat, si id mihi obiciatur, me potissimum

13 nituntur *Manutius*: utuntur *codd.* 21 ab suo *Dp et vell.*
praeter *G₂KZ* (a suo) 22 praeter duas (s. duarum) quarum si
Rinkes, A. Eberhard 24 his *Dp*: is (i. e. iis) *Probus, K. iv. p. 41*
26 petierunt π petissent a me praesidium *G₁rδ* 27 cum *om. π*
id *om. G₂LKZ*

16 esse delectum. Verum id mihi non sumo, iudices, et hoc
 non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione
 quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse
 praepositum. Non ita est; sed unius cuiusque temporis,
 valetudinis, facultatis ad agendum ducta ratio est. Mea 5
 fuit semper haec in hac re voluntas et sententia, quemvis
 ut hoc mallet de iis qui essent idonei suscipere quam me,
 me ut mallet quam neminem.

5 Reliquum est iam ut illud quaeramus, cum hoc constet,
 17 Siculos a me petisse, ecquid hanc rem apud vos animosque 10
 vestros valere oporteat, ecquid auctoritatis apud vos in suo
 iure repetundo socii populi Romani, supplices vestri, habere
 debeant. De quo quid ego plura commemorem? quasi
 vero dubium sit quin tota lex de pecuniis repetundis socio-
 18 rum causa constituta sit; nam civibus cum sunt ereptae 15
 pecuniae, civili fere actione et privato iure repetuntur.
 Haec lex socialis est, hoc ius nationum exterarum est, hanc
 habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam
 quam antea, verum tamen si qua reliqua spes est quae
 sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita 20
 est; cuius legis non modo a populo Romano, sed etiam
 ab ultimis nationibus iam pridem severi custodes requirun-
 19 tur. Quis ergo est qui neget oportere eorum arbitrato lege
 agi quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota si una
 voce loqueretur, hoc diceret: 'Quod auri, quod argenti, 25
 quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit,
 quod in una quaque re beneficio senatus populi que Romani
 iuris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuisti atque abstulisti;
 quo nomine abs te sestertium miliens ex lege repeto.' Si
 universa, ut dixi, provincia loqui posset, hac voce uteretur: 30
 quoniam id non poterat, harum rerum actorem quem ido-
 20 neum esse arbitrata est ipsa delegit. In eius modi re quis-

12 repetundo *Dp*: repetendo *LKZ* 15 ereptae sunt *Z* 23
 ergo *DΨ*: igitur *prδ* 26 fuit *prG,δ* *Gellius*: om. *DΨ*

quam tam impudens reperietur qui ad alienam causam,
 invitis iis quorum negotium est, accedere aut adspirare
 audeat? Si tibi, Q. Caecili, hoc Siculi dicerent: 'Te non 6
 novimus, nescimus qui sis, numquam te antea vidimus;
 5 sine nos per eum nostras fortunas defendere cuius fides est
 nobis cognita,' nonne id dicerent quod cuivis probare de-
 berent? Nunc hoc dicunt, utrumque se nosse; alterum se
 cupere defensorem esse fortunarum suarum, alterum plane
 nolle. Cur nolint, etiamsi taceant, satis dicunt; verum 21
 10 non tacent. Tamen iis invitissimis te offeres? tamen in
 aliena causa loquere? tamen eos defendes qui se ab omni-
 bus desertos potius quam abs te defensos esse malunt?
 tamen iis operam tuam pollicebere qui te neque velle sua
 causa nec, si cupias, posse arbitrantur? Cur eorum spem
 15 exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis et in
 iudici severitate positam, vi extorquere conaris? cur te
 interponis invitissimis iis quibus maxime lex consultum esse
 vult? cur, de quibus in provincia non optime es meritus,
 eos nunc plane fortunis omnibus conaris evertere? cur iis
 20 non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandae
 calamitatis adimis potestatem? Nam te actore quem eorum 22
 adfuturum putas, quos intellegis non ut per te alium, sed ut
 per alium aliquem te ipsum ulciscantur laborare?

At enim solum id est, ut me Siculi maxime velint: alte- 7
 25 rum illud, credo, obscurum est, a quo Verres minime se
 accusari velit. Ecquis umquam tam palam de honore, tam
 vehementer de salute sua contendit quam ille atque illius
 amici ne haec mihi delatio detur? Sunt multa quae Verres
 in me esse arbitratur, quae scit in te, Caecili, non esse;
 30 quae cuius modi in utroque nostrum sint, paulo post com-

4 quis sis *L*   9 taceant *DΨπ*: tacent *Asc.*: tacerent *δ*   13
 sua causa *DΨ Rufinianus*: sui causa *K* (iii, § 121): suam causam *pr*,
unde suam causam tueri. defendere *δ*   23 alium *om.* *prδ*   28
 ut ne *prδ*   29 Caecili *DΨpq*: Q. Caecili *r ed. Rom.* (i, §§ 45, 60;
Am. J. Ph. xxvi. p. 412)

23 memorabo ; nunc tantum id dicam quod tacitus tu mihi
 adsentire, nullam rem in me esse quam ille contemnat,
 nullam in te quam pertimescat. Itaque magnus ille de-
 fensor et amicus eius tibi suffragatur, me oppugnat ; aperte
 ab iudicibus petit ut tu mihi antepinare, et ait hoc se 5
 honeste sine ulla invidia ac sine ulla offensione contendere.
 ‘Non enim,’ inquit, ‘illud peto quod soleo, cum vehe-
 mentius contendi, impetrare : reus ut absolvatur non peto,
 sed ut potius ab hoc quam ab illo accusetur, id peto. Da
 mihi hoc ; concede quod facile est, quod honestum, quod 10
 non invidiosum ; quod cum dederis, sine ullo tuo periculo,
 sine infamia illud dederis, ut is absolvatur cuius ego causa
 24 laboro.’ Et ait idem, ut aliquis metus adiunctus sit ad
 gratiam, certos esse in consilio quibus ostendi tabellas velit ;
 id esse perfacile ; non enim singulos ferre sententias, sed 15
 universos constituere ; ceratam uni cuique tabellam dari
 cera legitima, non illa infami ac nefaria. Atque is non tam
 propter Verrem laborat quam quod cum minime res tota
 delectat ; videt enim, si a pueris nobilibus, quos adhuc
 elusit, si a quadruplatoribus, quos non sine causa con- 20
 tempsit semper ac pro nihilo putavit, accusandi voluntas ad
 viros fortis spectatosque homines translata sit, sese in
 8 iudiciis diutius dominari non posse. Huic ego homini iam
 25 ante denuntio, si a me causam hanc vos agi volueritis,
 rationem illi defendendi totam esse mutandam, et ita mu- 25
 tandam ut, meliore et honestiore condicione quam qua ipse
 vult uti, imitetur homines eos quos ipse vidit amplissimos,
 L. Crassum et M. Antonium, qui nihil se arbitrabantur ad

5 a iud. *DV* 7 enim inquit *om. DG₂ al.* 9 ab hoc potius
prδ 10 honestum est *G₃K* 12 is *om. DV* 15 sententiam
LK Asc. 25 et ita mutandam *Heraeus* (ii, § 53) : et ita tamen
 mutandam *p s. l. item qv* (tn per dittographiam credo) : et ita causam
 (cām) mutandam *G₁ Par. 7822 δ* : *om. DVb* 26 condicione sit *Asc.*
ipse vult uti scripsi, pqr secutus in quibus c₁ ut ante imitetur Cl.
Rev. xix. 160 : ipse esse vult *pG₁ Par. 7822 δ*

iudicia causasque amicorum praeter fidem et ingenium
adferre oportere. Nihil erit quod me agente arbitretur
iudicium sine magno multorum periculo posse corrumpi.
Ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi 26
5 Romani susceptam esse arbitror, ut mihi non unus homo
improbis opprimendus sit, id quod Siculi petiverunt, sed
omnino omnis improbitas, id quod populus Romanus iam
diu flagitat, exstinguenda atque delenda sit: in quo ego
quid eniti aut quid efficere possim, malo in aliorum spe
10 relinquere quam in oratione mea ponere.

Tu vero, Caecili, quid potes? quo tempore aut qua in re 27
non modo ceteris specimen aliquod dedisti, sed tute tui
periculum fecisti? In mentem tibi non venit quid negoti
sit causam publicam sustinere, vitam alterius totam ex-
15 plicare atque eam non modo in animis iudicum, sed etiam
in oculis conspectuque omnium exponere, sociorum salutem,
commoda provinciarum, vim legum, gravitatem iudiciorum
defendere? Cognosce ex me, quoniam hoc primum tempus 9
discendi nactus es, quam multa esse oporteat in eo qui
20 alterum accuset; ex quibus si unum aliquod in te cogno-
veris, ego iam tibi ipse istuc quod expetis mea voluntate
concedam.

Primum integritatem atque innocentiam singularem;
nihil est enim quod minus ferendum sit quam rationem
25 ab altero vitae reposcere eum qui non possit suae reddere.
Hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnis 28
animum advertere, te adhuc a nullis nisi ab Siculis potuisse
cognosci; Siculos hoc dicere, cum eidem sint irati cui tu te

5 non unus *prb Asc.*: non nisi unus *DG₁KZ*: non tantum unus
G₂L. Cf. v, § 170 homo *om. Asc.* Fort. non unus modo im-
probis: *Cl. Rev.* xvii. 198 7 omnino omnis *Iannoctianus*
Garatonii (*Zumpt Praef. p.* xxvi), *Steph.*, *Lamb.*: omnino *codd.*:
omnis *Asc.* 8 ego *πbδ*: *om. DΨ* 20 aliquod *πG₁*: *om. DΨ*
21 istud *G₂LKZ* 27 animum advertere *π*: *animadvertere rell., edd.*
(v, § 105) ab nullis *prb* ab Siculis *DG₁π*: a Sic. *Ψ Asc.*

inimicum esse dicis, sese tamen te actore ad iudicium non adfuturos. Quare negent ex me non audies : hos patere id suspicari quod necesse est. Illi quidem, ut est hominum genus nimis acutum et suspiciosum, non te ex Sicilia litteras in Verrem deportare velle arbitrantur, sed, quod isdem 5 litteris illius praetura et tua quaestura consignata sit, asportare te velle ex Sicilia litteras suspicantur.

- 29 Deinde accusatorem firmum verumque esse oportet. Eum ego si te putem cupere esse, facile intellego esse non posse. Nec ea dico, quae si dicam tamen infirmare non 10 possis, te, antequam de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre ; Potamonem, scribam et familiarem tuum, retentum esse a Verre in provincia, cum tu decederes ; M. Caecilium, fratrem tuum, lectissimum atque ornatissimum adulescentem, non modo non adesse neque tecum tuas 15 iniurias persequi, sed esse cum Verre et cum illo familiarissime atque amicissime vivere. Sunt et haec et alia in te falsi accusatoris signa permulta, quibus ego nunc non utor : hoc dico, te, si maxime cupias, tamen verum accusatorem 30 esse non posse. Video enim permulta esse crimina quorum 20 tibi societas cum Verre eius modi est ut ea in accusando 10 attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam imperavisset, et cum esset tritici modius HS 11, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. Magnum crimen, 25 ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda ! Ego hoc uno crimine illum condemnem necesse est : tu, 31 Caecili, quid facies ? utrum hoc tantum crimen praetermittes an obicies ? Si obicies, idne alteri crimini dabis quod eodem tempore in eadem provincia tu ipse fecisti ? 30 audebis ita accusare alterum ut quo minus tute condemnere recusare non possis ? Sin praetermittes, qualis erit tua ista

4 nimis *om.* G₂ LK
32 praetermittis D π *al.*
G₂ K *al.* (§ 2 *supra*)

5 quod | cum *18* 9 non esse posse Dψ
ista tua (*sed cum signis transp.*) D, item

accusatio, quae domestici periculi metu certissimi et maximi
 criminis non modo *sponsionem*, verum etiam mentionem
 ipsam pertimescat? Emptum est ex senatus consulto fru- 32
 mentum ab Siculis praetore Verre, pro quo frumento pe-
 5 cunia omnis soluta non est. Grave est hoc crimen in
 Verrem, grave me agente, te accusante nullum; eras enim
 tu quaestor, pecuniam publicam tu tractabas, ex qua,
 etiamsi cuperet praetor, tamen ne qua deductio fieret
 magna ex parte tua potestas erat. Huius quoque igitur
 10 criminis te accusante mentio nulla fiet: silebitur toto iudicio
 de maximis et notissimis illius furtis et iniuriis. Mihi
 crede, Caecili, non potest in accusando socios vere de-
 fendere is qui cum reo criminum societate coniunctus est.
 Mancipes a civitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. 33
 15 Quid? hoc Verre praetore factum est solum? Non, sed
 etiam quaestore Caecilio. Quid igitur? daturus es huic
 crimini quod et potuisti prohibere ne fieret et debuisti, an
 totum id relinques? Ergo id omnino Verres in iudicio suo
 non audiet quod, cum faciebat, quem ad modum defensurus
 20 esset non reperiebat.

Atque ego haec quae in medio posita sunt commemoro: 11
 sunt alia magis occulta furta, quae ille, ut istius, credo,
 animos atque impetus retardaret, benignissime cum quae-
 store suo communicavit. Haec tu scis ad me esse delata; 34
 25 quae si velim proferre, facile omnes intellegent vobis inter
 vos non modo voluntatem fuisse coniunctam, sed ne prae-
 dam quidem adhuc esse divisam. Quapropter si tibi
 indicium postulas dari quod tecum una fecerit, concedo,
 si id lege permittitur; sin autem de accusatione dicimus,
 30 concedas oportet iis qui nullo suo peccato impediuntur quo
 minus alterius peccata demonstrare possint. Ac vide quan- 35

2 *sponsionem scripsi* (*Cl. Rev.* xvii, 199): *suspicionem codd.*:
subscriptionem Madvig: *susceptionem A. Eberhard*: *expositionem*
Lutembacher: *suspicionem et mentionem voluit transponere Pluygers*

tum interfuturum sit inter meam tuamque accusationem. Ego etiam quae tu sine Verre commisisti Verri crimini daturus sum, quod te non prohibuerit, cum summam ipse haberet potestatem: tu contra ne quae ille quidem fecit obicies, ne qua ex parte coniunctus cum eo reperire.

5

Quid? illa, Caecili, contemnendane tibi videntur esse, sine quibus causa sustineri, praesertim tanta, nullo modo potest? aliqua facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo, aliqua in foro, iudiciis, legibus aut ratio aut exercitatio?

36 Intellego quam scopuloso difficilique in loco verser; nam 10 cum omnis adrogantia odiosa est, tum illa ingeni atque eloquentiae multo molestissima. Quam ob rem nihil dico de meo ingenio; neque est quod possim dicere, neque si esset dicerem: aut enim id mihi satis est quod est de me opinionis, quidquid est, aut, si id parum est, ego maius 15 id commemorando facere non possum. De te, Caecili,—iam 37 mehercule hoc extra hanc contentionem certamenque nostrum familiariter tecum loquar,—tu ipse quem ad modum existimes vide etiam atque etiam, et tu te collige, et qui sis et quid facere possis considera. Putasne te posse de 20 maximis acerbissimisque rebus, cum causam sociorum fortunasque provinciae, ius populi Romani, gravitatem iudicii legumque susceperis, tot res tam gravis, tam varias voce, 38 memoria, consilio, ingenio sustinere? Putasne te posse quae C. Verres in quaestura, quae in legatione, quae in 25 praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaia, Asia Pamphyliaque peccarit, ea, quem ad modum locis temporibusque divisa sint, sic criminibus et oratione distinguere? Putasne posse, id quod in eius modi reo maxime neces

1 tuamque *Dp et plerique*: et tuam *G₁*: atque tuam *δ* 15 id *om.*
G₂ 17 haec *G₂L* 19 quis sis *DG₁KZ* 22 gravitatemque *Dψ*
 23 susceperis *add.*: susciperis *v*: susciperes *Dp et pler.* res *om.*
DG₂K, post varias habet *L* 29 posse *codd. praeter b* (te posse)
 eius modi *Dp et pler.*: huius modi *G₁*, tres *Lgg.*, ed. *Rom.* i, § 17.

sarium est, facere ut, quae ille libidinose, quae nefarie, quae crudeliter fecerit, ea aequae acerba et indigna videantur esse his qui audient atque illis visa sunt qui senserunt? Magna 39 sunt ea quae dico, mihi crede; noli haec contemnere.

5 Dicenda, demonstranda, explicanda sunt omnia, causa non solum exponenda, sed etiam graviter copioseque agenda est; perficiendum est, si quid agere aut proficere vis, ut homines te non solum audiant, verum etiam libenter studioseque audiant. In quo si te multum natura adiuuaret, 10 si optimis a pueritia disciplinis atque artibus studuisses et in his elaborasses, si litteras Graecas Athenis non Lilybaei, Latinas Romae non in Sicilia didicisses, tamen esset magnum tantam causam, tam exspectatam, et diligentia consequi et memoria complecti et oratione expromere et voce ac 15 viribus sustinere.

Fortasse dices: 'Quid ergo? haec in te sunt omnia?' 40 Vtinam quidem essent! verum tamen ut esse possent magno studio mihi a pueritia est elaboratum. Quodsi ego haec propter magnitudinem rerum ac difficultatem 20 adsequi non potui, qui in omni vita nihil aliud egi, quam longe tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas non modo antea numquam cogitasti, sed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis, quae et quantae sint suspicari potes? Ego 13 qui, sicut omnes sciunt, in foro iudiciisque ita verser ut 41 25 eiusdem aetatis aut nemo aut pauci pluris causas defende- rint, et qui omne tempus quod mihi ab amicorum negotiis datur in his studiis laboribusque consumam, quo paratior ad usum forensem promptiorque esse possim, tamen ita mihi deos velim propitios ut, cum illius mihi temporis venit 30 in mentem quo die citato reo mihi dicendum sit, non

11 laborasses π   14 exponere δ   ac *Dp et pler.*: et *G₂LK*
 24 in iudiciisque π   versor *G₂L*   29 illius mihi temporis π:
 illius temporis mihi *DΨb. Vtramque lectionem tuetur Priscianus*
 30 die *om. L*

solum commoveor animo, sed etiam toto corpore per-
 42 horresco. Iam nunc mente et cogitatione prospicio quae
 tum studia hominum, qui concursus futuri sint, quantam
 expectationem magnitudo iudici sit adlatura, quantam
 auditorum multitudinem infamia C. Verris concitatura, 5
 quantam denique audientiam orationi meae improbitas
 illius factura sit. Quae cum cogito, iam nunc timeo
 quidnam pro offensione hominum, qui illi inimici infensi-
 que sunt, et expectatione omnium et magnitudine rerum
 43 dignum eloqui possim. Tu horum nihil metuis, nihil 10
 cogitas, nihil laboras: si quid ex vetere aliqua oratione,
 ‘Iovem ego Optimum Maximum,’ aut ‘Vellem, si fieri
 potuisset, iudices,’ aut aliquid eius modi ediscere potueris,
 praeclare te paratum in iudicium venturum arbitraris.
 44 Ac si tibi nemo responsurus esset, tamen ipsam causam, 15
 ut ego arbitror, demonstrare non posses: nunc ne illud
 quidem cogitas, tibi cum homine disertissimo et ad di-
 cendum paratissimo futurum esse certamen, quicum modo
 disserendum, modo omni ratione pugnandum certandumque
 sit. Cuius ego ingenium ita laudo ut non pertimescam, ita 20
 probō ut me ab eo delectari facilius quam decipi putem
 14 posse. Numquam ille me opprimet consilio, numquam
 ullo artificio pervertet, numquam ingenio me suo labe-
 factare atque infirmare conabitur; novi omnis hominis
 petitiones rationesque dicendi; saepe in isdem, saepe in 25
 contrariis causis versati sumus: ita contra me ille dicet,
 quamvis sit ingeniosus, ut non nullum etiam de suo ingenio
 45 iudicium fieri arbitretur. Te vero, Caecili, quem ad modum
 sit elusurus, quam omni ratione iactaturus, videre iam
 videor; quotiens ille tibi potestatem optionemque facturus 30
 sit ut eligas utrum velis—factum esse necne, verum esse an

11 si quid *DΨπb*: et si quid *δ edd.*
 illud *π* 21 me *om. D al.*

15 At si *LKZ*

16 nec

23 suo me *G₂LZ*

falsum—utrum dixeris, id contra te futurum. Qui tibi aestus, qui error, quae tenebrae, di immortales, erunt, homini minime malo! Quid? cum accusationis tuae membra dividere coeperit et in digitis suis singulas partis
5 causae constituere? quid? cum unum quidque transigere, expedire, absolvere? Ipse profecto metuere incipies ne innocenti periculum facessieris. Quid? cum commiserari, 46 conqueri, et ex illius invidia deonerare aliquid et in te traicere coeperit, commemorare quaestoris cum praetore
10 necessitudinem constitutam, morem maiorum, sortis religionem, poterisne eius orationis subire invidiam? Vide modo, etiam atque etiam considera. Mihi enim videtur periculum fore ne ille non modo verbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis praestringat aciem ingeni tui,
15 teque ab institutis tuis cogitationibusque abducat. Atque 47 huiusce rei iudicium iam continuo video futurum. Si enim mihi hodie respondere ad haec quae dico potueris, si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio qui ex alienis orationibus compositum dedit, verbo uno discesseris, posse
20 te et illi quoque iudicio non deesse et causae atque officio tuo satis facere arbitror; sin mecum in hac prolusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna cum acerrimo adversario fore putemus?

Esto, ipse nihil est, nihil potest; at venit paratus cum 15
25 subscriptoribus exercitatis et disertis. Est tamen hoc aliquid, tametsi non est satis; omnibus enim rebus is qui princeps in agendo est ornatissimus et paratissimus esse debet. Verum tamen L. Appuleium esse video proximum subscriptorem, hominem non aetate sed usu forensi atque

7 facessieris *pq* (quam formam in quibusdam codd. iam tum exstare testatur Priscianus): facessiveris Zielinski: facesseris plerique codd.

10 morem . . . religionem codd. (i, § 37): more . . . religione Gronovius, edd.: more . . . religionem Kayser 26 in omnibus Asc.

48 exercitatione tironem. Deinde, ut opinor, habet Alienum,
 hunc tamen a subselliis; qui quid in dicendo posset num-
 quam satis attendi, in clamando quidem video eum esse
 bene robustum atque exercitatum. In hoc spes tuae sunt
 omnes; hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium 5
 sustinebit. Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo
 quantum potest, sed consulet laudi et existimationi tuae, et
 ex eo quod ipse potest in dicendo aliquantum remittet, ut
 tu tamen aliquid esse videare. Vt in actoribus Graecis
 fieri videmus, saepe illum qui est secundarum aut tertiarum 10
 partium, cum possit aliquanto clarius dicere quam ipse
 primarum, multum submittere, ut ille princeps quam
 maxime excellat, sic faciet Alienus; tibi serviet, tibi leno-
 49 cinabitur, minus aliquanto contendet quam potest. Iam
 hoc considerate, cuius modi accusatores in tanto iudicio 15
 simus habituri, cum et ipse Alienus ex ea facultate, si quam
 habet, aliquantum detracturus sit, et Caecilius tum denique
 se aliquid futurum putet, si Alienus minus vehemens fuerit
 et sibi primas in dicendo partis concesserit. Quantum
 quem sit habiturus non video, nisi quem forte ex illo grege 20
 moratorum, qui subscriptionem sibi postularunt cuicumque
 50 vos delationem dedissetis: ex quibus alienissimis hominibus
 ita paratus venis ut tibi hospes aliquis sit recipiendus.
 Quibus ego non sum tantum honorem habiturus ut ad ea
 quae dixerint certo loco aut singillatim uni cuique re- 25
 spondeam: sic breviter, quoniam non consulto sed casu in
 eorum mentionem incidi, quasi praeteriens satis faciam
 16 universis. Tantane vobis inopia videor esse amicorum ut
 mihi non ex his quos mecum adduxerim, sed de populo
 subscriptor addatur? vobis autem tanta inopia reorum est 30

1 T. Alienum E. F. Eberhard 2 a subselliis *Dp et plerique*: ab
 subs. *qr Asc.* posset *Dp et pler.*: possit *G₁LKrδ* 6 Ac
DG₂π: at *G₁ al.* 18 aliquid se *qr* facturum *G₁* 21 moratorum
p, quod ex Asc. coniecerat Cuiacius: meritorum *L*: meatorum *DG₂KZ*:
 oratorum *G₁rδ*

ut mihi causam praeripere conemini potius quam aliquos
ad columnam Maeniam vestri ordinis reos reperiatis?
'Custodem', inquit, 'Tullio me adponite'. Quid? mihi 51
quam multis custodibus opus erit, si te semel ad meas
5 capsas admisero? qui non solum ne quid enunties, sed
etiam ne quid auferas custodiendus sis. Sed de isto
custode toto sic vobis brevissime respondebo, non esse
hos talis viros commissuros ut ad causam tantam a me
susceptam, mihi creditam, quisquam subscriptor me invito
10 adspirare possit; etenim fides mea custodem repudiat,
diligentia speculatorem reformidat.

Verum ut ad te, Caecili, redeam, quam multa te deficiant 52
vides: quam multa sint in te quae reus nocens in accusa-
tore suo cupiat esse, profecto iam intellegis. Quid ad haec
15 dici potest? non enim quaero quid tu dicturus sis; video
mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem
monitor tuus hic tenet; qui si te recte monere volet,
suadebit tibi ut hinc discedas neque mihi verbum ullum
respondeas. Quid enim dices? an id quod dictitas, in-
20 iuriam tibi fecisse Verrem? Arbitror; neque enim esset
veri simile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi
unum eximium cui consuleret fuisse. Sed ceteri Siculi 53
ultorem suarum iniuriarum invenerunt; tu dum tuas ini-
urias per te, id quod non potes, persequi conaris, id agis
25 ut ceterorum quoque iniuriae sint impunitae atque inultae;
et hoc te praeterit, non id solum spectari solere, qui debeat,
sed etiam illud, qui possit ulcisci; in quo utrumque sit,
eum superiorem esse, in quo alterutrum, in eo non quid
is velit, sed quid facere possit, quaeri solere. Quodsi ei 54
30 potissimum censes permitti oportere accusandi potestatem
cui maximam C. Verres iniuriam fecerit, utrum tandem

2 ad columnam Maeniam *Asc.*: a columna aenea, s. enea, s. aerea
codd. 15 tu *om. Dal.* 20 est *coni. Halm* 28 alterutrum
DLKpq: alterum utrum *G₂*: alterum *G₁Zbr edd.* (*Cl. Rev.* xvii. 199)

censes hos iudices gravius ferre oportere, te ab illo esse laesum, an provinciam Siciliam esse vexatam ac perditam? Opinor, concedes multo hoc et esse gravius et ab omnibus ferri gravius oportere. Concede igitur ut tibi anteponatur in accusando provincia; nam provincia accusat cum is agit causam quem sibi illa defensorem sui iuris, ultorem iniuriarum, actorem causae totius adoptavit.

17 At eam tibi C. Verres fecit iniuriam quae ceterorum
55 quoque animos possit alieno incommodo commovere. Minime; nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis 10 iniuria dicatur quae causa inimicitiarum proferatur. Cognoscite ex me; nam iste eam profecto, nisi plane nihil sapit, numquam proferet. Agonis quaedam est Lilybitana, liberta Veneris Erycinae, quae mulier ante hunc quaestorem copiosa plane et locuples fuit. Ab hac praefectus 15 Antoni quidam symphonicos servos abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti velle dicebat. Tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Veneriorum et eorum qui a Venere se liberaverunt, ut praefecto illi religionem Veneris nomine obiceret, dixit et se et sua Veneris esse. Vbi hoc 20
56 quaestori Caecilio, viro optimo et homini aequissimo, nuntiatum est, vocari ad se Agonidem iubet; iudicium dat statim, SI PARET EAM SE ET SUA VENERIS ESSE DIXISSE. Iudicant recuperatores id quod necesse erat: neque enim erat cuiquam dubium quin illa dixisset. Iste in possessionem bonorum mulieris intrat, ipsam Veneri in servitutum 25

1 hos iudices *pG₁* et (corr. ex hoc iud.) *r*: nos iud. *D*: nos inde *G₂LKZ* et in *mg.* *D*²: iudices *secl.* *Bake* esse *om.* *D al.* 3 et (ante esse) *om.* in *ras.* *D G₁* 7 tota adoptavit *Zielinski* 9 possit *pqL*: posset *DKZr* (i §§ 99, 105, 116, 158) 13 Lilybitana ut cum *inscript.* et *nummis Th. Mommsen*, ita *Dp cod.* *Victor*: lilibitana *G₁₂KZr*. Lilybaetana *cdd.* 20 nomenque *G₁* et omnia sua *prG₁δ* 21 quaestori [Caecilio] *Pluygers, E. F. Eberhard*: Q Caecilio *Ant. Augustinus* 23 paret (paret *p*) eam *pr* et *Burneianus Musei Britannici* 158: parre theam *D al.* 26 intrat *DG₁KZ*: mittit *prδ*. Habet *D supra lineam* † = vel, mittat: unde intrat vel mittit *G₂*

adiudicat ; deinde bona vendit, pecuniam redigit. Ita dum
 pauca mancipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere
 vult, fortunas omnis libertatemque suam istius iniuria per-
 didit. Lilybaeum Verres venit postea ; rem cognoscit,
 5 factum improbat, cogit quaestorem suum pecuniam, quam
 ex Agonidis bonis redeget, eam mulieri omnem ad-
 numerare et reddere. Est adhuc, id quod vos omnis 57
 admirari video, non Verres, sed Q. Mucius. Quid enim
 facere potuit elegantius ad hominum existimationem,
 10 aequius ad levandam mulieris calamitatem, vehementius ad
 quaestoris libidinem coercendam? Summe haec omnia
 mihi videntur esse laudanda. Sed repente e vestigio ex
 homine tamquam aliquo Circae poculo factus est Verres ;
 rediit ad se atque ad mores suos ; nam ex illa pecunia
 15 magnam partem ad se vertit, mulieri reddidit quantum
 visum est. Hic tu si laesum te a Verre esse dicis, patiar 18
 et concedam ; si iniuriam tibi factam quereris, defendam 58
 et negabo ; denique de iniuria quae tibi facta sit neminem
 nostrum graviorem iudicem esse oportet quam te ipsum,
 20 cui facta dicitur. Si tu cum illo postea in gratiam redisti,
 si domi illius aliquotiens fuisti, si ille apud te postea
 cenavit, utrum te perfidiosum an prevaricatorem existimari
 mavis? Video esse necesse alterutrum, sed ego tecum in
 eo non pugnabo quo minus utrum velis eligas.

25 Quodsi ne iniuriae quidem, quae tibi ab illo facta sit, 59
 causa remanet, quid habes quod possis dicere quam ob
 rem non modo mihi, sed cuiquam antepone? nisi forte

1 Ita *Dp et pler.* : ista *G₂L* : illa *al.* : ita illa *Pluygers* 2 [Agonis]
Kays. Pluyg. : Agonidis *Dψ* 9 ad <colligendam> hom. exist. *E.*
Eberhard, Pluyg. : *malim* ad hom. exist. <conciliandam> 12 re-
 pente *non habet Priscianus* : *secl. Kays. Pluyg.* e vestigio *om.*
Rufinianus, secl. Halm. 13 Circae *πb* : Circe *DZ* : Cerceo *G₁* :
 Circes *G₂LK Asc.* 14 rediit *G₁ Prisc.* : redit *rell.* 15 vertit
codd., averrit *Lamb.*, verrit *Gruter*, avertit *Zumpt* (ii § 19 : iii § 137)
 16 dicis *pG₁K Asc.* : dices *D et pler.* 18 deinde *G₁Lδ* 25
 Quodsi *Dψ et corr. p* : quid ? si *rell.*

illud, quod dicturum te esse audio, quaestorem illius fuisse. Quae causa gravis esset, si certares mecum uter nostrum illi amiciores esse deberet: in contentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare causam necessitudinis
 60 ad inferendum periculum iustam videri oportere. Etenim si plurimas a tuo praetore iniurias accepisses, tamen eas ferendo maiorem laudem quam ulciscendo mererere; cum vero nullum illius in vita rectius factum sit quam id quod tu iniuriam appellas, hi statuent hanc causam, quam ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinem
 10 violandam videri? Qui si summam iniuriam ab illo accepisti, tamen, quoniam quaestor eius fuisti, non potes eum sine ulla vituperatione accusare; si vero non ulla tibi facta est iniuria, sine scelere eum accusare non potes. Quare cum incertum sit de iniuria, quemquam horum esse putas
 15 qui non malit te sine vituperatione quam cum scelere discedere?

19

61 Ac vide quid differat inter meam opinionem ac tuam. Tu cum omnibus rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, quod quaestor illius fueris: 20 ego, si superior omnibus rebus esses, hanc unam ob causam te accusatorem repudiari putarem oportere. Sic enim a maioribus nostris accepimus, praetorem quaestori suo parentis loco esse oportere; nullam neque iustiore neque graviorem causam necessitudinis posse reperiri quam con-
 25 iunctionem sortis, quam provinciae, quam officii, quam
 62 publici muneris societatem. Quam ob rem si iure posses eum accusare, tamen, cum is tibi parentis numero fuisset,

1 dicturum te *DKZ al.*: te *ante* dicturum *suppl. s. l. p'*: te dicturum *qrG₁L* 6 tuo praetore *Dp vell. praeter G₁* praet. tuo)
 14 est *Dp et pler.*: sit *G₂K* 15 cum iam certum sit *Eberhard*: cum iam actum sit *Kays.*: etiamsi incertum esset *Hachtmann* 18 criminationem *L* et tuam *G₁* 19 in *secl. Holom., om. Nohl* 21 omnibus rebus *DG₂L*: ceteris rebus *prδ*: omnibus ceteris rebus *G₁*
 22 accusatorem *secl. Kays.* 25 reperiri posse *π* 27 iure eum posses *prδ*: eum iure posse *r*

id pie facere non posses; cum vero neque iniuriam acceperis et praetori tuo periculum crees, fatearis necesse est te illi iniustum impiumque bellum inferre conari. Etenim ista quaestura ad eam rem valet, ut elaborandum tibi in
 5 ratione reddenda sit quam ob rem qui quaestor eius fueris accuses, non ut ob eam ipsam causam postulandum sit ut tibi potissimum accusatio detur. Neque fere umquam venit in contentionem de accusando qui quaestor fuisset, quin repudiaretur. Itaque neque L. Philoni in C. Servilium 63
 10 nominis deferendi potestas est data, neque M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albucium; quorum nemo propter indignitatem repudiatus est, sed ne libido violandae necessitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. Atque ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio
 15 contendit, ut tu mecum; quaestor enim Albuci fuerat, ut tu Verris; Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum adferebat quod, ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat.

Semper haec causa plurimum valuit, semper haec ratio
 20 accusandi fuit honestissima, pro sociis, pro salute provinciae, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam, studium, laborem interponere. Etenim si probabilis est eorum causa qui
 20 64 iniurias suas persequi volunt (qua in re dolori suo, non rei
 25 publicae commodis serviunt), quanto illa honestior causa est, quae non solum probabilis videri sed etiam grata esse debet, nulla privatim accepta iniuria sociorum atque amicorum populi Romani dolore atque iniuriis commoveri! Nuper cum in P. Gabinium vir fortissimus et innocentis-
 30 simus L. Piso delationem nominis postularet, et contra

5 qui quaestor eius fueris *Dψprb* : cui quaestor fueris *pler. Lgg., Rau, fort. recte* : cum cui quaestor fueris, s. eum cui qu. f. *Lg. 5 et Matritensis Asconii* 9 Philoni *b, ed. Rom* : Pithoni *DKZ* : pythoni *pq* : pyloni *r* 25 causa est *Dψpr* : est causa *q* : est *om. δ*

- Q. Caecilius peteret isque se veteres inimicitias iam diu susceptas persequi diceret, cum auctoritas et dignitas Pisonis valebat plurimum, tum illa erat causa iustissima, quod eum sibi Achaei patronum adoptarant. Etenim cum lex ipsa de pecuniis repetundis sociorum atque amicorum 5 populi Romani patrona sit, iniquum est non eum legis iudicique actorem idoneum maxime putari quem actorem causae suae socii defensoremque fortunarum suarum potissimum esse voluerunt. An quod ad commemorandum est honestius, id ad probandum non multo videri debet 10 aequius? Vtra igitur est splendidior, utra inlustrior commemoratio, ‘Accusavi eum cui quaestor fueram, quicum me sors consuetudoque maiorum, quicum me deorum hominumque iudicium coniunxerat,’ an ‘Accusavi rogatu sociorum atque amicorum, delectus sum ab universa pro- 15 vincia qui eius iura fortunasque defenderem’? Dubitare quisquam potest quin honestius sit eorum causa apud quos quaestor fueris, quam eum cuius quaestor fueris accusare?
- 66 Clarissimi viri nostrae civitatis temporibus optimis hoc sibi amplissimum pulcherrimumque ducebant, ab hospiti- 20 bus clientibusque suis, ab exteris nationibus, quae in amicitiam populi Romani dicionemque essent, iniurias propulsare eorumque fortunas defendere. M. Catonem illum Sapientem, clarissimum virum et prudentissimum, cum multis gravis inimicitias gessisse accepimus propter 25
- 67 Hispanorum, apud quos consul fuerat, iniurias. Nuper Cn. Domitium scimus M. Silano diem dixisse propter unius hominis Aegritomari, paterni amici atque hospitis, 21 iniurias. Neque enim magis animos hominum nocentium res umquam ulla commovit quam haec maiorum consue- 30

2 ac πb   3 causa erat G₂K   9 volunt L   14 coniunxerat
 pr: -ant DΨ   21 amicitia . . . dicioneque A. Eberhard   22
 essent codd. (ii § 67: v § 98: <receptae> essent Novak: venissent
 cod. (?) Vrsini   27 M. Hotom. e ii. § 118: decimo D al. pr.

tudo longo intervallo repetita ac relata, sociorum querimoniae delatae ad hominem non inertissimum, susceptae ab eo qui videbatur eorum fortunas fide diligentiaque sua posse defendere. Hoc timent homines, hoc laborant, hoc 68
 5 institui atque adeo institutum referri ac renovari moleste ferunt; putant fore ut, si paulatim haec consuetudo serpere ac prodire coeperit, per homines honestissimos virosque fortissimos, non imperitos adulescentulos aut illius modi quadruplatores leges iudiciaque administrentur. Cuius con- 69
 10 suetudinis atque instituti patres maioresque nostros non paenitebat tum cum P. Lentulus, is qui princeps senatus fuit, accusabat M'. Aquilium subscriptore C. Rutilio Rufo, aut cum P. Africanus, homo virtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, posteaquam bis consul et censor fuerat,
 15 L. Cottam in iudicium vocabat. Iure tum florebat populi Romani nomen, iure auctoritas huius imperi civitatisque maiestas gravis habebatur. Nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc, homine parvis opibus ac facultatibus praedito, simulant sese mirari, cum moleste ferunt:
 20 'Quid sibi iste vult? accusatoremne se existimari, qui antea 70 defendere consuevit, nunc praesertim, ea iam aetate, cum aedilitatem petat?' Ego vero et aetatis non modo meae sed multo etiam superioris, et honoris amplissimi puto esse et accusare improbos et miseros calamitososque defendere.
 25 Et profecto aut hoc remedium est aegrotae ac prope desperatae rei publicae iudiciisque corruptis et contaminatis paucorum vitio ac turpitudine, homines ad legum defensionem iudiciorumque auctoritatem quam honestissimos et integerrimos diligentissimosque accedere; aut, si ne hoc quidem
 30 prodesse poterit, profecto nulla umquam medicina his tot

4 homines *secl. A. Eberhard* 6 uti *G₁ al.* 21 consuevit *Dπ*:
 consueverat *KZ al.* 25 aegrote *DG₁KZp*: egrotae *rb*: egrotanti *L*:
 aegrotante *G₂* 26 et contam. *Lq²r Asc.*: ac contam. *G₁ al.*: et
 incontaminatis *D al. pq¹*

71 incommodis reperietur. Nulla salus rei publicae maior est quam eos qui alterum accusant non minus de laude, de honore, de fama sua quam illos qui accusantur de capite ac fortunis suis pertimescere. Itaque semper ii diligentissime laboriosissimeque accusarunt qui se ipsos in discrimen 5 existimationis venire arbitrati sunt.

22 Quam ob rem hoc statuere, iudices, debetis, Q. Caecilium, de quo nulla umquam opinio fuerit nullaque in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neque ut ante collectam famam conservet neque uti reliqui temporis spem con- 10 firmet laborat, non nimis hanc causam severe, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. Habet enim nihil quod in offensione deperdat; ut turpissime flagitiosissimeque discedat, nihil de suis veteribus ornamentis re- 15 quiret. A nobis multos obsides habet populus Romanus, 15 quos ut incolumis conservare, tueri, confirmare ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. Habet honorem quem petimus, habet spem quam propositam nobis habemus, habet existimationem multo sudore labore vigiliisque collectam, ut, si in hac causa nostrum officium 20 ac diligentiam probaverimus, haec quae dixi retinere per populum Romanum incolumia ac salva possimus; si tantulum offensum titubatumque sit, ut ea quae singillatim ac 73 diu collecta sunt uno tempore universa perdamus. Quapropter, iudices, vestrum est deligere quem existimetis 25 facillime posse magnitudinem causae ac iudici sustinere fide, diligentia, consilio, auctoritate. Vos si mihi Q. Caecilium anteposueritis, ego me dignitate superatum non arbitrabor: populus Romanus ne tam honestam, tam severam diligentemque accusationem neque vobis placuisse neque 30 ordini vestro placere arbitretur, providete.

14 requirit *D et pler.* 16 recipere λ : recipere p^{δ} 21 diligentiamque *L* 25 diligere $p^1 G_2 K$ 30 nobis $p G_1$ 31 vestro *K*: nostro *D al. n*

M. TVLLI CICERONIS

IN C. VERREM ACTIO PRIMA

QVOD erat optandum maxime, iudices, et quod unum ad ^I
invidiam vestri ordinis infamiamque iudiciorum sedandam
maxime pertinebat, id non humano consilio sed prope
divinitus datum atque oblatum vobis summo rei publicae
5 tempore videtur. Inveteravit enim iam opinio pernicio-
rei publicae vobisque periculosa, quae non modo apud *nos*
sed apud exteras nationes omnium sermone percrebruit, his
iudiciis quae nunc sunt, pecuniosum hominem, quamvis sit
nocens, neminem posse damnari. Nunc in ipso discrimine ²
10 ordinis iudiciorumque vestrorum, cum sint parati qui con-
tionibus et legibus hanc invidiam senatus inflammare
conentur, reus in iudicium adductus est C. Verres, homo
vita atque factis omnium iam opinione damnatus, pecuniae
magnitudine sua spe et praedicatione absolutus. Huic ego
15 causae, iudices, cum summa voluntate et exspectatione
populi Romani actor accessi, non ut augerem invidiam
ordinis, sed ut infamiae communi succurrerem. Adduxi
enim hominem in quo reconciliare existimationem iudicio-
rum amissam, redire in gratiam cum populo Romano, satis
20 facere exteris nationibus possetis, depeculatorem aerari,

4 nobis G₁ 6 non modo apud nos sed apud exteras nationes
Harl. 5428 (A. D. 1470): non modo Romae sed et (etiam *Halm*) apud
ext. nat. *Naugerius*, *vulg.* (cf. iv § 58): non modo apud populum
Romanum sed etiam apud ext. nat. *edit. Iunt. secuti Baiter, Kayser,*
Mueller. *Habent* non modo apud ext. nat., *mediis omissis, Dp et codd.*
praeter r et Burn. 158, in quibus est (itemque in *ed. Ven.* 1483) non
modo apud ext. nat. sed omnium sermone *fort. recte*; *Cl. Rev.* xvii. 199

vexatorem Asiae atque Pamphylicae, praedonem iuris urbani,
 3 labem atque perniciem provinciae Siciliae. De quo si vos
 severe ac religiose iudicaveritis, auctoritas ea quae in
 vobis remanere debet haerebit; sin istius ingentes divitiae
 iudiciorum religionem veritatemque perfregerint, ego hoc 5
 tamen adsequar, ut iudicium potius rei publicae quam aut
 reus iudicibus aut accusator reo defuisse videatur.

2 Equidem ut de me confitear, iudices, cum multae mihi
 a C. Verre insidiae terra marique factae sint, quas partim
 mea diligentia devitarim, partim amicorum studio officioque 10
 reppulerim, numquam tamen neque tantum periculum mihi
 adire visus sum neque tanto opere pertimui ut nunc in
 4 ipso iudicio. Neque tantum me expectatio accusationis
 meae concursusque tantae multitudinis, quibus ego rebus
 vehementissime perturbor, commovet quantum istius in- 15
 sidiae nefariae, quas uno tempore mihi, vobis, M'. Glabrioni,
 populo Romano, sociis, exteris nationibus, ordini, nomini
 denique senatorio facere conatur; qui ita dictitat, iis esse
 metuendum qui quod ipsis solis satis esset surripuissent,
 se tantum eripuisse ut id multis satis esse possit; nihil esse 20
 tam sanctum quod non violari, nihil tam munitum quod non
 5 expugnari pecunia possit. Quodsi quam audax est ad
 conandum tam esset obscurus in agendo, fortasse aliqua
 in re nos aliquando fefellisset; verum hoc adhuc per-
 commode cadit, quod cum incredibili eius audacia singu- 25
 laris stultitia coniuncta est; nam ut apertus in corripiendis
 pecuniis fuit, sic in spe corrumpendi iudici perspicua sua
 consilia conatusque omnibus fecit. Semel ait se in vita
 pertimuisse,—tum cum primum a me reus factus sit; quod,
 cum e provincia recens esset, invidiaque et infamia non 30

1 iuris urbani *πb*, *Asc.*: iuris *Dψ*: urbis *W. Paul* (*cf. De Domo*, § 140)
An huius urbis? *Cl. Rev.* xvii. 200 3 atque *G₃Kδ* 17
 populo r. *πK*: p. r. *D al.*: praetori *δ*. *Fort.* Glabrioni praetori, populo
 Romano: *Cl. Rev.* l. c. 20 rapuisse *bδ* possit *codd.*:
 posset *coni. Muell.* (*Dir.* § 55) 29 primus *pδ*: primo *L*: *om. Asc.*
 reus a me *b Schol. Gronov.*

recenti sed vetere ac diuturna flagraret, tum ad iudicium
 corrumpendum tempus alienum offenderet. Itaque cum
 ego diem inquirendi in Siciliam perexiguam postulavissem,
 invenit iste qui sibi in Achaïam biduo breviorē diem
 5 postulare; non ut is idem conficeret diligentia et industria
 sua quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum,
 —etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundisium quidem per-
 venit, ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obii ut
 omnium populorum privatorumque litteras iniuriasque co-
 10 gnoscerem; ut perspicuum cuivis esse posset, hominem ab
 isto quaesitum esse non qui reum suum adduceret, sed qui
 meum tempus obsideret.

Nunc homo audacissimus atque amentissimus hoc cogitat. 3
 Intellegit me ita paratum atque instructum in iudicium 7
 15 venire ut non modo in auribus vestris, sed in oculis omnium
 sua furta atque flagitia defixurus sim; videt senatores
 multos esse testis audaciae suae, videt multos equites
 Romanos, frequentis praeterea civis atque socios, quibus
 ipse insignis iniurias fecerit, videt etiam tot tam gravis ab
 20 amicissimis civitatibus legationes cum publicis auctori-
 tatibus convenisse. Quae cum ita sint, usque eo de 8
 omnibus bonis male existimat, usque eo senatoria iudicia
 perditā profligataque esse arbitratur, ut hoc palam dictitet,
 non sine causa se cupidum pecuniae fuisse, quoniam in
 25 pecunia tantum praesidium experiatur esse; sese, id quod
 difficillimum fuerit, tempus ipsum emisse iudici sui, quo
 cetera facilius emere postea posset; ut, quoniam criminum
 vim subterfugere nullo modo poterat, procellam temporis
 devitaret. Quodsi non modo in causa, verum in aliquo 9
 30 honesto praesidio aut in alicuius eloquentia aut gratia spem
 aliquam conlocasset, profecto non haec omnia colligeret
 atque aucuparetur; non usque eo despiceret contineretur-

que ordinem senatorium ut arbitrato eius deligeretur ex senatu qui reus fieret, qui, dum hic quae opus essent compararet, causam interea ante eum diceret.

- 10 Quibus ego rebus quid iste speret et quo animum intendat facile perspicio; quam ob rem vero se confidat 5 aliquid proficere posse hoc praetore et hoc consilio intellegere non possum. Vnum illud intellego, quod populus Romanus in reiectione iudicium iudicavit, ea spe istum fuisse praeditum ut omnem rationem salutis in pecunia constitueret, hoc erepto praesidio ut nullam sibi rem 10 4 adiumento fore arbitraretur. Etenim quod est ingenium tantum, quae tanta facultas dicendi aut copia, quae istius vitam tot vitiis flagitiisque convictam, iam pridem omnium voluntate iudicioque damnatam, aliqua ex parte possit 11 defendere? Cuius ut adulescentiae maculas ignominiasque 15 praeteream, quaestura, primus gradus honoris, quid aliud habet in se nisi Cn. Carbonem spoliatum a quaestore suo pecunia publica, nudatum et proditum consulem, desertum exercitum, relictam provinciam, sortis necessitudinem religionemque violatam? cuius legatio exitium fuit Asiae totius 20 et Pamphylicae, quibus in provinciis multas domos, plurimas urbis, omnia fana depeculatus est, tum cum in Cn. Dolabellam suum scelus illud pristinum renovavit et instauravit quaestorium, cum eum, cui et legatus et pro quaestore fuisset, et in invidiam suis maleficiis adduxit, et in ipsis 25 periculis non solum deseruit, sed etiam oppugnavit ac 12 prodidit; cuius praetura urbana aedium sacrarum fuit

6 hoc praetore *Asc.*: praetore *om.* *pq*¹ (add. s. l. *p*² glabrione p. r.): hoc Glabrione *DΨ in mg.* *D* praetore): hoc Glabrione praetore *r al.* 7 *p. r.* *Dp*: populus Romanus *G₁₂KZ*: praetor *r Asc., edd.* 10 constituerit *Dp et pler.* 12 aut *DΨπ*: et *b ed. Rom.* 13 convictam *pδ*: coniunctam *D al.* 16 primus gradus honoris *codd.* *Diomedes*: *secl. edd.* 22 depeculatus *π Schol. Gronov.*: depopulatus *DΨ* in Cn. Dolabellam *secl. Kays. Muell.* 24 cui et legatus *π*: cui l legatus *G₂*: cui ille leg. *D al*: cui .l. ille leg. *K*

publicorumque operum depopulatio, simul in iure di-
 cundo bonorum possessionumque contra omnium instituta
 addictio et condonatio. Iam vero omnium vitiorum suorum
 plurima et maxima constituit monumenta et indicia in pro-
 5 vincia Sicilia, quam iste per triennium ita vexavit ac per-
 didit ut ea restitui in antiquum statum nullo modo possit,
 vix autem per multos annos innocentisque praetores aliqua
 ex parte recreari aliquando posse videatur. Hoc praetore 13
 Siculi neque suas leges neque nostra senatus consulta
 10 neque communia iura tenuerunt: tantum quisque habet
 in Sicilia quantum hominis avarissimi et libidinosissimi aut
 imprudentiam subterfugit aut satietati superfuit. Nulla res 5
 per triennium nisi ad nutum istius iudicata est, nulla res
 tam patria cuiusquam atque avita fuit quae non ab eo
 15 imperio istius abiudicaretur. Innumerabiles pecuniae ex
 aratorum bonis novo nefarioque instituto coactae, socii
 fidelissimi in hostium numero existimati, cives Romani
 servilem in modum cruciati et necati, homines nocentissimi
 propter pecunias iudicio liberati, honestissimi atque inte-
 20 gerrimi absentes rei facti indicta causa damnati et eieci,
 portus munitissimi, maximae tutissimaeque urbes piratis
 praedonibusque patefactae, nautae militesque Siculorum,
 socii nostri atque amici, fame necati, classes optimae atque
 opportunissimae cum magna ignominia populi Romani
 25 amissae et perditae. Idem iste praetor monumenta anti- 14
 quissima partim regum locupletissimorum, quae illi orna-
 mento urbibus esse voluerunt, partim etiam nostrorum
 imperatorum, quae victores civitatibus Siculis aut dederunt
 aut reddiderunt, spoliavit nudavitque omnia. Neque hoc
 30 solum in statuis ornamentisque publicis fecit, sed etiam

1 depeculatio *Lamb. edd.* 4 monimenta *codd. pler. (p et Div. § 14)*

14 tam patria cuiusquam *D al. p, sed inseruit p² cuiusquam s. l. ante*
 tam: cuiusquam tam patria cuiusquam 1: cuiusquam tam patria *qs*
edd. 19 a iud. *G₂K*

delubra omnia sanctissimis religionibus consecrata depeculatus est, deum denique nullum Siculis, qui ei paulo magis adfabre atque antiquo artificio factus videretur, reliquit. In stupris vero et flagitiis nefarias eius libidines commemorare pudore deterreor; simul illorum calamitatem com-
memorando augere nolo quibus liberos coniugesque suas integras ab istius petulantia conservare non licitum est.

15 'At enim haec ita commissa sunt ab isto ut non cognita sint ab omnibus.' Hominem esse arbitror neminem, qui nomen istius audierit, quin facta quoque eius nefaria com-
memorare possit, ut mihi magis timendum sit ne multa crimina praetermittere quam ne qua in istum fingere existi-
mer. Neque enim mihi videtur haec multitudo, quae ad audiendum convenit, cognoscere ex me causam voluisse, sed ea quae scit mecum recognoscere.

6 Quae cum ita sint, iste homo amens ac perditus alia mecum ratione pugnat. Non id agit ut alicuius eloquentiam mihi opponat; non gratia, non auctoritate cuiusquam, non potentia nititur. Simulat his se rebus confidere: sed video quid agat; neque enim agit occultissime. Pro-
ponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominum adrogantium nomina, quae non tam me impediunt quod nobiles sunt, quam adiuvant quod noti sunt: simulat se eorum praesidio confidere, cum interea aliud quiddam iam diu machinetur.

16 Quam spem nunc habeat in manibus et quid moliatur
breviter iam, iudices, vobis exponam; sed prius ut ab initio res ab eo constituta sit, quaeso, cognoscite.

Vt primum e provincia rediit, redemptio est huius iudici facta grandi pecunia. Mansit in condicione atque pacto

1 depeculatus *p* (*errant Zumpt et Iord.*), *bqr* *edd.* (i § 48): depopulatus *DΨ* 9 ab hominibus *pq*¹ esse arbitror *Dp* et *pler.*: arbitror esse *qr* 26 ab initio res ab eo *DZpr*: ab eo *om.* *G*₁, ab initio *om.* *G*₂*K* 27 const. sit ab eo *q* 29 Ea mansit *Asc.*, *Schol. Gronov.* condicione *p*: ditione *s.* ditione *rell.*

usque ad eum finem dum iudices reiecti sunt : posteaquam
 reiectio iudicum facta est, quod et in sortitione istius spem
 fortuna populi Romani et in reiciendis iudicibus mea dili-
 gentia istorum impudentiam vicerat, renuntiata est tota
 5 condicio. Praeclare se res habebat. Libelli nominum 17
 vestrorum consilique huius in manibus erant omnium ;
 nulla nota, nullus color, nullae sordes videbantur his sen-
 tentiis adlini posse, cum iste repente ex alacri atque laeto
 sic erat humilis atque demissus ut non modo populo
 10 Romano, sed etiam sibi ipse condemnatus videretur. Ecce
 autem repente his diebus paucis comitiis consularibus factis
 eadem illa vetera consilia pecunia maiore repetuntur,
 eademque vestrae famae fortunisque omnium insidiae per
 eosdem homines comparantur. Quae res primo, iudices,
 15 pertenui nobis argumento indicioque patefacta est : post
 aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia
 sine ullo errore pervenimus.

Nam ut Hortensius consul designatus domum reduce-
 batur e campo cum maxima frequentia ac multitudine, fit
 20 obviam casu ei multitudini C. Curio, quem ego hominem
 honoris potius quam contumeliae causa nominatum volo ;
 etenim ea dicam quae ille, si commemorari nolisset, non
 tanto in conventu tam aperte palamque dixisset ; quae
 tamen a me pedetemptim cauteque dicentur, ut et amici-
 25 tiae nostrae et dignitatis illius habita ratio esse intellegatur.
 Videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem ; 19
 appellat hominem et ei voce maxima gratulatur ; ipsi
 Hortensio, qui consul erat factus, propinquis necessariis-
 que eius, qui tum aderant, verbum nullum facit ; cum hoc

5 condicio *Asc., edd.* : conditio *Z* : dicio *G₁* : conclusio *G₂LK* :
 conductio *p vulg.* : condutio *ut videtur D* 18 ut *om. p* Horten-
 sius *codd.* : *Q. Hort. Schol. Gronov., Muell. (Am. J. Ph. xxvi. 412)*
 21 potius quam cont. *secl. Kays.* 22 commemorare *codd. (Act. Pr.*
§ 54, i § 4 : ii § 6 : iii § 41) 27 gratulatur *DΨ* : victoriam grat.
prō

consistit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. 'Renuntio', inquit, 'tibi te hodiernis comitiis esse absolutum.' Quod cum tam multi homines honestissimi audissent, statim ad me defertur; immo vero ut quisque me viderat narrabat. Aliis illud indignum, aliis ridiculum 5 videbatur: ridiculum iis qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitiis consularibus positam arbitrabantur, indignum iis qui altius perspiciebant et hanc gratulationem ad iudicium corrum-
 20 pendum spectare videbant. Etenim sic ratiocinabantur, 10 sic honestissimi homines inter se et mecum loquebantur, aperte iam et perspicue nulla esse iudicia. Qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat, is, posteaquam defensor eius consul est factus, absolvitur? Quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes pu- 15 blicae privataeque litterae Romae sunt, nihilne id valebit? Nihil invito consule designato. Quid? iudices non crimina, non testis, non existimationem populi Romani sequentur? Non; omnia in unius potestate ac moderatione vertentur.
 8 Vere loquar, iudices. Vehementer me haec res commov- 20 ebat; optimus enim quisque ita loquebatur 'Iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius; etenim quis poterit Verre absoluto de transferendis iudiciis
 21 recusare?' Erat omnibus molestum; neque eos tam istius hominis perditum subita laetitia quam hominis amplissimi 25 nova gratulatio commovebat. Cupiebam dissimulare me id moleste ferre, cupiebam animi dolorem vultu tegere et taciturnitate celare.

Ecce autem illis ipsis diebus, cum praetores designati sortirentur et M. Metello obtigisset ut is de pecuniis repe- 30 tundis quaereret, nuntiatur mihi tantam isti gratulationem

9 aspiciabant *pq*¹ *Schol. Gronov.*: aspiciebatur *r* 12 iam *pδ Asc.* ·
om. DΨ et *DΨp*: ac *Asc.* 18 sequentur *DKp*: sequuntur
G₁₂Z 19 Non *DG₁Zsb*: num *G₂LKrδ*: *om. pq*

esse factam ut is domum quoque pueros mitteret qui uxori
suae nuntiarent. Sane ne haec quidem mihi res placebat; 22
neque tantopere quid in hac sorte metuendum mihi esset
intellegebam. Vnum illud ex hominibus certis, ex quibus
5 omnia comperi, reperiēbam, fiscos compluris cum pecunia
Siciliensi a quodam senatore ad equitem Romanum esse
translatos; ex his quasi X fiscos ad senatorem illum relictos
esse comitiorum meorum nomine; divisores omnium tri-
buum noctu ad istum vocatos. Ex quibus quidam, qui se 23
10 omnia mea causa facere debere arbitrabatur, eadem illa
nocte ad me venit; demonstrat qua iste oratione usus
esset; commemorasse istum quam liberaliter eos tractasset
iam antea, cum ipse praeturam petisset, et proxumis con-
sularibus praetoriisque comitiis; deinde continuo esse pol-
15 licitum quantam vellent pecuniam, si me aedilitate deie-
cissent. Hic alios negasse audere, alios respondisse non
putare id perfici posse; inventum tamen esse fortem
amicum ex eadem familia, Q. Verrem Romilia, ex optima
divisorum disciplina, patris istius discipulum atque amicum,
20 qui HS quingentis milibus depositis id se perfecturum
polliceretur, et fuisse tamen non nullos qui se una facturos
esse dicerent. Quae cum ita essent, sane benivolo animo
me ut magnopere caverem praemonebat.

Sollicitabar rebus maximis uno atque eo perexiguo tem- 9
25 pore. 24 Vgebant comitia, et in his ipsis oppugnabar grandi
pecunia; instabat iudicium, ei quoque negotio fisci Sici-
lienses minabantur. Agere quae ad iudicium pertinebant

2 quidem mihi res *DKZπ*: mihi quidem res *G₁₂₅*: quidem res
mihi *bδ* 3 neque tamen tant. *Manutius*, *edd.* (iii § 134) tantopere
Dp: tanto opere *codd. pler.*, *edd.* (cf. iii § 155: magnopere *l.* 23, i
§§ 27, 108, iv § 1, v § 107) 10 facere debere *codd.*: facere *om.*
Asc., *Schol. Gronov.*, *edd.* 13 iam antea *scripsi cum Steph. Lamb.*
(§ 29 *infra*): etiam (*post -asset*) antea *codd.*: et iam antea *edd.*
17 tantum *G₁*: tandem *coni. Zumpt* 21 tñ *D*, tamen *p rel.* (ut
l. 17): tum *edd.* 23 magnopere *Dp*: magno opere *edd.* (*l.* 3 *supra*)
25 eis *Halm Kays*.

libere comitiorum metu deterrebar; petitioni toto animo
 servire propter iudicium non licebat; minari denique
 divisoribus ratio non erat, propterea quod eos intellegere
 videbam me hoc iudicio districtum atque obligatum
 25 futurum. Atque hoc ipso tempore Siculis denuntiatum
 esse audio primum ab Hortensio, domum ad illum ut
 venirent; Siculos in eo sane liberos fuisse, qui quam ob
 rem arcesserentur cum intellegerent, non venisse. Interea
 comitia nostra, quorum iste se, ut ceterorum hoc anno
 comitiorum, dominum esse arbitrabatur, haberi coepta sunt. 10
 Cursare iste homo potens cum filio blando et gratioso
 circum tribus; paternos amicos, hoc est divisores, appel-
 lare omnis et convenire. Quod cum esset intellectum et
 animadversum, fecit animo libentissimo populus Romanus
 ut, cuius divitiae me de fide deducere non potuissent, ne 15
 26 eiusdem pecunia de honore deiceret. Posteaquam illa
 petitionis magna cura liberatus sum, animo coepi multo
 magis vacuo ac soluto nihil aliud nisi de iudicio agere et
 cogitare. Reperio, iudices, haec ab istis consilia inita et
 constituta ut, quacumque opus esset ratione, res ita duce- 20
 retur ut apud M. Metellum praetorem causa diceretur. In
 eo esse haec commoda: primum M. Metellum amicis-
 simum, deinde Hortensium consulem, *neque Hortensium*
 solum, sed etiam Q. Metellum, qui quam isti sit amicus
 attendite; dedit enim praerogativam suae voluntatis eius 25
 27 modi ut isti pro praerogativis iam reddidisse videatur. An
 me taciturnum tantis de rebus existimavistis, et me in tanto
 rei publicae existimationisque meae periculo cuiquam con-

2 propter iudicium *prδ* (Zielinski *p.* 192): *om.* *DΨ* denique]
 quoque *pq¹K* 7 sane in eo *bδ* 8 accerserentur *Mueller. Stangl*
(Pseudoasconiana, p. 83) 16 deiceret *DKZp*: deiceret *G₂qs al.*:
 deiceret *G₁rb* (me deiceret *Zielinski l. c.*) 23 neque Hortensium
addidi: Hortensium cōs. (eosque *G₁*) n̄ solū sed etiam *DG₁pr al.*: con-
 sulem non solum Q. Hort. *Mueller (Cl. Rev.* xvii. 200) 24 istis *p*
 26 iam *DG₁₂pr*: eam *q al.*: *om.* *K* reddidisse *Dp*: redidisse *Z*: dedidisse *K*

sulturum potius quam officio et dignitati meae? Arcessit alter consul designatus Siculos; veniunt non nulli, propterea quod L. Metellus esset praetor in Sicilia. Cum iis ita loquitur, 'se consulem esse; fratrem suum alterum
 5 Siciliam provinciam obtinere, alterum esse quaesiturum de pecuniis repetundis; Verri ne noceri possit multis rationibus esse provisum.' Quid est, quaeso, Metelle, iudicium
 10 conrumpere, si hoc non est, testis, praesertim Siculos, timidos homines et adflictos, non solum auctoritate deter-
 15 rere, sed etiam consulari metu et duorum praetorum potestate? Quid faceres pro innocente homine et propinquo, cum propter hominem perditissimum atque alienissimum de officio ac dignitate decedis, et committis ut quod ille dictitat alicui qui te ignoret verum esse videatur?
 20 Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non fato, ut ceteros 29 ex vestra familia, sed opera sua consulem factum. Duo igitur consules et quaesitor erunt ex illius voluntate. 'Non solum effugiemus,' inquit, 'hominem in quaerendone nimium diligentem, nimium servientem populi existimationi, M'. Glabronem; accedet etiam nobis illud. Iudex
 25 est M. Caesonius, conlega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus et cognitus, quem minime expediat esse in eo consilio quod conemur aliqua ratione conrumpere, propterea quod iam antea, cum iudex in Iuniano
 30 consilio fuisset, turpissimum illud facinus non solum graviter tulit, sed etiam in medium protulit. Hunc iudicem ex Kalendis Ianuariis non habebimus; Q. Manlium et 30 Q. Cornificium, duos severissimos atque integerrimos iudices, quod tribuni plebis tum erunt, iudices non habemus; P. Sulpicius, iudex tristis et integer, magistratum

3 Q. Metellus *codd.* : *corr. Naugerus* 6 posset *Mueller* 11
 potestate *D et (in ras.) p₁ al.* : voluntate *al.* potestate *L* homine
 innocente *nb* 23 eo *om.* *G₂LK* 27 Kal. Iunii *DKZ* : Kal. iun.
pq habemus *DG₁pq al.*

ineat oportet Nonis Decembribus; M. Crepereius ex acer-
 rima illa equestri familia et disciplina, L. Cassius ex
 familia cum ad ceteras res tum ad iudicandum severissima,
 Cn. Tremellius, homo summa religione et diligentia, tres
 hi homines veteres tribuni militares sunt designati; ex 5
 Kalendis Ianuariis non iudicabunt. Subsortiemur etiam
 in M. Metelli locum, quoniam is huic ipsi quaestioni prae-
 futurus est. Ita secundum Kalendas Ianuarias et praetore
 et prope toto commutato consilio magnas accusatoris
 minas magnamque expectationem iudici ad nostrum arbi- 10
 31 trium libidinemque eludemus.' Nonae sunt hodie Sextiles;
 hora VIII convenire coepistis; hunc diem iam ne numerant
 quidem. Decem dies sunt ante ludos votivos, quos Cn.
 Pompeius facturus est; hi ludi dies quindecim auferent;
 deinde continuo Romani consequentur. Ita prope XL 15
 diebus interpositis tum denique se ad ea quae a nobis
 dicta erunt responsuros esse arbitrantur; deinde se du-
 cturos et dicendo et excusando facile ad ludos Victoriae;
 cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli
 aut perpauci dies ad agendum futuri sunt: ita defessa ac 20
 refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum prae-
 torem esse venturam. Quem ego hominem, si eius fidei
 diffisus essem, iudicem non retinuissem; nunc tamen hoc
 32 animo sum ut eo iudice quam praetore hanc rem transigi
 malim, et iurato suam quam iniurato aliorum tabellas com- 25
 mittere.

II Nunc ego, iudices, iam vos consulo quid mihi faciendum
 putetis; id enim consili mihi profecto taciti dabitis quod
 egomet mihi necessario capiendum intellego. Si utar ad
 dicendum meo legitimo tempore, mei laboris industriae 30

6 kal. iūn *p* 8 ian. *Dp*: § 36 9 prope toto comm. cons. *DG*₁;
 prope cons. toto comm. *πbD'K*: prope toto cons. comm. *vell. praeter Z*,
in quo est toto prope comm. cons. 10 exspect. iud. *Dp et pler.*:
 iud. exspect. *b5d edd.* 18 accusando *Dp et pler.* 20 perpauci
D al. π: pauci *Kbδ*

diligentiaeque capiam fructum, et *hac* accusatione perficiam
ut nemo umquam post hominum memoriam paratior,
vigilantior, compositior ad iudicium venisse videatur. Sed
in hac laude industriae meae reus ne elabatur summum
5 periculum est. Quid est igitur quod fieri possit? Non
obscurum, opinor, neque absconditum. Fructum istum 33
laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia
tempora reservemus: nunc hominem tabulis, testibus, pri-
vatis publicisque litteris auctoritatibusque accusemus. Res
10 omnis mihi tecum erit, Hortensi. Dicam aperte. Si te
mecum dicendo ac diluendis criminibus in hac causa con-
tendere putarem, ego quoque in accusando atque in expli-
candis criminibus operam consumerem: nunc quoniam
pugnare contra me instituisti non tam ex tua natura quam
15 ex istius tempore et causa [malitiose], necesse est istius
modi rationi aliquo consilio obsistere. Tua ratio est ut 34
secundum binos ludos mihi respondere incipias, mea ut
ante primos ludos comperendinem. Ita fiet ut tua ista
ratio existimetur astuta, meum hoc consilium necessarium.
20 Verum illud quod institueram dicere, mihi rem tecum 12
esse, huius modi est. Ego cum hanc causam Sicularum
rogatu recepissem, idque mihi amplum et praeclarum existi-
massem, eos velle meae fidei diligentiaeque periculum
facere qui innocentiae abstinentiaeque fecissent, tum sus-
25 cepto negotio maius quiddam mihi proposui, in quo meam
in rem publicam voluntatem populus Romanus perspicere
posset. Nam illud mihi nequaquam dignum industria 35
conatuque meo videbatur, istum a me in iudicium iam
omnium iudicio condemnatum vocari, nisi ista tua intolera-
30 bilis potentia, et ea cupiditas qua per hosce annos in qui-

1 et hac accus. *scripsi*: et ex accus. *DZp al.*: et excus. *K*: ex
accus. (*om.* et) *G₂*: et mea accus. *Klotz* 5 igitur *Dp et pler.*:
ergo *G₂K* 10 mihi *p al.*: *om. DΨ* 15 malitiose *secl. Bake, edd.*
(· malitiose · *p*; cf. i, §§ 91 (· copiose ·), 139, 147) 16 ratio fert
malit Mueller

busdam iudiciis usus es, etiam in istius hominis desperati
 causa interponeretur. Nunc vero, quoniam haec te omnis
 dominatio regnumque iudiciorum tanto opere delectat, et
 sunt homines quos libidinis infamiaeque suae neque pudeat
 neque taedeat, qui quasi de industria in odium offensionem- 5
 que populi Romani intruere videantur, hoc me profiteor
 suscepisse magnum fortasse onus et mihi periculosum,
 verum tamen dignum in quo omnis nervos aetatis industri-
 36 aequae meae contenderem. Quoniam totus ordo paucorum
 improbitate et audacia premitur et urgetur infamia 10
 iudiciorum, profiteor huic generi hominum me inimicum
 accusatorem, odiosum, adsiduum, acerbum adversarium.
 Hoc mihi sumo, hoc mihi depono, quod agam in magi-
 stratu, quod agam ex eo loco ex quo me populus Romanus
 ex Kalendis Ianuariis secum agere de re publica ac de 15
 hominibus improbis voluit; hoc munus aedilitatis meae
 populo Romano amplissimum pulcherrimumque polliceor.
 Moneo, praedico, ante denuntio: qui aut deponere aut
 accipere aut recipere aut polliceri aut sequestres aut in-
 terpres corrumpendi iudici solent esse, quique ad hanc 20
 rem aut potentiam aut impudentiam suam professi sunt,
 abstineant in hoc iudicio manus animosque ab hoc scelere
 13 nefario. Erit tum consul Hortensius cum summo imperio
 37 et potestate, ego autem aedilis, hoc est paulo amplius quam
 privatus; tamen haec huius modi res est quam me acturum 25
 esse polliceor, ita populo Romano grata atque iucunda, ut
 ipse consul in hac causa prae me minus etiam, si fieri possit,
 quam privatus esse videatur.

Omnia non modo commemorabuntur, sed etiam expositis
 certis rebus agentur, quae inter decem annos, posteaquam 30

7 periculosum *D al. pb* : periculosissimum *qr*   13 mihi (*ante sumo*)
om. DΨ   15 Ian. *D* : Iun. *p*   secum habere *Dp et pler.*   18
 aut accipere aut recipere *π Asc.* : aut rec. aut acc. *DΨb*   25 haec
 huius modi *pb al.* : haec huiusce modi *D al.* : huius modi haec *qr*

iudicia ad senatum translata sunt, in rebus iudicandis nefarie flagitioseque facta sunt. Cognoscet ex me populus 38 Romanus quid sit quam ob rem, cum equester ordo iudicaret, annos prope quinquaginta continuos *in* nullo, iudices, 5 equite Romano iudicante ne tenuissima quidem suspicio acceptae pecuniae ob rem iudicandam constituta sit; quid sit quod, iudiciis ad senatorium ordinem translatis sublataque populi Romani in unum quemque vestrum potestate, Q. Calidius damnatus dixerit minoris HS triciens 10 praetorium hominem honeste non posse damnari; quid sit quod, P. Septimio senatore damnato Q. Hortensio praetore de pecuniis repetundis, lis aestimata sit eo nomine, quod ille ob rem iudicandam pecuniam accepisset. *Quid?* quod 39 in C. Herennio, quod in C. Popilio, senatoribus, qui ambo 15 peculatus damnati sunt, quod in M. Atilio, qui de maiestate damnatus est, hoc planum factum est, eos pecuniam ob rem iudicandam accepisse, quod inventi sunt senatores qui C. Verre praetore urbano sortiente exirent in eum reum quem incognita causa condemnarent, quod inventus est 20 senator qui, cum iudex esset, in eodem iudicio et ab reo pecuniam acciperet quam iudicibus divideret, et ab accusatore ut reum condemnaret. Iam vero quo modo ego illam 40 labem ignominiam calamitatemque totius ordinis conquerar, hoc factum esse in hac civitate, cum senatorius ordo iudici 25 caret, ut discoloribus signis iuratorum hominum sententiae notarentur? Haec omnia me diligenter severeque acturum esse polliceor.

Quo me tandem animo fore putatis, si quid in hoc ipso 14 iudicio intellexero simili aliqua ratione esse violatum atque

4 in *add.* Zumpt iudices *scripsi* (cf. ii § 13 *ad fin.*): iudice *codd.*
 5 equite Rom. iudicante *secl. Madv. edd.* 9 xxx Dpq: xxx *vell.*
 13 *Quid?* quod *scripsi*: quod *codd.* 14 Popilio Dp: Popillio *al.*
 16, 17, 19 est... sunt... est *codd.* (cf. i § 20, ii § 32): sit...
 sint... sit *edd.* 20 et *om.* D *al.* π 28 putetis D *al.* *prb*

commissum? cum praesertim planum facere multis testibus
 possim C. Verrem in Sicilia multis audientibus saepe dixisse
 se habere hominem potentem cuius fiducia provinciam
 spoliaret; neque sibi soli pecuniam quaerere, sed ita trien-
 nium illud praeturae Siciliensis distributum habere ut 5
 secum praeclare agi diceret si unius anni quaestum in rem
 suam converteret, alterum patronis et defensoribus traderet,
 tertium illum uberrimum quaestuosissimumque annum
 41 totum iudicibus reservaret. Ex quo mihi venit in mentem
 illud dicere, quod apud M'. Glabrionem nuper cum in 10
 reiciundis iudicibus commemorassem intellexi vehementer
 populum Romanum commoveri, me arbitrari fore uti
 nationes exterae legatos ad populum Romanum mitterent,
 ut lex de pecuniis repetundis iudiciumque tolleretur; si
 enim iudicia nulla sint, tantum unum quemque ablaturum 15
 putant quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur;
 nunc, quod eius modi iudicia sint, tantum unum quemque
 auferre quantum sibi, patronis, advocatis, praetori, iudicibus
 satis futurum sit; hoc profecto infinitum esse; se avarissimi
 hominis cupiditati satis facere posse, nocentissimi victoriae 20
 42 non posse. O commemoranda iudicia praeclaramque existi-
 mationem nostri ordinis, cum socii populi Romani iudicia
 de pecuniis repetundis fieri nolunt, quae a maioribus nostris
 sociorum causa comparata sunt! An iste umquam de se
 bonam spem habuisset, nisi de vobis malam opinionem 25
 animo imbibisset? Quo maiore etiam, si fieri potest, apud
 vos odio esse debet quam est apud populum Romanum,
 cum in avaritia, scelere, periurio vos sui similis esse arbi-
 tretur.

15 Cui loco, per deos immortalis, iudices, consulite ac pro- 30
 43 videte! Moneo praedicoque id quod intellego, tempus

1 praesertim *pbδ*: *om.* *DΨ* *codd.* 4 exspoliaret *G.LK* 7 defen-
 soribus *DΨ*: *def. suis pbδ* 20 nocentissimi *Schol. Gronov. Madv.*:
 -tissimae *codd.* 31 tempus hoc vobis divin. *D al.*: tempus hoc. div.
 vobis *LKs*: tempus opportunissimum (*oport. p*) vobis hoc divinitus *pbrδ*

hoc vobis divinitus datum esse ut odio, invidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. Nulla in iudiciis severitas, nulla religio, nulla denique iam existimantur esse iudicia. Itaque a populo Romano contemnimur, despici-
 5 mur; gravi diuturnaue iam flagramus infamia. Neque 44
 enim ullam aliam ob causam populus Romanus tribuniciam potestatem tanto studio requisivit; quam cum poscebat, verbo illam poscere videbatur, re vera iudicia poscebat. Neque hoc Q. Catulum, hominem sapientissimum atque
 10 amplissimum, fugit, qui Cn. Pompeio, viro fortissimo et clarissimo, de tribunicia potestate referente cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum auctoritate usus, patres conscriptos iudicia male et flagitiose tueri; quodsi in rebus iudicandis populi Romani existimationi satis facere
 15 voluissent, non tanto opere homines fuisse tribuniciam potestatem desideraturos. Ipse denique Cn. Pompeius cum 45
 primum contionem ad urbem consul designatus habuit, ubi, id quod maxime exspectari videbatur, ostendit se tribuniciam potestatem restitutum, factus est in eo strepitus et
 20 grata contionis admurmuratio. Idem in eadem contione cum dixisset populatas vexatasque esse provincias, iudicia autem turpia ac flagitiosa fieri; ei rei se providere ac consulere velle; tum vero non strepitu, sed maximo clamore suam
 16
 46
 25 homines in speculis sunt; observant quem ad modum sese unus quisque nostrum gerat in retinenda religione conservandisque legibus. Vident adhuc post legem tribuniciam unum senatorem vel tenuissimum esse damnatum; quod tametsi non reprehendunt, tamen magno opere quod
 30 laudent non habent; nulla est enim laus ibi esse integrum

3 veritas *coni. Halm.*: cf. §§ 3, 51: v § 130 10 fort. et clar.
Dψb: clar. et fort. π 22 ac *Dpb al.*: atque *G₂K*: et *rδ* 26
 nostrum *Dψπ*: vestrum *Iord.* 28 post senatorem *add.* hominem
Fritzsche, Iord. Kays.: unum hominem vel ten. *Asc.*

47 ubi nemo est qui aut possit aut conetur corrumpere. Hoc
 est iudicium in quo vos de reo, populus Romanus de vobis
 iudicabit; in hoc homine statuatur, possitne senatoribus
 iudicantibus homo nocentissimus pecuniosissimusque
 damnari. Deinde est eius modi reus in quo homine nihil 5
 sit praeter summa peccata maximamque pecuniam, ut, si
 liberatus sit, nulla alia suspicio nisi ea quae turpissima est
 residere possit; non gratia, non cognatione, non aliis recte
 factis, non denique aliquo mediocri vitio tot tantaque eius
 48 vitia sublevata esse videbuntur. Postremo ego causam sic 10
 agam, iudices, eius modi res, ita notas, ita testatas, ita
 magnas, ita manifestas proferam, ut nemo a vobis ut istum
 absolvatis per gratiam conetur contendere. Habeo autem
 certam viam atque rationem qua omnis illorum conatus
 investigare et consequi possim; ita res a me agetur ut in 15
 eorum consiliis omnibus non modo aures omnium, sed
 49 etiam oculi populi Romani interesse videantur. Vos aliquot
 iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem atque
 infamiam delere ac tollere potestis. Constat inter omnis
 post haec constituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum 20
 hoc splendore atque hac dignitate consilium fuisse. Hic
 si quid erit offensum, omnes homines non iam ex eodem
 ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest, sed alium
 omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitra-
 17 buntur. Quapropter primum ab dis immortalibus, quod 25
 50 sperare mihi videor, hoc idem, iudices, opto, ut in hoc
 iudicio nemo improbus praeter eum qui iam pridem in-
 ventus est reperiatur; deinde, si plures improbi fuerint, hoc
 vobis, hoc populo Romano, iudices, confirmo, vitam me-

10 videbuntur *DΨ*: existimabuntur *prbδ* 16 omnium *scripsi*, cf.
 § 7 (*Cl. Rev.* xx. 256): hominum *codd.* 17 oculi *FR p Par.* 7786,
 oculi populi . ro. *1δ*: populus Romanus (*p. r. D*) *DΨ*, *sed. Fritzsche*,
Kays. (*sed cf. i § 29*): oculi et manus *Koch, Muell.*: an oculi ani-
 mique? (*ii § 150*) 25 ab dis *Dp*: a diis *G₁ al.* 26 peto *bδ*

hercule mihi prius quam vim perseverantiamque ad illorum improbitatem persequendam defuturam.

Verum quod ego laboribus periculis inimicitiisque meis 51
 tum cum admissum erit dedecus severe me persecuturum
 5 esse polliceor, id ne accadat tu tua auctoritate, sapientia,
 diligentia, M'. Glabrio, potes providere. Suscipe causam
 iudiciorum; suscipe causam severitatis, integritatis, fidei,
 religionis; suscipe causam senatus, ut is hoc iudicio pro-
 batus cum populo Romano et in laude et in gratia esse
 10 possit. Cogita, quo loco sis, quid dare populo Romano,
 quid reddere maioribus tuis debeas; fac tibi paternae legis
 Aciliae veniat in mentem, qua lege populus Romanus de
 pecuniis repetundis optimis iudiciis severissimisque iudici-
 bus usus est. Circumstant te summae auctoritates, quae 52
 15 te oblivisci laudis domesticae non sinant, quae te noctes
 diesque commoneant fortissimum tibi patrem, sapientis-
 simum avum, gravissimum socerum fuisse. Quare si
 Glabrionis patris vim et acrimoniam ceperis ad resistendum
 hominibus audacissimis, si avi Scaevolae prudentiam ad
 20 prospiciendas insidias quae tuae atque horum famae com-
 parantur, si soceri Scauri constantiam, ut ne quis te de
 vera et certa possit sententia demovere, intelletget populus
 Romanus integerrimo atque honestissimo praetore de-
 lectoque consilio nocenti reo magnitudinem pecuniae plus
 25 habuisse momenti ad suspicionem criminis quam ad
 rationem salutis.

Mihi certum est non committere ut in hac causa praetor 18
 nobis consiliumque mutetur. Non patiar rem in id tempus 53
 adduci ut quos adhuc servi designatorum consulum non
 30 moverunt, cum eos novo exemplo universos arcesserent,
 eos tum lictores consulum vocent; ut homines miseri,

7 veritatis *coni. Baiter* (§ 43: ii § 4) 10 quo loco sis *codd.*:
 qui sis quo loco sis *edd. post Naugerium* 15 noctes diesque
DV: dies noctesque *pδ* 29 ut Siculi quos *codd.*: Siculi *secl. edd.*
auct. Madv., ego delevi

antea socii atque amici populi Romani, nunc servi ac
 supplices, non modo ius suum fortunasque omnis eorum
 imperio amittant, verum etiam deplorandi iuris sui pote-
 54 statem non habeant. Non sinam profecto causa a me
 perorata, quadraginta diebus interpositis, tum nobis deni- 5
 que responderi cum accusatio nostra in oblivionem diu-
 turnitatis adducta sit. Non committam ut tum haec res
 iudicetur, cum haec frequentia totius Italiae Roma dis-
 cesserit, quae convenit uno tempore undique comitiorum
 ludorum censendique causa. Huius iudici et laudis fructum 10
 et offensionis periculum vestrum, laborem sollicitudinem-
 que nostram, scientiam quid agatur, memoriamque quid a
 55 quoque dictum sit, omnium puto esse oportere. Faciam
 hoc non novum, sed ab iis qui nunc principes nostrae
 civitatis sunt ante factum, ut testibus utar statim: illud a 15
 me novum, iudices, cognoscetis, quod ita testis constituam
 ut crimen totum explicem, ubi id interrogando argumentis
 atque oratione firmavero, tum testis ad crimen adcommo-
 dem, ut nihil inter illam usitatam accusationem atque hanc
 novam intersit, nisi quod in illa tum cum omnia dicta sunt 20
 testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis quoque
 eadem interrogandi facultas argumentandi dicendique sit.
 Si quis erit qui perpetuam orationem accusationemque
 desideret, altera actione audiet; nunc id quod facimus,—
quia ea ratione facimus, ut malitiae illorum consilio nostro 25
 56 occurramus,—necessario fieri intellegat. Haec primae
 actionis erit accusatio. Dicimus C. Verrem, cum multa

5 xl *D*: xxxx *p*: triginta *rđ* 6 responderi *Lamb.* (§ 18):
 respondere *Dp¹* *corr.* respondeat *p²*) *Ψ*: respondeant *rđ* diu-
 turnitatis *D al.* *π*: diuturnitate *p* in *mg.*, *edd. vet.* 10
 ludorum *com.* ex *Asc.* *Manutius*: iudiciorum *codd.* 13 quoquam *qr*
 17 totum crimen *qr* ut ubi *Asc.*, *Iannoctianus* (= id ubi): et ubi?
 interrogando *auct. Madv. secl. Mueller.* Cf. i cap. xi ad init. 20 tum
D al.: tunc *pr* 25 quia ea scripsi: si ea *Muell.* *Div* § 5: ea
D al. *p₁*, *om.* *G₁rđb.* Facimus post ratione *del. Lamb. Schuetz.* *An pro*
 facimus ea ratione *rē*) facimus *scribendum* facimus et recte facimus
 (i § 13)? *Cl. Rev.* xvii. 200

libidinose, multa crudeliter in civis Romanos atque socios,
multa in deos hominesque nefarie fecerit, tum praeterea
quadringentiens sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse.
Hoc testibus, hoc tabulis privatis publicisque auctoritatibus
5 ita vobis planum faciemus ut hoc statuatis, etiamsi spatium
ad dicendum nostro commodo vacuosque dies habuissemus,
tamen oratione longa nihil opus fuisse. Dixi.

1 socios *Dψp* : in socios δ

M. TVLLI CICERONIS
ACTIONIS IN C. VERREM
SECVNDAE

LIBER PRIMVS

DE PRAETVRA VRBANA

I
1 NEMINEM vestrum ignorare arbitror, iudices, hunc per
hosce dies sermonem vulgi atque hanc opinionem populi
Romani fuisse, C. Verrem altera actione responsurum non
esse neque ad iudicium adfuturum. Quae fama non idcirco
solum emanarat quod iste certe statuerat ac deliberaverat 5
non adesse, verum etiam quod nemo quemquam tam au-
dacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur
qui tam nefariis criminibus, tam multis testibus convictus
ora iudicum aspicere aut os suum populo Romano osten-
2 dere auderet. Est idem Verres qui fuit semper, ut ad 10
audendum proiectus, sic paratus ad audiendum. Praesto
est, respondet, defenditur; ne hoc quidem sibi reliqui facit
ut, in rebus turpissimis cum manifesto teneatur, si reticeat
et absit, tamen impudentiae suae pudentem exitum quae-
sisse videatur. Patior, iudices, et non moleste fero me 15
laboris mei, vos virtutis vestrae fructum esse laturos. Nam
si iste id fecisset quod prius statuerat, ut non adesset,
minus aliquanto quam mihi opus esset cognosceretur quid
ego in hac accusatione comparanda constituendaque elabo-
rassem; vestra vero laus tenuis plane atque obscura, iudices, 20

8 testibus *prb Cuiac.*: iudicibus *DΨ* 10 est idem *D al. prb*: est
enim idem *q¹ al.* 11 paratus *prδ Schol. Gronov., Prisc.*: om. *DΨ*
17 prius *DΨ*: primus *L*: primo *prδ*

esset. Neque hoc a vobis populus Romanus exspectat 3
 neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is qui
 adesse noluerit, et si fortes fueritis in eo quem nemo sit
 ausus defendere. Immo vero adsit, respondeat; summis
 5 opibus, summo studio potentissimorum hominum defendatur;
 certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate,
 vestra integritas cum illius pecunia, testium constantia cum
 illius patronorum minis atque potentia: tum demum illa
 omnia victa videbuntur cum in contentionem certamenque
 10 venerint. Absens si esset iste damnatus, non tam sibi 4
 consuluisse quam invidisse vestrae laudi videretur. Neque 2
 enim salus ulla rei publicae maior hoc tempore reperiri
 potest quam populum Romanum intellegere, diligenter
 reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, rem publicam
 15 senatorio consilio maxime posse defendi; neque tanta for-
 tunis omnium pernicies ulla potest accedere quam opinione
 populi Romani rationem veritatis, integritatis, fidei, re-
 ligionis ab hoc ordine abiudicari. Itaque mihi videor 5
 [iudices] magnam et maxime aegram et prope depositam
 20 rei publicae partem suscepisse, neque in eo magis meae
 quam vestrae laudi existimationique servisse. Accessi
 enim ad invidiam iudiciorum levandam vituperationemque
 tollendam, ut, cum haec res pro voluntate populi Romani
 esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta
 25 auctoritas iudiciorum videretur, *perperam si* esset hoc iudi-
 catum, ut finis aliquando iudiciariae controversiae con-
 stitueretur. Etenim sine dubio, iudices, in hac causa ea 6

1 neque *Dψ*: neque enim *prδ* 6 hominum *bG₂*: nominum *p₁*
 (corr. omnium) 7 istius *p* *Schol. Gronov.* δ 8 illa omnia *Dpr*:
 omnia illa *KZ al.*: omnia *om. bδ* 10 esset iste *Dψπ*: iste esset *bδ*
 ipse sibi δ 12 enim *D al. pbr*: *om. G₃* 16 ulla *pr Schol. Gronov.*:
om. Dψb accedere *Dp vell.*: accidere *Manut.* (i § 39: ii § 172:
 iv § 2: *Sest.* § 107; cf. *Cluent.* § 10) 18 abiudicari *pb*: -are *Dψ*
 19 iudices *Nonius, edd.*: *om. codd.* ac prope *Asc.* (i § 108) 25
perperam si scripsi (Cl. Rev. xvii. 201): postremo ut *codd.* (utut *Muret.,*
Gulielm.): contra eam cum *Koch*: *lacunam susp. Iordan.*

res in discrimen adducitur. Reus est enim nocentissimus; qui si condemnatur, desinent homines dicere his iudiciis pecuniam plurimum posse; sin absolvitur, desinemus nos de iudiciis transferendis recusare.

Tametsi de absoluteione istius neque ipse iam sperat nec 5
populus Romanus metuit: de impudentia singulari, quod adest, quod respondet, sunt qui mirentur. Mihi pro cetera eius audacia atque amentia ne hoc quidem mirandum videtur; multa enim et in deos et in homines impie nefarieque commisit, quorum scelerum poenis agitur et 10
3 a mente consilioque deducitur. Agunt eum praecipitem
7 poenae civium Romanorum, quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantis iura libertatis et civitatis in crucem sustulit. Rapiunt eum ad supplicium di patrii, quod iste inventus est qui e complexu parentum 15
abreptos filios ad necem duceret, et parentis pretium pro sepultura liberum posceret. Religiones vero caerimoniae-que omnium sacrorum fanorumque violatae, simulacraque deorum, quae non modo ex suis templis ablata sunt sed etiam iacent in tenebris ab isto retrusa atque abdita, 20
consistere eius animum sine furore atque amentia non
8 sinunt. Neque iste mihi videtur se ad damnationem solum offerre, neque hoc avaritiae supplicio communi, qui se tot sceleribus obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam poenam istius immanis atque importuna natura desiderat. 25
Non id solum quaeritur ut isto damnato bona restituantur iis quibus erepta sunt, sed et religiones deorum immortalium expiandae et civium Romanorum cruciatus multorumque
9 innocentium sanguis istius supplicio luendus est. Non

7 mirantur Z
14 eum om. p
est Prisc. edd.

pro p¹ et pler.: propter s. l. p² et (om. cetera) bδ
15 inventus est D rell. (iii § 21): unus inventus
e Dψ: et c Garat. edd. (Act. Pr. § 39: iii § 175):
ei π: ex Prisc. i. 306. 24, et a Prisc. ii. 264. 10 v § 125) 17 liberum
Zpδ Prisc. Non.: om. G₁₂K: add. in mg. D 26 non id solum
quaeritur s. l. p² 27 his pb

enim furem sed ereptorem, non adulterum sed expugnatorem pudicitiae, non sacrilegum sed hostem sacrorum religionumque, non sicarium sed crudelissimum carnificem civium sociorumque in vestrum iudicium adduximus, ut
 5 ego hunc unum eius modi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer cui damnari expediret.

Nam quis hoc non intellegit, istum absolutum dis
 hominibusque invitis tamen ex manibus populi Romani eripi nullo modo posse? Quis hoc non perspicit, praeclare
 10 nobiscum actum iri si populus Romanus istius unius supplicio contentus fuerit, ac non sic statuerit, non istum maius in sese scelus concepisce,—cum fana spoliarit, cum tot homines innocentis necarit, cum civis Romanos morte, cruciatu, cruce adfecerit, cum praedonum duces accepta
 15 pecunia dimiserit,—quam eos, si qui istum tot tantis tam nefariis sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarint? Non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus, 10 iudices; non is est reus, non id tempus, non id consilium, (metuo ne quid adrogantius apud talis viros videar dicere),
 20 ne actor quidem est is cui reus tam nocens, tam perditus, tam convictus aut occulte subripi aut impune eripi possit. His ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecuniam cepisse? Sustinebunt tales viri se tot senatoribus, tot equitibus Romanis, tot civitatibus, tot hominibus
 25 honestissimis ex tam inlustri provincia, tot populorum privatorumque litteris non credidisse, tantae populi Romani voluntati restitisse? Sustineant: reperiemus, si istum vivum 11 ad aliud iudicium perducere poterimus, quibus probemus istum in quaestura pecuniam publicam Cn. Carboni consuli
 30 datam avertisse, quibus persuadeamus istum alieno nomine

8 tamen *Naugerius*: eum *Dp et pler.*: tamen eum *Lgg.*: *om. b*
 14 cum praedonum . . . dimiserit *πb*: *om. DΨ* 19 talis iudices *qr*
 21 convictus *Halm* (ii, § 27): victus *codd.* 24 equitibus .r. *pb*:
 equitibus *DΨ* 28 poterimus *D al. b*: potuerimus *pδ*

a quaestoribus urbanis, quod priore actione didicistis, pecuniam abstulisse; erunt qui et in eo quoque audaciam eius reprehendant, quod aliquot nominibus de capite quantum commodum fuerit frumenti decumani detraxerit; erunt etiam fortasse, iudices, qui illum eius peculatum vel 5 acerrime vindicandum putent, quod iste M. Marcelli et P. Africani monumenta, quae nomine illorum, re vera populi Romani et erant et habebantur, ex fanis religiosissimis et ex urbibus sociorum atque amicorum non dubitarit auferre.

5 Emerserit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus 10 hostium quos accepta pecunia liberavit, videat quid de illis respondeat quos in eorum locum subditos domi suae reservavit, quaerat non solum quem ad modum nostro crimini, verum etiam quo pacto suae confessioni possit mederi, meminerit se priore actione, clamore populi Romani 15 infesto atque inimico excitatum, confessum esse duces praedonum a se securi non esse percussos, se iam tum esse veritum ne sibi crimini daretur eos ab se pecunia liberatos; fateatur, id quod negari non potest, se privatum hominem praedonum duces vivos atque incolumis domi suae, postea- 20 quam Romam redierit, usque dum per me licuerit retinuisse. Hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam. Ex hoc quoque evaserit: proficiscar eo quo me iam pridem vocat populus 13 Romanus; de iure enim libertatis et civitatis suum putat 25 esse iudicium, et recte putat. Confringat iste sane vi sua consilia senatoria, quaestiones omnium perrumpat, evolet ex vestra severitate: mihi credite, artioribus apud populum Romanum laqueis tenebitur. Credet his equitibus Romanis populus Romanus qui ad vos ante producti testes ipsis 30

2 et *codd.* (*Div.* § 47): *auct. Halm, Wesenberg, secl. Muell.* 9 dubitaverit δ 16-18 confessum . . . veritum *suppl. in mg. p²* 21 tenuisse bδ 24 me iam pridem *Dal. p*: iam me pridem *G₁*: me iam non pridem *G₂* 26 recte *Dp rel.*: ratione *G₁* 29 his *Dp*: iis *edd.* 30 antea *pbδ*

inspectantibus ab isto civem Romanum, qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt; credent omnes v et xxx tribus homini gravissimo atque 14 ornatissimo, M. Annio, qui se praesente civem Romanum 5 securi percussum esse dixit; audietur a populo Romano vir primarius, eques Romanus, L. Flavius, qui suum familiarem Herennium, negotiatorem ex Africa, cum eum Syracusis amplius centum cives Romani cognoscerent lacrimantesque defenderent, pro testimonio dixit securi esse percussum; pro- 10 babit fidem et auctoritatem et religionem suam L. Suettius, homo omnibus ornamentis praeditus, qui iuratus apud vos dixit multos civis Romanos in lautumiis istius imperio crudelissime per vim morte esse multatos. Hanc ego causam cum agam beneficio populi Romani de loco su- 15 periore, non vereor ne aut istum vis ulla ex populi Romani suffragiis eripere, aut a me ullum munus aedilitatis amplius aut gratius populo Romano esse possit.

Quapropter omnes in hoc iudicio contentur omnia; nihil 6 est iam quod in hac causa peccare quisquam, iudices, nisi 15 vestro periculo possit. Mea quidem ratio cum in praeteritis rebus est cognita, tum in reliquis explorata atque provisa est. Ego meum studium in rem publicam iam illo tempore ostendi cum longo intervallo veterem consuetudinem rettuli, et rogatu sociorum atque amicorum populi Romani, meorum 25 autem necessariorum, nomen hominis audacissimi detuli. Quod meum factum lectissimi viri atque ornatissimi, quo in numero e vobis complures fuerunt, ita probaverunt ut ei qui istius quaestor fuisset, et ab isto laesus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi 30 quidem, cum id postularet, facerent potestatem. In Siciliam 16

7 cum eum *pδ*: cum *DΨ*: quem *Bake* (i, § 104) 10 Suettius
C. I. L. iv. 1190: Suetius *b*: Suectius *DpG₂* (ii, § 31; v, § 147)
 18 in hoc *D al. br*: hoc *pq, fort. recte* (i, § 63; ii, §§ 118, 133) 19
 est enim *qr* iudices quisquam *πb* 27 e numero *D al.* proba-
 verunt *Dp al.*: probarunt *δ*: comprobaverunt *qr*

- sum inquirendi causa profectus ; quo in negotio industriam
 meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo litterarum
 et testium declaravit, pudorem vero ac religionem quod,
 cum venissem senator ad socios populi Romani, qui in ea
 provincia quaestor fuisset, ad hospites meos ac necessarios 5
 causae communis defensor deverti potius quam ad eos qui
 a me auxilium petivissent. Nemini meus adventus labori
 aut sumptui neque publice neque privatim fuit : vim in
 inquirendo tantam habui quantam mihi lex dabat, non
 quantam habere poteram istorum studio quos iste vexarat. 10
- 17 Romam ut ex Sicilia redii, cum iste atque istius amici,
 homines lauti et urbani, sermones eius modi dissipassent,
 quo animos testium retardarent, me magna pecunia a vera
 accusatione esse deductum, tametsi probabatur nemini,
 quod et ex Sicilia testes erant ii qui quaestorem me in 15
 provincia cognoverant, et hinc homines maxime inlustres,
 qui, ut ipsi noti sunt, sic nostrum unum quemque optime
 norunt, tamen usque eo timui ne quis de mea fide atque
 integritate dubitaret donec ad reiciundos iudices venimus.
- 7 Sciebam in reiciundis iudicibus non nullos memoria 20
 nostra pactionis suspicionem non vitasse, cum in ipsa
 18 accusatione eorum industria ac diligentia probaretur. Ita
 reieci iudices ut hoc constet, post hunc statum rei publicae
 quo nunc utimur simili splendore et dignitate consilium
 nullum fuisse. Quam iste laudem communem sibi ait 25
 esse mecum ; qui cum P. Galbam iudicem reiecisset,
 M. Lucretium retinuit, et cum eius patronus ex eo quae-
 reret cur suos familiarissimos, Sex. Peducaeu, Q. Con-
 sidium, Q. Iunium reici passus esset, respondit ‘quod eos

9-10 non quantam . . . vexarat *p² in mg.* 10 istorum *Dp² rel.* :
 illorum *edd.* : ipsorum *Muell.* 11 cum comites istius atque amici
Nonius 12 eius modi *D al. π* : huius modi *b² rel.* (*Div.* § 38 ; ii. §§ 56,
 60) 13 quo *pbK* : quos *DG₁Z* : per quos *G₂* 20 reiciendis *p*
 21 ipsa in *q* 23 statum *p. r. πb* 25 sibi ait esse *Dψπ* : sibi esse
 ait *K* : ait sibi esse *bδ*

in iudicando nimium sui iuris sententiaeque cognosset'.
 Itaque iudicibus reiectis sperabam iam onus meum vobis- 19
 cum esse commune; putabam non solum notis sed etiam
 ignotis probatam meam fidem esse et diligentiam. Quod
 15 me non fefellit; nam comitiis meis, cum iste infinita
 largitione contra me uteretur, populus Romanus iudicavit
 istius pecuniam, quae apud me contra fidem meam nihil
 potuisset, apud se contra honorem meum nihil posse
 debere. Quo quidem die primum, iudices, citati in hunc
 10 reum consedistis, quis tam iniquus huic ordini fuit, quis
 tam novarum rerum iudiciorum iudicumque cupidus qui
 non aspectu consessuque vestro commoveretur? Cum in 20
 eo vestra dignitas mihi fructum diligentiae referret, id sum
 adsecutus, ut una hora qua coepi dicere reo audaci, pe-
 15 cunioso, profuso, perduto spem iudici corrumpendi prae-
 ciderem; ut primo die testium tanto numero citato populus
 Romanus iudicaret isto absoluto rem publicam stare non
 posse; ut alter dies amicis istius ac defensoribus non modo
 spem victoriae sed etiam voluntatem defensionis auferret,
 20 ut tertius dies sic hominem prosterneret ut morbo simulato
 non quid responderet, sed quem ad modum non respon-
 deret, deliberaret. Deinde reliquis diebus his criminibus,
 his testibus, et urbanis et provincialibus, sic obrutus atque
 oppressus est ut his ludorum diebus interpositis nemo istum
 25 comperendinatum, sed condemnatum iudicaret.

Quapropter ego quod ad me attinet, iudices, vici; non 8
 enim spolia C. Verris, sed existimationem populi Romani 21
 concupivi. Meum fuit cum causa accedere ad accusandum:
 quae causa fuit honestior, quam a tam inlustri provincia
 30 defensorem constitui et deligi? rei publicae consulere:

1 cognosset π: cognoscet *D al. Schol. Gronov.*: cognosceret *rell.*
 (i, § 97; ii, § 33) 4 esse meam fidem *Zielinski p. 193* 10
 iniquus *DΨ*: inicus *p*: inimicus *bδ* (ii, § 167) 12 conspectu δ con-
 sensuque *pqD* (*sed hic corr. consessuque*) 13 mihi dignitas δ 17
 isto *Zumpt edd.*: ipso *codd.* 29 honestior *DΨp*: iustior δ: illustrior *b*

quid tam e re publica quam in tanta invidia iudiciorum adducere hominem cuius damnatione totus ordo cum populo Romano et in laude et in gratia posset esse? ostendere ac persuadere hominem nocentem adductum esse: quis est in populo Romano qui hoc non ex priore 5 actione abstulerit, omnium ante damnatorum scelera, furta, flagitia, si unum in locum conferantur, vix cum huius parva 22 parte aequari conferrique posse? Vos quod ad vestram famam existimationem salutemque communem pertinet, iudices, prospicite atque consulite: splendor vester facit ut 10 peccare sine summo rei publicae detrimento ac periculo non possitis. Non enim potest sperare populus Romanus esse alios in senatu qui recte possint iudicare, vos si non potueritis: necesse est, cum de toto ordine desperarit, aliud genus hominum atque aliam rationem iudiciorum requirat. 15 Hoc si vobis ideo levius videtur quod putatis onus esse grave et incommodum iudicare, intellegere debetis primum interesse utrum id onus vosmet ipsi reieceritis, an, quod probare populo Romano fidem vestram et religionem non potueritis, eo vobis iudicandi potestas erepta sit: deinde 20 etiam illud cogitare, quanto periculo venturi simus ad eos iudices quos propter odium nostri populus Romanus de 23 nobis voluerit iudicare. Verum vobis dicam id quod intellexi, iudices. Homines scitote esse quosdam quos tantum odium nostri ordinis teneat ut hoc palam iam dictitent, se 25 istum, quem sciant esse hominem improbissimum, hoc uno nomine absolvi velle ut ab senatu iudicia per ignominiam turpitudinemque auferantur. Haec me pluribus verbis,

1 quid tam e re publica *coni. Madvig*: quid tamen re . p . honestius *DΨπ* tam *q*: iam *brδ*: in re pub. *Z*): Quid tandem *coni. Zumpt*: an Quid tamen (tandem?) in re publica honestius? 12 possitis *Kb*. possitis *DΨπ* potest sperare *Dp al.*: sperare potest *qr* 15 requirat iudiciorum *q*¹ 18 reieceritis *p*: reieceritis *q*: relegeritis *DΨ* 23 Verū euobis *p*: Verum et vobis *qr*: verum ut vobis *Kayser* 28 Haec me res *D p* *rell.* pluribus verbis iudices *DΨπ*: plur. iud. verb. *b*: iud. plur. verb. *δ*

iudices, vobiscum agere coegit non timor meus de vestra fide, sed spes illorum nova, quae cum Verrem a porta subito ad iudicium retraxisset, non nulli suspicati sunt non sine causa illius consilium tam repente esse mutatum.

- 5 Nunc ne novo querimoniae genere uti possit Hortensius 9
et ea dicere, opprimi reum de quo nihil dicat accusator, 24
nihil esse tam periculosum fortunis innocentium quam
tacere adversarios; et ne aliter quam ego velim meum
laudet ingenium, cum dicat me, si multa dixissem, suble
10 vaturum fuisse eum quem contra dicerem, quia non dixerim,
perdidisse: morem illi geram, utar oratione perpetua, non
quo iam hoc sit necesse, verum ut experiar utrum ille ferat
molestius me tunc tacuisse an nunc dicere. Hic tu fortasse 25
eris diligens ne quam ego horam de meis legitimis horis
15 remittam; nisi omni tempore quod mihi lege concessum
est abusus ero, querere, deum atque hominum fidem im-
plorabis, circumveniri C. Verrem quod accusator nolit tam
diu quam diu liceat dicere. Quod mihi lex mea causa
dedit, eo mihi non uti non licebit? Nam accusandi mihi
20 tempus mea causa datum est, ut possem oratione mea cri-
mina causamque explicare: hoc si non utor, non tibi
iniuriam facio, sed de meo iure aliquid et commodum detraho.
'Causam enim', inquit, 'cognosci oportet': ea re quidem
quod aliter condemnari reus, quamvis sit nocens, non
25 potest. Id igitur tu moleste tulisti, a me aliquid factum
esse quo minus iste condemnari posset? nam causa co-
gnita possunt multi absolvi, incognita quidem condemnari
nemo potest. 'Adimo enim comperendinatum': quod 26
habet lex in se molestissimum, bis ut causa dicatur,—quod
30 aut mea causa potius est constitutum quam tua, aut nihilo
tua potius quam mea. Nam si bis dicere est commodum,

12 quo iam *Madv. edd.*: quoniam *codd.* 19 dedit *Asc., Muell.*:
det *Dp* *rell.* (*prob. Stangl, Pseudoasconiana, p. 121*) non uti licebit
Dψ 29 quod *codd.*: id *con. Ernesti*: *fort.* id quidem

certe utriusque commune est ; si eum qui posterius dixit opus est redargui, accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutum est. Verum, ut opinor, Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus ; antea vel iudicari primo poterat vel amplius pronuntiari. Vtram igitur putas legem molliorem ? 5 Opinor, illam veterem, qua vel cito absolvi vel tarde condemnari licebat. Ego tibi illam Aciliam legem restituo, qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus condemnati sunt, nequaquam tam manifestis neque tantis criminibus quantis tu convinceris. Puta te 10 non hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. Accusabo ; respondebis ; testibus editis ita mittam in consilium ut, etiamsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment non primo iudicare.

10 Verum si causam cognosci opus est, parumne cognita est ? 15
27 Dissimulamus, Hortensi, quod saepe experti in dicendo sumus. Quis nos magnopere attendit umquam in hoc quidem genere causarum, ubi aliquid ereptum aut ablatum a quopiam dicitur ? Nonne aut in tabulis aut in testibus omnis exspectatio iudicum est ? Dixi prima actione me 20 planum esse facturum C. Verrem HS quadringentiens contra leges abstulisse. Quid ? hoc planius egissem, si ita narrassem ? ‘Dio quidam fuit Halaesinus, qui, cum eius filio praetore C. Sacerdote hereditas a propinquo permagna venisset, nihil habuit tum neque negoti neque controversiae. 25 Verres simul ac tetigit provinciam, statim Messana litteras dedit, Dionem evocavit, calumniatores ex sinu suo adposuit qui illam hereditatem Veneri Erycinae commissam esse dic-

1 utriusque commune *DΨp* (*Zielinski p. 193*) : comm. utr. *qr* dixit *codd. praeter q* dixerit) 5 molliorem *DZqb* : molliorem *pr* : meliorem *G K* 7 Ergo ? 16-17 Hortensi . . . sumus *suppl. p²* 17 magnopere *Dp rell.* (*Act. Pr. § 23 ; ii, § 28*) : magno opere *Iord.* 19 a quopiam *DΨpr* : cuipiam *δ* 22 leges *pqG₁₂K* : legem *Zbδ* : (lege *D¹* : legē *D²*) 23 halaesinus *p* : halesinus *Drell.* 25 tum *om. δ* 26 Messanam *Dp et pler.*

erent ; hac de re ostendit se ipsum cogniturum.' Possum 28
 deinceps totam rem explicare, deinde ad extremum id quod
 accidit dicere, Dionem HS deciens centena milia numerasse
 ut causam certissimam obtineret ; praeterea greges equarum
 5 eius istum abigendos curasse, argenti, vestis stragulae quod
 fuerit curasse auferendum. Haec neque cum ego dicerem
 neque cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio.
 Quo tempore igitur auris iudex erigeret animumque atten-
 deret? Cum Dio ipse prodiret, cum ceteri qui tum in
 10 Sicilia negotiis Dionis interfuissent, cum per eos ipsos dies
 per quos causam Dio diceret reperiretur pecunias sumpsisse
 mutuas, nomina sua exegisse, praedia vendidisse ; cum
 tabulae virorum bonorum proferrentur ; cum qui pecuniam
 Dioni dederunt dicerent se iam tum audisse eos nummos
 15 sumi ut Verri darentur ; cum amici, hospites, patroni Dionis,
 homines honestissimi, haec eadem se audisse dicerent.
 Opinor, cum haec fierent, tum vos audiretis, sicut audistis : 29
 tum causa agi vere videretur. Sic a me sunt acta omnia
 priore actione ut in criminibus omnibus nullum esset in
 20 quo quisquam vestrum perpetuam accusationem requireret.
 Nego esse quicquam a testibus dictum quod aut vestrum
 cuiquam esset obscurum aut cuiusquam oratoris eloquentiam
 quaereret. Etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis ut II
 in testibus interrogandis omnia crimina proponerem et expli-
 25 carem, ut, cum rem totam in medio posuissem, tum denique
 testem interrogarem. Itaque non modo vos, quibus est
 iudicandum, nostra crimina tenetis, sed etiam populus
 Romanus totam accusationem causamque cognovit.

Tametsi ita de meo facto loquor quasi ego illud mea

2 iudicare *qr* 4 equarum *Dpb* (ut in *cod. Chun.* ii, § 20) : equorum
K al. vulg. 5 vestisque *bδ* : in *mg.* *p*² vestrisque stragulae quod
 fuerit 14 eos *Dp* *rell.* : eo *q* 16 hominis *Dp* *rell.* : om. *G*₂
 19 omnibus *pb* : om. *Dψ* 22 cuiquam *Dp* *rell.* : cuiquam *Heindorf,*
Muell. (ii, § 36) 24 et explicarem in *mg.* *D*²

30 voluntate potius quam vestra iniuria adductus fecerim. Inter-
 posuistis accusatorem qui, cum ego mihi c et x dies solos
 in Siciliam postulassem, c et viii sibi in Achaiam postularet.
 Mensis mihi tris cum eripuissetis ad agendum maxime
 adpositos, reliquum omne tempus huius anni me vobis re- 5
 missurum putastis, ut, cum horis nostris nos essemus usi,
 tu binis ludis interpositis quadragesimo post die responderes,
 deinde ita tempus duceretur ut a M'. Glabrigone praetore
 et a magna parte horum iudicum ad praetorem alium iu-
 31 dicesque alios veniremus. Hoc si ego non vidissem, si me 10
 non omnes noti ignotique monuissent id agi, id cogitari, in
 eo elaborari ut res in illud tempus reiceretur, credo, si meis
 horis in accusando uti voluissem, vererer ne mihi crimina
 non suppetarent, ne oratio deesset, ne vox viresque deficerent,
 ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eum 15
 ego bis accusare non possem. Ego meum consilium cum
 iudicibus tum populo Romano probavi: nemo est qui alia
 ratione istorum iniuriae atque impudentiae potuisse obsisti
 arbitretur. Etenim qua stultitia fuissem, si, quam diem qui
 istum eripiendum redemerunt in cautione viderunt,—cum ita 20
 caverent, 'si post Kalendas Ianuarias in consilium iretur',—
 32 in eam diem ego, cum potuissem vitare, incidissem? Nunc
 mihi temporis eius quod mihi ad dicendum datur, quoniam
 in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est
 diligenter. 25

12 Itaque primum illum actum istius vitae turpissimum et
 flagitiosissimum praetermittam. Nihil a me de pueritiae suae
 flagitiis audiet, nihil ex illa impura adulescentia sua; quae
 qualis fuerit aut meministis, aut ex eo quem sui simillimum
 produxit recognoscere potestis. Omnia praeteribo quae 30

7 tu πb: tum DΨ   9 a pKZ et s. l. D: om. qr   11 in eo
 elaborari (lab. Zb) DΨp: id elab. qr: id lab. Lg. 42 (ii, § 124) 20
 viderunt codd.: scripserunt Hugh E. P. Platt: fort. indixerunt 28
 flagitiis DΨ: flagitiis peccatisque prδ

mihi turpia dictu videbuntur, neque solum quid istum audire,
 verum etiam quid me deceat dicere considerabo. Vos,
 quaeso, date hoc et concedite pudori meo ut aliquam partem
 de istius impudentia reticere possim. Omne illud tempus 33
 5 quod fuit antequam iste ad magistratus remque publicam
 accessit, habeat per me solutum ac liberum. Sileatur de
 nocturnis eius bacchationibus ac vigiliis; lenonum, alea-
 torum, perductorum nulla mentio fiat; damna, dedecora,
 quae res patris eius, aetas ipsius pertulit, praetereantur;
 10 lucretur indicia veteris infamiae; patiaturs eius vita reliqua
 me hanc tantam iacturam criminum facere. Quaestor Cn. 34
 Papirio consuli fuisti abhinc annos quattuordecim. Ex ea
 die ad hanc diem quae fecisti in iudicium voco: hora nulla
 vacua a furto, scelere, crudelitate, flagitio reperietur. Hi
 15 sunt anni consumpti in quaestura et legatione Asiatica et
 praetura urbana et praetura Siciliensi; quare haec eadem
 erit quadripartita distributio totius accusationis meae.

Quaestor ex senatus consulto provinciam sortitus es: 13
 obtigit tibi consularis, ut cum consule Cn. Carbone esses
 20 eamque provinciam obtineres. Erat tum dissensio civium,
 de qua nihil sum dicturus quid sentire debueris: unum hoc
 dico, in eius modi tempore ac sorte statuere te debuisse
 utrum malles sentire atque defendere. Carbo graviter fere-
 bat sibi quaestorem obtigisse hominem singulari luxuria
 25 atque inertia; verum tamen ornabat eum beneficiis officiisque
 omnibus. Ne diutius teneam, pecunia attributa, numerata
 est: profectus est quaestor in provinciam: venit exspe-
 ctatus in Galliam ad exercitum consularem cum pecunia.
 Simul ac primum ei occasio visa est,—cognoscite hominis
 30 principium magistratuum gerendorum et rei publicae ad-

1 dictu turpia *qr*: dictu *om.* *b*   8 perductorum *Dψpr*: perlecto-
 rum *q*: perditorum *L*   10 patietur *coni. Schuetz*: patitur *Orelli*
 12 cōs. *D al. p*: consuli *G₂*, consule *G₁b*   17 quadripartita *D al. p*:
 quadripartita *Z al.*   25 ornabat *prb*: honorabat *Dψ*   27 in
 Galliam exsp. *bδ*

ministrandae,—aversa pecunia publica quaestor consulem,
 35 exercitum, sortem, provinciamque deseruit. Video quid
 egerim : erigit se, sperat sibi auram posse aliquam adflari
 in hoc crimine voluntatis defensionisque eorum quibus Cn.
 Carbonis mortui nomen odio sit, quibus illam relictionem 5
 prodicionemque consulis sui gratam sperat fore. Quasi vero
 id cupiditate defendendae nobilitatis aut studio partium
 fecerit, ac non apertissime consulem, exercitum, provin-
 ciamque compilarit et propter impudentissimum furtum
 aufugerit ! est enim obscurum et eius modi factum eius ut 10
 possit aliquis suspicari C. Verrem, quod ferre novos homines
 non potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad suos, transisse, nihil
 36 fecisse propter pecuniam ! Videamus rationes quem ad
 modum rettulerit : iam ipse ostendet quam ob rem Cn.
 14 Carbonem reliquerit, iam se ipse indicabit. Primum brevi- 15
 tatem cognoscite : ACCEPI, inquit, VICIENS DVCENTA TRIGINTA
 QVINQVE MILIA QVADRINGENTOS DECEM ET SEPTEM NVMMOS.
 DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PRO QVAESTORE, CO-
 HORTI PRAETORIAE HS MILLE SESCENTA TRIGINTA QVINQVE
 MILIA QVADRINGENTOS DECEM ET SEPTEM NVMMOS. RELIQVI 20
 ARIMINI HS SESCENTA MILIA. Hoc est rationes referre ? hoc
 modo aut ego aut tu, Hortensi, aut quisquam omnium rettu-
 lit ? Quid hoc est ? quae impudentia, quae audacia ? quod
 exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiusce modi
 est ? Illa tamen HS sescenta milia, quae ne falso quidem po- 25
 tuit quibus data essent describere, quae se Arimini scribit re-
 liquisse, quae ipsa HS sescenta milia reliqua facta sunt, neque

3 auram sibi posse *K* afflare *coni. Zumpt. Cobet* 4 defen-
 sionisque *qr edd.* : dissensionisque *DΨpb* : adensionisque *al. An*
 consensionisque ? 5 relictionem *codd. et edd. ante Naugerium cf.*
 § 22) 16 triginta *om. D al. pr* 17 decem sex *DΨp* 18-20
 dedi stipendio . . . nummos *om. G₁* 18 pro quaestore *Asc.* : pro
 quaestoribus *Dp vell.* 19 milles quingenta quadraginta quinque *πb*
 22 quispiam *G₃K* 24 relatis *pr edd.* : redditis *DG KZ* huius
 modi *pbδ Zielinski p. 193* 25 neque falso *DΨπ* 26 describere
Dp vell. : discr. *Kays.* : perscr. *cod. (?) Vrs.*

Carbo attigit neque Sulla vidit neque in aerarium relata sunt. Oppidum sibi elegit Ariminum, quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum direptumque erat: non suspicabatur, id quod nunc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensium testis nobis in hanc rem reliquos esse. Recita denuo. P. LENTVLO L. TRIARIO QVAESTORIBVS 37 VRBANIS RES RATIONVM RELATARVM. Recita. Ex SENATVS CONSVLTO. Vt hoc pacto rationem referre liceret, eo Sullanus repente factus est, non ut honos et dignitas nobilitati 10 restitueretur.

Quodsi illinc inanis profugisses, tamen ista tua fuga nefaria proditio consulis tui conscelerata iudicaretur. 'Malus civis, improbus consul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit.' Fuerit aliis: tibi quando esse coepit? posteaquam tibi 15 pecuniam, rem frumentariam, rationes omnis suas exercitumque commisit. Nam si tibi antea displicuisset, idem fecisses quod anno post M. Piso. Quaestor cum L. Scipioni consuli obtigisset, non attigit pecuniam, non ad exercitum profectus est; quod de re publica sensit, ita sensit ut nec 20 fidem suam nec morem maiorum nec necessitudinem sortis laederet. Etenim si haec perturbare omnia ac permiscere 15 volumus, totam vitam periculosam, invidiosam, infestamque reddemus,—si nullam religionem sors habebit, nullam societatem coniunctio secundae dubiaeque fortunae, nullam 25 auctoritatem mores atque instituta maiorum. Omnium est communis inimicus qui fuit hostis suorum. Nemo umquam sapiens proditori credendum putavit. Ipse Sulla, cui adventus istius gratissimus esse debuit, ab se hominem atque ab exercitu suo removit: Beneventi esse iussit apud eos

3 direptumque *D al. b*: directumque *pr*: dirutumque *K Lg.* 42 6
 G. Triar. *DZp*: Q. Triar. *G₁₂K* 7 restorationum relat. *π* 12
 scelerata *Zδ* 14 tibi quando *pb*: tibi iterum *suppl. s. l.* *D*: tibi tibi
 quando *KZ*: quando tibi *qr* 17 legisses *DΨ* (*cf. § 60 infra*)
 Qui quaestor *malit Muell.* 22 invidiosam *Dp rel.*: insidiosam
Lamb. edd. 25 institutaque *q*

quos suis partibus amicissimos esse intellegebat, ubi iste summae rei causaeque nocere nihil posset. Ei postea praemia tamen liberaliter tribuit, bona quaedam proscrip-
 39 torum in agro Beneventano diripienda concessit, habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem. Nunc quamvis 5
 sint homines qui mortuum Cn. Carbonem oderint, tamen hi debent non quid illi accidere voluerint, sed quid ipsis in tali re metuendum sit cogitare. Commune est hoc malum, communis metus, commune periculum. Nullae sunt occul-
 tiores insidiae quam eae quae latent in simulatione officii aut 10
 in aliquo necessitudinis nomine. Nam cum qui palam est adversarius facile cavendo vitare possis; hoc vero occultum intestinum ac domesticum malum non modo non existit, verum etiam opprimit antequam prospicere atque explorare
 40 potueris. Itane vero? Tu cum quaestor ad exercitum 15
 missus sis, custos non solum pecuniae sed etiam consulis, particeps omnium rerum consiliorumque fueris, habitus sis in liberum loco, sicut mos maiorum ferebat, repente relin-
 deras, ad adversarios transeas? O scelus, o portentum in ultimas terras exportandum! Non enim potest ea natura 20
 quae tantum facinus commiserit hoc uno scelere esse con-
 tenta: necesse est semper aliquid eius modi moliatur, necesse est in simili audacia perfidiaque versetur.
 41 Itaque idem iste, quem Cn. Dolabella postea C. Malleolo occiso pro quaestore habuit, — haud scio an maior etiam 25
 haec necessitudo fuerit quam illa Carbonis, ac plus iudicium voluntatis valere quam sortis debeat, — idem in Cn. Dola-
 bellam qui in Cn. Carbonem fuit. Nam quae in ipsum valebant crimina contulit in illum, causamque illius omnem ad inimicos accusatoresque detulit; ipse in eum cui legatus, 30

2 nil Zielinski, p. 178   7 accedere *D al.* π (i, § 4)   11
 eum qui *DKZpbr*: qui *q*: cum *G*,   13 non modo non *codd.*:
 non modo *Asc. edd.* (*Cl. Rev.* xx. 256)   15 Tu cum *pō*: tum cum
D al.: cum *G₂LK*   28 in ipso *Asc. edd. vet.*

cui pro quaestore fuerat, inimicissimum atque improbissimum
 testimonium dixit. Ille miser cum esset Cn. Dolabella,—
 cum prodicione istius nefaria, tum improbo ac falso eiusdem
 testimonio,—tum multo ex maxima parte istius furtorum ac
 5 flagitiorum invidia conflagravit. Quid hoc homine faciatis
 aut ad quam spem tam perfidiosum, tam importunum animal
 reservetis? qui in Cn. Carbone sortem, in Cn. Dolabella
 voluntatem neglexerit ac violarit, eosque ambo non modo
 deseruerit sed etiam prodiderit atque oppugnarit. Nolite,
 10 quaeso, iudices, brevitate orationis meae potius quam rerum
 ipsarum magnitudine crimina ponderare; mihi enim pro-
 perandum necessario est, ut omnia vobis quae mihi consti-
 tuta sunt possim exponere. Quam ob rem quaestura istius 43
 demonstrata primique magistratus et furto et scelere
 15 perspecto, reliqua attendite. In quibus illud tempus Sulla-
 narum proscriptionum ac rapinarum praetermittam; neque
 ego istum sibi ex communi calamitate defensionem ullam
 sinam sumere, suis eum certis propriisque criminibus accu-
 sabo. Quam ob rem hoc omni tempore Sullano ex accusa-
 20 tione circumscripto legationem eius praeclaram cognoscite.

Posteaquam Cn. Dolabellae provincia Cilicia constituta 17
 est, o di immortales, quanta iste cupiditate, quibus adlega- 44
 tionibus illam sibi legationem expugnavit! id quod Cn.
 Dolabellae principium maximae calamitatis fuit. Nam ut
 25 est profectus, quacumque iter fecit, eius modi fuit, non ut
 legatus populi Romani, sed ut quaedam calamitas perva-
 dere videretur. In Achaia—praetermittam minora omnia,

2 Cn. Dolabella *del. Naugerius. Iord., Kays.*: malim Ille miser
 (i. § 74) cum esset *conflictatus*, cum etc. 3 cum prodit *Dp et pler.*:
 tum prodit *G₂Kδ* tum impr. *K al.*: cum impr. *Dp et pler.* 4 cum
 multo *G₂*. Cf. *Act. Pr.* § 34; i. §§ 65, 119; iii, § 188 5 de
 hoc *qr* 7 Carbone . . . Dolabella *Manutius*: -em . . . -am *codd.*
 8 ambo *D al.* π: ambos *bG₂LKZ* 22 dii *Dp* 25 est *Dp* *rell.*:
 iste *G₁δ*: est iste *Kays., Muell.* A verbo quacun^rque usque ad C.
 Verrem i, § 45 commemoratur fragmentum *Palimpsesti Taurinensis*,
mutilum ipsum (T.) 26 persuadere *Tb* 27 Achaia *T*

- quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando fecerit; nihil dicam nisi singulare, nisi id quod, si in alium reum diceretur, incredibile videretur—magistratum Sicyonium nummos poposcit. Ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alii. Cum ille non daret, animadvertit: improbum, 5
 45 sed non inauditum. Genus animadversionis videte: quaeritis ex quo genere hominem istum iudicetis. Ignem ex lignis viridibus atque umidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi Romani socium atque amicum, fumo excruciatum semivivum reliquit. Iam quae iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco: est mihi alius locus ad hanc eius cupiditatem demonstrandam separatus. Athenis audistis ex aede Minervae grande auri pondus ablatum; dictum est hoc in Cn. Dolabellae iudicio. Dictum? etiam 15
 aestimatum. Huius consili non participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis.
- 46 Delum venit. Ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima atque antiquissima, eaque in onerariam navem suam conicienda curavit. Postridie 20
 cum fanum spoliatum viderent ii qui Delum incolebant, graviter ferebant; est enim tanta apud eos eius fani religio atque antiquitas ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. Verbum tamen facere non audebant, ne forte
 18 ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. Tum subito tempestates coortae sunt maximae, iudices, ut non modo proficisci cum cuperet Dolabella non posset, sed vix in oppido consisteret: ita magni fluctus eiciebantur. Hic navis illa prae-

2 nisi singulare *p² s. l.* nisi id *T*: nisi *Dp* *rell.* 4 poposcit *πb*:
 poscit *D al.*: possit *G₂*: petit *K* 7 hominem *codd.*: hominum
Hotom. edd. ii, § 17) 11 ista *T* 12 mihi alius *T Asc*: alius
 mihi *Dp* *rell.* 13 istius *qδ* separatus *TDψp*: servatus *p²rbδ*
 15-16 dictum est... aestimatum *Tπ*: *om.* *Dψ* 15 est hoc *Tb*:
 hoc est *π*. Cn. *om.* *T* (106. 19) 16 non part. *T*: non modo
 part. *Dp* *rell.* Cf. i, § 106

donis istius, onusta signis religiosis, expulsa atque eiecta fluctu frangitur; in litore signa illa Apollinis reperiuntur; iussu Dolabellae reponuntur. Tempestas sedatur, Dolabella Delo proficiscitur.

- 5 Non dubito quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, 47
 nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen in metu
 periculoque tuo tuorum tibi scelerum veniat in mentem.
 Potestne tibi ulla spes salutis commoda ostendi, cum re-
 cordaris in deos immortalis quam impius, quam sceleratus,
 10 quam nefarius fueris? Apollinemne tu Delium spoliare
 ausus es? Illine tu templo tam antiquo, tam sancto,
 tam religioso manus impias ac sacrilegas adferre conatus
 es? Si in pueritia non iis artibus ac disciplinis institutus
 eras ut ea quae litteris mandata sunt disceres atque
 15 cognosceres, ne postea quidem, cum in ea ipsa loca
 venisti, potuisti accipere id quod est proditum memoria
 ac litteris, Latonam ex longo errore et fuga gravidam et 48
 iam ad pariendum temporibus exactis confugisse Delum
 atque ibi Apollinem Dianamque peperisse? qua ex opinione
 20 hominum illa insula eorum deorum sacra putatur, tantaque
 eius auctoritas religionis et est et semper fuit ut ne Persae
 quidem, cum bellum toti Graeciae, dis hominibusque, in-
 dixissent, et mille numero navium classem ad Delum
 adpulissent, quicquam conarentur aut violare aut attingere.
 25 Hoc tu fanum depopulari, homo improbissime atque amen-
 tissime, audebas? Fuit ulla cupiditas tanta quae tantam
 exstingueret religionem? Et si tum haec non cogitabas, ne
 nunc quidem recordaris nullum esse tantum malum quod
 non tibi pro sceleribus tuis iam diu debeatur?

2 illa *Dψr*: *om. pqb Schol. Gronov.* 7 venerit *q'v* 11 illine
D al. π: illi *G₁₂* 13 iis *edd. rec.*: his *Dp rel.* 16 memoriae *G₁bδ*
 18 ad pariendum vicinam *rδ* 19 ibi *om. in lac. p* 22 homini-
 busque *pG₁ Asc.*: hominibus *Dψ* 25 depopulari *b*: -are *Dψp al.*:
 depeculari *Lamb., Muell. (Act. Pr. § 14)* 26 ulla *G₁ al.*: illa *Dp*
et pler. 29 iam π*b*: tam *Dψ*

19 In Asiam vero postquam venit, quid ego adventus istius
 49 prandia, cenas, equos muneraque commemorem? Nihil
 cum Verre de cotidianis criminibus acturus sum: Chio per
 vim signa pulcherrima dico abstulisse, item Erythris et
 Halicarnasso. Tenedo—praetereo pecuniam quam eripuit 5
 —Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus
 habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cuius ex nomine
 Tenedus nominatur, hunc ipsum, inquam, Tenem pulcher-
 rime factum, quem quondam in comitio vidistis, abstulit
 50 magno cum gemitu civitatis. Illa vero expugnatio fani anti- 10
 quissimi et nobilissimi Iunonis Samiae quam luctuosa Samiis
 fuit, quam acerba toti Asiae, quam clara apud omnis, quam
 nemini vestrum inaudita! de qua expugnatione cum legati
 ad C. Neronem in Asiam Samo venissent, responsum
 tulerunt eius modi querimonias, quae ad legatos populi 15
 Romani pertinerent, non ad praetorem sed Romam deferri
 oportere. Quas iste tabulas illinc, quae signa sustulit! quae
 cognovi egomet apud istum in aedibus nuper, cum obsi-
 51 gnandi gratia venissem. Quae signa nunc, Verres, ubi sunt? 20
 illa quaero quae apud te nuper ad omnis columnas, omnibus 20
 etiam intercolumniis, in silva denique disposita sub divo vidi-
 mus. Cur ea, quam diu alium praetorem cum iis iudicibus
 quos in horum locum subsortitus esses de te in consilium
 iturum putasti, tam diu domi fuerunt: posteaquam nostris
 testibus nos quam horis tuis uti malle vidisti, nullum signum 25
 domi reliquisti praeter duo quae in mediis aedibus sunt,
 quae ipsa Samo sublata sunt? Non putasti me tuis fami-

1 adv. istius, prandia: sic distinxit Madvigius, et ita est in p 2
 muneraque *Dp* *rell.*: munera *Asc.*, *edd. vet.*, commemorarem *p* et
 primo *D* 10 vero *om. p* expilatio *Koch, Muell. (t 13)*: iii.
 § 6, 23 12 apud deos *δ* ex apud *ds, credo, ortum* 15 legatos
Dψp: -um *rb* 17 illinc *D al. πb*: istinc s: istinc illinc *G₁₂K* 20
 in omnibus *Klotz, Muell.* 21 in intercol. *Halm, Kays.* 23 sub-
 sortitus *πb* (*Act. Pr. § 30*): sortitus *Dψ* (i, § 158) esses *Zumpt*:
 es *codd.* subsortiturus *eras coni. Hotom.* 25 tuis *Dp* *rell.*: *om.*
Asc., cod. (?) Vrs. tuis horis *b*

liarissimis in hanc rem testimonia denuntiaturum, qui tuae
domi semper fuissent, ex quibus quaererem, signa scirentne
fuisse quae non essent? Quid tum hos de te iudicatu- 20
r⁵ arbitratu es, cum viderent te iam non contra accusatorem
5 tuum, sed contra quaestorem sectoremque pugnare? Qua
de re Charidemum Chium testimonium priore actione
dicere audistis, sese, cum esset trierarchus et Verrem ex Asia
decedentem prosequeretur iussu Dolabellae, fuisse una cum
isto Sami, seseque tum scire spoliatum esse fanum Iunonis
10 et oppidum Samum; posteaque se causam apud Chios
civis suos Samiis accusantibus publice dixisse, eoque se
esse absolutum quod planum fecisset ea quae legati Samiorum
dicerent ad Verrem, non ad se pertinere.

Aspendum vetus oppidum et nobile in Pamphylia scitis 53
15 esse, plenissimum signorum optimorum. Non dicam illinc
hoc signum ablatum esse et illud: hoc dico, nullum te
Aspendi signum, Verres, reliquisse, omnia ex fanis, ex locis
publicis, palam, spectantibus omnibus, plaustis evecta ex-
portataque esse. Atque etiam illum Aspendium citharistam,
20 de quo saepe audistis id quod est Graecis hominibus in
proverbio, quem omnia 'intus canere' dicebant, sustulit et
in intimis suis aedibus posuit, ut etiam illum ipsum suo
artificio superasse videatur. Pergae fanum antiquissimum 54
et sanctissimum Dianae scimus esse: id quoque a te nuda-
25 tum ac spoliatum esse, ex ipsa Diana quod habebat auri
detractum atque ablatum esse dico.

Quae, malum, est ista tanta audacia atque amentia! Quas
enim sociorum atque amicorum urbis adisti legationis iure
et nomine, si in eas vi cum exercitu imperioque invasisses,

2 semper *DΨ*: saepe *prb* 3 ibi fuisse quae nunc non essent
Bake, Kays. (*Zielinski p.* 159) 6 chium *DΨb*: cophium *pq*¹ 18
plostris *Dp al.* 20 gregis *p* 21 intus *om.* *pq*¹ 22 suo art. *DΨ*:
art. suo *pbrδ*: suo *om.* *Asc., Schol. Gronov.* 29 si in eas *π D² vulg.*:
quin ea *D*¹, quin eas *Ψ* (quam eas *L*): cum in eas *Klotz, Kays., Muell.*
5*

tamen, opinor, quae signa atque ornamenta ex iis urbibus
sustulisses, haec non in tuam domum neque in suburbana
21 amicorum, sed Romam in publicum deportasses. Quid ego
55 de M. Marcello loquar, qui Syracusas, urbem ornatissimam,
cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit **5**
Antiochumque, regem potentissimum, vicit? quid de
Flaminio, qui regem Philippum et Macedoniam subegit?
quid de L. Paulo, qui regem Persen vi ac virtute superavit?
quid de L. Mummius, qui urbem pulcherrimam atque orna-
tissimam, Corinthum, plenissimam rerum omnium, sustulit, **10**
urbisque Achaiae Boeotiaeque multas sub imperium populi
Romani dicionemque subiunxit? Quorum domus, cum
honore ac virtute florerent, signis et tabulis pictis erant
vacuae; at vero urbem totam templaque deorum omnisque
Italiae partis illorum donis ac monumentis exornatas vide- **15**
56 mus. Vereor ne haec forte cuipiam nimis antiqua et iam
obsoleta videantur; ita enim tum aequabiliter omnes erant
eius modi ut haec laus eximiae virtutis et innocentiae non
solum hominum, verum etiam temporum illorum esse
videatur. P. Servilius, vir clarissimus, maximis rebus gestis, **20**
adest de te sententiam laturus: Olympum vi, copiis, con-
silio, virtute cepit, urbem antiquam et omnibus rebus auctam
et ornatam. Recens exemplum fortissimi viri profero; nam
postea Servilius imperator populi Romani Olympum urbem
hostium cepit quam tu in isdem illis locis legatus quaestorius **25**
oppida pacata sociorum atque amicorum diripienda ac
57 vexanda curasti. Tu quae ex fanis religiosissimis per scelus
et latrocinium abstulisti, ea nos videre nisi in tuis amicorum-
que tuorum tectis non possumus: P. Servilius quae signa

1 atque *pr al.*: et quae *D*, et quae *Ψ* (quae *K*, et *G*₁) iis
Zumpt is *ed. Rom.*): his *Dp al.*: istis *G*₂ 8 Paulo *codd.*: Paulo *Iord.*,
Klotz, *Kays*. 14 templa *Kδ* 16 forte *om.* *G*₁ *Prisc.* 18
huius modi *πβδ* *Div.* § 38; i. § 17, 151): vel huius modi *G*₂ *KZ*
(vel s. l. *D*²⁶) 21 laturus est *prδ* Olinthium *D*: Olinphum *p*:
Olynthum *rell.* virtute consilio *q* 24 Olinthum *Dp*

atque ornamenta ex urbe hostium vi et virtute capta belli
 lege atque imperatorio iure sustulit, ea populo Romano
 adportavit, per triumphum vexit, in tabula publica ad
 aerarium perscribenda curavit. Cognoscite ex litteris publicis
 5 hominis amplissimi diligentiam. Recita. RATIONES RE-
 LATAE P. SERVILI. Non solum numerum signorum, sed
 etiam unius cuiusque magnitudinem, figuram, statum litteris
 definiri vides. Certe maior est virtutis victoriaeque iucun-
 ditas quam ista voluptas quae percipitur ex libidine et
 10 cupiditate. Multo diligentius habere dico Servilium praedam
 populi Romani quam te tua furta notata atque perscripta.

Dices tua quoque signa et tabulas pictas ornamento urbi
 foroque populi Romani fuisse. Memini; vidi simul cum
 populo Romano forum comitiumque adornatum ad speciem
 15 magnifico ornatu, ad sensum cogitationemque acerbo et
 lugubri; vidi conlucere omnia furtis tuis, praeda provin-
 ciarum, spoliis sociorum atque amicorum. Quo quidem
 tempore, iudices, iste spem maximam reliquorum quoque
 peccatorum nactus est; vidit enim eos qui iudiciorum se
 20 dominos dici volebant harum cupiditatum esse servos. Socii 59
 vero nationesque exterae spem omnem tum primum abiece-
 runt rerum ac fortunarum suarum, propterea quod casu
 legati ex Asia atque Achaia plurimi Romae tunc fuerunt,
 qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro venera-
 25 bantur, itemque cetera signa et ornamenta cum cognoscerent,
 alia alio in loco lacrimantes intuebantur. Quorum omnium
 hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse quod
 quisquam dubitaret de exitio sociorum atque amicorum,
 cum quidem viderent in foro populi Romani, quo in loco

1 vi s. l. r : om. Dp rel. (per virtutem K) 3 tabula pub. pq
 (v, § 103) : tabulas publicas rel. praeter Cuiac. in quo fuisse dicitur
 tabulis publicis : secl. Muell. 5 Recita . . . Servili prb : om. Dψ
 19 iudic. se Dp rel. : se iudic. Asc., Schol. Gronov. 21 omnem L :
 omnium Dp rel. 24 fanis suis qv 25 itemque p al. : item
 qui Dψ

antea qui sociis iniurias fecerant accusari et condemnari solebant, ibi esse palam posita ea quae ab sociis per scelus ablata ereptaque essent.

- 60 Hic ego non arbitror illum negaturum signa se plurima, tabulas pictas innumerabilis habere; sed, ut opinor, solet 5 haec quae rapuit et furatus est non numquam dicere se emisse, quoniam quidem in Achaïam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico et legationis nomine mercator signorum 23 tabularumque pictarum missus est. Et istius et patris eius accepi tabulas omnis, quas diligentissime legi atque digessi, 10 patris, quoad vixit, tuas, quoad ais te confecisse. Nam in isto, iudices, hoc novum reperietis. Audimus aliquem tabulas numquam confecisse; quae est opinio hominum de Antonio falsa, nam fecit diligentissime; verum sit hoc genus aliquod, minime probandum. Audimus alium non ab initio 15 fecisse, sed ex tempore aliquo confecisse; est aliqua etiam huiusce rei ratio. Hoc vero novum et ridiculum est, quod hic nobis respondit cum ab eo tabulas postularem, usque ad M. Terentium et C. Cassium consules confecisse, postea 61 destitisse. Alio loco hoc cuius modi sit considerabimus; 20 nunc nihil ad me attinet; horum enim temporum in quibus nunc versor habeo tabulas et tuas et patris. Plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas optimas deportasse te negare non potes. Atque utinam neges! Vnum ostende in tabulis aut tuis aut patris tui emptum esse: vicisti. Ne haec 25 quidem duo signa pulcherrima quae nunc ad impluvium tuum stant, quae multos annos ante valvas Iunonis Samiae

7 Asiam *Db*: *om. pq*: ante Achaïam *K* 9 Habeo et istius *Dp*
al. ipsius) *Asc.*: ab eo istius *b al.*: num At vero *s.* Age vero istius?
Cl. Rev. xvii. 202 10 accepi *Db* *rell.*: accepti *Asc.* accepti et ex-
pensi?) : *secl. edd.* 12, 15 Audivimus *G.* 13 numquam tab. *qr*
14 Antonio *Dp* *rell.*: M. Antonio *Asc. edd.* *Div.* § 22) fecit *p al.*:
leg DZ, legis *G₁₂K*, legit *s* 17 huiusce *pb Asc.* i. § 56: eiusce *Dψ*
18 ab *om.* *Dp* 19 et *Dp* *rell.*: *om.* *Asc.* (v. § 34) 23
optimas *Dpq*: *om.* *G₂Kδ* 26 impluvium *qrb* (impluvium *p*): pluivium
s. pluivium *Dψ* 27 ad valvas *δ*

steterunt, habes quo modo emeris, haec, inquam, duo quae in aedibus tuis sola iam sunt, quae sectorem expectant, relicta ac destituta a ceteris signis.

At, credo, in hisce solis rebus indomitas cupiditates atque
 5 effrenatas habebat : ceterae libidines eius ratione aliqua aut
 modo continebantur. Quam multis istum ingenuis, quam
 multis matribus familias in illa taetra atque impura legatione
 vim attulisse existimatis? Ecquo in oppido pedem posuit
 10 ubi non plura stuprorum flagitiorumque suorum quam
 adventus sui vestigia reliquerit? Sed ego omnia quae negari
 poterunt praetermittam; etiam haec quae certissima sunt et
 clarissima relinquam; unum aliquod de nefariis istius factis
 eligam, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quae
 mihi hoc oneris negotique imposuit, pervenire.

15 Oppidum est in Hellesponto Lampsacum, iudices, in 63
 primis Asiae provinciae clarum et nobile; homines autem
 ipsi Lampsaceni cum summe in omnis civis Romanos
 officiosi, tum praeterea maxime sedati et quieti, prope praeter
 ceteros ad summum Graecorum otium potius quam ad
 20 ullam vim aut tumultum adcommodati. Accidit, cum iste
 a Cn. Dolabella efflagitasset ut se ad regem Nicomedem
 regemque Sadalam mitteret, cumque iter hoc sibi magis ad
 quaestum suum quam ad rei publicae tempus adcommodatum
 depoposcisset, ut illo itinere veniret Lampsacum cum magna
 25 calamitate et prope pernicie civitatis. Deducitur iste ad
 Ianitorem quendam hospitem, comitesque eius item apud
 ceteros hospites conlocantur. Vt mos erat istius, atque ut
 eum suae libidines flagitiosae facere admonebant, statim
 negotium dat illis suis comitibus, nequissimis turpissimisque

1 habes dicere *Lamb., Kays.* 8 ecquo *D:* hecquo *p:* et quo *δ*
 9 quam *om.* *D al. p:* stupr. flag. suor. quam *del. Kays.* 10 ego
 relinquam *qr* 16 autem *DΨbr:* *om. pq* 17 ipsi *om. K*
Lampsaceni secl. Bake, Kays. 19 Graecorum *D rell. Non.:* *om. pq¹:*
secl. Kays. 24 in illo *Lg. 42 Kays (i, § 15.* 28 flagitiose *Dp rell.*
 admonebant *DΨpr:* commonebant *K:* monebant *q*

hominibus, uti videant et investigent ecqua virgo sit aut
 mulier digna quam ob rem ipse Lampsaci diutius commo-
 raretur. Erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad
 istius libidines, qui miro artificio, quocumque venerat, haec
 investigare omnia solebat. Is ad eum rem istam defert, 5
 Philodamum esse quendam, genere, honore, copiis, existima-
 tione facile principem Lampsacenorum; eius esse filiam,
 quae cum patre habitaret propterea quod virum non haberet,
 mulierem eximia pulchritudine; sed eam summa integritate
 pudicitiaeque existimari. Homo, ut haec audivit, sic exarsit 10
 ad id quod non modo ipse numquam viderat, sed ne audierat
 quidem ab eo qui ipse vidisset, ut statim ad Philodamum
 migrare se diceret velle. Hospes Ianitor, qui nihil suspi-
 caretur, veritus ne quid in ipso se offenderetur, hominem
 summa vi retinere coepit. Iste, qui hospitis relinquendi 15
 causam reperire non posset, alia sibi ratione viam munire ad
 stuprum coepit; Rubrium, delicias suas, in omnibus eius
 modi rebus adiutorem suum et conscium, parum laute
 deversari dicit; ad Philodamum deduci iubet. Quod ubi
 est Philodamo nuntiatum, tametsi erat ignarus quantum 20
 sibi ac liberis suis iam tum mali constitueretur, tamen
 ad istum venit; ostendit munus illud suum non esse; se,
 cum suae partes essent hospitem recipiendorum, tum ipsos
 tamen praetores et consules, non legatorum adseculas,
 recipere solere. Iste, qui una cupiditate raperetur, totum 25
 illius postulatum causamque neglexit; per vim ad eum,
 qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperavit. Hic
 Philodamus, posteaquam ius suum obtinere non potuit, ut

1 ut πb hecquae p , ecquae s : qua DG_1 : si qua KG_2 2
 commoretur *Ern. auct. Klotz. Kays.*   5 istam Dp *rell.*: ita *Phygg.*,
Madv. Muell.   13 Ianitor *secl. Bake. Kays., Muell.*   20 erat *tres*
Lgg., Non.: non erat $D\psi p b$: erat non q *al.*   21 mali πb : *om. D\psi*
 22 munus illud suum $DZ\pi b$: illud munus suum G_2K : munus suum
 illud G_1 23 ipsos tantum *Lg.* 42   24 adseculas (*ass. D\pi*):
 asseculas *rell.*

humanitatem consuetudinemque suam retineret laborabat. Homo, qui semper hospitalissimus amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium invitus domum suam recepisse; magnifice et
 5 ornatè, ut erat in primis inter suos copiosus, convivium comparat; rogat Rubrium ut quos ei commodum sit invitet, locum sibi soli, si videatur, relinquat; etiam filium suum, lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quendam mittit ad cenam. Rubrius istius comites invitat; 66
 10 eos omnis Verres certiores facit quid opus esset. Mature veniunt, discumbitur. Fit sermo inter eos, et invitatio ut Graeco more biberetur; hortatur hospes, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone laetitiaque convivium. Posteaquam satis calere res Rubrio visa est,
 15 'Quaeso,' inquit, 'Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari iubes?' Homo, qui et summa gravitate et iam id aetatis et parens esset, obstipuit hominis improbi dicto. Instare Rubrius. Tum ille, ut aliquid responderet, negavit moris esse Graecorum ut in convivio virorum accumberent
 20 mulieres. Hic tum alius ex alia parte, 'Enim vero ferendum hoc quidem non est; vocetur mulier!' Et simul servis suis Rubrius ut ianuam clauderent et ipsi ad foris adsisterent imperat. Quod ubi ille intellexit, id agi atque id parari ut 67
 filiae suae vis adferretur, servos suos ad se vocat; his im-
 25 perat ut se ipsum neglegant, filiam defendant; excurrat aliquis qui hoc tantum domestici mali filio nuntiet. Clamor interea fit tota domo; inter servos Rubri atque hospitis iactatur domi suae vir primarius et homo honestissimus; pro se quisque manus adfert; aqua denique ferventi a Rubrio
 30 ipso Philodamus perfunditur. Haec ubi filio nuntiata sunt,

6 comparat *Dp vell. Non.* (*Zielinski p. 193*): apparat *q¹ Muell.*
 17 obstipuit (*ops. p¹ pqλ*): obstupuit *Dr vell.* 18 ille *nb*: *om. DΨ*
 27 pugna inter *contra codd. Rufinianus* 28 primarius *Non. edd.*:
primus codd.: (*optimus s et ed. Iunt.*) homo *nb Non.*: *om. DΨ*

statim exanimatus ad aedis contendit, ut et vitae patris et pudicitiae sororis succurreret; omnes eodem animo Lampsaceni, simul ut hoc audierunt, quod eos cum Philodami dignitas tum iniuriae magnitudo movebat, ad aedis noctu convenerunt. Hic licitor istius Cornelius, qui cum eius 5 servis erat a Rubrio quasi in praesidio ad auferendam mulierem conlocatus, occiditur; servi non nulli vulnerantur; ipse Rubrius in turba sauciatur. Iste, qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliqua evolare, si 27 posset. Postridie homines mane in contionem conveniunt; 10 68 quaerunt quid optimum factu sit; pro se quisque, ut in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur; inventus est nemo cuius non haec et sententia esset et oratio, non esse metuendum, si istius nefarium scelus Lampsaceni ulti vi manuque essent, ne senatus populusque Romanus in 15 eam civitatem animadvertendum putaret; quodsi hoc iure legati populi Romani in socios nationesque exterarum uterentur, ut pudicitiam liberorum servare ab eorum libidine tutam non liceret, quidvis esse perpeti satius quam in tanta vi 169 atque acerbitate versari. Haec cum omnes sentirent, et 20 cum in eam rationem pro suo quisque sensu ac dolore loqueretur, omnes ad eam domum in qua iste deversabatur profecti sunt; caedere ianuam saxis, instare ferro, ligna et sarmenta circumdare ignemque subicere coeperunt. Tunc cives Romani, qui Lampsaci negotiabantur, concurrunt; 25 orant Lampsacenos ut gravius apud eos nomen legationis quam iniuria legati putaretur; sese intellegere hominem illum esse impurum ac nefarium, sed quoniam nec perfecisset quod conatus esset, neque futurus esset Lampsaci

3 cum *Dpq*: tum $\Psi\delta$ 9 aliqua *Dhr*: aliq. *KZ*: aliquo *L* 10
 mane homines *prb* 11 factu *D al. p Asc.*: factum *G₁gr* 13
 oratio *pb*: ratio *D Ψ r* 22 devers. *D*: divers. *pr Schol. Gronov.*
 24 subicere *Dpr*: circum *add. in mg. D², et ita Ψ* Tunc *D Ψ* :
 tum *pb*

postea, levius eorum peccatum fore si homini scelerato pepercissent quam si legato non pepercissent.

Sic iste multo sceleratior et nequior quam ille Hadrianus 70 aliquanto etiam felicior fuit. Ille, quod eius avaritiam cives
 5 Romani ferre non potuerunt, Vticae domi suae vivus exustus est, idque ita illi merito accidisse existimatum est ut laetarentur omnes neque ulla animadversio constitueretur : hic sociorum ambustus incendio tamen ex illa flamma periculoque evolavit, neque adhuc causam ullam excogitare potuit
 10 quam ob rem commiserit, aut quid evenerit, ut in tantum periculum veniret. Non enim potest dicere, 'cum seditionem sedare vellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium cogerem, cum aliquid denique rei publicae causa gererem, quod acrius imperavi, quod animadverti, quod
 15 minatus sum.' Quae si diceret, tamen ignosci non oporteret, si nimis atrociter imperando sociis in tantum adductus periculum videretur. Nunc cum ipse causam illius tumultus 28
 71 neque veram dicere neque falsam confingere audeat, homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni
 20 fuit, P. Tettius, haec eadem se Lampsaci cognosse dixerit, vir omnibus rebus ornatissimus, C. Varro, qui tum in Asia militum tribunus fuit, haec eadem ipse se ex Philodamo audisse dicat, potestis dubitare quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit quam ad vestrum iudicium
 25 reservare? Nisi vero illud dicet, quod et in Tetti testimonio priore actione interpellavit Hortensius—quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset quod posset dicere, se tacere non posse, ut, quam diu tacuit in ceteris testibus, scire omnes possemus nihil habuisse quod diceret : hoc tum
 30 dixit, Philodamum et filium eius a C. Nerone esse damnatos.

5 potuerant δ   6 ita πb : om. DΨ   19 tunc D al.   20
 Tettius δ : Pettius DKp : Pectius qr   22 mil. trib. DΨ : trib. mil. p
 (errant Zumpt, Iord.) br   ipse coni. Benecke : ipsa codd. : ipso Haase,
 Kays.   26 quo tempore quidem Dp rel. (praeter G. K quo temp. ipse
 qu.) : quo quidem temp. Siesbye, Muell.

72 De quo ne multa disseram tantum dico, secutum id esse Neronem et eius consilium : quod Cornelium lictorem occisum esse constaret, putasse non oportere esse cuiquam ne in ulciscenda quidem iniuria hominis occidendi potestatem. In quo video Neronis iudicio non te absolutum esse 5 improbitatis, sed illos damnatos esse caedis.

Verum ista damnatio tamen cuius modi fuit ? Audite, quaeso, iudices, et aliquando miseremini sociorum et ostendite aliquid iis in vestra fide praesidi esse oportere. Quod 29 toti Asiae iure occisus videbatur istius ille verbo lictor, re vera minister improbissimae cupiditatis, pertimuit iste ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur ; rogat et orat Dolabellam ut de sua provincia decedat, ad Neronem proficiscatur ; se demonstrat incolumem esse non posse, si Philodamo vivere atque aliquando Romam venire licuisset. 35

73 Commotus est Dolabella : fecit id quod multi reprehenderunt, ut exercitum, provinciam, bellum relinqueret, et in Asiam hominis nequissimi causa in alienam provinciam proficisceretur. Posteaquam ad Neronem venit, contendit ab eo ut Philodami causam cognosceret. Venerat ipse qui 20 esset in consilio et primus sententiam diceret ; adduxerat etiam praefectos et tribunos militaris suos, quos Nero omnis in consilium vocavit ; erat in consilio etiam acquissimus iudex ipse Verres ; erant non nulli togati creditores Graecorum. quibus ad exigendas pecunias improbissimi cuiusque 25

74 legati plurimum prodest gratia. Ille miser defensorem reperire neminem poterat ; quis enim esset aut togatus, qui Dolabellae gratia, aut Graecus, qui eiusdem vi et imperio non moveretur ? Accusator autem adponitur civis Romanus de creditoribus Lampsacenorum ; qui si dixisset quod iste 30

1 multa π : multum DΨ   5 Neronis iudicio *del. Bake*   7 fuerit
audite *qr edd. recc.*   9 his *codd*   17 in Asiam *auct. Iord. secl*
Kays.   26 rep. nem. pot. πbδ, Zielinski p. 193 : nem. rep. pot. DΨ
30 quod iste iussisset s. l. p²

iussisset, per eiusdem istius lictores a populo pecuniam posset exigere. Cum haec omnia tanta contentione, tantis copiis agerentur; cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet; cumque Dolabella cum suis praefectis pugna-
 5 ret in consilio, Verres fortunas agi suas diceret, idem testimonium diceret, idem esset in consilio, idem accusatorem parasset,—haec cum omnia fierent, et cum hominem constaret occisum, tamen tanta vis istius iniuriae, tanta in isto improbitas putabatur ut de Philodamo AMPLIVS pro-
 10 nuntiaretur. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae spiritus, quid huius lacrimas et concursationes proferam, quid C. Neronis, viri optimi atque innocentissimi, non nullis in rebus animum nimium timidum atque demissum? qui in illa re quid facere *oporteret* non habebat, nisi forte,
 15 id quod omnes tum desiderabant, ut ageret eam rem sine Verre et sine Dolabella. Quicquid esset sine his actum, omnes probarent; tum vero quod pronuntiatum est non per Neronem iudicatum, sed per Dolabellam ereptum existimabatur. Condemnatur enim perpaucis sententiis Philo-
 20 damus et eius filius. Adest, instat, urget Dolabella ut quam primum securi feriantur, quo quam minime multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. Constituitur in foro 76 Laodiceae spectaculum acerbum et miserum et grave toti Asiae provinciae, grandis natu parens adductus ad sup-
 25 plicium, ex altera parte filius, ille quod pudicitiam liberorum, hic quod vitam patris famamque sororis defenderat. Flebat uterque non de suo supplicio, sed pater de fili morte, de patris filius. Quid lacrimarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiae fuisse, quem luctum et
 30 gemitum Lampsacenorum? securi esse percussos homines innocentis nobilis, socios populi Romani atque amicos,

14 *oporteret scripsi*: potuerit *Dp vell.* (i, § 103; iii, § 113: *Cl. Rev.* xvii. 202) 21 quod quam *prG₁₂δ*: quod quoniam *DZ₅* 23

laodicee *b*: laodicie *D*: laodiciae *πλς* 29 luctum et *om.* *G₂K*

propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam atque improbissimam cupiditatem !

77 Iam iam, Dolabella, neque me tui neque tuorum liberorum, quos tu miseros in egestate atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Verresne tibi tanti fuit ut eius libidinem 5 hominum innocentium sanguine lui velles ? Idcircone exercitum atque hostem relinquebas ut tua vi et crudelitate istius hominis improbissimi pericula sublevares ? Quod enim eum tibi quaestoris in loco constitueras, idcirco tibi amicum in perpetuum fore putasti ? nesciebas ab eo Cn. Carbonem con- 10 sulem, cuius re vera quaestor fuerat, non modo relictum sed etiam spoliatum auxiliis, pecunia, nefarie oppugnatum et proditum ? Expertus igitur es istius perfidiam tum cum ipse se ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad aera- 15 rium nisi damnato te referre noluit.

31
78 Tantaene tuae, Verres, libidines erunt ut eas capere ac sustinere non provinciae populi Romani, non nationes exterarum possint ? Tune quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum praesto 20 fuerit, nisi libidini tuae cupiditaeque paruerit, immittentur homines, expugnabuntur domus, civitates non modo pacatae, verum etiam sociorum atque amicorum ad vim atque ad arma confugient, ut ab se atque a liberis suis legati populi Romani scelus ac libidinem propulsare possint ? Nam 25 quaero abs te circumsessusne sis Lampsaci, coeperitne domum in qua deversabare illa multitudo incendere, voluerintne legatum populi Romani comburere vivum Lampsaceni ? Negare non potes : habeo enim testimonium tuum quod apud Neronem dixisti, habeo quas ad eundem litteras 30

3 me *Dp al.* : om. *Lgg.* praeter q
Quint. Asc. cdd 6 innocentum *G, Z*
 10 sperasti *L.* 24 a liberis om. *pq¹*
 tuum *Asc., Klotz*

liberorum *Dψπb* : liberum
 clui *Bake* sanguines lui *p¹*
 29 tuum *Dp vell* : publicum

misisti. Recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTI- 79
 MONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTQ POST
 IN DOMVM —. Bellumne populo Romano Lampsacena
 civitas facere conabatur? deficere ab imperio ac nomine
 5 nostro volebat? Video enim et ex iis quae legi et audiui
 intellego, in qua civitate non modo legatus populi Romani
 circumsessus, non modo igni, ferro, manu, copiis oppugnatus,
 sed aliqua ex parte violatus sit, nisi publice satis factum sit,
 ei civitati bellum indici atque inferri solere. Quae fuit 80
 10 igitur causa cur cuncta civitas Lampsacenorum de contione,
 quem ad modum tute scribis, domum tuam concurreret? Tu
 enim neque in litteris quas Neroni mittis, neque in testi-
 monio causam tanti tumultus ostendis ullam. Obsessum te
 dicis, ignem adlatum, sarmenta circumdata, lictorem tuum
 15 occisum esse dicis, prodeundi tibi in publicum potestatem
 factam negas: causam huius tanti terroris occultas. Nam
 si quam Rubrius iniuriam suo nomine ac non impulsu tuo
 et tua cupiditate fecisset, de tui comitis iniuria questum ad
 te potius quam te oppugnatum venirent. Cum igitur quae
 20 causa illius tumultus fuerit testes a nobis producti dixerint,
 ipse celarit, nonne causam hanc quam nos proposuimus cum
 illorum testimonia tum istius taciturnitas perpetua con-
 firmat?

Huic homini parcetis igitur, iudices, cuius tanta peccata 32
 81
 25 sunt ut ii quibus iniurias fecerit neque legitimum tempus
 exspectare ad ulciscendum neque vim tantam doloris in
 posterum differre potuerint? Circumsessus es. A quibus?
 A Lampsacenis. Barbaris hominibus, credo, aut iis qui
 populi Romani nomen contemnerent. Immo vero ab
 30 hominibus et natura et consuetudine et disciplina lenissi-

1-3 Recita . . . domum *in mg. pr.* (ipsum hunc *b*) : *om. DΨ* 3
 lampsaceni civ. fac. conabatur *p* : lampsaceni fac. conabantur *δ* 11
 tuam *pr* : *om. DΨ* concurreret *b Lg. 42* : -erit *Dp rell.* 22
 perpetua confirmat *Dp rell.* : conf. perp. *qr Zielinski, p. 193*) 26
 ad ulcisc. exsp. *q¹*

mis, porro autem populi Romani condicione sociis, fortuna servis, voluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriae, tanta vis sceleris fuisset ut Lampsaceni moriendum sibi potius quam perpetiendum putarent, numquam illos in eum locum progressuros fuisse ut 5 vehementius odio libidinis tuae quam legationis metu moverentur. Nolite, per deos immortalis, cogere socios atque exterarum nationes hoc uti perugio, quo, nisi vos vindicatis, utentur necessario! Lampsacenos in istum numquam ulla res mitigasset nisi eum poenas Romae daturum credidissent: etsi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi possent, tamen incommoda sua nostris committere legibus et iudiciis quam dolori suo permittere maluerunt. Tu mihi, cum circumsessus a tam inlustri civitate sis propter tuum scelus atque flagitium, cum coegeris 15 homines miseros et calamitosos quasi desperatis nostris legibus et iudiciis ad vim, ad manus, ad arma confugere, cum te in oppidis et civitatibus amicorum non legatum populi Romani, sed tyrannum libidinosum crudelemque praeberis, cum apud exterarum nationes imperi nominisque nostri famam 20 tuis probris flagitiisque violaris, cum te ex ferro amicorum populi Romani eripueris atque ex flamma sociorum evolaris, hic tibi perugium speras futurum? Erras: ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te vivum exire passi sunt.

33 Et ais iudicium esse factum te iniuria circumsessum esse
83 Lampsaci, quod Philodamus cum filio condemnatus sit. Quid, si doceo, si planum facio teste homine nequam, verum ad hanc rem tamen idoneo—te ipso, inquam, teste docebo te huius circumsessionis tuae causam et culpam in alios 30 transtulisse, neque in eos, quos tu insimularas, esse animad-

4 moriendum sibi potius *Dp vell.*: mor. potius sibi *G₂*: sibi mor. pot. *K* 8 quod *codd.* 26 At ais *Muell.* 31 contulisse *Asc.* insimularas *Dp vell., praeter G₁₂* (insimulares) *Lg.* 42 (-abas): insimularis *edd.* (*Cl. Rev.* xvii. 202)

versum. Iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. Recita
 quas ad Neronem litteras misit. EPISTVLA C. VERRIS AD
 NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS —. Themista-
 goram et Thessalum scribis populum concitasse. Quem
 5 populum? Qui te circumscedit, qui te vivum comburere
 conatus est. Vbi hos persequeris, ubi accusas, ubi defendis
 ius nomenque legati? in Philodami iudicio dices id actum?
 Cedo mihi ipsius Verris testimonium: videamus quid idem 8,4
 iste iuratus dixerit. Recita. AB ACCVSATORE ROGATVS
 10 RESPONDIT IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO
 ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. Quid igitur te iuvat Ne-
 ronis iudicium, quid Philodami damnatio? Legatus cum
 esses circumsessus, cumque, quem ad modum tute ad Ne-
 ronem scripsisti, populo Romano communique causae lega-
 15 torum facta esset insignis iniuria, non es persecutus: dicis
 tibi in animo esse alio tempore persequi. Quod fuit id
 tempus? quando es persecutus? Cur imminuisti ius lega-
 tionis, cur causam populi Romani deseruisti ac prodidisti,
 cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? Non
 20 te ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniuriis
 conqueri, non eos homines qui populum concitarant con-
 sulum litteris evocandos curare oportuit? Nuper M. Aurelio 8,5
 Scauro postulante, quod is Ephesi se quaestorem vi pro-
 hibitum esse dicebat quo minus e fano Dianae servum suum,
 25 qui in illud asylum confugisset, abduceret, Pericles Ephe-
 sius, homo nobilissimus, Romam evocatus est, quod auctor
 illius iniuriae fuisse arguebatur: tu, si te legatum ita Lam-
 psaci tractatum esse senatum docuisses ut tui comites vulne-
 rarentur, lictor occideretur, ipse circumsessus paene incen-
 30 derere, eius autem rei duces et auctores principes fuisse,

1-3 Recita . . . Thessalus *prb* (i, § 79): *om. DΨ* 9 Recita
prb: *om. D rel.* 10 sibi *πb*: in hoc sibi *DΨ* (in *om. G₁*) 19
 Nonne te *r Lgg. praeter q* 21 concitarent *G₂gr* 27 argueretur *bδ*
 (*Zielinski p. 193*) 30 actores *π* et princ. *Lamb. edd.*

quos scribis, Themistagoram et Thessalum, quis non commoveretur, quis non ex iniuria quae tibi esset facta sibi provideret, quis non in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? Etenim nomen legati eius modi esse debet quod non modo inter sociorum iura, sed etiam 5 inter hostium tela incolume versetur.

- 34 86 Magnum hoc Lampsacenum crimen est libidinis atque improbissimae cupiditatis: accipite nunc avaritiae prope modum in suo genere non levius. Milesios navem poposcit, quae eum praesidi causa Myndum prosequeretur: 10 illi statim myoparonem egregium de sua classe ornatum atque armatum dederunt. Hoc praesidio Myndum profectus est. Nam quid a Milesiis lanae publice abstulerit, item de sumptu in adventum, de contumeliis et iniuriis in magistratum Milesium tametsi dici cum vere tum graviter et vehementer 15 potest, tamen dicere praetermittam eaque omnia testibus integra reservabo: illud, quod neque taceri ullo modo neque 87 dici pro dignitate potest, cognoscite. Milites remigesque Miletum Myndo pedibus reverti iubet: ipse myoparonem pulcherrimum de decem Milesiorum navibus electum L. 20 Magio et L. Fannio, qui Myndi habitabant, vendidit. Hi sunt homines quos nuper senatus in hostium numero habendos censuit: hoc illi navigio ad omnis populi Romani hostis usque ab Dianio [quod in Hispania est] ad Sinopam [quae in Ponto est] navigaverunt. 25

O, di immortales, incredibilem avaritiam singularemque audaciam! Navem tu de classe populi Romani, quam tibi Milesia civitas ut te prosequeretur dedisset, ausus es vendere? Si te magnitudo malefici, si hominum existimatio non

8 nunc *Dp al.*: vero *G, K (D in mg. 'al. vero')* 13 a πK :
om. DZ al. 'milesios p'. Cf. ii, § 26 lanae publice *p*: lane publice *D*
al.: -ae -ae *vulg.* 17 taceri *om. pq¹* 21 Mario *DG₁₂* Fannio
Asc. edd.: Fabio *Dp rel.*, praeter *brδ* (Rabio) 24 ab *pq al.*: a s.
ad rel. Verba seclusa *om. Asc.*: mance *p* usque ab dianopam quae in
 ponto est nav.

movebat, ne illud quidem cogitabas, huius improbissimi furti
 sive adeo nefariae praedae tam inlustrem ac tam nobilem
 civitatem testem futuram? An quia tum Cn. Dolabella in 88
 eum qui ei myoparoni praefuerat, Milesiisque rem gestam
 5 renuntiarat, animadvertere tuo rogatu conatus est, renuntia-
 tionemque eius, quae erat in publicas litteras relata illorum
 legibus, tolli iusserat, idcirco te ex hoc crimine elapsum
 esse arbitrabare? Multum te ista fefellit opinio, et quidem 35
 multis in locis. Semper enim existimasti, et maxime in
 10 Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore, si aut referri
 aliquid in litteras publicas vetuisses, aut quod relatum esset
 tolli coegisses. Hoc quam nihil sit, tametsi ex multis
 Siciliae civitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in
 hac ipsa civitate cognosce. Sunt illi quidem dicto audientes,
 15 quam diu adsunt ii qui imperant: simul ac discesserunt, non
 solum illud perscribunt quod tum prohibiti sunt, sed etiam
 causam adscribunt cur non tum in litteras relatum sit.
 Manent istae litterae Mileti, manent, et dum erit illa civitas 89
 manebunt. Decem enim navis iussu L. Murenæ populus
 20 Milesius ex pecunia vectigali populo Romano fecerat, sicut
 pro sua quaeque parte Asiae ceteræ civitates. Quam ob
 rem unam ex decem, non praedonum repentino adventu sed
 legati latrocinio, non vi tempestatis sed hac horribili tem-
 pestate sociorum amissam in litteras publicas rettulerunt.
 25 Sunt Romae legati Milesii, homines nobilissimi ac principes 90
 civitatis, qui tametsi mensem Februarium et consulum
 designatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus
 non modo negare interrogati, sed ne producti quidem
 reticere poterunt: dicent, inquam, et religione adducti et
 30 domesticarum legum metu, quid illo myoparone factum sit,
 ostendent C. Verrem, in ea classe quae contra piratas aedi-
 ficata sit, piratam ipsum consceleratum fuisse.

17 causam *om.* pG_1 (*s. l.* p^2): causas *qr*
Dr) *D al.* p : quoque G_sK

21 quaeque (queque

36 C. Malleolo, quaestore Cn. Dolabellae, occiso duas sibi hereditates venisse arbitratus est, unam quaestoriae procurationis, nam a Dolabella statim pro quaestore iussus est esse ; alteram tutelae, nam cum pupilli Malleoli tutor esset, 5 in bona eius impetum fecit. Nam Malleolus in provinciam sic copiose profectus erat ut domi prorsus nihil relinqueret ; praeterea pecunias occuparat apud populos et syngraphas fecerat, argenti optimi caelati grande pondus secum tulerat, nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo et cupiditate ; grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, 10 multos formosos homines reliquit. Iste quod argenti placuit invasit ; quae mancipia voluit abduxit ; vina ceteraque quae in Asia facillime comparantur, quae ille reliquerat, asportavit ; 92 reliqua vendidit, pecuniam exegit. Cum ad HS viciens quinquens redegissee constaret, ut Romam rediit, nullam 15 litteram pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit ; servos artifices pupilli cum haberet domi, circum pedes autem homines formosos et litteratos, suos esse dicebat, se emisse. Cum saepius mater et avia pueri postularent uti, si non redderet pecuniam nec rationem daret, diceret saltem 20 quantum pecuniae Malleoli deportasset, a multis efflagitatus aliquando dixit HS deciens ; deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit ; expensa Chrysogono servo HS sescenta milia, accepta pupillo Malleolo rettulit. Quo modo ex deciens HS sescenta sint facta, quo modo 25 DC eodem modo quadrarint ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sescenta facta sint, quo modo Chrysogono

1 dolabellae occiso : in his verbis incipit codex S, mutilus 6
 copiose. p, secl. Ern. Kays. ; cf. Act. Pr. § 33 nil Zielinski,
 p. 178 9 sodalis istius prb : sodalicus SDΨ (sodalius G₁) 13
 facillime SD al. p : facile qr (Serv. ad Verg. Ecl. v. 36) 14 et pec.
 G₁ HS xx ñ quinquies p (xx·D SD : xx·D· G₂KZr) 18 homines
 formosos DZpb : form. hom. G₂K et (cum signis transp. S (i, § 105)
 20 pec. non redd. G₁ 23 in (post infimum) om. G₁₂K 25
 sint facta SDp : facta sint G₃ 26 de eodem SD : in eodem p
 27 facta sint SDp : facta sunt b : ' al. fort. recte' Muell.

expensa lata sint, cur id nomen infimum in lituraque sit,
vos existimabitis. Tamen HS sescenta milia cum accepta 93
rettulisset, HS quinquaginta milia soluta non sunt; homines,
posteaquam reus factus est, redditu *alii*, alii etiam nunc reti-
5 nentur; peculia omnium vicariique retinentur. Haec est 37
istius praeclara tutela. En cui tuos liberos committas, en
memoriam mortui sodalis, en metum vivorum existimationis!
Cum tibi se tota Asia spoliandam ac vexandam praebuisset,
cum tibi exposita esset omnis ad praedandum Pamphylia,
10 contentus his tam opimis rebus non fuisti? manus a tutela,
manus a pupillo, manus a sodalis filio abstinere non potuisti?
Iam te non Siculi, non aratores, ut dictitas, circumveniunt,
non hi qui decretis edictisque tuis in te concitati infestique
sunt: Malleolus a me productus est et mater eius atque
15 avia, quae miserae flentes eversum a te puerum patriis bonis
esse dixerunt. Quid exspectas? an dum ab inferis ipse 94
Malleolus existat, atque abs te officia tutelae sodalitatis
familiaritatisque flagitet? Ipsum putato adesse. Homo
avarissime et spurcissime, redde bona sodalis filio, si non
20 quae abstulisti, at quae confessus es! Cur cogis sodalis
filium hanc primam in foro vocem cum dolore et querimonia
emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum deni-
que totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur
pudentissimas lectissimasque feminas in tantum virorum
25 conventum insolitas invitasque prodire cogis? Recita
omnium testimonia. TESTIMONIUM MATRIS ET AVIAE.

Pro quaestore vero quo modo iste commune Milyadum 38
vexarit, quo modo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam Phry- 95

4 redditu alii alii etiam *scripsi*: redditu alii etiam *SDp* *rell. praeter r.*
alii (= alii sunt?) redditu alii etiam. *Vulg.* alii redditu alii etiam
5 omnium *SDZ*: omnia π vicariique] *habet in mg. p (m. pr.)*
'servi in loco manumissorum suppositi' 7 memoria *G₂Kb* 9
tibi *om.* *G₁* 10 optimis *codd.* 13 hi *codd.*: ii *Iord.* 15
misere *Sp*: misere *D al. r* patris *G₂d* 17 abs te *om.* *SD al.*
18 puta *G₁* 20 at *prb*: *om.* *SDY* 22 amittere *codd.* 27
i

Myliadum *SD* 28 vexarit *b*: vexaret *Spq*: vexaret *D*

giamque totam frumento imperando, aestimando, hac sua,
 quam tum primum excogitavit, Siciensi aestimatione
 adfixerit, non est necesse demonstrare verbis: hoc scitote,
 [his nominibus—quae res per hunc gestae sunt] cum iste
 civitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque 5
 ea sumeret proque iis rebus pecuniam exigeret—his nomi-
 nibus solis Cn. Dolabellae HS ad triciens litem esse aesti-
 matam. Quae omnia, etiamsi voluntate Dolabellae fiebant,
 96 per istum tamen omnia gerebantur. Consistam in uno
 nomine; multa enim sunt ex eodem genere. Recita. DE 10
 LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. PECVNIAE RE-
 DACTAE. QVOD A COMMVNI MILYADV— . Te haec
 coegisse, te aestimasse, tibi pecuniam numeratam esse dico,
 eademque vi et iniuria, cum pecunias maximas cogeres,
 per omnis partis provinciae te tamquam aliquam calamitosam 15
 97 tempestatem pestemque pervasisse demonstro. Itaque M.
 Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusavit, istum in sua potestate
 ac ditione tenuit. Homo adulescens cum istius in inquirendo
 multa furta ac flagitia cognosset, fecit perite et callide: volu-
 men eius rerum gestarum maximum isti ostendit; ab homine 20
 quae voluit in Dolabellam abstulit: istum testem produxit:
 dixit iste quae velle accusatorem putavit. Quo ex genere
 mihi testium qui cum isto furati sunt, si uti voluissem,
 magna copia fuisset: qui ut se periculo litium, coniunctione
 criminum liberarent, quo ego vellem descensuros pollice- 25
 98 bantur. Eorum ego voluntatem omnium repudiavi; non
 modo proditori, sed ne perfugae quidem locus in meis
 castris cuiquam fuit. Forsitan meliores illi accusatores

4 his nom. . . . sunt *secl. Bake, Kays., Muell.* per ipsum *L* 6
 iis | his *SDp* 11 P. R. pecuniam redacta *p* redacta e *SDG*; redacta
 est *D²G₁Z*) 15 aliquam calam. *SD al. p*: cal. aliq. *G₂* 16
 pestem *s. l. p²*: pestem tempestatemque *qr* 19 cognosset *SDp rel.*
praeter G₁b (cognosceret *et K* cognosceet): i. § 18 21 produxit
D: protulit produxit *SG₁₂* *sed in S linea ducta sub protulit* 25
 descensuros *pbr*: discessuros *SDψ*

habendi sint, qui haec omnia fecerunt. Ita est; sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari volo. Rationes ad aerarium, antequam Dolabella condemnatus est, non audet referre; impetrat a senatu ut
 5 dies sibi prorogaretur, quod tabulas suas ab accusatoribus Dolabellae obsignatas diceret, proinde quasi excubendi potestatem non haberet. Solus est hic qui numquam rationes ad aerarium referat.

Audistis quaestoriam rationem, tribus versiculis relata; 39
 10 legationis, non nisi condemnato et eiecto eo qui posset reprehendere; nunc denique praeturae, quam ex senatus consulto statim referre debuit, usque ad hoc tempus non rettulit. Quaestorem se in senatu expectare dixit, proinde 99
 15 —ut tu, Hortensi, ut omnes—eodem modo sine quaestore praetor. Dixit idem Dolabellam impetrasse. Omen magis patribus conscriptis quam causa placuit: probaverunt. Verum quaestores quoque iam pridem venerunt: cur non rettulisti? Illarum rationum ex ea faece legationis quae-
 20 storiaeque tuae procurationis illa sunt nomina, quae Dolabellae necessario sunt aestimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR.: Quod minus Dolabella Verri 100
 acceptum rettulit quam Verres illi expensum tulerit, HS quingenta triginta quinque milia, et quod plus fecit Dola-
 25 bella Verrem accepisse quam iste in suis tabulis habuit, HS ducenta triginta duo milia, et quod plus frumenti fecit accepisse istum, HS deciens et octingenta milia, quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. Hinc illae extraordinariae pecuniae, quas nullo duce tamen aliqua ex

1 Ita est *codd.* (ista est G_2): *om. b: secl. Muell.* 5 prorogarentur
codd. 6 proinde *codd. praeter Lg. 48 et δ* (perinde) 8 ad aerar.
 rationes G_1 11 quam *SDZp*: *om. G_2LK* 13 quaestorem se
SDp: quaestores sese *ex Asc.* (quaestor esse se) *edd.* deinde
 quasi *SDp al.* 14 et quaestor *codd.* posset δ 27 octing.
 duo milia G_2LK 28 callidissimus G_1 aliis *coni. Wytttenb.*

particula investigamus, redundarunt, hinc ratio cum Q. et
 Cn. Postumis Curtiis multis nominibus, quorum in tabulis
 iste habet nullum; hinc HS quater deciens P. Tadio
 numeratum Athenis testibus planum faciam; hinc emptā
 apertissime praetura, nisi forte id etiam dubium est, quo
 101 modo iste praetor factus sit. Homo scilicet aut industria
 aut opera probata aut frugalitatis existimatione praeclara
 aut denique, id quod levissimum est, assiduitate, qui ante
 quaesturam cum meretricibus lenonibusque vixisset, quae-
 sturam ita gessisset quem ad modum cognovistis, Romae 10
 post quaesturam illam nefariam vix triduum constitisset,
 absens non in oblivione iacisset sed in assidua com-
 memoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset, is repente,
 ut Romam venit, gratiis praetor factus est. Alia porro
 pecunia ne accusaretur data. Cui sit data, nihil ad me, 15
 nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse tum
 102 inter omnis recenti negotio facile constabat. Homo stul-
 tissime et amentissime, tabulas cum conficeres et cum
 extraordinariae pecuniae crimen subterfugere velles, satis te
 elapsurum omni suspitione arbitrabare si, quibus pecuniam 20
 credebas, iis expensum non ferres, neque in tuas tabulas
 ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum
 Curtii referrent? Quid proderat tibi te expensum illis
 non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturum
 existimasti? 25
 40 Verum ad illam iam veniamus praeclaram praeturam,
 103 criminaque ea quae notiora sunt his qui adsunt quam
 nobis qui meditati ad dicendum paratique venimus; in
 quibus non dubito quin offensionem neglegentiae vitare

1 ratio . Ḡ . Ḡ . postumus curtus *SD* ^h *al.* 4 numerata *codd.* : *corr.*
Gronov. (ii, §§ 20. 50) 15 nil *Asc.* 18 cum (*ante confic.*) *om.*
SD 20 arbitrare *pG*, 21 his *SD* ^p *al.* 22 nomen ullum *qr*
 nominis *SD* 24 solius? *Muell.* 26 habet *p* in *mg.* hinc incipit
 de praetura urbana: *D*² admissa in praetura urbana, tertia pars
 divisionis 29 quin *pr*: quid in *SD* *al.*

atque effugere non possim. Multi enim ita dicent, 'De illo nihil dixit in quo ego interfui; illam iniuriam non attigit quae mihi aut quae amico meo facta est, quibus ego in rebus interfui'. His omnibus qui istius iniurias norunt, hoc
5 est populo Romano universo, me vehementer excusatum volo non negligentia mea fore ut multa praeteream, sed quod alia testibus integra reservari velim, multa autem propter rationem brevitatis ac temporis praetermittenda existimem. Fatebor etiam illud invitus, me prorsus, cum
10 iste punctum temporis nullum vacuum peccato praeterire passus sit, omnia quae ab isto commissae sint non potuisse cognoscere. Quapropter ita me de praeturae criminibus auditote ut ex utroque genere, et iuris dicendi et sartorum tectorum exigendorum, ea postuletis quae maxime digna
15 sint eo reo cui parvum ac mediocre obici nihil oporteat. Nam ut praetor factus est, qui auspicato a Chelidone sur- 104 rexisset, sortem nactus est urbanae provinciae magis ex sua Chelidonisque quam ex populi Romani voluntate. Qui principio qualis in edicto constituendo fuerit cognoscite.
20 P. Annius Asellus mortuus est C. Sacerdote praetore. 41 Is cum haberet unicam filiam neque census esset, quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit ut filiam bonis suis heredem institueret. Heres erat filia. Faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, voluntas patris,
25 edicta praetorum, consuetudo iuris eius quod erat tum cum Asellus est mortuus. Iste praetor designatus — utrum 105 admonitus an temptatus an, qua est ipse sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice pervenerit ad hanc impro-

3 aut *om.* *LK* in *om.* *G₁K* 4 iis *SD* 8 brev. rat. *G₁*
13 ex *p Asc. Prisc.* δ : *om.* *SDΨ* dicendi *SDp Prisc.* : dicundi δ
15 aut *Prisc.* nihil oporteat *DpZS²* : nihilo poterat *S¹* (i, § 75)
20 C. Annius *codd.* : corr. *Naugerius* (i, § 107 : ii, § 21) . *pR . D*
corr., *Zr* : *p^r p* : . *p . R SD primo* 22 eum *SDKZpr* : cum *q* : *om.*
b edd. 23 omnia faciebant *qr* 24 puella *Prisc.* legis *SDp* :
leges *Prisc.* 26 mortuus est *Kr* 27 an temptatus *p* :
atemptatus (att.) *SDΨ* ipse *SDΨp* : iste *bδ*

bitatem, nescio : vos tantum hominis audaciam amentiamque cognoscite—appellat heredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam (non enim mihi persuadetur istum ab illo prius appellatum); dicit se posse ei condonare edicto hereditatem; docet hominem quid possit fieri. Illi bona res, 5 huic vendibilis videbatur. Iste, tametsi singulari est audacia, tamen ad pupillae matrem submittebat; malebat pecuniam accipere, ne quid novi ediceret, quam ut hoc edictum tam
 106 improbum et tam inhumanum interponeret. Tutores pecuniam praetori si pupillae nomine dedissent, grandem 10 praesertim, quem ad modum in rationem inducerent, quem ad modum sine periculo suo dare possent, non videbant; simul et istum fore tam improbum non arbitrabantur; saepe appellati pernegaverunt. Iste ad arbitrium eius cui condonabat hereditatem ereptam a liberis quam aequum 15 edictum conscripserit, quaeso, cognoscite. CVM INTELLEGAM LEGEM VOCONIAM—. Quis umquam crederet mulierum adversarium Verrem futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scriptum videretur? Cupiditati hominum ait se obviam ire. 20 Quis potius non modo his temporibus, sed etiam apud maiores nostros? quis tam remotus fuit a cupiditate? Dic, quaeso, cetera; delectat enim me hominis gravitas, scientia iuris *praetorii*, auctoritas. Recita. QVI AB A. POSTVMIO

1 audaciam amentiamque *pbrK*: am. aud. ZG¹ et SD *sed hi cum signis transp.* § 2) 5 possit SD⁴p: posset V *Prisc.* 6 singulari *pKZ et corr.* SD: aris Vb *al.*, et pr. SD: fort. singularis audaciae? 8 diceret Vb 9 tam V: om. SDZpbr: tam K *Harl.* 5428 13 et om. Vb (*Am. J. Ph.* xxvi. 411) 15 condonabat VSDp *rell.*: -averat *Prisc.*: -arat δ a SDp *rell.*: om. Vb *Prisc.* accum Vp: aequum SDb: et cum qv (qua maecum p, corr.) 16 Cum... Voconiam om. V 17 Verr. mul. advers. bδ 19 fecit SDp *rell.*: scripsit V i. § 110: *Am. J. Ph.* l.c.) 21 etiam om. V *Am. J. Ph.* *ibid.* 412: cf. i. § 45 22 fuit om. G. 24 praetorii i. § 114 add. Koch, V *secutus in quo est P. R.* (iii. § 17): praetoris auctoritas *Klots* Recita V: om. SDp *rell.* cf. dic... recita i. § 143) ab om. V

Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA — — FECIT FECERIT.
 'Fecit fecerit'? quis umquam edixit isto modo? quis um- 107
 quam eius rei fraudem aut periculum proposuit edicto, quae
 neque post edictum reprehendi neque ante edictum provideri
 5 potuit? Iure, legibus, auctoritate omnium qui consulebantur, 42
 testamentum P. Annius fecerat non improbum, non in-
 officiosum, non inhumanum: quodsi ita fecisset, tamen
 post illius mortem nihil de testamento illius novi iuris
 constitui oporteret. Voconia lex te videlicet delectabat.
 10 Imitatus esses ipsum illum C. Voconium, qui lege sua here-
 ditatem ademit nulli neque virgini neque mulieri: sanxit in
 posterum, qui post eos censores census esset, ne quis
 heredem virginem neve mulierem faceret. In lege Voconia 108
 non est 'FECIT FECERIT', neque in ulla praeteritum tempus
 15 reprehenditur nisi eius rei quae sua sponte tam scelerata et
 nefaria est ut, etiamsi lex non esset, magnopere vitanda
 fuerit. Atque in his ipsis rebus multa videmus ita sancta
 esse legibus ut ante facta in iudicium non vocentur; Cornelia
 testamentaria, nummaria, ceterae complures, in quibus non
 20 ius aliquod novum populo constituitur, sed sancitur ut, quod
 semper malum facinus fuerit, eius quaestio ad populum
 pertineat ex certo tempore. De iure vero civili si quis novi 109
 quid instituit, is non omnia quae ante acta sunt rata esse
 patietur? Cedo mihi leges Atinias, Furias, Fusias, ipsam,
 25 ut dixi, Voconiam, omnis praeterea de iure civili: hoc
 reperies in omnibus statui ius quo post eam legem populus
 utatur. Qui plurimum tribuunt edicto, praetoris edictum
 legem annuam dicunt esse: tu edicto plus amplecteris quam

3 eius rei SD: ei rei V 4 reprehendi V sol. (Am. J. Ph. xxvi.
 410) 6 P. Annius VSD (in mg. D 'al. C') 10 ipsum illum
 VSDpr: illum ipsum Kδ Prisc. C SDp al.: om. V (Div. § 22: § 111
 infra) 15 tam V: om. SDp rel. et codd.: ac Asc. (§ 5 supra)
 16 magnopere VSD (Act. Pr. § 22): magno opere Iord. 17 his
 V: is π: om. SDψ 22 ex Vp: om. SDψ: (a certo Asc.) 23
 instituerit Prisc. contra codd. non Vs Prisc.: non SD: om. G₂Lq
 et in lac. p 24 patietur V Asc.: patitur SDp al. Fusias SDp
 al.: nufias V 28 amplecteris VSD: compl. bδ

lege. Si finem edicto praetoris adferunt Kalendae Ianuariae,
 cur non initium quoque edicti nascitur a Kalendis Ianuariis?
 an in eum annum progredi nemo poterit edicto quo praetor
 alius futurus est, in illum quo alius praetor fuit regredietur?
 110 Ac si hoc iuris, non unius hominis causa edixisses, cautius 5
 43 composuisses. Scribis, QVI HEREDEM FECIT FECERIT.
 Quid, si plus legarit quam ad heredem heredesve perveniat?
 quod per legem Voconiam ei qui census non sit licet; cur
 hoc, cum in eodem genere sit, non caves? Quia non
 generis, sed hominis causam verbis amplecteris, ut facile 10
 appareat te pretio, non iure esse commotum. Atque hoc
 si in posterum edixisses, etsi minus esset nefarium, tamen
 esset improbum; sed tum vituperari posset, in discrimen
 venire non posset; nemo enim committeret. Nunc est eius
 modi edictum ut quivis intellegat non populo esse scriptum, 15
 111 sed P. Anni secundis heredibus. Itaque cum abs te caput
 illud tam multis verbis mercenarioque prooemio esset
 ornatum, equis inventus est postea praetor qui idem illud
 ediceret? Non modo nemo edixit, sed ne metuit quidem
 quisquam ne quis ediceret. Nam post te praetorem multi 20
 in isdem causis fuerunt; in his nuper Annaea de multorum
 propinquorum sententia, pecuniosa mulier, quod censa non
 erat, testamento fecit heredem filiam. Iam hoc magnum
 iudicium hominum de istius singulari improbitate, quod
 C. Verres sua sponte instituisset, id neminem metuisse ne 25

5 Ac *VSDp*: At *Z al.* 6 Qui *V*(i, § 106): Si quis *SDp al.* 10
 generis *SDp*: iuris *V* (cf. iii, § 58) amplecteris *V* ? *b* *edd.*:
 complect. *SDp rel.* 11 iure *V*: *om. rel.* 12 dixisset *V*
 etsi *suppl. Iord.* 13 tum *VSDp*: cum *LKZ et in mg. D*: tamen
Muell., prob. May in discrimen *V*: in dubium *SDp rel.* 16
 abs te *edd.* (aps te *V*): a te *SDp rel.* caput id *V* (v, § 105) 18
 inventus est *V*: est inventus *SDp rel.* 20 multi in isdem causam
 sis (causis?) fuerunt *V* (v, § 53. 111): multi testamenta eodem modo
 fecerunt *SDp rel.*; *Cl. Rev.* xvii, 202 21 in is *p* 23 Itaque
 hoc *b* 24 Desinit in verbis istius singu- *S plena pagina, quem*
sequuntur DG, LKs et al.: istius *Z* 25 C. π *Prisc.*: *om.* *Vbδ Div.* § 22)

quis reperiretur qui istius institutum sequi vellet; solus enim tu inventus es cui satis non fuerit corrigere testamenta vivorum, nisi etiam rescinderes mortuorum. Tu ipse ex 112 Siciliensi edicto hoc sustulisti; voluisti, ex improvise si 5 quae res nata esset, ex urbano edicto decernere. Quam postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto provinciali repudiabas.

Atque ego non dubito quin, ut mihi, cui mea filia maxime 44
10 cordi est, res haec acerba videtur atque indigna, sic uni cuique vestrum, qui simili sensu atque indulgentia filiarum commovemini. Quid enim natura nobis iucundius, quid carius esse voluit? quid est dignius in quo omnis nostra diligentia indulgentiaque consumatur? Homo importunis 113
15 sime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius atque ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria—voluntate patris, iure, legibus tradita—eriperes, et cui tibi esset commodum condonares? Quibuscum
20 bona fortunaeque poterit? NEC PETITIONEM, inquit, NEC POSSESSIONEM DABO. Eripies igitur pupillae togam praetextam, detrahes ornamenta non solum fortunae sed etiam ingenuitatis? Miramur ad arma contra istum hominem Lampsacenos isse, miramur istum de provincia decedentem
25 clam Syracusis profugisse? Nos si alienam vicem pro nostra iniuria doleremus, vestigium istius in foro nullum esset relictum. Pater dat filiae, prohibes; leges sinunt, 114
tamen te interponis! De suis bonis ita dat ut ab iure non abeat; quid habes quod reprehendas? Nihil, opinor. At
30 ego concedo; prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si

1 istius institutum *secl. Ernesti*
5 nata esset *V al. : natae essent nb*
tibi tu *nb* 9 ego *om. q*
Vpb : paterna q : nostra paterna r
26 nullum *V : non p rell.*

2 satis non *V : non satis nb*
6 tu tibi *V, ut videtur, al. :*
15 fecisti mortuo *b* 19 nostra
his *pb : is q* 21 Eripis *Asc.*

potest tibi dicto audiens esse quisquam. Eripias tu voluntatem mortuis, bona vivis, ius omnibus? Hoc populus Romanus non manu vindicasset, nisi te huic tempori atque huic iudicio reservasset?

Posteaquam ius praetorium constitutum est, semper hoc 5 iure usi sumus : si tabulae testamenti non proferrentur, tum *ut*, uti quemque potissimum heredem esse oporteret, si is intestatus mortuus esset, ita secundum eum possessio daretur. Quare hoc sit aequissimum facile est dicere, sed in re tam usitata satis est ostendere omnis antea ius ita dixisse, et hoc 10
 45 115 vetus edictum translaticiumque esse. Cognoscite hominis aliud in re vetere edictum novum, et simul, dum est unde ius civile discatur, adulescentis in disciplinam ei tradite : mirum est hominis ingenium, mira prudentia. Minucius quidam mortuus est ante istum praetorem : eius testamen- 15 tum erat nullum : lege hereditas ad gentem Minuciam veniebat. Si habuisset iste edictum, quod ante istum et postea omnes habuerunt, possessio Minuciae genti esset data : si quis testamento se heredem esse arbitraretur quod tum non exstaret, lege ageret in hereditatem, aut, pro praede 20 litis vindiciarum cum satis accepisset, sponsionem faceret et ita de hereditate certaret. Hoc, opinor, iure et maiores nostri et nos semper usi sumus. Videte ut hoc iste cor- 116 rexerit. Componit edictum his verbis ut quivis intellegere possit unius hominis causa conscriptum esse, tantum quod 25 hominem non nominat : causam quidem totam perscribit, ius, consuetudinem, aequitatem, edicta omnium neglegit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HEREDITATE AMBIGITVR — — SI POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. Iam qui id ad praetorem, uter possessor sit? nonne id quaeri oportet, utrum 30

1 quisquam *om. V* 7 ut, uti *Muell.*; *v. Stangl, Rh. Mus.* 65, *p.* 96 8 intestatus *V Asc.*: intestato *p rell.* 11 hominis aliud *π*: aliud hom. *bō* 21 *glossam post litis habent π* fide iussores fructuum et *cod. (?) Vrs., Asc.*: *om. p rell.* 24 his *p*: iis *b al.* 25 possit *p rell.*: posset *qr* 29 qui id ad *scripsi* (*cf. ii, § 177*): quid ad *cod. Mein., Prisc.*: quid id ad *br cum pler.*: quid ad id *pq*

possessorem esse oporteat? Ergo, quia possessor est, non
moves possessione: si possessor non esset, non dares?
Nusquam enim scribis, neque tu aliud quicquam edicto
amplecteris nisi eam causam pro qua pecuniam acceperas.

5 Iam hoc ridiculum est: SI DE HEREDITATE AMBIGETVR ET 117
TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS
SIGNIS QVAM E LEGE OPORTET AD ME PROFERENTVR, SE-
CVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM POSSESSIONEM
DABO. Hoc translaticium est: sequi illud oportet, SI
10 TABVLAE TESTAMENTI NON PROFERENTVR. Quid ait? se ei
daturum qui se dicat heredem esse. Quid ergo interest
proferantur necne? Si protulerit, uno signo ut sit minus
quam ex lege oportet, non des possessionem: si omnino
tabulas non proferet, dabis? Quid nunc dicam? neminem
15 unquam hoc postea alium edixisse? valde sit mirum ne-
minem fuisse qui istius se similem dici vellet. Ipse in
Siciliensi edicto hoc non habet; exegerat enim iam mer-
cedem; item ut illo edicto de quo ante dixi, in Sicilia de
hereditatum possessionibus dandis edixit idem quod omnes
20 Romae praeter istum. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE
HEREDITATE AMBIGITVR —.

Ac, per deos immortalis! quid est quod de hoc dici 46
possit? Iterum enim iam quaero abs te, sicut modo in illo 118
capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de
25 hereditatum possessionibus, cur ea capita in edictum pro-
vinciale transferre nolueris. Vtrum digniores homines ex-
istimasti eos qui habitant in provincia quam nos qui aequo
iure uteremur, an aliud Romae aequum est, aliud in Sicilia?
Non enim hoc potest hoc loco dici, multa esse in provinciis
30 aliter edicenda; non de hereditatum quidem possessionibus,

5 ambigetur π: ambigitur b Asc., Par. 7786 9 est om. π 10
non om. pq¹ 15 sit codd.: scilicet Bake: valde hoc est mirum
Prisc. 22 Ac pq: at r Par. 7786 26 esse exist. Prisc. 27
eos p (corr. nos) . . . uterentur Prisc.

non de mulierum hereditatibus. Nam in utroque genere video non modo ceteros, sed te ipsum totidem verbis edixisse quot verbis edici Romae solet. Quae Romae magna cum infamia pretio accepto edixeras, ea sola te, ne gratis in provincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse video. 5

- 119 Et cum edictum totum eorum arbitratu, quam diu fuit designatus, componeret qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur, tum vero in magistratu contra illud ipsum edictum suum sine ulla religione decernebat. Itaque L. Piso multos codices implevit earum rerum in quibus ita 10 intercessit, quod iste aliter atque ut edixerat decrevisset; quod vos oblitos esse non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto praetore solitus sit convenire; quem iste conlegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. Sed eo leviores istius iniuriae videbantur quod erat in 15 aequitate prudentiaque Pisonis paratissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono
- 120 homines uterentur. Nam, quaeso, redite in memoriam, iudices, quae libido istius in iure dicundo fuerit, quae varietas decretorum, quae nundinatio, quam inanes domus eorum 20 omnium qui de iure civili consuli solent, quam plena ac referta Chelidonis; a qua muliere cum erat ad eum ventum et in aurem eius insusurratum, alias revocabat eos inter quos iam decreverat, decretumque mutabat, alias inter aliquos contrarium sine ulla religione decernebat ac proxumis paulo 25
- 121 ante decreverat. Hinc illi homines erant qui etiam ridiculi inveniebantur ex dolore; quorum alii, id quod saepe audistis, negabant mirandum esse ius tam nequam esse verrinum; alii etiam frigidiores erant, sed quia stomachabantur ridiculi videbantur esse, cum Sacerdotem exsecrabantur qui verrem tam 30

1 in utroque *Lamb. edd.* (i, § 15): utroque *codd.* 3 quod *p* edici *p* *rell.*: *om. gr* 6 quam diu fuit design. *suppl. in mg. p²*: *om. r* 13 esse solitus sit *codd.* 19 dicundo *V Prisc.*: dicendo *πb* 23 vos *p* 24 aliquos *V*: alios *p* *rell.*

nequam reliquisset. Quae ego non commemorarem,—neque enim perfacete dicta neque porro hac severitate digna sunt, —nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam et iniquitatem tum in ore vulgi atque in communibus proverbiiis esse
5 versatam.

In plebem vero Romanam utrum superbiam prius com-
memorem an crudelitatem? Sine dubio crudelitas gravior
est atque atrocior. Oblitosne igitur hos putatis esse quem
ad modum sit iste solitus virgis plebem Romanam conci-
10 dere? Quam rem etiam tribunus plebis in contione egit,
cum eum quem iste virgis ceciderat in conspectum populi
Romani produxit; cuius rei recognoscendae faciam vobis
suo tempore potestatem. Superbia vero quae fuerit quis 123
ignorat? quem ad modum iste tenuissimum quemque con-
15 temperit, despexerit, liberum esse numquam duxerit? P.
Trebonius viros bonos et honestos compluris fecit heredes;
in iis fecit suum libertum. Is A. Trebonium fratrem habue-
rat proscriptum. Ei cum cautum vellet, scripsit ut heredes
iurarent se curaturos ut ex sua cuiusque parte ne minus
20 dimidium ad A. Trebonium illum proscriptum perveniret.
Libertus iurat; ceteri heredes adeunt ad Verrem, docent non
oportere se id iurare facturos esse quod contra legem Cor-
neliam esset, quae proscriptum iuari vetaret; impetrant ut
ne iurent; dat his possessionem. Id ego non reprehendo;
25 etenim erat iniquum homini proscripto egenti de fraternis
bonis quicquam dari. Libertus, nisi ex testamento patroni
iurasset, scelus se facturum arbitrabatur; itaque ei Verres 124

2 perfacete *V Lg.* 42: perfacile *p rel.* 3 et iniquitatem tum
p rel.: *om. V* 4 vulgi *V* 10 tr. pl. Quintius *V* 11 iste
virgis *V π*: virgis iste *bδ* 12 produxisset *V (Zielinski p. 193)* 14
iste *V Prisc.*: is *pδ* 16 complures *Vbr*: plures *pq* 17 iis *V*: his
p rel. Is Aulum *p* 20 A. *prb*: *om. Vq* fratrem illum *πb*:
illum *V edd.* 22 id iurare *p (ut coni. Klotz)*: adiurare *V*: iurare
id *qr*: iurare *rell.* acturos *V* 23 vetaret *V ut videtur*: vetat
p rel. 25 inicum *V* 26 Libertus *V edd.*: at ille libertus *r (ut*
coni. Ern.): et ille lib. *p rel.*

possessionem hereditatis negat se daturum, ne posset patronum suum proscriptum iuvare, simul ut esset poena quod alterius patroni testamento obtemperasset. Das possessionem ei qui non iuravit; concedo; praetorium est. Adimis tu ei qui iuravit; quo exemplo? Prosriptum iuvat; 5 lex est, poena est. Quid ad eum qui ius dicit? utrum reprehendis quod patronum iuvabat eum qui tum in miseriis erat, an quod alterius patroni mortui voluntatem conservabat, a quo summum beneficium acceperat? Vtrum horum reprehendis? Et hoc tum de sella vir optimus dixit: 'Equiti 10 Romano tam locupleti libertinus homo sit heres!' O modestum ordinem, quod illinc vivus surrexerit!

- 125 Possum sescenta decreta proferre in quibus, ut ego non dicam, pecuniam intercessisse ipsa decretorum novitas iniquitasque declarat; verum ut ex uno de ceteris coniecturam 15
48 facere possitis, id quod priore actione didicistis, audite. C. Sulpicius Olympus fuit; is mortuus est C. Sacerdote praetore, nescio an antequam Verres praeturam petere coeperit; fecit heredem M. Octavium Ligurem. Ligus hereditatem adiit; possedit Sacerdote praetore sine ulla controversia. 20 Posteaquam Verres magistratum iniit, ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpici patroni filia sextam partem hereditatis ab Ligure petere coepit. Ligus non aderat. L. frater eius causam agebat; aderant amici, propinqui. Dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in 25 possessionem se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat; docebat edictum eius non oportere in eas

6 lex poena est *V* 7 tum *nb*: *om.* *V* 9 a *r*: *om.* *V* *pqb*
11 homo sit *V*: sit homo *p* *rell.* 12 surrexerit *V* (*Zielinski* p. 193):
surrex *p*: surrexit *r* *rell.*, *prob.* *May* 13 sescenta *V*: *lxx* *p*: sexa-
ginta *rell.* ego non dicam pecuniam *V*: ego pec. non dicam *pr* *rell.*
16 didicistis *V*: cognostis *p* *rell.* (*Am. J. Ph.* xxvi. 411) 18
coeperit *nb* *rell.*, *Prisc.*: coepit *V* 19, 23 item i, § 126. ligus *pq*:
ligur *rell.* 22 non *om.* *V*: s. l. ut videtur *p*², dein *del.* 26 ire
iussurum *V* *prb*: ire missurum *δ*: se missurum *coni.* *Zumpt* *Zielinski*
l.c.) 27 ad eas heredes *pb*

hereditates valere quae ante eum praetorem venissent; si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem hereditatem aditurum non fuisse. Aequa postulatio, summa hominum auctoritas pretio superabatur. Venit Romam Ligus; non 126
 5 dubitabat quin, si ipse Verrem convenisset, aequitate causae, auctoritate sua commovere hominem posset. Domum ad eum venit, rem demonstrat, quam pridem sibi hereditas venisset docet; quod facile homini ingenioso in causa aequissima fuit, multa quae quemvis commovere possent
 10 dixit; ad extremum petere coepit ne usque eo suam auctoritatem despiceret gratiamque contemneret ut se tanta iniuria adficeret. Homo Ligurem accusare coepit, qui in re adventicia atque hereditaria tam diligens, tam attentus esset; debere eum aiebat suam quoque rationem ducere;
 15 multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. Non possum illa planius commemorare quam ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. Quid 127
 est, Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an haec ad rem non pertinent? non credemus M.
 20 Octavio, non L. Liguri? quis nobis credet, cui nos? quid est quod planum fieri testibus possit, si hoc non fit? An id quod dicunt leve est? Nihil levius quam praetorem urbanum hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus quibus hereditas venerit coheredem
 25 praetorem esse oportere. An vero dubitamus quo ore iste ceteros homines inferiores loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipiis, quo denique ore, quos numquam liberos putavit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octavium Ligurem,

1 venissent] fuissent *V contra codd. et Prisc.* 5 causae *V Non.* :
 causae et *pr vell.* (i, § 137; *Am. J. Ph.* xxvi. 414) 8 fuit in causa
 aequissima *pr* 11 gratiamque *prb* : gratiam *V* (i, § 145) 17 Quid
 est *V* : quid ē *p* : quid enim *bδ* 18 crederetur *pδ* 19 credemus
V : credimus *π* : *om. bδ* 21 est *V* : est Verres *pr* 23 urbanum
V : urb. *p* : urbis *bδ* (i, § 143) 29 dicendum *Vπb* : dicendum *δ*

hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, virtute, ingenio, copiis, poscere pecuniam non dubitavit?

- 49 In sartis tectis vero quem ad modum se gesserit quid ego dicam? Dixerunt qui senserunt; sunt alii qui dicant;
 128 notae res ac manifestae prolatae sunt et proferuntur. Dixit 5
 Cn. Fannius, eques Romanus, frater germanus Q. Titini, iudicis tui, tibi pecuniam se dedisse. RECITA. CN. FANNI TESTIMONIUM. Nolite Cn. Fannio dicenti credere, noli, inquam, tu, Q. Titini, Cn. Fannio, fratri tuo, credere; dicit enim rem incredibilem; C. Verrem insimulat avaritiae et 10 audaciae, quae vitia videntur in quemvis potius quam in istum convenire. Dixit Q. Tadius, homo familiarissimus patris istius, non alienus a matris eius genere et nomine; tabulas protulit, quibus pecuniam se dedisse ostendit. RECITA. NOMINA Q. TADI. RECITA. TESTIMONIUM Q. 15 TADI. Ne Tadi quidem tabulis nec testimonio credemus? Quid igitur in iudiciis sequemur? Quid est aliud omnibus omnia peccata et maleficia concedere nisi hoc, hominum honestorum testimoniis et virorum bonorum tabulis non credere?

20

- 129 Nam quid ego de cotidiano sermone querimoniaque populi Romani loquar, de istius impudentissimo furto seu potius novo ac singulari latrocinio? ausum esse in aede Castoris, celeberrimo clarissimoque monumento—quod templum in oculis cotidianoque aspectu populi Romani 25 positum est, quo saepe numero senatus convocatur, quo maximarum rerum frequentissimae cotidie advocaciones

1 ordine *om. pq* 2 dubitavit *Vpq¹: dubitarit nb* 3 se
Vqr: sese pδ 5 ac *p: atque qr: om. V* 6 C. Fannius *nb:*
 Cn. Phaenius *V* 7 iudiciis (*corr. iudicis*) tuis *Vb: iudici is tuis p*
 pec. se dedisse *ed. Venet. 1483. Zielinski p. 193*: se pec. dedisse *codd.*
 R. Cn. Faeni test. *V: Recita test. Cn. Faen. pb* 8 dicenti *pr vell.: om. V* 10 Verrem *p² s. l.* 12 histum *p* 16 Ne Tadi
 quidem tab. *Vedd.: Ne tabulis quidem Quinti (Q.) Tadii pr vell.*
credemus V: credetur nbδ i. § 127 19 honestorum *V: honestissi-*
 morum *pr vell.; cf. Cluent. § 202, Har. Resp. § 19*

fiunt—in eo loco in sermone hominum audaciae suae monu-
mentum aeternum relinquere. Aedem Castoris, iudices, 50
P. Iunius habuit tuendam de L. Sulla Q. Metello consuli- 13
bus. Is mortuus est; reliquit pupillum parvum filium.
5 Cum L. Octavius C. Aurelius consules aedis sacras
locavissent neque potuissent omnia sarta tecta exigere,
neque ii praetores quibus erat negotium datum, C. Sacerdos
et M. Caesius, factum est senatus consultum, quibus de
sartis tectis cognitum et iudicatum non esset, uti C. Verres
10 P. Caelius praetores cognoscerent et iudicarent. Qua
potestate iste permissa sic abusus est ut ex Cn. Fannio
et ex Q. Tadio cognovistis, verum tamen cum esset omni-
bus in rebus apertissime impudentissimeque praedatus,
hoc voluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum
15 suorum, de quo non audire aliquando sed videre cotidie
possemus. Quaesivit quis aedem Castoris sartam tectam 131
deberet tradere. Iunium ipsum mortuum esse sciebat;
scire volebat ad quem illa res pertineret. Audit pupillum
esse filium. Homo qui semper ita palam dictitasset,
20 pupillos et pupillas certissimam praedam esse praetoribus,
optatum negotium sibi in sinum delatum esse dicebat.
Monumentum illa amplitudine, illo opere, quamvis sartum
tectum integrumque esset, tamen aliquid se inventurum in
quo moliri praedarique posset arbitrabatur. L. Habonio 132
25 aedem Castoris tradi oportebat: is casu pupilli Iuni tutor
erat testamento patris: cum eo sine ullo intertrimento
convenerat iam quem ad modum traderetur. Iste ad se
Habonium vocat; quaerit ecquid sit quod a pupillo tradi-
tum non sit, quod exigi debeat. Cum ille, id quod erat,
30 diceret facilem pupillo traditionem esse, signa et dona com-

3 de *Vpq*: om. *rbδ*   5 aedis *V*: aedes *p*   7 hi *p*   10
Cēlius *p*: Coelius *q*   11 sic abusus est π ('*est nova lectio*'): om. *bδ*
edd. (Cl. Rev. xvii. 202)   14 iudicium *Zumpt al.*   24 Habonio
π *Prisc.*: Rabonio δ (*ut V, i, § 150*)   29 id om. *pq*   30 com-
parare *pb*

parere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum, indignum isti videri coepit ex tanta aede tantoque opere se non opimum praeda, praesertim a pupillo, discedere.

⁵¹
¹³³ Venit ipse in aedem Castoris, considerat templum; videt undique tectum pulcherrime laqueatum, praeterea cetera ⁵ nova atque integra. Versat se; quaerit quid agat. Dicit quidam ex illis canibus quos iste Liguri dixerat esse circa se multos, ‘Tu, Verres, hic quod moliare nihil habes, nisi forte vis ad perpendicularum columnas exigere.’ Homo omnium rerum imperitus quaerit, quid sit ‘ad perpendicu- ¹⁰ lum’: dicunt ei fere nullam esse columnam quae ad perpendicularum esse possit. ‘Nam mehercule,’ inquit, ‘sic ¹³⁴ agamus; columnae ad perpendicularum exigantur.’ Habonius, qui legem nosset—qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculari mentio fit nulla—et qui non putaret ¹⁵ sibi expedire ita accipere, ne eodem modo tradendum esset, negat id sibi deberi, negat oportere exigi. Iste Habonium quiescere iubet et simul ei non nullam spem societatis ostendit; hominem modestum et minime pertinacem facile ¹³⁵ coercet: columnas ita se exacturum esse confirmat. Nova ²⁰ res atque improvisa pupilli calamitas nuntiatur statim C. Mustio, vitrico pupilli, qui nuper est mortuus, M. Iunio patruo, P. Titio tutori, homini frugalissimo; hi rem ad virum primum summo officio ac virtute praeditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. Venit ad ²⁵ Verrem M. Marcellus; petit ab eo pro sua fide ac diligentia pluribus verbis ne per summam iniuriam pupillum Iunium fortunis patriis conetur evertere. Iste, qui iam spe atque opinione praedam illam devorasset, neque ulla aequitate orationis neque auctoritate M. Marcelli commotus est; ³⁰

2 ē, corr. isti, *p*   4 vidit *p*   6 dicit *pq*: dicit ei *q²r* *rell. edd.*
 7 ipsis *π*   8 nihil *pbδ*: non *qedd.*   17 deberi *b*: debere *p* (*corr.*
i, ut videtur: qr   23 P. Titio *ut V infra.* § 137; *cf.* § 139: P.
 Tettio *pq*: P. tertio *r*: Potitio *δ*

itaque quem ad modum ostendisset se id exacturum esse respondit. Cum sibi omnis ad istum adlegationes difficilis, 136 omnis aditus arduos ac potius interclusos viderent—apud quem non ius, non aequitas, non misericordia, non propinqui oratio, non amici voluntas, non cuiusquam auctoritas [pro pretio], non gratia valeret—statuunt id sibi esse optimum factu, quod cuivis venisset in mentem, petere auxilium a Chelidone, quae isto praetore non modo in iure civili privatorumque omnium controversiis populo Romano 10 praefuit, verum etiam in his sartis tectisque dominata est. Venit ad Chelidonem C. Mustius, eques Romanus, publicanus, homo cum primis honestus; venit M. Iunius, patruus pueri, frugalissimus homo et castissimus; venit homo summo pudore, summo officio, spectatissimus ordinis 15 sui, P. Titius tutor. O multis acerbam, o miseram atque indignam praeturam tuam! Vt omittam cetera, quo tandem pudore talis viros, quo dolore meretricis domum venisse arbitramini? qui numquam ulla condicione istam turpitudinem subissent nisi officii necessitudinisque ratio coegisset. 20 Veniunt, ut dico, ad Chelidonem. Domus erat plena; nova iura, nova decreta, nova iudicia petebantur. ‘Mihi det possessionem, mihi ne adimat, in me iudicium ne det, mihi bona addicat.’ Alii nummos numerabant, ab aliis tabellae obsignabantur; domus erat non meretricio con- 25 ventu sed praetoria turba referta. Simul ac potestas primum 138 data est, adeunt hi quos dixi. Loquitur C. Mustius, rem demonstrat, petit auxilium, pecuniam pollicetur. Respondit illa ut meretrix non inhumaniter; libenter ait se factu-

3 vident *p* 6 pro pretio *auct. Garat. secl. edd.* esse optimum
pbr: opt. esse *edd.* 13 venit *Vb*: *om. π* 14 pudore *V* (i, § 126):
 pudore et *π* 16 mittam *πb* 17 talis viros quo dolore *p*² *s. l.*
 18 numquam ulla *π*: numq. nulla *V*: nulla *b* 22 mihi adimat
*pq*¹ 23 ab aliis tab. obsign. *V*: alii tabulas obsignabant *p* *rell.*
 28 inhumaniter *V Prisc.*: inhumane *π rell.* se facturam *V et*
Donat.: se esse facturam *pr rell., prob. May* (i, § 142)

ram, et se cum isto diligenter sermocinaturam : reverti iubet. Tum discedunt : postridie revertuntur. Negat illa posse hominem exorari ; permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici posse.

- 53 Vereor ne quis forte de populo, qui priore actione non 5
adfuit, haec, quia propter insignem turpitudinem sunt
incredibilia, fingi a me arbitretur. Ea vos antea, iudices,
139 cognovistis. Dixit iuratus P. Titius, tutor pupilli Iuni,
dixit M. Iunius tutor et patruus ; Mustius dixisset, si
viveret, sed recenti re de Mustio auditum est ; dixit L. 10
Domitius, qui cum sciret me ex Mustio vivo audisse, quod
eo sum usus plurimum (etenim iudicium, quod prope
omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit, me uno
defendente vicit), cum hoc, ut dico, sciret L. Domitius, me
scire ad eum res omnis Mustium solitum esse deferre, 15
tamen de Chelidone reticuit quoad potuit, alio responsionem
suam derivavit. Tantus in adolescente clarissimo ac principe
iuventutis pudor fuit ut aliquam diu, cum a me premeretur,
omnia potius responderet quam Chelidonem nominaret ;
primo necessarios istius ad eum adlegatos esse dicebat, 20
140 deinde aliquando coactus Chelidonem nominavit. Non te
pudet, Verres, eius mulieris arbitratu gessisse praeturam
quam L. Domitius ab se nominari vix sibi honestum esse
arbitrabatur ?

- 54 Reiecti a Chelidone capiunt consilium necessarium, ut 25
suscipiant ipsi negotium. Cum Habonio tutore, quod erat
vix HS quadraginta milium, transigunt HS ducentis milibus.
Defert ad istum rem Habonius : ut sibi videatur, satis
grandem pecuniam et satis impudentem esse. Iste, qui
aliquanto plus cogitasset, male accipit verbis Habonium, 30

1 se cum isto *Vpb* : cum isto se *qr* 8 Iuni *V* : Iunii *p* 10 sed
recenti re de M. auditum est *V* : sed pro Mustio. rec. re de Mustio
aul. *pb* (*Act. Pr.* § 33) titus dom. *pbr* 21 actus *π al.* 28 defert *π* :
refert *bδ* videatur *coni. Ernesti* : videbatur *p codd.* 30 accepit *pb*

negat eum sibi illa decisione satis facere posse; ne multa,
locaturum se esse confirmat. Tutores haec nesciunt; quod 141
actum erat cum Habonio, putant id esse certissimum;
nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iste vero
5 non procrastinat; locare incipit non proscripta neque edicta
die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato.
Itaque renuntiat Habonius illam decisionem tutoribus.
Accurrunt tamen ad tempus tutores; digitum tollit Iunius
patruus; isti color immutatus est, vultus, oratio, mens deni-
10 que excidit. Quid ageret coepit cogitare; si opus pupillo
redimeretur, si res abiret ab eo mancipe quem ipse ad-
posuisset, sibi nullam praedam esse. Itaque excogitat —
quid? Nihil ingeniose, nihil ut quisquam posset dicere,
‘Improbe, verum callide’; nihil ab isto vafrum, nihil vetera-
15 torum expectaveritis; omnia aperta, omnia perspicua
reperientur, impudentia, amentia, audacia. ‘Si pupillo 142
opus redimitur, mihi praeda de manibus eripitur. Quod
est igitur remedium? quod? Ne liceat pupillo redimere.’
Vbi illa consuetudo in bonis praedibus praediisque vendun-
20 dis omnium consulum, censorum, praetorum, quaestorum
denique, ut optima condicione sit is cuius res sit, cuius
periculum? Excludit eum solum cui prope dicam soli
potestatem factam oportebat. Quid enim? quisquam ad
meam pecuniam me invito adspirat, quisquam accedit?
25 Locatur opus id quod ex mea pecunia reficiatur; ego me
refecturum dico; probatio futura est tua, qui locas; praedi-
bus et praediis populo cautum est; et, si non putas
cautum, scilicet tu, praetor, in mea bona quos voles

2 haec *p* (haec *δ*): hoc *q̄b* 10 nesciit quid ageret *H. G. Koch*
13 ut quisquam posset *π*: quod *qu.* possit *al.* 14 vafrum *Madvigius*
(ii, § 132; iii, § 35): fabrum *Asc.*: verum *π*: tectum *al.* 19
vendundis *V Asc.*: vendendis *p rell.* 21 res sit *p̄bδ*: res *V*: res est
Prisc. 23 factam *V*: factam esse *p rell.* 24 quisquam acc. *V*:
quid acc. *p rell.* 26 reffecturum *V* (i, § 138): ref. esse *p rell.* 27
pupillo *V* 28 [et] . . . ilico tu praetor *Kays.*: cautum esse, tu
Stuerenb.: et si non putas (*sc.* cautum esse) caveas licet. Tu praetor
. . . immittes? *Halm* cauta *p*

55 immittes, me ad meas fortunas defendendas accedere non
 143 sines. Operae pretium est legem ipsam cognoscere; dicetis
 eundem conscripsisse qui illud edictum de hereditate.
 Recita. LEX OPERI FACIENDO. QVAE PUPILLI IVNI - .
 Dic, dic, quaeso, clarius. C. VERRES PRATOR VRBANVS 5
 ADDIDIT. Corriguntur leges censoriae! Quid enim? video
 in multis veteribus legibus, CN. DOMITIUS L. METELLVS
 CENSORES ADDIDERVNT, L. CASSIVS CN. SERVILIUS
 CENSORES ADDIDERVNT: vult aliquid eius modi C. Verres.
 Dic: quid addidit? Recita. QVI DE L. MARCIO M. 10
 PERPERNA CENSORIBVS — — SOCIVM NE ADMITTITO NEVE
 PARTEM DATO NEVE REDIMITO. Quid ita? ne vitiosum
 opus fieret? At erat probatio tua. Ne parum locuples
 esset? At erat et esset amplius, si velles, populo cautum
 144 praedibus et praediis. Hic te si res ipsa, si indignitas 15
 iniuriae tuae non commovebat, si pupilli calamitas, si
 propinquorum lacrimae, si D. Bruti, cuius praedia suberant,
 periculum, si M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis
 nihil habebat, ne illud quidem animadvertebas, eius modi
 fore hoc peccatum tuum quod tu neque negare posses, 20
 —in tabulas enim legem rettulisti,—neque cum defensione
 aliqua confiteri? Addicitur opus HS DLX milibus, cum
 tutores HS CCIOO CCIOO CCIOO CCIOO id opus ad illius
 iniquissimi hominis arbitrium se effecturos esse clamarent.
 145 Etenim quid erat operis? Id quod vos vidistis: omnes 25
 illae columnae, quas dealbatas videtis, machina adposita

2 sinas bδ ipsam legem bδ 4 R - Recita V: om. p rel.
 (i, § 106) Lex operi V: ex opere pr rel. 5 urbanus V: urb.
 pr: urbis bδ (i, § 127; § iii, 123 6 Quid enī uideo (corr. uideo in
 multis p rel. (i, § 157): Quid enī multis V: quid est in multis Halm.
 May: Quod esse video in multis . . . vult Muell. 7 Cn. Met. L.
 Cass. Cn. Serv. censores addid. mediis omissis p 10 R = Recita.
 V: om. p rel. ut supra 11 Perpenna pqb admitto p 14
 pupillo V 16 si (ante propinq.) et in sqq. V: om. p rel. 17
 suberant Vqr Asc.: subierant p 20 tu om. pq¹ 21 legem
 om. bδ neque cum V: nec cum prb 22 opus V: id opus p rel.
 cum totores H. S. LXXX milibus id opus p rel., add. (contra V) 24
 iniq. hominis V: hom. iniq. p rel.

nulla impensa deiectae eisdemque lapidibus repositae sunt. Hoc tu HS DLX milibus locavisti. Atque in illis columnis dico esse quae a tuo redemptore commotae non sint; dico esse ex qua tantum tectorium vetus deiectum sit et novum
5 inductum. Quodsi tanta pecunia columnas dealbari putassem, certe numquam aedilitatem petivissem.

At ut videatur tamen res agi et non eripi pupillo: 56
SI QUID OPERIS CAUSA RESCIDERIS, RESCITO. Quid 146
erat quod rescinderet, cum suo quemque loco lapidem
10 reponeret? QVI REDEMERIT SATIS DET DAMNI INFECTI EI
QVI A VETERE REDEMPTORE ACCEPIT. Deridet, cum sibi
ipsum iubet satis dare Habonium. PECVNIA PRAESENS
SOLVETVR. Quibus de bonis? Eius qui, quod tu HS DLX
milibus locasti, se HS CCICCC CCICCC CCICCC CCICCC effecturum
15 esse clamavit. Quibus de bonis? Pupilli, cuius aetatem
et solitudinem, etiamsi tutores non essent, defendere
praetor debuit. Tutoribus defendentibus non modo patrias
eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti. Hoc OPVS
BONVM SVO CVIQVE FACITO. Quid est 'suo cuique'? Lapis 147
20 aliqui caedendus et adportandus fuit machina sua; nam
illo non saxum, non materies ulla advecta est; tantum
operis in ista locatione fuit quantum paucae operae fabrorum
mercedis tulerunt, et manuspretium machinae. Vtrum ex-
istimatis minus operis esse unam columnam efficere ab
25 integro novam nullo lapide redivivo an quattuor illas

1 eisdemque *p*: eisdem (*ut vid.*) *V* (i, § 126) 4 deiectum *pq* *Prisc.*
(*in V littera tertia incerta est*): delectum *b*, deletum *δ* 6 petivissem
Vpr: petissem *q* *Prisc. May* 11 accepit *V Asc.*: acciperet *π* (*cf.*
susceperis Div. § 37): *num* acceperit? 13 solvetur *V*: solvitur *pr*
rell. 14 milibus *pr rell.*: *om. V* se *V*: *om. p rell.* 18 tutorū
ademisti *pr*: tutorum una adem. *q* 19 facito . . . cuique *V sol.*: *om.*
(*ex homoeoteleuto*) *p rell.* 20 aliqui *Vπ*: aliquis *bδ* apportandus
fuit? machina una; nam *Orelli, Kays.* 21 ulla *V sol.*: *secl. Muell.*
22 et in ista *πb* fabrorum *secl. Bake, Kays.* 23 Post tulerunt
habet manispraetium machinae *V*: . et manus . pretium machinae *prb*
(*Act. Pr. § 33*; i, § 139): manu pretii (praedii *Asc.*) machina *Asc.*,
Madv., Kays., Muell. (*i. e. quantum manuspretii machina tulit*).

reponere? Nemo dubitat quin multo maius sit novam
facere. Ostendam in aedibus privatis longa difficilique
vectura columnas singulas ad impluvium HS CCIOO CCIOO
148 non minus magnas locatas. Sed ineptum est de tam per-
spicua eius impudentia pluribus verbis disputare, praesertim 5
cum iste aperte tota lege omnium sermonem atque existi-
mationem contempserit, qui etiam ad extremum adscripserit :
REDIVIVA SIBI HABETO; quasi quicquam redivivi ex opere
illo tolleretur ac non totum opus ex redivivis constitueretur.
At enim si pupillo redimi non licebat non necesse erat rem 10
ad ipsum pervenire; poterat aliquis ad id negotium de
populo accedere. Omnes exclusi sunt non minus aperte
quam pupillus. Diem praestituit operi faciundo Kalendas
Decembris, locat circiter Idus Septembris; angustiis tem-
poris excluduntur omnes. Quid ergo? Habonius istam 15
149 diem quo modo adsequitur? Nemo Habonio molestus est
neque Kalendis Decembribus neque Nonis neque Idibus;
denique aliquanto ante in provinciam iste proficiscitur quam
opus effectum est. Posteaquam reus factus est, primo
negabat se opus in acceptum referre posse; cum instaret 20
Habonius, in me causam conferebat, quod eum codicem
obsignassem. Petit a me Habonius et amicos adlegat:
facile impetrat. Iste, quid ageret, nesciebat; si in acceptum
non rettulisset, putabat se aliquid defensionis habiturum;
Habonium porro intellegebat rem totam esse patefacturum, — 25
tametsi quid poterat esse apertius quam nunc est? — ut
uno minus teste ageret, Habonio opus in acceptum rettulit
150 quadriennio post quam diem operi dixerat. Hac condicione,
si quis de populo redemptor accessisset, non esset usus;
cum die ceteros redemptores exclusisset, tum in eius arbi- 30
trium ac potestatem venire nolebant qui sibi ereptam

3 HS quadragenis milibus *pb* 5 eius *V*: istius *prrell.* 20 se π :
om. δ 21 eum π *Prisc.*: tum *b δ* 27 ageret *scripsi*: haberet *codd.*
(*Act. Pr.* § 36) *Arus. Mess.*: haberem *Lamb.* (*Cl. Rev.* xix. 160)

praedam arbitraretur. Nunc ne argumentemur, quo ista pecunia pervenerit facit ipse indicium. Primum cum vehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia HS DLX milia numeravit, quod iam iste ferre non poterat, 5 opere addicto, praedibus acceptis de HS DLX milibus remisit D. Bruto HS cx milia. Hoc, si aliena res esset, certe facere non potuisset. Deinde nummi numerati sunt Cornificio, quem scribam suum fuisse negare non potest. Postremo ipsius Haboni tabulae praedam illam istius fuisse 10 clamant. Recita. NOMINA HABONI.

Hic etiam priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium 58
praetextatum venisse in vestrum conspectum et stetisse cum 151
patruo testimonium dicente questus est, et me populariter
agere atque invidiam commovere, quod puerum producerem,
15 clamitavit. Quid erat, Hortensi, tandem in illo puero
populare, quid invidiosum? Gracchi, credo, aut Saturnini
aut alicuius hominis eius modi produxeram filium, ut nomine
ipso et memoria patris animos imperitae multitudinis com-
moverem. P. Iuni erat, hominis de plebe Romana, filius,
20 quem pater moriens cum tutoribus et propinquis, tum legibus
tum aequitati magistratum, tum iudiciis vestris commenda-
tum putavit. Hic istius scelerato nefarioque latrocinio 152
bonis patriis fortunisque omnibus spoliatus venit in iudicium,
si nihil aliud, saltem ut eum cuius opera ipse multos annos
25 esset in sordibus paulo tamen obsoletius vestitum videret.
Itaque tibi, Hortensi, non illius aetas, sed causa, non vesti-
tus, sed fortuna popularis videbatur, neque te tam com-

I Nunc ne π (*p post levem rasuram*): nonne 'argumentamur', bδ: nos ne *Muell.* 4 HS DLX *ed. Venet.* 1483: HS cclxxx p 9 istius p *rell.*: huius V 9. 10 Haboni V: -ii p 12 praetext. ven. V (*ut videtur*): ven. praet. pr *rell.* stetisse cum V: stet esse cum p (*ut Par. Lall.*): tet esse cum p²: ter esse cum q^r: testes secum bδ 17 eius modi p *rell.*: huius modi V (i, § 17; iv, § 6) 18 commoverem Vπ: concitare bδ 19 Iuni V: Iunii p 21 commendatum fuisse V 24 eum om. p^q 25 esset V: est p^r 27 te tamen monebat V

movebat quod ille cum toga praetexta, quam quod sine
 bulla venerat. Vestitus enim neminem commovebat is quem
 illi mos et ius ingenuitatis dabat ; quod ornamentum pueritiae
 pater dederat, indicium atque insigne fortunae, hoc ab isto
 praedone ereptum esse graviter tum et acerbe homines
 153 ferebant. Neque erant illae lacrimae populares magis quam
 nostrae, quam tuae, Q. Hortensi, quam horum qui senten-
 tiam laturi sunt, ideo quod communis est causa, commune
 periculum ; communi praesidio talis improbitas tamquam
 aliquod incendium restinguendum est. Habemus enim 10
 liberos parvos ; incertum est quam longa cuiusque nostrum
 vita futura sit ; consulere vivi ac prospicere debemus ut
 illorum solitudo et pueritia quam firmissimo praesidio
 munita sit. Quis est enim qui tueri possit liberum nostro-
 rum pueritiam contra improbitatem magistratuum? Mater. 15
 credo. Scilicet magno praesidio fuit Anniae pupillae mater,
 femina primaria : minus illa deos hominesque implorante
 iste infanti pupillae fortunas patrias ademit. Tutoresne
 defendent? Perfacile vero apud istius modi praetorem,
 a quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iuni et oratio et 20
 voluntas et auctoritas repudiata est !

59

154

Quaerimus etiam quid iste in ultima Phrygia, quid in
 extremis Pamphylicae partibus fecerit, qualis in bello prae-
 donum praedo ipse fuerit qui in foro populi Romani pirata
 nefarius reperiatur? Dubitamus quid iste in hostium praeda 25
 molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubiis
 fecerit, qui maiore pecunia quattuor columnas dealbandas
 quam ille omnis aedificandas locaverit? Expectemus quid
 dicant ex Sicilia testes? Quis umquam templum illud
 aspexit quin avaritiae tuae, quin iniuriae, quin audaciae 30

2 commovet *V* 5 tum *Vπ*: om. *bδ* 6 illae *V*: eae *p*: hae *bδ*
 10 restinguendum sit *V*: -enda est *p*rb *vell.* 11 cuiusque nostrum
*Vp*q: nostrum cuiusque *bδ* 12 proficere *rb* 14 est enim *p*bδ:
 enim est *qr* 19 defendent *p* ut *coni. Madv.*: defenderent *vell.*
 22 quaerimus *Prisc.*: quaeremus *p* *vell.*

testis esset? quis a signo Vortumni in circum maximum venit quin is uno quoque gradu de avaritia tua commoneretur? quam tu viam tensorum atque pompae eius modi exegisti ut tu ipse illa ire non audeas. Te putet quisquam, cum ab Italia freto diiunctus esses, sociis temperasse, qui aedem Castoris testem tuorum furtorum esse volueris? quam populus Romanus cotidie, iudices etiam tum cum de te sententiam ferent, videbunt.

Atque etiam iudicium in praetura publicum exercuit; non enim praetereundum est ne id quidem. Petita multa est apud istum praetorem a Q. Opimio; qui adductus est in iudicium, verbo quod, cum esset tribunus plebis, intercessisset contra legem Corneliam, *re vera* quod in tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis voluntatem. De quo iudicio si velim dicere omnia, multi appellandi laedendique sint, id quod mihi non est necesse; tantum dicam, paucos homines, ut levissime appellem, adrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum et iocum fortunis omnibus evertisse.

Is mihi etiam queritur quod a nobis IX solis diebus prima actio sui iudici transacta sit, cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius, senator populi Romani, bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit? cuius propter indignitatem iudici saepissime est actum in senatu ut genus hoc totum multarum atque eius modi iudiciorum tolleretur. Iam vero in bonis Q. Opimi vendendis quas iste praedas, quam aperte, quam improbe fecerit, longum est dicere: hoc dico, nisi vobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi

1 Vortumni *Asc.*: Vertumni *Prisc.*: vertuñi *p*: vertuni *qr* 2
 quin in uno *coni. Halm* 4 tu *om. Prisc., secl. Iord.* 5 diiunctus
 π: disiunctus *bδ* (iv, §§ 103, 117) 6 furtorum tuorum *Prisc.* 8
 ferrent viderunt *p* 13 *re vera add. Prisc.* 16 sint *Ern., Kays.*:
 sunt *p reli.* id quod π: quod *b rell.* 17 appellem π: dicam *Asc.*
 20 ab nobis *pq et (corr. ex ab omnibus) r* 21 ipsum *p rell.*: istum
 ipsum *Prisc.* 25 eius modi iud. *pq Prisc.*: iud. eius modi *bδ*

157 a me hoc totum temporis causa putatote. Iam qui ex calamitate senatoris populi Romani, cum praetor iudicio eius praefuisset, spolia domum suam referre et manubias detrahere conatus sit, is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari?

5

61 Nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. Quid enim? contra tabulas quas tu protulisti audeam dicere? Difficile est; non enim me tua solum et iudicum auctoritas, sed etiam anulus aureus scribae tui deterret. Non dicam id quod probare difficile est; hoc dicam quod ostendam 10 multos ex te viros primarios audisse, cum diceres ignosci tibi oportere quod falsum codicem protuleris; nam qua invidia C. Iunius conflagravit, ea, nisi providisses, tibi ipsi 158 tum pereundum fuisset. Hoc modo iste sibi et saluti suae prospicere didicit referendo in tabulas et privatas et publicas 15 quod gestum non esset, tollendo quod esset, et semper aliquid demendo, mutando, interpolando; eo enim usque progreditur ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine aliis maleficiis reperire possit. Eius modi subsortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore 20 putavit per sodalem suum Q. Curtium, iudicem quaestionis suae: cui ego nisi vi populi atque hominum clamore atque convicio restitissem, ex hac decuria vestra, cuius mihi copiam quam largissime factam oportebat, quos iste adnuerat in suum consilium sine causa subsortiebatur.

25

4 sit *pr Asc., Prisc.*: est *codd. pler.* 13 conflagravit *pq*: -arit *rð*
 17 mutando interpolando *pq*: post mutando habent *brð* curando ne
 litura appareat, quae verba referuntur in margine *cod. p.* manu prima
scripta) 19 possit *π*: posset *bð* subsortitionem *Asc.*: sortitionem
p. rel. (i, § 51) 22 suae *V*: om. *p. rel.*: v. *Am. J. Ph.* xxvi. 416
 ego nisi *V*: nisi ego *p. rel.* (ii, § 64) atque hominum *Vπ*: et
 hom. *b. rel.* (v. *Iordanum ad loc.*) 23 vestra *Vπb*: nostra *Asc.* (*Div.*
 § 73) copiam *codd.*: potestatem *Asc.* 24 largissime *codd.*: -am
Asc. factam *codd.*: fieri *Asc.* oportebat quos *V*: oportebat
 erepta esset facultas eorum quos *p. rel.*: v. *Am. J. Ph.* l. c.

SIGLA PER LIBROS II-III

V = fragmenta Palimpsesti Vaticani (Reginensis 2077) saecul. iii-iv: vide *infra*.

C = Cluniacensis 498, nunc Holkhamicus 387, saecul. ix. Continet ii. 2, §§ 1-30 *Multa mihi . . . cum sua cohorte*: §§ 112-117 *ac magnificentissime . . . cupidissimumque*: §§ 157-183 *Iam dudum enim . . . certe manifestum*.

c = eiusdem codicis partes deperditae, in quantum ex Nanniano (*N*), Fabriciano (*F*), Metelliano (*M*), quos vocant, codicibus restitui possunt: vide *Anecdota Oxoniensia, Classical Series*, Part ix: *Classical Review*, xvi. 401 sqq.

O = Lagomarsinianus 42, saecul. xv, Flor. Bad. 2618 (79), e cod. Cluniacensi nondum mutilato descriptus: v. *Anecd. Oxon., Cl. Rev.*, ut supra. Citatur ubique prior manus: ubi *O*¹ diserte scribitur, intellegendum est eandem manu aut alteram lectiones vulgatas e familia π intulisse.

Ad initium libri tertii commemoratur *H* = Excerpta quae exstant in codice Harleiano 2682, olim Coloniensi Basilicano. Continet §§ 1-10 *Omnes qui . . . deprecari*: vide *Anecdota Oxoniensia, Classical Series*, Part vii (Albert C. Clark).

π = consensus codicum *pqr*.

p = Parisinus 7776, saecul. xi.

q = Mediceus plut. xlviii, cod. 29, s. Lagomarsinianus 29, saecul. xv.

r = Harleianus 2687, saecul. xv.

k = Parisinus 4588, saecul. xiii.

b = codex S. Marci 255, saecul. xv (per librum secundum).

Citatur hic illic Parisinus 7786, saecul. xiv.

δ = codices deteriores.

Palimpsesti Vaticani haec sunt fragmenta:

ii. 2, §§ 1-2 *Multa mihi . . . sociorum pro[vinciarum]que*: §§ 23-24 *omnium Siculorum . . . Venerius ho[m]o*: §§ 32-34 *Romano datur . . . haec copia*: §§ 42-43 *coeperunt . . . hereditas*: §§ 53-56 *demonstravi*

... velle de: §§ 59-68 maximum... innocens: §§ 83-87 dixi comparat... ut putant: §§ 100-102 ipsum apud... cum haec acta: §§ 113-116 de publico... Veneri non de Sthe[ni]: §§ 120-121 testimonia legati... dandarum: §§ 124-127 ut is amplior... scriptum erat ut: §§ 138-140 adepti sunt... hi iudicent: §§ 142-143 nomine accersat... magistratibus nostris: §§ 152-156 voles eorum... apertissime vobis: §§ 166-169 causa multa... prodesse potest: §§ 188-191 pecuarius... dilucide quod.

ii. 3, §§ 1-2 Omnes qui... officii sed etiam: §§ 20-23 ut neque... non solum: §§ 24-29 diripiendasque... neque tamen: §§ 40-47 vendidisti. Tu... annonae caritatem: §§ 52-62 Profecto quamquam... Aproni convivio: §§ 66-70 insolentia consecuta... virgis te: §§ 74-78 tantus dolor... posteaquam ventum: §§ 83-86 de populi R. victu... Tissenses: §§ 129-130 periculum pertinebat... decumani: §§ 137-144 totam iniquam... si quem aratorum: §§ 152-157 Tenetur igitur... videtis ut: §§ 168-173 quis denique... emere iussit: §§ 175-177 cognoscite ex litteris... Vidimus: §§ 182-186 oppugnari... praedonum: §§ 190-193 meminimus... mea civitate: §§ 195-196 Cum tibi... Hoc quid: §§ 199-204 ut daret arator... qui aderant: §§ 205-209 non ex eo... hominum auctoritas: §§ 212-214 adflictam... in illo: §§ 220-225 quotus erit... aestimavit tanti: § 228 nullo modo... revertantur.

Anecd. = Anecdota Oxoniensia, Classical Series, Part ix.

J. Ph. = Journal of Philology.

Am. J. Ph. = American Journal of Philology.

Cl. Rev. = Classical Review.

M. TVLLI CICERONIS ACTIONIS IN C. VERREM SECVNDAE

LIBER SECVNDVS DE PRAETVRA SICILIENSI

MVLTA mihi necessario, iudices, praetermittenda sunt, ^I
ut possim aliquo modo aliquando de his rebus quae meae ^I
fidei commissae sunt dicere. Recepi enim causam Siciliae :
ea me ad hoc negotium provincia attraxit. Ego tamen hoc
5 onere suscepto et recepta causa Siciliensi amplexus animo
sum aliquanto amplius. Suscepi enim causam totius
ordinis, suscepi causam rei publicae, quod putabam tum
denique recte iudicari posse si non modo reus improbus
adduceretur, sed etiam diligens ac firmus accusator ad
10 iudicium veniret. Quo mihi maturius ad Siciliae causam ²
veniendum est relictis ceteris eius furtis atque flagitiis, ut
et viribus quam integerrimis agere et ad dicendum temporis
satis habere possim.

Atque antequam de incommodis Siciliae dico, pauca mihi
15 videntur esse de provinciae dignitate, vetustate, utilitate
dicenda. Nam cum omnium sociorum provinciarumque
rationem diligenter habere debetis, tum praecipue Siciliae,
iudices, plurimis iustissimisque de causis, primum quod

1 iudices *V* *rell.* : *om.* *CO*¹   2 his *VCO**pb* : *iis* *δ*   6 enim
... suscepi (*VC al.*) *suppl. in mg.* *O* : *Anecd. p.* xxvii : enim *post*
alterum suscepi *male iteravit V*   9 ac *CO*¹ : et *nb* *rell.* : in *V*
est incertum   10 venerit *C*¹*O*¹ (*cf. Div. § 37*)   11 veniendum *VCp al.*
11 atque *VCO*¹ : ac *p* *rell.*   14 Atque (adque *V*) *VCO*¹*r* : atque
adeo *pb al.*   dico *V Cnb et in mg.* *O*¹ : dicam *Ok*   16 dicunda *C*

omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemque populi Romani adplicavit. Prima omnium, id quod ornamentum imperi est, provincia est appellata; prima docuit maiores nostros quam praeclarum esset exteris gentibus imperare; sola fuit ea fide benivolentiaque erga 5 populum Romanum ut civitates eius insulae, quae semel in amicitiam nostram venissent, numquam postea deficerent, pleraeque autem et maxime inlustres in amicitia perpetuo 3 manerent. Itaque maioribus nostris in Africam ex hac provincia gradus imperi factus est; neque enim tam facile 10 opes Carthagini tantae concidissent nisi illud et rei frumentariae subsidium et receptaculum classibus nostris 2 pateret. Quare P. Africanus Carthagine deleta Siculorum urbis signis monumentisque pulcherrimis exornavit, ut, quos victoria populi Romani maxime laetari arbitrabatur, 15 4 apud eos monumenta victoriae plurima conlocaret. Denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia virtutem hostes, misericordiam victi, fidem ceteri Siculi perspexerunt, non solum sociis in eo bello consuluit, verum etiam superatis hostibus temperavit. Urbem pulcherrimam Syracusas, 20 —quae cum manu munitissima esset, tum loci natura terra ac mari clauderetur,—cum vi consilioque cepisset, non solum incolumem passus est esse, sed ita reliquit ornatam ut esset idem monumentum victoriae, mansuetudinis, continentiae, cum homines viderent et quid expugnasset et quibus 25 pepercisset et quae reliquisset: tantum ille honorem habendum Siciliae putavit ut ne hostium quidem urbem ex 5 sociorum insula tollendam arbitraretur. Itaque ad omnes res sic illa provincia semper usi sumus ut, quicquid ex sese posset efferre, id non apud nos nasci, sed domi nostrae 30 conditum iam putaremus. Quando illa frumentum quod

11. 13 Carth. *COp*: Karth. *edd.* 22 clauderetur *COpqq*:
 clauderetur *r. rel.* 29 sic illa *Cobet*: sicilia *codd.* 30 nos *C*
 (*Cl. Rev.* xviii, p. 23): eos *rell.* 31 iam *CO¹*: om. *rell.*

deberet non ad diem dedit? quando id quod opus esse putaret non ultro pollicita est? quando id quod imperaretur recusavit? Itaque ille M. Cato Sapiens cellam penariam rei publicae nostrae, nutricem plebis Romanae Siciliam 5 nominabat. Nos vero experti sumus Italico maximo difficillimoque bello Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro aerario illo maiorum vetere ac referto fuisse; nam sine ullo sumptu nostro, coriis, tunicis, frumentoque suppeditando, maximos exercitus nostros vestivit, aluit, armavit. 10 Quid? illa quae forsitan ne sentiamus quidem, iudices, 3 quanta sunt! quod multis locupletioribus civibus utimur, 6 quod habent propinquam fidelem fructuosamque provinciam, quo facile excurrant, ubi libenter negotium gerant; quos illa partim mercibus suppeditandis cum quaestu 15 compendioque dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes ac domicilium conlocare; quod commodum non mediocre rei publicae est, tantum civium numerum tam prope a domo tam bonis fructuosisque rebus detineri. Et quoniam quasi quaedam 7 20 praedia populi Romani sunt vectigalia nostra atque provinciae, quem ad modum vos propinquis vestris praediis maxime delectamini, sic populo Romano iucunda suburbanitas est huiusce provinciae. Iam vero hominum ipsorum, iudices, ea patientia virtus frugalitasque est ut proxime ad 25 nostram disciplinam illam veterem, non ad hanc quae nunc increbuit videantur accedere: nihil ceterorum simile Graecorum, nulla desidia, nulla luxuries, contra summus

5 nominavit bδ 8 suppeditando O¹: subpedido C¹: suppeditato *p* *rell.*, *Serv. ad Aen. i. 1*: suppeditabat *Arus. Mess.* 10 sentiamus CO¹: sentimus *p* *rell.* 17 rei^p. CO^p *al.*: populi Romani bδ 18 civium C: romanorum *add.* (*per compend.*) O¹brδ (v, § 118) a CO: ab *p* *rell.* 19 detineri b *al.*: -ere CO^p *et pler.* (*Act. Pr. § 18*) 21 uos propinquis CO¹: prop. uos *p* *rell.* 23 est *p* *rell.*: om. C (est suburb. corr. Oq¹) 25 ad CO *Par. 7786*: om. *p* *rell.* 26 increbuit Cπ: increbuit Ob *et pler.* uideatur Cb 27 luxuries CO¹: luxuria *p* *rell.*

labor in publicis privatisque rebus, summa parsimonia,
 summa diligentia. Sic porro nostros homines diligunt
 ut iis solis neque publicanus neque negotiator odio sit.
 8 Magistratuum autem nostrorum iniurias ita multorum
 tulerunt ut numquam ante hoc tempus ad aram legum 5
 praesidiumque vestrum publico consilio confugerint, tametsi
 et illum annum pertulerant qui sic eos adflixerat ut
 salvi esse non possent, nisi C. Marcellus quasi aliquo fato
 venisset, ut bis ex eadem familia salus Siciliae constitueretur,
 et post M. Antoni infinitum illud imperium senserant. Sic 10
 a maioribus suis acceperant, tanta populi Romani in Siculos
 esse beneficia ut etiam iniurias nostrorum hominum per-
 9 ferendas putarent. In neminem civitates ante hunc testi-
 monium publice dixerunt; hunc denique ipsum pertulissent,
 si humano modo, si usitato more, si denique uno aliquo in 15
 genere peccasset. Sed cum perferre non possent luxu-
 riam, crudelitatem, avaritiam, superbiam, cum omnia sua
 commoda, iura, beneficia senatus populi que Romani unius
 scelere ac libidine perdidissent, hoc statuerunt, aut illius
 iniurias per vos ulcisci ac persequi, aut, si vobis indigni 20
 essent visi quibus opem auxiliumque ferretis, urbis ac
 sedes suas relinquere, quandoquidem agros iam ante istius
 4 iniuriis exagitati reliquissent. Hoc consilio ab L. Metello
 10 legationes universae petiverunt ut quam primum isti succe-
 deret, hoc animo totiens apud patronos de suis miseriis 25
 deplorarunt, hoc commoti dolore postulata consulibus, quae
 non postulata sed in istum crimina viderentur esse, edide-
 runt. Fecerunt etiam ut me, cuius fidem continentiamque
 cognorant, prope de vitae meae statu dolore ac lacrimis

1 summa parsimonia *om. CO*

3 iis *C*: is *p*: his *b edd.* 6

confugerint *Cp*: confugerent *bδ*

7 et *Cpr al.*: *om. O^b Asc.*

10 et post *CO¹pq*: et postea *Asc.*: postea *k*: postquam *bδ* 19

illius *CO¹*: istius *p rel.*

21 ac *COp*: et *bδ*

22 relinquere

Manutius: relinquerentur *primo C*, dein relinquerent. *ut rel.* agros

om. bδ 23 ab *CO*: a *rell.*

29 cognorant *C*: cognoverant *p rel.*

suis deducerent ut ego istum accusarem, a quo mea longissime ratio voluntasque abhorrebat; quamquam in hac causa multo pluris partis mihi defensionis quam accusationis suscepisse videor. Postremo ex tota provincia 11
 5 homines nobilissimi primique publice privatimque venerunt, gravissima atque amplissima quaeque civitas vehementissime suas iniurias persecuta est.

At quem ad modum, iudices, venerunt? Videor enim (11)
 mihi iam liberius apud vos pro Siculis loqui debere quam
 10 forsitan ipsi velint: saluti potius eorum consulam quam voluntati. Ecquem existimatis umquam ulla in provincia reum absentem contra inquisitionem accusatoris tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? Quaestores utriusque provinciae qui isto praetore fuerant cum fascibus mihi
 15 praesto fuerunt: his porro qui successerunt, vehementer 12 istius cupidi, liberaliter ex istius cibariis tractati, non minus acres contra me fuerunt. Videte quid potuerit qui quattuor in una provincia quaestores studiosissimos defensores propugnatoresque habuerit, praetorem vero cohortemque
 20 totam sic studiosam ut facile appareret non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quam Verrem ipsum, qui plenus decesserat, provinciam fuisse. Minari Siculis si decrevissent legationes quae contra istum dicerent, minari si qui essent profecti, aliis si laudarent benignissime
 25 promittere, gravissimos privatarum rerum testis, quibus nos praesentibus denuntiavimus, eos vi custodiisque retinere.

4 ex tota prov. hom. CO: hom. ex tota prov. p. *rell.* 6 amplissima CO¹: honestissima p. *rell.* 9 mihi C *rell.*: om. O¹ iam liberius apud vos CO¹: liberius apud vos iam p. *rell.* 10 saluti CO¹: saluti enim p. *rell.* eorum potius bδ 11 hecquem C umquam ulla C *rell.*: nulla (n. *del. m. 2*) unquam O sed *corr. m. 1*, ut videtur (Muell.): ulla umquam Kays. (ii, § 17) 12 tantis opibus om. CO 14 mihi om. CO¹ 15 his COπb: hi *rell.* 18 una COπrk: om. *rell.* 22 fuisse provinciam Zielinski, p. 193 23 decrevissent CO al.: decressent *codd. plerique* legationes... dicerent CO: -em... -et πbk *edd.*

5 Quae cum omnia facta sint, tamen unam solam scitote
 13 esse civitatem Mamertinam quae publice legatos, qui
 istum laudarent, miserit. Eius autem legationis principem,
 civitatis nobilissimum civem, C. Heium, iuratum dicere
 audistis isti navem onerariam maximam Messanae esse 5
 publice coactis operis aedificatam; idemque Mamertino-
 rum legatus, istius laudator, non solum istum bona sua,
 verum etiam sacra deosque penatis a maioribus traditos
 ex aedibus suis eripuisse dixit. Praeclara laudatio, cum
 duabus in rebus legatorum una opera consumitur, in 10
 laudando atque repetendo! Atque ea ipsa civitas qua
 ratione isti amica sit, dicetur certo loco; reperietis enim,
 quae causae benivolentiae Mamertinis erga istum sint, eas
 ipsas causas satis iustas esse damnationis. Alia civitas
 14 nulla, iudices, publico consilio laudat. Vis illa summi 15
 imperi tantum potuit apud perpaucos homines, non civi-
 tates, ut aut levissimi quidam ex miserrimis desertissimis-
 que oppidis invenirentur qui iniussu populi ac senatus
 proficiscerentur, aut ii qui contra istum legati decreti
 erant, et testimonium publicum mandataque acceperant, 20
 vi ac metu retinerentur. Quod ego in paucis tamen usu
 venisse non moleste tuli, quo reliquae tot et tantae et tam
 graves civitates, tota denique Sicilia plus auctoritatis apud
 vos haberet, cum videretis nulla vi retineri, nullo periculo
 prohiberi potuisse quo minus experirentur ecquid apud vos 25
 querimoniae valerent antiquissimorum fidelissimorumque
 15 sociorum. Nam quod fortasse non nemo vestrum audierit,
 istum a Syracusanis publice laudari, id tametsi priore

1 sint CO : sunt *pbk*   4 civem CO¹ : om. *rell.* (cf. v, § 47)   11
 repetendo CO^b : in repet. *pk*   12 illi *bδ*   13 Mam. erga
 istum sint CO¹ : sint Mam. erga istum *p rel.*   14 satis CO^b : om.
pk   19 hii C   legatos decreverant *bδ*   20 et om. CO
 mandataque CO *p rel.* : ac mandata falso 'N'   21 Quod ego id
 in C   22 tuli CO : fero *p rel.*   24 videretis C, et *pler.* :
 videritis O¹ *Par.* 7786   25 potuisse Cp *rell.* : posse *bδ* : in O
 utrumque coniungitur   27 non om. C

actione ex Heraclii Syracusani testimonio cuius modi esset cognovistis, tamen vobis alio loco ut se tota res habeat, quod ad eam civitatem attineat, demonstrabitur. Intellegitis enim nullis hominibus quemquam tanto odio quanto
5 istum Syracusanis et esse et fuisse.

At enim istum Siculi soli persequuntur: cives Romani 6 qui negotiantur in Sicilia defendunt, diligunt, salvum esse cupiunt. Primum, si ita esset, tamen vos in hac quaestione de pecuniis repetundis, quae sociorum causa constituta
10 est lege iudicioque sociali, sociorum querimonias audire oporteret. Sed intellegere potuistis priore actione civis 16 Romanos honestissimos ex Sicilia plurimis maximisque de rebus, et quas ipsi acceperant iniurias et quas scirent esse aliis factas, pro testimonio dicere. Ego hoc quod
15 intellego, iudices, sic confirmo. Videor mihi gratum fecisse Siculis quod eorum iniurias meo labore, inimicitiis, periculo sim persecutus: non minus hoc gratum me nostris civibus intellego fecisse, qui hoc existimant, iuris libertatis rerum
20 fortunarumque suarum salutem in istius damnatione consistere. Quapropter de istius praetura Siciliensi non recuso 17 quin ita me audiat ut, si cuiquam generi hominum sive Siculorum sive nostrorum civium, si cuiquam ordini sive aratorum sive pecuاريorum sive mercatorum probatus sit, si non horum omnium communis hostis praedoque fuerit,
25 si cuiquam denique in re umquam ulla temperarit, ut vos quoque ei temperetis.

3 attineat CO: attinet *rell.* 5 et esse CO: esse *πbk* 6 soli Siculi *bδ* 7 negotiantur in Sicilia CO: in Sic. neg. *p rell.*, *corr.* O¹ 8 in ista O¹ 12 plurimis maximisque *scripsi C secutus, in quo est plurimos (supraser. i) maximisq. : plurimos maximis rell.* (ii, §§ 2, 102, 142) 14 esse aliis CO: aliis esse *rell.* 16 inimicitiis *bδ* 17 sim C *rell. praeter O¹b (sum)* 21 si cui *b hominum om CO¹* 22 sive cuiquam *codd.* 23 sive pecuariorum *om. (O* 25 in re umquam ulla CO: ulla in re umquam *rell., corr. O¹* 26 ei *om. bδ* temperavit *codd.*

Qui simul atque ei sorte provincia Sicilia obvenit, statim
 Romae, ab urbe antequam proficisceretur, quaerere ipse
 secum et agitare cum suis coepit quibusnam rebus in ea
 provincia maximam uno anno pecuniam facere posset.
 Nolebat in agendo discere,—tametsi non provinciae rudis 5
 erat et tiro: [sed Siciliae] paratus ad praedam meditatusque
 18 venire cupiebat. O praeclare coniectum a vulgo in illam
 provinciam omen communis famae atque sermonis, cum
 ex nomine istius quid iste in provincia facturus esset
 perridicule homines augurabantur! Etenim quis dubitare 10
 posset, cum istius in quaestura fugam et furtum recogno-
 sceret, cum in legatione oppidorum fanorumque spoliationes
 cogitaret, cum videret in foro latrocinia praeturae, qualis
 7 iste in quarto actu improbitatis futurus esset? Atque ut
 intellegatis eum Romae quaesisse non modo genera furandi, 15
 sed etiam nomina certissima, accipite argumentum quo
 facilius de singulari eius impudentia existimare possitis.

19 Quo die Siciliam attigit—videte satisne paratus ex illo
 omine urbano ad everrendam provinciam venerit,—statim
 Messana litteras Halaesam mittit (quas ego istum in Italia 20
 conscripsisse arbitror; nam simul atque e navi egressus est
 dedit), Halaesinus ad se Dio continuo veniret; se de
 hereditate velle cognoscere quae eius filio a propinquo
 20 homine, Apollodoro Laphirone, venisset. Ea erat, iudices,
 pergrandis pecunia. Hic est Dio, iudices, nunc beneficio 25
 Q. Metelli civis Romanus factus; de quo multis viris pri-

2 Romae ab urbe CO, Harl. 5428 (A.D. 1469): Romae et ab
 urbe p. *rell.*: Romae et ad urbem Asc., Arus. Mess. 3 cogitare
 bδ 5 non om. πb 6 sed: si O) Sicilie CO: sed in Siciliam
 p. *rell.*: ego seclusi, Gulielmum et Madvigium secutus (Cl. Rev. xviii,
 p. 24) paratus erat CO 7 a Cπ: ab b: om. kO² 9 iste om. bδ
 10 perridicule CO¹ k. Prisc.: perridiculi p. *rell.* 15 non solum Asc.
 Cf. § 83 infra; Stangl, Pseudoasconiana, p. 183 16 nomina certis-
 sima CO¹: nomina. certissimum *rell.* 18 attigit CO¹: tetigit p.
rell. 19 evertendam pδ 21 conscripsisse CO: scripsisse p,
 Asc. 22 dedit CO: dedit operam ut πb, et ita falsa cum interpun-
 ctione edd. 24 Lafyrone p: Lafirone qv, al.: L. A. ualerone C
 (L. Aualerone C²)

mariis testibus multorumque tabulis vobis priore actione
satis factum est, HS deciens numerata esse ut eam causam,
in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto
cognoscente obtineret; praeterea greges nobilissimarum
5 equarum abactos, argenti vestisque stragulae domi quod
fuerit esse direptum; ita HS deciens Q. Dionem, quod
hereditas ei venisset, nullam aliam ob causam perdidisse.
Quid? haec hereditas quo praetore Dionis filio venerat? 21
Eodem quo Anniae, P. Anni senatoris filiae, eodem quo
10 M. Liguri senatori, C. Sacerdote praetore. Quid? tum
nemo molestus Dioni fuerat? Non plus quam Liguri
Sacerdote praetore. Quid? tum ad Verrem quis detulit?
Nemo; nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum
praesto fuisse. Ad urbem cum esset, audivit Dioni cuidam 8
15 Siculo permagnam venisse hereditatem; heredem statuas
iussu esse in foro ponere; nisi posuisset. Veneri Erycinae
esse multatum. Tametsi positae essent ex testamento,
tamen putabat, quoniam Veneris nomen esset, causam
calumniae se reperturum. Itaque adponit qui petat Veneri 22
20 Erycinae illam hereditatem. Non enim quaestor petit, ut
est consuetudo, is qui Erycum montem obtinebat: petit
Naevius Turpio quidam, istius excursor et emissarius,
homo omnium ex illo conventu quadruplatorum deterrimus,
C. Sacerdote praetore condemnatus iniuriarum; etenim
25 erat eius modi causa ut ipse praetor, cum quaereret
calumniatorem, paulo tamen considerationem reperire non

2 H.S.D. C: HS decies O¹: undecies *p* *rell.* numerata C (i,
§ 100: ii. §§ 59, 142): numeratum *p* *Asc.*: -tam O¹ 3 possit CO¹
4 nobilissimarum equarum C b (iii, § 28): -orum equorum O¹ *edd.*
6 direptum C *p* *al.* deciens C: undecies *p* *rell.* 7 venisset CO¹:
obvenisset *rell.* 9 anniae p. anni senatoris filiae C: *in* *rell.* *varie*
est turbatum 10 praetore CO: *om.* *πk* 12 Quid tum C:
Quid *rell.*: *cf.* *Sest.* § 47. *Habent lacunam ex homoeoteleuto* Ob 15
heredem CO *al.*: *om.* *πk* 18 tamen putabat CO: *put.* *tamen*
rell., *corr.* O¹ 19 calumnia CO¹: pecuniae *πkb* (*et falso* 'N')
24 a Sacerdote CO¹ (iii, § 90)

posset. Hunc hominem Veneri absolvit, sibi condemnat. Maluit videlicet homines peccare quam deos: se potius a Dione quod non licebat, quam Venerem quod non debebatur auferre.

- 23 Quid ego hic nunc Sex. Pompei Chlorig testimonium 5
recitem, qui causam Dionis egit, qui omnibus rebus interfuit, hominis honestissimi, tametsi civis Romanus virtutis causa iam diu est, tamen omnium Siculorum primi ac nobilissimi? quid ipsius Q. Caecili Dionis, hominis probatissimi ac pudentissimi? quid L. Caecili, L. Liguris, 10
T. Manili, L. Caleni? quorum omnium testimoniis de hac Dionis pecunia confirmatum est. Dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio quod
24 sibi cum eo esset iam ante cognosse. Quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius haec cognovit quam 15
tu, Hortensi, qui Romae fuisti, ad quem Dio confugit, qui de Dionis iniuriis gravissime per litteras cum Verre questus es? Nova tibi haec sunt? inopinata? nunc primum hoc aures tuae crimen accipiunt? nihil ex Dione, nihil ex socru tua, femina primaria, Servilia, vetere Dionis hospita, 20
audisti? Nonne multa mei testes quae tu scis nesciunt? nonne te mihi testem in hoc crimine eripuit non istius innocentia, sed legis exceptio? Recita. TESTIMONIA
9 LVCVLLI, CHLORIG, DIONIS. Satisne vobis magnam pecuniam Venerius homo, qui e Chelidonis sinu in provinciam 25
profectus esset, Veneris nomine quaesisse videtur?

1 hunc hominem (*corr.* dionem O) CO *codd.*: hic hominem *Hottoman* 5 Sexti C 6 Dionis egit CO *al.*: egit Dionis *b d corr.* O¹
10 ac pudentissimi *om.* CO (iii, § 52): ac prud. V 10 luci liguris C: L. C. Liguris V 11 Manili *Cp al.*: Manlii VO 12-14
Dixit . . . cognosse *om.* CO 18 inopinata VCO¹: et inopinata *rell.* (i, § 126: *Am. J. Ph.* xxvi, p. 414) hoc aures tuae Vp
rell.: aures hoc tuae CO¹ 19 ex . . . ex VCO: de . . . de *rell* (ii, § 189: *Am. J. Ph.* xxvi, p. 420) 23 R² (Recita) VCO: *om.* *rell.* Testimonium CO¹ 24-26 Satisne . . . profectus esset *om.* CO

Accipite aliam in minore pecunia non minus impu- 25
dentem calumniam. Sosippus et Philocrates fratres sunt
Agyrinenses. Horum pater abhinc duo et xx annos est
mortuus; in cuius testamento, quodam loco si commissum
5 quid esset, multa erat Veneri. Ipso vicensimo anno, cum
tot interea praetores, tot quaestores, tot calumniatores in
provincia fuissent, hereditas ab his Veneris nomine petita
est. Causam Verres cognoscit, pecuniam per Volcatium
accipit, fere ad HS cccc milia, a duobus fratribus.
10 Multorum testimonia audistis antea. Vicerunt Agyrinenses
fratres ita ut egentes inanesque discederent.

At enim ad Verrem pecunia ista non pervenit. Quae ista 10
defensio est? utrum adseveratur in hoc an temptatur? mihi
enim res nova est. Verres calumniatorem adponebat, Verres
15 adesse iubebat, Verres cognoscebat, Verres iudicabat; pecu-
niae maximae dabantur; qui dabant causas obtinebant.
Tu mihi ita defendas, 'Non est ista Verri numerata
pecunia?' Adiuvo te; mei quoque testes idem dicunt;
Volcatio dicunt sese dedisse. Quae vis erat in Volcatio
20 tanta ut HS cccc milia duobus hominibus auferret?
Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, unam libellam
dedisset? Veniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo.
At ego amplius dico: HS quadringentiens cepisse te arguo
contra leges; nego tibi ipsi ullum nummum esse numera-
25 tum; sed cum ob tua decreta, ob edicta, ob imperia, ob

2 Philocrates CO¹: Epicrates *rell.* 3 duos δ 5 vicensimo
C (ut ii, § 185): vigesimo *al.* ipsos xx annos bδ 6 interea *p. rell.*:
om. CO 8 non est CO¹ Causam om. CO¹ Volcaciū et
19, 21 Volcacio Stangl, *Pseudoasconiana*, p. 186 9 ad om. CO¹ HS
xx C: HS xx milia O¹ a CO¹: ab *vulg.* 10 testimonia CO¹
al.: -um *codd. pler.* 12 ista defensio est CO¹ bk: est ista def. *ed.*
Rom. 14 res nova est CO¹ pb: nova res est *vulg.* calumniatorem
CO: -es *codd. pler., Asc.* 16 causas obtinebant πb *al.* (Zielinski,
p. 193): obtin. causas CO¹, *prob. Luterbacher* 19 in CO¹: om. *rell.*
20 HS cccc milia om. CO¹ duobus hom. C² bk: duob. nominibus
C¹ O¹ pq (a duobus *al.*; i, § 86) 25 ob edicta CO¹: om. πbd

iudicia pecuniae dabantur, non erat quaerendum cuius
 27 manu numerarentur, sed cuius iniuria cogerentur. Comites
 illi tui delecti manus erant tuae; praefecti, scribae, accensi,
 medici, haruspices, praecones manus erant tuae; ut quisque
 te maxime cognatione adfinitate necessitudine aliqua attinge- 5
 bat, ita maxime manus tua putabatur; cohors tota illa,
 quae plus mali Siciliae dedit quam si centum cohortes
 fugitivorum fuissent, tua manus sine controversia fuit.
 Quicquid ab horum quopiam captum est, id non modo
 tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. 10
 Nam si hanc defensionem probabitis, 'Non accepit ipse,'
 licet omnia de pecuniis repetundis iudicia tollatis. Nemo
 umquam reus tam nocens adducetur qui ista defensione
 non possit uti; etenim cum Verres utatur, quis erit umquam
 posthac reus tam perditus qui non ad Q. Muci innocentiam 15
 referatur, si cum isto conferatur? Neque nunc tam isti
 mihi Verrem defendere videntur quam in Verre defensionis
 temptare rationem.

28 Qua de re, iudices, magnopere vobis providendum est:
 pertinet hoc ad summam rem publicam et ad existimationem 20
 ordinis nostri salutemque sociorum. Si enim innocentes
 existimari volumus, non solum nos, sed etiam nostros
 11 comites praestare debemus. Primum omnium opera danda
 est ut eos nobiscum educamus qui nostrae famae capitique
 consulant; deinde, si in hominibus eligendis nos spes 25
 amicitiae fefellerit, ut vindicemus, missos faciamus, semper

3 accensi medici *CO*¹: med. acc. *p* *rell.* 4 quo quisque *πk* 6
 tota illa *CO*¹: tota tua illa *π*: tua tota illa *Par.* 7786: tota illa tua *bδ*
 7 Siciliae dedit *C* *codd.*: dedit Sic. *vulg.* 10 numeratum sit *CO*¹
 (*om.* iudicari) 11 accepit *C*: accipit *πbk* 13 reus tam nocens
Cp *al.*: *v. Anecd. p.* xxvii-xxviii. *Verba* tam convictus *in marg.* *O*
videntur inrepsisse ex simili loco, i, § 10 16 isti mihi *C*: mihi isti
p *rell.* 19 magnopere *Cp* (i, § 27): magno opere *edd.*; *cf.* § 173
 20 rem p. *COp*: rei p. *rell.* 21 nostri *CO*¹: *om.* *p* *rell.* 22
 nos abstinentes *codd.* *praeter CO*¹ nostros comites *Cpb* *al.*: *com.*
 nostr. *O*¹ 23 omnium *om.* *CO* (*add.* *O*¹) 24 educamus *CO*:
 ducamus *rell.* 26 iudicemus *fq* (*indic.* *r*)

ita vivamus ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africanus est hoc, hominis liberalissimi—verum tamen ea liberalitas est probanda quae sine periculo existimationis est, ut in illo fuit: cum ab eo quidam vetus adsector 29
 5 et ex numero amicorum non impetraret uti se praefectum in Africam duceret, et id ferret moleste, ‘Noli,’ inquit, ‘mirari si tu hoc a me non impetras. Ego iam pridem ab eo cui meam existimationem caram fore arbitror peto ut mecum praefectus proficiscatur, et adhuc impetrare non
 10 possum.’ Etenim re vera multo magis est petendum ab hominibus, si salvi et honesti esse volumus, ut eant nobiscum in provinciam, quam in benefici loco deferendum. Sed tu cum et tuos amicos in provinciam quasi in praedam invita-
 15 bulas et cum iis ac per eos praedabare et eos in contione anulis aureis donabas, non statuebas tibi non solum de tuis, sed etiam de illorum factis rationem esse reddendam?

Cum hos sibi quaestus constituisset magnos atque uberes 30
 ex his causis quas ipse instituerat cum consilio, hoc est cum sua cohorte, cognoscere, tum illud infinitum genus invenerat
 20 ad innumerabilem pecuniam corripendam. Dubium nemini 12
 est quin omnes omnium pecuniae positae sint in eorum potestate qui iudicia dant, et eorum qui iudicant, quin nemo vestrum possit aedis suas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, si, cum haec a quopiam vestrum petita
 25 sint, praetor improbus, cui nemo intercedere possit, det quem velit iudicem, iudex nequam et levis quod praetor iusserit iudicet. Si vero illud quoque accedit, ut praetor 31
 in ea verba iudicium det ut vel L. Octavius Balbus iudex,

5 et ex CO¹: ex *rell.*   uti CO^p: ut *bqr Par.* 7786   7 tu hoc
 a me CO^b: tu a me hoc *rell.*   11 et honesti CO: *om. p rell.*
 12 quam CO: quam hoc illis *rell.*   14 is C: his O¹: illis *pb al.*
 15 de tuis CO¹: de te *rell.*   18 his C *codd.*: iis *edd.*   25 inter-
 cedere cOp Asc.: interdicere *rell.*   27 accedit c (accidit? i,
 §§ 4, 39): accidet *πbO*²: accedet *k*   28 in ea verba praetor *vulg.*
 L. O¹ Asc.: *om. rell.*

homo et iuris et officii peritissimus, non possit aliter iudicare,—si iudicium sit eius modi

L. OCTAVIUS IUDEX ESTO. SI PARET FVNDVM CAPENATEM, QVO DE AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM P. SERVILI ESSE, NEQVE IS FVNDVS Q. CATVLO RESTITVETVR,

5

non necesse erit L. Octavio iudici cogere P. Servilium Q. Catulo fundum restituere, aut condemnare eum quem non oporteat? Eius modi totum ius praetorium, omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre praetore.

Decreta eius modi, SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE

DICIS, ACCVSES; SI PETIT, DVCAS: C. Fuficium duci iussit petitem, L. Suettium, L. Racilium. Iudicia eius modi:

qui cives Romani erant *iudicabant* si Siculi essent, cum Siculos eorum legibus dari oporteret, qui Siculi, si cives

32 Romani essent. Verum ut totum genus amplectamini 15 iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde istius instituta cognoscite.

13 Siculi hoc iure sunt ut, quod civis cum cive agat, domi certet suis legibus, quod Siculus cum Siculo non eiusdem civitatis, ut de eo praetor iudices ex P. Rupili decreto, quod 20 is de decem legatorum sententia statuit, quam illi legem Rupiliam vocant, sortiatur. Quod privatus a populo petit aut populus a privato, senatus ex aliqua civitate qui iudicet datur, cum alternae civitates reiectae sunt: quod civis Romanus a Siculo petit, Siculus iudex, quod Siculus 25 a civi Romano, civis Romanus datur; ceterarum rerum

2 eius modi *Ob*: eiusdem modi *codd* *pler.* 8 ante omnis habent *codd.* iterum eiusdem modi (eiusmodi *b*: *om.* *O*: *secl.* *Muell.*, ego *delevi* 10 Eius modi decreta *O* 11 petit *Manutius*: patitur *codd* 12 Acilium, Accilium *cO*¹ eius modi *O*: huius modi *p* *rell.* 13 iudicabant *addidi* (*Cl. Rev.* xviii, p. 24 cum Siculos eorum *Lamb.*, *Donatum* *secutus ad Ter. Phorm.* ii, 1, 36: cum Siculorum *coni. Steph.*: cum Siculi eorum '*N*': tum (tamen *b* si eorum *p* *rell. Asc.* 14 dare *O*¹π 15 complectamini *Asc.* 21 sententiis *O*¹ ii, § 39) illi legem *cO*: Siculi legem *πk*: legem Sic. *bδ* 25 iudex *O*: iudex datur *p* *rell.* 26 rerum *om.* *VO*¹

selecti iudices ex conventu civium Romanorum proponi solent. Inter aratores et decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. Haec omnia 33 isto praetore non modo perturbata, sed plane et Siculis et 5 civibus Romanis erepta sunt. Primum suae leges: quod civis cum civi ageret, aut eum iudicem quem commodum erat,—praeconem, haruspicem, medicum suum,—dabat, aut si legibus erat iudicium constitutum et ad civem suum iudicem venerant, libere civi iudicare non licebat. Edictum 10 enim hominis cognoscite, quo edicto omnia iudicia rede-gerat in suam potestatem, SI QVI PERPERAM IVDICASSET, SE COGNITVRVM; CVM COGNOSSET, ANIMADVERSVRV. Idque cum faciebat, nemo dubitabat quin, cum iudex alium de suo iudicio putaret iudicaturum seque in eo capitis peri- 15 culum aditurum, voluntatem spectaret eius quem statim de capite suo putaret iudicaturum. Selecti ex conventu aut 34 propositi ex negotiatoribus iudices nulli: haec copia, quam dico, iudicum cohors non Q. Scaevolae, qui tamen de cohorte sua dare non solebat, sed C. Verris. Cuius modi 20 cohortem putatis hoc principe fuisse? Sicubi videtis edictum, SI QVI PERPERAM IVDICARIT SENATVS, eum quoque ostendam, si quando sit datus, coactu istius quod non senserit iudicasse. Ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cum nihil intererat istius; lege Hieronica iudicia plurimarum 25 controversiarum sublata uno nomine omnia; de conventu ac negotiatoribus nulli iudices. Quantam potestatem habuerit videtis, quas res gesserit cognoscite.

Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in 14 35

1 conv. civ. Rom. VO: civ. Rom. conv. *nb Asc.* 6 civi cO¹: cive *rell.* 8 suum civem V 11 si qui cOp al.: si quis bδ 12 cognovisset V: cognosceret O¹ (i, § 18) 15 spectaret c: expectaret O: spectet V *rell.* 16 putaret Vc: putet O *rell.* ex O: e *rell.* 17 ex negot. prop. O 19 dare nolebat O 20 Sicubi *scripsi*: sicuti *codd.*: † sicuti . . . Eum quoque *edd.* 21 Si qui O¹: si quid *rell.*

primis domi suae nobilis et ante hunc praetorem vel
 pecuniosissimus Syracusanorum, nunc nulla alia calamitate
 nisi istius avaritia atque iniuria pauperrimus. Huic here-
 ditas ad HS facile triciens venit testamento propinqui sui
 Heraclii, plena domus caelati argenti optimi multaeque 5
 stragulae vestis pretiosorumque mancipiorum; quibus in
 rebus istius cupiditates et insanias quis ignorat? Erat
 in sermone res, magnam Heraclio pecuniam relictam; non
 solum Heraclium divitem, sed etiam ornatum supellectile,
 36 argento, veste, mancipiis futurum. Audit haec etiam 10
 Verres, et primo illo suo leniore artificio Heraclium adgredi
 conatur, ut eum roget inspicienda, quae non reddat. Deinde
 a quibusdam Syracusanis admonetur,—hi autem quidam
 erant adfines istius, quorum iste uxores numquam alienas
 existimavit, Cleomenes et Aeschrio, qui quantum apud 15
 istum et quam turpi de causa potuerint ex reliquis crimini-
 bus intellegitis: hi, ut dico, hominem admonent rem esse
 praeclaram, refertam omnibus rebus, ipsum autem Heraclium
 hominem esse maiorem natu, non promptissimum; eum
 praeter Marcellos patronum, quem suo iure adire aut 20
 appellare posset, habere neminem; esse in eo testamento
 quo ille heres esset scriptus, ut statuas in palaestra deberet
 ponere. ‘Faciemus ut palaestritae negent ex testamento
 esse positas, petant hereditatem, quod eam palaestrae
 37 commissam esse dicant.’ Placuit ratio Verri; nam hoc 25
 animo providebat, cum tanta hereditas in controversiam
 venisset iudicioque peteretur, fieri non posse ut sine praeda

5 domus *om.* O: ii. § 36 plena celatia optimi argenti O 6
 pretiosorumque cO: pretiosissimorumque *rell.* 7 insanias cO: *am rell.*
 8 pecuniam Heraclio O relictam cOpk: *inseruit s. l. venisse p²: venisse relictam qr: venisse bδ* 11 primum O
 leniore O¹b: levioe *rell.* 12 inspicienda O¹ *An quae mox reddat? (C. R. xviii. 24)* 13 quidam erant pb *rell.*: erant quidam
 Oqr 18 ante refertam *add. Lamb. domum (supra § 35 Fort. (post -laram) larem refertum?* 20 iure suo δ 22 scriptus O:
 scriptum *rell.* 23 ex test. neg. O 25 commissam esse cO:
 commisisse *rell.*

- ipse discederet. Adprobat consilium; auctor est ut quam primum agere incipiant, hominemque id aetatis minime litigiosum quam tumultuosissime adorianur. Scribitur Heraclio dica. Primo mirantur omnes improbitem 15
 5 calumniae; deinde qui istum nossent partim suspicabantur, partim plane videbant adiectum esse oculum hereditati. Interea dies advenit quo die sese ex instituto ac lege Rupilia dicas sortituum Syracusis iste edixerat. Paratus ad hanc dicam sortiendam venerat. Tum eum docet
 10 Heraclius non posse eo die sortiri, quod lex Rupilia vetaret diebus xxx sortiri dicam quibus scripta esset. Dies xxx nondum fuerant. Sperabat Heraclius, si illum diem effugisset, ante alteram sortitionem Q. Arrium, quem provincia tum maxime exspectabat, successurum. Iste omnibus dicis 38
 15 diem distulit, et eam diem constituit ut hanc Heraclii dicam sortiri post dies triginta ex lege posset. Posteaquam ea dies venit, iste incipit simulare se velle sortiri. Heraclius cum advocatis adit et postulat ut sibi cum palaestritis, hoc est cum populo Syracusano, aequo iure disceptare liceat.
 20 Adversarii postulant ut in eam rem iudices dentur, ex iis civitatibus quae in id forum convenirent electi, qui Verri viderentur: Heraclius contra, ut iudices ex lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego istius 16
 25 in iure dicundo libidinem et scelera demonstrem? quis vestrum non in urbana iuris dictione cognovit? quis umquam isto praetore Chelidone invita lege agere potuit? Non istum, ut non neminem, provincia corrumpit; idem fuit qui Romae. Cum id quod omnes intellegebant diceret
 30 Heraclius, ius esse certum Siculis inter se quo iure

14 dicis *cO*¹: iudiciis *p* *rell.* 16 postquam *O* 20 iis *Lamb.*:
 his *codd.* 21 convenerant *cO*¹ 22 ex *πκ* (§ 42 *infra*): e *vulg.*
 23 dentur ne ab auct. (*mediis omissis*) . . . recedatur *O*¹ 25
 dicundo *cO*¹ *al.*: dicendo *pq* et scelera *c*: scelera *O*: *om. rell.* 26
 in *O*: ex *rell.* 30 certum ius esse *O*

certarent, legem esse Rupiliam quam P. Rupilius consul de
decem legatorum sententia dedisset, hanc omnis semper in
Sicilia consules praetoresque servasse, negavit se e lege
Rupilia sortiturum : quinque iudices, quos commodum ipsi
40 fuit, dedit. Quid hoc homine facias? quod supplicium 5
dignum libidine eius invenias? Praescriptum tibi cum
esset, homo deterrime et impudentissime, quem ad modum
iudices inter Siculos dares, cum imperatoris populi
Romani auctoritas, legatorum decem, summorum hominum,
dignitas, senatus consultum intercederet, *quo senatus* con- 10
sulto P. Rupilius de decem legatorum sententia leges in
Sicilia constituerat, cum omnes ante te praetorem Rupilias
leges et in ceteris rebus et in iudiciis maxime servassent, tu
ausus es pro nihilo prae tua praeda tot res sanctissimas
ducere? tibi nulla lex fuit, nulla religio, nullus existimationis 15
pudor, nullus iudici metus? nullius apud te gravis auctori-
14 tas, nullum exemplum quod sequi velles? Verum, ut
institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo insti-
tuto, nulla reiectione, nulla sorte ex libidine istius datis,
non qui causam cognoscerent, sed qui quod imperatum 20
esset iudicarent, eo die nihil actum est; adesse iubentur
17 postridie. Heraclius interea, cum omnis insidias fortunis
suis a praetore fieri videret, capit consilium de amicorum et
propinquorum sententia non adesse ad iudicium; itaque
illa nocte Syracusis profugit. Iste postridie mane, cum 25
multo maturius quam umquam antea surrexisset, iudices
citari iubet. Vbi comperit Heraclium non adesse, cogere

1 P. Rup. consul cO: praetor Rup. ex S. C. *rell.* 2 hanc cO¹:
hoc *rell.* 3 se e lege *scripsi* (§ 42 *infra*): se lege cO¹: se iudices
e lege *rell.* 4 ipsi commodum O 5 hoc homine cO: huic
homini *rell.* 7 deterrime et *om.* cO 10 quo senatus *scripsi*:
cuius (= quo s.) *codd.* 11 de decem *scripsi*: .x. O¹: ex b. *Fabri-*
cianus 13 leges et cOp: leges bδ et in iudiciis maxime *om.*
cO servassent cO¹: observassent *rell.* 19 reiectione cO¹:
religione *rell.* 25 illa nocte Syr. Opq: Syr. illa nocte b *al.* (*prob.*
Zielinski, p. 193) postridie O¹: postero die p *rell.*

incipit eos ut absentem Heraclium condemnent. Illi eum
 commonefaciunt ut, si sibi videatur, utatur instituto suo
 nec cogat ante horam decimam de absente secundum
 praesentem iudicare: impetrant. Interea sane perturbatus 42
 5 et ipse et eius amici et consiliarii moleste ferre coeperunt
 Heraclium profugisse; putabant absentis damnationem,
 praesertim tantae pecuniae, multo invidiosiore fore quam
 si praesens damnatus esset. Eo accedebat quod iudices
 e lege Rupilia dati non erant; multo etiam rem turpiorem
 10 fore et iniquiorem visum iri intellegebant. Itaque hoc
 dum corrigere vult, apertior eius cupiditas improbitasque
 facta est. Nam illis quinque iudicibus uti se negat; iubet,
 id quod initio lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium
 et eos qui dicam scripserant; ait se iudices ex lege velle
 15 sortiri. Quod ab eo pridie, cum multis lacrimis cum oraret
 atque obsecraret, Heraclius impetrare non potuerat, id ei
 postridie venit in mentem, ex lege Rupilia sortiri dicas
 oportere. Educit ex urna tris; his ut absentem Heraclium
 condemnent imperat; itaque condemnant.
 20 Quae, malum, ista fuit amentia! Ecquando te rationem 43
 factorum tuorum redditurum putasti? ecquando his de
 rebus talis viros audituros existimasti? Petatur hereditas
 ea, quae nulla debetur, in praedam praetoris? interponatur
 nomen civitatis? imponatur honestae civitati turpissima
 25 persona calumniae? neque hoc solum, sed ita res agatur ut
 ne simulatio quidem aequitatis ulla adhibeatur? Nam, per
 deos immortalis, quid interest utrum praetor imperet vique
 cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere, an huiusce

2 sibi cO: ei p *rell.* videretur (*om.* utatur) . . . ne cogat cO (*ne-*
 gogat p) 8 accedere V 9 ex V 10 fore cO: *om.* *rell.* 11
 uolt V 14 ait VcOk: aitque pq .c. ex lege cO: lege V
 (§ 39, *supra*) 15 cum oraret V *rell.* (*cf.* ii, § 57: iii, § 67):
 oraret (*om.* cum) cO¹ 16 atque obsecraret *om.* cO¹ 17
 postridie VcO: postero die p *rell.* 17 ex lege VO: e lege *rell.*
 18 tris *om.* V his Ob: iis *edd.* 23 ea *om.* O¹ 25 agatur
 cOb: agitur *rell.*

modi iudicium det, quo iudicio indicta causa fortunis omni-
 18 bus everti necesse sit? Profecto enim negare non potes te
 44 ex lege Rupilia sortiri iudices debuisse, cum praesertim
 Heraclius id postulare. Sin illud dicis, te Heraclii volun-
 tate ab lege recessisse, ipse te impediēs, ipse tua defensione 5
 implicabere; quare enim primum ille adesse noluit, cum ex
 eo numero iudices haberet quos postularat? deinde tu cur
 post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos qui erant
 antea dati utriusque dederas voluntate? Deinde ceteras
 dicas omnis illo foro M. Postumius quaestor sortitus est: 10
 hanc solam tu illo conventu reperire sortitus.

45 Ergo, inquiet aliquis, donavit populo Syracusano illam
 hereditatem. Primum, si id confiteri velim, tamen istum
 condemnetis necesse est; neque enim permissum est ut
 impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tra- 15
 dere. Verum ex ista reperietis hereditate ita istum prae-
 datum ut perpauca occulte fecerit; populum Syracusanum
 in maximam invidiam sua infamia, alieno praemio per-
 venisse, paucos Syracusanos,—eos qui nunc se publice
 laudationis causa venisse dicunt,—et tunc participes prae- 20
 dae fuisse et nunc non ad istius laudationem, sed ad com-
 munem litium aestimationem venisse. Posteaquam dam-
 natus est absens, non solum illius hereditatis de qua
 ambigebatur, quae erat HS triciens, sed omnium bonorum
 paternorum ipsius Heraclii, quae non minor erat pecunia, 25
 palaestrae Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio
 46 traditur. Quae est ista praetura? Eripis hereditatem
 quae venerat a propinquo, venerat testamento, venerat
 legibus; quae bona is qui testamentum fecerat huic Hera-

2 est O: everti sit necesse *coni. Zielinski* p. 193) negari non
 potest O 4 dicis O (§ 12; iii, § 48): dices *rell.* (*Div.* § 12) 6
 ille O¹: ille ipse *rell.* 7 postulare O¹ *Par.* 7786 12 inquit O¹
 16 istum ita O (*Div.* § 1; ii, § 100; iii, § 145) 17 populum O¹:
 populum quidem *rell.* 19 nunc se O¹ *πκ*: se nunc *b vulg.* 20
 tunc *πb*: dū O: tum *edd.* 21-2 sed ad . . . venisse *om. cO* 29
 fecerat *c Arus. Mess.*: fecerant O¹: fecit *p rell.*

clio, aliquanto ante quam est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat, cuius hereditatis, cum ille aliquanto ante te praetorem esset mortuus, controversia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Verum esto. Eripe hereditatem 19
 5 propinquis, da palaestritis, praedare in bonis alienis nomine civitatis, evertit leges, testamenta, voluntates mortuorum, iura vivorum: num etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit? Qui simul ac profugit, quam impudenter, quam palam, quam acerbe, di immortales, illa bona direpta
 10 sunt! quam illa res calamitosa Heraclio, quaestuosa Verri, turpis Syracusanis, miseranda omnibus videbatur! Nam illud quidem statim curatur, ut quicquid caelati argenti fuit in illis bonis ad istum deferatur, quicquid Corinthiorum vasorum, stragulae vestis: haec nemo dubitabat quin non
 15 modo ex illa domo capta et oppressa, verum ex tota provincia ad istum comportari necesse esset. Mancipia quae voluit abduxit, alia divisit; auctio facta est, in qua cohors istius invicta dominata est. Verum illud est praeclarum. 47
 Syracusani qui praefuerant his Heraclii bonis verbo redigendis, re dispertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu; dicebant scyphorum paria complura, hydrias argenteas pretiosas, vestem stragulam multam, mancipia pretiosa data esse Verri; dicebant quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. Gemebant Syracusani, sed
 20 tamen patiebantur. Repente recitatur uno nomine HS $\overline{\text{ccc}}$ iussu praetoris data esse. Fit maximus clamor omnium, non modo optimi cuiusque neque eorum quibus indignum

I aliq. ante quam πk Arus. Mess.: ante aliquanto ante quam O (cf. iii, § 178 ubi habet O videtur mihi videtur contra rel. mihi videtur): ante aliquanto quam vulg. (aliquanto om. bδ Par. 7786) 11 Iam O
 16 Mancipia O 17 voluerat O¹ 20 dispertiendis O p rel.: dissipandis vulg. 22 pretiosas cO: pretiosam rel. multam c: om. O pretiosam vestem stragulam, multa mancipia vulg. 23
 data esse Verri cO: Verri data esse p rel. (Ziel. p. 193) 25 ccc (§ 50 infra) cO: ccc quinquaginta milia vulg. (et falso 'N') 26
 esse O: om. rel.

semper visum erat bona privati populi nomine per sum-
mam iniuriam erepta, verum etiam ipsi illi auctores iniuriae
et ex aliqua particula socii praedae ac rapinarum clamare
coeperunt sibi ut haberet hereditatem. Tantus in curia
clamor factus est ut populus concurreret. Res ab omni
conventu cognita celeriter isti domum nuntiatur. Homo
inimicus iis qui recitassent, hostis omnibus qui acclamas-
sent, exarsit iracundia ac stomacho; verum tamen fuit tum
sui dissimilis. Nostis os hominis, nostis audaciam; tamen
tum rumore populi et clamore et manifesto furto grandis
pecuniae perturbatus est. Vbi se collegit, vocat ad se
Syracusanos; qui non posset negare ab illis pecuniam
datam, non quaesivit procul alicunde, (neque enim pro-
baret), sed proximum, paene alterum filium, quem illam
pecuniam diceret abstulisse; ostendit se reddere coacturum.
Qui posteaquam id audivit, habuit et dignitatis et aetatis et
nobilitatis suae rationem; verba apud senatum fecit, docuit
ad se nihil pertinere; de isto, id quod omnes videbant, ne
ille quidem obscure locutus est. Itaque illi Syracusani
statuam postea statuerunt, et is, ut primum potuit, istum
reliquit de provinciaque decessit. Et tamen aiunt eum
queri solere non numquam se miserum quod non suis, sed
suorum peccatis et criminibus prematur. Triennium pro-
vinciam obtinuisti; gener, lectus adulescens, unum annum
tecum fuit; sodales, viri fortes, legati tui primo anno te
reliquerunt; unus legatus P. Tadius qui erat reliquus
non ita tecum multum fuit; qui si semper una fuisset,

1 bona privati (privata *k*) *codd.*: privata bona *O codd.*: privati bona
Klotz 2 illi ipsi *O* 6 iste mutet domum *cO*, unde ingeniose
Herelius isti Mucio 10 rumore pop. et clamore *p rel.*: rumore
populique clamore *k*: rumore et clamore populi *O*¹ manifesto furto
(forte) *O*: furt. man. *p rel.* 12 qui non posset *cO*¹: quia (qui *qrk*)
non possunt *nk* 16 et *cO*¹: om. *rell.* 18 ne *O*¹: neque *rell.*
20 ut *cO*¹: ubi *rell.* 22 non inique se *O* 23 suorum *cO*¹:
comitum *rell.* et crim. *codd. praeter O* (criminibusque) 24
electus *codd.* 27 tecum multum *nk*: multum tecum *O ed. Rom.*
una *codd.*: tecum una *O*¹: una tecum *corr. m.* 1

tamen summa cura cum tuae, tum multo etiam magis suae
famae pepercisset. Quid est quod tu alios accuses? quid
est quam ob rem putes te tuam culpam non modo derivare
in aliquem, sed communicare cum altero posse? Nume- 50
5 rantur illa HS $\overline{\text{ccc}}$ Syracusanis. Ea quem ad modum ad
istum postea per pseudothyrum revertantur, tabulis vobis
testibusque, iudices, planum faciam.

Ex hac iniquitate istius et improbitate, iudices, quod 21
praeda ex illis bonis ad multos Syracusanos invito populo
10 senatuque Syracusano venerat, et illa scelera quae per
Theomnastum et Aeschrionem et Dionysodorum et Cleo-
menem invitissima civitate illa facta sunt: primum ut urbs
tota spoliaretur, qua de re alius mihi locus ad dicendum
est constitutus; ut omnia signa iste per eos homines quos
15 nominavi, omne ebur ex aedibus sacris, omnis undique
tabulas pictas, deorum denique simulacra quae vellet au-
ferret; deinde ut in curia Syracusis, quem locum illi
βουλευτήριον nomine appellant, honestissimo loco et apud
illos clarissimo, ubi illius ipsius M. Marcelli,—qui eum
20 Syracusanis locum, quem eripere belli ac victoriae lege
posset, conservavit et reddidit,—statua [ex aere facta]
est, ibi inauratam istius et alteram filio statuam ponerent,
ut dum istius hominis memoria maneret senatus Syracu-
sanus sine lacrimis et gemitu in curia esse non posset.
25 Per eosdem istius furtorum iniuriarum uxorumque socios 51
istius imperio Syracusis Marcellia tolluntur maximo gemitu
luctuque civitatis, quem illi diem festum cum recentibus
beneficiis C. Marcelli debitum reddebant, tum generi no-

1 summa cura *om.* O   7 testibusque O: et test. *p. rel.*   9
Syracusanos *om.* O   10 et illa scelera quae per *p. rel.* (*Cluent.* § 191):
illa scelera per O: etiam illa scelera sunt quae per *Lamb.* 1584 (*ex*
c = Fabric.?) *Grut.* (*ex c = Metell.?*)   12 illa O: *om.* *rell.*   18
buleuterium nominant *p. al.*   21 ac O¹   ex aere facta *om.*
*c*O: ex aere facta est *pbr*: est ex aere f. *vulg.*   22 ponerent O¹:
posuerint, -unt *p. rel.*   27 et luctu O   28 C. O: M. *rell.*

mini familiae Marcellorum maxima voluntate tribuebant. Mithridates in Asia, cum eam provinciam totam occupasset, Mucia non sustulit. Hostis, et hostis in ceteris rebus nimis ferus et immanis, tamen honorem hominis deorum religione consecratum violare noluit: tu Syracu- 5 sanos unum diem festum Marcellis impertire noluisti, per quos illi adepti sunt ut ceteros dies festos agitare possent? 52 At vero praeclarum diem illis reposuisti Verria ut agerent, et ut ad eum diem quae sacris epulisque opus essent in compluris annos locarentur! Iam in tanta istius impud- 10 entia remittendum aliquid videtur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere videamur. Nam me dies vox latera deficient, si hoc nunc vociferari velim, quam miserum indignumque sit istius nomine apud eos diem festum esse qui se istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. O 15 Verria praeclara! quo accessisti, quaeso, quo non attuleris tecum istum diem? Etenim quam tu domum, quam urbem adisti, quod fanum denique, quod non eversum atque extersum reliqueris? Quare appellentur sane ista Verria, quae non ex nomine sed ex manibus naturaue tua 20 constituta esse videantur.

22 Quam facile serpat iniuria et peccandi consuetudo, quam 53 non facile reprimatur, videte, iudices. Bidis oppidum est tenue sane, non longe a Syracusis. Hic longe primus civitatis est Epicrates quidam. Huic hereditas HS quingento- 25 rum milium venerat a muliere quadam propinqua, atque ita propinqua ut, ea etiamsi intestata esset mortua, Epicratem Bidinorum legibus heredem esse oporteret. Recens

5 Syracusanis *bδ*   6 vetuisti *πb*   7 agitare *cO*¹: agere *rell.*
 possent *O*¹: possint *rell.*   8 illis *cO*¹: *om. rell.*   13 vociferari
cO: -are *rell.*   15 arbitrantur *O* (ii, § 158)   16 quo accessisti
 quaeso *scripsi*: quo acc. quasi *c*: acc. quo quasi *O*: quo quasi acc. *br*,
unde Lambinus quo quaeso acc.: quo *om. pq*   17 istum tecum *O*
 20 moribus *Manut.*   24 Hic *O Non.*: huius *p rell.*   25 quidam
 Epicrates *O* ('*pessime*,' Zielinski, p. 193)   28 recens *O*: recens
 Syracusana *rell.*

erat illa res quam ante demonstravi, de Heraclio Syracusano, qui bona non perdidisset nisi ei venisset hereditas. Huic quoque Epicrati venerat, ut dixi, hereditas. Cogitare 54 coeperunt eius inimici nihilo minus eodem praetore hunc 5 everti bonis posse quo Heraclius esset eversus. Rem occulte instituunt; ad Verrem per eius interpretes deferunt. Ita causa componitur ut item palaestritae Bidini peterent ab Epicrate hereditatem, quem ad modum palaestritae Syracusani ab Heraclio petivissent. Numquam vos praeto- 10 rem tam palaesticum vidistis; verum ita palaestritas defendebat ut ab illis ipse unctior abiret. Qui statim, *quo* quid praesens esset, iubet cuidam amicorum suorum numerari HS LXXX. Res occultari satis non potuit; per quen- 55 dam eorum qui interfuerant fit Epicrates certior. Primo 15 contemnere et negligere coepit, quod causa prorsus quod disputari posset nihil habebat. Deinde cum de Heraclio cogitaret et istius libidinem nosset, commodissimum putavit esse de provincia clam abire; itaque fecit; profectus est Regium. Quod ubi auditum est, aestuare illi qui pe- 23 20 cuniam dederant, putare nihil agi posse absente Epicrate; nam Heraclius tamen adfuerat, cum primo sunt dati iudices; de hoc qui, antequam aditum in ius esset, antequam mentio denique controversiae facta esset ulla, discessisset, putabant nihil agi posse. Homines Regium proficiscuntur; 25 Epicratem conveniunt; demonstrant, id quod ille sciebat, se HS LXXX dedisse; rogant eum ut sibi id quod ab ipsis abisset pecuniae curet, ab sese caveat quem ad modum velit, de illa hereditate cum Epicrate neminem esse actu-

4 everti hunc O   5 quo *codd. praeter V* (quam *add. s. l.* quem-admodum)   7 Bidini *VcO¹*: Bidenses *rell.*   8 hereditatem *om. cO*   11 abiret *VcO¹*: discederet *rell.*   quo quid *scripsi* (*C. R. xviii, p. 24*): quod *codd. Habet V* qui statim quod statim praesensisset   12 suorum *Vnk*: *om. cO* (ii, § 83): suor. amic. *bal.*   14 Primum O (§ 36 *supra*)   15 contemnere et negligere coepit *V*: *negl. et cont. c. pr rell.*: *negl. c. et cont. O*   21 primo *VO¹*: primum *nb*   25 et demonstr. O   26 sibi *VcO*: *om. rell.*

56 rum. Epicrates homines multis verbis ab se male acceptos
 dimittit; redeunt illi Regio Syracusas, queri cum multis, ut
 fit, incipiunt se HS LXXX nummum frustra dedisse. Res
 percrebruit et in ore atque sermone omnium coepit esse.
 Verres refert illam suam Syracusanam; ait se velle de illis 5
 HS LXXX cognoscere; advocat multos. Dicunt Bidini
 Volcatio se dedisse; illud non addunt, 'iussu istius.' Vol-
 catium vocat, pecuniam referri imperat. Volcatius animo
 aequissimo nummos adfert, qui nihil amitteret, reddit in-
 57 spectantibus multis: Bidini nummos auferunt. Dicit ali- 10
 quis, 'Quid ergo in hoc Verrem reprehendis, qui non modo
 ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse?'
 Attendite; iam intelletgetis hanc pecuniam, quae via modo
 visa est exire ab isto, eodem semita revertisse. Quid enim
 debuit praetor facere, cum consilio re cognita cum com- 15
 perisset suum comitem iuris decreti iudici corrumpendi
 causa,—qua in re ipsius praetoris caput existimatioque age-
 retur,—pecuniam accepisse, Bidinos autem pecuniam con-
 tra praetoris famam ac fortunas dedisse? non et in eum
 qui accepisset animadvertisset et in eos qui dedissent? Tu, 20
 qui institueras in eos animadvertere qui perperam iudicas-
 sent,—quod saepe per imprudentiam fit,—hos pateris im-
 pune discedere qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium
 24 pecuniam aut dandam aut accipiendam putarant? Volca-
 58 tius idem apud te postea fuit, eques Romanus, tanta accepta 25
 ignominia; nam quid est turpius ingenuo, quid minus li-
 bero dignum quam in conventu maximo cogi a magistratu
 furtum reddere? qui si eo animo esset quo non modo
 eques Romanus, sed quivis liber debet esse, aspicere te

1 male acc. ab se *V fort. recte* 2 dimittit *VO*¹: dimisit *rell.*
 3 se *V*: sese *rell.* 5 rem refert *Kahntio auct. Iord.* illam *codd.*:
 illam fabulam *Muell.*: fabulam *Luterbacher* 8 imperat *codd. praeter*
O (iubet) 13 quae *O*: qua *rell.* 14 eodem *scripsi*: eadem
*codd. praeter O*¹ (eam = eandem?). *Cf. ii, § 50; Cl. Rev. xx. 256*
 15 re cognita *p rell. praeter O*¹ (cognita causa) 18 pecuniam *om. δ*
 20 animadvertisset *cO*¹: animum advertisse *pqk* 23 ob tuum
 decretum *om. O; sed cf. § 26 supra* 24 putabant *O*

postea non potuisset; inimicus, hostis esset tanta contumelia accepta, nisi tecum tum conluisisset et tuae potius existimationi servisset quam suae. Qui quam tibi amicus non modo tum fuerit quam diu tecum in provincia fuit, 5 verum etiam nunc sit cum iam a ceteris amicis relictus es, et tu intellegis et nos existimare possumus. An hoc solum argumentum est nihil isto imprudente factum, quod Volcatius ei non succensuit? quod iste neque in Volcatium neque in Bidinos animadvertit? Est magnum argumen- 59 tum, verum illud maximum, quod illis ipsis Bidinis, quibus iste iratus esse debuit, a quibus comperit, quod iure agere cum Epicrate nihil possent, etiamsi adesset, idcirco suum decretum pecunia esse temptatum: iis, inquam, ipsis non modo illam hereditatem quae Epicrati venerat, sed, ut in 15 Heraclio Syracusano, item in hoc,—paulo etiam atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat,—bona patria fortunasque eius Bidinis tradidit. Ostendit enim novo modo, si quis quid de absente peteret, se auditurum. Ad-eunt Bidini, petunt hereditatem; procuratores postulant 20 ut se ad leges suas reiciat aut ex lege Rupilia dicam scribi iubeat. Adversarii non audebant contra dicere: exitus nullus reperiebatur. Insimulant hominem fraudandi causa discessisse; postulant ut bona possidere iubeat. Debebat 60 Epicrates nummum nullum nemini; amici, si quis quid 25 peteret, iudicio se passuros, iudicatum solvi satis daturos esse dicebant. Cum omnia consilia frigerent, admonitu 25 istius insimulare coeperunt Epicratem litteras publicas cor-rupisse, a qua suspicione ille aberat plurimum: actionem

2 tecum tum *Opq*: tecum *vulg.*

4 tum *codd.*: tam diu *Muell.*

6 Ad *O*: fortasse At?

8 neque . . . neque *Oq*: nec . . . neque *pr*:

nec . . . nec *b edd.*

9 animum advertit *p*

11 iste *Muell.*: ipse

cO: om. *V rell.*

13 is *V*: his *vulg.*

18 de *V*: om. *pb rell.*:

ab *vulg.*

se om. *V*

20 dicam *V p al.*: litem *O¹*: legem *bδ*

23 iubeat *VcO¹*: liceat *p rell.*

24 nullum om. *V*: nullum num-

mum *b al.*

eius rei postulant. Amici recusare ne quod iudicium neve ipsius cognitio illo absente de existimatione eius constitueretur, et simul illud idem postulare non desistebant ut se ad
 61 leges suas reiceret. Iste amplam nactus, ubi videt esse aliquid quod amici absente Epicrate nollent defendere, adseverat 5
 se eius rei in primis actionem daturum. Cum omnes perspicerent ad istum non modo illos nummos qui per simulationem ab isto exierant revertisse, sed multo etiam pluris eum postea nummos abstulisse, amici Epicratem defendere destiterunt, iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere et 10
 sibi habere iussit. Ad illa HS $\bar{\delta}$ hereditaria accessit ipsius antiqua HS quindeciens pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta est an ad extremum ita perducta, an ita parva est pecunia, an is homo Verres ut haec quae dixi gratiis facta esse videantur? 15

62 Hic nunc de miseria Siculorum, iudices, audite. Et Heraclius ille Syracusanus et hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romam venerunt; sordidati, maxima barba et capillo, Romae biennium prope fuerunt. Cum L. Metellus in provinciam profectus est, tum isti bene commendati 20
 cum Metello una proficiscuntur. Metellus, simul ac venit Syracusas, utrumque rescidit, et de Epicrate et de Heraclio. In utriusque bonis nihil erat quod restitui posset, nisi si
 26
 63 quid moveri loco non potuerat. Fecerat hoc egregie primo

1 iudicium VO: novum iud. *p* *rell.* 2 eius existim. O 3
 illud idem (item V) VO: idem illud *p* *rell.* 4 amplam VO*p*: occasionem *s. l.* addidit ut glossam *p*¹: amplam occasionem *q**r**k*: ampl. occ. calumniae *b* δ *edd.* Cf. *Rufin. Hist.* x. 12 'amplam temporis nactus' (occasionem addunt *edd.*); *Serv. ad Aen.* vii. 796 'ἀπὸ τῆς λαβῆς, quam Latine "amplam" vocamus': v. R. Schöll, *Archiv.* i. 534; *The-saur. Latin.* s.v. 'ampla' 14 homo om. O 15 videantur esse O (§ 108 *infra*) 19 biennio V Cum Op *rell.*: quod ad V (quoad Mai) L. VO: Q. *p* *rell.* 20 in provinciam *codd.* praeter O, in quo est hinc: fort. hinc in provinciam. Clausulam vindicat Zielinski, *pp.* 193-4 21 simul ac venit V*p* et *pler.*: simul advenit cO¹*k* 22 rescidit cO: rescindit V*nb* 23 nisi si quid cO: n. si quod π : n. quod V*b* *rell.* 24 potuerat cO¹: poterat *rell.* (*corr.* V ex poteret). Vtrumque improbat Zielinski, *p.* 194 hoc O: haec *rell.*

adventu Metellus, ut omnis istius iniurias, quas modo posset, rescinderet et inritas faceret. Quod Heraclium restitui iusserat ac non restituebatur, quisquis erat eductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat; itaque permulti
 5 ducti sunt. Epicrates quidem continuo est restitutus. Alia iudicia Lilybaei, alia Agrigenti, alia Panhormi restituta sunt. Census qui isto praetore sunt habiti non servaturum se Metellus ostenderat; decumas quas iste contra legem Hieronicam vendiderat sese venditurum Hieronica lege
 10 edixerat. Omnia erant Metelli eius modi ut non tam suam praeturam gerere quam istius praeturam retexere videretur. Simul atque ego in Siciliam veni, mutatus est. Venerat ad 64 eum illo biduo Laetilius quidam, homo non alienus a litteris; itaque eo iste tabellario semper usus est. Is
 15 epistulas compluris attulerat, in his unam domo quae totum mutarat hominem. Repente coepit dicere se omnia Verris causa velle; sibi cum eo amicitiam cognationemque esse. Mirabantur omnes hoc ei tum denique in mentem venisse, posteaquam tam multis eum factis decretisque iugulasset.
 20 Erant qui putarent Laetilium legatum a Verre venisse, qui gratiam amicitiam cognationemque commemoraret. Ex illo tempore a civitatibus laudationes petere, testis non solum detertere verbis, sed etiam vi retinere coepit. Quod nisi ego meo adventu illius conatus aliquantum repressissem,
 25 et apud Siculos non Metelli, sed Glabrionis litteris ac lege pugnassem, tam multos [testis] huc evocare non potuissem. Verum, quod institui dicere, miserias cognoscite sociorum. 27
 Heraclius ille et Epicrates longe mihi obviam cum suis 65 omnibus processerunt, venienti Syracusas egerunt gratias

2 Quod cO: om. Vp rel.

3 ac cO: om. p rel.

6 alia

Panhormi om. VO¹14 semper usus est Vpb: semper om. O¹:

usus est semper qr

15 domu? (habet V unam qd domum) v, § 128

16 mutarat V: immutarat rel.

22 laudationes cO: -em p rel.

26 testis V: om. rel.

27 sociorum VcO: Siculorum rel.

flentes, Romam mecum decedere cupiverunt. Quod erant oppida mihi complura etiam reliqua quae adire vellem, constitui cum hominibus quo die mihi Messanae praesto essent. Eo mihi nuntium miserunt se a praetore retineri. Quibus ego testimonium denuntiavi, quorum edidi nomina 5 Metello, cupidissimi veniendi, maximis iniuriis adfecti, adhuc non venerunt. Hoc iure sunt socii ut iis ne deplorare quidem de suis incommodis liceat.

- 66 Iam Heraclii Centuripini, optimi nobilissimique adulescentis, testimonium audistis ; a quo HS $\bar{c}$ per calumniam 10 malitiamque petita sunt. Iste poenis compromissisque interpositis HS $\bar{c}\bar{c}\bar{c}\bar{c}$ extorquenda curavit, quodque iudicium secundum Heraclium de compromisso factum erat, cum civis Centuripinus inter duos civis diiudicasset, id inritum iussit esse eumque iudicem falsum iudicasse iudicavit ; in 15 senatu esse, locis commodisque publicis uti vetuit ; si quis eum pulsasset, edixit sese iudicium iniuriarum non daturum ; quicquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturum,
- 67 ipsi autem nullius actionem rei se daturum. Quae istius auctoritas tantum valuit ut neque illum pulsaret quisquam, 20 cum praetor in provincia sua verbo permetteret, re hortaretur, neque quisquam ab eo quicquam peteret, cum iste calumniae licentiam sua auctoritate ostendisset ; ignominia autem illa gravis tam diu in illo homine fuit, quam diu iste in provincia mansit. Hoc iniecto metu iudicibus novo more, nullo 25 exemplo, ecquam rem putatis esse in Sicilia nisi ad nutum istius iudicatam ? Vtrum id solum videtur esse actum,

1 mecum decedere VO: dec. mecum p rel., quod malit Zielinski
 2 oppida mihi VO: mihi oppida p rel. 4 adessent V 5 edidi
 nomina VO: nom. ed. p rel. 6 veniendi V 11 Iste
 ad praesens V 13 cum VO: quod cum b: quod rel. 14
 duos Vcp: duo O diiudicasset cO: iudicasset Vb: iudicavisset
 pq rel. 16 esse cO¹: ne esse V: ne esset rel. 19 se V:
 sese p rel. 23 ostendisset VcO¹: possedisset p rel. 24
 homine fuit V (ut videtur) pb et pler.: fuit om. O: Lamb. coni. mansit
 25 mansit pbr edd.: fuit mansit Oq novo iure V

quod est tamen actum, ut haec Heraclio pecunia eriperetur, an etiam illud, in quo praeda erat maxima, ut nomine iudiciorum omnium bona atque fortunae in istius unius essent potestatem?

- 5 Iam vero in rerum capitalium quaestionibus quid ego ²⁸
unam quamque rem colligam et causam? Ex multis ^{68.}
similibus ea sumam quae maxime improbitate excellere videbuntur. Sopater quidam fuit Halicyensis, homo domi
suae cum primis locuples atque honestus; is ab inimicis
10 suis apud C. Sacerdotem praetorem rei capitalis cum
accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. Huic eidem
Sopatro idem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti
successisset, eiusdem rei nomen detulerunt. Res Sopatro
facilis videbatur, et quod erat innocens et quod Sacerdotis
15 iudicium improbare istum ausurum non arbitrabatur. Cita-
tur reus; causa agitur Syracusis; crimina tractantur ab
accusatore ea quae erant antea non solum defensione,
verum etiam iudicio dissoluta. Causam Sopatri defendebat ⁶⁹
Q. Minucius, eques Romanus in primis splendidus atque
20 honestus, vobisque, iudices, non ignotus. Nihil erat in
causa quod metuendum aut omnino quod dubitandum
videretur. Interea istius libertus et accensus Timarchides,
qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis,
rerum huiusce modi omnium transactor et administer, ad
25 Sopatrum venit; monet hominem ne nimis iudicio Sacer-
dotis et causae suae confidat; accusatores inimicosque eius
habere in animo pecuniam praetori dare; praetorem tamen
ob salutem malle accipere, et simul malle, si fieri posset,
rem iudicatam non rescindere. Sopater, cum hoc illi im-
30 provisum atque inopinatum accidisset, commotus est sane
neque in praesentia Timarchidi quid responderet habuit,

⁴ potestatem *cO*: potestate *rell.* (*Div.* § 66: v, § 98)   ⁸ halicyensis
Vpq   ²² Timarchides *O*¹: idem Timarchides *pb* *rell.*   ²⁸ ob
salutem *pqk*: a salute *cO*¹

nisi se consideraturum quid sibi esset faciendum, et simul ostendit se in summa difficultate esse nummaria. Post ad amicos rettulit; qui cum ei fuissent auctores redimendae salutis, ad Timarchidem venit. Expositis suis difficultatibus hominem ad HS LXXX perducit, eamque ei pecuniam 5 numerat. Posteaquam ad causam dicendam ventum est, 70 tum vero sine metu sine cura omnes erant qui Sopatrum defendebant. Crimen nullum erat, res erat iudicata, Verres nummos acceperat: quis posset dubitare quidnam esset futurum? Res illo die non peroratur, iudicium dimittitur. 10 Iterum ad Sopatrum Timarchides venit, ait accusatores eius multo maiorem pecuniam praetori polliceri quam quantam hic dedisset; proinde, si saperet, videret [quid sibi esset faciendum]. Homo, quamquam erat et Siculus et reus, hoc est et iure iniquo et tempore adverso, ferre tamen atque 15 audire diutius Timarchidem non potuit. 'Facite,' inquit, 'quod libet; daturus non sum amplius.' Idemque hoc amicis eius et defensoribus videbatur, atque eo etiam magis quod iste, quoquo modo se in ea quaestione praebebat, tamen in consilio habebat homines honestos e conventu 20 Syracusano, qui Sacerdoti quoque in consilio fuerant tum cum est idem hic Sopater absolutus. Hoc rationis habebant, facere eos nullo modo posse ut eodem crimine eisdem testibus Sopatrum condemnarent idem homines qui antea absolvissent. Itaque hac una spe ad iudicium venit. 25 Quo posteaquam est ventum, cum in consilium frequentes convenissent idem qui solebant, et hac una spe tota defensio Sopatri niteretur, consili frequentia et dignitate, et quod

1 sibi esset cO : sibi de ea re esset p rel. 7 sine metu om. O
 8 res erat O¹ : erat om. rel. 10 iudicium dimittitur Opq Zielinski :
 dim. iud. rel. 13 si om. cO¹ videret cO Zielinski) : videret
 quid sibi esset faciendum, rel. 17 quod libet cO : quod vobis
 libet rel. 20 tamen in consilio codd. : in con. tamen O¹ 22
 est cO¹ : esset rel. 24 idem homines abesse malit Pluygers 26
 ventum est b et O pr., corr. m. 1 27 una om. O¹

erant, ut dixi, idem qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant, cognoscite hominis apertam ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem et audaciam. M. Petilium, equitem Romanum, quem
 5 habebat in consilio, iubet operam dare, quod rei privatae iudex esset. Petilius recusabat, quod suos amicos, quos sibi in consilio esse veliet, ipse Verres retineret in consilio. Iste homo liberalis negat se quemquam retinere eorum qui Petilio vellent adesse. Itaque discedunt omnes; nam ceteri
 10 quoque impetrant ne retineantur; qui se velle dicebant alterutri eorum qui tum illud iudicium habebant adesse. Itaque iste solus cum sua cohorte nequissima relinquitur. Non dubitabat Minucius, qui Sopatrum defendebat, quin
 15 iste, quoniam consilium dimisisset, illo die rem illam quaesiturus non esset, cum repente iubetur dicere. Respondet, 'Ad quos?' 'Ad me,' inquit, 'si tibi idoneus videor qui de homine Siculo ac Graeculo iudicem.' 'Idoneus es,' inquit, 'sed pervellem adessent ii qui adfuerant antea causamque cognorant.' 'Dic,' inquit; 'illi adesse non possunt.'
 20 'Nam hercule,' inquit Minucius, 'me quoque Petilius ut sibi in consilio adessem rogavit', et simul a subselliis abire
 73 coepit. Iste iratus hominem verbis vehementioribus prosequitur, atque ei gravius etiam minari coepit quod in se tantum crimen invidiamque conflaret. Minucius, qui Syra-
 30 censis sic negotiaretur ut sui iuris dignitatisque meminisset, et qui sciret se ita in provincia rem augere oportere ut ne quid de libertate deperderet, homini quae visa sunt, et quae tempus illud tulit et causa, respondit, causam sese dimisso atque ablegato consilio defensurum negavit. Itaque a sub-
 30 selliis discessit, idemque hoc praeter Siculos ceteri Sopatri

2 non modo [non] *Muell.* 7 in consilio *O¹: om. vell.* 15
 Respondet et 17 es *om. O¹, secl. Muell.* 18 antea adf. *O* 21
 adessem *codd. praeter O¹ (essem)* 24 conflaret *cO¹: conflarit p*
rell. 26 se ita *O Lamb.: ita se pb edd.* agere *codd.* 27
 respondit quae ei visum est *Quint. iv. 2, 67*

74 amici advocatque fecerunt. Iste quamquam est incredibili importunitate et audacia, tamen subito solus destitutus pertimuit et conturbatus est; quid ageret, quo se verteret nesciebat. Si dimisisset eo tempore quaestionem, post, illis adhibitis in consilium quos ablegarat, absolutum iri Sopatrum 5 videbat; sin autem hominem miserum atque innocentem ita condemnasset, cum ipse praetor sine consilio, reus autem sine patrono atque advocatis fuisset, iudiciumque C. Sacerdotis rescidisset, invidiam se sustinere tantam non posse arbitrabatur. Itaque aestuabat dubitatione, versabat se 10 utramque in partem non solum mente, verum etiam corpore, ut omnes qui aderant intellegere possent in animo eius metum cum cupiditate pugnare. Erat hominum conventus maximus, summum silentium, summa exspectatio quonam esset eius cupiditas eruptura; crebro se accensus 15 demittebat ad aurem Timarchides. Tum iste aliquando 'Age dic!' inquit. Reus orare atque obsecrare ut cum consilio cognosceret. Tum repente iste testis citari iubet; dicit unus et alter breviter; nihil interrogatur; praeco DIXISSE pronuntiat. Iste, quasi metueret ne Petilius privato 20 illo iudicio transacto aut prolato cum ceteris in consilium reverteretur, ita properans de sella exsilit, hominem innocentem a C. Sacerdote absolutum indicta causa de sententia scribae medici haruspiscisque condemnat.

31 Retinete, retinete hominem in civitate, iudices, parcite et 25
76 conservate, ut sit qui vobiscum res iudicet, qui in senatu sine ulla cupiditate de bello et pace sententiam ferat. Tametsi minus id quidem nobis, minus populo Romano laborandum est, qualis istius in senatu sententia futura sit.

7 iste *O*¹   9 posse non *O* (non posse tantam *bδ*)   17 Reus
... obsecrare *cO*¹: Sopatrus implorare deum fidem atque hominum
obsecrare *pqk*: Sop. impl. h. atq. d. fid. *bδ*   21 prolato *coni.*
Zumpt: perlato *cO*¹: dilato *p vell.*   23 a C *c*: ac *O*: *om. p vell.*
24 haruspiceis *om. que*: *O*: v. Ziel. p. 194   28 minus (ante populo)
p vell.: et *O*: *om. b*

Quae enim eius auctoritas erit? quando iste sententiam dicere audebit aut poterit? quando autem homo tantae luxuriae atque desidiaei nisi Februario mense aspirabit in curiam? Verum veniat sane, decernat bellum Cretensibus, 5 liberet Byzantios, regem appellet Ptolomaeum, quae vult Hortensius omnia dicat et sentiat; minus haec ad nos, minus ad vitae nostrae discrimen, minus ad fortunarum nostrarum periculum pertinent. Illud est capitale, illud 77 formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod iste, 10 ex hoc iudicio si aliqua vi se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sententiam de capite civis Romani ferat, sit in eius exercitu signifer qui imperium iudiciorum tenere vult. Hoc populus Romanus recusat, hoc ferre non potest; clamat permittitque vobis ut, si istis hominibus delectemini, 15 si ex eo genere splendorem ordini atque ornamentum curiae constituere velitis, habeatis sane istum vobiscum senatorem, etiam de vobis iudicem, si vultis, habeatis; de se homines, si qui extra istum ordinem sunt, quibus ne reiciendi quidem amplius quam trium iudicum praeclarae leges Corneliae 20 faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. Etenim si illud est flagitiosum, quod mihi omnium rerum turpissimum maximeque nefarium videtur, ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem et religionem, quanto 25 illud flagitiosius improbius indignius, eum a quo pecuniam ob absolvendum acceperis condemnare, ut ne praedonum quidem praetor in fide retinenda consuetudinem conservet! Scelus est accipere ab reo: quanto magis ab accusatore,

32
78

3 luxuriae . . . desidiaei O¹: -a . . . -a *p* *rell.* 6 haec . . . pertinent *p* *rell.*: hoc . . . pertinet O 8 Illud O¹: illud, illud *rell.*
10 si ex hoc iud. O sese O 15 eo cO: isto *p* *rell.* 16 istum vobiscum (nob. O¹) cO¹: vob. istum *p* *rell.* 17 etiam cO¹: istum *pb* *vulg.* 22 flagitiosum cO: tam flag. *rell.* 27 conservet O¹: conservaret *rell.* 28 ab reo accipere O magis Ob: maius *rell.*

quanto etiam sceleratius ab utroque! Fidem cum proposuisses venalem in provincia, valuit apud te plus is qui pecuniam maiorem dedit. Concedo; forsitan aliquis aliquando eius modi quidpiam fecerit. Cum vero fidem ac religionem tuam iam alteri addictam pecunia accepta 5 habueris, postea eandem adversario tradideris maiore pecunia, utrumque falles, et trades cui voles, et ei quem 79 fefelleris ne pecuniam quidem reddes? Quem mihi tu Bulbum, quem Staienum? quod umquam huiusce modi monstrum aut prodigium audivimus aut vidimus, qui cum 10 reo transigat, post cum accusatore decidat, honestos homines, qui causam norint, ableget a consilioque dimittat, ipse solus reum absolutum, a quo pecuniam acceperit, condemnet pecuniamque non reddat? Hunc hominem in iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam sena- 15 toriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iste non modo cera, verum etiam sanguine, si visum erit, notabit.

33 80 Quid enim horum se negat fecisse? illud videlicet unum, quod necesse est, pecuniam accepisse. Quidni iste neget? 20 At eques Romanus, qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius consiliis rebusque interfuit, Q. Minucius, iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidem dixisse maiorem pecuniam ab accusatoribus dari; dicent hoc multi Siculi, dicent omnes Halicyenses, dicet etiam praetextatus Sopatri 25 filius, qui ab isto homine crudelissimo patre innocentissimo 81 pecuniaque patria privatus est. Verum si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso, viris primariis qui in

5 iam cO: om. p. *rell.* accepta pecunia O 6 postea eandem
Muell.: postea tandem O: post eandem *pb al.* adversario cO:
 -iis p. *rell.* 7 et trades cui voles om. O 9 huiusce O: huius
rell. 12 a cO¹: om. *rell.* 18 visus O: iussus *Hirschf.*
 (*prob. Ziel. p. 194.*) 24 pecuniam ab accus. O (*prob. Ziel. p. 194.*):
 ab accus. pec. *rell.*

consilio C. Sacerdoti fuerant tibi que esse solebant remotis,
de re iudicata iudicavisse? teque eum quem C. Sacerdos
adhibito consilio causa cognita absolvisset, eundem remoto
consilio causa incognita condemnasse? Cum haec confessus
5 eris, quae in foro palam Syracusis in ore atque in oculis
provinciae gesta sunt, negato tum sane, si voles, te pecuniam
acceperisse: reperies, credo, aliquem qui, cum haec quae
palam gesta sunt videat, quaerat quid tu occulte egeris, aut
qui dubitet utrum malit meis testibus an tuis defensoribus
10 credere.

Dixi iam ante me non omnia istius quae in hoc 82
genere essent enumeratum, sed electurum ea quae
maxime excellerent. Accipite nunc aliud eius facinus 34
nobile et multis locis saepe commemoratum, et eius modi
15 ut in uno omnia maleficia inesse videantur. Attendite
diligenter; invenietis enim id facinus natum a cupiditate,
auctum per stuprum, crudelitate perfectum atque conclu-
sum. Sthenius est, hic qui nobis adsidet, Thermitanus, 83
antea multis propter summam virtutem summamque
20 nobilitatem, nunc propter suam calamitatem atque istius
insignem iniuriam omnibus notus. Huius hospitio Verres
cum esset usus, et cum apud eum non solum Thermis
saepenumero fuisset, sed etiam habitasset, omnia domo
eius abstulit quae paulo magis animum cuiuspiam aut
25 oculos possent commovere. Etenim Sthenius ab adule-
scentia paulo studiosius haec compararat: supellectilem
ex aere elegantiorum et Deliacam et Corinthiam, tabulas
pictas, etiam argenti bene facti, prout Thermitani hominis
facultates ferebant, satis. Quae cum esset in Asia
30 adulescens studiose, ut dixi, compararat, non tam suae

11 ante O: antea *rell.* (iii, §§ 24, 63, 130: iv, § 73) 15 Atten-
dite dil. inv. enim cO: Attendite enim dil. inv. *p. rell.* 18 Stenius
Stangl, Pseudoasconiana, p. 69 hic O, *Arus. Mess.*: is *rell.* 20
summam calam. *J. J. Hartman* 22 non solum *edd.*: solum O (*in*
quo omittuntur, ut saepe, per incuriam verba sed etiam habitasset): non
modo solum *πbb*: non modo *vulg., prob. Stangl. Cf. § 18 supra*
26 hanc O 27 et tabulas O

delectationis causa quam ad invitationes adventusque
nostrorum hominum, [suorum] amicorum atque hospitum.

84 Quae posteaquam iste omnia abstulit, alia rogando, alia
poscendo, alia sumendo, ferebat Sthenius ut poterat;
angebatur animi necessario quod domum eius exornatam 5
et instructam fere iam iste reddiderat nudam atque
inanem; verum tamen dolorem suum nemini impertiebat;
praetoris iniurias tacite, hospitis placide ferendas arbitra-
85 batur. Interea iste cupiditate illa sua nota atque apud
omnis pervagata, cum signa quaedam pulcherrima atque 10
antiquissima Thermis in publico posita vidisset, adamavit;
a Sthenio petere coepit ut ad ea tollenda operam suam
profiteretur seque adiuvaret. Sthenius vero non solum
negavit, sed etiam ostendit fieri id nullo modo posse ut
signa antiquissima, monumenta P. Africani, ex oppido 15
Thermitanorum incolumi illa civitate imperioque populi
Romani tollerentur.

35 86 Etenim ut simul Africani quoque humanitatem et aequi-
tatem cognoscatis, oppidum Himeram Carthaginienses
quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliae clarum 20
et ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo Romano
arbitraretur, bello confecto socios sua per nostram victoriam
recuperare, Siculis omnibus Carthagine capta quae potuit
restituenda curavit. Himera deleta quos civis belli cala-
mitas reliquos fecerat, ii se Thermis conlocarant in isdem 25
agri finibus neque longe ab oppido antiquo, et se patrum
fortunas et dignitatem recuperare arbitrabantur cum illa
maiorum ornamenta in eorum oppido conlocabantur.

2 suorum *om.* *cO*¹ (§ 54 *supra*)   5 angeb. animi *omni O*) necess.
VO: angeb. (tangebatur *bδ*) tamen animi dolore necess. *pqkbδ*   6
et *VO*¹: atque *p* *rell.*   o iste cupid. *VO*¹: cupid. iste *p* *rell.*   13
seseque *V*   non solum *VO*: non solum id *p* *rell.*   18 Africani
VO: P. Africani *p* *rell.*   et aequitatem *VO*: *om.* *rell.*   22 ar-
bitrabatur *O*   25 se *VO*: sese *πb* (*Am. J. Ph.* xxvi, 415)   26
nec *V*   et *O*: ii *V* (§ 155 *infra*): hi *pb*: ibi *J. J. Hartman*   27
fortunas et *V*: fortunam ac *p* *Lgg.*: (-unam et *b*)

✓ Erant signa ex aere complura ; in his eximia pulchritudine 87
 ipsa Himera in muliebrem figuram habitumque formata ex
 oppidi nomine et fluminis. Erat etiam Stesichori poetae
 statua senilis incurva cum libro summo, ut putant, artificio
 5 facta, qui fuit Himerae, sed et est et fuit tota Graecia
 summo propter ingenium honore et nomine. Haec iste
 ad insaniam concupiverat. Etiam, quod paene praeterii,
 capella quaedam est, ea quidem mire, ut etiam nos qui
 rudes harum rerum sumus intellegere possumus, scite
 10 facta et venuste. Haec et alia Scipio non neglegenter
 abiecerat, ut homo intellegens Verres auferre posset, sed
 Thermitanis restituerat, non quo ipse hortos aut suburba-
 num aut locum omnino ubi ea poneret nullum haberet,
 sed quod, si domum abstulisset, non diu Scipionis appella-
 15 rentur, sed eorum ad quoscumque illius morte venissent :
 nunc iis locis posita sunt ut mihi semper Scipionis fore
 videantur itaque dicantur.

Haec cum iste posceret agereturque ea res in senatu, 36
 Sthenius vehementissime restitit multaque, ut in primis 88
 20 Siculorum in dicendo copiosus est, commemoravit : urbem
 relinquere Thermitanis esse honestius quam pati tolli
 ex urbe monumenta maiorum, spolia hostium, beneficia
 clarissimi viri, indicia societatis populi Romani atque
 amicitiae. Commoti animi sunt omnium ; repertus est
 25 nemo quin mori diceret satius esse. Itaque hoc adhuc
 oppidum Verres invenit prope solum in orbe terrarum
 unde nihil eius modi rerum de publico per vim, nihil
 occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset
 auferre. Verum hasce eius cupiditates exponam alio loco ;
 30 nunc ad Sthenium revertar. Iratus iste vehementer Sthenio 89

5 qui fuit H. cO : ab eo qui fuit H. p *rell.* : qui floruit H. Colet :
 qui fuit Himeraeus *Bake, Kayser* et est cO et sic primo p : est *rell.*
 Graecia cO : in Gr. *rell.* 14 quod cO : om. *rell.* 18 postea
 posceret O 21 Thermitanis cO¹ : -os *rell.* 25 qui non O
 (§ 149 *infra*) 29 Verum Ob : verum tamen p *vulg.*

atque incensus hospitium ei renuntiat, domo eius emigrat
 atque adeo exit; nam iam ante emigrarat. Eum autem
 statim inimicissimi Stheni domum suam invitant, ut animum
 eius in Sthenium inflammarent ementiendo aliquid et crimi-
 nando. Hi autem erant inimici Agathinus, homo nobilis, 5
 et Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam,
 Agathini eius filiam; de qua iste audierat, itaque ad
 generum Agathini migrare maluit. Vna nox intercesserat
 cum iste Dorotheum sic diligebat ut diceres omnia inter
 eos esse communia, Agathinum ita observabat ut aliquem 10
 adfinem atque propinquum; contemnere etiam signum
 illud Himerae iam videbatur, quod eum multo magis
 37 figura et liniamenta hospitae delectabant. Itaque hortari
 90 homines coepit ut aliquid Sthenio periculi crearent crimi-
 nisque confingerent. Dicebant se illi nihil habere quod 15
 dicerent. Tum iste iis aperte ostendit et confirmavit eos
 in Sthenium quidquid vellent, simul atque ad se detulissent,
 probaturos. Itaque illi non procrastinant, Sthenium statim
 educunt, aiunt ab eo litteras publicas esse corruptas.
 Sthenius postulat ut, cum secum sui cives agant de litteris 20
 publicis corruptis, eiusque rei legibus Thermitanorum actio
 sit, senatusque et populus Romanus Thermitanis, quod
 semper in amicitia fideque mansissent, urbem agros
 legesque suas reddidisset Publiusque Rupilius postea leges
 ita Siculis ex senatus consulto de x legatorum sententia 25
 dedisset ut cives inter sese legibus suis agerent, idemque
 hoc haberet Verres ipse in edicto: ut de his omnibus
 91 causis se ad leges reiceret. Iste homo omnium aequis-
 simus atque a cupiditate remotissimus se cogniturum esse
 confirmat; paratum ad causam dicendam venire hora nona 30

1 atque c: et *Opqk* (§ 95 *infra*): om. bδ 3 statim post suam
 habent bδ edd. 5 et 7 inimici et Agathini del. J. J. Hartman 16
 is p: his *vulg.* (his iste b) 17 vellent dicerent p et codd. pler.
 20 cum cO: om. p *rell.* v, § 116) 26 se Ob 27 haberet O:
 habuerit p *rell.* 29 cupiditate cO: cupid. omni p *rell.*

iubet. Non erat obscurum quid homo improbus ac nefarius cogitaret; neque enim ipse satis occultarat, nec mulier tacere potuerat. Intellectum est id istum agere ut, cum Sthenium sine ullo argumento ac sine teste damnasset, tum homo
 5 nefarius de homine nobili atque id aetatis suoque hospite virgis supplicium crudelissime. sumeret. Quod cum esset perspicuum, de amicorum hospitumque suorum sententia Thermis Sthenius Romam profugit: hiemi fluctibusque sese committere maluit quam non istam communem Siculorum
 10 tempestatem calamitatemque vitaret. Iste homo certus et diligens ad horam nonam praesto est, Sthenium citari iubet. Quem posteaquam videt non adesse, dolore ardere atque iracundia furere coepit, Venerios domum Stheni mittere, equis circum agros eius villasque dimittere. Itaque dum
 15 exspectat quidnam sibi certi adferatur, ante horam tertiam noctis de foro non discedit. Postridie mane descendit; Agathinum ad se vocat; iubet eum de litteris publicis in absentem Sthenium dicere. Erat eius modi causa ut ille ne sine adversario quidem apud inimicum iudicem
 20 reperire posset quid diceret; itaque tantum verbo posuit, 93 Sacerdote praetore Sthenium litteras publicas corrupisse. Vix ille hoc dixerat cum iste pronuntiat STHENIVM LITTERAS PVBLICAS CORRVPISSE VIDERI; et hoc praeterea addit homo Venerius novo modo nullo exemplo, OB EAM
 25 REM HS D VENERI ERYCINAE DE STHENI BONIS SE EXACTVRVM, bonaque eius statim coepit vendere; et vendidisset, si tantulum morae fuisset quo minus ei pecunia illa numeraretur. Ea posteaquam numerata est, contentus 94 hac iniquitate iste non fuit; palam de sella ac tribunali

3 potuerat *O*: poterat *p* *rell.* 10 vitaret *O* (iii, § 99: iv, § 39): vitare *rell. edd.* 13 domum *c* *O*: in domum *p* *rell.* 14 equis *c* *O*: equites *p* *rell.* dum *c* *O*: cum *p* *rell.* 16 discedit *O*: discessit *p* *rell.* 24 addit *c* *O*: addidit *p* *rell.* 25 se *add.* *Halm* 27 si tant. morae fuisset *add. s.l. p*² 29 pron. de sella ac trib. *O*

- pronuntiat, Si QVIS ABSENTEM STHENIVM REI CAPITALIS
REVM FACERE VELLE, SESE EIVS NOMEN RECEPTVRVM,
et simul ut ad causam accederet nomenque deferret,
Agathinum, novum adfinem atque hospitem, coepit hortari.
Tum ille clare omnibus audientibus se id non esse facturum, 5
neque se usque eo Sthenio esse inimicum ut eum rei
capitalis adfinem esse diceret. Hic tum repente Pacilius
quidam, homo egens et levis, accedit ; ait, si liceret, absentis
nomen deferre se velle. Iste vero et licere et fieri solere, et
se recepturum ; itaque defertur ; edicit statim ut Kalendis 10
95 Decembribus adsit Sthenius Syracusis. Hic qui Romam
pervenisset, satisque feliciter anni iam adverso tempore
navigasset, omniaque habuisset aequiora et placabiliora
quam animum praetoris atque hospitis, rem ad amicos
suos detulit, quae, ut erat acerba atque indigna, sic vide- 15
batur omnibus.
- 39 Itaque in senatu continuo Cn. Lentulus et L. Gellius
consules faciunt mentionem placere statui, si patribus con-
scriptis videretur, ne absentes homines in provinciis rei
fierent rerum capitalium ; causam Stheni totam et istius 20
crudelitatem et iniquitatem senatum docent. Aderat in
senatu Verres pater istius, et flens unum quemque sena-
torum rogabat ut filio suo parceret ; neque tamen multum
proficiebat ; erat enim summa voluntas senatus. Itaque
sententiae dicebantur : CVM STHENIVS ABSENS REVS FACTVS 25
ESSET, DE ABSENTE IVDICIUM NVLLVM FIERI PLACERE, ET, SI
96 QVOD ESSET FACTVM, ID RATVM ESSE NON PLACERE. Eo die
transigi nihil potuit, quod et id temporis erat et ille pater
istius invenerat homines qui dicendo tempus consumerent.
Postea senex Verres defensores atque hospites omnis Stheni 30

5 se O : sese *p* *rell.*7 tum *om.* O

8 absentis nomen

Op *rell.* : nom. abs. *b* *vulg.*15 et ind. O (§ 89 *supra*)

17

L. Gellius *c*O : Lucullus *pb*, Lucillus *rell.*

22 senatorum O :

-em *p* *rell.*25 absens reus *pb* *vulg.* : reus abs. *Oqr*

26 fieri

nullum O

convenit, rogat eos atque orat ne oppugnent filium suum, de Sthenio ne laborent ; confirmat iis curaturum se esse ne quid ei per filium suum noceretur ; se homines certos eius rei causa in Siciliam et terra et mari esse missurum. Et erat
 5 spatium dierum fere xxx ante Kalendas Decembris, quo die iste ut Syracusis Sthenius adesset edixerat. Commoventur 97 amici Stheni ; sperant fore ut patris litteris nuntiisque filius ab illo furore revocetur. In senatu postea causa non agitur. Veniunt ad istum domestici nuntii litterasque
 10 a patre adferunt ante Kalendas Decembris, cum isti etiam tum de Sthenio in integro tota res esset, eodemque ei tempore de eadem re litterae complures a multis eius amicis ac necessariis adferuntur. Hic iste, qui prae 40 cupiditate neque officii sui neque periculi neque pietatis
 15 neque humanitatis rationem habuisset umquam, neque in eo quod monebatur auctoritatem patris neque in eo quod rogabatur voluntatem anteponendam putavit libidini suae, mane Kalendis Decembribus, ut edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te istam rem parens tuus alicuius amici 98
 20 rogatu benignitate aut ambitione adductus petisset, gravissima tamen apud te voluntas patris esse debuisset ; cum vero abs te tui capitis causa peteret hominesque certos domo misisset, hique eo tempore ad te venissent cum tibi in integro tota res esset, ne tum quidem te potuit
 25 si non pietatis, at salutis tuae ratio ad officium sanitatemque reducere ? Citat reum ; non respondit ; citat accusatorem ; (attendite, quaeso, iudices, quanto opere istius amentiae fortuna ipsa adversata sit, et simul videte qui Stheni causam casus adiuverit) ; citatus accusator, M. Pacilius, nescio quo
 30 casu non respondit, non adfuit. Si praesens Sthenius reus 99 esset factus, si manifesto in maleficio teneretur, tamen, cum accusator non adesset, Sthenium condemnari non oporteret.

3 suum *om.* O¹ . 5 die *cO* : *om.* *p* *rell.* 9 litteras (*sine* *que*) O
 11 in integro *cO*¹ : *integra rell.* ei *om.* O¹ 20 adductus *cO*¹ :
 inductus *rell.* 27 quanto opere *cp* : *quantopere rell.*

Etenim si posset reus absente accusatore damnari, non ego a Vibone Veliam parvulo navigio inter fugitivorum ac praedonum ac tua tela venissem, quo tempore omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam ne tu ex reis eximerere si ego ad diem non adfuissem. Quod igitur 5 tibi erat in tuo iudicio optatissimum, me cum citatus essem non adesse, cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cum eius accusator non adfuisset? Itaque fecit ut exitus principio simillimus reperiretur: quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore condemnat. 10

41 Nuntiabatur illi primis illis temporibus, id quod pater 100 quoque ad eum pluribus verbis scripserat, agitatum rem esse in senatu; etiam in contione tribunum plebis de causa Stheni, M. Palicanum, esse questum; postremo me ipsum apud hoc collegium tribunorum plebis, cum 15 eorum omnium edicto non liceret Romae quemquam esse qui rei capitalis condemnatus esset, egisse causam Stheni, et, cum ita rem exposuissem quem ad modum nunc apud vos, docuissimque hanc damnationem duci non oportere, x tribunos plebis hoc statuisset, idque de omnium sententia 20 pronuntiatum esse, NON VIDERI STHENIVM IMPEDIRI EDICTO 101 QVO MINVS EI ROMAE LICERET ESSE. Cum haec ad istum adferrentur, pertimuit aliquando et commotus est; vertit stilum in tabulis suis, quo facto causam omnem evertit suam; nihil enim sibi reliqui fecit quod defendi aliqua 25 ratione posset. Nam si ita defenderet, 'Recipi nomen absentis licet; hoc fieri in provincia nulla lex vetat,' mala et improba defensione, verum aliqua tamen uti videretur; postremo illo desperatissimo perfugio uti posset, se impru-

1 condemnari O ¹	8 Ita O ¹	11 isti Kayser	18 ita
rem Vqr: rem ita Opb (Div. § 1)	20 de VcO ¹ : om. p. rell.	22	
Romae liceret VO: liceret Romae p. rell.	23 pertimuit VcO:		
timuit p. rell.	26 Recipi nomen absentis: licet hoc fieri in provincia, nulla lex vetat Vpq	29 illo Vp. rell.: illo tamen (tñ) O	
pr.: tamen illo corr. m. 1	uti profugio b		

dentem fecisse, existimasse id licere. Quamquam haec perditissima defensio est, tamen aliquid dici videretur. Tollit ex tabulis id quod erat, et facit coram esse delatum.

Hic videte in quot se laqueos induerit, quorum ex nullo
 5 se, iudices, umquam expediet. Primum ipse in Sicilia saepe 42
 et palam de loco superiore dixerat et in sermone multis 102
 demonstrarat licere nomen recipere absentis; se exemplo
 fecisse quod fecisset. Haec eum dictitasse priore actione
 et Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius virtute antea
 10 commemoravi, et Cn. Pompeius Theodorus, homo et
 Cn. Pompei, clarissimi viri, iudicio plurimis maximisque
 in rebus probatissimus et omnium existimatione ornatissi-
 mus, et Posides Macro Soluntinus, homo summa nobilitate
 existimatione virtute ornatissimus, et hac actione quam
 15 voletis multi dicent, et qui ex isto ipso audierunt viri
 primarii nostri ordinis, et alii qui interfuerunt cum absentis
 nomen reciperetur. Deinde Romae, cum haec acta res
 esset in senatu, omnes istius amici, in his etiam pater eius
 hoc defendebat, licere fieri; saepe esse factum; iste quod
 20 fecisset aliorum exemplo institutoque fecisse. Dicit prae- 103
 terea testimonium tota Sicilia, quae in communibus postu-
 latis civitatum omnium consulibus edidit, rogare atque
 orare patres conscriptos ut statuerent ne absentium nomina
 reciperentur. Qua de re Cn. Lentulum, patronum Siciliae,
 25 clarissimum adulescentem, dicere audistis, Siculos, cum se
 causam quae sibi in senatu pro his agenda esset docerent,
 de Stheni calamitate questos esse, propterque hanc iniuriam

1 haec licere *V* 3 et *Vp*: *om. O* coram esse delatum
 (§ 104 *infra*) *VO*: *corr. del. esse bδ*: coram omnibus esse *πk* 4
 se laqueos *VO*: *laq. se p* *rell.* 5 se, iudices, umquam *scripsi*: se
 videri (*s.l.* umquam *p*²) *p*, et ita *qk al.* (*Act. Pr.* § 38) expediret *p al.*
 6 et (*ante* palam) *Vp*: *om. O* 7 exemplo multorum *V* 8 quod
VO: id quod *p* (id fecisse quod *q*) 14 ornatissimus *VO*: *om. pb*
al. 15 ipso *om. V* 17 cum haec ac . . . (*sic desinens*) *V*:
 cum res esset acta *pb vulg.*: cum acta res (*om. esset*) *O* 19 iste
*cO*¹: istum *p* *rell.*

quae Sthenio facta esset eos statuisset ut hoc quod dico
 104 postularetur. Quae cum ita essent, tantane amentia prae-
 ditus atque audacia fuisti ut in re tam clara, tam testata,
 tam abs te ipso pervulgata tabulas publicas corrumpere
 auderes? At quem ad modum corrupisti? nonne ita ut 5
 omnibus nobis tacentibus ipsae tuae te tabulae condemnare
 possent? Cedo, quaeso, codicem, circumfer, ostende.
 Videtisne totum hoc nomen, coram ubi facit delatum, esse
 in litura? Quid fuit istuc antea scriptum? quod mendum
 ista litura correxit? Quid a nobis, iudices, exspectatis 10
 argumenta huius criminis? Nihil dicimus; tabulae sunt
 in medio, quae se corruptas atque interlitas esse clamant.
 105 Ex istis etiam tu rebus effugere te posse confidis, cum
 te nos non opinione dubia, sed tuis vestigiis persequamur,
 quae tu in tabulis publicis expressa ac recentia reliquisti? 15
 Is mihi etiam Sthenium litteras publicas corrupisse causa
 incognita iudicavit, qui defendere non poterit se non *in*
 ipsius Stheni nomine litteras publicas corrupisse?
 43 Videte porro aliam amentiam; videte ut, dum expedire
 106 sese vult, induat. Cognitorem adscribit Sthenio—quem? 20
 cognatum aliquem aut propinquum? Non. Thermitanum
 aliquem, honestum hominem ac nobilem? Ne id quidem.
 At Siculum, in quo aliquis splendor dignitasque esset?
 Neminem. Quid igitur? Civem Romanum. Cui hoc pro-
 bari potest? Cum esset Sthenius civitatis suae nobilissimus, 25
 amplissima cognatione, plurimis amicitiiis, cum praeterea
 tota Sicilia multum auctoritate et gratia posset, invenire
 neminem Siculum potuit qui pro se cognitor fieret? Hoc
 probabis? An ipse civem Romanum maluit? Cedo cui
 Siculo, cum is reus fieret, civis Romanus cognitor factus 30

6 tuae te O: te *om.* *pqb*: te tuae *vulg.* (*post condemnare ed. Rom.*)
 7 cedo cO: *om.* *rell.* 8 hoc totum O 13 istis *p*
codd. *praeter* O (*his*) 17 poterit *Phygg. edd.*: potuit cO: potuerit
b. rell. (§ 180 *infra*) in *Lamb.*: ex *codd.* (*om.* cO) 24 Quid
 ergo (*g. suprascr.* o' O 28 pro se *om.* O

umquam sit. Omnium praetorum litteras qui ante te fuerunt profer, explica; si unum inveneris, ego hoc tibi, quem ad modum in tabulis scriptum habes, ita gestum esse concedam. At, credo, Sthenius hoc sibi amplum putavit, 107
 5 eligere ex civium Romanorum numero, ex amicorum atque hospitum suorum copia, quem cognitorem daret. Quem delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. F. Palatina. Non quaero quis hic sit Claudius, quam splendidus, quam honestus, quam idoneus propter cuius auctoritatem
 10 et dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum consuetudine discederet et civem Romanum cognitorem daret. Nihil horum quaero; fortasse enim Sthenius non splendorem hominis, sed familiaritatem secutus est. Quid? si omnium mortalium Sthenio nemo inimicior quam hic C. Claudius
 15 cum semper tum in his ipsis rebus et temporibus fuit, si de litteris corruptis contra venit, si contra omni ratione pugnavit, utrum potius pro Sthenio inimicum cognitorem esse factum an te ad Stheni periculum inimici eius nomine abusum esse credemus?
 20 Ac ne qui forte dubitet cuius modi hoc totum sit negotium, tametsi iam dudum omnibus istius improbitatem perspicuam esse confido, tamen paulum etiam attendite. Videtis illum subcrispo capillo, nigrum, qui eo vultu nos intuetur ut sibi ipse peracutus esse videatur, qui tabulas
 25 tenet, qui scribit, qui monet, qui proximus est. Is est Claudius, qui in Sicilia sequester istius, interpret, confector negotiorum, prope conlega Timarchidi numerabatur, nunc obtinet eum locum ut vix Apronio illi de familiaritate concedere videatur, ei qui se non Timarchidi sed ipsius
 30 Verris conlegam et socium esse dicebat. Dubitate etiam, 109

44
108

1 te *om.* δ (antea b) 4 amplum *O*¹: amplum esse *p* *rell.* 14
 nemo Sthenio *O*, ut videtur 20 qui *Opb* *al.*: quis *vulg.* hoc
*O*¹: *om.* *p* *rell.* 24 ut sibi . . . esse videatur *s.l.* *p*² videatur
 esse *O* (§ 61 *supra*) 29 ei qui *coni.* *Benedict*: et qui *codd.*

si potestis, quin cum iste potissimum ex omni numero delegerit cui hanc cognitoris falsi improbam personam imponeret, quem et huic inimicissimum et sibi amicissimum esse arbitraretur! Hic vos dubitabitis, iudices, tantam istius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam vindicare? dubitabitis exemplum illorum iudicum sequi qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami Opuntii resciderunt, quod is non absens reus factus esset, quae res iniquissima atque acerbissima est, sed cum ei legatio iam Romam a suis civibus esset data? Quod illi iudices multo in leviori causa statuerunt aequitatem secuti, vos id statuere in gravissima causa, praesertim aliorum auctoritate iam confirmatum, dubitabitis?

45 At quem hominem, C. Verres, tanta tam insigni iniuria
110 adfecisti? quem hominem absentem de litteris corruptis causa incognita condemnasti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem non modo sine crimine et sine teste, verum etiam sine accusatore damnasti? Quem hominem? di immortales! non dicam amicum tuum, quod apud homines clarissimum est, non hospitem, quod sanctissimum est; nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro, nihil aliud in eo quod reprehendi possit invenio nisi quod homo frugalissimus atque integerrimus te, hominem plenum stupri flagiti sceleris, domum suam invitavit, nisi quod, qui C. Mari, Cn. Pompei, C. Marcelli, L. Sisennae, tui defensoris, ceterorum virorum fortissimorum hospes fuisset atque esset, ad eum numerum clarissimorum hominum
111 tuum quoque nomen adscripsit. Quare de hospitio violato

2 hanc cO: om. vell. (hanc cognitoris falsi om. b al.) 3 amicissimum cO: amicum vell. 6 illorum iudicum Oτ: iud. ill. b vulg.
9 atque O^{sq}: et bδ 13 dubitatis cO (ut supra Oδ)
15 quem . . . 16 condemnasti cO (probat Ziel. p. 144): om. vell. (om. p 15 de litteris—17 absentem ex homocotelo: dein post adfecisti suppl. p² cuius absentis nomen recepisti) 19 tuum s.l. p²
26 virorum cO: om. vell. 28 adscripserit pq bδ

et de tuo isto scelere nefario nil queror; hoc dico non
iis qui Sthenium norunt, hoc est nemini eorum qui in
Sicilia fuerunt,—nemo enim ignorat quo hic in civitate
sua splendore, qua apud omnis Siculos dignitate atque
5 existimatione sit; sed ut illi quoque qui in ea provincia
non fuerunt intellegere possint in quo homine tu statueris
exemplum eius modi, quod cum propter iniquitatem rei
tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus
atque intolerandum videretur. Estne Sthenius is qui, omnis 46
10 honores domi suae facillime cum adeptus esset, amplissime 112
ac magnificentissime gessit, qui oppidum non maximum
maximis ex pecunia sua locis communibus monumentisque
decoravit, cuius de meritis in rem publicam Thermitanorum
Siculosque universos fuit aenea tabula fixa Thermis in curia,
15 in qua publice erat de huius beneficiis scriptum et incisum?
quae tabula tum imperio tuo revulsa, nunc a me tamen
deportata est, ut omnes huius honores inter suos et
amplitudinem possent cognoscere. Estne hic qui apud 113
Cn. Pompeium, clarissimum virum, cum accusatus esset,
20 quod propter C. Mari familiaritatem et hospitium contra
rem publicam sensisse eum inimici et accusatores eius
dicerent, cumque magis invidioso crimine quam vero
arcesseretur, ita a Cn. Pompeio absolutus est ut in eo ipso
iudicio Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statueret?
25 ita porro laudatus defensusque ab omnibus Siculis ut idem
Pompeius non ab homine solum, sed etiam a provincia tota
se huius absolutione inire gratiam arbitraretur? Postremo
estne hic qui et animum in rem publicam habuit eius modi
et tantum auctoritate apud suos civis potuit ut perficeret in
30 Sicilia solus te praetore, quod non modo Siculus nemo sed

1 scelere nefario *Opq*: nef. scel. *b* *rell.* nil *scripsi*. *Ziel.* *secutus*
(*p.* 144) 6 tu *p* *rell.*: *om.* *O* 7 eius *pq*: huius *O*¹ *bδ*
17 deportata *CO*¹: report. *rell.* huius *Cp* *rell.*: eius *O* 22
cumque *πk*: cum quo *CO*¹: quod cum *bδ* 23 a *om.* *C* 24
statueret *COb* (*ut coni. Ernesti*): statuerit *rell.* 29 cives suos *qr*
11*

ne Sicilia quidem tota potuisset, ut ex oppido Thermis
 nullum signum, nullum ornamentum, nihil ex sacro, nihil
 de publico attingeres, cum praesertim et essent multa prae-
 114 clara et tu omnia concupisses? Denique nunc vide quid
 inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi aguntur et 5
 praeclara illa Verria celebrantur, cui statuae Romae stant
 inauratae a communi Siciliae, quem ad modum inscriptum
 videmus, datae—vide, inquam, quid inter te et hunc
 Siculum, qui abs te est, patrono Siciliae, condemnatus,
 intersit. Hunc civitates ex Sicilia permultae testimonio suo 10
 legationibusque ad eam rem missis publice laudant: te,
 omnium Siculorum patronum, una Mamertina civitas, socia
 furtorum ac flagitiorum tuorum, publice laudat—ita tamen
 novo more ut legati laedant, legatio laudet—ceterae quidem
 civitates publice litteris legationibus testimoniis accusant, 15
 queruntur, arguunt: si tu absolutus sis, se funditus eversas
 esse arbitrantur.

47 Hoc de homine ac de huius bonis etiam in Eryco monte
 115 monumentum tuorum [furtorum,] flagitiorum crudelitatisque
 posuisti, in quo Stheni Thermitani nomen adscriptum est. 20
 Vidi argenteum Cupidinem cum lampade. Quid tandem
 habuit argumenti aut rationis res quam ob rem in eo potissi-
 mum Sthenianum praemium poneretur? utrum hoc signum
 cupiditatis tuae an tropaeum necessitudinis atque hospiti an
 amoris indicium esse voluisti? Faciunt hoc homines quos 25
 in summa nequitia non solum libido et voluptas, verum
 etiam ipsius nequitiae fama delectet, ut multis in locis notas

2 nihil ex sacro *p* *rell.*: *om.* CO 5 dies festi aguntur C (agi-
 tantur *Vp* *rell.*: § 154 *infra*): festi dies aguntur O *primo*, *corr.* m. 1
 6 cui *Cp* *rell.*: cuius V 7 Siciliae V: Sicilia *Cp* *rell.* (§ 154
infra) 14 legati laedant V *rell.*: *om.* CO¹ 16 se funditus
 eversas CO (*prob.* Ziel. p. 194): fund. ev. (*om.* se *p* *rell.*: se ev.
 fund. V *Am. J. Ph.* xxvi, p. 422) 18 Eryco Vπ: Eryco CO
 19 ante flagitiorum habet V furtorum (§ 114 *supra*: ii, § 2: iii, § 84)
 25 hoc homines C: homines hoc *qr* (*sed cum signis transp.*): habent Vp²
 hoc *supra* lineam: *om.* b 27 delectet C: delectat Vp^b

ac vestigia suorum flagitiorum relinqui velint. Ardebat 116
 amore illius hospitae propter quam hospiti iura violarat;
 hoc non solum sciri tum, verum etiam commemorari semper
 volebat; itaque ex illa ipsa re quam accusante Agathino
 5 gesserat Veneri potissimum deberi praemium statuit, quae
 illam totam accusationem iudiciumque conflarat. Putarem
 te gratum in deos si hoc donum Veneri non de Stheni bonis
 dedisses, sed de tuis; quod facere debuisti, praesertim cum
 tibi illo ipso anno a Chelidone venisset hereditas.

10 Hic ego, si hanc causam non omnium Siculorum rogatu 117
 recepissem, si hoc a me muneris non universa provincia
 poposcisset, si me animus atque amor in rem publicam
 existimatioque offensa nostri ordinis ac iudiciorum non
 hoc facere coegisset, atque haec una causa fuisset quod
 15 amicum atque hospitem meum Sthenium, quem ego in
 quaestura mea singulariter dilexissem, de quo optime existi-
 massem, quem in provincia existimationis meae studiosissi-
 mum cupidissimumque cognossem, tam crudeliter scelerate
 nefarieque tractasses, tamen digna causa videretur cur
 20 inimicitias hominis improbissimi susciperem, ut hospitis
 salutem fortunasque defenderem. Fecerunt hoc multi apud 118
 maiores nostros, fecit etiam nuper homo clarissimus,
 Cn. Domitius, qui M. Silanum, consularem hominem, accu-
 savit propter Aegritomari Transalpini hospitis iniurias.

25 Putarem me idoneum qui exemplum sequeretur humanitatis
 atque officii, proponeremque spem meis hospitibus ac
 necessariis quo tutiorem sese vitam meo praesidio victuros
 esse arbitrarentur; cum vero in communibus iniuriis totius
 provinciae Stheni quoque causa contineatur, multique uno
 30 tempore a me hospites atque amici publice privatimque
 defendantur, profecto vereri non debeo ne quis hoc quod

6 Putaram CO

7 bonis om. CO

16 singulare CO¹

18 cognossem π: cognoscerem kδ: cognoscere O

facio non existimet me summi officii ratione impulsum
coactumque suscepisse.

- 48 Atque ut aliquando de rebus ab isto cognitis iudicatis-
que et de iudiciis datis dicere desistamus, et, quoniam fa-
cta istius in his generibus infinita sunt, nos modum aliquem 5
et finem orationi nostrae criminibusque faciamus, pauca
119 ex aliis generibus sumemus. Audistis ob ius dicendum
Q. Varium dicere procuratores suos isti centum triginta
milia nummum dedisse, meministis Q. Varii testimonium,
remque hanc totam C. Sacerdotis, hominis ornatissimi, 10
testimonio comprobari, scitis Cn. Sertium, M. Modium,
equites Romanos, sescentos praeterea civis Romanos
multosque Siculos dixisse se isti pecuniam ob ius dicendum
dedisse. De quo crimine quid ego disputem, cum id totum
positum sit in testibus? quid porro argumenter, qua de re 15
dubitare nemo possit? An hoc dubitabit quisquam omnium,
quin is venalem in Sicilia iuris dictionem habuerit qui
Romae totum edictum atque omnia decreta vendiderit?
et quin is ab Siculis ob decreta interponenda pecunias
ceperit, qui M. Octavium Ligurem pecuniam ob ius 20
120 dicendum poposcerit? Quod enim iste praeterea genus
pecuniae cogendae praeteriit? quod non ab omnibus aliis
praeteritum excogitavit? ecqua res apud civitates Siculas
expetitur, in qua aut honos aliquis sit aut potestas aut
procuratio, quin eam rem tu ad tuum quaestum nundina- 25
49 tionemque hominum traduxeris? Dicta sunt priore actione
et privatim et publice testimonia; legati Centuripini,
Halaesini, Catinenses, Panhormitanique dixerunt, multarum
praeterea civitatum, iam vero privatim plurimi. Quorum
ex testimoniis cognoscere potuistis tota Sicilia per triennium 30

2 coactumque *malit abesse Zielinski* (p. 194)

8 triginta *O¹*: et trig. *p* *rell.*

om. p *rell.*

ras.)

14 id *cO*: *om. rell.*

23

ecqua *p* *rell. praeter O in quo est* haec quaere: ecquae

4 de *om. O¹*

9 Valerii *cO¹*

13 se *cO*:

21 iste *cO¹*: est *rell.* (*p* in

Halm, Muell.

neminem ulla in civitate senatorem factum esse gratiis, neminem, ut leges eorum sunt, suffragiis, neminem nisi istius imperio aut litteris; atque in his omnibus senatoribus cooptandis non modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera
 5 quidem spectata esse ex quibus in eum ordinem cooptari liceret, neque census neque aetates neque cetera Siculorum iura valuisse; quicumque senator voluerit fieri, quamvis 121 puer, quamvis indignus, quamvis ex eo loco ex quo non liceret, si is pretio apud istum [idoneus] vinceret, factum
 10 esse semper; non modo Siculorum nihil in hac re valuisse leges, sed ne ab senatu quidem populoque Romano datas. Quas enim leges sociis amicisque dat is qui habet imperium a populo Romano, auctoritatem legum dandarum ab senatu, eae debent et populi Romani et senatus existimari.

15 Halaesini pro multis ac magnis suis maiorumque suorum 122 in rem publicam nostram meritis atque beneficiis suo iure nuper, L. Licinio Q. Mucio consulibus, cum haberent inter se controversias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiverunt. Decrevit senatus honorifico senatus
 20 consulto ut iis C. Claudius Appi filius Pulcher praetor de senatu cooptando leges conscriberet. C. Claudius, adhibitis omnibus Marcellis qui tum erant, de eorum sententia leges Halaesinis dedit, in quibus multa sanxit de aetate hominum, ne qui minor xxx annis natus, de quaestu, quem
 25 qui fecisset ne legeretur, de censu, de ceteris rebus: quae omnia ante istum praetorem et nostrorum magistratum

1 gratis *codd.* (Zielinski, p. 186) 7 voluerit *Naugerius*: voluerat *codd.* 9 idoneus vinceret *c*, unde *Garat. Madv.* idoneos vinc.: idon. inveniret *falsa transcript.* O Sed habet V idone. esset, unde *Klotz* idone. esset ut vinc., *Kayser* idone. esset [vinceret]. *Codd.* πbk habent *lect. interp.* fieret idoneus vinceret, vel ut vinceret, ubi repetitio fieret... factum esse prorsus ferri non potest. Ego *cod. V* secutus duas clausulas in unam coisse puto, et ita legendum esse: quamvis non idoneus esset, si is pretio apud istum vinceret (§ 124 *infra*) Cf. *Cl. Rev.* xviii, p. 25 14 eae debent *p al.* Habet O (pro ab sen. eae debent) miram lectionem abferim ace: an ab senatu, eas necesse est...? 20 is Ob: his *p vulg.* 24 ne qui *p ut c: falso Zumpt*: iniqui O¹

auctoritate et Halaesinorum summa voluntate valuerunt. Ab isto et praeco, qui voluit, illum ordinem pretio mercatus est, et pueri annorum senum septenumque denum senatorium nomen nundinati sunt; et quod Halaesini, antiquissimi et fidelissimi socii atque amici, Romae impetrarant, 5 ut apud se ne suffragiis quidem fieri liceret, id pretio ut fieri posset effecit.

- 50
123 Agrigentini de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent, in quibus et illa eadem sancta sunt et hoc amplius: cum Agrigentinorum duo genera sint, unum veterum, alterum 10 colonorum quos T. Manlius praetor ex senatus consulto de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum, cautum est in Scipionis legibus ne plures essent in senatu ex colonorum numero quam ex vetere Agrigentinorum. Iste, qui omnia iura pretio exaequasset omniumque rerum dilectum atque 15 discrimen pecunia sustulisset, non modo illa quae erant aetatis ordinis quaestusque permiscuit, sed etiam in his duobus generibus civium novorum veterumque turbavit.
- 124 Nam cum esset ex vetere numero quidam senator demortuus, et cum ex utroque genere par numerus reliquus 20 esset, veterem cooptari necesse erat legibus, ut is amplior numerus esset. Quae cum ita se res haberet, tamen ad istum emptum venerunt illum locum senatorium non solum veteres, verum etiam novi. Fit ut pretio novus vincat litterasque a praetore adferat Agrigentum. Agrigentini ad 25 istum legatos mittunt qui eum leges doceant consuetudinemque omnium annorum demonstrent, ut iste intellegeret ei se illum locum vendidisse cui ne commercium quidem esse oporteret; quorum oratione iste, cum pretium iam 125 accepisset, ne tantulum quidem commotus est. Idem fecit 30

11 L. *cO*¹
Hotom.
codd.: veterum *vulg.*
rell.

13 in senatu *cO*: *om. p rell.*
15 delictum *p*: delectum *b edd.*
22 haberent *π*
28 locum illum *V* cui neque *V*

14 veterum
19 vetere
24 verum *I'O*: sed *p*

Heracleae. Nam eo quoque colonos P. Rupilius deduxit, legesque similis de cooptando senatu et de numero veterum ac novorum dedit. Ibi non solum iste ut apud ceteros pecuniam accepit, sed etiam genera veterum ac novorum
 5 numerumque permiscuit. Nolite expectare dum omnis 51
 obeam oratione mea civitates: hoc uno complector omnia, neminem isto praetore senatorem fieri potuisse nisi qui isti pecuniam dedisset.

Hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia; 126
 10 quibus in rebus non solum hominum iura, sed etiam
 deorum immortalium religiones omnis repudiavit. Syracusis
 lex est de religione, quae in annos singulos Iovis sacerdotem
 sortito capi iubeat, quod apud illos amplissimum sacerdo-
 tium putatur: cum suffragiis tres ex tribus generibus creati 127
 15 sunt, res revocatur ad sortem. Perfecerat iste imperio ut
 pro suffragio Theomnastus, familiaris suus, in tribus illis
 renunciaretur: in sorte, cui imperare non potuerat, expecta-
 bant homines quidnam acturus esset. Homo, id quod
 erat facillimum, primo vetat sortiri: iubet extra sortem
 20 Theomnastum renunciari. Negant id Syracusani per reli-
 giones sacrorum ullo modo fieri posse, fas denique negant
 esse. Iubet iste sibi legem recitari. Recitatur; in qua
 scriptum erat ut, quot essent renunciati, tot in hydriam
 sortes conicerentur; cuium nomen exisset, ut is haberet id
 25 sacerdotium. Iste homo ingeniosus et peracutus, 'Optime,'
 inquit, 'nempe scriptum ita est, QVOT RENVNTIATI ERVNT.
 Quot ergo, inquit, sunt renunciati?' Respondent, 'Tres.'
 'Numquid igitur oportet nisi tres sortis conici, unam
 educi?' 'Nihil.' Conici iubet tres, in quibus omnibus

1 Heracliae O (v, § 129)   2 et VO: ac p *rell.*   6
 complector VcO: compl. crimine pb: compl. nomine al.   8 pecu-
 niam isti dedisset Zielinski (p. 194)   17 potuerat Vπk: potuerāt
 O: poterat b *vulg.*   22 recitari VcO: legi p *rell.*   24 cuium
 c, civium O: cuius p *rell.*   26 ita scriptum Ob   27 inquit
 sunt cO: sunt inquit πk: inquit om. bδ

esset inscriptum nomen Theomnasti. Fit clamor maximus, cum id universis indignum ac nefarium videretur. Ita Iovis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur.

⁵²
¹²⁸ Cephaloedi mensis est certus, quo mense sacerdotem 5
maximum creari oporteat. Erat eius honoris cupidus Artemo quidam, Climachias cognomine, homo sane locuples et domi nobilis. Sed is fieri nullo modo poterat si Herodotus quidam adesset: ei locus ille atque honos in illum annum ita deberi putabatur ut ne Climachias quidem 10
contra diceret. Res ad istum defertur et istius more deciditur: toreumata sane nota et pretiosa auferuntur. Herodotus Romae erat; satis putabat se ad comitia tempore venturum si pridie venisset. Iste, ne aut alio mense ac fas erat comitia haberentur, aut Herodoto praesenti honos 15
adimeretur, (id quod iste non laborabat, Climachias minime volebat), excogitat—dixi iam dudum, non est homo acutior quisquam nec fuit—excogitat, inquam, quem ad modum mense illo legitimo comitia haberentur nec tamen Herodotus
129 adesse posset. Est consuetudo Siculorum ceterorumque 20
Graecorum, quod suos dies mensisque congruere volunt cum solis lunaeque ratione, ut non numquam, si quid discrepet, eximant unum aliquem diem aut summum biduum ex mense, quos illi exaeresimos dies nominant; item non numquam uno die longiorem mensem faciunt 25
aut biduo. Quae cum iste cognosset novus astrologus, qui non tam caeli rationem quam caelati argenti duceret, eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno unum dimidiumque mensem hoc modo ut, quo die verbi causa esse oporteret Idus Ianuarias, is eo die Kalendas Martias 30
proscribi iuberet: itaque fit omnibus recusantibus et

25 *Fort. faciant*   26 cum iste *cO*: iste cum *pb*   30 is eo
die *scripsi*: i eo die *cO*: eo die *p*: in eum diem *Wesenberg*   31
proscribi iuberet *cO*: prosciberet *rell.*

plorantibus. Dies is erat legitimus comitiis habendis. Eo modo sacerdos Climachias renuntiatus est. Herodotus 130 cum Roma revertitur, diebus, ut ipse putabat, xv ante comitia, offendit eum mensem qui consequitur mensem 5 comitiale, comitiis iam abhinc xxx diebus factis. Tunc Cephaloeditani fecerunt intercalarium xxxxv dies longum, ut reliqui menses in suam rationem reverterentur. Hoc si Romae fieri posset, certe aliqua ratione expugnasset iste ut dies xxxxv inter binos ludos tollerentur, per quos solos 10 iudicium fieri posset.

Iam vero censores quem ad modum isto praetore in 53 Sicilia creati sint, operae pretium est cognoscere. Ille enim est magistratus apud Siculos qui diligentissime 131 mandatur a populo propter hanc causam, quod omnes 15 Siculi ex censu quotannis tributa conferunt, in censu habendo potestas omnis aestimationis habendae summaeque faciendae censori permittitur. Itaque et populus cui maximam fidem suarum rerum habeat maxima cura deligit, et propter magnitudinem potestatis hic magistratus a populo 20 summa ambitione contenditur. In ea re iste nihil obscure 132 facere voluit, non in sortitione fallere neque dies de fastis eximere. Nihil sane vafre nec malitiose facere conatus est; sed ut studia cupiditatesque honorum atque ambitiones ex omnibus civitatibus tolleret, quae res evertendae rei 25 publicae solent esse, ostendit sese in omnibus civitatibus censores esse facturum. Tanto mercatu praetoris indicto 133

1 plorantibus *cO*: implorantibus *rell.* 3 ab Roma *O*¹ diebus
cO: dies *p* *rell.* 4 qui cons. mensem *cO*: *om. p* *rell.* 5 abhinc
pb: ab me *qr al.*: ante *coni. Halm* diebus xxx *O* factis *pO*:
habitis *p*² *s. l.*, *b* *rell.* 6 fecerunt *cO*: decrerunt *p* *rell.* 6 et
9 xlv *p*: xxxv *c* 10 potest *O*¹ 11 isto pr. in Sic. *O* *pr*: in Sic.
isto pr. *b* *vulg.* 14 [omnes . . . conferunt] *Kays.*: quod cum
omnes conferant *Bake* 17 faciendae *cO*: faciundae *p* *rell.* 20
iste *cO*: *om. rell.* 21 facere *om. cO*¹ 24 omnibus civitatibus *p*
rell. praeter O (hominibus civitatibusque) tollerentur *O* 25
solarent *Bake*

concurritur undique ad istum Syracusas; flagrabat domus tota praetoria studio hominum et cupiditate; nec mirum omnibus comitiis tot civitatum unam in domum revocatis, tantaque ambitione provinciae totius in uno cubiculo inclusa. Exquisitis palam pretiis et licitationibus factis, 5 describebat censores binos in singulas civitates Timarchides. Is suo labore suisque accessionibus huius negoti atque operis molestia conseqebatur ut ad istum sine ulla sollicitudine summa pecuniae referretur. Iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit plane adhuc cognoscere non 10 potuistis; verum tamen priore actione quam varie, quam improbe praedatus esset, multorum testimoniis cognovistis.

54
134 Sed ne miremini qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit, exponam vobis breviter quid hominis sit, ut et istius nequitiam qui illum secum habuerit, eo 15 praesertim numero ac loco, et calamitatem provinciae cognoscatis. In mulierum corruptelis et in omni eius modi luxuria atque nequitia mirandum in modum reperiēbam hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines singularemque nequitiam natum atque aptum fuisse; investigare, 20 adire, appellare, corrumpere, quidvis facere in eius modi rebus quamvis callide, quamvis audacter, quamvis impudenter; eundem mira quaedam excogitare genera furandi; nam ipsum Verrem tantum avaritia semper hiantē atque imminente fuisse, ingenio et cogitatione nulla, ut quicquid 25 sua sponte faciebat, item ut vos Romae cognovistis, eripere 135 potius quam fallere videretur. Haec vero huius erat ars et malitia miranda, quod accuratissime tota provincia quid cuique accidisset, quid cuique opus esset, indagare et

1 tota domus O

molestiam *p* *rell.*

priorē O

tissime cO: acutissime *pb* *vulg.**rell.*6 describebat *codd.*9 pecuniae cO: pecunia *p* *rell.*12 testimoniis cO¹: ex test. *p* *rell.*quid cuique accidisset cO: om. *p*29 esset necesse indagare *pb* *al.*

8 molestia cO:

11 in

28 accura-

odorari solebat; omnium adversarios, omnium inimicos
 diligenter cognoscere, conloqui, attemptare; ex utraque
 parte causas voluntates perspicere, facultates et copias;
 quibus opus esset metum offerre, quibus expediret spem
 5 ostendere; accusatorum et quadruplatorum quicquid erat,
 habebat in potestate; quod cuique negoti conflare volebat,
 nullo labore faciebat; istius omnia decreta imperia litteras
 peritissime et callidissime venditabat. Ac non solum erat 136
 administer istius cupiditatum, verum etiam ipse sui memi-
 10 nerat, neque solum nummos, si qui isti exciderant, tollere
 solebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, sed etiam
 voluptatum flagitiorumque istius ipse reliquias colligebat.
 Itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum
 cepit, sed Timarchidem fugitivum omnibus oppidis per
 15 triennium scitote regnasse; in Timarchidi potestate socio-
 rum populi Romani antiquissimorum atque amicissimorum
 liberos, matres familias, bona fortunasque omnis fuisse.
 Is igitur, ut dico, Timarchides in omnis civitates accepto
 pretio censores dimisit: comitia isto praetore censorum ne
 20 simulandi quidem causa fuerunt.

Iam hoc impudentissime: palam—licebat enim videlicet 55
 legibus—singulis censoribus denarii treceni ad statuam prae- 137
 toris imperati sunt. Censores cxxx facti sunt; pecuniam
 illam ob censuram contra leges clam dederunt; haec
 25 denarium xxxviii milia palam salvis legibus contulerunt
 in statuam. Primum quo tantam pecuniam? deinde quam
 ob rem censores ad statuam tibi conferebant? Ordo aliqui
 censorum est, conlegium, genus aliquod hominum? Nam
 aut publice civitates istos honores habent aut, si homines,

1 omn. adversarios cO: om. p rel. 3 causas om. O, secl.
 Muell.: causa pq (om. parte): causas et coni. Klotz (ex utraque causas
 parte b) 6 conflare cO: conflare p rel. 14 in omnibus
 Halm. auct. Kayser. 22 treceni Muell.: trecenti p vulg. (praeter
 O = ccc. om. denarii 24 clam s.l. p² 25 denarium iterum
 om. O 29 aut si hom. gen. scripsi: aut si gen. hom. codd. pler.:
 aut generatim hom. b vulg.

generatim, ut aratores, ut mercatores, ut navicularii; censores quidem qui magis quam aediles? Ob beneficium? Ergo hoc fatebere, abs te haec petita esse—nam empta non audebis dicere; te eos magistratus hominibus benefici, non rei publicae causa permisisse? Hoc cum tute fateare, quis- 5 quam dubitabit quin tu istam apud populos provinciae totius invidiam atque offensionem non ambitionis neque beneficiorum conlocandorum, sed pecuniae conciliandae 138 causa susceperis? Itaque illi censores fecerunt idem quod in nostra re publica solent ii qui per largitionem magistratus 10 adepti sunt: dederunt operam ut ita potestatem gererent ut illam lacunam rei familiaris explerent. Sic census habitus est te praetore ut eo censu nullius civitatis res publica posset administrari; nam locupletissimi cuiusque censum extenuarant, tenuissimi auxerant. Itaque in tributis im- 15 perandis tantum oneris plebi imponebatur ut, etiamsi homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret, id quod 56 intellegi facillime re ipsa potest. Nam L. Metellus, qui, posteaquam ego inquirendi causa in Siciliam veni, repente L. Laetili adventu istius non modo amicus, verum etiam 20 cognatus factus est,—is, quod videbat istius censu stari nullo modo posse, eum censum observari iussit qui viro fortissimo atque innocentissimo, Sex. Peducaeo, praetore habitus esset. Erant enim tum censores legibus facti delecti a suis civita- 25 tibus, quibus, si quid commisissent, poenae legibus erant 139 constitutae. Te autem praetore quis censor aut legem metueret qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat, aut animadversionem tuam, cum id quod abs te emerat vendidisset? Teneat iam sane meos testis Metellus,

7 ambitionis tollendae *Pluyg., Kays.* (§ 132 *supra*) 14 possit
V censum *VcO*: census *p* *rell.* 15 hauserant *cO* extenuarunt
... auxerunt *Ziel.* (*p.* 194) 17 omnes *V* 18 re ipsa *om.*
O: *Ziel. l.c.* 21 census *cO* 26 quis *O*: qui *rell.* 28
cum *ph vulg.*: qui *O*: qui cum *V* (— cum: ut enim nimirum = nimirum
§ 154 *infra*)

cogat alios laudare, sicut in multis conatus est; modo haec faciat quae facit. Quis enim umquam tanta a quoquam contumelia, quis tanta ignominia adfectus est? Quinto quoque anno Sicilia tota censetur. Erat censa praetore
 5 Peducaeo; quintus annus cum in te praetorem incidisset, censa denuo est. Postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri vetat; censores dicit de integro sibi creari placere; interea Peducaeanum censum observari iubet. Hoc si tuus inimicus fecisset, tamen, si animo aequo
 10 provincia tulisset, inimici iudicium grave videretur. Fecit amicus recens et cognatus voluntarius; aliter enim, si provinciam retinere, si salvus ipse in provincia vellet esse, facere non potuit. Exspectas etiam quid hi iudicent? Si
 57
 140 tibi magistratum abrogasset, minore ignominia te adfecisset
 15 quam cum ea quae in magistratu gessisti sustulit atque inrita iussit esse. Neque in hac re sola fuit eius modi, sed, antequam ego in Siciliam veni, in maximis rebus ac plurimis; nam et Heraclio Syracusanos tuos illos palaestritas bona restituere iussit, et Epicrati Bidinos, et pupillo
 20 Drepanitano A. Claudium, et, nisi mature Laetilius in Siciliam cum litteris venisset, minus xxx diebus Metellus totam trienni praeturam tuam rescidisset.

Et quoniam de ea pecunia quam tibi ad statuum censores
 141 contulerunt dixi, non mihi praetermittendum videtur ne
 25 illud quidem genus pecuniae conciliatae quam tu a civitatibus statuarum nomine coegisti. Video enim eius pecuniae summam esse pergrandem, ad HS viciens: tantum conficietur ex testimoniis et litteris civitatum. Et iste hoc concedit nec potest aliter dicere. Quare cuius modi

4 Erat enim *O* 5 in te praetorem *edd. V secuti* (in quo est in te pop. ro. = *PR*): te praetore *p* *rell.* 6 denuo *ost V* 9 etsi *b* fecisset *VO*: tibi fecisset *pqb al.*: tibi ante tuus *r* equo animo *Vb* 18 Syracusanos *O¹*: -o *p* *rell.* 27 vices *Garat.*: tricies *Zumpt* (.xx. lxi *cO*: cxxx *pq al.* §§ 142, 165) conficietur *cO*: conficitur *rell.* 28 et (ante litteris) *O¹*: ac *rell.*

putamus esse illa quae negat, cum haec tam improba sint
 quae fatetur? Quid enim vis constitui? consumptam esse
 istam omnem pecuniam in statuis? Fac ita esse; tamen hoc
 ferendum nullo modo est, tantam a sociis pecuniam auferri
 ut omnibus in angiporis praedonis improbissimi statua
 58 ponatur, qua vix tuto transiri posse videatur. Verum ubi
 142 tandem aut in quibus statuis ista tanta pecunia consumpta
 est? 'Consumetur,' inquires. Scilicet exspectemus legiti-
 mum illud quinquennium; si hoc intervallo non consum-
 pserit, tum denique nomen eius de pecuniis repetundis 10
 statuarum nomine deferemus. Reus est maximis plurimisque
 criminibus in iudicium vocatus: HS viciens ex hoc uno
 genere captum videmus. Si condemnatus eris, non, opinor,
 id ages ut ista pecunia in quinquennio consumatur in
 statuis; sin absolutus eris, quis erit tam amens qui te ex tot 15
 tantisque criminibus elapsum post quinquennium statuarum
 nomine arcessat? Ita si neque adhuc consumpta est ista
 pecunia et est perspicuum non consumptum iri, licet iam
 intellegamus inventam esse rationem quare et iste HS
 viciens ex hoc uno genere conciliarit et ceperit, et ceteri— 20
 si hoc a vobis erit comprobatum—quam volent magnas
 hoc nomine pecunias capere possint; ut iam videamur non
 a pecuniis capiendis homines abstertere, sed, cum genera
 quaedam pecuniarum capiendarum comprobarimus, honesta
 143 nomina turpissimis rebus imponere. Etenim, si C. Verres 25
 HS c milia populum verbi gratia Centuripinum poposcisset
 eamque ab his pecuniam abstulisset, non, opinor, esset

1 sint *Prisc.*: sunt *codd.* 2 fateatur *Prisc.* 3 istam omnem
Op al.: omn. istam *b vulg.* 4 a O: ab *p rell.* 5 in
 omnibus O statua ponatur *cO*¹: statuæ ponantur *p rell.* 6
 transiri posse videatur *cO*: transire posse videamur *p rell.* 12 H.S.
 xx O, ut l. 19 13 captum *O*¹ *edd.* (*cf.* § 20 *supra*): capta *p rell.*
 17 accersat V consumpta adhuc *b* est ista pec. *VO*¹: ista pec.
 est *p rell.* 20 ex hoc V: om. *rell.* 21 hoc si V 23 abstinere
cO 24 capiend. *Vnb*: capiund. *edd.* 26 HS c milia *coni.*
Zumpt: H.S. xx O: HScclxx V: H.S. cxx milia *nb*

dubium quin eum, cum id planum fieret, condemnari
necesse esset. Quid? si eundem populum HS cc milia
poposcit eaque coegit atque abstulit, num idcirco absolvetur
quod adscriptum est eam pecuniam datam statuarum
5 nomine? Non, opinor; nisi forte id agimus, non ut
magistratibus nostris moram accipiendi, sed ut sociis causam
dandi adferre videamur.

Quodsi quem statuae magno opere delectant, et si quis
earum honore aut gloria ducitur, is haec tamen constituat
10 necesse est, primum averti pecuniam domum non placere,
deinde ipsarum statuarum modum quendam esse oportere,
deinde illud, certe ab invitis exigi non oportere. Ac de 59
avertenda pecunia quaero abs te utrum ipsae civitates 144
solitae sint statuas tibi faciundas locare ei cui possent opti-
15 ma condicione locare, an aliquem procuratorem praeficere
qui statuis faciundis praeesset, an tibi, an cui tu imperasses,
adnumerare pecuniam? Nam si per eos statuae fiebant
a quibus tibi iste honos habebatur, audio; sin Timarchidi
pecunia numerabatur, desine, quaeso, simulare te, cum in
20 manifestissimo furto tenere, gloriae studiosum ac monu-
mentorum fuisse.

Quid vero? modum statuarum haberi nullum placet?
Atqui habeatur necesse est. Etenim sic considerate. 145
Syracusana civitas, ut eam potissimum nominem, dedit
25 ipsi statuam—est honos—et patri—bella haec pietatis et
quaestuosa simulatio—et filio—ferri hoc potest, hunc enim
puerum non oderant; verum quotiens et quot nominibus
a Syracusanis statuas auferes? Vt in foro statuerent,
abstulisti, ut in curia, coegisti, ut pecuniam conferrent
30 in eas statuas quae Romae ponerentur imperasti; ut idem

6 accipiendi O	7 afferre cO ¹ : auferre p <i>rell.</i>	12 non
oportere exigi b	Age cO ¹	14 faciendas O
om. O	an <i>codd.</i> : et <i>Pluyg.</i> : aut <i>Muell.</i>	15 locare
orem <i>rell.</i>	16 an cui <i>codd.</i> : aut cui <i>Lamb., edd. recc.</i>	19 in
om. O <i>al.</i>	20 manifestissimo cO : manifesto p <i>rell.</i>	

darent homines aratorum nomine, dederunt; ut idem pro parte in commune Siciliae conferrent, etiam id contulerunt. Vna civitas cum tot nominibus pecuniam contulerit idemque hoc civitates ceterae fecerint, nonne res ipsa vos admonet ut putetis modum aliquem huic cupiditati constitui 5 oportere? Quid? si hoc voluntate sua nulla civitas fecit, si omnes imperio, metu, vi, malo adductae tibi pecuniam statuarum nomine contulerunt, per deos immortalis, num cui dubium esse poterit quin, etiamsi statuerit accipere ad statuas licere, idem tamen statuatur eripere certe non 10
 146 licere? Primum igitur in hanc rem testem totam Siciliam citabo, quae mihi una voce statuarum nomine magnam pecuniam per vim coactam esse demonstrat. Nam legationes omnium civitatum in postulatis communibus, quae fere omnia ex tuis iniuriis nata sunt, etiam hoc ediderunt, 15
 VT STATVAS NE CVI, NISI CVM IS DE PROVINCIA DECESSISSET, 60 POLLICERENTVR. Tot praetores in Sicilia fuerunt, totiens apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, totiens hac memoria: tamen huiusce novi postulati genus atque principium tua praetura attulit. Quid enim tam novum non 20 solum re, sed genere ipso postulandi? nam cetera quae sunt in isdem postulatis de iniuriis tuis sunt nova, sed tamen non novo modoulantur. Rogant et orant Siculi patres conscriptos ut nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica vendant. Tu primus contra vendideras. 25 Audio. Ne in cellam quod imperatur aestiment. Hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum postulat, sed genus ipsum postulandi non est novum. Ne absentis nomen recipiatur. Ex Stheni calamitate et tua natum est iniuria. Cetera non colligam. Sunt omnia 30 Siculorum postulata eius modi ut crimina collecta in unum

4 nonne *O*: non *rell.*
 12 magnam *om.* *O*
 novo *om.* *O*

5 ut putetis *om.* *O*
 13 demonstret *O*

7 tibi *om.* *O*
 23 non *om.* *πb*

reum te esse videantur, quae tamen omnia novas iniurias habent, sed postulationum formulas usitatas; hoc postulatum 148 de statu is ridiculum esse videatur ei qui rem sententiamque non perspiciat. Postulant enim, non uti ne cogantur 5 statuere; quid igitur? ut ipsis ne liceat. Quid est hoc? petis a me, quod in tua potestate est, ut id tibi facere ne liceat; pete potius ne quis te invitum polliceri aut facere cogat. 'Nihil egero,' inquit; 'negabunt enim omnes se coegisse; si me salvum esse vis, mihi impone istam vim ut 10 omnino mihi ne liceat polliceri.' Ex tua praetura primum haec est nata postulatio; qua cum utuntur, hoc significant atque adeo aperte ostendunt, sese ad statuas tuas pecuniam metu ac malo coactos invitissimos contulisse. Quid? si hoc 149 non dicant, tibi non necesse sit ipsi id confiteri? Vide 15 et perspice qua defensione sis usus: iam intelleges hoc tibi de statu is confitendum esse. Mihi enim renuntiatur 61 ita constitui a tuis patronis, hominibus ingeniosis, causam tuam, et ita eos abs te institui et doceri, ut quisque ex provincia Sicilia gravior homo atque honestior testimonium 20 vehementius dixerit, sicuti multi primarii viri multa dixerunt, te statim hoc istis tuis defensoribus dicere, 'Inimicus est propterea quod arator est.' Itaque uno genere, opinor, circumscribere habetis in animo genus hoc aratorum, quod eos infenso animo atque inimico venisse dicatis quia fuerit 25 in decumis iste vehementior. Ergo aratores inimici omnes et adversarii sunt: nemo est eorum quin perisse te cupiat? Omnino praeclare te habes cum is ordo atque id hominum genus, quod optimum atque honestissimum est, a quo uno

3 ei om. O¹ (Prisc. ii. p. 147)

4 uti cO: ut rel.

8 egero

πk: rogo c: ego rogo O¹: ergo bδ

12 tuas cO: om. rel.

14

tibi om. O¹

18 ita eos abs te pb al.: eos ita (cum signis transp.

et praeterea punctis subscr. del. ita m. 1) abs te ita O: eos ita abs te vulg.

20 sicuti Siculi codd. praeter O

26 sunt om. πbk

est eorum Omb: eorum est vulg.

qui non O (§ 88 supra)

et summa res publica et illa provincia maxime continetur,
 150 tibi est inimicissimum. Verum esto; alio loco de aratorum
 animo et iniuriis videro; nunc, quod mihi abs te datur,
 id accipio, eos tibi esse inimicissimos. Nempe ita dicis:
 propter decumas. Concedo: non quaero, iure an iniuria 5
 sint inimici. Quid ergo? illae quid sibi statuae equestres
 inauratae volunt, quae populi Romani oculos animosque
 maxime offendunt, propter aedem Volcani? nam inscriptum
 esse video quandam ex his statuis aratores dedisse. Si
 honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt; creda- 10
 mus testibus; tum enim honori tuo, nunc iam religioni
 suae consulunt. Sin autem metu coacti dederunt, con-
 fiteare necesse est te in provincia pecunias statuarum
 nomine per vim ac metum coegisse. Vtrum tibi commodum
 est elige. 15

62
 151 Esquidem libenter hoc iam crimen de statuis relinquam,
 ut mihi tu illud concedas, quod tibi honestissimum est,
 aratores tibi ad statuam honoris tui causa voluntate sua
 contulisse. Da mihi hoc; iam tibi maximam partem
 defensionis praecideris; non enim poteris aratores tibi 20
 iratos esse atque inimicos dicere. O causam singularem!
 o defensionem miseram ac perditam! nolle hoc accipere
 reum ab accusatore, et eum reum qui praetor in Sicilia
 fuerit, aratores ei statuam sua voluntate statuuisse, aratores
 de eo bene existimare, amicos esse, salvum cupere! Metuit 25
 ne hoc vos existimetis; obruitur enim aratorum testimoniis.
 152 Vtar eo quod datur. Certe hoc vobis ita iudicandum est,
 eos qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari vult, ad
 istius honores atque monumenta pecunias voluntate sua non
 contulisse. Atque ut hoc totum facillime intellegi possit, 30

1 resp. *pk*: reip. *Ob* 6 quid (*post* illae) *cO*¹: *om. p. rel.* 8
 inscriptum *cO*: scriptum *rell.* 9 statuis *O*: statuam *p. rel.* 13
 pecunias *O*: *om. pqk* 25 salvum *O*: salvum esse *b. al.* (§ 15
supra, et in *mg.* *O m.* 1 28 sint *pq*

quem voles eorum testium quos produxero, qui ex Sicilia
 testes sunt, sive togatum sive Siculum, rogato, et eum qui
 tibi inimicissimus esse videbitur, qui se spoliatum abs te
 esse dicet, ecquid suo nomine in tuam statuam contulerit;
 5 neminem reperies qui neget; etenim omnes dederunt.
 Quemquam igitur putas dybitaturum quin is quem tibi 153
 inimicissimum esse oporteat, qui abs te gravissimas iniurias
 acceperit, pecuniam statuae nomine dederit vi atque imperio
 adductus, non officio ac voluntate? Huius ego pecuniae,
 10 iudices, quae permagna est impudentissimeque coacta ab
 invitis, non habui rationem neque habere potui,—quan-
 tum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus qui Syracusis,
 qui Agrigenti, qui Panhormi, qui Lilybaei negotiantur esset
 coactum: eam iam intellegitis ipsius quoque confessione ab
 15 invitissimis coactam esse.

Venio nunc ad civitates Siciliae, de quibus facillime 63
 iudicium fieri voluntatis potest. An etiam Siculi inviti 154
 contulerunt? Non est probabile. Etenim sic C. Verrem
 praeturam in Sicilia gessisse constat ut, cum utrisque satis
 20 facere non posset, et Siculis et togatis, officii potius in socios
 quam ambitionis in civis rationem duxerit. Itaque eum
 non solum PATRONVM illius insulae, sed etiam SOTERA
 inscriptum vidi Syracusis. Hoc quantum est? Ita magnum
 ut Latine uno verbo exprimi non possit. Is est nimirum
 25 SOTER qui salutem dedit. Huius nomine etiam dies festi
 agitantur, pulchra illa Verria, non quasi Marcellia, sed
 pro Marcelliis, quae illi istius iussu sustulerunt; huius
 fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat, ipse

1 ex cO: e V: in pbb̄ 2 sunt VO: sint p rel. togatum c
 cod. Cuiac. (rogatum O¹): civem Romanum Vp rel. 3 abs te
 om. V 4 esse om. pqb̄ 7 iniurias suppl. s.l. post acceperit
 p². et ita q 9 Huius scripsi V secutus et Lamb. in mg.: et huius
 rel. edd. 14 eam iam scripsi: quoniam codd. praeter O (ut iam):
 quam iam Schoell 15 coactum O Forte, quantum ... est coactum,
 tantum iam intell. ... coactum esse (Cl. Rev. xviii, p. 25) 17 iudi-
 cium fieri Vp rel. praeter O (fieri iud.) 22 illius VO¹: istius p rel.

autem ex equo nudatam ab se provinciam prospicit ; huius
 statuae locis omnibus, quae hoc demonstrare videantur,
 prope modum non minus multas statuas istum posuisse
 Syracusis quam abstulisse ; huic etiam Romae videmus
 in basi statuarum maximis litteris incisum, A COMMVNI 5
 155 SICILIAE DATAS. Quam ob rem qui hoc probare potes
 64 cuiquam, tantos honores habitos esse ab invitis ? Hic tibi
 etiam multo magis quam paulo ante in aratoribus videndum
 et considerandum est quid velis. Magna res est utrum tibi
 Siculos publice privatimque amicos an inimicos existimari 10
 velis. Si inimicos, quid te futurum est ? quo confugies ?
 ubi nitere ? Modo aratorum, honestissimorum hominum
 ac locupletissimorum et Siculorum et civium Romanorum,
 maximum numerum abs te abalienasti : nunc de Siculis
 civitatibus quid ages ? Dices tibi Siculos esse amicos ? 15
 qui poteris ? qui, quod nullo in homine antea fecerant,
 ut in eum publice testimonium dicerent,—cum praesertim ex
 ea provincia condemnati sint complures qui ibi praetores
 fuerunt, duo soli absoluti,—hi nunc veniunt cum litteris,
 veniunt cum mandatis, veniunt cum testimoniis publicis ; 20
 qui, si te publice laudarent, tamen id more potius suo
 quam merito tuo facere viderentur, hi cum de tuis factis
 publice conqueruntur, nonne hoc indicant, tantas esse
 iniurias ut multo maluerint de suo more decedere quam de
 156 tuis moribus non dicere ? Confitendum igitur est tibi 25
 necessario Siculos inimicos esse, qui quidem [et] in te
 gravissima postulata consulibus ediderint, et me ut hanc
 causam salutisque suae defensionem susciperem obsecrarint ;

2 locis omnibus *VO* *al.* : omnibus locis *c* : omnibus *bδ* 6 Siciliae
cOp al. : Sicilia *Vδ* §§ 114, 145, 168) probare potes *V* : probare
 potest *O* : probari potest *pb vulg.* 9 velis *VO* : vis *p* *rell.* 12
 hom. ac locupl. et *om.* *p al.* 16 fecerant *VO* : fecerunt *p vulg.*
 19 fuerint *O* 21 laudarent publice *V* 22 ii *V (ut l. 19)* :
 et *O* (§ 86 *supra*) factis *s.l.* *p*² 25 igitur est *Vp* : est igitur *Ob al.*
 necessario tibi *O* 26 et *om.* *VO* 27 ediderint *cO* : ediderunt
Vp al. 28 obsecrarint *cO* et *V ut videtur* : obsecrarunt *p* *rell.*

qui cum a praetore prohiberentur, a quattuor quaestoribus impedirentur, omnium minas atque omnia pericula prae salute sua levia duxerint; qui priore actione ita testimonia graviter vehementerque dixerint ut Artemonem Centuripinum legatum et publice testem Q. Hortensius accusatorem, non testem esse diceret. Etenim ille cum propter virtutem et fidem cum Androne, homine honestissimo et certissimo, tum etiam propter eloquentiam legatus a suis civibus electus est, ut posset multas istius et varias iniurias quam apertissime vobis planissimeque explicare.

Dixerunt Halaesini, Catinenses, Tyndaritani, Hennenses, Herbitenses, Agyrinenses, Netini, Segestani: enumerare omnis non est necesse. Scitis quam multi et quam multa priore actione dixerint: nunc et illi et reliqui dicent. Omnes denique hoc in hac causa intellegent, hoc animo esse Siculos ut, si in istum animadversum non sit, sibi relinquendas domos ac sedes suas et ex Sicilia decedendum atque adeo fugiendum esse arbitrentur. Hos homines tu persuadebis ad honorem atque amplitudinem tuam pecunias maximas voluntate sua contulisse? Credo, qui te in tua civitate incolumem esse nollent, hi monumenta tuae formae ac nominis in suis civitatibus esse cupiebant. Res declarabit ut cupierint. Iam dudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te voluntatis argumenta colligere videor, utrum statuas voluerint tibi statuere an coacti sint.

De quo hoc homine auditum est umquam, quod tibi accidit, ut eius in provincia statuae in locis publicis positae, partim etiam in aedibus sacris, per vim et per universam multitudinem deicerentur? Tot homines in Asia nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardinia, tot in ipsa

3 duxerint *ck*: duxerunt *Vp* *rell.*

5 Q. *om.* *V*

enumerare *O*: et num. *c*: numerare *rell.*

*cO*¹

22 declarabit *cO*: -avit *p* *rell.*

sint] *Pluygers* (*Ziel. p.* 194)

4 dixerint *ck*: dixerunt *Vp*

12 Netinenses *codd. praeter O*: *om.* *b*

13 quam multi et *om.*

25 [utrum . . . coacti

26 hoc *CO*: *om.* *rell.*

Sicilia fuerunt : ecquo de homine hoc umquam audivistis ?
 Novum est, iudices, in Siculis quidem et in omnibus
 Graecis monstri simile. Non crederem hoc de statu
 nisi iacentis revulsasque vidissem, propterea quod apud
 omnis Graecos hic mos est, ut honorem hominibus habitum
 in monumentis eius modi non nulla religione deorum
 159 consecrari arbitrentur. Itaque Rhodii, qui prope soli
 bellum illud superius cum Mithridate rege gesserint, omnis-
 que eius copias acerrimumque impetum moenibus litoribus
 classibusque suis exceperint, tamen, cum ei regi inimici
 praeter ceteros essent, statuam eius, quae erat apud ipsos in
 celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipsis urbis peri-
 culis attigerunt. Ac forsitan vix convenire videretur, quem
 ipsum hominem cuperent evertere, eius effigiem simula-
 crumque servare ; sed tamen videbam, apud eos cum essem,
 et religionem esse quandam in his rebus a maioribus tra-
 ditam, et hoc disputari, cum statua se eius habuisset
 temporis rationem quo posita esset, cum homine eius
 66 quo gereret bellum atque hostis esset. Videtis igitur
 consuetudinem religionemque Graecorum, quae monu-
 menta hostium in bello ipso soleat defendere, eam summa
 in pace praetoris populi Romani statu praesidio non fuisse.
 160 Tauromenitani, quorum est civitas foederata, homines
 quietissimi, qui maxime ab iniuriis nostrorum magistratuum
 remoti consueverant esse praesidio foederis,—hi tamen istius
 evertere statuam non dubitarunt ; qua abiecta basim tamen
 in foro manere voluerunt, quod gravius in istum fore puta-
 bant si scirent homines statuam eius a Tauromenitanis esse
 deiectam quam si nullam umquam positam esse arbitra-

1 audivistis CO¹ : audiimus, audivimus *p* *rell.* 7 qui CO : cum
p *al.* 8 gesserint C *rell.* *praeter* O gesserunt 10 exceperint C
rell. : exceperunt Zumpt, *edd.* 11 istos CO¹ 13 Ac CO¹ :
om. *rell.* 17 disputari CO¹ : -are *p* *rell.* eius CO : non *p* : vero
b *rell.* 22 ptores *p. r.* *ph* *al.* : P. R. C. : pop. Rom. O 25 con-
 suerant CO : -everant *p* *rell.* 26 dubitarunt C*pb* : -averunt *rell.*

rentur. Tyndaritani deiecerunt in foro et eadem de causa equum inanem reliquerunt. Leontinis, misera in civitate atque inani, tamen istius in gymnasio statua deiecta est. Nam quid ego de Syracusanis loquar? quod non est
 5 proprium Syracusanorum, sed et illorum et commune conventus illius ac prope totius provinciae. Quanta illuc multitudo, quanta vis hominum convenisse dicebatur tum cum statuae sunt illius deiectae et eversae! At quo loco! Celeberrimo ac religiosissimo, ante ipsum Serapim, in primo
 10 aditu vestibuloque templi. Quod nisi Metellus hoc tam graviter egisset atque illam rem imperio edicto pro- hibuisset, vestigium statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum.

Atque ego hoc non vereor, ne quid horum non modo 161
 15 impulsu verum omnino adventu meo factum esse videatur. Omnia ista ante facta sunt non modo quam ego Siciliam, verum etiam quam iste Italiam attigit. Dum ego in Sicilia sum, nulla statua deiecta est: posteaquam illinc decessi, quae sint gesta cognoscite. Centuripinorum senatus 67
 20 decrevit populusque iussit ut, quae statuae Verris ipsius et patris eius et filii essent, eas quaestores demoliendas locarent, dumque ea demolitio fieret, senatores ne minus triginta adessent. Videte gravitatem civitatis ac dignitatem. Neque eas in urbe sua statuas esse voluerunt quas inviti
 25 per vim atque imperium dedissent, neque eius hominis in quem ipsi cum gravissimo testimonio publice, quod numquam antea, Romam mandata legatosque misissent; et id gravius esse putarunt si publico consilio, quam si

1 de om. *pqb*4 non om. *CO*5 et (*ante commune*) *CO* :om. *rell.*6 illuc *C rell.*; illic *O¹*8 illius *C codd.* : istius*edd.* 18 decessi *C* : discessi *pb edd.* (*Div.* § 2 : ii § 172 : v § 7)19 sint *C* : sunt *pb edd.* 20 Verris *C* : C. Verris *rell. edd.* (*Am. J. Ph.* xxvi. 412)21 eius *CO¹*; om. *rell.*22 molitio *CO¹*ne minus triginta *COq* : *XXX* ne (non *b*) minus *pbk* 25 eius om. *π*28 id om. *CO*

162 per vim multitudinis factum esse videretur. Cum hoc consilio statuas Centuripini publice sustulissent, audit Metellus; graviter fert; evocat ad se Centuripinorum magistratus et decem primos; nisi restituissent statuas, vehementer minatur. Illi ad senatum renuntiant: statuae, quae istius 5 causae nihil prodessent, reponuntur; decreta Centuripinorum, quae de statu is erant facta, non tolluntur. Hic ego aliud alii concedo: Metello, homini sapienti, prorsus non possum ignoscere si quid stulte facit. Quid? ille hoc putabat Verri criminis fore, si statuae eius essent 10 deiectae, quod saepe vento aut aliquo casu fieri solet? Non erat in hoc neque crimen ullum neque reprehensio. Ex quo igitur crimen atque accusatio nascitur? Ex hominum iudicio et voluntate. Ego, si Metellus statuas 163 Centuripinos reponere non coegisset, haec dicerem, Videte, 15 iudices, quantum et quam acerbum dolorem sociorum atque amicorum animis inusserint istius iniuriae, cum Centuripinorum amicissima ac fidelissima civitas, quae tantis officiis cum populo Romano coniuncta est ut non solum rem publicam nostram, sed etiam in quovis homine privato 20 nomen ipsum Romanum semper dilexerit, ea publico consilio atque auctoritate iudicarit C. Verris statuas esse in urbe sua non oportere. Recitarem decreta Centuripinorum; laudarem illam civitatem, id quod verissime possem; commemorarem decem milia civium esse Centuripinorum, 25 fortissimorum fidelissimorumque sociorum; eos omnis hoc statu isse, monumentum istius in sua civitate nullum esse 164 oportere. Haec tum dicerem, si statuas Metellus non re-

1 esse CO: om. *rell.* 3 Centuripinum magistratum *codd. praeter*
CO 5 minatur COB: his minatur π 6 decreta . . . tolluntur
CO: om. *p. rell.* 10 stat. eius CO: eius stat. *pb edd.* 15
Centur. reponere CO: rep. Centur. *pb vulg.* haec Cp: hoc Ob
18 ac *pqb*: om. CO: et *vulg.* 21 Romanum CO: -orum *p. rell.*
24 laudarem illa decreta civitatem CO¹: *fort.* laudarem illa decreta,
laudarem illam civitatem 25 civium esse CO: esse civium π:
esse om. *b5*

posuisset: velim quaerere nunc ex ipso Metello, quidnam
sua vi et auctoritate mihi ex hac oratione praeciderit.
Eadem opinor omnia convenire. Neque enim, si maxime
statuae deiectae essent ego eas vobis possem iacentis osten-
5 dere; hoc uno uterer, civitatem tam gravem iudicasse
statuas C. Verris demoliendas. Hoc mihi Metellus non
eripuit; haec etiam addidit, ut quereretur, si mihi videretur,
tam iniquo iure sociis atque amicis imperari ut iis ne in
suis quidem beneficiis libero iudicio uti liceret, vos
10 rogarem ut coniecturam faceretis qualem in his rebus in
me L. Metellum fuisse putaretis, in quibus [rebus] obesse
mihi posset, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit,
in qua nihil obfuit. Sed ego Metello non irascor neque
ei suam vacationem eripio, qua ille apud omnis utitur,
15 ut nihil malitiose neque consulto fecisse videatur.

Iam igitur est ita perspicuum ut negare non possis nullam
tibi statuam voluntate cuiusquam datam, nullam pecuniam
statuarum nomine nisi vi expressam et coactam. Quo
quidem in crimine non illud solum intellegi volo, te ad
20 statuas HS viciens coegisse, sed multo etiam illud magis,
quod simul demonstratum est quantum odium in te
aratorum, quantum omnium Siculorum sit et fuerit. In
quo quae vestra defensio futura sit coniectura adsequi non
queo. ‘Oderunt Siculi; togatorum enim causa multa feci.’ 166
25 At hi quidem acerrimi inimici sunt. ‘Inimicos habeo civis
Romanos, quod sociorum commoda ac iura defendi.’ At
socii in hostium numero sese abs te habitos queruntur.

4 ego eas CO: eas ego *p vulg.* 5 iudicasse statuas CO^p: stat.
iud. *b edd.* 7 hoc Ob 9 vos rogarem CO: ut vos
rog. *p rell.* 10 his *codd.*: iis *edd. post Gruterum* 11 rebus
om. CO: ego *seclusi* 14 vacationem CO: vagat. *pq rell.*: purga-
tionem *Naug. Iord.* 20 HS viciens] ut § 141 *supra*: HS ∞ ∞ C:
HS .cxxx. milia *p* 21 demonstratum CO: -andum *p rell.* est
quantum *om.* CO¹ in te CO: *om. pb vulg.* 25 At hi *p edd.*:
At hii C: Ali V inimici CO: inimicissimique *p rell.* 27
numero sese (se *b*) abs CO^b: numeros se abs V: numero (s) abs *πk*

‘Aratores inimici sunt propter decumas.’ Quid? qui agros
 immunis liberosque arant, cur oderunt? cur Halaesini, cur
 Centuripini, cur Segestani, cur Halicyenses? Quod genus
 hominum, quem numerum, quem ordinem proferre possum
 qui te non oderit, sive civium Romanorum sive Siculorum? 5
 ut, etiamsi causas cur te oderint non possim dicere, tamen
 illud dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum
 167 vobis quoque odio esse oportere. An hoc dicere audebis,
 utrum de te aratores, utrum denique Siculi universi bene
 existiment, aut quo modo existiment, ad rem id non 10
 pertinere? Neque tu hoc dicere audebis, nec si cupias
 licebit; eripiunt enim tibi istam orationem contemnen-
 dorum Siculorum atque aratorum statuæ illæ equestres,
 quas tu paulo ante quam ad urbem venires poni inscribique
 iussisti, ut omnium inimicorum tuorum animos accusa- 15
 168 torumque tardares. Quis enim tibi molestus esset aut quis
 appellare te auderet, cum videret statuas ab negotiatoribus,
 ab aratoribus, a communi Siciliae positas? Quod est aliud
 in illa provincia genus hominum? Nullum. Ergo ab
 universa provincia, generatimque a singulis eius partibus, 20
 non solum diligitur, sed etiam ornatur. Quis hunc attingere
 audeat? Potes igitur dicere nihil tibi obesse oportere
 aratorum, negotiatorum, Siculorumque omnium testimonia,
 cum eorum nominibus in statuarum inscriptione oppositis
 omnem te speraris invidiam atque infamiam tuam posse 25

2 erant VO 4 possis bδ 6 causas VCO: causam (causa p' p
 rell. possim CO p al.: possum V 8 vobis quoque CO p al.: quoque
 vobis Vb 9 utrum negotiatores post aratores add. Garaton.:
 cf. ll. 17, 23 (§ 188 infra) 10 aut edd.: an CO (§ 144 supra) aut
 (an) quo modo existiment CO: om. V rell. 11 cupias CO: cupies
 Vp rell. 12 enim CO: om. Vpb contemnendorum . . . ara-
 torum Garat. auct. secl. Muell. 15 inimicorum V rell.: iniquorum
 CO (fort. recte; cf. i, § 19; v, § 177) 17 appellare te V: ap-
 pellaret C: appellare rell. a negot. Vb 18 ab arat. Vpb: om.
 COq Sicilia VC (corr. -ae O (§§ 114, 145, 154 supra) positas
 V: om. CO p rell. 20 a COpb: ab Vqr 22 Potest VC 23
 que om. V 25 speraris VCO: sperabis rell.

exstingere? an, quorum tu auctoritate statuas cohonestare
tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam
comprobare non potero?

Nisi forte quod apud publicanos graciosus fuisti, in ea 169
5 re spes te aliqua consolatur. Quae gratia ne quid tibi
prodesse posset ego mea diligentia perfeci; ut etiam obesse
deberet tu tua sapientia curasti. Etenim rem totam, iudices, 70
breviter cognoscite. In scriptura Siciliae pro magistro est
quidam L. Carpinatius, qui et sui quaestus causa, et fortasse
10 quod sociorum interesse arbitrabatur, bene penitus in istius
familiaritatem sese dedit. Is cum praetorem circum omnia
fora sectaretur neque ab eo umquam discederet, in eam
iam venerat [familiaritatem] consuetudinem[que] in ven-
dendis istius decretis et iudiciis transigendisque negotiis,
15 ut prope alter Timarchides numeraretur; hoc erat etiam 170
capitalior, quod idem pecunias iis qui ab isto aliquid merca-
bantur faenori dabat. Ea autem faeneratio erat eius modi,
iudices, ut etiam is quaestus huic cederet; nam quas
pecunias ferebat iis expensas quibuscum contrahebat, eas
20 aut scribae istius aut Timarchidi aut etiam isti ipsi referebat
acceptas. Idem praeterea pecunias istius extraordinarias
grandis suo nomine faenerabatur. Hic primo Carpinatius, 171
antequam in istius familiaritatem tantam pervenisset, aliquo-
tiens ad socios litteras de istius iniuriis miserat; Canuleius
25 vero, qui in portu Syracusis operas dabat, furta quoque
istius permulta nominatim ad socios perscripserat, ea quae
sine portorio Syracusis erant exportata; portum autem et
scripturam eadem societas habebat. Ita factum est ut
essent permulta quae ex societatis litteris dicere in istum et

1 tu auct. VCO: auct. tu <i>p</i> <i>rell.</i>	12 eam <i>om.</i> CO	13
consuetudinem CO: familiaritatem consuetudinemque <i>p</i> <i>rell.</i>		in
<i>om.</i> (post -em) CO	16 his CO <i>pb</i>	17 huius modi C <i>b</i>
iis <i>p</i> : is C <i>b</i> : his O	eas C (aea O): <i>om.</i> <i>rell.</i>	20 isti ipsi CO <i>b</i> :
ipsi isti <i>p</i> <i>rell.</i>	22 primo <i>om.</i> CO	23 fam. tantam CO:
tant. fam. <i>p</i> <i>rell.</i>	perveniret π	

172 proferre possemus. Verum accidit ut Carpinatius, qui iam cum isto summa consuetudine, praeterea re ac ratione coniunctus esset, crebras postea litteras ad socios de istius summis officiis in rem communem beneficiisque mitteret. Etenim cum iste omnia quaecumque Carpinatius postulabat 5 facere ac decernere solebat, tum ille etiam plura scribebat ad socios, ut, si posset, quae antea scripserat, ea plane exstingeret. Ad extremum vero, cum iste iam decedebat, eius modi litteras ad eos misit: ut huic frequentes obviam prodirent, gratias agerent, facturos se si quid imperasset 10 studiose pollicerentur. Itaque socii fecerunt vetere instituto publicanorum, non quo istum ullo honore dignum arbitrantur, sed quod sua interesse putabant se memores gratosque existimari: gratias isti egerunt, Carpinatium saepe ad se de eius officiis litteras misisse dixerunt. Iste 15 cum respondisset ea se libenter fecisse operasque Carpinati magno opere laudasset, dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis, ut diligenter caveret atque prospiceret ne quid esset in litteris sociorum quod contra caput suum aut existimationem valere posset. Itaque ille 20 multitudine sociorum remota decumanos convocat, rem defert. Statuunt illi atque decernunt ut eae litterae quibus existimatio C. Verris laederetur removerentur, operaque 174 daretur ne ea res C. Verri fraudi esse posset. Si ostendo hoc decrevisse decumanos, si planum facio hoc decreto 25 remotas esse litteras, quid exspectatis amplius? possumne magis rem iudicatam adferre, magis reum condemnatum in iudicium adducere? At quorum iudicio condemnatum! Nempe eorum quos ii qui severiora iudicia desiderant

1 accedit CO¹ (ii, i, § 4)
 7 ea quae . . . ea plane CO
p. rel. se CO: esse *p. rel.*
pb. al. (i, § 27: ii, § 28)
 caput atque exist. *pb. rel.*
 CO¹ b: decresse *pk*

6 ille etiam CO¹ b: etiam ille *pr*
 ante C 10 gratias CO¹: gratiasque
 17 magno opere C: magnopere
 20 caput suum aut exist. CO¹: suum
 22 eae C: he *Opqb* 25 decrevisse
 27 magis rem CO¹ *al.*: rem magis *b. add.*

arbitrantur res iudicare oportere [publicanorum iudicio];
 quos videlicet nunc populus iudices poscit, de quibus,
 ut eos iudices habeamus, legem ab homine non nostri
 generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo
 5 promulgatam videmus; decumani, hoc est principes et 175
 quasi senatores publicanorum, removendas de medio litteras
 censuerunt. Habeo ex iis qui adfuerunt quos producam,
 quibus hoc committam, homines honestissimos ac locuple-
 tissimos, istos ipsos principes equestris ordinis, quorum
 10 splendore vel maxime istius qui legem promulgavit oratio
 et causa nititur. Venient in medium, dicent quid statuerint;
 profecto, si recte homines novi, non mentientur; litteras
 enim communis de medio remove potuerunt, fidem suam
 et religionem remove non possunt. Ergo equites Romani,
 15 qui te suo iudicio condemnarunt, horum iudicio condemnari
 noluerunt: vos nunc utrum illorum iudicium an voluntatem
 sequi malitis, considerate.

At vide quid te amicorum tuorum studium, quid tuum ⁷²
 consilium, quid sociorum voluntas adiuvet. Dicam paulo ¹⁷⁶
 20 promptius; neque enim iam vereor ne quis hoc me
 magis accusatorie quam libere dixisse arbitretur. Si istas
 litteras non decreto decumanorum magistri removissent,
 tantum possem in te dicere quantum in litteris invenissem:
 nunc decreto isto facto litterisque remotis tantum mihi licet
 25 dicere quantum possum, tantum iudici suspicari quantum
 velit. Dico te maximum pondus auri argenti eboris pur-
 purae, plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam,
 multam Deliacam supellectilem, plurima vasa Corinthia,

1 arbitrantur (arbitrarentur *b*) res iudicari *codd. praeter CO* publ.
 iud. *secl. Bake* (Ziel. p. 194) 7 ex his *CO b* 9 istos ipsos
CO: istos *p* *rell.* 10 istius *C* *rell.*: illius *edd.* 11 nititur
CO: nitetur *p* *rell.* Venient *edd.*: veniunt *Cp* *rell.*: veniant *Ob* (*sed*
 dicent *codd. omnes*) 14 Romani qui . . . 15 condemnari *CO*¹:
 mance *rell.* Romani te suo iudicio condemnari, *mediis omissis* 16
 vos *om.* *CO* 18 At *C* *rell. praeter Ob* (*ac*) 20 promptius *CO*:
 amplius *p* *rell.*

magnum numerum frumenti, vim mellis maximam Syracusis
 exportasse; his pro rebus quod portorium non esset datum,
 litteras ad socios misisse L. Canuleium, qui in portu operas
 177 daret. Satisne magnum crimen hoc videtur? Nullum,
 opinor, maius. Qui defendet Hortensius? Postulabit ut 5
 litteras Canulei proferam? crimen eius modi nisi litteris
 confirmetur inane esse dicet? Clamabo litteras remotas
 esse de medio, decreto sociorum erepta mihi esse istius
 indicia ac monumenta furtorum. Aut hoc contendat
 numquam esse factum, aut omnia tela excipiat necesse 10
 est. Negas esse factum? Placet ista mihi defensio,
 descendo; aequa enim contentio, aequum certamen pro-
 ponitur. Producam testis, et producam pluris eodem
 tempore; quoniam tum cum actum est una fuerunt, nunc
 quoque una sint; cum interrogabuntur, obligentur non 15
 solum iuris iurandi atque existimationis periculo, sed etiam
 178 communi inter se conscientia. Si planum fit hoc ita quem
 ad modum dico esse factum, num poteris dicere, Hortensi,
 nihil in istis fuisse litteris quod Verrem laederet? Non
 modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, 20
 tantum quantum ego dicam non fuisse. Ergo hoc vestro
 consilio et gratia perfecistis, ut, quem ad modum paulo ante
 dixi, et mihi summa facultas ad accusandum daretur, et
 iudici libera potestas ad credendum.

73 Quod cum ita sit, nihil fingam tamen. Meminero me 25
 179 non sumpsisse quem accusarem, sed recepisse quos de-
 fenderem; vos ex me causam non a me prolatam, sed ad
 me delatam audire oportere; me Siculis satis esse facturum

4 crimen hoc CO : hoc crimen *p* *rell.* 5 qui defendet CO : quid
 defendit *p* *rell.* : qui id def. *edd. rec.* (i, § 116) 10 omnium
 CO : omnia mea *H. A. Koch* 11 ista mihi Cp : mihi ista *Ob* *rell.*
 12 contentio COp : conditio *p* *corr. et rell.* 13 eo tempore CO
 15 una sint Cpq *al.* : una adsint O¹ *edd.* 18 num Cp unum O¹ :
 non *b* *rell.* 23 et mihi Cp *rell.* : mihi O¹ et iudici π : iudici
 CO¹ 24 cernendum CO¹ 26 quos CO : quod *p* *rell.*

si quae cognovi in Sicilia, quae accepi ab ipsis, diligenter exposuero, populo Romano si nullius vim, nullius potentiam pertinuero, vobis si facultatem vere atque honeste iudicandi fide et diligentia mea fecero, mihimet si ne minimum
 5 quidem de meo curriculo vitae, quod mihi semper propositum fuit, decessero. Quapropter nihil est quod metuas 180 ne quid in te confingam: etiam quod laetere habes. Multa enim quae scio a te esse commissa, quod aut nimium turpia aut parum credibilia sunt, praetermittam. Tantum agam
 10 de hoc toto nomine societatis. Vt iam scire possis, quae-ram decretumne sit. Cum id invenero, quaeram remotaene sint litterae. Cum id quoque constabit, vos iam hoc me tacito intelletis: si illi qui hoc istius causa decreverunt equites Romani nunc idem in eum iudices essent, istum
 15 sine dubio condemnarent, de quo litteras eas quae istius furta indicarent et ad se missas et suo decreto remotas scirent esse. Quem igitur ab iis equitibus Romanis, qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset, is a vobis, iudices, ulla via
 20 aut ratione absolvi potest?

Ac ne forte ea, quae remota de medio atque erepta nobis 181 sunt, omnia ita condita fuisse atque ita abdita latuisse videantur ut haec diligentia, quam ego a me exspectari maxime puto, nihil eorum investigare, nihil adsequi potuerit,
 25 —quae consilio aliquo aut ratione inveniri potuerunt inventa sunt, iudices: manifestis in rebus hominem iam teneri videbitis. Nam quod in publicanorum causis vel plurimum

2 vim nullius *om. CO*
 8 a te *CO*: abs te *p. rell.*

ut iam scire possis *CO*: ut eam scire possitis *p. rell.*

invenero *s.l. p³*
 iam hoc *CO*

esse suo *CO*

Cbd, fort. recte

4 mihimet si *COpq*: mihi in eo si *rell.*
 10 nomine *codd.*: crimine *Bake, Cobet*

12 iam hoc me π : hoc *om. b* (vos iam me): me

14 et 17 eq. Rom. *secl. Bake, Kays.* 16 missas

19 via *Cpq*: vi *rell.* 20 potest *pb vulg.* (*prob. Ziel. p. 194*): potuit *CO*: poterit *Halm* (§ 105 *supra*) 22 abdite

23 haec *CO*: hac *p. rell.* 24 investigari *Cb*

26 teneri videbitis *pb vulg.* (*prob. Ziel. l.c.*): videbitis teneri *CO*

aetatis meae versor vehementerque illum ordinem observo,
 74 satis commode mihi videor eorum consuetudinem usu
 182 tractandoque cognosse. Itaque ut hoc comperi, remotas
 esse litteras societatis, habui rationem eorum annorum per
 quos iste in Sicilia fuisset; dein quaesivi, quod erat inventu 5
 facillimum, qui per eos annos magistri illius societatis
 fuissent, apud quos tabulae fuissent. Sciebam enim hanc
 magistrorum qui tabulas haberent consuetudinem esse, ut,
 cum tabulas novo magistro traderent, exempla litterarum
 ipsi habere non nollent. Itaque ad L. Vibium, equitem 10
 Romanum, virum primarium, quem reperiebam magistrum
 fuisse eo ipso anno qui mihi maxime quaerendus erat,
 primum veni. Sane homini praeter opinionem improvise
 incidi. Scrutatus sum quae potui et quaesivi omnia:
 inveni duos solos libellos a L. Canuleio missos sociis ex 15
 portu Syracusis, in quibus erat scripta ratio mensuum com-
 plurium rerum exportatarum istius nomine sine portorio:
 183 itaque obsignavi statim. *Non* erat haec ex eodem genere
 quod ego maxime genus ex sociorum litteris reperire cupie-
 bam; verum tantum inveni, iudices, quod apud vos quasi 20
 exempli causa proferre possem. Sed tamen quicquid erit
 in his libellis, quantulumcumque videbitur esse, hoc quidem
 certe manifestum erit: de ceteris ex hoc coniecturam facere
 debebitis. Recita mihi, quaeso, hunc primum libellum,
 deinde illum alterum. LIBELLI CANULEIANI. 25

Non quaero unde cccc amphoras mellis habueris, unde
 tantum Melitensium, unde L tricliniorum lectos, unde tot
 candelabra; non, inquam, iam quaero unde haec habueris,

5 dein C (domi O): deinde *p* *rell.* 6 eos CO: eosdem *p* *rell.*
 7 apud CO: et apud *pq* *al.* 11 magistratum CO 16 scripta
 ratio *codd.*: ratio scripta *b* *vulg.* mensuum *qk*: mensum *Cp* (*prob.*
Lutembacher): mensium *Ob* *edd.* (§§ 184, 188) 18 Non addidi
 (ante verum tantum l. 20): nec *Hotom.* erat haec (*sc.* ratio) *scripsi*:
 erant haec *Cb*: erat (*om.* haec) O ex eodem (ex eo dē *Cp*) genere
COp *al.*: ex eo gen. *b*: ex eo quidem genere *Halm* 22 quantu-
 lum CO¹: quantulumque *nk* 27 tantum Melitensium *cO*: tantam
 Melitensem vestem *p* *rell.*

sed quo tantum tibi opus fuerit, id quaero. Omitto de melle, sed tantumne Melitensium, quasi etiam amicorum uxores, tantum lectorum, quasi omnium istorum villas ornaturus esses? Et cum haec paucorum mensuum ratio 75
184
 5 in his libellis sit, facite ut vobis trienni totius veniat in mentem. Sic contendo, ex his parvis libellis apud unum magistrum societatis repertis vos iam coniectura adsequi posse cuius modi praedo iste in illa provincia fuerit, quam multas cupiditates, quam varias, quam infinitas habuerit,
 10 quantam pecuniam non solum numeratam, verum etiam in huiusce modi rebus positam confecerit; quae vobis alio loco planius explicabuntur. Nunc hoc attendite. His 185
 exportationibus quae recitatae sunt scribit HS $\overline{\text{LX}}$ socios perdidisse ex vicensima portori Syracusis. Pauculis igitur
 15 mensibus, ut hi pusilli et contempti libelli indicant, furta praetoris, quae essent HS $\overline{\text{XXX}}$, ex uno oppido solo exportata sunt. Cogitate nunc,—cum illa Sicilia sit, hoc est insula quae undique exitus maritimos habeat,—quid ex ceteris locis exportatum putetis, quid Agrigento, quid Lilybaeo,
 20 quid Panhormo, quid Thermis, quid Halaesa, quid Catina, quid ex ceteris oppidis, quid vero Messana, quem iste sibi locum maxime tutum esse arbitrabatur, ubi animo semper soluto liberoque erat, quod sibi iste Mamertinos delegerat ad quos omnia quae aut diligentius servanda aut occultius
 25 exportanda erant deportaret. His inventis libellis ceteri remoti et diligentius sunt reconditi; nos tamen, ut omnes intellegant hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis contenti sumus.

Nunc ad sociorum tabulas accepti et expensi, quas re- 76
186
 30 movere honeste nullo modo potuerunt, et ad amicum tuum

1 Omitto O^1q : mitto p *rell.*   2 tantumne p *rell.*: tantum O 4
 Et O^1 : *om. rell.*   mensum C : mensium *edd.*   6 libellis parvis
 O 11 in huiusmodi p (eius- O : in huiusmodi qr : huiusmodi
 in *edd.*   13 HS DC cO^1 16 . ∞ .cc. cO : duodecies p *rell.*
 22 esse O : *om. rell.*

Carpinatum revertemur. Inspiciebamus Syracusis a Carpinatio confectas tabulas societatis, quae significabant multis nominibus eos homines versuram a Carpinatio fecisse qui pecunias Verri dedissent; quod erit vobis luce clarius, iudices, tum cum eos ipsos produxero qui dederunt; 5 intellegetis enim illa tempora per quae, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt cum societatis tabulis non solum consulibus verum etiam mensibus convenire.

187 Cum haec maxime cognosceremus et in manibus tabulas haberemus, repente aspicimus lituras eius modi quasi 10 quaedam vulnera tabularum recentia. Statim suspitione offensi ad ea ipsa nomina oculos animumque transtulimus. Erant acceptae pecuniae C. VERRUCIO C. F., sic tamen ut usque ad alterum R litterae constarent integrae, reliquae omnes essent in litura; alterum, tertium, quartum, permulta 15 erant eiusdem modi nomina. Cum manifesto res flagitiosa litura tabularum atque insignis turpitudine teneretur, quaerere incipimus de Carpinatio quisnam is esset Verrucius quicum tantae pecuniae rationem haberet. Haerere homo, versari, rubere. Quod lege excipiuntur tabulae publicano- 20 rum quo minus Romam deportentur, ut res quam maxime clara et testata esse posset, in ius ad Metellum Carpinatum voco tabulasque societatis in forum defero. Fit maximus concursus hominum, et, quod erat Carpinati nota cum isto praetore societas ac faeneratio, summe expectabant omnes 25 quidnam in tabulis teneretur. Rem ad Metellum defero,

77
188

4 quod cO¹: om. *rell.* 5 iud. tum Opq: tum om. δ 9
hacc p *vulg.*: hoc O ex hec, *credo*, § 189 *infra* et Opq: et iam
vulg. 10 eius modi Ern., *Schuetz*, *auctt.*, *secl.* Kayser 13 C.
Verrucio O: a C. Verr. p *rell.* C. F. cO: om. p *rell.* 16 eiusdem
modi cO: om. *rell.* manifesto *scripsi* (manif. teneretur: cf. *Cluent.*
§ 20: manifesta *codd.* flagitiosa O: tum (tam?) flagit. *rell.*, cum
flagit. *Hotom.* 17 litura cO: om. *rell.* Sed v. Cl. Rev. xviii. 25.
Coniecerat Mueller Cum manifesto res flagitiosa atque insignis turp.
teneretur *fort. recte* 18 incepimus O 20 versari cO: aversari,
advers. rell. 22 et O: ac p *vulg.* 23 defert cO¹ 26
quidnam cO: quid p *rell.*

me tabulas perspexisse sociorum; in his tabulis magnam rationem C. Verruci permultis nominibus esse, meque hoc perspicere ex consulum mensuumque ratione, hunc Verrucium neque ante adventum C. Verris neque post decessionem
 5 quicquam cum Carpinatio rationis habuisse; postulo ut mihi respondeat qui sit is Verrucius, mercator an negotiator an arator an pecuarius, in Sicilia sit an iam decesserit. Clamare omnes ex conventu neminem umquam in Sicilia fuisse Verrucium. Ego instare ut mihi responderet quis
 10 esset, ubi esset, unde esset; cur servus societatis qui tabulas conficeret semper in Verruci nomine certo ex loco mendosus esset. Atque haec postulabam, non quo illum 189 cogi putarem oportere ut ad ea mihi responderet invitus, sed ut omnibus istius furta, illius flagitium, utriusque
 15 audacia perspicua esse posset. Itaque illum in iure metu conscientiaque peccati mutum atque exanimatum ac vix vivum relinquo, tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo; adhibentur in scribendo ex conventu viri primarii, litterae lituraeque omnes adsimulatae et expressae de tabulis
 20 in libros transferuntur. Haec omnia summa cura et dili- 190 gentia recognita et collata et ab hominibus honestissimis obsignata sunt. Si Carpinatius mihi tum respondere noluit, responde tu mihi nunc, Verres, quem esse hunc tuum paene gentilem Verrucium putes. Fieri non potest ut, quem video
 25 te praetore in Sicilia fuisse et quem ex ipsa ratione intellego locupletem fuisse, eum tu in tua provincia non cognoveris. Atque adeo, ne hoc aut longius aut obscurius esse possit,

3 mensumque c (§ 184 *supra*) 6 is Or: iste *edd.* an ne-
 negotiator cO: *om. rel.* 7 in Sic. VcO¹: ex Sic. p *rell.* 9
 quis (qui O) esset ubi esset VcO: ubi esset quis esset p *rell.* 11
 conficeret O¹: confecerit p *rell.* semper *om. V* 12 hoc O
 (§ 187 *supra*) 13 ad ea V: ea *rell.* 18 scribendo V *Arus.*
Mess.: exscribendo p *rell.* ex V: et O: de p *vulg.* (ii § 24: *Ann.*
J. Ph. xxvi, p. 420) 19 et V: *om. p rel.* 23 tu mihi nunc O:
 tu *om. V*: mihi nunc tu p*b ed. Rom.*: nunc tu mihi r 26 cogno-
 veris O¹: cognoris Vp *rell.* 27 ne hoc aut VcOp: hoc ne b *rell.*

procedite in medium atque explicate descriptionem imaginemque tabularum, ut omnes mortales istius avaritiae non iam vestigia sed ipsa cubilia videre possint. Liber explicetur. Videtis Verrucium? videtis primas litteras integras? videtis extremam partem nominis, codam illam Verrinam tamquam in luto demersam esse in litura? Sic habent se tabulae, iudices, ut videtis. Quid exspectatis, quid quaeritis amplius? Tu ipse, Verres, quid sedes, quid moraris? Nam aut exhibeas nobis Verrucium necesse est aut te Verrucium esse fateare. 10

Laudantur oratores veteres, Crassi illi et Antonii, quod crimina diluere dilucide, quod copiose reorum causas defendere solerent: nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam praestiterunt. Nemo enim tum ita peccabat ut defensionis locum non relinqueret; nemo ita vivebat ut nulla eius vitae pars summae turpitudinis esset expers; nemo ita in manifesto peccato tenebatur ut, cum impudens fuisset in facto, tum impudentior videretur si negaret. Nunc vero quid faciat Hortensius? avaritiaene crimina frugalitatis laudibus deprecetur? At hominem flagitiosissimum libidinosis- 20
simum nequissimumque defendit. An ab hac eius infamia nequitia vestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? At homo inertior, ignavior, magis vir inter mulieres, impura inter viros muliercula proferri non potest. At mores commodi. Quis contumacior, 25
quis inhumanior, quis superbior? At haec sine cuiusquam malo. Quis acerbior, quis insidiosior, quis crudelior unquam fuit? In hoc homine atque in eius modi causa

1 atque *VcO*: *om. p* *rell.* 2 mortales *om. V* 3 Liber explicetur *c*: liber explicatur *pq*, *punctis subscr. r*: *om. Vb*: *del. edd.*
4 litteras primas *V* 5 extr. part. nominis *del. Hartman* codam *Vcp*: quodam *Ob*: caudam *k* Verrinam *Maius e V* (*Verrisnam*): *Verris p* *rell.* 11 Laudantur *V* 13 solerent *cO*: solebant *p* *rell.* 15 tum ita *p* *rell.*: ita tum *O*: ita *om. b* 17 peccatu *Gell.* 19 Hortensius patronus *O*; *sed v. Gell. vii.* 16 21 illius *O* 22 ac nequitia *Muell.*: infam. nequissima *k* nostros *O*

quid facerent omnes Crassi et Antonii? Tantum, opinor,
 Hortensi: ad causam non accederent neque in alterius
 impudentia sui pudoris existimationem amitterent. Liberi
 enim ad causas solutique veniebant, neque committebant
 5 ut, si impudentes in defendendo esse noluissent, ingrati
 in deserendo existimarentur.

2 ad causam *cO*¹: ad hanc causam *p* *rell.*
 bant *p*² *s.l.*

4 neque committe-
 5 voluissent *cOq* *al.*

M. TVLLI CICERONIS
ACTIONIS IN C. VERREM
SECVNDAE

LIBER TERTIVS

DE FRVMENTO

- ^I OMNES qui alterum, iudices, nullis impulsu inimicitiiis,
^I nulla privatim laesi iniuria, nullo praemio adducti in iudi-
cium rei publicae causa vocant providere debent non solum
quid oneris in praesentia tollant, sed quantum in omnem
vitam negoti suscipere conentur. Legem enim sibi ipsi ⁵
dicunt innocentiae continentiae virtutumque omnium qui ab
altero rationem vitae repossunt, atque eo magis si id, ut
ante dixi, faciunt nulla re commoti alia nisi utilitate communi.
- ² Nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum ac
peccata reprehendat, quis huic ignoscat si qua in re ipse ab ¹⁰
religione officii declinarit? Quapropter hoc etiam magis ab
omnibus eius modi civis laudandus ac diligendus est, quod
non solum ab re publica civem improbum removet, verum
etiam se ipsum eius modi fore profitetur ac praestat ut sibi
non modo communi voluntate virtutis atque officii, sed ¹⁵
etiam vi quadam magis necessaria recte sit honesteque
³ vivendum. Itaque hoc, iudices, ex homine clarissimo atque
eloquentissimo, L. Crasso, saepe auditum est, cum se nullius

⁴ sed *VHO*¹: sed etiam *p* *rell.* (i, § 106; *Am. J. Ph.* xxvi,
p. 412) ⁶ dicunt *VHcO*: indicunt *p* *rell.* continentiae *Vp*
rell.: *om.* *HcO* ¹⁰ ab *VHπ* *rell.*: a *O¹k* ¹² qui *δ* ¹³ ab
VHπk: a *cO* ¹⁶ vi *H*: in *O*: ut *c* *rell.* ¹⁷ atque *eloq.*
om. *O¹*

rei tam paenitere diceret quam quod C. Carbonem umquam
in iudicium vocavisset; minus enim liberas omnium rerum
voluntates habebat, et vitam suam pluribus quam vellet
observari oculis arbitrabatur. Atque ille his praesidiis
5 ingeni fortunaeque munitus tamen hac cura continebatur,
quam sibi nondum confirmato consilio sed ineunte aetate
susceperat, cum minus etiam praecipitur eorum virtus et
integritas qui ad hanc rem adulescentuli, quam qui iam
firmata aetate descendunt. Illi enim, ante quam potue-
10 runt existimare quanto liberior vita sit eorum qui neminem
accusarint, gloriae causa atque ostentationis accusant: nos
qui iam et quid facere et quantum iudicare possemus
ostendimus, nisi facile cupiditates nostras teneremus, num-
quam ipsimet nobis praecideremus istam licentiam liberta-
15 temque vivendi.

Atque ego hoc plus oneris habeo quam qui ceteros ²
accusarunt,—si onus est id appellandum quod cum laetitia ⁴
feras ac voluptate: verum tamen ego hoc amplius suscepi
quam ceteri quod ita postulatur ab hominibus ut his
20 abstineant maxime vitiis in quibus alterum reprehenderint.
Furem aliquem aut rapacem accusaris: vitanda tibi semper
erit omnis avaritiae suspicio. Maleficum quempiam addu-
xeris aut crudelem: cavendum erit semper ne qua in re
asperior aut inhumanior fuisse videare. Corruptorem,
25 adulterum: providendum diligenter ne quod in vita vesti-

6 consilio confirmato *O fort. recte* (confirm. sc. sibi: cf. *De Repub.*
§ 30; *Cluent.* § 13)

7 cum scripsi: quo codd. (e quom, credo):
quamquam *Bake, Koch, Mueller* precipitur *H*: percip. *cO*: per-
spicitur *rell. cdd.*

8 Verba quam qui iam firmata aetate *abesse*
malim; cf. *J. J. Hartman, Mnemosyne*, xl, p. 450

12 quantum
iudicare scripsi: quantulum dicere *cO* (credo ex quantūiudicare):
quantulum iudicare *rell. praeter H* (quantulum, *omissis reliquis*)

16
ego hoc *HO*: hoc ego *p rell.* (v, § 179)

18 voluptate *p rell.*:
voluntate *HOq*

19 hominibus *HcO*¹: omnibus *p rell.* ut his
abstineant *HcO*: ut ab his se abstineant *p rell.*

20 reprehenderint *HcO*: -erunt *p rell.* 24 immanior *O*¹: humanior *H corr.*

gium libidinis appareat: omnia postremo quae vindicaris in altero tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is qui, quod in altero vitium reprehendit, in eo ipse reprehenditur. Ego in uno homine omnia vitia quae possunt in 5 homine perduto nefarioque esse reprehendo; nullum esse dico indicium libidinis sceleris audaciae quod non in istius unius vita perspicere possitis. Ergo in isto reo legem hanc mihi, iudices, statuo, vivendum ita esse ut isti non modo factis dictisque omnibus, sed etiam oris oculorumque illa 10 contumacia ac superbia quam videtis, dissimillimus esse ac semper fuisse videar. Patior, non moleste fero, iudices, eam vitam quae mihi sua sponte antea iucunda fuerit nunc iam mea lege et condicione necessariam quoque futuram.

3 Et in hoc homine saepe a me quacris, Hortensi, quibus 15
6 inimicitiis aut qua iniuria adductus ad accusandum descenderim? Mitto iam rationem officii mei necessitudinisque Siculorum: de ipsis tibi inimicitiis respondeo. An tu maiores ullas inimicitias putas esse quam contrarias hominum sententias ac dissimilitudines studiorum ac voluntatum? 20 Fidem sanctissimam in vita qui putat, potest ei non inimicus esse qui quaestor consulem suum consiliis commissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? Pudorem ac pudicitiam qui colit, potest animo aequo istius cotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? Qui 25 religiones deorum immortalium retinere vult, ei qui fana spoliari omnia, qui ex tensarum orbitis praedari sit ausus, inimicus non esse qui potest? Qui iure aequo omnis putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet 30

4 is *om.* O¹ reprehenditur *HcOk*: *depreh.* *pr* *prob.* *Lutembacher*
7 istius unius *HcO* (ii, § 67; § 23 *infra*): unius istius *p* *rell.* 8
Ergo *Ernesti*: ego *codd.* 9 mihi iudices *Oπ*: iudices mihi *H al.*
12 Patiar *p* fero *HcO*¹: *om.* *p* *rell.* 13 sua *om.* *πk* 20 ac
HO: et *rell.* 24 ac *HOπ*: et *rell.*

varietatem libidinemque decretorum tuorum? qui sociorum
 iniuriis provinciarumque incommodis doleat, is in te non
 expilatione Asiae, vexatione Pamphyliae, squalore et lacrimis
 Siciliae concitetur? qui civium Romanorum iura ac liberta-
 5 tem sanctam apud omnis haberi velit, is non tibi plus
 etiam quam inimicus esse debeat, cum tua verbera, cum
 securis, cum cruces ad civium Romanorum supplicia fixas
 recordetur? An si qua in re contra rem meam decrevisset 7
 aliquid iniuria, iure ei me inimicum esse arbitrare: cum
 10 omnia contra omnium bonorum rem causam rationem utili-
 tatem voluntatemque fecerit, quaeris cur ei sim inimicus
 cui populus Romanus infestus est? qui praesertim plus
 etiam quam pars virilis postulat pro voluntate populi
 Romani oneris ac muneris suscipere debeam. Quid? illa 4
 15 quae leviora videntur esse non cuiusvis animum possunt
 movere, quod ad tuam ipsius amicitiam ceterorumque
 hominum magnorum atque nobilium faciliorem aditum
 istius habet nequitia et audacia quam cuiusquam nostrum
 virtus et integritas? Odistis hominum novorum industriam,
 20 despicitis eorum frugalitatem, pudorem contemnitis, inge-
 nium vero et virtutem depressam exstinctamque cupitis:
 Verrem amatis! Ita credo: si non virtute, non industria, 8
 non innocentia, non pudore, non pudicitia, at sermone, at
 litteris, at humanitate eius delectamini. Nihil eorum est,
 25 contraque sunt omnia cum summo dedecore ac turpitudine
 tum singulari stultitia atque inhumanitate oblita. Huic
 homini si cuius domus patet, utrum ea patere an hiare
 ac poscere aliquid videtur? Hunc vestri ianitores, hunc
 cubicularii diligunt; hunc liberti vestri, hunc servi ancillae-
 30 que amant; hic cum venit extra ordinem vocatur; hic

5 haberi velit *HcO*: habere volt πk 8 decrevisset *HO*: de-
 cresset *p* *rell.*   9 me ei δ arbitrare *Hotom.*: arbitrarer *codd.*
 12 est *HO*: sit *p* *rell.*   15 cuivis *O*   17 hominum magnorum
HcO: omnium maiorum *p* *rell.*   19 industriam *HcO*: -as *p* *rell.*

solus introducitur; ceteri saepe frugalissimi homines excluduntur. Ex quo intellegi potest eos vobis esse carissimos qui ita vixerint ut sine vestro praesidio salvi esse non possint. Quid? hoc cuiquam ferendum putas esse, nos ita vivere in pecunia tenui ut prorsus nihil acquirere velimus, ut dignitatem nostram populique Romani beneficia non copiis sed virtute tueamur, istum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circumfluere atque abundare? huius argento dominia vestra, huius signis et tabulis forum comitiumque ornari, praesertim cum vos vestro Marte his rebus omnibus abundetis? Verrem esse qui vestras villas suis manubiis ornet? Verrem esse qui cum L. Mummio certet, ut pluris hic sociorum urbis quam ille hostium spoliasset videatur, pluris hic villas ornamentis fanorum quam ille fana spoliis hostium ornasse? Et is erit ob eam rem vobis carior ut ceteri libentius suo periculo vestris cupiditatibus serviant?

Verum haec et dicentur alio loco et dicta sunt: nunc proficiscemur ad reliqua, si pauca ante fuerimus a vobis, iudices, deprecari. Superiore omni oratione perattentos vestros animos habuimus: id fuit nobis gratum admodum. Sed multo erit gratius si reliqua voletis attendere, propterea quod in his omnibus quae antea dicta sunt erat quaedam ex ipsa varietate ac novitate rerum et criminum delectatio, nunc tractare causam instituimus frumentariam, quae magnitudine iniuriae et re criminibus ceteris antecellet, iucunditatis in agendo et varietatis minus habebit. Vestra autem auctoritate et prudentia dignissimum est, iudices, in audiendi diligentia non minus religioni tribuere quam

3 vixerint *O*¹ *edd.*: vixerunt *Hp* *rell.* 4 putas *s.l.* *p*² 9 dominia vestra *Hc*: domum nostram *O*¹, in *mg.* *m.* 1 damna, *suprascr.* domina: domos vestras *m.* 2, ut *rell.* domus *v.* *p*¹ 14 hic villas *HO*¹: hic solus villas *p* *rell.* 18 et dicentur *HcO*: dicentur *p* *rell.* 19 erimus *δ* 24 ex ipsa *O*: ex iis, ex his *p* *rell.* nobilitate *cO* 26 et re *cO*: fere *pO*²: et re fere *vulg.* antecellet *O*: -it *p* *rell.* 28 in audiendi diligentia *cO*¹: in audiendo diligentiam *O*² *rell.*

voluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda haec 11
vobis proponite, iudices, vos de rebus fortunisque Siculorum
omnium, de civium Romanorum qui arant in Sicilia bonis,
de vectigalibus a maioribus traditis, de vita victuque populi
5 Romani cognituros: quae si magna atque adeo maxima
vobis videbuntur, quam varie et quam copiose dicantur
exspectare nolite.

Neminem vestrum praeterit, iudices, omnem utilitatem
opportunitatemque provinciae Siciliae, quae ad commoda
10 populi Romani adiuncta sit, consistere in re frumentaria
maxime; nam ceteris rebus adiuvamur ex illa provincia,
hac vero alimur ac sustinemur. Ea causa tripertita, iudices, 12
erit in accusatione; primum enim de decumano, deinde
de empto dicemus frumento, postremo de aestimato.

15 Inter Siciliam ceterasque provincias, iudices, in agrorum 6
vectigalium ratione hoc interest, quod ceteris aut impositum
vectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis
et plerisque Poenorum quasi victoriae praemium ac poena
belli, aut censoria locatio constituta est, ut Asiae lege Sem-
20 pronia: Siciliae civitates sic in amicitiam fidemque acce-
pimus ut eodem iure essent quo fuissent, eadem condicione
populo Romano parerent qua suis antea paruissent. Per 13
paucae Siciliae civitates sunt bello a maioribus nostris
subactae; quarum ager cum esset publicus populi Romani
25 factus, tamen illis est redditus; is ager a censoribus locari
solet. Foederatae civitates duae sunt, quarum decumae
venire non soleant, Mamertina et Tauromenitana, quinque
praeterea sine foedere immunes [civitates] ac liberae, Cen-

1 voluntati O¹   3 omnium om. O   4 victu vitaque O (Am.
J. Ph. xxviii, p. 141)   6 videbuntur O¹: videntur p rel.   11 nam
cO: in rel.   12 haec causa π (ac sustinemur haec causa tri. p²
s.l., om. k)   13 enim om. O   16 ratione cOk: rationes p rel.
20 accepimus codd.: recepimus vulg.   22 ante O¹ (§ 24 infra)
23 sunt codd.: superiori O¹: sunt superiore Muell.   26 sunt duae O
28 civitates om. O, secl. Kayser

turipina, Halaesina, Segestana, Halicyensis, Panhormitana ;
 praeterea omnis ager Siciliae civitatum decumanus est,
 itemque ante imperium populi Romani ipsorum Siculorum
 14 voluntate et institutis fuit. Videte nunc maiorum sapien-
 tiam, qui cum Siciliam tam opportunum subsidium belli 5
 atque pacis ad rem publicam adiunxissent, tanta cura
 Siculos tueri ac retinere voluerunt ut non modo eorum
 agris vectigal novum nullum imponerent, sed ne legem
 quidem venditionis decumarum neve vendundi aut tempus
 aut locum commutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem 10
 in Sicilia, denique ut lege Hieronica venderent. Voluerunt
 eos in suis rebus ipsos interesse, eorumque animos non
 modo lege nova sed ne nomine quidem legis novo commo-
 15 veri. Itaque decumas lege Hieronica semper vendundas
 censuerunt, ut iis iucundior esset muneris illius functio, si 15
 eius regis qui Siculis carissimus fuit non solum instituta
 commutato imperio, verum etiam nomen maneret. Hoc
 iure ante Verrem praetorem Siculi semper usi sunt : hic
 primus instituta omnium, consuetudinem a maioribus tra-
 ditam, condicionem amicitiae, ius societatis convellere et 20
 commutare ausus est.

7
 16 Qua in re primum illud reprehendo et accuso, cur in re
 tam vetere, tam usitata quicquam novi feceris. Ingenio
 aliquid adsecutus es? Tot homines sapientissimos et cla-
 rissimos, qui illam provinciam ante te tenuerunt, prudentia 25
 consilioque vicisti? Est tuum, est ingeni diligentiaeque
 tuae : do hoc tibi et concedo. Scio te Romae, cum praetor
 esses, edicto tuo possessiones hereditatum a liberis ad
 alienos, a primis heredibus ad secundos, a legibus ad libi-
 dinem tuam transtulisse ; scio te edicta superiorum omnium 30
 correxisse et possessiones hereditatum non secundum eos

4 sap. maiorum O   9 neve *codd.* : nec *Muell.*   13 novo
codd. praeter O (nove) : novae *Mueller*   14 Itaque O : ita *p. vell.*
 23 vetere *Opqk* : veteri *δ* (*Div.* § 5.   24 et clarissimos *cO* : om. *vell.*

qui proferrent, sed secundum eos qui dicerent testamentum factum dedisse; easque res novas abs te prolatas et inventas magno tibi quaestui fuisse scio; eundemque te meminī censorias quoque leges in sartis tectis exigendis tollere et
 5 commutare, ne is redimeret cuius res esset, ne pupillo tutores propinquire consulerent quo minus fortunis omnibus everteretur; exiguam diem praefinire operi qua ceteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem observares. Quam ob rem novam legem te in de- 17
 10 cumis statuiste non miror, hominem in edictis praetoriis, in censoriis legibus tam prudentem, tam exercitatum,—non, inquam, miror te aliquid excogitasse; sed quod tua sponte iniussu populi sine senatus auctoritate iura provinciae Siciliae mutaveris, id reprehendo, id accuso. L. Octavio 18
 15 et C. Cottae consulibus senatus permisit ut vini et olei decumas et frugum minutarum, quas ante quaestores in Sicilia vendere consueverant, Romae venderent, legemque his rebus quam ipsis videretur dicerent. Cum locatio fieret, publicani postularunt quasdem res ut ad legem adde-
 20 rent neque tamen a ceteris censoriis legibus recederent. Contra dixit is qui casu tum Romae fuit, tuus hospes, Verres,—hospes, inquam, et familiaris tuus,—Sthenius hic Thermitanus. Consules causam cognorunt; cum viros primarios atque amplissimos civitatis multos in consilium
 25 advocassent, de consili sententia pronuntiarunt se lege Hieronica vendituros. Itane vero? Prudentissimi viri summa auctoritate praediti, quibus senatus legum dicendarum in locandis vectigalibus omnem potestatem permis-
 30 recusante cum amplificatione vectigalium nomen Hiero-

10 pr. O (= praetoris: i, § 106: *infra* §§ 25, 66)

veris O: mutaris *rell.*

16 ante O¹: ante te *rell.* (§ 43 *infra*)

dicerent cO¹: edicerent *p* *rell.*

21 is om. O

14 muta-

18

23 cognorunt

O: cognoverunt *rell.*

29 Romanus idem om. O

nicae legis mutare noluerunt: tu, homo minimi consili,
 nullius auctoritatis, iniussu populi ac senatus, tota Sicilia
 recusante, cum maximo detrimento atque adeo exitio ve-
 20 ctigalium totam Hieronicam legem sustulisti? At quam
 legem corrigit, iudices, atque adeo totam tollit! Acutissime 5
 ac diligentissime scriptam, quae lex omnibus custodiis sub-
 iectum aratorem decumano tradidit, ut neque in segetibus
 neque in areis neque in horreis neque in amovendo neque
 in exportando frumento grano uno posset arator sine
 maxima poena fraudare decumanum. Scripta lex ita dili- 10
 genter est ut eum scripsisse appareat qui alia vectigalia non
 haberet, ita acute ut Siculum, ita severe ut tyrannum; qua
 lege Siculis tamen arare expediret; nam ita diligenter con-
 stituta sunt iura decumano ut tamen ab invito aratore plus
 decuma non possit auferri. 15

21 Cum haec essent ita constituta, Verres tot annis atque
 adeo saeculis tot inventus est qui haec non commutaret
 sed everteret, eaque quae iam diu ad salutem sociorum
 utilitatemque rei publicae composita comparataque essent
 ad suos improbissimos quaestus converteret; qui primum 20
 certos instituerit nomine decumanos, re vera ministros ac
 satellites cupiditatum suarum, per quos ostendam sic pro-
 vinciam per triennium vexatam atque vastatam, iudices, ut
 eam multis annis multorum innocentia sapientiaque recreare
 9 nequeamus. Eorum omnium qui decumani vocabantur 25
 22 princeps erat Q. ille Apronius, quem videtis; de cuius
 improbitate singulari gravissimarum legationum querimo-
 nias audivistis. Aspicite, iudices, vultum hominis et
 aspectum, et ex ea contumacia quam hic in perditis rebus

4 tum totam *O*¹: *fort.* tu totam (totam totam *M* = *C*) 6 et
 dilig. *O* § 143: lex *cO*: *om.* *vell.* 8 neque *post* horreis *om.* *O*
 9 exportando *Vcp al.*: asportando *O* 14 decumano *VcO*: de-
 cumani *p vell.* 15 posset *O*¹ 16 ita essent *V* 18 verteret
V 19 utilitatemque *V*¹*O*: utilitatem *p al.* 21 institueret *π*
 25 omnium *om.* *V* 28 audivistis *O*: audistis *p vulg.*

retinet illos eius spiritus Siciliensis quos fuisse putetis
 [cogitate ac] recordamini. Hic est Apronius quem in pro-
 vincia tota Verres, cum undique nequissimos homines con-
 quisisset, et cum ipse secum sui similis duxisset non parum
 5 multos, nequitia luxuria audacia sui simillimum iudicavit ;
 itaque istos inter se perbreui tempore non res, non ratio, non
 commendatio aliqua, sed studiorum turpitudine similitudineque
 coniunxit. Verris mores improbos impurosque nostis : 23
 fingite vobis si potestis, aliquem qui in omnibus isti rebus
 10 par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit ; is
 erit Apronius ille qui, ut ipse non solum vita sed corpore
 atque ore significat, immensa aliqua vorago est aut gurgis
 vitiorum turpitudinumque omnium. Hunc in omnibus
 stupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris
 15 conviviis principem adhibebat ; tantamque habet morum
 similitudo coniunctionem atque concordiam ut Apronius,
 qui aliis inhumanus ac barbarus, isti uni commodus ac
 disertus videretur ; ut quem omnes odissent neque videre
 vellent, sine eo iste esse non posset ; ut cum alii ne con-
 20 viviis quidem isdem quibus Apronius, hic isdem etiam
 poculis uteretur ; postremo ut odor Aproni taeterrimus oris
 et corporis,—quem, ut aiunt, ne bestiae quidem ferre
 possent,—uni isti suavis et iucundus videretur. Ille erat
 in tribunali proximus, in cubiculo solus, in convivio do-
 25 minus, ac tum maxime cum accubante praetextato praetoris
 filio saltare in convivio nudus coeperat. Hunc, uti dicere
 institui, principem Verres ad fortunas aratorum vexandas
 diripiendasque esse voluit : huius audaciae nequitiae crude-

10
24

2 recordamini VO : cogitate ac recordamini p *rell.* 4 et om.
 V 9 vobis si potestis aliquem V et *pler.* (si pot. vobis aliq. p) :
 vobis aliq. si pot. O istis VO 11 sed cO : sed etiam *rell.* (iii,
 §§ 1, 56) 12 aut p *vulg.* : ac *cod. Vrs.* : et *Halm* (v, §§ 34, 64)
 26 saltare in convivio O (*prob. Ziel. p.* 195) : in conv. salt. p *rell.*
 (*Deiot.* § 26) nudus om. *πk* 27 ad fortunas cO : ad evertendas
 fortunas p *rell.*

litati fidelissimos socios optimosque civis scitote hoc praetore traditos, iudices, atque addictos fuisse novis institutis et edictis, tota Hieronica lege, quem ad modum antea dixi, reiecta ac repudiata.

- 25 Primum edictum, iudices, audite praeclarum : Quantum decumanus edidisset aratorem sibi decumae dare oportere, ut tantum arator decumano dare cogeretur. Quo modo? Quantum poposcerit Apronius, dato. Quid est hoc? utrum praetoris institutum in socios an in hostis victos insani edictum atque imperium tyranni? Ego tantundem dabo 10 quantum ille poposcerit? poscet omne quantum exaravero. Quid omne? plus immo etiam, inquit, si volet. Quid tum? quid censes? Aut dabis aut contra edictum fecisse damnabere. Per deos immortalis, quid est hoc? veri enim simile 26 non est. Sic mihi persuadeo, iudices, tametsi omnia in 15 istum hominem convenire putetis, tamen hoc vobis falsum videri. Ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret, tamen adfirmare non auderem, si haec edicta non ex ipsius tabulis totidem verbis recitare possem, sicuti faciam. Da, quaeso, scribae, recitet ex codice professionem. Recita. EDICTVM 20 DE PROFESSIONE. Negat me recitare totum; nam id significare nutu videtur. Quid praetereo? an illud, ubi caves tamen Siculis et miseros respicis aratores? dicis enim te in decumanum, si plus abstulerit quam debitum sit, in octuplum iudicium daturum. Nihil mihi placet praetermitti; 25 recita hoc quoque quod postulat totum. Recita. EDICTVM DE IVDICIO IN OCTVPLVM. Iudicio ut arator decumanum

3 antea *Opq*: ante *I'* ii, § 82; § 12 *supra*) 4 ac *I'*: et *p* *rell*.
 5 audite iudices *O* (§ 80 *infra*) 10 tantundem dabo *I'* (*cf.* § 201
infra): tantum dem *p* *Lamb. edd.*: tantundem *rell*. 14 enim
 simile *VcO*: simile enim *p* *rell*. 20 scribae: recitet *edd.* *praeter*
Muellerum ex codice professione .r. edictum de professionem *I'*:
 profess. recita *om.* *O*: *lacunam habent* π 25 daturum *I'O*:
 daturum esse *rell.* *prob. Zielinski, p. 195*) 26 .R. = Recita) *I'p*²:
om. *O* *rell.* .R. edictum de iudicio in octuplum, ut *I'*, ita *suppl. in*
vers. vac. p² q²)

persequatur? Miserum atque iniquum! Ex agro homines traducis in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem atque iudicium? Cum omnibus in aliis vectigalibus, Asiae Macedoniae Hispaniae 5 Galliae Africae Sardiniae, ipsius Italiae quae vectigalia sunt —cum in his, inquam, rebus omnibus publicanus petitor ac pignerator, non ereptor neque possessor soleat esse, tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas quae omnibus 10 aliis essent contraria? Vtrum est aequius, decumanum petere an aratorem repetere? iudicium integra re an perdita fieri? eum qui manu quaesierit, an eum qui digito sit licitus possidere? Quid? qui singulis iugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt,—quo in numero magnus ante te 15 praetorem numerus ac magna multitudo Siculorum fuit,—quid facient cum dederint Apronio quod poposcerit? relinquent arationes, relinquent Larem familiarem suum? venient Syracusas, ut te praetore videlicet aequo iure Apronium, delicias ac vitam tuam, iudicio recuperatorio 20 persequantur? Verum esto: reperietur aliqui fortis et 28 experiens arator, qui, cum tantum dederit decumano quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat et poenam octupli persequatur: exspecto vim edicti, severitatem praetoris: faveo aratori, cupio octupli damnari Apronium. Quid 25 tandem postulat arator? nihil nisi ex edicto iudicium in octuplum. Quid Apronius? non recusat. Quid praetor? iubet recuperatores reicere. ‘Decurias scribamus.’ Quas decurias? ‘de cohorte mea reicies,’ inquit. ‘Quid? ista cohors quorum hominum est?’ Volusi haruspis et 30 Corneli medici et horum canum quos tribunal meum vides

2 traducis *VOpq*: miserum . . . traduci *vulg.* rusticarum
rerum *O* 6 omnibus *om. V* aut *O¹ Mueller* 12 sit
licitus *Vq* (*prob. Zicl. l.c.*): licitus sit *rell.* 15 ac *VO*: *om. p. rell.*
20 aliqui *VO*: aliquis *p. rell.* 27 exscribamus *cO* 28 cohors
ista *V*

- lambere; nam de conventu nullum umquam iudicem nec recuperatorem dedit; iniquos decumanis aiebat omnis esse qui ullam agri glebam possiderent. Veniendum erat ad eos contra Apronium qui nondum Aproniani convivii crapulam
 12 exhalassent. O praeclarum et commemorandum iudicium! 5
 o severum edictum! o tutum perfugium aratorum!
- 29 Atque ut intellegatis cuius modi ista iudicia in octuplum, cuius modi istius de cohorte recuperatores existimati sint, sic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licentia permissa ut tantum ab aratore quantum poposcisset au- 10
 ferret, plus quam deberetur poposcisse? Considerate cum vestris animis vosmet ipsi ecquem putetis, praesertim cum id non solum avaritia sed etiam imprudentia accidere potuerit. Multos necesse est. At ego omnis dico plus, ac multo plus, quam decumam abstulisse. Cedo mihi unum 15
 ex triennio praeturae tuae qui octupli damnatus sit. Damnatus? immo vero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. Nemo erat videlicet aratorum qui iniuriam sibi factam queri posset, nemo decumanorum qui grano amplius sibi quam deberetur deberi professus esset. Immo 20
 vero contra rapiebat et asportabat quantum a quoque volebat Apronius, omnibus autem locis aratores spoliati ac vexati querebantur; neque tamen ullum iudicium reperietur.
- 30 Quid est hoc? Tot viri fortes honesti gratiosi, tot Siculi, tot equites Romani, ab homine nequissimo ac turpissimo 25
 laesi poenam octupli sine ulla dubitatione commissam non persequabantur? Quae causa, quae ratio est? una illa, iudices, quam videtis, quod ultro etiam inlusos se et inrisos

2 aiebat omnis esse *V*: esse aiebat omnes esse *O*: esse aiebat omnes *ck* (*non p*): omnes dicebat esse *π* 4 nondum *VO*: nondum etiam *p* *rell.* 9 decumanum putatis *O* 13 avaritia *VCO*: sine avaritia *p* *rell.* 14 ac multo plus *VCO*: *om. rell. habet p* omnis plus quam dec. abst. *mediis omissis* 15 decumam *VO*: -as *p* *rell.* 20 sibi quam *Vp* *rell.*: quam sibi *O* 24 tot *ante viri CO*: *om. rell.* 28 irrisos *COk*: irritos *p* *rell.*

ab iudicio discessuros videbant. Etenim quod esset iudicium, cum ex Verris turpissimo flagitiosissimoque comitatu tres recuperatorum nomine adsedissent adseculae istius, non a patre ei traditi sed a meretricula commendati?

- 5 Ageret videlicet causam arator; nihil sibi frumenti ab 31
Apronio relictum, bona sua etiam direpta, se pulsatum verberatumque diceret; conferrent viri boni capita, de comissione loquerentur inter se ac de mulierculis, si quas a praetore abeuntis possent deprehendere; res agi videretur.
10 Surrexisset Apronius, nova dignitas publicani, non ut decumanus squaloris plenus ac pulveris, sed unguentis oblitus, vino vigilisque languidus; omnia primo motu ac spiritu suo vini unguenti corporis odore compleret. Dixisset haec quae volgo dicere solebat, non se decumas emisse,
15 sed bona fortunasque aratorum, non se decumanum esse Apronium, sed Verrem alterum dominum illorum ac tyrannum. Quae cum dixisset, illi viri optimi de cohorte istius recuperatores non de absolvendo Apronio deliberarent, sed quaererent ecquo modo petitozem ipsum Apronio con-
20 demnare possent.

- Hanc tu licentiam diripiendorum aratorum cum decumanis, hoc est cum Apronio permisisses, ut quantum vellet posceret, quantum poposcisset auferret, hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas, habuisse te edictum recuperatores daturum in octuplum? Si mehercule ex omni
25 copia conventus Syracusani, splendidissimorum honestissimorumque hominum, faceres potestatem aratori non modo reiciendi sed etiam sumendi recuperatores, tamen hoc novum genus iniuriae ferre nemo posset, te, cum tuos
30 omnis fructus publicano tradidisses et rem de manibus

17 viri optimi] optiliu O: viri auct. Halm. secl. Kays. 19
condemnare possent cOq: condemnarent pk 25 in octuplum
daturum O mehercules O (§ 46 infra) 26 hon. hominum cO:
hom. hon. p rell. 28 tamen codd. praeter O (iam)

lambere; nam de conventu nullum umquam iudicem nec recuperatorem dedit; iniquos decumanis aiebat omnis esse qui ullam agri glebam possiderent. Veniendum erat ad eos contra Apronium qui nondum Aproniani convivii crapulam
 12 exhalassent. O praeclarum et commemorandum iudicium! 5
 o severum edictum! o tutum perfugium aratorum!

29 Atque ut intellegatis cuius modi ista iudicia in octuplum, cuius modi istius de cohorte recuperatores existimati sint, sic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licentia permissa ut tantum ab aratore quantum poposcisset au- 10
 ferret, plus quam deberetur poposcisse? Considerate cum vestris animis vosmet ipsi ecquem putetis, praesertim cum id non solum avaritia sed etiam imprudentia accidere potuerit. Multos necesse est. At ego omnis dico plus, ac multo plus, quam decumam abstulisse. Cedo mihi unum 15
 ex triennio praeturae tuae qui octupli damnatus sit. Damnatus? immo vero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. Nemo erat videlicet aratorum qui iniuriam sibi factam queri posset, nemo decumanorum qui grano amplius sibi quam deberetur deberi professus esset. Immo 20
 vero contra rapiebat et asportabat quantum a quoque volebat Apronius, omnibus autem locis aratores spoliati ac vexati querebantur; neque tamen ullum iudicium reperietur.

30 Quid est hoc? Tot viri fortes honesti gratiosi, tot Siculi, tot equites Romani, ab homine nequissimo ac turpissimo 25
 laesi poenam octupli sine ulla dubitatione commissam non persequabantur? Quae causa, quae ratio est? una illa, iudices, quam videtis, quod ultro etiam inlusos se et inrisos

2 aiebat omnis esse *V*: esse aiebat omnes esse *O*: esse aiebat omnes *ck* (*non p*): omnes dicebat esse *π* 4 nondum *VO*: nondum etiam *p* *rell.* 9 decumanum putatis *O* 13 avaritia *VcO*: sine avaritia *p* *rell.* 14 ac multo plus *VcO*: *om. rell. habet p* omnis plus quam dec. abst. *mediis omissis* 15 decumam *VO*: -as *p* *rell.* 20 sibi quam *Ip* *rell.*: quam sibi *O* 24 tot *ante viri cO*: *om. rell.* 28 irrisos *cOk*: irritos *p* *rell.*

ab iudicio discessuros videbant. Etenim quod esset iudicium, cum ex Verris turpissimo flagitiosissimoque comitatu tres recuperatorum nomine adsedissent adseculae istius, non a patre ei traditi sed a meretricula commendati? 5 Ageret videlicet causam arator; nihil sibi frumenti ab 31 Apronio relictum, bona sua etiam direpta, se pulsatum verberatumque diceret; conferrent viri boni capita, de comissione loquerentur inter se ac de mulierculis, si quas a praetore abeuntis possent deprehendere; res agi videretur. 10 Surrexisset Apronius, nova dignitas publicani, non ut decumanus squaloris plenus ac pulveris, sed unguentis oblitus, vino vigilisque languidus; omnia primo motu ac spiritu suo vini unguenti corporis odore compleret. Dixisset haec quae volgo dicere solebat, non se decumas emisse, 15 sed bona fortunasque aratorum, non se decumanum esse Apronium, sed Verrem alterum dominum illorum ac tyrannum. Quae cum dixisset, illi viri optimi de cohorte istius recuperatores non de absolvendo Apronio deliberarent, sed quaererent ecquo modo petitozem ipsum Apronio con- 20 demnare possent.

Hanc tu licentiam diripiendorum aratorum cum decumanis, hoc est cum Apronio permisisses, ut quantum vellet posceret, quantum poposcisset auferret, hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas, habuisse te edictum recuperatores daturum in octuplum? Si mehercule ex omni 25 copia conventus Syracusani, splendidissimorum honestissimorumque hominum, faceres potestatem aratori non modo reiciendi sed etiam sumendi recuperatores, tamen hoc novum genus iniuriae ferre nemo posset, te, cum tuos 30 omnis fructus publicano tradidisses et rem de manibus

17 viri optimi] optiliu O: viri auct. Halm. secl. Kays. 19
condemnare possent cOq: condemnarent pk 25 in octuplum
daturum O mehercules O (§ 46 infra) 26 hon. hominum cO:
hom. hon. p rell. 28 tamen codd. praeter O (iam)

amisisses, tum bona tua repetere ac persequi lite atque
 33 iudicio. Cum vero verbo iudicium sit in edicto, re quidem
 vera tuorum comitum, hominum nequissimorum, conclusio
 cum decumanis, sociis tuis atque adeo procuratoribus, tamen
 audes ullius mentionem iudici facere? praesertim cum id 5
 non modo oratione mea sed etiam re ipsa refellatur, quod
 in tantis incommodis aratorum iniuriisque decumanorum
 nullum ex isto praeclaro edicto non modo factum sed ne
 postulatum quidem iudicium invenitur.

34 Erit tamen in aratores lenior quam videtur. Nam qui in 10
 decumanos octupli iudicium se daturum edixit, idem habuit
 in edicto se in aratorem in quadruplum daturum. Quis
 hunc audet dicere aratoribus infestum aut inimicum fuisse?
 quanto lenior est quam in publicanum! Edixit ut, quod
 decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magi- 15
 stratus Siculus exigeret. Quid est reliqui iudici quod in
 aratorem dari possit? 'Non malum est,' inquit, 'esse
 istam formidinem, ut, cum exactum sit ab aratore, tamen
 ne se commoveat reliquus metus iudici sit.' Si iudicio
 vis a me exigere, remove Siculum magistratum: si hanc 20
 vim adhibes, quid opus est iudicio? Quis porro erit quin
 malit decumanis tuis dare quod poposcerint, quam ab
 adseculis tuis quadruplo condemnari?

14 Illa vero praeclara est clausula edicti, quod omnium
 35 controversiarum quae essent inter aratorem et decumanum, 25
 si uter velit, edicit se recuperatores daturum. Primum
 quae potest esse controversia, cum is qui petere debet
 aufert, et cum is non quantum debetur sed quantum com-
 modum est aufert, ille autem unde ablatum est iudicio
 suum recuperare nullo modo potest? Deinde in hoc homo 30

2 re vera quidem *O* 5 ment. iudici *O k prob. Ziel. p. 195* :
 iud. ment. *rell.* 6-9 quod . . . invenitur *cO* : cum . . . inveniatur *p*
rell. 16 est reliqui *c [F] p rell.* : reliqui est *O* 17 possit *O* :
 posset *rell.* (iii, § 140) 21 quin *πk* : qui *O* : qui non *rell.* 23
 quadruplo *cO* : quadrupli *rell.*

luteus etiam callidus ac veterator esse vult, quod ita scribit,
 SI VTER VOLET, RECUPERATORES DABO. Quam lepide se
 furari putat! Vtrique facit potestatem, sed utrum ita scri-
 pserit, 'si uter volet' an 'si decumanus volet,' nihil interest;
 5 arator enim tuos istos recuperatores numquam volet.

Quid? illa cuius modi sunt quae ex tempore ab Apronio 36
 admonitus edixit? Q. Septicio, honestissimo equite Romano,
 resistente Apronio et adfirmante se plus decuma non datu-
 rum, exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis fru-
 10 mentum de area tolleret antequam cum decumano pactus
 esset. Ferebat hanc quoque iniquitatem Septicius et imbri
 frumentum corrumpi in area patiebatur, cum illud edictum
 repente uberrimum et quaestuosissimum nascitur, ut ante
 Kalendas Sextilis omnis decumas ad aquam deportatas
 15 haberent. Hoc edicto non Siculi, nam eos quidem superio- 37
 ribus edictis satis perdiderat atque adflixerat, sed isti ipsi
 equites Romani qui suum ius retinere se contra Apronium
 posse erant arbitrati, splendidi homines et aliis praetoribus
 gratiosi, vincti Apronio traditi sunt. Attendite enim cuius
 20 modi edicta sint. NE TOLLAT, inquit, EX AREA, NISI ERIT
 PACTVS. Satis haec magna vis est ad inique paciscendum;
 malo enim plus dare quam non mature ex area tollere. At
 ista vis Septicium et non nullos Septici similis non coercet,
 qui ita dicunt, 'Non tollam potius quam paciscar.' His
 25 hoc opponitur, 'Deportatum habeas ante Kalendas Sextilis.'
 Deportabo igitur. 'Nisi pactus eris, non commovebis.' Sic
 deportandi dies praestituta tollere cogebat ex area: pro-
 hibitio tollendi, nisi pactus esset, vim adhibebat pactioni,
 non voluntatem.

30 Iam vero illud non solum contra legem Hieronicam nec 15
 solum contra consuetudinem superiorum, sed etiam contra 38

2 velit *Og* 4 dec. velit *O*
 opponitur *cO*: apponitur *p* *rell.*
rell.

24 non *cO*: ne *p* *rell.* 25
 27 prohibitio *cO*: cohibitio *p*

omnia iura Siculorum, quae habent a senatu populoque Romano, ne quis extra suum forum vadimonium promittere cogatur. Statuit iste ut arator decumano quo vellet decumanus vadimonium promitteret, ut hic quoque Apronio, cum ex Leontino usque Lilybaeum aliquem vadaretur, ex 5 miseris aratoribus calumniandi quaestus accederet. Quamquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio, quod edixerat ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. Quae res cum ad pactiones iniquissimas magnam vim habuit, sicut ostendam, neque ad ullam utilitatem rei 10 publicae pertinuit, tum vero ad calumnias, in quas omnes 39 inciderent quos vellet Apronius. Ut enim quisque contra voluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de professione iugerum postulabatur, cuius iudici metu magnus a multis frumenti numerus ablatas magnaeque pecuniae coactae 15 sunt; non quo iugerum numerum vere profiteri esset difficile aut amplius etiam profiteri, quid enim in eo periculi esse posset? sed causa erat iudici postulandi quod ex edicto professus non esset. Iudicium autem quod fuerit isto praetore, si quae cohors et qui comitatus fuerit memi- 20 nistis, scire debetis. Quid igitur est quod ex hac iniquitate novorum edictorum intellegi velim, iudices? Iniuriamne factam sociis? at videtis. Auctoritatem superiorum re- 16 pudiatam? non audebit negare. Tantum Apronium isto 40 praetore potuisse? confiteatur necesse est. Sed vos fortasse, 25 (16) quod vos lex commonet, id in hoc loco quaeritis, num quas (40) ex hisce rebus pecunias ceperit. Docebo cepisse maximas, omnisque eas iniquitates de quibus antea dixi sui quaestus causa constituisse vincam, si prius illud propugnaculum quo contra omnis meos impetus usurum se putat ex defensione 30 eius deiecero.

3 quo cO : quod p *rell.*

5 usque ad O

10 ostendam

neque cO : ostendamus nec p *rell.*18 esse posset p *rell.* : possitesse O (§ 161 *infra*)

24 Apron. tm̄ O

29 vincam cO : con-

vincam p *al.*

‘Magno,’ inquit, ‘decumas vendidi.’ Quid ais? an tu decumas, homo audacissime atque amentissime, vendidisti? Tu partis eas quas te senatus populusque Romanus voluit, an fructus integros atque adeo bona fortunasque aratorum
 5 omnis vendidisti? Si palam praeco iussu tuo praedicasset non decumas frumenti sed dimidias venire partis, et ita emptores accessissent ut ad dimidias partis emendas, si pluris vendidisses tu dimidias quam ceteri decumas, cuinam mirum videretur? Quid? si praeco decumas pronuntiavit, re
 10 vera,—hoc est lege, edicto, condicione,—plus etiam quam dimidia venierunt, tamen hoc tibi praeclarum putabis, te pluris quod non licebat quam ceteros quod oportebat vendidisse? Pluris decumas vendidisti quam ceteri. Quibus 41 rebus id adsecutus es? innocentia? Aspice aedem Castoris; 15 deinde, si audes, fac mentionem innocentiae. Diligentia? Codicis lituras tui contemplare in Stheni Thermitani nomine; deinde aude te dicere diligentem. Ingenio? Qui testis interrogare priore actione nolueris et iis tacitus os tuum praebere malueris, quamvis et te et patronos tuos
 20 ingeniosos esse dicito. Quare igitur id quod ais adsecutus es? Magna est laus si superiores consilio vicisti, posterioribus exemplum atque auctoritatem reliquisti. Tibi fortasse idoneus fuit nemo quem imitarere; at te videlicet inventorem rerum optimarum ac principem imitabuntur
 25 omnes. Quis arator te praetore decumam dedit? quis 42 duas? quis non maximo se adfectum beneficio putavit cum tribus decumis pro una defungeretur, praeter paucos qui propter societatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt? Vide inter importunitatem tuam senatusque bonitatem quid

I ais *om.* O 9 Quid si *VO*: Quid vero si *p* *edd.* II tamenne *malit* *Mucll.* § 49 *infra*. 13 decum. vend. *cO* *prob. Ziel.*: vend. decum. *Vp* *rell.* 17 dicere aude te *V* 18 interrogare *VO*: -ari *p* *rell.* tacitus *VcO*: tacitum *rell.* (et iis . . . malueris *om.* *π*) 21 est laus *V*: enim est laus *p*: enim laus est *qr* 28 tuorum *om.* *V*

intersit. Senatus cum temporibus rei publicae cogitur ut decernat ut alterae decumae exigantur, ita decernit ut pro his decumis pecunia solvatur aratoribus, ut, quod plus sumitur quam debetur, id emi non auferri putetur: tu cum tot decumas non senatus consulto, sed novis edictis tuis 5 nefariisque institutis exigeres et eriperes, magnum te fecisse arbitrare si pluris vendideris quam L. Hortensius, pater istius Q. Hortensi, quam Cn. Pompeius, quam C. Marcellus, qui ab aequitate, ab lege, ab institutis non recesserunt?

- 43 An tibi unius anni aut bienni ratio fuit habenda, salus 10 provinciae, commoda rei frumentariae, ratio rei publicae in posteritatem fuit negligenda? Cum rem ita constitutam accepisses ut et populo Romano satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur et aratoribus tamen arare atque agros colere expediret, quid effecisti, quid adsecutus es? Vt populo 15 Romano nescio quid te praetore ad decumas accederet, deserendas arationes relinquendasque curasti. Successit tibi L. Metellus. Tu innocentior quam Metellus? tu laudis et honoris cupidior? Tibi enim consulatus quaerebatur, Metello paternus honos et avitus neglegebatur. Multo 20 minoris vendidit non modo quam tu, sed etiam quam qui ante te vendiderunt. Quaero, si ipse excogitare non potuerat quem ad modum quam plurimo venderet, ne tua quidem recentia proximi praetoris vestigia persequi poterat, ut tuis praeclaris abs te principe inventis et excogitatis 25 edictis atque institutis uteretur? Ille vero tum se minime Metellum fore putavit si te ulla in re imitatus esset; qui ab urbe Roma, quod nemo umquam post hominum memoriam fecit, cum sibi in provinciam proficiscendum putaret, litteras

2 pro his dec. pec. VO: pec. pro his dec. *p* *rell.* 3 quod V: quo *cO* π 7 arbitrare VO: -abare, -abere *p* *rell.* 8 C. Marc. VO: M. Marc. *rell.* 10 fuit habenda VO: habenda fuit *p* *rell.* 11 in posteritatem VO: in posterum πk 16 praetore VO: om. πk 22 te om. Vq (§ 18 *supra*) 23 potuerat VO: poterat *rell.* 27 putavit V: putabit O: putasset *p* *rell.*

ad Siciliae civitates miserit, per quas hortatur et rogat ut
 arent, ut serant. In beneficio praetor hoc petit aliquanto
 ante adventum suum et simul ostendit se lege Hieronica
 venditurum, hoc est in omni ratione decumarum nihil istius
 5 simile facturum. Atque haec non cupiditate aliqua scribit
 inductus ut in alienam provinciam mittat litteras ante
 tempus, sed consilio, ne, si tempus sationis praeterisset,
 granum ex provincia Sicilia nullum haberemus. Cognoscite 45
 Metelli litteras. Recita. EPISTVLA L. METELLI.

10 Hae litterae, iudices, L. Metelli, quas audistis, hoc 18
 quantum est ex Sicilia frumenti hornotini exaraverunt:
 glebam commosset in agro decumano Siciliae nemo, si
 Metellus hanc epistulam non misisset. Quid? Metello
 divinitus hoc venit in mentem an ab Siculis, qui Romam
 15 frequentissimi convenerant, negotiatoribusque Siciliae doctus
 est? quorum quanti conventus ad Marcellos, antiquissimos
 Siciliae patronos, quanti ad Cn. Pompeium tum consulem
 designatum, ceterosque illius provinciae necessarios fieri
 soliti sint, quis ignorat? quod quidem, iudices, nullo
 20 umquam de homine factum est, ut absens accusaretur ab
 iis palam quorum in bona liberosque summum imperium
 potestatemque haberet. Tanta vis erat iniuriarum ut
 homines quidvis perpeti quam non de istius improbitate
 deplorare et conqueri mallent. Quas litteras cum ad 46
 25 omnis civitates prope suppliciter misisset Metellus,
 tamen antiquum modum sationis nulla ex parte adsequi
 potuit; diffugerant enim permulti, id quod ostendam,
 nec solum arationes sed etiam sedes suas patrias istius
 iniuriis exagitati reliquerant.

1 civitates Siciliae *V* 2 praetor *VO*: $\bar{p} \bar{r} p$: populi Romani
rell. (i, § 4) 4 istius *V*: isti *p* *rell.* 6 litteras mittat *V*
 8 ex *cO*: de *V*: in *rell.* (ii, §§ 24, 189; iii, § 141; iv, § 7) 9
 Recita *om. V* 14 a Siculis *V* 15 a negotiatoribus *V* 17
 tum *Mainus*, *edd. recc.*: tuum *V*: *om. rell.* 26 adsequi *VcO*: ex-
 sequi *rell.*

Non mehercule augendi criminis causa, iudices, dicam,
 sed, quem ipse accepi oculis animoque sensum, hunc vere
 47 apud vos et, ut potero, planissime exponam. Nam cum
 quadriennio post in Siciliam venissem, sic mihi adfecta visa
 est ut eae terrae solent in quibus bellum acerbum diutur- 5
 numque versatum est. Quos ego campos antea collisque
 nitidissimos viridissimosque vidissem, hos ita vastatos
 nunc ac desertos videbam ut ager ipse cultorem deside-
 rare ac lugere dominum videretur. Herbitensis ager et
 Hennensis, Murgentinus, Assorinus, Imacharensis, Agyri- 10
 nensis ita relictus erat ex maxima parte ut non solum
 iugorum sed etiam dominorum multitudinem quaereremus;
 Aetnensis vero ager, qui solebat esse cultissimus, et, quod
 caput est rei frumentariae, campus Leontinus,—cuius antea
 species haec erat ut, cum obsitum vidisses, annonae cari- 15
 tatem non vererere,—sic erat deformis atque horridus ut in
 uberrima Siciliae parte Siciliam quaereremus; labefactarat
 enim vehementer aratores iam superior annus, proximus
 19 vero funditus everterat. Tu mihi etiam audes mentionem
 48 facere decumarum? tu in tanta improbitate, in tanta 20
 acerbitate, in tot ac tantis iniuriis, cum in arationibus et in
 earum rerum iure provincia Sicilia consistat, eversis funditus
 aratoribus, relictis agris, cum in provincia tam locuplete
 ac referta non modo rem sed ne spem quidem ullam
 reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis 25
 habere cum dices te pluris quam ceteros decumas vendi-
 disse? Quasi vero aut populus Romanus hoc voluerit aut
 senatus hoc tibi mandaverit, ut, cum omnis aratorum

1 mehercules *O* (§ 32 *supra*)   augendi criminis *IO*: crim. aug.
p *rell.*   2 ipse accepi *VO*: accepi ipse *rell.*   5 eae *Vp*: esse
O: hae *rell.*   11 ut ex maxima parte *O*   12 iugorum *V*
 § 121 *infra*: iugerum *rell.*   14 ante *I'* ii, § 82; iii, §§ 24, 63
 20 in tanta improb. *CO*: om. *rell.* *unde vulg.* tu in tanta acerbitate
 21 ac *O*: et *p* *rell.* (§ 53)   25 putas *al. in mg.* *Lamb.* 1584   26
 dices *p* *rell.*: dicis *Oq* *al. in mg.* *Lamb.* 1584   28 tibi hoc *O*

fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo commodoque rei frumentariae populum Romanum privares, deinde, si quam partem tuae praedae ad summam decumarum addidisses, bene de re publica, bene de populo Romano meritus viderere.

Atque perinde loquor quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, quod propter gloriae cupiditatem. ut aliquos summa frumenti decumani vinceret, acerbior legem, duriora edicta interposuerit, omnium superiorum auctori-
tatem repudiavit. Magno tu decumas vendidisti. Quid? si doceo te non minus domum tuam avertisse quam Romam misisse decumarum nomine, quid habet popolare oratio tua, cum ex provincia populi Romani aequam partem tu tibi sumpseris ac populo Romano miseris?
Quid? si duabus partibus doceo te amplius frumenti abstulisse quam populo Romano misisse, tamenne putamus patronum tuum in hoc crimine cerviculam iactaturum et populo se ac coronae daturum? Haec vos antea, iudices, audistis, verum fortasse ita audistis ut auctorem rumorem haberetis sermonemque omnium. Cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, ut simul illam quoque eius vocem improbam agnoscatis qui se uno quaestu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat.

Audivimus hoc iam diu, iudices: nego quemquam esse vestrum quin saepe audierit socios istius fuisse decumanos. Nihil aliud arbitror falso in istum esse dictum ab iis qui male de isto existimarint, nisi hoc. Nam socii putandi sunt quos inter res communicata est: ego rem totam

2 frum. rei O rem publicam privares O, al. in mg. Lamb. 1584
4 bene de re pub. cO: om. p vell. 6 Atque cO: atque haec p vell.
13 oratio O (§ 48 supra): ratio p vell. 14 ac O: atque p vell.
18 ac coronae cO: ad coronam vell. ante π 20 omnium codd.
(prob. Ziel. p. 195): hominum ed. Asc. 1511, Mueller 25 vestrum
esse O 28 existimarunt O

fortunasque aratorum omnis istius fuisse dico, Apronium
 Veneriosque servos,—quod isto praetore fuit novum genus
 publicanorum,—ceterosque decumanos procuratores istius
 51 quaestus et administros rapinarum fuisse dico. ‘Quo modo
 hoc doces?’ Quo modo ex illa locatione columnarum 5
 docui istum esse praedatum: opinor, ex eo maxime quod
 iniquam legem novamque dixisset. Quis enim umquam
 conatus est iura omnia et consuetudinem omnium commu-
 tare cum vituperatione sine quaestu? Pergam atque inse-
 quar longius. Iniqua lege vendebas, quo pluris venderes. 10
 Cur addictis iam et venditis decumis, cum iam ad summam
 decumarum nihil, ad tuum quaestum multum posset
 accedere, subito atque ex tempore nova nascebantur edicta?
 Nam ut vadimonium decumano, quocumque is vellet, pro-
 mitteretur, ut ex area, nisi pactus esset, arator ne tolleretur, ut 15
 ante Kalendas Sextilis decumas deportatas haberet, haec
 omnia iam venditis decumis anno tertio te edixisse dico;
 quae si rei publicae causa faceres, in vendendo essent
 pronuntiata; quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia
 praetermissum, id quaestu ac tempore admonitus repre- 20
 52 hendisti. Illud vero cui probari potest, te sine tuo quaestu,
 ac maximo quaestu, tantam tuam infamiam, tantum capitis
 tui fortunarumque tuarum periculum neglexisse ut, cum
 totius Siciliae cotidie gemitus querimoniasque audires,
 cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares, cum huiusce 25
 iudici discrimen ab opinione tua non abhorreret, paterere
 tamen aratores indignissimis iniuriis vexari ac diripi?
 Profecto, quamquam es singulari crudelitate et audacia, tamen
 abs te totam abalienari provinciam, tot homines honestis-

1 omnes aratorum *O* 4 administros *cO*: ministros *p* *rell.* fuisse
 dico *cO*: dico fuisse *p* *rell.* 5 illa locatione *O*: loc. ill. *rell.* 6
 esse *om.* *πk* 9 atque *et O* 11 addictis iam *O*: iam addictis *p* *rell.*
 15 ut ante *cO*: ante *π* 16 haberet *O*: haberent *p* *rell.* 18
 vendendo *Op* *rell.*: vendendo *edd.* 20 deprehend. *cO* 23
 tuarum *cO*: *om.* *p* *rell.* 29 abalienari *Vc*: alienari *p* *rell.*

simos ac locupletissimos tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hanc rationem et cogitationem salutis tuae pecuniae cupiditas ac praesens illa praeda superaret. Etenim 53 quoniam summam ac numerum iniuriarum vobis, iudices, 5 non possum expromere, singillatim autem de unius cuiusque incommodo dicere infinitum est, genera ipsa iniuriarum, quaeso, cognoscite.

Nympho est Centuripinus, homo gnavus et industrius, 21 experientissimus ac diligentissimus arator. Is cum arationes 10 magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consuerunt, easque magna impensa magnoque instrumento tueretur, tanta ab isto iniquitate oppressus est ut non modo arationes relinqueret, sed etiam ex Sicilia profugeret Romamque una cum multis 15 ab isto eiectis veniret. Fecit ut decumanus Nymphonem negaret ex edicto illo praeclaro, quod nullam ad aliam rem nisi ad huius modi quaestus pertinebat, numerum iugerum professum esse. Nympho cum se vellet aequo iu- 54 dicio defendere, dat iste viros optimos recuperatores, eundem 20 illum medicum Cornelium, is est Artemidorus Pergaeus, qui in sua patria dux isti quondam et magister ad spoliandum Dianae templum fuit, et haruspitem Volusium et Valerium praeconem. Nympho antequam plane constitit condemna- tur. Quanti fortasse quaeritis. Nulla erat edicti poena 25 certa: frumenti eius omnis quod in areis esset. Sic Apronius decumanus non decumam debitam, non fru- mentum remotum atque celatum, sed tritici VII milia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti poena, non redemptionis aliquo iure tollit.

1 ac locuplet. cO : om. Vp rel. (ii, § 23 ; infra 25 ; iii, §§ 97, 186 ;
iv, § 25) 4 ac VO : et p rel. 5 expromere cO : exponere
rell. 9 et exper. arator (om. ac dilig.) V (Ziel. p. 195) 16
illo VO : om. πk 18 aequo vellet V 21 istius O spoli-
andum VO : despol. p rel. : expol. q 22 Volusium VcO : Volusia-
num rell. 25 omnis eius O

22 Xenonis Menaeni, nobilissimi hominis, uxoris fundus
 55 erat colono locatus; colonus, quod decumanorum iniurias
 ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem
 iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerum pro-
 fessione. Xeno ad se pertinere negabat; fundum elocatum 5
 esse dicebat. Dabat iste iudicium, SI PARERET IUGERA
 EIVS FVNDI PLVRA ESSE QVAM COLONVS ESSET PROFESSVS,
 tum uti Xeno damnaretur. Dicebat ille non modo se non
 arasse, id quod satis erat, sed nec dominum eius esse fundi
 nec locatorem; uxoris esse; eam ipsam suum negotium 10
 gerere, ipsam locavisse. Defendebat Xenonem homo summo
 splendore et summa auctoritate praeditus, M. Cossutius.
 Iste nihilo minus iudicium HS 1000 dabat. Ille tametsi
 recuperatores de cohorte latronum sibi parari videbat,
 tamen iudicium se accepturum esse dicebat. Tum iste 15
 maxima voce Veneriis imperat, ut Xeno audiret, dum res
 iudicaretur hominem ut adservent; cum iudicata sit, ad se ut
 adducant; et illud simul ait, se non putare illum, si propter
 divitias poenam damnationis contemneret, etiam virgas con-
 tempturum. Hac ille vi et hoc metu adductus tantum 20
 decumanis dedit quantum iste imperavit.

23 Polemarchus est Murgentinus, vir bonus atque honestus.
 56 Ei cum pro iugeribus quinquaginta medimna DCC decumae
 imperarentur, quod recusabat, domum ad istum in ius
 eductus est, et, cum iste etiam cubaret, in cubiculum intro- 25
 ductus est, quod nisi mulieri et decumano patebat alii
 nemini. Ibi cum pugnis et calcibus concisus esset, qui
 DCC medimnis decidere noluisset, mille promisit. Eubu-

6 Dat *V* pareret *I* *p*: paret *cOqr* 8 ut *Vqr* se non arasse
VcO: non arasse se *π* 9 satis *cp et pler.*: satum *V*: sat *O*
 esse eius *O* 10 uxoris *VcO*: uxorem *p* *rell.* 13 HS 1000
V: H.S. *LXXX* *p*: *om.* *cO* 15 se accepturum *VO*: accept.
 se *p* *rell.* 16 maxima *cO*: magna *Prisc. vulg.* 17 iudicaretur
cO: iudicaretur *rell.* ut *om.* *V* (*Ziel. p. 195*) asservent *VcOp*:
 asservarent *corr. p* *rell.* 18 ait *V*: dixit *p* *rell.* § 69 *infra.* 23
 Ei *V*: is *rell.*

lidas est Gropus Centuripinus, homo cum virtute et nobilitate domi suae, tum etiam pecunia princeps. Huic homini, iudices, honestissimae civitatis honestissimo non modo frumenti scitote sed etiam vitae et sanguinis tantum relictum
 5 esse quantum Aproni libido tulit; nam vi malo plagis adductus est ut frumenti daret, non quantum deberet, sed quantum cogeretur. Sostratus et Numenius et Nympho-
 10 dorus eiusdem civitatis cum ex agris tres fratres consortes profugissent, quod iis plus frumenti imperabatur quam quantum exararent, hominibus coactis in eorum arationes Apronius venit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. Postea cum ad eum Nymphodorus venisset Aetnam et oraret ut sibi sua restituerentur, hominem corripere ac suspendi iussit in oleastro quodam, quae
 15 est arbor, iudices, Aetnae in foro. Tam diu pependit in arbore socius amicusque populi Romani in sociorum urbe ac foro, colonus aratorque vester, quam diu voluntas Aproni tulit.

Genera iam dudum innumerabilium iniuriarum, iudices, 58
 20 singulis nominibus profero, infinitam multitudinem iniuriarum praetermitto. Vos ante oculos animosque vestros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Aproni regnum proponite. Contempsit Siculos; non duxit homines nec ipsos ad perse-
 25 quendum vehementis fore, et vos eorum iniurias leviter laturos existimavit. Esto; falsam de illis habuit opinionem, 24
 59 malam de vobis; verum tamen, cum de Siculis male mereretur, civis Romanos coluit, iis indulisit, eorum voluntati et gratiae deditus fuit. Iste civis Romanos? At nullis ini-

1 Gropus *V*: graspus *O*: grosphus *p* 3 honest. civ. *om. V*; v, § 117 (*Am. J. Ph.* xxvi. 431) 4 etiam *cO*: *om. V* *rell.* (§§ 1, 23 *supra*) 6 deberet *Onk*: vellet *V*: haberet *δ* 9 his *VO* 12 cum *VO*: quam *rell.* 17 noster *O* (§ 64 *infra*) 19 genera *codd.*: sūmā (summam) *O* (*cf.* i, § 110 *gñis* (generis) *S*: iuris *V*) 25 iniurias eorum *V*

micior aut infestior fuit. Mitto vincla, mitto carcerem,
 mitto verbera, mitto securis, crucem denique illam praeter-
 mitto quam iste civibus Romanis testem humanitatis in eos
 ac benivolentiae suae voluit esse, —mitto, inquam, haec
 omnia atque in aliud dicendi tempus reicio; de decumis, 5
 de civium Romanorum condicione in arationibus disputo;
 qui quem ad modum essent accepti, iudices, audistis ex
 60 ipsis; bona sibi erepta esse dixerunt. Verum haec, quo-
 niam eius modi causa fuit, ferenda sunt, nihil valuisse
 aequitatem, nihil consuetudinem; damna denique, iudices, 10
 nulla tanta sunt quae non viri fortes ac magno et libero
 animo adfecti ferenda arbitrentur. Quid si equitibus
 Romanis non obscuris neque ignotis, sed honestis et in-
 lustribus manus ab Apronio isto praetore sine ulla dubita-
 tione adferebantur? Quid exspectatis, quid amplius a me 15
 dicendum putatis? An id agendum ut eo celerius de isto
 transigamus quo maturius ad Apronium possimus, id quod
 ego illi iam in Sicilia pollicitus sum, pervenire? qui C. Ma-
 trinium, iudices, summa virtute hominem, summa industria,
 summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit. A Q. 20
 Apronio, iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem
 educato, ad Verris flagitia libidinesque accommodato,
 equitem Romanum scitote biduum cibo tectoque prohi-
 bitum, biduum Leontinis in foro custodiis Aproni retentum
 atque adservatum, neque ante dimissum quam ad condicio- 25
 nem eius depectus est.

8 esse *om.* *V* dixerunt *VO*: dixere *rell.* 9 eius modi *VcO*:
 huiusmodi *p al.* iv, § 6 causa fuit *cO*: casus fuit *V*: casus ad
 fuit *pk* 11 fortes magno ac libero *O* 12 arbitrentur *Vp*:
 -arentur *cO* 15 amplius a me *VO*: a me amplius *p rell.* 16
 agendum est *V* 17 possim *V* 18 ego *om.* *Vpk* (v, § 72)
 pervenire *VcO*: venire *p rell.* 20 publico *s.l. p²* A Q. Apronio
Madv. edd.: Atque Apronio *Opk al.*: quo Apronio *V*: a quo Apr.
coni. Klotz 24 in custodiis *V* § 140 *infra* 25 condicio-
 nem *VO*: -es *rell.* 26 depectus *p (corr. ex depactus)*:
 despectus *V*: deiectus *cO*

Nam quid ego de Q. Lollio, iudices, dicam, equite Ro-²⁵
mano spectato atque honesto? Clara res est quam dicturus
sum, tota Sicilia celeberrima atque notissima. Qui cum
araret in Aetnensi, cumque is ager Apronio cum ceteris
5 agris esset traditus, equestri vetere illa auctoritate et gratia
fretus adfirmavit se decumanis plus quam deberet non
daturum. Refertur eius sermo ad Apronium. Enim vero
iste ridere ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de
ceteris rebus audisse. Mittit ad hominem Venerios. Hoc
10 quoque attendite, apparitores a praetore adsignatos habuisse
decumanum, si hoc mediocre argumentum videri potest
istum decumanorum nomine ad suos quaestus esse abusum.
Adducitur a Veneriis atque adeo attrahitur Lollius, com-
modum cum Apronius e palaestra redisset, et in triclinio
15 quod in foro Aetnae straverat recubisset. Statuitur Lol-
lius in illo tempestivo gladiatorum convivio. Non meher-⁶²
cule haec quae loquor crederem, iudices, tametsi vulgo
audieram, nisi mecum ipse senex, cum mihi atque huic
voluntati accusationis meae lacrimans gratias ageret, summa
20 cum auctoritate esset locutus. Statuitur, ut dico, eques
Romanus annos prope LXXXX natus in Aproni convivio,
cum interea Apronius caput atque os suum unguento con-
fricaret. 'Quid est, Lolli?' inquit; 'tu nisi malo coactus
recte facere nescis?' Homo quid ageret, taceret respon-
25 deret, quid faceret denique illa aetate et auctoritate prae-
ditus nesciebat. Apronius interea cenam ac pocula
poscebat; servi autem eius, qui et moribus isdem essent
quibus dominus et eodem genere ac loco nati, praeter
oculos Lolli haec omnia ferebant. Ridere convivae, ca-
30 chinnare ipse Apronius, nisi forte existimatis eum in vino

1 dicam iudices O (§§ 25, 80) 11 hoc *l'cO*: om. *p* *rell.* 13
commodum *Lamb. marg.* 1584: comodo O *i.e.* -dū: commode *p*
rell. *practer V* postmodum. Postmodum cum . . . recubisset, statuitur
Klotz) 16 mehercle O 19 lacrumans *V* 22 confricaret O:
perfricaret *p* *rell.* 23 Quid est . . . taceret *in mg.* *p*²: om. *q*
15*

ac ludo non risisse qui nunc in periculo atque exitio suo
 risum tenere non possit. Ne multa, iudices: his contu-
 meliis scitote Q. Lollium coactum ad Aproni leges con-
 63 dicioesque venisse. Lollius aetate et morbo impeditus ad
 testimonium dicendum venire non potuit. Quid opus est 5
 Lollio? Nemo hoc nescit, nemo tuorum amicorum, nemo
 abs te productus, nemo abs te interrogatus nunc se primum
 hoc dicet audire. M. Lollius, filius eius, adulescens le-
 ctissimus, praesto est: huius verba audietis. Nam Q. Lol-
 lius, eius filius, qui Calidium accusavit, adulescens et bonus 10
 et fortis et in primis disertus, cum his iniuriis contumeliisque
 commotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est.
 Cuius mortis causam fugitivi sustinent, re quidem vera
 nemo in Sicilia dubitat quin eo sit occisus quod habere
 clausa non potuerit sua consilia de Verre. Iste porro non 15
 dubitabat quin is, qui alium antea studio adductus accu-
 sasset, sibi advenienti praesto esset futurus, cum esset
 parentis iniuriis et domestico dolore commotus.

26 Iamne intellegitis, iudices, quae pestis, quae immanitas
 64 in vestra antiquissima fidelissima proximaque provincia 20
 versata sit? iam videtis quam ob causam Sicilia, tot homi-
 num antea furta rapinas iniquitates ignominiasque perpessa,
 hoc non potuerit novum ac singulare atque incredibile
 genus iniuriarum contumeliarumque perferre? Iam omnes
 intellegunt cur universa provincia defensorem suae salutis 25
 cum quaesiverit cuius iste fidei diligentiae perseverantiae
 nulla ratione eripi possit. Tot iudiciis interfuistis, tot
 homines nocentis et improbos accusatos et vestra et supe-

1 atque O ludo scripsi: lucro (Op: lustrum Lgg. 5, 27: lustris
 Muell. cf. Post Red. ad Senat. § 13): luxu vulg. 2 istis O 8
 hoc dicit p. rell. (prob. Ziel. p. 195): diceret (om. hoc) O eius
 filius O 10 eiusdem O 11 ac in primis O contumeliis
 iniuriisque O (§ 95 infra) 16 ante πκ (ii, § 82) 18 et
 domestico s. l. p² 20 nostra O (§ 57 supra) 21 iamne al.
 in mg. Lamb. 1584 22 furta antea O 24 perferre cO:
 ferre p. rell.

- riorum memoria scitis esse: ecquem vidistis, ecquem audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, in tanta impudentia esse versatum? Apronius stipatores 65 Venerios secum habebat; ducebat eos circum civitates; publice sibi convivia parari, sterna triclinia, et in foro sterna iubebat; eo vocari homines honestissimos non solum Siculos sed etiam equites Romanos, ut, quicum vivere nemo umquam nisi turpis impurusque voluisset, ad eius convivium spectatissimi atque honestissimi viri tenerentur.
- 10 Haec tu, omnium mortalium profligatissime ac perditissime, cum scires, cum audires cotidie, cum videres, si sine tuo quaestu maximo fierent, cum tanto periculo tuo fieri patere atque concederes? Tantum apud te quaestus Aproni, tantum eius sermo inquinatissimus et blanditiae flagitiosae 15 valuerunt ut numquam animum tuum cura tuarum fortunarum cogitatioque tangeret? Cernitis, iudices, quod et 66 quantum incendium decumanorum impetu non solum per agros sed etiam per reliquas fortunas aratorum, neque solum per bona sed etiam per iura libertatis et civitatis isto praetore pervaserit. Videtis pendere alios ex arbore, pulsari alios, 20 alios autem verberari, porro alios in publico custodiri, destitui alios in convivio, condemnari alios a medico et praecone praetoris; bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri ac diripi. Quid est hoc? populi Romani 25 imperium? praetoriae leges, iudicia? [socios fidelis, pro-

2 in tanta audac. in tanta impud. cO: in tanta impud. om. rel.: tanta aud. tanta imp. vulg. 3 esse versatum om. O: secl. Muell., Ziel. p. 195 5 apparari Muell. (i, § 65) 6 eo vocari O: evocari p. rel.: eo evocari Muell. 7 quicum cO: quocum p. rel. vivere cO: inire convivium p. rel.: convivari Madvig: bibere Luterbacher 10 ac codd.: et edd. 12 tuo periculo O 15 tuarum fort. p. rel. praeter O (pr. fortunarum tuarum. dein corr. m. 1; Div. § 2 18 neque cOk: non p. rel. 20 alios, alios autem scripsi: alios autem codd. praeter O (autem alios): alios aut etiam Francius 25 pretor imperium O (cC, credo, P.R.) praetoriae leges scripsi, O secutus, in quo est pr. ut iii, § 17: populi Romani leges rel., edd. socios socios O: om. rel.: iudicia in socios fidelis, provinciam suburbanam Muell., Halmium secutus: leges? iudicia? socii fideles? provincia suburbana? vulg.

vincia suburbana]. Nonne omnia potius eius modi sunt quae, si Athenio rex fugitivorum vicisset, in Sicilia non fecisset? Non, inquam, iudices, esset ullam partem istius nequitiae fugitivorum insolentia consecuta.

- 27 Privatum hoc modo: quid? publice civitates tractatae 5
quem ad modum sunt? Audistis permulta, iudices, testi-
67 monia civitatum, et reliquarum audietis. Ac primum de
Agyrinensi populo fideli et illustri breviter cognoscite.
Agyrinensis est in primis honesta Siciliae civitas hominum
ante hunc praetorem locupletium summorumque aratorum. 10
Eius agri decumas cum emisset idem Apronius, Agyrium
venit. Qui cum apparitoribus eo et vi ac minis venisset,
poscere pecuniam grandem coepit ut accepto lucro discede-
ret; nolle se negoti quicquam habere dicebat, sed accepta
pecunia velle quam primum in aliam civitatem occurrere. 15
Sunt omnes Siculi non contemnendi, si per nostros
magistratus liceat, sed homines et satis fortes et plane
frugi ac sobrii, et in primis haec civitas de qua loquor,
68 iudices. Itaque homini improbiissimo respondent Agyri-
nenses sese decumas ei quem ad modum deberent daturos: 20
lucrum, cum ille magno praesertim emisset, non addituros.
- 28 Apronius certiore facit istum quia res erat. Statim, tam-
quam coniuratio aliqua Agyri contra rem publicam facta
aut legatus praetoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus et
quinque primi accitu istius evocantur. Veniunt Syracusas; 25
praesto est Apronius; ait eos ipsos qui venissent contra
edictum praetoris fecisse. Quaerebant, quid? Respondebat

1 sunt *om.* *O* *edd.* 2 rex fugitiv. *cO*: *om.* *rell.* *edd.* 12 eo
et vi ac minis *scripsi* et cum vi *Ilalm*: eo et cum agminis *I*: eo
cum vi ac minis *pqk forte recte* cf. ii, § 42: vi ac minis *eo O et Lamb.*
m mg. 1584 (*Cl. Rev.* xviii. p. 26) 15 velle *cO*: *om.* *p vulg.* in
aliam civ. occurrere *I*: in *om.* *p rell.*: aliam civ. occupare *O* *edd. rec.*
16 omnes *I'O*: homines *p rell.* 17 et ante satis *om.* *I*: et fortes
satis *pk sed cum signis transp. p.* et satis plane *p codd. praeter I*, in quo
est sed plane (*Am. J. Ph.* xxviii. 144) 19 homini *I'O*: homini *impr.*
p rell. 21 praes. magno *O* 22 erat *I'O*: erat quid rei esset *p rell.*

- se ad recuperatores esse dicturum. Iste aequissimus homo formidinem illam suam miseris Agyrinensibus iniciebat: recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur. Agyrinenses, viri fortissimi, iudicio se passuros esse dicebant.
- 5 Ingerebat iste Artemidorum Cornelium medicum et Tlepo- 69
lemum Cornelium pictorem et eius modi recuperatores, quorum civis Romanus nemo erat, sed Graeci sacrilegi iam pridem improbi, repente Cornelii. Videbant Agyrinenses, quicquid ad eos recuperatores Apronius attulisset, illum
- 10 perfacile probaturum: condemnari cum istius invidia infamiaque malebant quam ad eius condiciones pactionesque accedere. Quaerebant quae in verba recuperatores daret. Respondebat, SI PARERET ADVERSUS EDICTVM FECISSE; qua in re in iudicio dicturum esse aiebat. Iniquissimis verbis,
- 15 improbissimis recuperatoribus conflictari malebant quam quicquam cum isto sua voluntate decidere. Summittebat iste Timarchidem qui moneret eos, si saperent, ut transigerent. Pernegabant. 'Quid ergo? in singulos HS quinquagenis milibus damnari mavultis?' Malle dicebant. Tum
- 20 iste clare omnibus audientibus, 'Qui damnatus erit,' inquit, 'virgis ad necem caedetur.' Hic illi flentes rogare atque orare coeperunt ut sibi suas segetes fructusque omnis arationesque vacuas Apronio tradere liceret, ut ipsi sine ignominia molestiaque discederent.
- 25 Hac lege, iudices, decumas vendidit Verres. Dicat licet 70
Hortensius, si volet, magno Verrem decumas vendidisse. Haec condicio fuit isto praetore aratorum, ut secum prae- 29

4 iudicio VO (iii, § 60): iudicium *p* *rell.* 5, 6 Artemidorum . . . pictorem VO (*nisi quod* Artemidororum *habet* V, ut .T. lepodemum O): Artemidorum medicum Cornelium pictorem et Tlepolemum *p* *rell.* 6 eiusmodi O: huiusce modi V: huiusm. *p* (ii, § 184) 13 si pareret cO (*separèt*) *al.* (§ 55 *supra*; Div. § 56): si paret V *edd.* qua in re *pk*: in qua re V: qua re cO: quae (δ) se in iud. *Lamb. in mg.* 1584 (*falso ex N*) 14 aiebat VcO: dicebat *rell.* (§ 55 *supra*) 22 suas sibi O 25 Licet dicat O 26 decumas VcO: *om. rell.*

clare agi arbitrarentur si vacuos agros Apronio tradere
 liceret; multas enim cruces propositas effugere cupiebant.
 Quantum Apronius edidisset deberi, tantum ex edicto
 dandum erat. Etiamne si plus edidisset quam quantum
 natum esset? Etiam, quando magistratus ex istius edicto 5
 exigere debebant. At arator repetere poterat. Verum
 Artemidoro recuperatore. Quid si minus dedisset arator
 quam poposcisset Apronius? Iudicium in aratorem in
 quadruplum. Ex quo iudicum numero? Ex cohorte
 praetoria praeclara hominum honestissimorum. Quid 10
 amplius? Minus te iugerum professum esse dico: recu-
 peratores reice, quod adversus edictum feceris. Ex quo
 numero? Ex eadem cohorte. Quid erit extremum? Si da-
 mnatus eris, atque adeo cum damnatus eris,—nam dubitatio
 damnationis illis recuperatoribus quae poterat esse?—virgis 15
 te ad necem caedi necesse erit. His legibus, his condicio-
 nibus erit quisquam tam stultus qui decumas venisse arbi-
 tretur, qui aratori novem partis reliquas factas esse existimet,
 qui non intellegat istum sibi quaestui praedaeque habuisse
 bona possessiones fortunasque aratorum? Virgarum metu 20
 Agyrinenses quod imperatum esset facturos se esse dixerunt.

30 Accipite nunc quid imperarit, et dissimulate, si potestis,
 71 vos intellegere ipsum praetorem, id quod tota Sicilia per-
 spexit, redemptorem decumarum atque adeo aratorum
 dominum ac regem fuisse. Imperat Agyrinensibus ut 25
 decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. Si
 magno emerat, quoniam tu es qui diligentissime pretia
 exquisisti, qui, ut ais, magno vendidisti, quare putabas

3, 4 edixisset *V* 5 Etiam quando mag. *V*: Etiam. Quo modo?
 Magistr. *p* *rell.* (cf. iii, § 3) istius *V* *O*: ipsius *p* *rell.* 6 At
 arator *VO*: ab aratore petere *p* *rell.* poterat poterat vero *V* 7
 dedisset (edid. *O* arator *VO*: arator dedisset *p* *rell.* 14 atque
 adeo cum damnatus eris *V*: *om.* *p* *rell.* 20 fortunasque *O*: fortu-
 nas *rell.* 23 id quod . . . perspexit *O*: et quod . . . perspexerit
p *rell.* 27 pretia dilig. *O*

emptori lucrum addi oportere? Esto, putabas: quam ob rem imperabas ut adderent? quid est aliud capere et conciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est, vi atque imperio cogere invitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniam 5 dare? Quid tum? Apronio, deliciis praetoris, lucelli 72 aliquid iussi sunt dare. Putatote Apronio datum, si Apronianum lucellum ac non praetoria praeda vobis videbitur. Imperas ut decumas accipiant, Apronio dent lucri tritici medimnum $\overline{\text{xxxiii}}$. Quid est hoc? Vna civitas ex uno 10 agro plebis Romanae prope menstrua cibaria praetoris imperio donare Apronio cogitur. Tu magno decumas vendidisti, cum tantum lucri decumano sit datum? Profecto, si pretium exquisisses diligenter tum cum vendebas, $\overline{\text{x}}$ medimnum potius addidissent quam HS $\overline{\text{dc}}$ postea. Magna 15 praeda videtur: audite reliqua et diligenter attendite, quominus miremini Siculos re necessaria coactos auxilium a patronis, ab consulibus, ab senatu, ab legibus, ab iudiciis petivisse. Vt probaret Apronius hoc triticum quod ei 73 dabatur, imperat Agyrinensibus Verres ut in medimna sin-

20 gula dentur Apronio HS. Quid est hoc? tanto numero 31 frumenti lucri nomine imperato et expresso, nummi praeterea exiguntur ut probetur frumentum? An poterat non modo Apronius, sed quivis, exercitui si metiendum esset, improbare Siculum frumentum, quod illi ex area, si vellet, 25 admetiri licebat? Frumenti tantus numerus imperio tuo datur et cogitur. Non est satis; nummi praeterea imperantur. Dantur. Parum est. Pro decumis hordei alia pecunia cogitur; iubes HS $\overline{\text{xxx}}$ lucri dari. Ita ab una

2 et om. O (cf. § 91)   5 Quid tum Apr. O: age quid tum si Apr. p. rel.
 8 lucri O: lucrum rel.   9 medimnum (et 13) Hotom. edd.: medium O: medimna rel.   hoc est O (iv, § 143) 11
 cogitur? Muell.   17 ab consul. cO: consul. p. rel.   21 lucri nomine cO: in luc. nom. pk   22 exiguntur O, al. in mg. Lamb. 1584: -entur, -antur p. rel.   23 metiendum cO: metiundum p. rel.
 25 metiri O

civitate vi minis imperio iniuriaque praetoris eripiuntur
tritici medimnum XXXIII et praeterea HS LX. At haec
obscura sunt? aut, si omnes homines velint, obscura esse
possunt? quae tu palam egisti, in conventu imperasti,
omnibus inspectantibus coegisti; qua de re Agyrinenses
magistratus et quinque primi, quos tu tui quaestus causa
evocaras, acta et imperia tua domum ad senatum suum
renuntiaverunt; quorum renuntiatio legibus illorum litteris
publicis mandata est; quorum legati, homines nobilissimi,
74 Romae sunt, qui hoc idem pro testimonio dixerunt! Co-
gnoscite Agyrinensium publicas litteras, deinde testimonium
publicum civitatis. Recita. *LITTERAE PUBLICAE, TESTI-
MONIUM PUBLICUM.* Animadvertistis in hoc testimonio,
iudices, Apollodorum, cui Pyragro cognomen est, prin-
cipem suae civitatis, lacrimantem testari ac dicere numquam
15 post populi Romani nomen ab Siculis auditum et cognitum
Agyrinensis contra quemquam infimum civem Romanum
dixisse aut fecisse quippiam, qui nunc contra praetorem
populi Romani magnis iniuriis et magno dolore publice
testimonium dicere cogerentur. Vni mehercule huic civi-
20 tati, Verres, obsistere tua defensio non potest: tanta aucto-
ritas est in eorum hominum fidelitate, tantus dolor in iniuria,
tanta religio in testimonio. Verum non una te tantum, sed
universae similibus afflictae iniuriis et incommodis civi-
tates legationibus ac testimoniis publicis persequuntur. 25

32 Etenim deinceps videamus Herbitensis civitas honesta
75 et antea copiosa quem ad modum spoliata ab isto ac vexata
sit. At quorum hominum! summorum aratorum, remotissi-
morum a foro, iudiciis, controversiis, quibus parcere et
consulere, homo impurissime, et quod genus hominum 30

2 *malim* At haec obscura sunt. *Num.* si omnes . . . esse possunt quae
tu &c. ? 12 Recita . . . publicum *om.* *O et in lac.* π 14 nomen
cO 21 defensio non potest *O Cluent.* § 48 : defensione non potest
p: defensione non potest *rell.* 23 tantum c, tm *O: om. V p rell.* 24
iniuriis et *V: om. p rell.* civitates *VO: om. p rell.* 30 et *om. V*

studiosissime conservare debuisti. Primo anno venierunt
 eius agri decumae tritici modium $\overline{\text{XVIII}}$. Atidius, istius
 item minister in decumis, cum emisset et praefecti nomine
 cum venisset Herbitam cum Veneriis, locusque ei publice
 5 quo deverteretur datus esset, coguntur Herbitenses ei lucri
 dare tritici modium $\overline{\text{XXXVIII DCCC}}$, cum decumae venissent
 tritici modium $\overline{\text{XVIII}}$. Atque hoc tantum lucri coguntur
 dare publice tum cum iam privatim aratores ex agris spoliati
 atque exagitati decumanorum iniuriis profugissent. Anno 76
 10 secundo cum emisset Apronius decumas tritici modium
 $\overline{\text{XXV DCCC}}$ et ipse Herbitam cum illa sua praedonum copia
 manuque venisset, populus publice coactus est ei conferre lucri
 tritici modium $\overline{\text{XXI}}$ et accessionis HS $\infty \infty$. De accessione
 dubito an Apronio ipsi data sit merces operae atque impu-
 15 dentiae : de tritici quidem numero tanto quis potest dubitare
 quin ad istum praedonem frumentarium sicut Agyrinense
 frumentum pervenerit? Anno tertio vero in hoc agro 33
 consuetudine usus est regia. Solere aiunt reges barbaros
 Persarum ac Syrorum pluri uxores habere, his autem uxori-
 20 bus civitates attribuere hoc modo : haec civitas mulieri
 in redimiculum praebeat, haec in collum, haec in crinis.
 Ita populos habent universos non solum conscios libidinis
 suae, verum etiam administros. Eandem istius, qui se 77
 regem Sicularum esse dicebat, licentiam libidinemque fuisse
 25 cognoscite.

Aeschrionis Syracusani uxor est Pipa, cuius nomen istius
 nequitia tota Sicilia pervulgatum est ; de qua muliere versus
 plurimi supra tribunal et supra praetoris caput scribebantur.

2 modium *Zumpt, edd.* : N. O : me. (medimnum) V : medimna *rell.*
 istius item V *p rell.* : item istius cO 5 lucri dare ei O 6

modium *edd.* : M V : m c : n O : modios *p rell.* xxxviii·d·ccc O :
 $\overline{\text{XXXVII}}$ mil. *p vulg.* 8 cum iam cOp : cum V privati cO 11
 xxv·d·ccc O : $\overline{\text{XXV}}$ milia. dccc p : xxv mil. q illa sua VcO : illa p
rell. 19 is V 20 mulieri in *Hotom.* : mulierem V : mulieri
p rell. 26 Hippa ? *Zielinski* 27 pervulgatum p et *pler.* : perva-
 gatam et pervulgatum V (iii, § 129 ; iv, § 64)

Hic Aeschrio, Pipae vir adumbratus, in Herbitensibus decumis novus instituitur publicanus. Herbitenses cum viderent, si ad Aeschrionem pretium resedisset, se ad arbitrium libidinosissimae mulieris spoliatum iri, liciti sunt usque adeo quoad se efficere posse arbitrabantur. Supra 5 adiecit Aeschrio; neque enim metuebat, ne praetore Verre decumana mulier damno adfici posset. Addicitur medimnum $\overline{\text{viii}}$ c, dimidio fere pluris quam superiore anno. Aratores funditus evertebantur, et eo magis quod iam superioribus annis afflicti erant ac paene perdit. Intellexit 10 iste ita magno venisse ut amplius ab Herbitensibus exprimi non posset: demit de capite medimna dc, iubet in tabulas pro medimnum $\overline{\text{viii}}$ c referri $\overline{\text{viii}}$ d.

34 Hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. Hic est
78 Docimus ad quem iste deduxerat Tertiam, Isidori mimi filiam, 15 vi abductam ab Rhodio tibicine. Huius Tertiae plus etiam quam Pipae, plus quam ceterarum, ac prope dicam tantum apud istum in Siciliensi praetura auctoritas potuit quantum in urbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo praetoris aemuli non molesti, muliercularum deterrimarum improbis- 20 simi cognitores; incipiunt postulare, poscere, minari; non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari; Siculi Siculos non tam pertimescebant. Cum omni ratione tamen illi calumniarentur, promittunt Herbitenses vadimonium Syracusas. Eo posteaquam ventum est, coguntur Aeschrioni, 25 hoc est Pipae, tantum dare quantum erat de capite demptum, tritici modium $\overline{\text{iii}}$ dc. Mulierculae publicanae noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno suo quaestu 79 animum ad vectigalia redimenda transferret. Transactum putabant Herbitenses, cum iste, 'Quid? de hordeo,' inquit, 30

3 resedisset *VO*: redisset *p* *rell.*
p *rell.*   Supraiecit *O Arus. Mess.*

$\infty \infty p$ 9 et eo *codd. praeter V* (adeo)

*s.l. p*²   22 imitari Apronium *O* (§ 213 *infra*)

illi tamen *O*

vulg.

5 usque adeo *V*: usque eo
7 med. $\overline{\text{viii}}$ c *CO*: medimnis

14 emerat... Docimus

23 tam *om. V*

30 Quid? *Muell.* (§§ 128, 139 *infra*: sine interrog.

‘et de Docimo, amiculo meo, quid cogitatis?’ Atque hoc agebat in cubiculo, iudices, atque in lecto suo. Negabant illi quicquam sibi esse mandatum. ‘Non audio : numerate HS. $\overline{\text{xii}}$.’ Quid facerent miseri, aut quid recusarent ? praesertim cum in lecto decumanae mulieris vestigia viderent recentia, quibus illum inflammari ad perseverandum intellegebant. Ita civitas una sociorum atque amicorum duabus deterrimis mulierculis Verre praetore vectigalis fuit.

Atque ego nunc eum frumenti numerum et eas pecunias publice decumanis ab Herbitensibus datas esse dico ; quo illi frumento et quibus pecuniis tamen ab decumanorum iniuriis civis suos non redemerunt. Perditis enim iam et direptis aratorum bonis, haec decumanis merces dabatur ut aliquando ex eorum agris atque ex urbibus abirent. Itaque cum Philinus Herbitensis, homo disertus et prudens et domi nobilis, de calamitate aratorum et de fuga et de reliquorum paucitate publice diceret, animadvertistis, iudices, gemitum populi Romani, cuius frequentia huic causae numquam defuit. Qua de paucitate aratorum alio loco dicam : nunc illud quod praeterii non omnino relinquendum videtur. Nam, per deos immortalis, quod de capite iste dempsit, quo tandem modo vobis non modo ferendum, verum etiam audiendum videtur ? Vnus adhuc fuit post Romam conditam,—di immortales faxint, ne sit alter !—cui res publica totam se traderet temporibus et malis coacta domesticis, L. Sulla. Hic tantum potuit ut nemo illo invito nec bona nec patriam nec vitam retinere posset ; tantum animi habuit ad audaciam ut dicere in contione non dubitaret, bona civium Romanorum cum venderet, se praedam suam vendere. Eius omnis res gestas non solum obtinemus, verum

1 et de *cO* : et *rell.*   2 lectulo δ 4 $\overline{\text{xii}}$ *cO* : $\overline{\text{xv}}$ *rell.*   5
lectulo π 9 pecunias publice *O* : publ. pec. *rell.*   12 iam
cO : *om.* *p* *rell.*   17 gemitum iudices *O* (§§ 25, 61)   20 paene
praeterii *falso vulg.*   21 iste *cO* : ipsi *p* *rell.*   25 totam se
O π : se totam *edd.*

etiam propter maiorum incommodorum et calamitatum
metum publica auctoritate defendimus: unum hoc aliquot
senatus consultis reprehensum, decretumque est ut, quibus
ille de capite dempsisset, ii pecunias in aerarium referrent.
Statuit senatus hoc ne illi quidem esse licitum cui con- 5
cesserat omnia, a populo factarum quaesitarumque rerum
82 summas imminuere. Illum viris fortissimis iudicarunt
patres conscripti remittere de summa non potuisse: te
mulieri deterrimae recte remisisse senatores iudicabunt?
Ille, de quo legem populus Romanus iusserat ut ipsius 10
voluntas ei posset esse pro lege, tamen in hoc uno genere
veterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus
legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege
esse voluisti? In illo reprehenditur, quod ex ea pecunia
remiserit quam ipse quaesierat: tibi concedetur, qui de 15
capite vectigalium populi Romani remisisti?

36

83

Atque in hoc genere audaciae multo etiam impudentius
in decumis Acestensium versatus est; quas cum addixisset
eidem illi Docimo, hoc est Tertiae, tritici modium $\bar{v}$, et
accessionem ascripsisset HS MD, coegit Acestensis a Docimo 20
tantundem publice accipere; id quod ex Acestensium pu-
blico testimonio cognoscite. Recita. *TESTIMONIUM FI-*
ELICVM. Audistis quanti decumas acceperit a Docimo
civitas, tritici modium $\bar{v}$ et accessionem: cognoscite nunc
quanti se vendidisse rettulerit. *LEX DECVMIS VENDVNDIS* 25
C. VERRE PR. Hoc nomine videtis tritici modium CIO CIO
CIO de capite esse dempta, quae cum de populi Romani
victu, de vectigalium nervis, de sanguine detraxisset aerari,
Tertiae mimae condonavit. Vtrum impudentius ab sociis

3 consultis senatus O   5 hoc, ne illi *edd. pler. sed cf. c. 7.*
§ 169 *infra*;   6 a *om. p*   ab ipso fact. *coni. Hotom.*   10
legem *cO*: lege *p* *rell.*   13 tuam tibi O   19 Tertiae *cO*: *om.*
p *rell.*   22 Rec. test. pub. *p* *man. ve.* in lacuna ut § 168 *infra*:
om. rell.   26 videtis *cO*: vidistis *p* *rell.*   mod. $\bar{viii}$ O: modios
 $\infty \infty \infty$ milia *p*

abstulit an turpius meretrici dedit an improbius populo Romano ademit an audacius tabulas publicas commutavit? Ex horum severitate te ulla vis eripiet aut ulla largitio? Non eripiet. Sed si eripuerit, non intellegis haec quae
 5 iam dudum loquor ad aliam quaestionem atque ad peculatus iudicium pertinere? Itaque hoc mihi reservabo genus 84 totum integrum: ad illam quam institui causam frumenti ac decumarum revertar.

Qui cum agros maximos et feracissimos per se ipsum,
 10 hoc est per Apronium, Verrem alterum, depopularetur, ad minores civitates habebat alios quos tamquam canis immitteret, nequam homines et improbos, quibus aut frumentum aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentius est in 37 Sicilia interpres, quo iste interprete non ad linguam
 15 Graecam, sed ad furta et flagitia uti solebat. Fit hic interpres, homo levis atque egens, repente decumanus; emit agri Liparensis miseri atque ieiuni decumas tritici medimnis DC. Liparenses vocantur; ipsi accipere decumas et numerare Valentio coguntur lucri HS XXX. Per deos immor-
 20 talis, utrum tibi sumes ad defensionem, tantone minoris te decumas vendidisse ut ad medimna DC HS XXX lucri statim sua voluntate civitas adderet, hoc est tritici medimnum II, an, cum magno decumas vendidisses, te expressisse ab invitis Liparensibus hanc pecuniam? Sed quid ego ex 85
 25 te quaero quid defensurus sis, potius quam cognoscam ex ipsa civitate quid gestum sit? Recita testimonium publicum Liparensium, deinde quem ad modum nummi Valentio sint dati. TESTIMONIUM PVBLICVM. QVO MODO SOLVTVM SIT, EX LITTERIS PVBLICIS. Etiamne haec tam
 30 parva civitas, tam procul a manibus tuis atque a conspectu

3, 4 eripiat . . . eripit O 7 totum integrum VO: int. totum
 p rell. 9 et VO: ac p rell. 15 hic interpres VO: int. hic
 p rell. 22 med' Vpq: mod' (ut l. 21) Or 30 a (ante conspectu)
 Vpq: om. O

remota, seiuncta a Sicilia, in insula inculta tenuique posita, cumlata aliis tuis maioribus iniuriis, in hoc quoque frumentario genere praedae tibi et quaestui fuit? Quam tu totam insulam cuidam tuorum sodalium sicut aliquod munusculum condonaras, ab hac etiam haec frumentaria lucra 5 tamquam a mediterraneis exigebantur? Itaque qui tot annis agellos suos te praetore redimere a piratis solebant, idem se ipsos a te pretio imposito redemerunt.

38

86

Quid vero? a Tissensibus, perparva ac tenui civitate, sed aratoribus laboriosissimis frugalissimisque hominibus, nonne 10 plus lucri nomine eripitur quam quantum omnino frumenti exarant? ad quos tu decumanum Diognetum Venerium misisti, novum genus publicani. Cur hoc auctore non Romae quoque servi publici ad vectigalia accedunt? Anno secundo Tissenses HS $\overline{\text{xxi}}$ lucri dare coguntur inviti; 15 tertio anno $\overline{\text{xii}}$ mod. tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti sunt. Hic Diognetus, qui ex publicis vectigalibus tanta lucra facit, vicarium nullum habet, nihil omnino peculi. Vos etiam nunc dubitate, si potestis, utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor istius sibi acceperit an 20

87

huic exegerit. Atque haec ex publico Tissensium testimonio cognoscite. TESTIMONIUM PVBLICVM TISSENSIVM. Obscure, iudices, praetor ipse decumanus est, cum eius apparitores frumentum a civitatibus exigant, pecunias impendant, aliquanto plus ipsi lucri auferant quam quantum 25 populo Romano decumarum nomine daturi sunt! Haec aequitas in tuo imperio fuit, haec praetoris dignitas, ut servos Venerios Siculorum dominos esse velles; hic dilectus,

1 posita in loco V

piratis *VcO*: privatis *p* *rell.*

te *vulg.*

9 vero *VcO*: ergo *p* *rell.*

omnino frumenti *VO*: frum. omn. *p* *rell.*

accedunt *cO*: accedant *Ip* *rell.*

modium *p*: varie turbant *rell.*

sint *O*

7 te praetore *VO*: ante te pr. *p* *rell.*

8 a te *p* *rell.* praeter *V* ab te: abs

sed *VcO*: et *p* *rell.*

14 quoque *VcO*: om. *p*

16 $\overline{\text{xii}}$ mod' *cO*: $\infty \infty$

25 lucri *cO*: om. *rell.*

26

27 praetoria? *Muell.*

hoc discrimen te praetore fuit, ut aratores in servorum numero essent, servi in publicanorum.

- Quid? Amestratini miseri, impositis ita magnis decumis ³⁹
 ut ipsis reliqui nihil fieret, nonne tamen numerare pecunias ⁸⁸
 5 coacti sunt? Addicuntur decumae M. Caesio, cum adessent
 legati Amestratini; statim cogitur Heraclius legatus nume-
 rare HS XXII. Quid hoc est? quae est ista praeda, quae
 vis, quae direptio sociorum? Si erat Heraclio ab senatu
 mandatum ut emeret, emisset: si non erat, qui poterat sua
 10 sponte pecuniam numerare? Caesio renuntiat se dedisse.
 Cognoscite renuntiationem ex litteris publicis. Recita. ⁸⁹
 EX LITTERIS PVBLICIS. Quo senatus consulto erat hoc
 legato permissum? Nullo. Cur fecit? Coactus est. Quis
 hoc dicit? Tota civitas. Recita testimonium publicum.
 15 TESTIMONIUM PVBLICVM. Ab hac eadem civitate anno
 secundo simili ratione extortam esse pecuniam et Sex.
 Vennonio datam ex eodem testimonio cognovistis. At
 Amestratinos, homines tenuis, cum eorum decumas me-
 dimnis DCCC vendidisses Bariobali Venerio—cognoscite
 20 nomina publicanorum!—cogis eos plus lucri addere quam
 quanti venierant, cum magno venissent. Dant Bariobali
 medimna DCCCL, HS MD. Profecto numquam iste tam
 amens fuisset ut ex agro populi Romani plus frumenti servo
 Venerio quam populo Romano tribui pateretur, nisi omnis
 25 ea praeda servi nomine ad istum ipsum perveniret. Petrini, ⁹⁰
 cum eorum decumae magno addictae essent, tamen invi-
 tissimi P. Naevio Turpioni, homini improbissimo, qui
 iniuriarum Sacerdote praetore damnatus est, HS LII dare
 coacti sunt. Itane dissolute decumas vendidisti ut, cum
 30 esset medimnum IIS XV, venissent autem decumae me-
 dimnum III, hoc est HS XXXXV, lucri decumano HS LII

11, 12 Recita . . . publicis O: litterae publicae *p vulg.* 16 Sex.
 Vennonio *p al.*: Sexto Mimo cO 22 DCCCL cO: DCCC *p rell.* 28
 HS LII cO: HS VII *p rell.*

darentur? At permagno decumas eius agri vendidisti. Videlicet gloriatur non Turpioni lucrum datum esse, sed Petrinis pecuniam ereptam.

- 40 Quid? Halicyenses, quorum incolae decumas dant, ipsi
 91 agros immunis habent, nonne huic eidem Turpioni, cum 5
 decumae c. med. venissent, HS $\overline{xv}$ dare coacti sunt? Si id
 quod maxime vis posses probare, haec ad decumanos lucra
 venisse, nihil te attigisse, tamen hae pecuniae per vim atque
 iniuriam tuam captae et conciliatae tibi fraudi ac damnationi
 esse deberent; cum vero hoc nemini persuadere possis, te 10
 tam amentem fuisse ut Apronium et Turpionem, servos
 homines, tuo liberumque tuorum periculo divites fieri velles,
 dubitaturum quemquam existimas quin illis emissariis haec
 92 tibi omnis pecunia quaesita sit? Segestam item ad im-
 munem civitatem Venerius Symmachus decumanus immit- 15
 titur. Is ab isto litteras adfert, ut sibi contra omnia senatus
 consulta, contra omnia iura, contraque legem Rupilianam
 extra forum vadimonium promittant aratores. Audite lit-
 teras quas ad Segestanos miserit. LITTERAE C. VERRIS.
 Hic Venerius quem ad modum aratores eluserit, ex una 20
 pactione hominis honesti gratiosique cognoscite; in eodem
 93 enim genere sunt cetera. Diocles est Panhormitanus,
 Phimes cognomine, homo inlustris ac nobilis. Arabat is
 agrum conductum in Segestano; nam commercium in eo
 agro nemini est; conductum habebat HS sex milibus. Pro 25
 decuma, cum pulsatus a Venerio esset, decidit HS $\overline{xvi}$ et
medimnis DCLIII. Id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN
 DIOCLIS PANHORMITANI. Huic eidem Symmacho C. An-
 naeus Brocchus senator, homo eo splendore, ea virtute, qua
 omnes existimatis, nummos praeter frumentum coactus est 30

9 et *secl. Muell.* (§ 71 *supra*: esset O 11 et O: ac *p. vell.*
 17 contra omnia iura *om.* Op. *hic et sen. cons.* 22 enim *p. vell.*:
om. O 23 nobilis *cO*: nobilis arator *p. vell.*: *om.* Arabat) 25
 Pro decuma *om.* *cO* 26 decidit *cO*: dedit *vell.* 27 *medimnis om.*
codd. ipsius tabulis O

dare. Venerione servo te praetore talis vir, senator populi Romani, quaestui fuit?

Hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas, 41
ne hoc quidem sciebas, iudicare? Antea cum equester 94
5 ordo iudicaret, improbi et rapaces magistratus in provinciis
inserviebant publicanis; ornabant eos qui in operis erant;
quemcumque equitem Romanum in provincia viderant,
beneficiis ac liberalitate prosequerantur; neque tantum
illa res nocentibus proderat quantum obfuit multis, cum
10 aliquid contra utilitatem eius ordinis voluntatemque fecis-
sent. Retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi com-
muni consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem
Romanum contumelia dignum putasset, ab universo ordine
malo dignus iudicaretur: tu sic ordinem senatorium de- 95
15 spexisti, sic ad iniurias libidinesque tuas omnia coaequasti,
sic habuisti statutum cum animo ac deliberatum, omnis
qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te praetore atti-
gissent, iudices reicere ut illud non cogitares tamen, ad
eiusdem ordinis homines te iudices esse venturum? in
20 quibus si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor
insideret, tamen esset illa cogitatio, in alterius iniuria sese
despectos dignitatemque ordinis contemptam et abiectam.
Quod mehercule, iudices, mihi non mediocriter ferendum
videtur; habet enim quendam aculeum contumelia, quem
25 pati pudentes ac viri boni difficillime possunt. Spoliasti 96
Siculos; solent enim muti esse in iniuriis suis. Vexasti
negotiatores; inviti enim Romam raroque decedunt. Equites
Romanos ad Aproni iniurias dedisti; quid enim iam nocere
possunt quibus non licet iudicare? Quid? cum senatores
30 summis iniuriis adficeris, quid aliud dicis nisi hoc, 'Cedo mihi

6 qui cO: quicumque *rell.*
supra)

17 habitarent *p rell.*: haberent cO (*fort. agerent*: i,
§ 149) 18 cogitares tamen, *Muell.*: cogitares, tamen *edd.*
(tandem?) 21 se O 26 muti O: multi *p rell.* in iniuriis

suis cO: iniuriis (*sine in*) suis graves *rell.*

29 qui cum O

etiam istum senatorem, ut hoc amplissimum nomen sénato-
 rium non modo ad invidiam imperitorum, sed etiam ad
 97 contumeliam improborum natum esse videatur? Neque
 hoc in uno fecit Annaeo, sed in omnibus senatoribus, ut
 ordinis nomen non tantum ad honorem quantum ad igno- 5
 miniam valeret. In C. Cassio, clarissimo et fortissimo viro,
 cum is eo ipso tempore primo istius anno consul esset,
 tanta improbitate usus est ut, cum eius uxor, femina pri-
 maria, paternas haberet arationes in Leontino, frumentum
 omne decumanos auferre iusserit. Hunc tu in hac causa 10
 testem, Verres, habebis, quoniam iudicem ne haberes pro-
 98 vidisti. Vos autem, iudices, putare debetis esse quiddam
 nobis inter nos commune atque coniunctum. Multa sunt
 imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula
 non solum legum ac iudiciorum, sed etiam rumorum ac 15
 temporum: sic est hic ordo quasi propositus atque editus
 in altum ut ab omnibus ventis invidiae circumflari posse
 videatur. In hac tam misera et iniqua condicione vitae ne
 hoc quidem retinebimus, iudices, ut magistratibus nostris in
 obtinendo iure nostro ne contemptissimi ac despicatissimi 20
 esse videamur?

42 Thermitani miserunt qui decumas emerent agri sui.
 99 Magni sua putabant interesse publice potius quamvis magno
 emi quam in aliquem istius emissarium inciderent. Ad-
 positus erat Venuleius quidam qui emeret. Is liceri non 25
 destitit; illi quoad videbatur ferri aliquo modo posse con-
 tenderunt; postremo liceri destiterunt. Addicitur Venuleio
 tritici medimnum VIII milibus. Legatus Posidorus renun-
 tiat. Cum omnibus hoc intolerandum videretur, tamen

6 et fortissimo *om.* *O* (§ 52 *supra* : *Act. Pr.* § 44) 9 arat. haberet *O*
 10 decum. auferre *cO* : in decumas auferre *p* *rell.* 17 videatur
 posse *p*, *sed cum signis transp.* 18 misera atque *O* *edd.* iniqua
cO : indigna *p* *rell.* 20 despicatissimi *cO* : despectissimi *p* *rell.*
 24 inciderent *edd.* : incideret *O* : incidere *rell.* ii § 91 ; iv § 39) 28
 Pharsidorus *cO*

Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. $\overline{\text{vii}}$ et praeterea HS $\overline{\text{ii}}$: ex quo facile apparet quae merces decumani, quae praetoris praeda esse videatur. Cedo Thermitanorum mihi litteras et testimonium. TABVLAE THERMITANORVM ET
 5 TESTIMONIUM. Imacharensis iam omni frumento ablato, 100 iam omnibus iniuriis tuis exinanitos, tributum facere miseros ac perditos coegisti, ut Apronio darent HS $\overline{\text{xx}}$. Recita et decretum de tributis et publicum testimonium. SENATVS CONSVLTVM DE TRIBVTO CONFERVNDQ. TESTIMONIUM
 10 IMACHARENSIVM. Hennenses, cum decumae venissent agri Hennensis med. $\overline{\text{viii}}$ cc, Apronio coacti sunt dare tritici modium $\overline{\text{xviii}}$ et IIS III milia. Quaeso, attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. Nam per omnis civitates quae decumas debent percurrit oratio
 15 mea, et in hoc genere nunc, iudices, versor, non in quo singillatim aratores eversi bonis omnibus sint, sed quae publice decumanis lucra data sint, ut aliquando ex eorum agris atque urbibus expleti atque saturati cum hoc cumulo quaestus decederent. Calactinis quam ob rem imperasti 43
 20 anno tertio ut decumas agri sui, quas Calactae dare consueverant, Amestrati M. Caesio decumano darent? quod neque ante te praetorem illi fecerant neque tu ipse hoc ita statueras antea per biennium. Theomnastus Syracusanus in agrum Mutycensem cur abs te immissus est? qui aratores ita
 25 vexavit ut illi in alteras decumas, id quod in aliis quoque civitatibus ostendam, triticum emere necessario propter inopiam cogerentur. Iam vero ex Hyblensium pactionibus 102 intellegetis, quae factae sunt cum decumano Cn. Sergio, sexiensi tanto quam quantum satum sit ablatum esse ab
 30 aratoribus. Recita sationes et pactiones ex litteris publicis.

3 esse vid. praeda O ii §§ 61, 108) : praeda *abesse* malit Zielinski, p. 195 7 et decr. O : et om. p *rell.* 15 non in quo O *edd.* : in quo non p *rell.* 20 Calactē p : Calacte q *Prisc. edd.* 28 factae cO : pactae p *rell.* (partae q) 29 tanto O : tantum p *rell.* An sexiensi tantum quantum?

Cognoscite pactiones Menaenorum cum Venerio servo. Cognoscite item professiones sationum et pactiones Menaenorum. Patiementi, iudices, ab sociis, ab aratoribus populi Romani, ab eis qui vobis laborant, vobis serviunt, qui ita plebem Romanam ab sese ali volunt ut sibi ac liberis suis 5 tantum supersit quo ipsi ali possint, ab his per summam iniuriam, per acerbissimas contumelias plus aliquanto ablatum esse quam natum sit?

103 Sentio, iudices, moderandum mihi esse iam orationi meae fugiendamque vestram satietatem. Non versabor in uno 10 genere diutius, et ita cetera de oratione mea tollam ut in causa tamen relinquam. Audietis Agrigentinarum, fortissimorum virorum, diligentissimorum aratorum, querimonias: cognoscetis Entellinorum, hominum summi laboris summaeque industriae, dolorem et iniurias; Heracliensium, 15 Gelensium, Soluntinorum incommoda proferentur; Catinensium, locupletissimorum hominum amicissimorumque, agros vexatos ab Apronio cognoscetis; Tyndaritanam, nobilissimam civitatem, Cephaloeditanam, Haluntinam, Apolloniensem, Enguinam, Capitinam perditas esse hac 20 iniquitate decumarum intellegetis; Inensibus, Murgentinis, Assorinis, Helorinis, Ietinis nihil omnino relictum; Cetrinos, Scherinos, parvarum civitatum homines, omnino abiectos esse ac perditos; omnis denique agros decumanos per triennium populo Romano ex parte decuma, C. Verri 25 ex omni reliquo vectigalis fuisse, et plerisque aratoribus nihil omnino superfuisse; si cui quid [autem] aut relictum aut remissum sit, id fuisse tantum quantum ex eo quo istius avaritia contenta fuit redundarit.

44

104

Duarum mihi civitatum reliquos feci agros, iudices, fere 30

3 a sociis O   4 eis O: his π   8 sit om. O: est Halm
 (prob. Ziel. p. 195   9 iam mihi esse O   11 in causa tamen
 codd. O per compend.: tamen in causa quod falso dicitur in 'N'
 fuisse, Jordan. Ziel. (l. c.)   13 aratorum O: om. π Fort. diligentis-
 simorumque quer. 14 cognoscetis cO: cognoscetis iudices p. rell. 16
 Gelensium cO: om. π   27 autem om. O al.: ego seclusi

optimos ac nobilissimos, Aetnensem et Leontinum. Horum
 ego agrorum missos faciam quaestus trienni; unum annum
 eligam, quo facilius id quod institui explicare possim.
 Sumam annum tertium, quod et recentissimus est et ab
 5 isto ita administratus ut, cum se certe decessurum videret,
 non laboraret si aratorem nullum in Sicilia omnino esset
 relicturus. Agri Aetnensis et Leontini decumas agemus.
 Attendite, iudices, diligenter. Agri sunt feraces, annus
 tertius, decumanus Apronius. De Aetnensibus perpauca 105
 10 dicam; dixerunt enim ipsi priore actione publice. Memoria
 tenetis Artemidorum Aetnensem, legationis eius principem,
 publice dicere Apronium venisse Aetnam cum Veneriis;
 vocasse ad se magistratus, imperasse ut in foro sibi medio
 lecti sternerentur, cotidie solitum esse non modo in publico,
 15 sed etiam de publico convivari; cum in eius conviviiis
 symphonia caneret maximisque poculis ministraretur, reti-
 neri solitos esse aratores, atque ab eis non modo per iniuriam
 sed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti quan-
 tum Apronius imperasset. Audistis haec, iudices; quae 106
 20 nunc ego omnia praetereo et relinquo. Nihil de luxuria
 Aproni loquor, nihil de insolentia, nihil de permissa ab isto
 licentia, nihil de singulari nequitia ac turpitudine: tantum
 de quaestu ac lucro dicam unius agri et unius anni, quo
 facilius vos coniecturam de triennio et de tota Sicilia facere
 25 possitis. Sed mihi Aetnensium brevis est ratio; ipsi enim
 venerunt, ipsi publicas litteras deportaverunt; docuerunt
 vos quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris praetoris,
 Apronius. Id, quaeso, ex ipsorum testimonio cognoscite.

1 Aetnensem et Leontinum cO: -ium et -orum p *rell.* 6
 nullum in Sic. p *rell.*: in Sic. nullum O 11 eius om. O 13
 magistratus O: -um p *rell.* 13 medio foro sibi O 15 eius
 Oπ: eis Mueller non nullos codd. secutus 16 retineri cO: -ere
 p *rell.* 21 nihil de per. ab isto licentia πk: om. *rell.* 23 agri
 . . . anni p *rell.*: anni . . . agri O 25 ratio O: oratio p *rell.*
 26 deportaverunt O: -arunt p *rell.*

45 *Recita. TESTIMONIUM AETNENSIVM* Quid ais? Dic, dic,
 quaesio, clarius, ut populus Romanus de suis vectigalibus,
 de suis aratoribus, de suis sociis atque amicis audiat. *Ī*
MED., HS Ī. Per deos immortalis! unus ager uno anno tre-
 centa milia mod. tritici et praeterea *HS Ī* lucri dat Apronio! 5
 Tantone minoris decumae venierunt quam fuerunt, an, cum
 satis magno venissent, hic tantus tamen frumenti pecuniaeque
 numerus ab aratoribus per vim ablatu est? Vtrum enim
 107 horum dixeris, in eo culpa et crimen haerebit. Nam illud
 quidem non dices—quod utinam dicas!—ad Apronium non 10
 pervenisse tantum. Ita te non modo publicis tenebo sed
 etiam privatis aratorum pactionibus ac litteris ut intellegas
 non te diligentiore in faciendis furtis fuisse quam me in
 deprehendendis. Hoc tu feres? hoc quisquam defendet?
 hoc hi, si aliter de te statuere voluerint, sustinebunt? uno 15
 adventu ex uno agro Q. Apronium, praeter eam quam dixi
 pecuniam numeratam, ccc milia mod. tritici lucri nomine
 108 sustulisse! Quid? hoc Aetnenses soli dicunt? Immo
 etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximam
 partem possident; quorum legatis, hominibus nobilissimis, 20
 Androni et Artemoni, senatus ea mandata dedit quae pu-
 blice ad civitatem ipsorum pertinebant; de iis iniuriis quas
 cives Centuripini non in suis sed in aliorum finibus accepe-
 rant, senatus et populus Centuripinus legatos noluit mittere;
 ipsi aratores Centuripini, qui numerus est in Sicilia maximus 25
 hominum honestissimorum et locupletissimorum, tris lega-
 tos, civis suos, delegerunt, ut eorum testimonio non unius
 agri sed prope totius Siciliae calamitates cognosceretis.
 Arant enim tota Sicilia fere Centuripini, et hoc in te gravio-
 res certioresque testes sunt, quod ceterae civitates suis solum 30
 incommodis commoventur, Centuripini, quod in omnium

1 *Recita Test. Aetn. δ: om. Op al.* 13 faciendis fuisse furtis O
 14 reprehendendis *p codd. cf. §§ 4, 51* 23 acceperant O: -unt *p*
rell. 29 graviores certioresque *p rell.*: gravioresque O

fere finibus possessiones habent, etiam ceterarum civitatum damna ac detrimenta senserunt.

Verum, uti dixi, ratio certa est Aetnensium et publicis et privatis litteris consignata. Meae diligentiae pensum magis
 5 in Leontino agro est exigendum propter hanc causam, quod ipsi Leontini publice non sane me multum adiuverunt; neque enim eos isto praetore hae decumanorum iniuria laeserunt, potius etiam, iudices, adiuverunt. Mirum fortasse hoc vobis aut incredibile videatur, in tantis aratorum incom-
 10 modis Leontinos, qui principes rei frumentariae fuerint, expertis incommodorum atque iniuriarum fuisse. Hoc causae est, iudices, quod in agro Leontino praeter unam Mnasistrati familiam glebam Leontinorum possidet nemo. Itaque Mnasistrati, hominis honestissimi atque optimi viri,
 15 testimonium, iudices, audistis: ceteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris sed ne tempestas quidem ulla nocere potuit, exspectare nolite: etenim non modo incommodi nihil ceperunt, sed etiam in Apronianis illis rapinis in quaestu sunt compendioque versati.

20 Quapropter, quoniam Leontina civitas me atque legatio 110 propter eam quam dixi causam defecit, mihimet ineunda ratio et via reperiunda est qua ad Aproni quaestum, sive adeo qua ad istius ingentem immanemque praedam possim pervenire. Agri Leontini decumae tertio anno venierunt
 25 tritici medimnum $\overline{\text{xxxvi}}$, hoc est tritici mod. cc et xvi milibus. Magno, iudices, magno; neque enim hoc possum negare. Itaque necesse est aut damnum aut certe non magnum lucrum fecisse decumanos; hoc enim solet usu venire iis qui magno redemerunt. Quid, si ostendo in
 30 hac una emptione lucri fieri tritici mod. c? quid, si cc? quid, si ccc? quid, si cccc milia? dubitabitis etiam cui ista

3 uti cO : ut p *rell.*   6 multum me O   7 hec O : haec
 Mueller   15 audistis cO : audietis p *rell.*   20 leont. civ. me
 π al. : me leont. civ. O, ut videtur, edd.   24 veneunt O   28
 decumanos O : -um p *rell.*   31 quid, si ccc cO : om. *rell.*

tanta praeda quaesita sit? Iniquum me esse quispiam dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam capiam furti atque praedae. Quid, si doceo, iudices, eos qui $\overline{\text{cccc}}$ mod. lucri faciunt damnum facturos fuisse, si tua iniquitas, si tui ex cohorte recuperatores non intercederent, num quis poterit 5 in tanto lucro tantaque iniquitate dubitare quin propter improbitatem tuam tam magnos quaestus feceris, propter magnitudinem quaestus improbus esse volueris?

47 Quo modo igitur hoc adsequar, iudices, ut sciam quantum
112 lucri factum sit? Non ex Aproni tabulis, quas ego cum 10 conquirerem non inveni, et cum in ius ipsum eduxi expressi ut conficere tabulas se negaret. Si mentiebatur, quam ob rem removebat, si hae tabulae nihil tibi erant obfuturae? si omnino nullas confecerat litteras, ne id quidem satis significat illum non suum negotium gessisse? Ea est enim 15 ratio decumanorum ut sine plurimis litteris confici non possit; singula enim nomina aratorum et cum singulis pactiones decumanorum litteris persequi et conficere necesse est. Iugera professi sunt aratores omnes imperio atque instituto tuo: non opinor quemquam minus esse professum quam 20 quantum arasset, cum tot cruces, tot supplicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur. In iugero Leontini agri medimnum fere tritici seritur perpetua atque aequabili satione; ager efficit cum octavo, bene ut agatur; verum ut omnes diadiuvent, cum decumo. Quod si quando accidit, tum fit ut 25 tantum decumae sit quantum severis, hoc est ut, quot iugera 113 sint sata, totidem medimna decumae debeantur. Hoc cum ita esset, primum illud dico, pluribus milibus medimnum venisse decumas agri Leontini quam quot milia iugerum

2 capiam *cO*: faciam *rell.*
rell.

7 tuam tam *Lamb.*: tuam *O*: tam *p* *rell.*

om. *O* quantum lucri *cO*: lucri quantum *p* *rell.* 12 se tabulas

O 16 decumarum *J. J. Hartman*

21 supplicia *cO*: iudicia *p* 24 effert *J. J. Hartman* cf. extu-

lisset § 113) 28 modium *cO*

9 iudices

19 omnes aratores *O*

sata essent in agro Leontino. Quodsi fieri non poterat ut plus quam x medimna ex iugero exararent, medimnum autem ex iugero decumano dari oportebat, cum ager, id quod perraro evenit, cum decumo extulisset, quae erat
 5 ratio decumanis, siquidem decumae ac non bona venibant aratorum, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emerent quam iugera erant sata? In Leontino iugerum subscriptio ac professio non est plus $\overline{\text{XXX}}$; decumae $\overline{\text{XXXVI}}$ medimnum venierunt. Erravit an potius insanivit Apronius? Immo
 10 tum insanisset, si aratoribus id quod deberent licitum esset, et non quod Apronius imperasset necesse fuisset dare.

Si ostendam minus tribus medimnis in iugerum neminem
 dedisse decumae, concedes, opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis
 15 dedisse. Atque hoc in benefici loco petitum est ab Apronio, ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret. Nam cum a multis quaterna, etiam quina exigerentur, multis autem non modo granum nullum, sed ne paleae quidem ex omni fructu atque ex annuo labore relinquerentur, tum
 20 aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus est, unum in locum convenerunt, hominem suae civitatis in primis honestum ac nobilem, Andronem Centuripinum, legarunt ad Apronium, (eundem quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum et testem Centuripina civitas misit), ut is
 25 apud eum causam aratorum ageret, ab eoque peteret ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera singula quam terna medimna exigeret. Hoc vix ab Apronio in summo
 115 beneficio pro iis qui etiam tum incolumes erant impetratum est. Id cum impetrabatur, hoc videlicet impetrabatur, ut

1 essent O : erant <i>p</i> <i>rell.</i>	2 exararent cO : ararent <i>p</i> <i>rell.</i>
3 autem <i>suppl. edd.</i>	oportebat O : poterit <i>p</i> <i>rell.</i> (i, § 75)
9 aut potius O	10 id O : om. <i>p</i> <i>rell.</i>
<i>p</i> <i>rell.</i>	12 ostendam O : ostendo
13 decumo cO : decumano <i>p</i> <i>rell.</i>	15 Atqui <i>Hotom.</i>
18 nullum cO : ullum <i>p</i> <i>rell.</i>	28 his Oπ

pro singulis decumis ternas decumas dare liceret. Quodsi tua res non ageretur, a te potius postularent ne amplius quam singulas, quam ab Apronio ut ne plus quam ternas decumas darent. Nunc ut hoc tempore ea quae regie seu potius tyrannice statuit in aratores Apronius praetermittam, neque 5 eos appellem a quibus omne frumentum eripuit, et quibus nihil non modo de fructu sed ne de bonis quidem suis reliqui fecit, ex hisce ternis medimnis, quod benefici gratiaeque causa concessit, quid lucri fiat cognoscite.

49

116

Professio est agri Leontini ad iugerum $\overline{\text{XXX}}$; haec sunt 10 ad tritici medimnum $\overline{\text{XC}}$, id est mod. $\overline{\text{DXXXX}}$; deductis tritici mod. $\overline{\text{CCXVI}}$, quanti decumae venierunt, reliqua sunt tritici $\overline{\text{CCCXXIII}}$. Adde totius summae $\overline{\text{DXXXX}}$ milium mod. tris quinquagesimas; fit tritici mod. $\overline{\text{XXXIICCC}}$ (ab omnibus enim ternae praeterea quinquagesimae exigebantur); sunt 15 haec iam ad $\overline{\text{CCCLX}}$ mod. tritici. At ego $\overline{\text{CCCC}}$ lucri facta esse dixeram; non enim duco in hac ratione eos quibus ternis medimnis non est licitum decidere. Verum ut hac ipsa ratione summam mei promissi compleam, ad singula medimna multi HS binos, multi HS singulos semis acces- 20 sionis cogebantur dare, qui minimum, singulos nummos. Minimum ut sequamur, quoniam $\overline{\text{XC}}$ mod. duximus, accedant eo novo pessimoque exemplo HS $\overline{\text{XC}}$. Hic mihi etiam dicere audebit magno se decumas vendidisse, cum ex eodem agro dimidio ipse plus abstulerit quam populo Romano 25 miserit? $\overline{\text{CCXVI}}$ decumas agri Leontini vendidisti; si ex lege, magno; si ut lex esset libido tua, si ut quae dimidiae essent decumae vocarentur, parvo vendidisti; multo enim pluris fructus annui Siciliae venire potuerunt, si id te senatus aut populus Romanus facere voluisset. Etenim decumae 30 saepe tanti venierunt, cum lege Hieronica venirent, quanti

11 id est *O*: id est tritici *p. vell.* 20 HS binos multi HS singulos semis *cO*: HS duo multi HS quinque *p. vell.* 26 agri Leont. decumas *O* 27 post tua habent omnes codd. parvo: *del. Madvig.* 30 saepe decumae *O*

nunc lege Verria venierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas venditas. C. NORBANI DECUMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. Atqui tum neque iudicium de modo iugerum dabatur, neque erat Artemidorus Cornelius recuperator, neque ab
 5 aratore magistratus Siculus tantum exigebat quantum decumanus ediderat, nec beneficium petebatur a decumano, ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret, nec nummorum accessionem cogebatur arator dare nec ternas quinquagesimas frumenti addere : et tamen populo Romano
 10 magnus frumenti numerus mittebatur.

Quid vero istae sibi quinquagesimae, quid porro num- 50
 morum accessiones volunt? quo id iure atque adeo 118
 quo id more fecisti? Nummos dabat arator. Quo modo aut unde? qui, si largissimus esse vellet, cumlatiore men-
 15 sura uteretur, ut antea solebant facere in decumis, cum aequa lege et condicione venibant. Is nummum dabat! Vnde? de frumento? quasi habuisset te praetore quod venderet. De vivo igitur erat aliquid resecandum, ut esset unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium
 20 nummorum adderetur. Iam id porro utrum libentes an inviti dabant? Libentes? amabant, credo, Apronium. Inviti? qua re nisi vi et malo cogebantur? Iam iste homo amentissimus in vendundis decumis nummorum faciebat accessiones ad singulas decumas, neque multum; bina aut
 25 terna milia nummum addebat; fiunt per triennium HS fortasse D milia. Hoc neque exemplo cuiusquam neque ullo iure fecit, neque eam pecuniam rettulit; neque hoc parvum crimen quem ad modum defensurus sit homo quisquam umquam excogitabit.

30 Quod cum ita sit, audes dicere te magno decumas ven- 119
 didisse, cum sit perspicuum te bona fortunasque aratorum

4 neque (ante erat) O : neque enim p rel. 6 ab decum. O cdd.
 13 id potius more codd., nisi quod id om. O : potius ego deleui, Ernest.
 et Zumpt. et Hartman. secutus more cod. Francii : ore p rel.
 18 aliquid erat O 25 nummum cO : om. rel. fortasse .d. milia
 p rel. : .d. milia fortasse O 26 iure ullo O 29 excogitavit codd.

non populi Romani, sed tui quaestus causa vendidisse? Vt si qui vilicus ex eo fundo qui sestertia dena meritaasset, excisis arboribus ac venditis, demptis tegulis, instrumento, pecore abalienato, domino xx milia nummum pro x miserit, sibi alia praeterea centum confecerit, primo dominus ignarus 5 incommodi sui gaudeat vilicoque delectetur, quod tanto plus [sibi] mercedis ex fundo reffectum sit, deinde, cum audierit eas res quibus fundi fructus et cultura continetur amotas et venditas, summo supplicio vilicum adficiat et secum male actum putet: item populus Romanus, cum audit pluris decumas 10 vendidisse C. Verrem quam innocentissimum hominem cui iste successit, C. Sacerdotem, putat se bonum in arationibus fructibusque suis habuisse custodem ac vilicum; cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia vectigalium vendidisse, omnem spem posteritatis avaritia 15 sua sustulisse, arationes et agros vectigalis vastasse atque exinanisse, ipsum maximos quaestus praedasque fecisse, intellet secum actum esse pessime, istum autem summo supplicio dignum existimabit.

⁵¹
120 Vnde ergo hoc intellegi potest? Ex hoc maxime, quod 20 ager decumanus provinciae Siciliae propter istius avaritiam desertus est. Neque id solum accidit uti minus multis iugis ararent, si qui in agris remanserunt, sed etiam ut permulti locupletes homines, magni et navi aratores, agros latos ac fertilis desererent totasque arationes derelinquerent. Id 25 adeo sciri facillime potest ex litteris publicis civitatum. propterea quod lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magistratus publice subscribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres: LXXXIII. Quot anno tertio profiteantur: XXXII. Duo et quinquaginta 30

2 sestertia *Mueller, O-secutus (sext'ia)*: HS *p. vell.* 6, 7 sibi *om.*
 π: plus sibi O: sibi plus *vulg.* 11, 12 C. *p. vell.*: *om.* O (*Am.*
J. Ph. xxvi, p. 412) 18 esse actum O 22 uti cO: uti hae πk:
 ut ei *Halm, Muell.*: uti ei *Kays.* 23 ararent cO: arent *p. vell.*
 25 relinquerent O

aratores ita video deiectos ut iis ne vicarii quidem successe-
 rint. Quot aratores adveniente te fuerunt agri Mutycensis?
 Videamus ex litteris publicis. CLXXXVII. Quid? anno
 tertio? LXXXVI. Centum et unum aratores unus ager
 5 istius iniuria desiderat, atque adeo nostra res publica,
 quoniam illa populi Romani vectigalia sunt, hunc tot
 patrum familias numerum desiderat et reposit. Ager
 Herbitensis primo anno habuit aratores CCLII, tertio cxx :
 hinc cxxxii patres familias extorres profugerunt. Agyri-
 10 nensis ager—quorum hominum, quam honestorum, quam
 locupletium!—CCL aratores habuit primo anno praeturae
 tuae. Quid? tertio anno? LXXX, quem ad modum legatos
 Agyrinensis recitare ex publicis litteris audistis. Pro di
 52
 121
 immortales! si ex provincia tota CLXX aratores eiecisses,
 15 possesne severis iudicibus salvus esse? Vnus ager Agyri-
 nensis CLXX aratoribus inanior cum sit, vos coniecturam
 totius provinciae nonne facietis? Atque hoc peraeque in
 omni agro decumano reperietis; quibus aliquid tamen reliqui
 fuerit ex magno patrimonio, eos in agris minore instrumento,
 20 minus multis iugis remansisse, quod metuebant, si disces-
 sissent, ne reliquas fortunas omnis amitterent; quibus
 autem iste nihil reliqui quod perderent fecerat, eos plane
 non solum ex agris, verum etiam ex civitatibus suis pro-
 fugisse. Illi ipsi qui remanserant, vix decuma pars aratorum,
 25 relicturi agros omnes erant, nisi ad eos Metellus Roma lit-
 teras misisset se decumas lege Hieronica venditurum, et nisi
 ab iis hoc petivisset, ut sererent quam plurimum; quod illi
 semper sui causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quam diu
 intellegebant sese sibi et populo Romano, non Verri et
 30 Apronio serere, impendere, laborare.

1 his *codd.* (*item l. 27*)   5 nostra *om. O*   13 litteris publicis
O '§ 225)   14 aratores *O : om. p. rel.*   20 iugis *cO : locis*
p. rel.   discessissent *O : recess. p. rel. : decess. Muell.*   23
etiam *O : om. p. rel.*   26 se *cO : om. p. rel.*   28 sui *cO : sua*
p. (erravit Zumpt) rel. (Div. § 21)

- 122 Iam vero, iudices, si Siculorum fortunas neglegitis, si quem ad modum socii populi Romani a magistratibus nostris tractentur non laboratis, at vos communem populi Romani causam suscipite atque defendite. Eiectos aratores esse dico, agros vectigalis vexatos atque exinanitos a Verre, populatam vastatamque provinciam: haec omnia doceo litteris civitatum, ostendo testimoniis et publicis honestissimarum civitatum et privatis primariorum virorum.
- 53 Quid vultis amplius? Num expectatis dum L. Metellus, is qui multos in istum testis imperio et potestate deterruit, idem absens de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? Non opinor. At is optime qui successit isti potuit cognoscere. Ita est; verum amicitia impeditur. At debet vos certiores facere quo pacto se habeat provincia.
- 123 Debet; verum tamen non cogitur. Num quis in Verrem L. Metelli testimonium requirit? Nemo. Num quis postulat? Non opinor. Quid? si testimonio L. Metelli ac litteris haec omnia vera esse docebo, quid dicetis? utrum Metellum falsum scribere an amicum laedendi esse cupidum, an praetorem quem ad modum provincia adflicta sit nescire? Recita litteras L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium et M. Crassum consules, quas ad M. Mummius praetorem, quas ad quaestores urbanos misit. EPISTVLA L. METELLI. DECUMAS FRUMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. Cum scribit se lege Hieronica vendidisse, quid scribit? Ita se vendidisse ut omnis praeter Verrem. Cum scribit se lege Hieronica vendidisse, quid scribit? Se per istum erepta Siculis maiorum nostrorum beneficia, ius ipsorum, condicionem societatis, amicitiae, foederum reddidisse. Dicit quanti cuiusque agri decumas vendiderit; deinde quid

6 vastatamque O : vexatamque *rell.* (*Div.* §§ 2, 7) 7 docebo c
ostendam cO 16 requirit O : requiret *p al.* 19 L. Metell.
O 20 afflicta cO : adfecta *p al.* 23 urbanos cO : urbis *p rell.*
(*utrumque, credo, ex urb. : cf. in Cat. i. § 32*)

scribit? Recita de epistula reliqua. SVMMA VI DATA EST A 124
 ME OPERA VT QVAM PLVRIMO DECVMAS VENDEREM. Cur
 igitur, Metelle, non ita magno vendidisti? Quia desertas
 arationes, inanis agros, provinciam miseram perditamque
 5 offendisti. Quid? id ipsum quod satum est qua ratione
 quisquam qui sereret inventus est? Recita. Litteras ait
 se misisse et confirmasse, suam se interposuisse auctori-
 tatem; tantum modo aratoribus Metellus obsides non dedit
 se in nulla re Verri similem futurum. At quid est tandem
 10 in quo se elaborasse dicit? Recita. VT ARATORES, QVI
 RELIQVI ERANT, QVAM PLVRIMVM SERERENT. Qui reliqui?
 quid hoc est 'reliqui'? quo ex bello, qua ex vastitate?
 Quaenam in Sicilia tanta clades aut quod bellum tam
 diuturnum, tam calamitosum te praetore versatum est ut is
 15 qui tibi successerit 'reliquos' aratores collegisse et recreasse
 videatur?

Cum bellis Carthaginiensibus Sicilia vexata est, et post
 nostra patrumque memoria cum bis in ea provincia magnae
 fugitivorum copiae versatae sunt, tamen aratorum interitio
 20 facta nulla est. Tum sementi prohibita aut messe amissa
 fructus annuus interibat; tamen incolumis numerus mane-
 bat dominorum atque aratorum; tum qui M. Laevino aut
 P. Rupilio aut M'. Aquilio praetores in eam provinciam suc-
 cesserant aratores reliquos non colligebant. Tantone plus
 25 Verres cum Apronio provinciae Siciliae calamitatis impor-
 tavit quam aut Hasdrubal cum Poenorum exercitu, aut
 Athenio cum fugitivorum maximis copiis, ut temporibus illis,
 simul atque hostis superatus esset, ager araretur omnis

54
125

1 Recita de epistula reliqua δ: om. in lac Oπ vi cO: om p rel.
 a me opera cO: opera a me p rel. 4 perditamque provinciam
 miseram O 5 offendisti O: offendi p rel. 6 Recita om. p
 in lac. 7 praesentem confirmasse cod. Hotom. (§ 126 infra): coram
 confirmasse J. J. Hartman suam se O: suam p rel. 8 modo
 O: quod p rel. 9 nulla om. O Verri p codd.: Verri Halm,
 edd. 10 elaborasse Mueller (i, § 31): laborasse codd., edd. (§ 130
 infra) dicit O: dicat p rel. 13 Quae enim O

neque aratori praetor per litteras supplicaret neque eum praesens oraret ut quam plurimum sereret : nunc autem ne post abitum quidem huius importunissimae pestis quisquam reperiretur qui sua voluntate araret, pauci essent reliqui qui L. Metelli auctoritate in agros atque ad suum larem familia- 5 rem redirent?

126 His te litteris, homo audacissime atque amentissime, iugulatum esse non sentis? non vides, cum is qui tibi successit aratores reliquos appellet, hoc eum diserte scribere, reliquos hos esse non ex bello neque ex aliqua eius modi 10 calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate, avaritia, crudelitate? Recita cetera. TAMEN PRO EO VT TEMPORIS DIFFICULTAS ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. 'Aratorum,' inquit, 'penuria.' Si ego accusator totiens de re eadem dicerem, vereretur ne animos vestros offenderem, iudices. Clamat 15 Metellus, NISI LITTERAS MISISSEM: non est satis. NISI PRAESENS CONFIRMASSEM: ne id quidem satis est. RELIQUOS, inquit, ARATORES. Reliquos? prope lugubri verbo calamitatem provinciae Siciliae significat: addit, ARATORVM 55 PENVRIA. Expectate etiam, iudices, expectate, si potestis. 20 auctoritatem accusationis meae. Dico aratores istius avaritia eiectos: scribit Metellus 'reliquos' ab se esse confirmatos. Dico agros relictos arationesque esse desertas: scribit Metellus aratorum esse 'penuriam'. Hoc cum scribit, illud ostendit, deiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi 25 Romani socios atque amicos. Quibus si qua calamitas propter istum salvis vectigalibus nostris accidisset, animum advertere tamen in eum vos oporteret, praesertim cum ea lege iudicaretis quae sociorum causa esset constituta: cum vero perditis profligatisque sociis vectigalia populi Romani 30

5 familiarem om. O   7 homo om. O   9 haec O   10
eius modi O : huius modi p. rell.   12 Recita cetera p. in lac.   14
de re eadem p. rell. : eadem de re O   20 expectate (pos. iudices
cO : om. p. rell.   23 esse desertas Op al. : des. esse edd.   25
delectos b al. : deletos O   28 oporteret O : oportebat p al

sint deminuta, res frumentaria, commeatus, copiae, salus
urbis atque exercituum nostrorum in posteritatem istius
avaritia interierit, saltem populi Romani commoda respicite
si sociis fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut intel- 128
5 gatis ab isto prae lucro praedaeque praesenti nec vectigalium
nec posteritatis habitam esse rationem, cognoscite quid ad
extremum scribat Metellus. IN RELIQUVM TAMEN TEMPVS
VECTIGALIBVS PROSPEXI. In reliquum tempus vectigalibus
ait se prospexisse. Non scriberet se vectigalibus prospexisse
10 nisi hoc vellet ostendere, te vectigalia perdidisse. Quid
enim erat quod vectigalibus prospiceret Metellus in decumis
et in tota re frumentaria, si iste non vectigalia populi
Romani quaestu suo pervertisset? Atque ipse Metellus,
qui vectigalibus prospicit, qui 'reliquos' aratores colligit,
15 quid adsequitur nisi hoc, ut arent, si qui possunt, quibus
aratrum saltem aliquod satelles istius Apronius reliquum
fecit, qui tamen in agris spe atque exspectatione Metelli
remanserunt? Quid ceteri Siculi? quid ille maximus nu-
merus aratorum qui non modo ex agris eiecti sunt, sed
20 etiam ex civitatibus suis, ex provincia denique bonis fortunis-
que omnibus ereptis profugerunt, qua ratione ii revoca-
buntur? Quot praetorum innocentia sapientiaque opus
est ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris ac
sedibus conlocetur?

25 Ac ne miremini tantam multitudinem profugisse quantam
ex litteris publicis aratorumque professionibus cognovistis,
scitote tantam acerbiteriam istius, tantum scelus in aratores
fuisse,—incredibile dictu est, iudices, sed et factum et tota
Sicilia pervagatum,—ut homines propter iniurias licentiamque
30 decumanorum mortem sibi ipsi consciverint. Centuripinum

56

129

7 post Metellus habent π k De ex k) epistula Metelli, sed punctis supra
notavit p 9 se ait coni. Zielinski (p. 195) 12 tota om. O

13 quaestu suo codd. : suo quaestu edd. praeter Muellerrum 24
sedilibus O 28 est dictu O 29 pervagatum O : pervulgatum
p rel. (§ 77 supra ; iv, § 64)

Dioclem, hominem locupletem, suspendisse se constat quo die sit ei nuntiatum Apronium decumas redemisse. Tyracinum, principem civitatis, eadem ratione mortem oppetisse dixit apud vos homo nobilissimus, Archonidas Helorinus, cum audisset tantum decumanum professum esse ex edicto 5 istius sibi deberi quantum ille bonis suis omnibus efficere non posset. Haec tu, tametsi omnium hominum dissolutissimus crudelissimusque semper fuisti, tamen numquam perpeterere, propterea quod ille gemitus luctusque provinciae ad tui capitis periculum pertinebat; non, inquam, 10 perpeterere ut homines iniuriae tuae remedium morte ac suspendio quaererent, nisi ea res ad quaestum et ad praedam tuam pertineret.

130 Quid? illud perpeterere? Attendite, iudices; omnibus enim nervis mihi contendendum est atque in hoc elaboran- 15 dum, ut omnes intellegant quam improbam, quam manifestam, quam confessam rem pecunia redimere conetur. Grave crimen est hoc et vehemens et post hominum memoriam iudiciaque de pecuniis repetundis constituta gravissi- 57 mum, praetorem socios habuisse decumanos. Non hoc 20 nunc primum audit privatus de inimico, reus ab accusatore: iam antea in sella sedens praetor, cum provinciam Siciliam obtineret, cum ab omnibus non solum, id quod commune est, propter imperium, sed etiam, id quod istius praecipuum est, propter crudelitatem metueretur, miliens audivit, cum 25 eius animum ad persequendum non negligentia tardaret, sed conscientia sceleris avaritiaeque suae refrenaret. Loquebantur enim decumani palam, et praeter ceteros is qui apud

3 principem *O*: primum *p* *rell.* 5 decumanum *O*: decumarum
p *rell.* 9 ille *cO*: illi *p* *rell.* 10 pertinebat *VcO*: -ant *p*
rell. 14 perpeterere *p*: paterere *O*: pertinere *V* 15
 mihi nervis *O* contendendum *codd.*: connitendum *vulg.* elabo-
 randum *I'p*: labor. *rell.* (§ 124 *supra*: v. § 126) 20 Non nunc
 primum audit hoc *c* 22 ante *I'* (§ 24 *supra*) 27 refrenaret
VcO: frenaret *p* *rell.*

istum plurimum poterat maximosque agros populabatur, Apronius, perparvum ex illis magnis lucris ad se pervenire, praetorem esse socium. Hoc cum palam decumani tota 131 provincia loquerentur tuumque nomen in re tam turpi
 5 nefariaque interponerent, nihilne tibi venit in mentem existimationi tuae consulere, nihil denique capiti ac fortunis tuis providere? cum tui nominis terror in auribus animisque aratorum versaretur, cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non suam vim, sed tuum scelus ac nomen op-
 10 ponerent. Ecquod iudicium Romae tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te ulla Salus servare posset? cum planum fieret, decumis contra instituta leges consuetudinemque omnium venditis, in aratorum bonis fortunisque diripiendis decumanos dictitasse
 15 tuas esse partis, tuam rem, tuam praedam, idque te tacuisse et, cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti et perferre, quod magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem plusque aliquanto apud te pecuniae cupiditas quam iudici metus posset.

20 Esto, cetera negare non potes; ne illud quidem tibi 132 reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas auras de infamia tua pervenisse. Querebantur cum luctu et gemitu aratores: tu id nesciebas? Fremebat tota provincia: nemo id tibi renuntiabat? Romae
 25 querimoniae de tuis iniuriis conventusque habebantur: ignorabas haec? ignorabas haec omnia? Quid? cum palam Syracusis te audiente maximo conventu L. Rubrius Q. Apronium sponsione lacesivit, NI APRONIUS DICTITARET TE SIBI IN DECUMIS ESSE SOCIUM, haec te vox non perculit,
 30 non perturbavit, non ut capiti et fortunis tuis prospiceres excitavit? Tacuisti, sedasti etiam litis illorum, et sponsio

11 immane O (pro nummarium) 13 leges cO: legis p rel.
 21 reliqui c eorum te p rel.: te eorum O 26 ignorabas haec
 om. O 27 L. cO: P. p rel.

- 58 illa ne fieret laborasti. Pro di immortales, hoc aut innocens
 homo perpeti potuisset, aut quamvis nocens, qui modo
 iudicia Romae fore putaret, non aliqua simulatione existi-
 133 mationi se hominum venditasset? Quid est hoc? sponsio
 fit de capite ac fortunis tuis: tu sedes et quiescis? non perse- 5
 queris? non perseveras? non perquiris cui dixerit Apronius,
 quis audierit? unde hoc natum, quem ad modum prolatum
 sit? Si tibi aliquis ad aurem accessisset et dixisset Apro-
 nium dictitare te sibi esse socium, commoveri te oportuit,
 evocare Apronium, nec illum ante tibi satis facere quam tu 10
 omnium existimationi satis fecisses: cum vero in foro cele-
 berrimo tanta frequentia hoc verbo ac simulatione Apronio,
 re vera tibi obiectum esset, tu umquam tantam plagam
 tacitus accipere potuisses nisi hoc ita statuisses, in re tam
 manifesta quicquid dixisses te deterius esse facturum? 15
 134 Quaestores, legatos, praefectos, tribunos suos multi missos
 fecerunt et de provincia decedere iusserunt, quod illorum
 culpa se minus commode audire arbitrarentur aut quod
 peccare ipsos aliqua in re iudicarent: tu Apronium, homi-
 nem vix liberum, contaminatum, perditum, flagitiosum, qui 20
 non modo animum integrum sed ne animam quidem
 puram conservare potuisset, cum in tanto tuo dedecore
 profecto verbo quidem graviore appellasses, neque apud te
 tam sancta religio societatis fuisset ut tui capitis periculum
 neglegeres, nisi rem tam notam esse omnibus et tam mani- 25
 festam videres.
- 135 Cum eodem Apronio postea P. Scandilius, eques Romanus,
 quem vos omnes nostis, eandem sponsonem de societate
 fecit quam Rubrius facere voluerat. Institit, oppressit, non
 remisit; facta est sponsio HS $\bar{v}$: coepit Scandilius recupera- 30
 59 tores aut iudicem postulare. Satisne vobis praetori improbo
 circumdati cancelli videntur in sua provincia, immo vero in

5 et om. O   10 evocare cO: vocare p^hrell.   14 tam om. O
 23 profecto Luterbacher, John: profecto ne codl. Act. Pr. § 32^b:
 non prof. edd. vet.: prof. non ne Mueller

- sella ac tribunali, ut aut de suo capite iudicium fieri patiatur praesens ac sedens, aut confiteatur se omnibus iudiciis convinci necesse esse? Sponsio est, NI TE APRONIUS SOCIUM IN DECUMIS ESSE DICAT; provincia tua est, ades, abs te iudicium
 5 postulatur; quid facis, quid decernis? Recuperatores dicis te daturum. Bene agis; tametsi qui tantis erunt cervicibus recuperatores qui audeant in provincia, cum praetor adsit, non solum contra voluntatem eius sed etiam contra fortunas iudicare? Verum esto; manifesta res est; nemo esset quin
 10 hoc se audisse liquido diceret; locupletissimus quisque ac certissimus testis esset; nemo erat Sicilia tota quin sciret decumas esse praetoris, nemo quin audisset id Apronium dictitasse; praeterea conventus honestus Syracusis, multi equites Romani, viri primarii, ex qua copia recuperatores
 15 reici oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. Instat Scandilius poscere recuperatores. Tum iste homo innocens, qui illam suspicionem levare atque ab sese remove cuperet, recuperatores dicit se de cohorte sua daturum.
- 20 Pro deum hominumque fidem, quem ego accuso? in quo meam industriam ac diligentiam spectari volo? quid est quod ego dicendo aut cogitando efficere aut adsequi debeam? Teneo, teneo, inquam, in mediis vectigalibus populi Romani, in ipsis fructibus provinciae Siciliae furem
 25 manifesto avertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam,—teneo, inquam, ita ut negare non possit. Nam quid hic dicet? Sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni socium te sibi in decumis esse dictitaret; expectant omnes quantae tibi ea res curae

9 nemo esset *p* *rell.*, *prob. Luterbacher, John (l. 11)*: nemo est O
 10 hoc se audisse(t) *p*: audisse se (*om.* hoc) O ac O: *om. p* *rell.*
 11 quin sciret *cO*: qui nesciret *p* *rell.* 12 quin *cO*: qui non *p* *rell.* id O: ita *p* *rell.* 23 teneo inquam *cO*: *om. p* *rell.* 25
 averrentem *cO* (*Div. § 57*) 28 nisi O

sit, quem ad modum hominum existimationi te atque innocentiam tuam probari velis. Hic tu medicum et haruspicem et praeconem tuum recuperatores dabis aut etiam illum ipsum quem tu in cohorte tua Cassianum iudicem habebas, si qua res maior esset, Papirium Potamonem, hominem 5 severum ex vetere illa equestri disciplina? Scandilius postulare de conventu recuperatores. Tum iste negat se de existimatione sua cuiquam nisi suis commissurum. Negotiatores sibi putant esse turpe id forum sibi iniquum eierare ubi negotientur; praetor provinciam suam sibi totam 10 iniquam eierat. Impudentiam singularem! Hic postulat se Romae absolvi qui in sua provincia iudicavit absolvi se nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniam quam apud tris negotiatores metum valere! Scandilius vero negat sese apud Artemidorum recupera- 15 torem verbum esse facturum, et tamen auget atque onerat te bonis condicionibus, si tu uti velis; si ex provincia Sicilia tota statuas idoneum iudicem aut recuperatorem nullum posse 139 reperiri, postulat abs te ut Romam rem reicias. Hic enim vero tu exclamas hominem improbum, qui postulet ibi de 20 tua existimatione iudicium fieri ubi te invidiosum esse intellegat: negas te Romam reiecturum, negas de conventu recuperatores daturum, cohortem tuam proponis. Scandilius rem se totam relicturum dicit et suo tempore esse rediturum. Quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium 25 cogis—quid? sponsionem acceptam facere? Impudenter tollis expectatum existimationis tuae iudicium: non facis. 140 Quid ergo? Apronio permittis ut quos velit de cohorte

1 atque elegantiam *O* 3 illum etiam *O* (§ 144) 9 sibi (*ante*
p. tant *O*: *om. p. rel.* 11 eierat *V*: eiurat (*et l. 10 p. rel. edd.* Imp-
 udentiam *VO*: *O* impud. *p. rel.* (iv, § 8) 12 iudicavit *Zumpt*:
 -avit *Vp*: -aret *O* (i, § 127) absolvi se *V*: se abs. *Op. rel.*
 15 sese *Op*: se *V* (i, § 127) 17 tu *Op*: *om. Vq* 18 statuas
 alium iudicem idoneum *O* i. e. 'al. iud. idoneus': cf. *Cluent.* § 25 19
 rem *VO*: *om. p. rel.* 22 intelligat *CO*: intelligit *V*: intelligebat
p. rel. 23 tuam *om. V*

sumat recuperatores? Indignum uni potius ex iniquis sumundi quam utrique ex aequis reiciundi fieri potestatem. Neutrum facis eorum. Quid ergo? Estne aliquid quod improbius fieri possit? Est; cogit enim Scandilium quin-
5 que illa milia nummum dare atque adnumerare Apronio.

Quid potuit elegantius facere praetor cupidus existimationis bonae, qui ab se omnem suspicionem propulsare, qui se eripere ex infamia cuperet? Adductus erat in sermonem, 61 invidiam, vituperationem; dictitabat homo improbus atque
10 impurus, Apronius, socium esse praetorem; venerat res in iudicium atque discrimen; potestas erat isti homini integro atque innocenti data, ut, in Apronium cum animum adver- tisset, sese gravissima levaret infamia. Quid excogitat poenae, quid animadversionis in Apronium? Cogit Scan-
15 dilium Apronio ob singularem improbitatem atque audaciam praedicationemque nefariae societatis HS v̄ mercedis ac praemi nomine dare. Quid interfuit, homo audacissime, 141 utrum hoc decerneres, an id quod Apronius dictitabat tute de te profiterere ac dictitares? Quem hominem, si qui pudor
20 in te atque adeo si qui metus fuisset, sine supplicio dimittere non debuisti, hunc abs te sine praemio discedere noluisti? Omnia simul intellegere potestis, iudices, ex hoc uno crimine Scandiliano: primum hoc non esse Romae natum de socie- tate decumarum, non ab accusatore fictum, non,—ut solemus
25 interdum in defensionibus dicere,—crimen domesticum ac vernaculum, non ex tempore periculi tui constitutum, sed vetus, agitaturn iam et te praetore iactatum, et non ab

2 -undi VO: -endi vulg. utrique Vc: utrisque p̄ rell. 3
Estne VcO: est p̄ rell. 4 possit Vc: posset O: potest p̄ rell. (iii, § 34) 7 ab se VO: ab sese p̄ rell. 10 socium VO: socium sibi Lamb. in mg. 1584 in π mance est scriptum in sermonem in invidiam atque discrimen, mediis omissis) 11 in discrimen V (iii, §§ 60, 155; v, § 107) 12 animum advertisset V: animadvertisset p̄ rell. (iv, § 58; v, § 105) 16 mercedis ac praemii nomine V (v, § 83): nomine om. cOpk: merc. nomine ac praemii δ 18 tute VcO: tu p̄ rell. 19 confiterere V 22 potestis VcO: potuistis p̄ rell.

inimicis Romae compositum sed Romam ex provincia
 142 deportatum. Simul illud intellegi potest istius in Apronium
 studium, Aproni de isto non modo confessio verum etiam
 commemoratio. Eodem accedit quod hoc quoque intel-
 legere potestis, istum statuisse in provincia sua existimationis 5
 suae iudicium extra cohortem suam committendum fuisse
 nemini.

62 Ecquis est iudex cui non ab initio decumani criminis
 persuasum sit istum in aratorum bona fortunasque impetum
 fecisse? Quis hoc non ex eo statim iudicavit, quod osten- 10
 di istum decumas nova lege atque adeo nulla lege contra
 143 omnium consuetudinem atque instituta vendidisse? Verum
 ut istos ego iudices tam severos, tam diligentis, tam reli-
 giosos non habeam, ecquis est ex iniuriarum magnitudine,
 improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate qui hoc non 15
 iam dudum statuerit et iudicarit? Etiam sane sit aliquis
 dissolutior in iudicando, legum officii rei publicae sociorum
 atque amicorum neglegentior: quid? is possitne de istius
 improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam iniquas
 pactiones vi et metu expressas cognoverit, cum tanta 20
 praemia civitates vi atque imperio, virgarum ac mortis
 metu, non modo Apronio atque eius similibus verum etiam
 144 Veneriis servis dare coactas? Quodsi quis sociorum in-
 commodis minus commovetur,—si quem aratorum fugae
 calamitates exsilia suspendia denique non permovent,—non 25
 possum dubitare quin is tamen, cum vastatam Siciliam,
 relictos agros ex civitatum litteris et ex epistula L. Metelli
 cognoverit, statuat fieri non posse ut de isto non severissime
 iudicetur. Erit etiam aliquis qui haec omnia dissimulare
 ac neglegere possit? Attuli sponsiones ipso praesente factas 30

1 ex VO: de *p* *rell.* 2 deportatum *Vc*: adport. *O*: export. *p*
rell. 10 iudicavit VO: -bit *p* *rell.* 14 habeam *VcO*: haberem
p *rell.* 16 ac *O* (§ 20) aliqui *V* 19 cum VO: dum *p* *rell.*
 20 cum *O*: tum *p* *rell.*: om. *V* 21 atque *VOp*: et *al. Jordan.*
 23 qui *V* 27 ex epist. *O*: epistula *p* *rell.* 29 aliquis etiam *O*

de decumarum societate ab ipso prohibitas iudicari : quid est quod possit quisquam manifestius hoc desiderare ? Non dubito quin vobis satis fecerim, iudices ; verum tamen progrediar longius, non mehercule quo magis hoc vobis persuadeatur quam iam persuasum esse confido, sed ut ille aliquando impudentiae suae finem faciat, aliquando desinat ea se putare emere quae ipse semper habuit venalia,—fidem ius iurandum veritatem officium religionem,—desinant amici eius ea dictitare quae detrimento maculae invidiae infamiae nobis omnibus esse possint. At qui amici ! O miserum, o invidiosum offensumque paucorum culpa atque indignitate ordinem senatorium ! Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palam vicisse Verrem, emptos habere iudices, alium HS $\overline{\text{CCCC}}$, alium HS $\overline{\text{D}}$, quem minimo, $\overline{\text{CCC}}$! Atque ei cum responsum esset fieri non posse, multos testis esse dicturos, me praeterea causae non defuturum, ‘Licet hercle,’ inquit, ‘omnes omnia dicant, in illo, nisi ita res manifesta erit adlata ut responderi nihil possit, vicimus.’ Bene agis, Alba : ad tuam veniam condicionem. Nihil putas valere in iudiciis coniecturam, nihil suspicionem, nihil ante actae vitae existimationem, nihil virorum bonorum testimonia, nihil civitatum auctoritates ac litteras : *res* manifestas quaeris. Non quaero iudices Cassianos, veterem iudiciorum severitatem non requiro, vestram in hac re fidem dignitatem religionem in iudicando non imploro ; Albam habebo iudicem, eum hominem qui se ipse scurram improbissimum existimari vult, *cum* a scurris semper potius gladiator quam scurra appellatus sit ; adferam rem eius

4 mehercule O vobis magis hoc O 7 putare posse emere *Victorius*
 17 hercle O : hercules *p* *rell.* 18 ita res *p* : ita ante adlata O,
post adlata Lamb. in mg. 1584 22 res *Lamb. in mg. 1584* : aucto-
 ritates ac testimonia litteras manifestas quaeris *p* *rell.* 24 hac re
 O : hac sive hoc *p* *rell.* 26 habes O 27 cum *scripsi* : qui *rell.* :
om. O semper potius O : potius semper *p* *rell.* 28 sit *codd.* :
 est *edd.* (*Act. Pr.* § 39 ; iv, § 3)

modi in decumis ut Alba fateatur istum in re frumentaria et in bonis aratorum aperte palamque esse praedatum.

63 Decumas agri Leontini magno dicis te vendidisse. Osten-
 147 di iam illud initio, non existimandum magno vendidisse
 eum qui verbo decumas vendiderit, re et condicione et lege 5
 et edicto et licentia decumanorum decumas aratoribus nullas
 reliquas fecerit. Etiam illud ostendi, vendidisse alios magno
 decumas agri Leontini ceterorumque agrorum, et lege Hie-
 ronica vendidisse et pluris etiam quam te vendidisse, nec
 aratorem quemquam esse questum; nec enim fuit quod 10
 quisquam queri posset, cum lege aequissime scripta ven-
 derent, neque illud umquam aratoris interfuit, quanti de-
 cumae venirent. Non enim ita est ut, si magno venierint,
 plus arator debeat, si parvo, minus; ut frumenta nata sunt,
 ita decumae veneunt; aratoris autem interest ita se fru- 15
 menta habere ut decumae quam plurimo venire possint;
 dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam esse
 148 quam maximam. Verum hoc, ut opinor, esse vis caput
 defensionis tuae, magno te decumas vendidisse, atque aliorum
 quidem agrorum pro portione magno decumas vendidisse, 20
 agri vero Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. CCXVI.
 Si doceo pluris aliquanto potuisse te vendere, neque iis
 voluisse addicere qui contra Apronium licerentur, et Apro-
 nio multo minoris quam aliis potueris vendere tradidisse, --
 si hoc doceo, poteritne te ipse Alba, tuus antiquissimus non 25
 solum amicus verum etiam amator, absolvere?

64 Dico equitem Romanum, hominem in primis honestum,
 Q. Minucium, cum sui similibus ad decumas agri Leontini
 tritici mod. non mille non duo nec tria milia, sed ad unas

3 dicis te *cO*: dicit se *p* *rell.* 18 hoc ut opinor *p* *rell.*: ut
 opinor hoc *O* 19, 20 atque . . . vendidisse *c* *Lg.* 45: *om.* *p*
rell. 21 vero *om.* *O* 22, 23 te vendere . . . addicere *p* *rell.*
 potuisset evendere *p*): vendere . . . te addicere *O* *edd.* 24
 vendere *cO*: *om.* *p* *rell.* 25 ipse *π al.*: iste *cO*: *om.* *δ* 29
 nec duo *O*

unius agri decumas tritici modium triginta voluisse addere :
 ei potestatem emendi non esse factam, ne res abiret ab
 Apronio. Negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, 149
 nullo modo potes ; palam res gesta est maximo conventu
 5 Syracusis ; testis est tota provincia, propterea quod undique
 ad emendas decumas solent eo convenire. Quod sive
 fateris sive convinceris, quot et quam manifestis in rebus
 tenere non vides ? Primum tuam rem illam et praedam
 fuisse ; nam nī ita esset, cur tu Apronium malebas, quem
 10 omnes tuum procuratorem esse in decumis, tuum negotium
 agere loquebantur, quam Minucium decumas agri Leontini
 sumere ? Deinde immensum atque infinitum lucrum esse
 factum ; nam si $\overline{\text{xxx}}$ tu commotus non esses, certe hoc idem
 15 lucri Minucius Apronio libenter dedisset, si ille accipere
 voluisset. Quantam igitur illi spem praedae propositam 150
 arbitramur fuisse qui tantum praesens lucrum nulla opera
 insumpta contempserit atque despexerit ? Deinde ipse
 Minucius numquam tanti habere voluisset, si decumas tu
 lege Hieronica venderes ; sed quia tuis novis edictis et
 20 iniquissimis institutis plus aliquanto se quam decumas abla-
 turum videbat, idcirco longius progressus est. At Apronio
 semper plus etiam multo abs te permissum est quam quod
 edixeras. Quantum igitur quaestum putamus factum esse
 per eum cui quidvis licitum sit, cum tantum lucri voluerit
 25 addere is cui, si decumas emisset, idem non liceret ? Po- 151
 stremo illa quidem certe tibi praecisa defensio est, in qua tu
 semper omnia tua furta atque flagitia latere posse arbitratus
 es, magno te decumas vendidisse, plebi Romanae consuluisse,
 annonae prospexisse. Non potest hoc dicere is qui negare
 30 non potest se unius agri decumas xxx milibus modium

2 ei O : et ei *p* *rell.* 3 omnia negare O 7 in *om.* cO
 (iii, § 207) : maximis in rebus *ut d* ita *p* 9 nī O : nisi *p* *rell.*
 10, 11 tuum procuratorem . . . agere cO, *mance* *p* *rell.* 13 $\overline{\text{xxx}}$
 m tritici commotus (*om.* tu) *p* et *pler.* 18 tanti *p* : *om.* O 26
 est defensio O

minoris quam potuerit vendidisse; ut etiamsi tibi hoc concedam, Minucio ideo te non tradidisse quod iam ad-
dixisses Apronio (aiunt enim te ita dictitare, quod ego
exspecto cupioque te illud defendere)—verum ut ita sit,
tamen non potes hoc quasi praeclarum aliquid praedicare, 5
magno te decumas vendidisse, cum fuisse fateare qui multo
pluris voluerit emere.

65

152

Tenetur igitur iam, iudices, et manifesto tenetur avaritia,
cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. Quid? si
haec quae dico ipsius amici defensoresque iudicarunt, quid 10
amplius vultis? Adventu L. Metelli praetoris, cum omnis
eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamento
amicos reddidisset, aditum est ad Metellum; eductus
est Apronius. Eduxit vir primarius, C. Gallus senator;
postulavit ab L. Metello ut ex edicto suo iudicium daret in 15
Apronium, QVOD PER VIM AVT METVM ABSTVLISSET, quam
formulam Octavianam et Romae Metellus habuerat et
habebat in provincia. Non impetrat, cum hoc diceret
Metellus, praeiudicium se de capite C. Verris per hoc
iudicium nolle fieri. Tota Metelli cohors hominum non 20
ingratorum aderat Apronio; C. Gallus, homo vestri ordinis,
a suo familiarissimo L. Metello iudicium ex edicto non potest
153 impetrare. Non reprehendo Metellum, —pepercit homini
amico et, quem ad modum ipsum dicere audiui, necessario:
non reprehendo, inquam, Metellum, sed hoc miror, quo 25
modo de quo homine praeiudicium noluerit fieri per re-
cuperatores, de hoc ipse non modo praeiudicarit verum
gravissime ac vehementissime iudicarit. Primum enim si

2 ideo te *p* *rell.*: te ideo *O* *edd.* 4 illud *p* *rell.*: ita *O*: ita
illud *N* *Cl. Rev.* xvi. 404 5 praedicare *Nangerius*: praedicere
p *rell.*: praestare *O* 7 voluerit *O*: -int *p* *rell.* 11 amplius
vultis *V* *prob. Zicklinski. p.* 196 : u. ampl. *Op* *rell.* 13 reddidisset
VcO: redemisset *p* *rell.* 15 ab *VcO*: a *p* *rell.* (iii. § 2) 16
et metum *V* 18 diceret ei *V* 19 a se *cO* 21 ignotorum *V*
nostri *cO* 27 ipse *VcO*: ipso *p* *rell.*

Apronium absolutum iri putaret, nihil erat quod ullum praeiudicium vereretur; deinde si condemnato Apronio coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum
 5 rem causamque esse coniunctam, qui statueret Apronio condemnato de isto praeiudicium futurum. Et simul una res utrique rei est argumento, et aratores vi et metu coactos Apronio multo plus quam debuerint dedisse, et Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit non
 10 posse Apronium condemnari quin simul de istius scelere atque improbitate iudicaretur.

Venio nunc ad epistulam Timarchidi, liberti istius et accensi; de qua cum dixero, totum hoc crimen decumanum
 15 in aedibus Aproni cum litteras conquireremus invenimus. Missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de provincia decessisset, Timarchidi manu scripta. Recita. EPISTVLA TIMARCHIDI. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS SALVTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo quod
 20 adscribit 'accensus'; cur enim sibi hoc scribae soli sumant, 'L. PAPIRIVS SCRIBA'? Volo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD PRAETORIS EXISTIMATIONEM ATTINET. Commendat Apronio Verrem, et hortatur ut inimicis eius resistat. Bono
 25 praesidio munitur existimatio tua, siquidem in Aproni constituitur diligentia atque auctoritate. HABES VIRTVTEM, ELOQVENTIAM. Quam copiose laudatur Apronius a Timarchide, quam magnifice! Cui ego illum non putem placere

1 putabant *V* (l. 14 *infra*) 5 statueret *O*: -it *p* *rell.* (*praeter V* statuerat) 12, 17 Timarchidi *cO*: -is *Vp* *rell.* 14 peroraro *cO*: -abo *Vp* *rell.* 17 Recita. Epistula Timarchidi *V*: Recita epistolam. Timarchides *Zumpt, edd.*: *om. O et in lac. π* 19 Apronio *ante salutem add. edd.* quod adscribit *cO*: quod adscripsit *p* *rell.*: cum scribat *V* 20 hoc sibi *V* assumant *O* 21 hoc esse *V*: esse hoc *πk*: hoc *om. O* 27 eloq. *VO*: atque eloq. *p* *rell.*

oportere qui tanto opere Timarchidi probatus sit? HABES
 SVMPVTVM VNDE FACIAS. Necesse est, si quid redundarit de
 vestro frumentario quaestu, ad illum potissimum per quem
 agebatis defluxisse. SCRIBAS, APPARITORES RECENTIS
 ARRIPE; CVM L. VOLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, 5
 CONCIDE. Videte quam valde malitiae suae confidat Timar-
 chides, qui etiam Apronio improbitatis praecepta det. Iam
 hoc 'caede, concide'! nonne vobis verba domo patroni
 depromere videtur ad omne genus nequitiae accommodata?
 VOLO, MI FRATER, FRATERCVLO TVO CREDAS. Consorti 10
 quidem in lucris atque furtis, gemino et simillimo nequitia,
 67 improbitate, audacia. IN COHORTE CARVS HABEBERE.
 Quid est hoc 'in cohorte'? quo pertinet? Apronium
 doces? quid? in vestram cohortem te monitare an sua
 sponte pervenerat? QVOD CVIQUE OPVS EST, OPPONE. Qua 15
 impudentia putatis eum in dominatione fuisse qui in fuga
 tam improbus sit? Ait omnia pecunia effici posse: dare,
 profundere oportere, si velis vincere. Non hoc mihi tam
 molestum est Apronio suadere Timarchidem, quam quod
 hoc idem patrono suo praecipit. TE POSTVLANTE OMNES 20
 156 VINCERE SOLENT. Verre quidem praetore, non Sacerdote,
 non Peducaeo, non hoc ipso Metello. SCIS METELIVM
 SAPIENTEM ESSE. Hoc vero ferri iam non potest, inrideri
 viri optimi, L. Metelli, ingenium et contemni ac despici a
 fugitivo Timarchide. SI VOLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDI- 25
 BVNDVS CONFICIES. Hic vehementer errat Timarchides,
 qui aut Volteium pecunia corrumpi putet posse, aut
 Metellum unius arbitrato gerere praeturam, sed errat

1 tanto opere *Vnk*: tantopere *O*   2 redundarit *Vc*: et *p* *rell.*
 8 nonne *c*: neu *O* iv, § 19.: non *π* nobis *O*: § 152 *supra* 10
 mi frater *cO*: mi *V*: mihi *p* *rell.* 11 in furtis *V* (iii, §§ 60, 140;
 v, § 107) 12 habebere *cO*: habere *p*: haberis *V* 15 quod
 cuique (quidquid *V*) opus est *VO*: quodcumque opus sit *p* *rell.*
 24 et contemni *Vp* *rell.*: om. *O* 26 conficies *VO*: perficies *p* *rell.*
 27 corrumpi pecunia *O*

coniectura domestica. Quia multos et per se et per alios
 multa ludibundos apud Verrem effecisse vidit, ad omnis
 eosdem patere aditus arbitratur. Facilius vos efficiebatis
 ludibundi quae volebatis a Verre, quod multa eius ludorum
 5 genera noratis. INCVLCA TVM EST METELLO ET VOLTEIO
 TE ARATORES EVERTISSE. Quis istuc Apronio attribuebat,
 cum aratorem aliquem everterat, aut Timarchidi, cum ob
 iudicandum aut decernendum aut imperandum aliquid aut
 remittendum pecuniam acceperat, aut Sextio lictori, cum
 10 aliquem innocentem securi percusserat? Nemo; omnes ei
 tum attribuebant quem nunc condemnari volunt. OB- 157
 TVDERVNT EIVS AVRIS TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE.
 Videsne hoc quam clarum sit et fuerit, cum etiam Timar-
 chides hoc metuat? concedesne non hoc crimen nos in te
 15 confingere, sed iam pridem ad crimen aliquam defensionem
 libertum quaerere? Libertus et accensus tuus, et tibi ac
 liberis tuis omnibus in rebus coniunctus ac proximus, ad
 Apronium scribit vulgo esse ab omnibus ita demonstratum
 Metello, tibi Apronium in decumis socium fuisse. FAC
 20 SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM; IPSI SVDABVNT, SI DI
 VOLVNT. Quod istuc, per deos immortalis, aut qua de
 causa excitatum esse dicamus in aratores tam infestum
 odium atque tantum? Quantam iniuriam fecerunt Verri
 aratores ut eos etiam libertus et accensus eius tam irato
 25 animo ac litteris insequatur?

Neque ego huius fugitivi, iudices, vobis epistulam reci- 68

1 conjectura domestica *Vp* *rell.*: dom. coni. *O* (*prob. Ziel. p. 196*)
 et per se *O*: et *om. rell.* 2 ludibundos *O*: lubidinoso *V*:
 ludibundus libinose *p*: ludibundos libidinose *rell.* videt *O* 9
 lictori *Vp* *rell.*: *om. O* (v, § 118) 10 ei *p* *rell.*: enim ei *V* (*cf.*
 primum plurimum *V* § 155 *infra*) 11 tum *V*: tunc *p* *Videtur O*
habere Nemo ei omnes tum 12 eius *om. V* 13 Vides *V*
 14 concedisne *O* hoc crimen in te nos non *V* 19 sotium
 in decumis *O* 19-21 Fac sciat . . . volent *p*² in *lac.* 21
 volunt (dolunt *V*) *Vcp*: volent *Op*² 23 quantam *Vp* *pler.*:
 tantam *O*: quam tantam *al.* 25 ac *Vco*: aut *p* *rell.* 26
 iud. vobis epist. *V*: iud. epist. vobis *p* *rell. praeter O* (vobis iud. epist.)

- tassem, nisi ut ex ea totius familiae praecepta et instituta et disciplinam cognosceretis. Videtis ut moneat Apronium quibus rebus ac muneribus se insinuet in familiaritatem Metelli, Volteium corrumpat, scribas accensumque pretio deleniat. Ea praecipit quae vidit, ea monet alienum hominem quae domi didicit ipse; verum in hoc errat uno, quod existimat easdem vias ad omnium familiaritates esse munitas.
- 158 Quamquam merito sum iratus Metello, tamen haec quae vera sunt dicam. Apronius ipsum Metellum non pretio, ut Verrem, non convivio, non muliere, non sermone impuro atque improbo posset corrumpere, quibus rebus non sensim atque moderate ad istius amicitiam adreperat, sed brevi tempore totum hominem totamque eius praeturam possederat; cohortem autem Metelli, quam vocat, quid erat quod corrumperet, ex qua recuperatores in aratorem nulli dabantur?
- 159 Nam quod scribit Metelli filium puerum esse, vehementer errat; non enim ad omnis praetorum filios idem aditus sunt. O Timarchide, Metelli est filius in provincia non puer, sed adulescens pudens ac bonus, dignus illo loco ac nomine; vester iste puer praetextatus in provincia quem ad modum fuisset non dicerem si pueri esse illam culpam ac non patris existimarem. Tunc, cum te ac tuam vitam nosses, in Siciliam tecum grandem praetextatum filium ducebas, ut, etiamsi natura puerum a paternis vitiis atque a generis similitudine abduceret, consuetudo tamen eum et disciplina
- 160 degenerare non sineret? Fac enim fuisse in eo C. Laeli aut M. Catonis materiem atque indolem: quid ex eo boni sperari atque effici potest qui in patris luxurie sic vixerit ut nullum umquam pudicum neque sobrium convivium

1 uti O   3 se cO: om. rel.   4 accensusque O, unde Muell.
 -osque   5 delinuat p   10 sermone incauto p   15 in
 aratorem cO: om. p et pler.   19 pudens ac bonus p et pler. (§ 160
 infra): bonus ac pudens (prudens) O al.   20 iste O: ille rel.
 21 non ante dicerem Pluyg., Kays., Muell.   26 eo cO: isto p rel.
 27 aut cO: om. p rel.

viderit, qui in epulis cotidianis adulta aetate per triennium inter impudicas mulieres et intemperantis viros versatus sit, nihil umquam audierit a patre quo pudentior aut melior esset, nihil umquam patrem facere viderit quod cum
 5 imitatus esset non, id quod turpissimum est, patris similis putaretur?

Quibus in rebus non solum filio, Verres, verum etiam
 rei publicae fecisti iniuriam. Susceperas enim liberos non
 solum tibi sed etiam patriae, qui non modo tibi voluptati
 10 sed etiam qui aliquando usui rei publicae esse possent.
 Eos instituere atque erudire ad maiorum instituta, ad civi-
 tatis disciplinam, non ad tua flagitia neque ad tuas turpitu-
 dines debuisti: esset ex inertī atque improbo et impuro
 parente navus et pudens et probus filius, haberet aliquid
 15 abs te res publica muneris. Nunc pro te Verrem substituisti
 alterum civitati; nisi forte hoc deteriolem, si fieri potest,
 quod tu eius modi evasisti non in hominis luxuriosi, sed
 tantum in furis ac divisoris disciplina educatus; quid isto
 fore festivius arbitramur, si est tuus natura filius, consue-
 tudine discipulus, voluntate similis? Quem ego, iudices,
 20 quamvis bonum fortemque facile paterer evadere; non enim
 me inimicitiae commovent, si quae mihi cum isto futurae
 sunt. Nam si in omnibus rebus innocens fuero meique
 similis, quid mihi istius inimicitiae nocebunt? sin aliqua
 25 in re Verris similis fuero, non magis mihi deerit inimicus
 quam Verri defuit. Etenim, iudices, eius modi res publica
 debet esse, et erit veritate iudiciorum constituta, ut inimicus
 neque deesse nocenti possit neque obesse innocenti. Qua-

4 facere cO: agere p rel. 7 Verres cO: om. p rel. sed
 etiam O 10 esse possent p rel.: possent esse O 11 ad
 civit. O: atque civit. p rel.: atque ad civ. con. Lamb. 12 ad tua
 flagitia neque cO al.: om. p et pler. 13 ex cO: om. p rel.
 atque p rel.: et O 14 navus p rel. 15 res publica abs te O
 16 deteriolem Op rel.: deterior est dett. 18 ac p rel.: atque O
 19 si O: qui p rel. 28 nocenti deesse qv

- propter nulla res est quam ob rem ego istum nolim ex paternis probris ac vitiis emergere; id quod tametsi isti difficile est, tamen haud scio an fieri possit, praesertim si, sicut nunc fit, custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam neglegens ac dissolutus est. Verum huc longius quam voluntas fuit ab epistula Timarchidi digressa est oratio mea, qua recitata conclusurum me esse crimen decumanum dixeram; ex quo intellexistis innumerabilem frumenti numerum per triennium aversum ab re publica esse ereptumque aratoribus.
- Sequitur ut de frumento empto vos, iudices, doceam, maximo atque impudentissimo furto; de quo dum certa et pauca et magna dicam breviter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex senatus consulto et ex lege Terentia et Cassia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt, unum decumanum, alterum quod praeterea civitatibus aequaliter esset distributum; illius decumani tantum quantum ex primis decumis fuisset, huius imperati in annos singulos tritici mod. DCCC; pretium autem constitutum decumano in modios singulos HS III, imperato HS III s. Ita in frumentum imperatum HS duodetriciens in annos singulos Verri decernebatur quod aratoribus solveret, in alteras decumas fere ad nonagiens. Sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem prope centiens et viciens erogatum est.
- Hanc pecuniam tantam datam tibi ex aerario inopi atque exhausto, datam ad frumentum, hoc est ad necessitatem salutis et vitae, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta

3 si sicut *Halm, edd.* : si cui *O* : ut si *pk* : si ut, si uti *rell.* 6
fuit *p rell.* : om. *O* : tulit *Muell.* (i, § 34) 8 decumanum *Lamb.* :
decumarum *codd.* 9 ab *Klotz* : id *O* : a *p rell.* 10 ereptum-
que *cO* : abreptumque *p rell.* 14 in Sicilia emere *O* 15
emendi *O* 16 decumanum *Zumpt, edd.* : decumarum *cO* : cete-
rarum decumarum *p rell.* : aliarum decumarum *cod. Hot., duo codd.*
Lbi, (non F), duo codd. Lall. ? ? *Malim* unum decumarum aliarum,
alterum 17 aequabiliter (v, § 52 *T. Frank* 23 fere *O* :
ferme *p rell.* 28 ac vitae *O* ut Sic. ut arator. *O*

onera res publica imponeret, solveretur, abs te sic laceratam esse dico ut possim illud probare, si velim, omnem te hanc pecuniam domum tuam avertisse. Etenim sic hanc rem totam administrasti ut hoc quod dico probari aequissimo
 5 iudici possit. Sed ego habebo rationem auctoritatis meae; meminero quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim; non agam tecum accusatorie, nihil fingam, nihil cuiquam probari volo me dicente quod non ante mihimet ipsi probatum sit. In hac pecunia publica, iu- 165
 10 dices, haec insunt tria genera furtorum: primum, cum posita esset pecunia apud eas societates unde erat attributa, binis centesimis faeneratus est, deinde permultis civitatibus pro frumento nihil solvit omnino, postremo, si cui civitati solvit, tantum detraxit quantum commodum fuit, nulli quod
 15 debitum est reddidit.

Ac primum hoc ex te quaero: tu, cui publicani ex Carpi- 71
 nati litteris gratias egerunt, pecunia publica ex aerario erogata, ex vectigalibus populi Romani ad emendum frumentum attributa, fueritne tibi quaestui, pensitaritne tibi
 20 binas centesimas? Credo te negaturum; turpis enim est et periculosa confessio. Mihi autem hoc perarduum est 166
 demonstrare. Quibus enim testibus? publicanis? Tractati honorifice sunt: tacebunt. Litteris eorum? Decreto decumanorum remotae sunt. Quo me igitur vertam? rem
 25 tam improbam, crimen tantae audaciae tantaeque impudentiae propter inopiam testium ac litterarum praetermittam? Non faciam, iudices, utar teste—quo? P. Vettio Chilone, homine equestris ordinis honestissimo atque ornatissimo, qui isti ita et amicus et necessarius est ut, etiamsi vir bonus
 30 non esset, tamen quod contra istum diceret grave videretur, ita vir bonus est ut, etiamsi inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret.

6 et quo cons. *O edd.* 8 volo *cO*: velim *p rel.* 10 fructuum *O* cum pos. esset pecunia *cO*: eam cum pos. esset *p rel.* 22 publicanis *cO*: -ani *p rel.* 23 litteris *cO*: litterae *p rel.* 29 ita *cO*: om. *p rel.*

167 Admiratur et expectat quidnam Vettius dicturus sit. Nihil dicet ex tempore, nihil ex sua voluntate, nihil, cum utrumvis licuisse videatur. Misit in Siciliam litteras ad Carpinatium, cum esset magister scripturae et sex publicorum, quas ego Syracusis apud Carpinatium in litterarum ; adlatarum libris, Romae in litterarum missarum apud magistrum L. Tullium, familiarem tuum, inveni ; quibus ex litteris impudentiam faeneratoris, quaeso, cognoscite. LITTERAE MISSAE P. VETTI, P. SERVILI, C. ANTISTI MAGISTRORVM. Praesto se tibi ait futurum Vettius et observa- 10 turum quem ad modum rationes ad aerarium referas, ut, si hanc ex faenore pecuniam populo non rettuleris, reddas 168 societati. Possumus hoc teste, possumus P. Servili et C. Antisti magistrorum litteris, primorum hominum atque honestissimorum, possumus auctoritate societatis, cuius lit- 15 teris utimur, quod dicimus obtinere, an aliqua firmiora aut 72 graviora quaerenda sunt? Vettius, tuus familiarissimus, Vettius, tuus adfinis, cuius sororem habes in matrimonio, tuae frater uxoris, Vettius, frater tui quaestoris, testatur litteris impudentissimum tuum furtum certissimumque peculatum ; 20 nam quo alio nomine pecuniae publicae faeneratio est appellanda? RECITA RELIQUA. Scribam tuum dicit, Verres, huius perscriptorem faenerationis fuisse : ei quoque magistri minantur in litteris, et casu scribae tum duo magistri fuerunt cum Vettio. Binas centesimas ab sese ablatas ferendum 25 non putant, et recte non putant. Quis enim hoc fecit unquam, quis denique conatus est facere aut posse fieri cogi-

3 litteras in Sic. O   6 adlatarum . . . litterarum om. cO   8 faenerationis ?
 10 ait se tibi O   12 pecuniam populo Op :
 pop. pec. al.   14 litteris cO : om. p. rel.   19 uxoris frater O
 testatur litteris cO : om. p. rel.   20 impud. tuum pO : tuum impud.
 al.   22 Recita reliqua : *haec verba habet in lacuna p, ab eadem scripta manu qua verba Recita testimonium publicum § 83 supra : om. edd. rec.*   25 sese O : se rel.   26 et recte non putant
 om. O, suppl. s.l. p^c   27 posse fieri Vp rel. : fieri posse (v,
 § 166

tavit, ut, cum senatus usura publicanos saepe iuvisset, magistratus a publicanis pecuniam pro usura auderet auferre? Certe huic homini spes nulla salutis esset, si publicani, hoc est si equites Romani iudicarent : minor esse nunc, iudices, 169
 5 vobis disceptantibus debet, et tanto minor quanto est honestius alienis iniuriis quam re sua commoveri.

Quid ad haec respondere cogitas? utrum factum negabis an tibi hoc licitum esse defendes? Negare qui potes? an ut tanta auctoritate litterarum, tot testibus publicanis con-
 10 vincere? Licuisse vero qui? Si hercule te tuam pecuniam praetorem in provincia faeneratum docerem, tamen effugere non posses; sed publicam, sed ob frumentum decretam, sed a publicanis faenore acceptam, hoc licuisse cuiquam probabis? quo non modo ceteri, sed tu ipse nihil audacius im-
 15 probiusque fecisti. Non mehercule hoc, quod omnibus singulare videtur,—de quo mihi deinceps dicendum est,—possum, iudices, dicere audacius esse aut impudentius, quod permultis civitatibus pro frumento nihil solvit omnino: maior haec praeda fortasse, sed illa impudentia certe non
 20 minor. Et quoniam de illa faeneratione satis dictum est, 170 nunc de hac tota pecunia aversa, quaeso, cognoscite.

Siciliae civitates multae sunt, iudices, ornatae atque 73 honestae, ex quibus in primis numeranda est civitas Halaesina; nullam enim reperietis aut officiis fideliores
 25 aut copiis locupletiores aut auctoritate graviores. Huic iste in annos singulos cum sexagena milia tritici modium imperavisset, pro tritico nummos abstulit, quanti erat in Sicilia triticum; quos de publico nummos acceperat, retinuit omnis.

1 usura pub. VO : pub. usura *p* *rell.* 2 usura VO : usuris *p* *rell.*
 4 esse VcO : esse cura *p* *rell.* 9 publicanis] Zielinski, *p.* 196 10 hercule V : hercle O : me hercule *p* *rell.* (§ 32 *supra*)
 tuam pecuniam V*p* *rell.* : pec. tuam cO 11 praetorem VcO : non
 i
 populi Romani (.pr. *p*) *p* *rell.* 13 acceptam V : accepto *p* *rell.*
 (faen. accept. om. O) 14 tu ipse VcO : ipse *p* *rell.* 15
 mehercules O 19 fortasse VO : fortasse est *p* *rell.* 26
 (et § 171) sexagena cO : sexaginta *p* *rell.* milia tritici V : tritici
 milia *rell.*

Obstupui, iudices, cum hoc mihi primum Halaesae demon-
stravit in senatu Halaesinorum homo summo ingenio, summa
prudencia, summa auctoritate praeditus, Halaesinus Aeneas,
cui senatus dederat publicam causam ut mihi fratrique meo
gratias ageret, et simul qui nos ea quae ad iudicium per- 5
171 tinerent doceret. Demonstravit hanc istius consuetudinem
ac rationem fuisse : quod omnis frumenti copia decumarum
nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecu-
niam cogere a civitatibus, frumentum improbare, quantum
frumenti esset Romam mittendum, tantum de suo quaestu ac 10
de sua copia frumenti mittere. Posco rationes, inspicio
litteras, video frumenti granum Halaesinos, quibus sexagena
milia modium imperata erant, nullum dedisse, pecuniam
Volcatio, Timarchidi, scribae dedisse : reperio genus huius
modi, iudices, praedae, ut praetor, qui frumentum emere 15
debeat, non emat sed vendat, pecunias, quas civitatibus dis-
tribuere debeat, eas omnis avertat atque auferat. Non mihi
iam furtum, sed monstrum ac prodigium videbatur civitatum
frumentum improbare, suum probare ; cum suum probasset,
pretium ei frumento constituere ; quod constituisset, id a 20
civitatis auferre, quod a populo Romano accepisset,
tenere.

74 Quot vultis esse in uno furto peccatorum gradus, ut, si
172 singulis insistere velim, progredi iste non possit ? Improbas
frumentum Siculorum. Quid ? ipse quod mittis ? pecunia- 25
rem habes aliquam Siciliam quae tibi ex alio genere fru-
mentum suppeditare possit ? Cum senatus decernit ut
ematur in Sicilia frumentum, aut cum populus iubet, hoc,

1 Obstupui *O sol. (contra Vcp)* 4 publicam *VO : publice p
rell.* 6 Demonstravit *V : demonstrat p rell.* 7 ac rationem
Op rell. : om. V quod *VO : quod cum p rell. : forte cum (ii. § 66 ;
iii. § 154)* 10 esset frum. *V* 14 Timarchidi et Volcatio
scribae *V* huiusce *πk* 16, 17 debeat *VO : debebat p rell.*
19 suum probare *CO : om. V p rell.* cum suum probasset *CO : om.
p rell. praeter V, in quo est cum suum frumentum probasset* 24
possit *VCO : posset p rell. (i. § 105)*

ut opinor, intellegit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere : tu cum civitatum Siciliae vulgo omne frumentum improbas, num ex Aegypto aut Syria frumentum Romam missurus es ? Improbas Halaesinum, Thermitanum, Ceph-
 5 loeditanum, Amestratinum, Tyndaritanum, Herbitense, multarum praeterea civitatum ! Quid accidit tandem ut horum populorum agri frumentum eius modi te praetore ferrent,—quod numquam antea,—ut neque tibi neque populo Romano posset probari, praesertim cum ex isdem
 10 agris eiusdem anni frumentum ex decumis Romam man- cipes advexissent ? Quid acciderat ut ex eodem horreo decumanum probaretur, emptum improbaretur ? Dubiumne est quin ista omnis improbatio cogendae pecuniae causa nata sit ? Esto, improbas Halaesinum, habes ab alio populo 173
 15 quod probes : eme illud quod placet, missos fac eos quorum frumentum improbasti. Sed ab iis quos repudias exigis tan- tum pecuniae quantum ad eum numerum frumenti satis sit quem ei civitati imperas emendum. In medimna singula video ex litteris publicis tibi Halaesinos HS quinos denos
 20 dedisse. Ostendam ex tabulis locupletissimorum aratorum eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum vendidisse.

Quae est ergo ista ratio aut quae potius amentia, frumentum 75
 improbare id quod ex eo loco sit ex quo senatus et populus
 25 Romanus emi voluerit, et ex eo acervo ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris ; deinde a civitatibus pecuniam ad emendum frumentum cogere, cum ex aerario acceperis ? Vtrum enim te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum

3 aut Syria VO : aut ex Syria *p* *rell.* 4 missurus es cO : missurus esses V : mittis *p* *rell.* (§ 222 *infra*) Ceph. Therm. V
 8 quod numquam antea *om.* O ut *Lamb. edd.* : aut O : quod (*pr.* quae) V : *om.* *p* 11 adduxissent *pqk* 16 ab his Op :
 ab aliis V 18 ei cO : *om.* V*p* *rell.* emendum VcO : *om.* *p* *rell.*
 23 amentia V*p* *rell.* : ista amentia O *edd.* 24 ex eo V*p* : eo O.
 Fort. et ex eo 25 emere V et ex eo VcO : ex eo *p* *rell.*
 28 utrum enim te VcO : utrum te *p* *rell.* (§ 201 *infra*)

- emere an populi Romani pecunia frumentum a Siculis emere
 174 iussit? Iam vero ab isto omnem illam ex aerario pecuniam,
 quam his oportuit civitatibus pro frumento dari, lucri factam
 videtis. Accipis enim HS xv pro medimno; tanti enim est
 illo tempore medimnum; retines HS XXI; tanti enim est 5
 frumentum Siciliense ex lege aestimatum. Quid interest
 utrum hoc feceris an frumentum Siciliense non improbaris,
 sed frumento probato et accepto pecuniam publicam tenueris
 omnem neque quicquam ulli dissolveris civitati? cum aesti-
 matio legis eius modi sit ut ceteris temporibus tolerabilis 10
 Siculis, te praetore etiam grata esse debuerit. Est enim
 modius lege HS iis aestimatus, fuit autem te praetore,
 ut tu in multis epistulis ad amicos tuos gloriaris, HS ii.
 Sed fuerit HS iis, quoniam tu tantum a civitatibus in
 modios singulos exegisti; cum, si solveres Siculis tantum 15
 quantum te populus Romanus iusserat, aratoribus fieri gra-
 tissimum posset, tu non modo eos accipere quod oportebat
 noluisti, sed etiam dare quod non debebant coegisti?
 175 Atque haec ita gesta esse, iudices, cognoscite et ex litteris
 publicis civitatum et ex testimoniis publicis, in quibus nihil 20
 fictum, nihil ad tempus accommodatum intellegitis; omnia
 quae dicimus rationibus populorum non interpositis neque
 perturbatis neque repentinis, sed certis, institutis, ordine
 relata atque confecta sunt. Recita. RATIONES HALAE-
 SINORVM. Cui pecuniam datam dicit? Dic etiam clarius. 25
 VOLCATIO, TIMARCHIDI, MAEVIO.
- 76 Quid est, Verres? ne illam quidem tibi defensionem
 reliquam fecisti, mancipis in istis rebus esse versatos, man-

1 emere *VcO*: emere a Siculis *p* *rell.* 5 XXI *cO*: $\overline{\text{xxii}}$ *p*: *varie*
rell. 7 Siciliense *cO*: *om.* *p* *rell.* 12 H.S. iis *Zumpt*:
 .N.S. iii *O*: HS iiii *p* 13 HS iis, 14 NS iis *c*: *quae inter-*
pretatus est O, l. 13 .N.S. .N.S., *l.* 14 NS. MS. tu *om.* *O* 16
 te *om.* *O* 19 et ex litt. *cO*: ex litt. *Vp* *rell.* (i, § 7) 21
 a te fictum *V*: a me fictum *Klotz*: adfectum *con.* *Halm.* 24
 Recita Rat. Hal. *V* et in lac. *p*: *om.* cum plerisque *O* 27 tibi
 quidem *O*

cipes frumentum improbasse, mancipēs pretio cum civitatibus decidisse, et eosdem abs te illarum civitatum nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentum coemisse, nihil haec ad te pertinere? Mala mehercule ac misera defensio praetorem hoc dicere: 'Ego frumentum neque attigi neque aspexi, mancipibus potestatem probandi improbandique permisi; mancipēs a civitatibus pecunias extorserunt, ego autem, quam pecuniam populis dare debui, mancipibus dedi!' Mala est haec quidem, ut dixi, ac potius per-
 5 dita maximorum peccatorum, huius autem iniquitatis et inertiae confessio, non defensio criminis; sed tamen hac ipsa tibi, si uti cupias, non licet; vetat te Volcatius, tuae tuorumque deliciae, mentionem mancipis facere; Timarchides autem, columen familiae vestrae, premit fauces
 10 defensionis tuae, cui simul et Volcatio pecunia a civitate numerata est; iam vero scriba tuus anulo aureo suo, quem ex his rebus invenit, ista te ratione uti non sinet. Quid igitur est reliquum nisi uti fateare te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia misisse publicam pecuniam
 15 domum tuam convertisse?

O consuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem improbis et audacibus, cum poena afuit et licentia consecuta est! Iste in hoc genere peculatus non nunc primum
 20 invenitur, sed nunc demum tenetur. Vidimus huic ab aerario pecuniam numerari quaestori ad sumptum exercitus consularis, vidimus paucis post mensibus et exercitum et consulem spoliatum; illa omnis pecunia latuit in illa caligine ac tenebris quae totam rem publicam tum occupant. Iterum

1 cum civit. pretio O   4 ad te haec O   6 aspexi Vp : inspexi cO   9 sqq. ut ego et Muellerus VcO, nisi quod c habuisse dicitur confession. defensio, V confessione defensio. Post ut dixi, inserit defensio p, in quo etiam est et iniquitatis et (§ 188 infra)   15 civitatibus V (Zielinski, p. 196)   19 pecuniam om. O   24 sed . . . tenetur s.l. p²   26 mensibus post paucis et cons. et exerc. spol. O   28 occupant cO : -averant p rell.

gessit hereditariam quaesturam, cum a Dolabella magnam pecuniam avertit, sed eius rationem cum damnatione Dolabellae permiscuit. Commissa est pecunia tanta praetori; non reperietis hominem timide nec leviter haec impro-
bissima lucra ligurientem; devorare omnem pecuniam pu-
blicam non dubitavit. Ita serpit illud insitum in natura
malum consuetudine peccandi libera, finem ut audaciae
178 statuere ipse non possit. Tenetur igitur aliquando, et in
rebus cum maximis tum manifestis tenetur; atque in eam
fraudem mihi videtur divinitus incidisse, non solum ut eas 10
poenas quas proxime meruisset solveret, sed ut illa etiam
scelera eius in Carbonem et in Dolabellam vindicarentur.

77 Etenim nova quoque alia res, iudices, existit in hoc
crimine, quae tollat omnem dubitationem superioris illius
decumani criminis. Nam ut illud missum faciam, per- 15
multos aratores in alteras decumas et in haec DCCC milia
modium, quod emptum populo Romano darent, non ha-
buisse, et a tuo procuratore, hoc est ab Apronio, emisse, ex
quo intellegi potest nihil te aratoribus reliqui fecisse,—ut
hoc praeteream, quod multorum est testimoniis expositum, 20
potest illo quicquam esse certius, in tua potestate atque in
tuis horreis omne frumentum Siciliae per triennium atque
179 omnis fructus agri decumani fuisse? Cum enim a civitati-
bus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum
quod Romam mitteres, si tu id non omne clausum et com- 25
pressum possidebas? Ita in eo frumento primus tibi ille
quaestus erat ipsum frumentum, quod erat ereptum ab ara-
toribus, alter, quod frumentum improbissime per triennium
partum non semel sed bis, neque uno sed duobus pretiis
unum et idem frumentum vendidisti, semel civitatibus HS 30

1 a cO : om. p. rel.

6 in om. O

7 audaciae ut O

10

videtur mihi videtur O

13 iud. p : iudicanda p²

existit O

15 decuma p (decumani p²)

23 a om. O

25 omne non O

27 ipsum frumentum cO : -ius -ti p. rel.

28 frumentum cO : id

frum. p. rel.

per triennium cO : om. p. rel.

xv in medimnum, iterum populo Romano, a quo HS XXI in medimna pro eodem illo frumento abstulisti.

At enim frumentum Centuripinorum et Agrigentinorum 180 et non nullorum fortasse praeterea probasti et his populis 5 pecuniam dissolvisti. Sint sane aliquae civitates in eo numero, quarum frumentum improbare nolueris; quid tandem? his civitatibus omnine pecunia quae pro frumento debita est dissoluta est? Vnum mihi reperi non populum, sed aratorem: vide, quaere, circumspice, si quis forte est ex ea 10 provincia, in qua tu triennium praefuisti, qui te nolit perisse: unum, inquam, da mihi ex illis aratoribus qui tibi ad statuam pecuniam contulerunt, qui sibi dicat omne esse pro frumento quod oportuerit solutum. Confirmo, iudices, neminem esse dicturum.

15 Ex omni pecunia quam aratoribus solvere debuisti certis 78
nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione et collybo, deinde pro nescio quo cerario. Haec 181
omnia, iudices, non rerum certarum, sed furtorum improbisimorum sunt vocabula. Nam collybus esse qui potest, 20 cum utuntur omnes uno genere nummorum? Cerarium vero—quid? quo modo hoc nomen ad rationes magistratus, quo modo ad pecuniam publicam adlatum est? Nam illud genus tertium deductionis erat eius modi, quasi non modo liceret sed etiam oporteret, nec solum oporteret sed 25 plane necesse esset. Scribae nomine de tota pecunia binae quinquagesimae detrahebantur. Quis tibi hoc concessit, quae lex, quae senatus auctoritas, quae porro aequitas, ut tantam pecuniam scriba tuus auferret sive de aratorum bonis sive de populi Romani vectigalibus? Nam si potest 182
30 ista pecunia sine aratorum iniuria detrahi, populus Roma-

5 sane *cO*: *om. p. rel.* 9 est forte *O* 11 mihi da inquam *O*
statuas pecunias *O* 21 quid *cO*: quid vocas *p. rel.* 25 plane
necesse esset *O. rel. Muell.*: necesse esset plane *edd. recc.* 26
hoc tibi *O* 28 auferret *p*: averreret *c*, averret *O*: averteret *al.*
(§ 224 *infra*);

nus habeat, in tantis praesertim aerari angustiis ; sin autem et populus Romanus voluit, et aequum est ita solvi aratoribus, tuus apparitor parva mercede populi conductus de aratorum bonis praedabitur? Et in hac causa scribarum ordinem in me concitabit Hortensius et eorum commoda 5 a me labefactari atque oppugnari iura dicet? Quasi vero hoc scribis ullo exemplo sit aut ullo iure concessum. Quid ego vetera repetam aut quid eorum scribarum mentionem faciam quos constat sanctissimos homines atque innocentissimos fuisse? Non me fugit, iudices, vetera exempla pro 10 fictis fabulis iam audiri atque haberi: in his temporibus versabor miseris ac perditis. Nuper, Hortensi, quaestor fuisti. Quid tui scribae fecerint, tu potes dicere: ego de meis hoc dico, cum in eadem ista Sicilia pro frumento pecuniam civitatibus solverem et mecum duos frugalissimos 15 homines scribas haberem, L. Mamilium et L. Sergium, non modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummum 79 nullum cuiquam esse deductum. Dicerem hoc mihi totum esse attribuendum, iudices, si illi umquam hoc a me postu- 183 lassent, si umquam omnino cogitassent. Quam ob rem 20 enim scriba deducat, ac non potius mulio qui advexerit, tabellarius cuius adventu certiores facti petiverunt, praeco qui adire iussit, viator aut Venerius qui fiscum sustulit? Quae pars operae aut opportunitatis in scriba est cur ei non modo merces tanta detur, sed cur cum eo tantae pecuniae 25 partitio fiat? ‘Ordo est honestus.’ Quis negat, aut quid ea res ad hanc rem pertinet? Est vero honestus, quod eorum hominum fidei tabulae publicae periculaque magistratum committuntur. Itaque ex his scribis qui digni sunt

2 est ita *O* : ita est *rell.*

3 populi mercede *O*

7 aut

ullo iure sit *O*

8 ego *p* et *pler.* : ergo *VO*

10 non

praeterit *V*

18 totum mihi *π*

21 ac (et *O*) non potius

mulio *cO* : non mulio plus (*om.* ac *V* advexerit *Vp* et *pler.* : advexit

O

22 non tabell. *V*

24 cur ei *VcO* : cui rei *p* *rell.*

25

modo *om.* *cO*

illo ordine, patribus familias, viris bonis atque honestis, percontamini quid sibi istae quinquagesimae velint : iam omnibus intellegitis novam rem totam atque indignam videri. Ad eos me scribas revoca, si placet, noli hos colligere, qui 184
 5 nummulis corrogatis de nepotum donis ac de scaenicorum corollariis, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explororum in secundum ordinem civitatis se venisse dicunt. Eos scribas tecum disceptatores huius criminis habebo qui istos scribas esse moleste ferunt. Tametsi cum in eo or-
 10 dine videamus esse multos non idoneos, qui ordo industriae propositus est et dignitati, mirabimur turpis aliquos ibi esse quo cuivis pretio licet pervenire? Tu ex pecunia pu- 80
 blica HS terdecies scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare, reliquam tibi ullam defensionem putas esse?
 15 hoc quemquam ferre posse, hoc quemquam denique nunc tuorum advocatorum animo aequo audire arbitrare, qua in civitate C. Catoni, consulari homini, clarissimo viro, HS
 VIII lis aestimata sit, in eadem civitate apparitori tuo esse concessum ut HS terdecies uno nomine auferret?
 20 Hinc ille est anulus aureus quo tu istum in contione 185
 donasti ; quae tua donatio singulari impudentia nova Siculis omnibus, mihi vero etiam incredibilis videbatur. Saepe enim nostri imperatores superatis hostibus, optime re pu-
 blica gesta, scribas suos anulis aureis in contione donarunt :
 25 tu vero quibus rebus gestis, quo hoste superato contionem donandi causa advocare ausus es? Neque enim solum scribam tuum anulo, sed etiam virum fortissimum ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excellentem virtute auctoritate copiis, corona et phaleris et torque donasti, M. Cossutium,

1 familiis *codd.* praeter O 2 omnibus VO : omnes p *rell.* 3 rem novam O 9 moleste ferunt esse V 11 ibi esse cO : in eo esse p^{qk}. Habet V quid mirabimur turpis esse aliquos 12 pretio licet VO : licet pretio p *rell.* 14 ullam om. O 15 quemquam ferre VO : ferre quemquam p *rell.* (hoc quemquam denique s.l. p^z) 21 singulari impudentia O : sing. imp. praedita V p^z *rell.* : s. i. donata p 28 excellentem VcO : -ti p *rell.*

sanctissimum virum atque honestissimum, M. Castricium,
 186 summo splendore ingenio gratia praeditum. Quid haec
 sibi horum trium civium Romanorum dona voluerunt?
 Siculos praeterea potentissimos nobilissimosque donasti, qui
 non, quem ad modum sperasti, tardiores fuerunt, sed orna- 5
 tiores tuo iudicio ad testimonia dicenda venerunt. Quibus
 ex hostium spoliis, de qua victoria, qua ex praeda aut
 manubiis haec abs te donatio constituta est? an quod te
 praetore paucorum adventu myoparonum classis pulcher-
 rima, Siciliae praesidium propugnaculumque provinciae, 10
 piratarum manibus incensa est? an quod ager Syracusanus
 praedonum incendiis te praetore vastatus est? an quod
 forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundavit? an
 quod in portu Syracusano piraticus myoparo navigavit?
 Nihil possum reperire quam ob rem te in istam amentiam 15
 incidisse arbitrer, nisi forte id egisti ut hominibus ne obli-
 visci quidem rerum tuarum [male gestarum] liceret.

187 Anulo est aureo scriba donatus, et ad eam donationem
 contio est advocata. Quod erat os tuum, cum videbas in
 contione eos homines quorum ex bonis istum anulo aureo 20
 donabas, qui ipsi anulos aureos posuerant liberisque suis
 detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuum munus ac
 beneficium tueretur? quae porro praefatio tuae donationis
 fuit? Illa scilicet vetus atque imperatoria, QVANDOQVE TV
 QVIDEM IN PROELIO, IN BELLO, IN RE MILITARI—cuius ne 25
 mentio quidem te praetore ulla facta est: an illa, QVANDO-
 QVE TV NVLLA VMQVAM MIHI IN CVPIDITATE AC TVRPITV-
 DINE DEFVISTI OMNIBVSQVE IN ISDEM FLAGITIIS MECVM ET
 IN LEGATIONE ET IN PRAETVRA ET HIC IN SICILIA VERSATVS

4 nobilissimos *om.* VO (iii, § 52)

7 ac man. O

12 an

om. VO

17 male gestarum *om.* cO: *auct. Halm. secl. edd.* (Zie-

linski, p. 196)

19 in contione *om.* O, *secl. edd. rec.*

20 istum

anulo aureo donabas cO: iste anulus aureus donabatur *p. rell.*

23

tua praef. donat. O *edd. rec.*

25 quidem *p. rell. praeter O*, in quo
 est quid: unde tu . . . quid? in proelio etc., *Pluygers*

ES, OB EAS RES TE, QVONIAM RE LOCVPLETAVI, HOC ANVLO
 AVREO DONO? Vera haec fuisset oratio; neque enim iste
 anulus aureus abs te datus istum virum fortem, sed homi-
 nem locupletem esse declarat. Ita eundem anulum ab alio
 5 datum testem virtutis duceremus, abs te donatum comitem
 pecuniae iudicamus.

Dictum, iudices, est de decumano frumento, dictum de ⁸¹
 empto, extremum reliquum est de aestimato; quod cum ¹⁸⁸
 magnitudine pecuniae tum iniuriae genere quemvis debet
 10 commovere, tum vero eo magis quod ad hoc crimen non
 ingeniosa aliqua defensio sed improbissima confessio com-
 paratur. Nam cum ex senatus consulto et ex legibus
 frumentum in cellam ei sumere liceret idque frumentum
 senatus ita aestimasset, quaternis HS tritici modium, binis
 15 hordei, iste *hordei* numero ad summam tritici adiecto tritici
 modios singulos cum aratoribus denariis ternis aestimavit.
 Non est in hoc crimen, Hortensi, ne forte ad hoc meditare,
 multos saepe viros bonos et fortis et innocentis cum aratori-
 bus et cum civitatibus frumentum, in cellam quod sumi
 20 oporteret, aestimasse et pecuniam pro frumento abstulisse.
 Scio quid soleat fieri, scio quid liceat; nihil quod antea
 fuerit in consuetudine bonorum nunc in istius facto repre-
 henditur; hoc reprehendo, quod, cum in Sicilia HS binis ¹⁸⁹
 tritici modius esset, ut istius epistula ad te missa declarat,
 25 summum HS ternis, id quod et testimoniis omnium et
 tabulis aratorum planum factum antea est, tum iste pro
 tritici modiis singulis ternos ab aratoribus denarios exegit;
 hoc crimen est, ut intellegas non ex aestimatione neque ex ⁸²

1 eas O: hasce *p* *rell.* te quoniam re O: quoniam te *p* *rell.* 8
 reliquum est O: et relictum (reliquum *al.*) est *p* *rell.* 10 tum
 ck: tamen O: tu π 14 .N.S. 111 O (§ 191 *infra*) 15
 iste *p*: om. O hordei *suppl.* (ante iste *Pluyg.*, *Kavs.*, post iste
Klotz, *Muell.* 16 ternis denariis O 18 saepe *et et* (ante
 fortes) om. O 19 frumenti *cO* 25 omnium *cO*: omnibus *p*
rell. 27 den. ternos ab arat. O

ternis denariis pendere crimen, sed ex coniunctione annonae atque aestimationis.

Etenim haec aestimatio nata est initio, iudices, non ex praetorum aut consulum, sed ex civitatum et aratorum commo-
 5 do. Nemo enim fuit initio tam impudens qui, cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. Certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea civitate cui imperabatur; cum aut frumentum vendidisset aut servare
 10 vellet aut in eum locum quo imperabatur portare nollet, petivit in benefici loco et gratiae ut sibi pro frumento quanti frumentum esset dare liceret. Ex huiusce modi principio atque ex liberalitate et accommodatione magi-
 190 stratum consuetudo aestimationis introducta est. Secuti sunt avariores magistratus, qui tamen in avaritia sua non solum viam quaestus invenerunt, verum etiam exitum ac
 15 rationem defensionis. Instituerunt semper in ultima ac difficillima ad portandum loca frumentum imperare, ut vecturae difficultate ad quam vellent aestimationem per-
 venirent. In hoc genere facilius est existimatio quam reprehensio, ideo quod cum qui hoc facit avarum possumus
 20 existimare, crimen in eo constituere non tam facile possumus, quod videtur concedendum magistratibus nostris esse ut iis quo loco velint frumentum accipere liceat. Itaque hoc est quod multi fortasse fecerunt, sed ita multi ut ii quos inno-
 centissimos meminimus aut audivimus non fecerint. 25

83 Quaero nunc abs te, Hortensi, cum utrisne tandem istius
 191 factum collaturus es? Cum iis, credo, qui benignitate ad-
 ducti per beneficium et gratiam civitatibus concesserunt ut nummos pro frumento darent. Ita credo petisse ab isto
 aratores ut, cum HS ternis tritici modium vendere non 30

1 coniunctione O   4 civit. et arat. π : arat. et (atque) civit. *rell.*
edd.   9 imperabatur O : imper. frumentum *p* *rell.*   11 huiusce
 modi *p*O : huius modi *edd.*   17 loca ad portandum π *dett.*   21
 in eo O : in eum π *k*   24 innocentissimos *p*O. In 'F' *afuisse non*
credo   25 audivimus *V* : audimus π : vidimus *c*O   26 abs te
 nunc *V*   utrisne (uirisne) *p* *Vp* *al.* : utris O *rell.*

possent, pro singulis modiis ternos denarios dare liceret. An quoniam hoc non audes dicere, illuc confugies, vecturae difficultate adductus ternos denarios dare maluisse? Cuius vecturae? quo ex loco in quem locum ne portarent? 5 Philomelio Ephesum? Video quid inter annonam interesse soleat, video quot dierum via sit, video Philomeliensibus expedire, quanti Ephesi sit frumentum, dare potius in Phrygia quam Ephesum portare aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam et legatos mittere. In Sicilia vero 192
10 quid eius modi est? Henna mediterranea est maxime. Coge ut ad aquam tibi, id quod summi iuris est, frumentum Hennenses admetiantur vel Phintiam vel Halaesam vel Catinam, loca inter se maxime diversa: eodem die quo iusseris deportabunt. Tametsi ne vectura quidem est opus.
15 Nam totus quaestus hic, iudices, aestimationis ex annonae natus est varietate. Hoc enim magistratus in provincia adsequi potest, ut ibi accipiat ubi est carissimum. Ideo valet ista ratio aestimationis in Asia, valet in Hispania, valet in iis provinciis in quibus unum pretium frumento
20 esse non solet: in Sicilia vero quid cuiusquam intererat quo loco daret? neque enim portandum erat, et, quo quisque vehere iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret quanti domi vendidisset. Quam ob rem, si vis, Hor- 193
tensi, docere aliquid ab isto simile in aestimatione atque
25 a ceteris esse factum, doceas oportebit aliquo in loco Siciliae praetore Verre ternis denariis tritici modium fuisse.

Vide quam tibi defensionem patefecerim, quam iniquam 84
in socios, quam remotam ab utilitate rei publicae, quam seiunctam a voluntate ac sententia legis. Tu, cum tibi
30 ego frumentum in meis agris atque in mea civitate, denique

1 ternos denarios *V*: ternos (*om.* denarios) *pr*: denarios III *O*
(*etiam l. 3, ubi habet p* ternos den.: § 188) 7 dare *p*, ut *VOq*:
tantum dare *rell.* 12 admetiantur *V*: metiantur *p* *rell.* (*ut* § 193)
19 his *codd.* 22 tantidem *p al.*: tanti *V*: tantū *O* 23 si vis
H. docere *VcO*: si quid H. docere vis *p dett.* 25 oportebit *cO*:
oportere *corr.* -eret *p*: oportet *rell.*

cum in iis locis in quibus es, versaris, rem geris, provinciam administras, paratus sim dare, angulum mihi aliquem eligas provinciae reconditum ac derelictum? iubeas ibi me metiri
 194 quo portare non expediat, ubi emere non possim? Improbum facinus, iudices, non ferendum, nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam vindicatum! Tamen ego hoc, quod ferri nego posse, Verri, iudices, concedo et largior. Si ullo in loco eius provinciae frumentum tanti fuit quanti iste aestimavit, hoc crimen in istum reum valere oportere non arbitror. Verum enim vero, cum esset
 10 HS binis aut etiam ternis quibusvis in locis provinciae, duodenos sestertios exegisti. Si mihi tecum neque de annona neque de aestimatione tua potest esse controversia, quid sedes, quid expectas, quid defendis? utrum tibi pecuniae coactae conciliatae videntur adversus leges, ad-
 15 versus rem publicam cum maxima sociorum iniuria, an vero id recte, ordine, e re publica, sine cuiusquam iniuria factum esse defendis?

195 Cum tibi senatus ex aerario pecuniam prompsisset et singulos tibi denarios adnumerasset quos tu pro singulis
 20 modiis aratoribus solveres, quid facere debuisti? Si quod L. Piso ille Frugi, qui legem de pecuniis repetundis primus tulit, cum emisses quanti esset, quod superaret pecuniae rettulisses; si ut ambitiosi homines aut benigni, cum pluris
 25 senatus aestimasset quam quanti esset annona, ex senatus aestimatione, non ex annonae ratione solvisses; sin, ut plerique faciunt, in quo erat aliqui quaestus, sed is honestus atque concessus, frumentum, quoniam vilius erat, ne emisses, sumpsisses id nummorum quod tibi senatus cellae nomine concesserat.

30

1 cum *p. rel.*: *om.* O   es *p. rel.*: *om.* O   7 hoc ego O
 14, 18 defendis *cO*: defendes *p. rel.*   15 coactae *cO*: *om.* *p. rel.*:
 captae Mueller iii, §§ 91, 225)   17 recte ratione O (*etiam* § 206
infra)   20 numerasset O   21 persolveres V   27 erat *VO*:
 etiam erat *p. rel.*

Hoc vero quid est? quam habet rationem non quaero 85
aequitatis, sed ipsius improbitatis atque impudentiae?
Neque enim est fere quicquam quod homines palam facere
audeant in magistratu quamvis improbe, quin eius facti si
5 non bonam, at aliquam rationem adferre soleant. Hoc 196
quid est? Venit praetor: frumentum, inquit, me abs te
emere oportet. Optime. Modium denario. Benigne ac
liberaliter; nam ego ternis HS non possum vendere. Mihi
frumentum non opus est, nummos volo. Nam sperabam,
10 inquit arator, me ad denarios perventurum; sed, si ita
necesse est, quanti frumentum sit considera. Video esse
binis HS. Quid ergo a me tibi nummorum dari potest,
cum senatus tibi quaternos HS dederit? Quid poscit?
Attendite et, vos quaeso, simul, iudices, aequitatem prae-
15 toris attendite. Quaternos HS, quos mihi senatus decrevit 197
et ex aerario dedit, ego habebō et in cistam transferam de
fisco. Quid postea? quid? Pro singulis modiis, quos tibi
impero, tu mihi octonos HS dato. Qua ratione? Quid
quaeris rationem? non tantam rationem res habet quantam
20 utilitatem atque praedam. Dic, dic, inquit ille, planius.
Senatus te voluit mihi nummos, me tibi frumentum dare:
tu eos nummos quos mihi senatus dare voluit ipse habebis;
a me, cui singulos denarios a te dari oportuit, binos auferes et
huic praedae ac direptioni cellae nomen impones? Haec 198
25 deerat iniuria et haec calamitas aratoribus te praetore qua
reliquis fortunis omnibus everterentur. Nam quid esse
reliqui poterat ei qui per hanc iniuriam non modo fructum
omnem amitteret, sed etiam omne instrumentum vendere

4 improbe VO: improbi p rel. 7 denario modium O 8
ternis cO: tribus p rel. 9 frumentum cO: frumento p rel.
Nam Naugerius (i, § 133; ii, § 72): non p rel.: om. O spera-
bam cOq: speraveram p rel. 13 poscit O: possit p rel. 14
iudices simul O 17 Quid praeterea O¹ 20 dic dic cO: dic p
rell. 22 habes O 23 denarios a te dari πk: denarios dari
rell. praeter O (dare denarios) auferes... impones c: auferes...
imponis rell. edd. 28 amitteret O: amittere p rel. omne
p rel.: om. O

cogeretur? Quonam se verteret? ex quo fructu nummos quos tibi daret inveniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum quantum voluntas tulerat Aproni: pro alteris decumis emptoque frumento aut nihil datum aut tantum datum quantum reliqui scribae fecerant, aut ultro etiam, id 5
 86 quod didicistis, ablatum. Cogantur etiam nummi ab aratore? quo modo, quo iure, quo exemplo? Nam cum fructus diripiebantur aratorum atque omni lacerabantur iniuria, videbatur id perdere arator quod aratro ipse quaesisset, in quo elaborasset, quod agri segetesque extulissent; 10
 199 quibus iniuriis gravissimis tamen illud erat miserum solacium, quod id perdere videbatur quod alio praetore eodem ex agro reparare posset. Nummos vero ut det arator quos non exarat, quos non aratro ac manu quaerit, boves et aratrum ipsum atque omne instrumentum vendat necesse est. Non 15
 enim debetis hoc cogitare: habet idem in nummis, habet in urbanis praediis. Nam cum aratori aliquid imponitur, non hominis si quae sunt praeterea facultates, sed arationis ipsius vis ac ratio considerata est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit ac debeat; quamquam illi quoque 20
 homines sunt ab isto omni ratione exinaniti ac perdit, tamen hoc vobis est statuendum, quid aratorem ipsum arationis nomine muneris in rem publicam fungi ac sustinere velitis. Imponitis decumas, patiuntur; alteras, temporibus vestris serviendum putant; dent emptum praeterea; dabunt, si 25
 200 voletis. Haec quam sint gravia, et quid his rebus detractis possit ad dominos puri ac reliqui pervenire, credo vos ex vestris impensis, ex vestris rebus rusticis coniectura adsequi

4 aut tantum d. l. am om. π: datum om. O 5 scribae fecerant
 cO: scriba fecerat p. rel. 13 det Lamb. in mg. 1584: daret p. codd.
 14 exarat cO: exararat V: quos non exarat om. p. rel. 16 habet
 (post nummis) cO: habet idem V (ut videtur), p. rel. 17 aliquid
 cO: onus aliquid p. et pler.: ius aliquid V: fort. aratoribus aliquid?
 18 hominis V'cO: homines p. rel. 20 quoque hom. sunt V: quoque
 sunt hom. p. rel. praeter O (hom. qu. sunt) 25 dent emptum p. rel.
 (emptum O): dent om. V 27 ex vestris in pensis V: om. rel.

posse. Addite nunc eodem istius edicta, instituta, iniurias ;
 addite Aproni Veneriorumque servorum in agro decumano
 regna ac rapinas. Quamquam haec omitto : de cella loquor.
 Placet vobis in cellam magistratibus vestris frumentum
 5 Siculos gratis dare? Quid hoc indignius, quid iniquius?
 Atque hoc scitote aratoribus Verre praetore optandum
 ac petendum fuisse.

Sositheus est Entellinus, homo cum primis prudens et 87
 domi nobilis, cuius verba audietis, qui ad hoc iudicium
 10 legatus publice cum Artemone et Menisco, primariis viris,
 missus est. Is cum in senatu Entellino multa mecum de
 istius iniuriis ageret, hoc dixit : si hoc de cella atque hac
 aestimatione concederetur, velle Siculos senatui polliceri
 frumentum in cellam gratis, ne posthac tantas pecunias
 15 magistratibus nostris decerneremus. Perspicere vos certo 201
 scio Siculis quanto opere hoc expediat non ad aequitatem
 condicionis, sed ad minima malorum eligenda. Nam qui
 mille modium Verri suae partis in cellam gratis dedisset,
 duo milia nummum aut summum tria dedisset, idem nunc
 20 pro eodem numero frumenti HS VIII dare coactus est. Hoc
 arator adsequi per triennium certe fructu suo non potuit :
 vendiderit instrumentum necesse est. Quodsi hoc munus
 et hoc vectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre ac pati
 potest, populo Romano ferat potius quam nostris magi-
 25 stratibus. Magna est enim pecunia, magnum praeclarumque
 vectigal, si modo id salva provincia, si sine iniuria sociorum

4 placet VO : placetne p : placet nunc qv rell. vestris cO :
 nostris V rell.

5 gratiis Zielinski (p. 196) : dare gratis V
 Pro verbis quid iniquius habet V iterum quid hoc indignius 6

Atqui Victorius Verre VcO : hoc p rell. (v, § 125) 8 cum

primis VcO : cum primis civitatis p rell. 9 audietis cO :

audistis p rell. qui ad] atque O 14 posthac VO : post haec

p rell. 16 ad aequitatem conditionis cO : aequitate condicionis V :

ad aequitatis conditionem p rell. 17 qui codd. : qui cum Muell. :

qui si Kays. 20 eodem Vp rell. : eo cO (§ 216) 23 hoc

(ante vectigal) VcO : om. p rell. 24 nostri magistratus cO 25

est enim V : enim O : est p rell.

percipere possumus. Nihil detraho magistratibus; tantundem detur in cellam quantum semper datum est; quod praeterea Verres imperat, id, si facere non possunt, recusent; si possunt, populi Romani potius hoc sit vectigal quam
 202 praeda praetoris. Deinde cur in uno genere solo frumenti 5
 ista aestimatio constituatur, si est aequa et ferenda? Debet populo Romano Sicilia decumas; det pro singulis modiis tritici ternos denarios, sibi habeat frumentum. Data tibi est pecunia, Verres, una qua frumentum tibi emeris in cellam, altera qua frumentum emeris a civitatibus quod 10
 Romam mitteres. Tibi datam pecuniam domi retines, et praeterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers; fac idem in eo frumento quod ad populum Romanum pertinet; exige eadem aestimatione pecuniam a civitatibus, et refer quam accepisti: iam refertius erit aerarium populi Romani 15
 203 quam umquam fuit. 'At enim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret, hanc rem in meo frumento tulit.' Proinde quasi aut aequior sit ista aestimatio in tuo quam in populi Romani commodo, aut ea res quam ego dico et ea quam tu fecisti inter se genere iniuriac, non magnitudine 20
 pecuniae differat.

Verum istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt: ut omnia remittantur, ut omnibus iniuriis et calamitatibus quas te praetore tulerunt in posterum liberentur, istam se
 88 cellam atque istam aestimationem negant ullo modo ferre 25
 204 posse. Multa Sosippus Agrigentinus apud Cn. Pompeium consulem nuper, homo disertissimus et omni doctrina et virtute ornatissimus, pro tota Sicilia de aratorum miseriis

1 possumus VO: possitis *p* *rell.* 5 in uno *p* *rell.* (uno O): in isto V 6 constituatur VO: constituitur *p* *rell.* (constituatur? Si est . . . ferenda, debet *edd. praeter Muell.*) 7 modiis tritici cO: M. TRIT. V: trit mod. *p* *rell.* 9 est pecunia V: pec. est *p* *rell.* (om. O c*x* homocoleuto verba est pecunia . . . frumentum tibi 15 iam *p* ut cO: tum *pler.* 16 rem quam cO 17 feret π 18 in publico commodo O 24 se om. V 26 Sosippus V: Sotiis O: Sophocles *p* *rell.* 27 atque virtute O

graviter et copiose dixisse ac deplorassee dicitur; ex quibus hoc iis qui aderant,—nam magno conventu acta res est,—indignissimum videbatur, qua in re senatus optime ac benignissime cum aratoribus egisset, large liberaliterque
 5 aestimasset, in ea re praedari praetorem, bonis everti aratores, et id non modo fieri sed ita fieri quasi liceat concessumque sit.

Quid ad haec Hortensius? falsum esse crimen? Hoc 205
 numquam dicet. Non magnam hac ratione pecuniam
 10 captam? Ne id quidem dicet. Non iniuriam factam Siculis atque aratoribus? Qui poterit dicere? Quid igitur dicet? Fecisse alios. Quid est hoc? utrum crimini defensio an comitatus exsilio quaeritur? Tu in hac re publica atque in hac hominum libidine et, ut adhuc habuit
 15 se status iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex aequitate, non ex lege, non ex eo quod oportuerit, non ex eo quod licuerit, sed ex eo quod aliqui fecerit, id quod reprehenditur recte factum esse defendes? Fecerunt alii 206
 quidem aliquam multa; cur in hoc uno crimine isto genere
 20 defensionis uteris? Sunt quaedam omnino in te singularia, quae in nullum hominem alium dici neque convenire possint, quaedam tibi cum multis communia. Ergo, ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicendum pecunias acceptas, ut eius modi cetera quae forsitan alii quoque etiam fecerint,
 25 illud in quo te gravissime accusavi, quod ob iudicandam rem pecuniam accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? Vt ego adsentiar orationi, defensionem tamen non probabo. Potius enim te damnato ceteris

12 dicit *pq* crimini] his crimen *O* 14 se habuit *q* 15
 iure non ex aeq. non ex *om.* *O* 16 non ex eo quod oportuerit
cO: *om.* *p* *rell.* 18 alii quidem *O*: alii quid *Vc*: aliqui *p* *rell.*
 19 aliquam *scripsi*: alia quam *codd.* (iv, § 56). *Fort.* Fecerunt
 aliqui aliquando multa, i, § 44; ii, § 78; *Sest.* § 14; *Cluent.* § 92

angustior locus improbitatis defendendae relinquetur, quam te absoluto alii quod audacissime fecerunt recte fecisse existimentur.

89

207

Lugent omnes provinciae, queruntur omnes liberi populi, regna denique etiam omnia de nostris cupiditatibus et iniuriis expostulant; locus intra Oceanum iam nullus est neque tam longinquus neque tam reconditus quo non per haec tempora nostrorum hominum libido iniquitasque pervaserit; sustinere iam populus Romanus omnium nationum non vim, non arma, non bellum, sed luctum, lacrimas, querimonias non potest. In eius modi re ac moribus, si is qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitiis tenebitur, alios eadem fecisse dicet, illi exempla non deerunt: rei publicae salus deerit, si improborum exemplis improbi iudicio ac periculo liberabuntur. Placent vobis hominum mores? placet ita geri magistratus ut geruntur? placet socios sic tractari, quod restat, ut per haec tempora tractatos videtis? Cur haec a me opera consumitur? quid sedetis? cur non in media oratione mea consurgitis atque disceditis? Vultis autem istorum audacias ac libidines aliqua ex parte resecare? Desinite dubitare utrum sit utilius propter multos improbos uni parcere, an unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere.

(90)

209

Tametsi quae ista sunt exempla multorum? Nam cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici a defensore coeptum est factitatum esse aliquid, exspectant ii qui audiunt exempla ex vetere memoria, ex monumentis ac litteris, plena dignitatis, plena antiquitatis: haec enim plurimum solent et auctoritatis habere ad probandum et iu-

1 relinquetur *p vulg.*: linquetur *O*: relinquetur *cod. Franc. Muell.*
 4 populi liberi *O* 5 etiam *I'*: in *π* iam?: *om O* 10 luctus
O edd. 11 re publica *Koch* 12 in *(ante flagitiis om. cO § 149*
supra) 13, 14 *dērent*—*dērit Zielinski, p. 175* 18 opera a me *O*
(Ziel. p. 196) 20 audaciam *O* 25 in causa tanta in antea causa *O*

cunditatis ad audiendum. Africanos mihi et Catones et Laelios commemorabis et eos fecisse idem dices? Quamvis res mihi non placeat, tamen contra hominum auctoritatem pugnare non potero. An, cum eos non poteris, 5 proferes hos recentis, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scaevolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes provincias habuerunt et frumentum cellae nomine imperaverunt. Magna est hominum auctoritas, et tanta ut etiam delicti suspicionem tegere possit. Non habes ne ex 210
 10 his quidem hominibus qui nuper fuerunt ullum auctorem istius aestimationis. Quo me igitur aut ad quae exempla revocas? Ab illis hominibus, qui tum versati sunt in re publica cum et optimi mores erant et hominum existimatio gravis habebatur et iudicia severa fiebant, ad hanc homi-
 15 num libidinem ac licentiam me abducis, et, in quos aliquid exempli populus Romanus statui putat oportere, ab iis tu defensionis exempla quaeris? Non fugio ne hos quidem mores, dum modo ex his ea quae probat populus Romanus exempla, non ea quae condemnat sequamur. Non circum-
 20 spiciam, non quaeram foris: habeo iudices tecum principes civitatis, P. Servilium et Q. Catulum, qui tanta auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquissimorum clarissimorumque hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. Exempla quaerimus, et ea non antiqua. Modo 211
 25 uterque horum exercitum habuit. Quacre, Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. Itane vero? Q. Catulus frumento est usus, pecuniam non coegit; P. Servilius quinquennium exercitui cum praesset et ista ratione innumerabilem pecuniam facere cum posset, non
 30 statuit sibi quicquam licere quod non patrem suum, non

2 idem fecisse *O*   3 mihi res *V*   11 atque π quae me
O   14 et . . . fiebant s. l. p^o 20 habeo p , ut *cO*: habes sive
habeas *rell.*   22 antiquissimorum clarissimorumque *cO*: anti-
quorum et clarissimorum p *rell.*   25 eorum *O*   29 cum posset
cO: posset p *rell.*

avum Q. Metellum, clarissimum hominem, facere vidisset :
C. Verres reperietur qui, quicquid expediat, id licere dicat ?
quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorum exemplo se
fecisse defendat ?

- 91 At in Sicilia factitatum est. Quae est ista condicio 5
Siciliae ? cur quae optimo iure propter vetustatem, fide-
litatem, propinquitatem esse debet, huic praecipua lex iniuriae
212 definitur ? Sed in ista ipsa Sicilia non quaeram exemplum
foris : hoc ipso ex consilio utar exemplis. C. Marcelle,
te appello. Siciliae provinciae, cum esses pro consule, 10
prae fuisti : num quae in tuo imperio pecuniae cellae nomine
coactae sunt ? Neque ego hoc in tua laude pono : alia
sunt tua facta atque consilia summa laude digna, quibus
illam tu provinciam adflictam et perditam erexisti atque re-
creasti ; nam hoc de cella ne Lepidus quidem fecerat, cui 15
tu successisti. Quae sunt tibi igitur exempla in Sicilia
cellae, si hoc crimen non modo Marcelli facto, sed ne
213 Lepidi quidem potes defendere ? An me ad M. Antoni
aestimationem frumenti exactionemque pecuniae revoca-
turus es ? ‘Ita,’ inquit, ‘ad Antoni’ ; hoc enim mihi 20
significasse et adnuisse visus est. Ex omnibus igitur po-
puli Romani praetoribus, consulibus, imperatoribus M. An-
tonium delegisti, et eius unum improbissimum factum,
quod imitarere ! Et hic utrum mihi difficile est dicere an
his existimare ita se in isto infinito imperio M. Antonium 25
gessisse ut multo isti perniciosius sit dicere se in re impro-
bissima voluisse Antonium imitari quam si posset defendere
nihil in vita se M. Antoni simile fecisse ? Homines in

1 clar. hom. cO : om. p. *rell.* 2 quicquid O : quod p. *rell.* 3 se
om. O (v, § 85) 7 propinquitatemque O praecipue Hotom., Lamb.
8 ipsa ista O (ii, § 170) 11 in om. O 15 ne Lepidus VO :
ante Lep. p. *rell.* 16 in Sicilia p : ex Sicilia V : Sicilie O : om. *rell.*
18 ad Antoni V : ad Anthonium O : ad M. Antonii p. *edd.* 21 omni-
bus VO : omnibusne p. *rell.* (v, § 126) populi Romani praetoribus
p. *edd.* : p. r. O : praet. V 27 M. Antonium V : imitari Antonium
O : cf. § 78 *supra* posset VO : possit p. *rell.* 28 Antoni V :
Antonio p. *al.*

iudiciis ad crimen defendendum non quid fecerit quispiam proferre solent, sed quid probarit. Antonium, cum multa contra sociorum salutem, multa contra utilitatem provinciarum et faceret et cogitaret, in mediis eius iniuriis et cupiditatibus mors oppressit. Tu mihi, quasi eius omnia facta atque consilia senatus, populus, iudices comprobarint, ita M. Antoni exemplo istius audaciam defendis?

At idem fecit Sacerdos. Hominem innocentem et summa prudentia praeditum nominas; sed tum idem fecisse erit existimandus si eodem consilio fecerit. Nam genus aestimationis ipsum a me numquam est reprehensum, sed eius aequitas aratorum commodo et voluntate perpenditur. Non potest reprehendi ulla aestimatio quae aratori non modo incommoda non est sed etiam grata est. Sacerdos ut in provinciam venit, frumentum in cellam imperavit. Cum esset ante novum tritici modius denariis v, petiverunt ab eo civitates ut aestimaret. Remissior aliquanto eius fuit aestimatio quam annona; nam aestimavit denariis iii. Vides eandem aestimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis, in illo benefici, in te iniuriae. Eodem tempore praetor Antonius iii denariis aestimavit post messem, summa in vilitate, cum aratores frumentum dare gratis mallent, et aiebat se tantidem aestimasse quanti Sacerdotem, neque mentiebatur; sed eadem ista aestimatione alter sublevarat aratores, alter everterat. Quod nisi omnis frumenti ratio ex temporibus esset et annona, non ex numero neque ex summa consideranda, numquam tam grati

2 probarit *V*: probarint *p* *rell*. 3 sociorum contra salutem *O*
 utilitatem *VcOp*: voluntatem *corr. p², rell.* 4 iniuriis eius *O* 5
 omnia eius *O* 6 senatus populus iudices *VO*: dicitur 'Fabricianus' habuisse cum *p* et *rell* senatus populusque Romanus iudices
 13 illa *F(?)* 17 petierunt *V* 18 annonae *cO* 21 eodem
 tempore *p^r. πk*: eodem *p^r. O* 22 den. iii *O* 24 mallent *cO*:
 malebant *p* *rell.* 25 ista *om. O*

hi sesquimodii, Q. Hortensi, fuissent, quos tu cum ad mensurae tam exiguam rationem populo Romano in capita descripsisses, gratissimum omnibus fecisti; caritas enim annonae faciebat ut istuc, quod re parvum videtur, tempore magnum videretur. Idem istuc si in vilitate populo Romano largiri voluisses, derisum tuum beneficium esset atque contemptum.

93

216

Noli igitur dicere istum idem fecisse quod Sacerdotem, quoniam non eodem tempore neque simili fecit annona: dicito potius, quoniam habes auctorem idoneum, quod Antonius uno adventu et vix menstruis cibariis fecerit, id istum per triennium fecisse, et istius innocentiam M. Antoni facto atque auctoritate defendito. Nam de Sex. quidem Peducaeo, fortissimo atque innocentissimo viro, quid dicetis? de quo quis umquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium diligentissimamque praeturam illius hominis existimat? Biennium provinciam obtinuit. Cum alter annus in vilitate, alter in summa caritate fuerit, num aut in vilitate nummum arator quisquam dedit aut in caritate de aestimatione frumenti questus est? At uberiora cibaria facta sunt caritate.

217

Credo; neque id est novum neque reprehendendum. Modo C. Sentium vidimus, hominem vetere illa ac singulari innocentia praeditum, propter caritatem frumenti quae fuerat in Macedonia permagnam ex cibariis pecuniam deportare. Quam ob rem non ego invideo commodis tuis, si quae ad te lege venerunt: iniuriam queror, improbitatem coarguo, avaritiam in crimen et in iudicium voco.

Quodsi suspensiones inicere velitis ad pluris homines et ad pluris provincias crimen hoc pertinere, non ego istam

3 discrips. *Muell.* 4 istud *O* 9 eodem *O*: eo *p. rel.* (§ 201)
 annona *cO*: anno *p. rel.* 17 biennium *cO*: biennio *p. rel.* 18
mlg. obtinuit, cum . . . fuerit. Num *etc.* 26 quae *O*: qua *p. rel.*
 27 coarguo *cO*: arguo *p. rel.* 29 velitis *O*: voletis *p. rel.* et
p. rel.: om. *O* *add.*

defensionem vestram pertimescam, sed me omnium provin-
 ciarum defensorem esse profitebor. Etenim hoc dico, et
 magna voce dico, Vbicumque hoc factum est, improbe
 factum est; quicumque hoc fecit, supplicio dignus est. 94
 5 Nam, per deos immortalis, videte, iudices, et prospicite 218
 animis quid futurum sit. Multi magnas pecunias ab invitis
 civitatibus atque ab invitis aratoribus ista ratione cellae
 nomine coegerunt,—omnino ego neminem video praeter
 istum, sed do hoc vobis et concedo, esse multos: in hoc
 10 homine rem adductam in iudicium videtis. Quid facere
 potestis? utrum, cum iudices sitis de pecunia capta con-
 ciliata, tantam pecuniam captam neglegere, an, cum lex
 sociorum causa rogata sit, sociorum querimonias non au-
 dire? Verum hoc quoque vobis remitto; neglegite prae- 219
 15 terita, si vultis; sed ne reliquas spes turbetis atque omnis
 provincias evertatis, id providete, ne avaritiae, quae ante-
 hac occultis itineribus atque angustis uti solebat, auctoritate
 vestra viam patefaciatis inlustrem atque latam. Nam si
 hoc probatis et si licere pecunias isto nomine capi iudicatis,
 20 certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, post-
 hac nemo nisi stultissimus non faciet. Improbi sunt qui
 pecunias contra leges cogunt, stulti qui quod licere iudica-
 tum est praetermittunt. Deinde, iudices, videte, quam 220
 infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripien-
 25 darum daturi. Si, ternos denarios qui coegit erit absolutus,
 quaternos, quinos, denos denique aut videnos coget alius.
 Quae erit reprehensio? in quo primum iniuriae gradu resi-
 stere incipiet severitas iudicis? quotus erit iste denarius qui
 non sit ferendus, et in quo primum aestimationis iniquitas
 30 atque improbitas reprehendatur? Non enim a vobis

I vestram def. O   4 hoc om. O   II sitis iudices O   21-3
 Improbi . . . praetermittunt *pro spuris habent Rau, Zielinski (p. 196)*
 24, 25 sitis hominibus . . . daturi *p. rell.*: istis hominibus . . . daturi sitis
O edd.   25 den. ternos O   coegerit *Muell.*   26 quinos *cO*:
om. p. rell.

summa, sed genus aestimationis erit comprobatum, neque hoc potestis iudicare, ternis denariis aestimare licere, denis non licere. Vbi enim semel ab annonae ratione et ab aratorum voluntate res ad praetoris libidinem translata est, non est iam in lege neque in officio, sed in voluntate homi-

95 num atque avaritia positus modus aestimandi. Quapropter, si vos semel in iudicando finem aequitatis et legis transieritis, scitote vos nullum ceteris in aestimando finem improbitatis et avaritiae reliquisse.

221 Videte igitur quam multa simul a vobis postulentur. 10 Absolvite eum qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cepisse. Non est satis: sunt alii quoque complures qui idem fecerint. Absolvite etiam illos, si qui sunt, ut uno iudicio quam plurimos improbos liberetis. Ne id quidem satis est: facite ut ceteris posthac idem liceat. 15 Licebit: adhuc parum est. Permittite ut liceat quanti quisque velit tanti aestimare. Permissum est: stultissimus quisque posthac minimo aestimabit. Videtis iam profecto, iudices, hac aestimatione a vobis comprobata neque modum posthac avaritiae cuiusquam neque poenam improbitatis 20 222 futuram. Quam ob rem quid agis, Hortensi? Consul es designatus, provinciam sortiturus es; de aestimatione frumenti cum dices, sic te audiemus quasi id quod ab isto recte factum esse defendes te facturum profiteare, et quasi quod isti licitum esse dices vehementer cupias tibi licere. 25 Atqui, si id licebit, nihil est quod putetis quemquam posthac commissurum ut de pecuniis repetundis conde-

2 denis non licere *VcO*: om. *p* *rell.* 4 praetorum *V* 8 improbitati *p* et *pler.*: fort. *recte* 13 idem qui *O* 14 improbos *VcO*: impios *p* *rell.* 17, 18 tanti . . . aestimabit, *mediis omissis*, *p* et *rell.* praeter *VO* 17 Permissum esto *Halmio auct. Kays.*: permissum erit *Muell.* 21 quam ob rem *VO*: quas ob res *p* *rell.* 22 sortiturus es *p* *Ant. August. al.*: sortitus es *rell* praeter *O* sortiri): sortiere *Muell.* 24 defendes *V*: -is *rell.* 25 dicis *O* cupias tibi licere at. *suppl. in lac. p²*

mnari possit. Quantam enim quisque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellae nomen aestimationis magnitudine consequatur.

At enim est quiddam quod, etiamsi palam in defendendo 96
 5 non dicet Hortensius, tamen ita dicet ut vos id suspicari et 223
 cogitare possitis, pertinere hoc ad commodum senatorium,
 pertinere ad utilitatem eorum qui iudicent, qui in provinciis
 cum potestate aut cum legatione se futuros aliquando arbi-
 trentur. Praeclaros vero existimas iudices nos habere,
 10 quos alienis peccatis concessuros putes quo facilius ipsis
 peccare liceat. Ergo id volumus populum Romanum, id pro-
 vincias, id socios nationesque exteras existimare, si senatores
 iudicent, hoc certe unum genus infinitae pecuniae per sum-
 mam iniuriam cogendae nullo modo posse reprehendi?
 15 Quod si ita est, quid possumus contra illum praetorem dicere
 qui cotidie templum tenet, qui rem publicam sistere negat
 posse nisi ad equestrem ordinem iudicia referantur? Quodsi 224
 ille hoc unum agitare coeperit, esse aliquod genus cogendae
 pecuniae senatorium commune et iam prope concessum
 20 ordini, quo genere ab sociis maxima pecunia per summam
 iniuriam auferatur, neque id ullo modo senatoriis iudiciis
 reprehendi posse, idque, dum equester ordo iudicarit, num-
 quam esse commissum, quis obsistet? quis erit tam cupidus
 vestri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudiciis possit
 25 recusare?

Atque utinam posset aliqua ratione hoc crimen quam- 97
 vis falsa, modo humana atque usitata defendere: minore
 periculo vestro, minore periculo provinciarum omnium

5 non dicet *V*: non dicit *p* *rell.* *praeter* *O* (non dicat) 8 aut
 cum leg. *p* *rell.*: aut (atque *O*) leg. *VO* 9 vero *VcO*: viros *p*
rell. 12 id *om.* *V* 16 sb'sistere *cO* 17 nisi *VcO*: ni *p* *rell.*
 19 senatorium *VO*: senatorum *p* *rell.* aut *p*, *corr.* et iam *p*² 21
 auferatur *V* *p* *rell.*: avertatur *c* (?) *Lamb.*, avertantur *O* (§ 181 *supra*)
 id ullo *cO*: ullo *V*, ut videtur: illud *p* *rell.* 22 iudicarit *O*: iudi-
 cavit *V*: iudicaret *p* *vulg.* 24 vestrum *cO* transferendis *O*

iudicaretis. Negaret hac aestimatione se usum, vos id credidissetis: homini credidisse, non factum comprobasse videremini. Nullo modo negare potest; urgetur a tota Sicilia; nemo est ex tanto numero aratorum a quo pecunia
 225 cellae nomine non sit exacta. Vellem etiam hoc posset 5 dicere, nihil ad se istam rationem pertinere, per quaestores rem frumentariam esse administratam. Ne id quidem ei licet dicere, propterea quod ipsius litterae recitantur ad civitates de ternis denariis missae. Quae est igitur defensio? 'Feci quod arguis; coegi pecunias maximas cellae 10 nomine; sed hoc mihi licuit, vobis si prospicitis licebit.' Periculosum provinciis genus iniuriae confirmari iudicio, perniciosum nostro ordini populum Romanum existimare non posse eos homines qui ipsi legibus teneantur leges in iudicando religiose defendere. Atque isto praetore, iudices, 15 non solum aestimandi frumenti modus non fuit, sed ne imperandi quidem; neque enim id quod debebatur, sed quantum commodum fuit imperavit. Summam faciam vobis ex publicis litteris ac testimoniis civitatum frumenti in cellam imperati: reperietis quinquies tanto, iudices, 20 amplius istum quam quantum in cellam ei sumere licitum sit civitatibus imperasse. Quid ad hanc impudentiam addi potest, si et aestimavit tanti ut homines ferre non possent, et tanto plus quam erat ei concessum legibus imperavit?

226 Quapropter cognita tota re frumentaria, iudices, iam 25 facillime perspicere potestis amissam esse populo Romano Siciliam, fructuosissimam atque opportunissimam provinciam, nisi eam vos istius damnatione recuperatis. Quid est enim

2 hominibus *cO*. *Mance* π id vos credidisse hominum factum comprobasse videremini 8 liceret *p*² 10 cepi pec. *O* 13 vestro *O* 17 debetur *cO* 18 fuit *s. l. p*² 19 literis pub. *O* § 120 21 in cellam ei sumere π*k*: ei *om.* *VO.* ante in cellam habent *dett.* sumere *codd.* (*praeter O.* sumere *et*): sumere ei *Halm. edd.* 25 re tota *O* 26 perspicere facillime *p* poteritis *O edd.* 28 recuperaritis *Kays.*

Sicilia si agri cultionem sustuleris et si aratorum numerum ac nomen exstinxis? Quid autem potest esse in calamitate residui quod non ad miseros aratores isto praetore per summam iniuriam ignominiamque pervenerit? quibus, cum
 5 decumas dare deberent, vix ipsis decumae relictæ sunt; cum pecunia deberetur, soluta non est; cum optima aestimatione senatus frumentum eos in cellam dare voluisset, etiam instrumenta agrorum vendere coacti sunt. Dixi iam
 98
 227
 antea, iudices, ut has omnis iniurias tollatis, tamen ipsam
 10 rationem arandi spe magis et iucunditate quadam quam fructu atque emolumento teneri. Etenim ad incertum casum et eventum certus quotannis labor et certus sumptus impenditur. Annona porro pretium nisi in calamitate fructuum non habet; si autem ubertas in percipiendis fructibus
 15 fuit, consequitur vilitas in vendendis, ut aut male vendendum intellegas, si bene processit, aut male perceptos fructus, si recte licet vendere. Totæ autem res rusticae eius modi sunt ut eas non ratio neque labor, sed res incertissimæ, venti tempestatesque, moderentur. Hinc cum unæ de-
 20 cumæ lege et consuetudine detrahantur, alteræ novis institutis propter annonæ rationem imperentur, ematur præterea frumentum quotannis publice, postremo etiam in cellam magistratibus et legatis imperetur, quid aut quantum præterea est quod aut liberum possit habere ille arator ac
 25 dominus in potestate suorum fructuum aut in ipsis fructibus solutum? Quodsi hæc ferunt omnia, si potius vobis ac rei
 228
 publicæ quam sibi et suis commodis opera sumptu labore deserviunt, etiamne hæc nova debent edicta et imperia prætorum et Aproni dominationem et Veneriorum servorum
 30 furta rapinasque ferre? etiamne frumentum pro empto

3 reliqui *O sol.*
 pestasque *O sol.*

9 ante *O* (iii, §§ 12, 24)

19 ventus tem-

20 consuetudine *cO*: conditione *p vell.*

20, 21

detrahuntur, imperantur *O*

26 ferunt *O* (*om.* omnia): ferentur

p vell. nobis *O* (*Div.* § 73)

30 ferre *O edd.*: perferre *p vell.*

gratis dare? etiamne in cellam cum cupiant gratis dare ultro pecuniam grandem addere? etiamne haec tot detrimenta atque damna cum maximis iniuriis contumeliisque perferre? Itaque haec, iudices, quae pati nullo modo potuerunt non pertulerunt. Arationes omnis tota Sicilia 5 desertas atque a dominis relictas esse cognoscitis; neque quicquam aliud agitur hoc iudicio nisi ut antiquissimi socii et fidelissimi, Siculi, coloni populi Romani atque aratores, vestra severitate et diligentia me duce atque auctore in agros atque in sedes suas revertantur. 10

2 addere *cO* : dare *p* *rell.*   5 omnes *VcO* : *om.* *p* *rell.*   7 uti
O   8 et fidelissimi *VO* : fidelissimique *p* *rell.*   9 et auctore *V*

ACTIONIS IN C. VERREM
SECVNDAE
LIBRI IV-V

SIGLA PER LIBROS IV-V

R = Regius Parisinus 7774 (*A*), saec. ix.

S = Parisinus 7775, saec. xiii.

II = Excerpta quae praebebat codex Harleianus 2682, olim Coloniensis Basilicanus, saec. xi. (*v. Journal of Philology* xviii. 35 : A. C. Clark).

Praeter hos citantur hic illic, ut per priores libros, alii eiusdem familiae codices, e.g. Par. 7823 (*D*), *G*₁, *G*₂, Harl. 4852 (*Z*), Harl. 4105 (*K*), Leidensis (*L*). Hos omnis communi, ut antea, siglo insignivi Ψ . $RG_1G_2L = G^3$.

V = Fragmenta Palimpsesti Vaticani (Reginensis 2077', saec. iii/iv. Continet iv, §§ 6-9 *hospes* esset Heiorum . . . nihildum etiam : §§ 16-19 domi suae non esse . . . negent isti onerariam : v, §§ 71-72 propter hanc causam . . . crudelissimoque : §§ 80-85 -dio verum etiam . . . vide quid inter tu- : §§ 94-99 sagum sumit . . . milites aratorum : §§ 104-109 *dissolutus* qui solus . . . domi reliquisses : §§ 114-119 isto praetore in Sic. . . . Atque ipsi etiam adulescentes : §§ 120-136 loquebantur . . . Tu in prov. P. R. cum tibi.

π = consensus codicum *pqr*.

p = Parisinus 7776, saec. xi.

q = Mediceus plut. xlviii, cod. 29 s. Lagomarsinianus 29, saec. xv.

r = Harleianus 2687, saec. xv.

k = Parisinus 4588, saec. xiii.

δ = codd. deteriores.

M. TVLLI CICERONIS
ACTIONIS IN C. VERREM
SECVNDAE

LIBER QVARTVS

QVI INSCRIBITVR DE SIGNIS

VENIO nunc ad istius, quem ad modum ipse appellat, ¹
studium, ut amici eius, morbum et insaniam, ut Siculi, ¹
latrocinium; ego quo nomine appellem nescio; rem vobis
proponam, vos eam suo non nominis pondere penditote.
5 Genus ipsum prius cognoscite, iudices; deinde fortasse non
magno opere quaeretis quo id nomine appellandum putetis.
Nego in Sicilia tota, tam locupleti, tam vetere provincia, tot
oppidis, tot familiis tam copiosis, ullum argenteum vas,
ullum Corinthium aut Deliacum fuisse, ullam gemmam aut
10 margaritam, quicquam ex auro aut ebore factum, signum
ullum aeneum, marmoreum, eburneum, nego ullam picturam
neque in tabula neque in textili quin conquisierit, inspexerit,
quod placitum sit abstulerit. Magnum videor dicere: 2
attendite etiam quem ad modum dicam. Non enim verbi
15 neque criminis augendi causa complector omnia: cum dico
nihil istum eius modi rerum in tota provincia reliquisse,
Latine me scitote, non accusatorie loqui. Etiam planius:
nihil in aedibus cuiusquam, ne in *hospitis* quidem, nihil in

6 magno opere *R* (v, §§ 107, 174; cf. iv, § 17 tanto opere *RV*):
magnopere *SHp* (*Act. Pr.* § 23; i, § 108) 7 locupleti *RSHp*: locu-
plete *δ* (§§ 29. 46 *infra*) 9 nego ullam *p*: nullam *K* (*ut Scr. ad*
Verg. Aen. i. 655, *et Lactantius Placidus ad Stat. Theb.* vi. 63) 12
neque in textili *G₁L*: neque textili *RSH*: neque textilem fuisse *pδ*
18 hospitibus *Jeep*: oppidis *codd.*

locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud civem Romanum, denique nihil istum, quod ad oculos animumque acciderit, neque privati neque publici neque profani neque sacri tota in Sicilia reliquisse.

- 3 Vnde igitur potius incipiam quam ab ea civitate quae tibi una in amore atque in deliciis fuit, aut ex quo potius numero quam ex ipsis laudatoribus tuis? Facilius enim perspicietur qualis apud eos fueris qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur, cum apud tuos Mamertinos invenire improbissima ratione esse praedatus. 10
- 2 C. Heius est Mamertinus — omnes hoc mihi qui Messanam accesserunt facile concedunt—omnibus rebus illa in civitate ornatissimus. Huius domus est vel optima Messanae, notissima quidem certe et nostris hominibus apertissima maximeque hospitalis. Ea domus ante istius 15 adventum ornata sic fuit ut urbi quoque esset ornamento; nam ipsa Messana, quae situ moenibus portuque ornata sit, ab his rebus quibus iste delectatur sane vacua atque nuda 4 est. Erat apud Heium sacrarium magna cum dignitate in aedibus a maioribus traditum perantiquum, in quo signa 20 pulcherrima quattuor summo artificio, summa nobilitate, quae non modo istum hominem ingeniosum et intelligentem, verum etiam quemvis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent, unum Cupidinis marmoreum Praxiteli; nimirum didici etiam, dum in istum inquiero, 25 artificum nomina. Idem, opinor, artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illum qui est Thespiis, propter quem Thespieae visuntur; nam alia visendi causa nulla est. Atque ille L. Mummius, cum Thespiadas, quae ad aedem Felicitatis sunt, ceteraque profana ex illo oppido signa 30 tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat consecratus, non attigit.

9-10 invenire *p*, *fort. recte*
in *R* deesse dicitur

12 concedent *pδ*

29 *L. falso*

Verum ut ad illud sacrarium redeam, signum erat hoc
 quod dico Cupidinis e marmore, ex altera parte Hercules
 egregie factus ex aere. Is dicebatur esse Myronis, ut
 opinor, et certe. Item ante hos deos erant arulae, quae
 5 cuius religionem sacrari significare possent. Erant aenea
 duo praeterea signa, non maxima verum eximia venustate,
 virginali habitu atque vestitu, quae manibus sublatis sacra
 quaedam more Atheniensium virginum reposita in capitibus
 sustinebant; Canephoroe ipsae vocabantur; sed earum arti-
 10 ficem—quem? quemnam? recte admones—Polyclitum
 esse dicebant. Messanam ut quisque nostrum venerat, haec
 visere solebat; omnibus haec ad visendum patebant coti-
 die; domus erat non domino magis ornamento quam civi-
 tati. C. Claudius, cuius aedilitatem magnificentissimam 6
 15 scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tam diu dum forum dis
 immortalibus populoque Romano habuit ornatum, et, cum
 hospes esset Heiorum, Mamertini autem populi patronus,
 ut illis benignis usus est ad commodandum, sic ipse dili-
 gens fuit ad reportandum. Nuper homines nobilis eius
 20 modi, iudices,—sed quid dico ‘nuper’? immo vero modo
 ac plane paulo ante vidimus, qui forum et basilicas non
 spoliis provinciarum sed ornamentis amicorum, commodis
 hospitum non furtis nocentium ornarent; qui tamen signa
 atque ornamenta sua cuique reddebant, non ablata ex urbi-
 25 bus sociorum atque amicorum quadridui causa, per simu-
 lationem aedilitatis, domum deinde atque ad suas villas

4 et certe *codd.* (ad *Att.* vi. 3, 8): *del. Jacoby*: et recte *Bait.*, et recte quidem *A. Eberhard*, et certe ita est *ed. Basil.* 1534, et certe item antiqua erat religione *K. Busche*. Item *om. π*: *del. Nohl.* De hoc loco, in quo nihil mutari debet, v. quae scripsi in *Cl. Rev.* xviii, pp. 208-9 9 earum rerum *Quint.* ix. 2. 61; *Donatus ad Ter. Eun.* v. 3. 2 9-11 artificem—quem... admones—Polyclitum esse dic. sic distinxi 10 quem *om. p⁵* 12 cottidie *Zielinski.* p. 185 17 hospes esset *VSDK*: esset hospes *Rp. rell.* (*Cl. Rev.* xviii, p. 209) 19 eius modi *Vπδ* (i, §§ 17, 151; iii, §§ 60, 69): huius modi *RSψ* 20 sed quid *Halm*: et quid *VG₃*: et quod *RSρδ* 25 sociorum atque amicorum *V*: sociorum *rell.* (*Amer. J. Ph.* xxvi. 430 causa *pδ*: causam *VRŠ*

7 auferebant. Haec omnia quae dixi signa, iudices, ab Heio e sacrario Verres abstulit; nullum, inquam, horum reliquit neque aliud ullum tamen praeter unum pervetus ligneum, Bonam Fortunam, ut opinor; eam iste habere domi suae nolu- 5

4 Pro deum hominumque fidem! quid hoc est? quae haec causa est, quae ista impudentia? Quae dico signa, antequam abs te sublata sunt, Messanam cum imperio nemo venit quin viderit. Tot praetores, tot consules in Sicilia cum in pace tum etiam in bello fuerunt, tot homines cuius- 10 que modi—non loquor de integris, innocentibus, religiosis—tot cupidi, tot improbi, tot audaces, quorum nemo sibi tam vehemens, tam potens, tam nobilis visus est qui ex illo sacrario quicquam poscere aut tollere aut attingere auderet: Verres quod ubique erit pulcherrimum auferet? nihil ha- 15 bere cuiquam praeterea licebit? tot domus locupletissimas istius domus una capiet? Idcirco nemo superiorum attigit ut hic tolleret? ideo C. Claudius Pulcher rettulit ut C. Verres posset auferre? At non requirebat ille Cupido lenonis domum ac meretriciam disciplinam; facile illo sacrario 20 patrio continebatur; Heio se a maioribus relictum esse sciebat in hereditate sacrorum, non quaerebat meretricis heredem.

8 Sed quid ego tam vehementer invehor? verbo uno repellar. ‘Emi,’ inquit. Di immortales, praeclaram defensio- 25 nem! Mercatorem in provinciam cum imperio ac securibus misimus, omnia qui signa, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret! Haec enim mihi ad omnia defensio patefieri videtur, emisse.

2 e RS: de *Vpδ* (ii, § 24)
viserit *Buit.*: viderit *codd.*

sive huiusce *rell.*

16 cuiquam praeterea *VRπ*: praet. cuiq. *SDψ*
17 istius domus *V* (*Zielinski. p.* 196: domus istius *RSDp.* *Nonius*

24 iam uno *pδ* et (*ut videtur*) *I*

25 di *R*, dii *S*: o di *p.* O *supra*
luccam habet *R²* item *supra* voc. iudices § 6 *supra*; §§ 10, 30 *infra*):
in V est incertum

8 nemo Messanam *Vpδ*

9

10 cuiusque *p*: cuiusce *RS*: eiusce

Primum, si id quod vis tibi ego concedam, ut emeris,—quoniam in toto hoc genere hac una defensione usus es,—quaero cuius modi tu iudicia Romae putaris esse, si tibi hoc quemquam concessurum putasti, te in praetura atque
 5 imperio tot res tam pretiosas, omnis denique res quae alicuius preti fuerint, tota ex provincia coemisse?

Videte maiorum diligentiam, qui nihildum etiam istius
 modi suspicabantur, verum tamen ea quae parvis in rebus
 accidere poterant providebant. Neminem qui cum pote-
 10 state aut legatione in provinciam esset profectus tam amen-tem fore putaverunt ut emeret argentum, dabatur enim de publico; ut vestem, praebebatur enim legibus; mancipium putarunt, quo et omnes utimur et non praebetur a populo: sanxerunt ne quis emeret nisi in demortui locum. Si qui
 15 Romae esset demortuus? immo, si quis ibidem; non enim te instruere domum tuam voluerunt in provincia, sed illum usum provinciae supplere. Quae fuit causa cur tam dili- 10-genter nos in provinciis ab emptionibus removerent? Haec, iudices, quod putabant ereptionem esse, non emp-
 20 tionem, cum venditori suo arbitrato vendere non liceret. In provinciis intellegebant, si is qui esset cum imperio ac potestate quod apud quemque esset emere vellet, idque ei liceret, fore uti quod quisque vellet, sive esset venale sive non esset, quanti vellet auferret.

25 Dicet aliquis: 'Noli isto modo agere cum Verre, noli eius facta ad antiquae religionis rationem exquirere; concede ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil pro potestate, nihil ab invito, nihil per iniuriam.' Sic agam: si, quod venale habuit Heius, id quanti aestimabat
 30 tanti vendidit, desino quaerere cur emeris.

6 fuerunt *RS*   8 pravis temporibus *Schwabe, Eberhard* (*Cl. Rev.* xviii. 210)   16 ipsum usum *Nohl*   27 modo ut *Sd*: modo ut in *Rp*: modo *Meusel, Nohl*   29 si quod venale habuit eius (*Heius*) id quanti *RS*: si quid (quod *p*) ven. hab. *Heius* si id quanti *p*, *vulg.*
 30 cur *codd.*: iurene *Eberh.*, quo iure *Meyer*

6 Quid igitur nobis faciendum est? num argumentis uten-
 11 dum in re eius modi? Quaerendum, credo, est Heius iste
 num aes alienum habuerit, num auctionem fecerit; si fecit,
 num tanta difficultas eum rei nummariae tenuerit, tanta
 egestas, tanta vis presserit ut sacrarium suum spoliaret, ut 5
 deos patrios venderet. At hominem video auctionem
 fecisse nullam, vendidisse praeter fructus suos nihil um-
 quam, non modo in aere alieno nullo, sed in suis nummis
 multis esse et semper fuisse; si haec contra ac dico essent
 omnia, tamen illum haec, quae tot annos in familia sacra- 10
 rioque maiorum fuissent, venditurum non fuisse. 'Quid, si
 magnitudine pecuniae persuasum est?' Veri simile non est
 ut ille homo tam locuples, tam honestus, religioni suae
 12 monumentisque maiorum pecuniam anteponeret. 'Sunt
 ista; verum tamen abducuntur homines non numquam 15
 etiam ab institutis suis magnitudine pecuniae.' Videamus
 quanta ista pecunia fuerit quae potuerit Heium, hominem
 maxime locupletem, minime avarum, ab humanitate, a pie-
 tate, ab religione deducere. Ita iussisti, opinor, ipsum in
 tabulas referre: 'Haec omnia signa Praxiteli, Myronis, 20
 Polycliti HS sex milibus quingentis Verri vendita.' Sic
 rettulit. Recita. EX TABVLIS. Iuvat me haec praeclara
 nomina artificum, quae isti ad caelum ferunt, Verris aesti-
 matione sic concidis. Cupidinem Praxiteli HS MDC!
 Profecto hinc natum est, 'Malo emere quam rogare.' 25
 7 Dicet aliquis: 'Quid? tu ista permagno aestimas?' Ego
 13 vero ad meam rationem usumque meum non aestimo;
 verum tamen a vobis ita arbitror spectari oportere, quanti
 haec eorum iudicio qui studiosi sunt harum rerum aesti-
 mentur, quanti venire soleant, quanti haec ipsa, si palam 30
 libereque venirent, venire possent, denique ipse Verres

12 persuasum est ei $\rho\delta$: ei persuasum est *Lamb., Heraeus* 19
 ab $\pi\delta$: *om RS* 21 quingentis *Hotom.* ex § 38: *III ∞ RS* Sic
VH $\pi\delta$: sed *RS* 22 iuvant *codd.* 25 emere p : *om. RS*

quanti aestimet. Numquam enim, si denariis cccc Cupidi-
 nem illum putasset, commisisset ut propter eum in sermonem
 hominum atque in tantam vituperationem veniret. Quis 14
 vestrum igitur nescit quanti haec aestimentur? In auctione
 5 signum aeneum non maximum HS $\overline{\text{XL}}$ venire non vidimus?
 Quid? si velim nominare homines qui aut non minoris aut
 etiam pluris emerint, nonne possum? Etenim qui modus
 est in his rebus cupiditatis, idem est aestimationis; difficile
 est finem facere pretio nisi libidini feceris. Video igitur
 10 Heium neque voluntate neque difficultate aliqua temporis
 nec magnitudine pecuniae adductum esse ut haec signa
 venderet, teque ista simulatione emptionis vi, metu, imperio,
 fascibus ab homine eo quem, una cum ceteris sociis, non
 solum potestati tuae sed etiam fidei populus Romanus
 15 commiserat eripuisse atque abstulisse.

Quid mihi tam optandum, iudices, potest esse in hoc 15
 crimine quam ut haec eadem dicat ipse Heius? Nihil pro-
 fecto; sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus;
 Mamertina civitas istum publice communi consilio sola
 20 laudat; omnibus iste ceteris Siculis odio est, ab his solis
 amatur; eius autem legationis quae ad istum laudandum
 missa est princeps est Heius—etenim est primus civitatis: ne
 forte, dum publicis mandatis serviat, de privatis iniuriis re-
 ticeat. Haec cum scirem et cogitarem, commisi tamen, 16
 25 iudices, Heio; produxi prima actione, neque id tamen ullo
 periculo feci. Quid enim poterat Heius respondere, si
 esset improbus, si sui dissimilis? esse illa signa domi suae,
 non esse apud Verrem? Qui poterat quicquam eius modi
 dicere? Vt homo turpissimus esset impudentissimeque
 30 mentiretur, hoc diceret, illa se habuisse venalia, eaque sese

1 enim si *om.* *RS* (*ante signum* -): = denariis; *cf.* *Cl. Rev.* xviii,
p. 210) 5 vidimus *R²S* *rell.*: videmus *R¹* 9 est enim *p^δ*
 nisi *πδ*, *Julius Victor*, *Zielinski*: si *RS*: si libidini non *L e coni. Iord.*)
 13 cum *om.* *RS* 24 tamen me *p^δ* 25 produxi eum *p^δ* 30
 sese *Vπδ*: se *RS* (*Amer. J. Ph.* xxvi, *p.* 430)

quanti voluerit vendidisse. Homo domi suae nobilissimus, qui vos de religione sua ac dignitate vere existimare maxime vellet, primo dixit se istum publice laudare, quod sibi ita mandatum esset; deinde neque se habuisse illa venalia neque ulla condicione, si utrum vellet liceret, adduci um- 5 quam potuisse ut venderet illa quae in sacrario fuissent a maioribus suis relictæ et tradita.

8 Quid sedes, Verres? quid exspectas? quid te a Centuripina
17 civitate, a Catinensi, ab Halaesina, a Tyndaritana, Hennensi, Agyrinensi ceterisque Siciliae civitatibus circumveniri atque 10 opprimi dicis? Tua te altera patria, quem ad modum dicere solebas, Messana circumvenit,—tua, inquam, Messana, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, praedarum ac furtorum receptrix. Adest enim vir amplissimus eius civi- 15 tatis legatus huius iudici causa domo missus, princeps laudationis tuae, qui te publice laudat,—ita enim mandatum atque imperatum est; tametsi rogatus de cybaea tenetis memoria quid responderit: aedificatam publicis operis publice coactis, eique aedificandae publice Mamertinum senatorem praefuisse. Idem ad vos privatim, iudices, confugit; 20 utitur hac lege qua iudicium est, communi arce sociorum. Tametsi lex est de pecuniis repetundis, ille se negat pecuniam repetere, quam ereptam non tanto opere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit, deos penatis 18 te patrios reposcit. Ecqui pudor est, ecquae religio, Verres, 25 ecqui metus? Habitasti apud Heium Messanae, res illum divinas apud eos deos in suo sacrario prope cotidiano facere vidisti; non movetur pecunia, denique quae orna- menti causa fuerunt non requirit; tibi habe Canephoros, deorum simulacra restitue. Quae quia dixit, quia tempore 30 dato modeste apud vos socius amicusque populi Romani

4 habuisse illa *Vπδ*: illa habuisse *RS* 9 a Tynd. *V*: a om. *RSp*
15 huius *VRS*: huiusce *pδ* 16 ita *VRS*: id *pδ* 22 de repet.
pec. *SG* λ 24 te *VRS*: a te *pqδ* 27 cotidiano *RS*: cotidie
VHpδ

questus est, quia religioni suae non modo in dis patriis repetendis sed etiam in ipso testimonio ac iure iurando proximus fuit, hominem missum ab isto scitote esse Messanam de legatis unum,—illum ipsum qui navi istius aedificandae publice praefuit,—qui a senatu peteret ut Heius adficeretur ignominia.

Homo amentissime, quid putasti? impetraturum te? ⁹
 quanti is a civibus suis fieret, quanti auctoritas eius haberetur ignorabas? Verum fac te impetravisse, fac aliquid ¹⁹
 10 gravius in Heium statuuisse Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorum futuram, si in eum quem constet verum pro testimonio dixisse poenam constituerint? Tametsi quae est ista laudatio, cum laudator interrogatus laedat necesse est? Quid? isti laudatores tui nonne testes ¹⁵
 mei sunt? Heius est laudator: laesit gravissime. Producam ceteros: reticebunt quae poterunt libenter, dicent quae necesse erit ingratiis. Negent isti onerariam navem maximam aedificatam esse Messanae? Negent, si possunt. Negent ei navi faciundae senatorem Mamertinum publice ²⁰
 praefuisse? Vtinam negent! Sunt etiam cetera; quae malo integra reservare, ut quam minimum dem illis temporis ad meditandum confirmandumque periurium. Haec ²⁰
 tibi laudatio procedat in numerum? hi te homines auctoritate sua sublevent? qui te neque debent adiuvare si possint, ²⁵
 neque possunt si velint; quibus tu privatim iniurias plurimas contumeliasque imposuisti, quo in oppido multas familias totas in perpetuum infamis tuis stupris flagitiisque fecisti. At publice commodasti. Non sine magno quidem rei publicae provinciaeque Siciliae detrimento. Tritici modium (21)

8 is *RS* *p*: om. *V* 10 quantam *Vp* *δ*: quam *RS* 13 ista
 laudatio *VR* *p*: laud. ista *SD* *ψ*, sed *S* cum levibus signis transpositionis
 14 nonne *Vp* *δ*: non *RS* (§ 84 infra; v, § 149) 17 ingratiis *Muell.*,
Zielinski: ingratiss *codd.*, *cdd.* 19 faciundae *p* *δ*: om. *RS* (§ 23)
 21 dem *Rp*: sit *S* cum plerisque (*Cl. Rev.* xviii. 210) 27 totas
 om. *p* 29 modios *RS*: m *p*: mod. *δ*

īx̄ empta populo Romano dare debebant et solebant : abs te solo remissum est. Res publica detrimentum fecit quod per te imperi ius in una civitate imminutum est : Siculi, quod ipsum non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos et Halaesinos, immunis populos, 5 et hoc plus impositum quam ferre possent.

- 21 Navem imperare ex foedere debuisti ; remisisti in triennium ; militem nullum umquam poposcisti per tot annos. Fecisti item ut praedones solent ; qui cum hostes communes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus 10 non modo parcant verum etiam praeda quos augeant, et eos maxime qui habent oppidum opportuno loco, quo saepe adeundum sit navibus. Phaselis illa, quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs antea Cilicum atque praedonum ; Lycii illam, Graeci homines, incolebant. Sed quod erat 15 eius modi loco atque ita proiecta in altum ut et exeuntes e Sicilia praedones saepe ad eam necessario devenirent, et, cum se ex hisce locis reciperent, eodem deferrentur, adsciverunt sibi illud oppidum piratae primo commercio, deinde 22 etiam societate. Mamertina civitas improba antea non 20 erat ; etiam erat inimica improborum, quae C. Catonis, illius qui consul fuit, impedimenta retinuit. At cuius hominis ! Clarissimi ac potentissimi ; qui tamen cum consul fuisset, condemnatus est. Ita, C. Cato, duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli et M. Catonis, et P. Africani 25 sororis filius : quo damnato tum, cum severa iudicia fiebant, IIS VIIĪ lis aestimata est. Huic Mamertini irati fuerunt,

4 quod ipsum RS : quod hoc pδ : quod id ipsum Richter 7 ex
foed. debuisti Rp : deb. ex foed. SDV 10 sunt RSp 13 Post
navibus addunt libri non numquam etiam necessario, ex insequenti
enuntiato : del. Schwabe 24 Ita, C. Cato hoc modo interpunxit
O. Rossbach, Rh. Mus. liv. 284 cf. Pro Fonteio, § 36 : delet haec tria
verba Luterbacher : alii post sororis filius exdisse nonnulla arbitrantur.
Totum locum Ita . . . aestimata est delevit inter alios Nohl : ita . . .
filius Ernesti, qui tamen . . . aestimata est Urtmann 26 tum π : tunc
RS severa πδ § 123 infra : om. RS 27 VIIĪ eRS sic Q II),
ut iii, § 184 : XVIIĪ p : vulgo IIĪ ex Velleio ii. 8 non fuerunt pδ

qui maiorem sumptum quam quanti Catonis lis aestimata
 est in Timarchidi prandium saepe fecerunt. Verum haec 23
 civitas isti praedoni ac piratae Siciliensi Phaselis fuit; huc
 omnia undique deferebantur, apud istos relinquebantur;
 5 quod celari opus erat, habebant sepositum et reconditum;
 per istos quae volebat clam imponenda, occulte exportanda
 curabat; navem denique maximam, quam onustam furtis
 in Italiam mitteret, apud istos faciundam aedificandamque
 curavit; pro hisce rebus vacatio data est ab isto sumptus,
 10 laboris, militiae, rerum denique omnium; per triennium
 soli non modo in Sicilia verum, ut opinio mea fert, his
 quidem temporibus in omni orbe terrarum vacui, expertes,
 soluti ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere.
 Hinc illa Verria nata sunt, quod in convivium Sex. Co- 24
 15 minium protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere
 conatus est, quem obtorta gula de convivio in vincla atque
 in tenebras abripi iussit; hinc illa crux in quam iste civem
 Romanum multis inspectantibus sustulit, quam non ausus
 est usquam defigere nisi apud eos quibuscum omnia scelera
 20 sua ac latrocinia communicavit.

Laudatum etiam vos quemquam venitis? qua auctoritate? II
 utrum quam apud senatum an quam apud populum Ro-
 manum habere debetis? Ecqua civitas est, non modo in 25
 provinciis nostris verum in ultimis nationibus, aut tam
 25 potens aut tam libera aut etiam tam immanis ac barbara,
 rex denique ecquis est qui senatorem populi Romani tecto
 ac domo non invitet? qui honos non homini solum habetur,
 sed primum populo Romano, cuius beneficio nos in hunc
 ordinem venimus, deinde ordinis auctoritati, quae nisi
 30 gravis erit apud socios et exteris nationes, ubi erit imperi
 nomen et dignitas? Mamertini me publice non invitarunt.

8 faciendam aedificandamque *pδ*: faciundamque *R*, -endamque *S* (cf.
 § 103) 14 quod *codd.*: cum *Richter-Eberhard* 20 communi-
 cavisset *pq*, *prob. Nohl* 23 modo *πδ*: *om. RS*
 CIC. VER.

Me cum dico, leve est : senatorem populi Romani si non invitarunt, honorem debitum detraxerunt non homini sed ordini. Nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima et amplissima Cn. Pompei Basilisci, quo, etiamsi esset invitatus a vobis, tamen devertisset ; erat etiam Percenniorum, 5 qui nunc item Pompeii sunt, domus honestissima, quo Lucius frater meus summa illorum voluntate devertit. Senator populi Romani, quod in vobis fuit, in vestro oppido iacuit et pernoctavit in publico. Nulla hoc civitas umquam alia commisit. ‘ Amicum enim nostrum in iudicium vocabas.’ Tu quid ego privatim negoti geram inter- 10
 26 pretabere imminuendo honore senatorio? Verum haec tum queremur si quid de vobis per eum ordinem agetur, qui ordo a vobis adhuc solis contemptus est. In populi Romani quidem conspectum quo ore vos commisistis? nec 15 prius illam crucem, quae etiam nunc civis Romani sanguine redundat, quae fixa est ad portum urbemque vestram, revellistis neque in profundum abiecistis locumque illum omnem expiastis, quam Romam atque in horum conventum adiretis? In Mamertinorum solo foederato atque pacato 20 monumentum istius crudelitatis constitutum est. Vestrane urbs electa est ad quam cum adirent ex Italia *cives* crucem civis Romani prius quam quemquam amicum populi Romani viderent? quam vos Reginis, quorum civitati invidetis, itemque incolis vestris, civibus Romanis, ostendere 25 soletis, quo minus sibi adrogent minusque vos despiciant, cum videant ius civitatis illo supplicio esse mactatum.

12 Verum haec emisse te dicis. Quid? illa Attalica tota
 27 Sicilia nominata ab eodem Heio [peripetasmata] emere oblitus es? Licuit eodem modo ut signa. Quid enim actum 30 est? an litteris perpercisti? Verum hominem amentem hoc

3 et amplissima *pqδ* : *om.* *RS* iii, § 52¹
 cum *codd.* (cum . . . *cives* Romani *Z*) : qui
cives ipse supplevi (*Cl. Rev.* xviii, 210)
Halm, Nohl

11 quod *Bake* 22
 qui *Lamb.* : quicumque *Muell.*
 29 peripetasmata *om.*

fugit: minus clarum putavit fore quod de armario quam
quod de sacrario esset ablatum. At quo modo abstulit?
Non possum dicere planius quam ipse apud vos dixit Heius.
Cum quaesissem num quid aliud de bonis eius pervenisset
5 ad Verrem, respondit istum ad se misisse ut sibi mitteret
Agrigentum peripetasmata. Quaesivi misissetne; respondit,
id quod necesse erat, se dicto audientem fuisse praetori,
misisse. Rogavi pervenissentne Agrigentum; dixit perve-
nisse. Quaesivi quem ad modum revertissent; negavit
10 adhuc revertisse. Risus populi atque admiratio omnium
vestrum facta est. Hic tibi in mentem non venit iubere ut 28
haec quoque referret HS VI milibus D se tibi vendidisse?
Metuisti ne aes alienum tibi cresceret, si HS VI milibus D
tibi constarent ea quae tu facile posses vendere HS ducentis
15 milibus? Fuit tanti, mihi crede; haberes quod defenderes;
nemo quaereret quanti illa res esset; si modo te posses
dicere emisse, facile cui velles tuam causam et factum pro-
bare; nunc de peripetasmatis quem ad modum te expedias
non habes.

20 Quid? a Phylarcho Centuripino, homine locupleti ac 29
nobili, phaleras pulcherrime factas, quae regis Hieronis
fuisse dicuntur, utrum tandem abstulisti an emisti? In
Sicilia quidem cum essem, sic a Centuripinis, sic a ceteris
audiebam,—non enim parum res erat clara: tam te has
25 phaleras a Phylarcho Centuripino abstulisse dicebant quam
alias item nobilis ab Aristo Panhormitano, quam tertias a
Cratippo Tyndaritano. Etenim si Phylarchus vendidisset,
non ei, posteaquam reus factus es, redditurum te pro-
misisses. Quod quia vidisti pluris scire, cogitasti, si ei
30 reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam

6 misissetne *Schwabe*: amisisset *p*: an misisset *δ*: in *RS* desunt
verba peripetasmata, l. 6 . . . Agrigentum, l. 8 7 se *Hotom.*
Halm: scilicet *codd. fort. recte* fuisse, praet. misisse *Schwabe* 12
haec *δ*: hoc *RS* *p* 14 posses *p*: possis *RS* 17 dicere *RS* ·
docere *pδ* 20 locuplete *RS*, ut semper *δ* (§ I supra)

futuram : non reddidisti. Dixit Phylarchus pro testimonio se, quod nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris ; cum abs te appellatus esset, negasse habere sese ; apud alium quoque eas habuisse depositas, ne qua invenirentur ; tuam tantam fuisse sagacitatem 5 ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depositae ; tum se deprensum negare non potuisse ; ita ab se invito phaleras sublatas gratiis.

- 13 Iam, ut haec omnia reperire ac perscrutari solitus sit,
 30 iudices, est operae pretium cognoscere. Cibyrateae sunt 10 fratres quidam, Tlepolemus et Hiero, quorum alterum fingere opinor e cera solitum esse, alterum esse pictorem. Hosce opinor, Cibrae cum in suspicionem venissent suis civibus fanum expilasse Apollinis, veritos poenam iudici ac legis domo profugisse. Quod Verrem artifici sui cupidum 15 cognoverant tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cibyræ cum inanibus syngraphis venerat, domo fugientes ad eum se exsules, cum iste esset in Asia, contulerunt. Habuit eos secum illo tempore et in legationis praedis atque furtis multum illorum opera consilioque usus est. 20
 31 Hi sunt illi quibus in tabulis refert sese Q. Tadius 'dedisse iussu istius, Graecis pictoribus'. Eos iam bene cognitos et re probatos secum in Siciliam duxit. Quo posteaquam venerunt, mirandum in modum (canis venaticos dices) ita odorabantur omnia et pervestigabant ut, ubi quidque 25 esset, aliqua ratione invenirent. Aliud minando, aliud pollicendo, aliud per servos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inveniebant ; quicquid illis placuerat,

2 ut amici tui appellant (§ 1 supra) *scd. Schwabe, Eberh.* : om. *Nohl*
 5 tuam tantam *pδ* : istius tantam *RS* : apud illum tant. *Schwabe*,
 penes illum t. *Eberh.* 7 deprensum *R* : deprehensum *S et codd.*

pler. phaleras sublatas *SDΨ* : phalerasublatas *R* : phal. ablatas *π*,
Martianus Capella edd. 8 gratiis *Halm, Zieliński* : gratis *vulg.*

16 cum *om. RS* 17 profugientes *δ* 18 cum iste esset in Asia
del. Ern, Nohl 19 ab illo *pδ* 26 minitendo *δ*

perdendum erat. Nihil aliud optabant quorum poscebatur argentum nisi ut id Hieroni et Tlepolemo displiceret.

Verum mehercule hoc, iudices, dicam. Memini Pamphilum Lilybitanum, amicum et hospitem meum, nobilem
 5 hominem, mihi narrare, cum iste ab sese hydriam Boethi manu factam praeclaro opere et grandi pondere per potestatem abstulisset, se sane tristem et conturbatum domum revertisse, quod vas eius modi, quod sibi a patre et a maioribus esset relictum, quo solitus esset uti ad festos dies,
 10 ad hospitem adventus, a se esset ablatum. ‘Cum sederem,’ inquit, ‘domi tristis, accurrit Venerius; iubet me scyphos sigillatos ad praetorem statim adferre. Permotus sum,’ inquit; ‘binos habebam; iubeo promi utrosque, ne quid plus mali nasceretur, et mecum ad praetoris domum ferri.
 15 Eo cum venio, praetor quiescebat; fratres illi Cibratae inambulabant. Qui me ubi viderunt, “Vbi sunt, Pamphile,” inquiunt, “scyphi?” Ostendo tristis; laudant. Incipio queri me nihil habiturum quod alicuius esset preti si etiam scyphi essent ablati. Tum illi, ubi me conturbatum
 20 vident, “Quid vis nobis dare ut isti abs te ne auferantur?” Ne multa, HS mille me,’ inquit, ‘poposcerunt; dixi me daturum. Vocat interea praetor, poscit scyphos.’ Tum illos coepisse praetori dicere putasse se, id quod audissent, alicuius preti scyphos esse Pamphili; luteum negotium esse,
 25 non dignum quod in suo argento Verres haberet. Ait ille idem sibi videri. Ita Pamphilus scyphos optimos aufert.

Et mehercule ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatorium sciebam esse, ista intellegere, tamen mirari solebam istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere, quem
 30 scirem nulla in re quicquam simile hominis habere. Tum primum intellexi ad eam rem istos fratres Cibratas fuisse, ut iste in furando manibus suis oculis illorum uteretur.

2 id Rπ: om. S rel. 8 a (ante maioribus) om. δ 21
 Ne multa Ciceronis non Pamphili esse verba credit Luterbacher, et scribendum esse Ne multa; ‘sestertios’ etc. poposcerant RS: om. pδ

At ita studiosus est huius praeclarae existimationis, ut putetur in hisce rebus intellegens esse, ut nuper—videte hominis amentiam: posteaquam est comperendinatus, cum iam pro damnato mortuoque esset, ludis circensibus mane apud L. Sisennam, virum primum, cum essent triclinia strata 5 argentumque expositum in aedibus, cum pro dignitate L. Sisennae domus esset plena hominum honestissimorum, accessit ad argentum, contemplari unum quidque otiose et considerare coepit. Mirari stultitiam alii, quod in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis cuius insimularetur suspicio- 10 nem augetet, alii amentiam, cui comperendinato, cum tam multi testes dixissent, quicquam illorum veniret in mentem. Pueri autem Sisennae, credo, qui audissent quae in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deicere 34 neque ab argento digitum discedere. Est boni iudicis 15 parvis ex rebus coniecturam facere unius cuiusque et cupiditatis et continentiae. Qui reus, et reus lege comperendinatus, re et opinione hominum paene damnatus, temperare non potuerit maximo conventu quin L. Sisennae argentum tractaret et consideraret, hunc praetorem in provincia quis- 20 quam putabit a Siculorum argento cupiditatem aut manus abstinere potuisse?

16 Verum ut Lilybaeum, unde digressa est oratio, rever- 35 tamur, Diocles est, Pamphili gener, illius a quo hydria ablata est, Popilius cognomine. Ab hoc abaci vasa omnia, 25 ut exposita fuerunt, abstulit. Dicat se licet emisit; etenim hic propter magnitudinem furti sunt, ut opinor, litterae factae. Iussit Timarchidem aestimare argentum, quo modo qui umquam tenuissime in donationem histrionum aestimavit. Tametsi iam dudum ego erro qui tam multa de 30 tuis emptionibus verba faciam, et quaeram utrum emeris

8, 9 *Fort. accesserit . . . coeperit* 16 et *om. RS* 23 ut *RS*:
 uti *p edd.* revertamur *Sp 'libri duo manuscr.' Lamb.:* revertantur
R: revertatur *δ edd.* (v, § 59) 29 aestimarit! 30 tametsi ego
 dudum erro π

necne et quo modo et quanti emeris, quod verbo transigere possum. Ede mihi scriptum quid argenti in provincia Sicilia pararis, unde quidque aut quanti emeris. Quid fit? 36 Quamquam non debebam ego abs te has litteras poscere; 5 me enim tabulas tuas habere et proferre oportebat. Verum negas te horum annorum aliquot confecisse. Compone hoc quod postulo de argento, de reliquo videro. 'Nec scriptum habeo nec possum edere.' Quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? Domus 10 plena signorum pulcherrimorum iam ante praeturam, multa ad villas tuas posita, multa deposita apud amicos, multa aliis data atque donata; tabulae nullum indicant emptum. Omne argentum ablatum ex Sicilia est, nihil cuiquam quod suum dici vellet relictum. Fingitur improba defensio, prae- 15 torem omne id argentum coemisse; tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest. Si, quas tabulas profers, in his quae habes quo modo habeas scriptum non est, horum autem temporum cum te plurimas res emisse dicis tabulas omnino nullas profers, nonne te et prolatis et non prolatis 20 tabulis condemnari necesse est?

Tu a M. Coelio, equite Romano, lectissimo adulescente, 17 quae voluisti Lilybaei abstulisti, tu C. Cacuri, prompti 37 hominis et experientis et in primis gratiosi, supellectilem omnem auferre non dubitasti, tu maximam et pulcherrimam 25 mensam citream a Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio ab L. Sulla civis Romanus factus est, omnibus scientibus Lilybaei abstulisti. Non tibi obicio quod hominem dignissimum tuis moribus, Apollonium, Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento 30 optime facto spoliasti ac depeculatus es; taceo. Non enim putat ille sibi iniuriam factam, propterea quod homini iam perditio et collum in laqueum inserenti subvenisti, cum pupillis

1-3 quod verbo . . . emeris *pδ*: *om.* *RS*   2 argenti *p* *rell.*: *om.* *q*
 7 quod *om.* *p*: quod postulo *om.* *q*   de argento *secl.* *Richter*,
Jacoby   9 existimes *RS*   hosce *pδ*: hoc *RS*: hos *al.*, hic *Halm*

Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es ; gaudeo etiam si quid ab eo abstulisti, et abs te nihil rectius factum esse dico. A Lysone vero Lilybitano, primo homine, apud quem deversatus es, Apollinis signum ablatum certe non oportuit. Dices te emisse. Scio, HS mille. 'Ita opinor.' 5 Scio, inquam. 'Proferam litteras.' Tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est, a quo pecuniam grandem eripueras, scaphia cum emblematis Lilybaei utrum empta esse dicis an confiteris erepta?

38 Sed quid ego istius in eius modi rebus mediocris iniurias 10 colligo, quae tantum modo in furtis istius et damnis eorum a quibus auferebat versatae esse videantur? Accipite, si vultis, iudices, rem eius modi ut amentiam singularem et furorem iam, non cupiditatem eius perspicere possitis.

18 Melitensis Diodorus est, qui apud vos antea testimonium 15 dixit. Is Lilybaei multos iam annos habitat, homo et domi nobilis et apud eos quo se contulit propter virtutem splendidus et gratosus. De hoc Verri dicitur habere eum perbona toreumata, in his pocula quaedam, quae Thericlia nominantur, Mentoris manu summo artificio facta. Quod 20 iste ubi audivit, sic cupiditate inflammatus est non solum inspiciendi verum etiam auferendi ut Diodorum ad se vocaret ac posceret. Ille, qui illa non invitus haberet, respondit Lilybaei se non habere, Melitae apud quendam pro-
39 pinquum suum reliquisse. Tum iste continuo mittit ho- 25 mines certos Melitam, scribit ad quosdam Melitensis ut ea vasa perquirant, rogat Diodorum ut ad illum propinquum suum det litteras ; nihil ei longius videbatur quam dum illud videret argentum. Diodorus, homo frugi ac diligens, qui sua servare vellet, ad propinquum suum scribit ut iis 30 qui a Verre venissent responderet illud argentum se paucis

3 a Sp^s: ab R   12 versatae Lamb.: versata codd.   13 et
furorem RS: ut fur. π   14 iam non RHp v, § 177: non iam
SDψ   19 his SR²Hp: is R¹

illis diebus misisse Lilybaeum. Ipse interea recedit ; abesse a domo paulisper maluit quam praesens illud optime factum argentum amittere. Quod ubi iste audivit, usque eo commotus est ut sine ulla dubitatione insanire omnibus ac
 5 furere videretur. Quia non potuerat eripere argentum ipse Diodoro, erepta sibi vasa optime facta dicebat ; minitari absenti Diodoro, vociferari palam, lacrimas interdum non tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate ut, cum vidisset monile, ut opinor, ex auro et gemmis, pulchritudine eius incensa salutem viri proderet. Similis istius cupiditas, hoc etiam acrior atque insanius, quod illa cupiebat id quod viderat, huius libidines non solum oculis sed etiam auribus excitabantur.

Conquiri Diodorum tota provincia iubet : ille ex Sicilia
 15 iam castra commoverat et vasa collegerat. Homo, ut aliquo modo in provinciam illum revocaret, hanc excogitat rationem, si haec ratio potius quam amentia nominanda est. Apponit de suis canibus quendam qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere. Primo mirum
 20 omnibus videri Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinoris verum etiam minimi errati suspicionem remotissimum ; deinde esse perspicuum fieri omnia illa propter argentum. Iste non dubitat iubere nomen referri, et tum primum ut opinor istum absentis nomen recepissem.

25 Res clara Sicilia tota, propter caelati argenti cupiditatem 41 reos fieri rerum capitalium, neque solum reos fieri, sed etiam absentis. Diodorus Romae sordidatus circum patrones atque hospites cursare, rem omnibus narrare. Lit-

3 amitteret *Lg.* 42 (*prob. Hirschfelder*) 5 ipse Diodoro *RSH* : ipse a Diodoro *vell.*, unde varie distinxerunt *edd.* : ipse (Diodoro), a Diodoro erepta sibi *Tiedka, Nohl* 6 facta dicebat optime *p¹* : facta optime dic. *p²qr* 7 Diodoro *secl. Kays., Halm, Nohl* non *SD* (v, § 172) : vix *πHδ Serv. ad Aen.* v. 173 : *om. R* 8 fuisse ut *Kays.* : in *S* est rasura post fabulis 12 videbat *H* 20 videri fieri *Eberh.* 23 deferri *pδ* 24 ut opinor *RSII* : opinor *pδ* *edd.* 26 reos *RSHp* : reos praesentes, vel praesentes reos *δ*

terae mittuntur isti a patre vehementes, ab amicis item, videret quid ageret de Diodoro, quo progredere-
 tur; rem claram esse et invidiosam; insanire hominem, periturum hoc uno crimine, nisi cavisset. Iste etiam tum patrem, si non in parentis, at in hominum numero putabat; ad iudi-
 cium nondum se satis instruxerat; primus annus erat pro-
 vinciae, non *erat*, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. Itaque furor eius paululum non pudore, sed metu ac timore repres-
 sus est. Condemnare Diodorum non audet absentem, de
 reis eximit. Diodorus interea praetore isto prope triennium
 42 provincia domoque caruit. Ceteri, non solum Siculi sed etiam cives Romani, hoc statuerant, quoniam iste tantum cupiditate progredere-
 tur, nihil esse quod quisquam putaret se, quod isti paulo magis placeret, conservare aut domi
 20 retinere posse; postea vero quam intellexerunt isti virum 15 fortem, quem summe provincia exspectabat, Q. Arrium, non succedere, statuerunt nihil se tam clausum neque tam recon-
 ditum posse habere quod non istius cupiditati apertissimum promptissimumque esset.

Tum iste ab equite Romano splendido et gratioso, 20 Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi Romani et iudicem esse, eculeos argenteos nobilis, qui Q. Maximi
 43 fuerant, aufert. Imprudens huc incidi, iudices; emit enim, non abstulit; nollem dixisse; iactabit se et in his equitabit eculeis. 'Emi, pecuniam solvi.' Credo. 'Etiam tabulae 25 proferentur.' Est tanti; cedo tabulas. Dilue sane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aspicere possim. Verum tamen quid erat quod Calidius Romae quereretur se, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, a te solo ita esse contemptum, ita despectum ut etiam una cum ceteris Siculis despoliaretur, 30

7 erat *suppl.* Schmalz, Thomas; *post* refertus Nohl homo
 iam Lehmann 22 qui quinti maximi *p*: quique maxime *R*:
 qq; maxime *S*: quique maximi *IIDV Prisc.* 24 dixissem *δ, prob.*
Luterbacher 29 a te *RS*: abs te *pδ*

si emerás? Quid erat quod confirmabat se abs te argentum esse repetiturum, si id tibi sua voluntate vendiderat? Tu porro posses facere ut Cn. Calidio non redderes? praesertim cum is L. Sisenna, defensore tuo, tam familiariter uteretur, et
 5 cum ceteris familiaribus Sisennae reddidisses. Denique non 44 opinor negaturum esse te homini honesto, sed non gratiori quam Cn. Calidius est, L. Curidio, te argentum per Potamonem, amicum tuum, reddidisse. Qui quidem ceterorum causam apud te difficiliorem fecit. Nam cum te compluri-
 10 bus confirmasses redditurum, posteaquam Curidius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti, quod intellexisti praeda te de manibus emissa testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio, equiti Romano, per omnis alios praetores licuit habere argentum bene
 15 factum, licuit posse domesticis copiis, cum magistratum aut aliquem superiorem invitasset, ornare et apparare convivium. Multi domi Cn. Calidi cum potestate atque imperio fuerunt: nemo inventus est tam amens qui illud argentum tam praeclarum ac tam nobile eriperet, nemo tam audax qui
 20 posceret, nemo tam impudens qui postularet ut venderet. Superbum est enim, iudices, et non ferendum dicere prae- 45 torem in provincia homini honesto, locupleti, splendido, 'Vende mihi vasa caelata'; hoc est enim dicere, 'Non es dignus tu qui habeas quae tam bene facta sunt, meae
 25 dignitatis ista sunt.' Tu dignior, Verres, quam Calidius? qui, ut non conferam vitam neque existimationem tuam cum illius—neque enim est conferenda; hoc ipsum conferam quo tu te superiorem fingis; quod HS $\overline{\text{ccc}}$ divisoribus ut praetor renuntiarere dedisti, trecenta accusatori ne
 30 tibi odiosus esset, ea re contemnitis equestrem ordinem et despicias? ea re tibi indignum visum est quicquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere quam te?

1 si emerás? Quid *Kayser, Zielinski*: Si emerás, quid *edd.* 2
 id *om.* πδ 12 emissa *SDΨ*: amissa *Rpδ edd.* 28 $\overline{\text{ccc}}$ *vulg.*:
 ccc *RS*: Lxxx milia pδ: $\overline{\text{dccc}}$ *Nohl*

21 Iactat se iam dudum de Calidio, narrat omnibus emis-
 46 se. Num etiam de L. Papinio, viro primario, locupleti
 honestoque equite Romano, turibulum emisti? qui pro testi-
 monio dixit te, cum inspiciendum poposcisses, evulso emble-
 mate remisisse; ut intellegatis in homine intellegentiam esse 5
 non avaritiam, artifici cupidum non argenti fuisse. Nec
 solum in Papinio fuit hac abstinencia; tenuit hoc institu-
 tum in turibulis omnibus quaecumque in Sicilia fuerunt.
 Incredibile est autem quam multa et quam praeclara
 fuerint. Credo tum cum Sicilia florebat opibus et copiis 10
 magna artificia fuisse in ea insula. Nam domus erat ante
 istum praetorem nulla paulo locupletior qua in domo haec
 non essent, etiamsi praeterea nihil esset argenti, patella
 grandis cum sigillis ac simulacris deorum, patera qua
 mulieres ad res divinas uterentur, turibulum,—haec autem 15
 omnia antiquo opere et summo artificio facta, ut hoc liceret
 suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peraeque pro por-
 tione cetera, sed, quibus multa fortuna ademisset, tamen
 47 apud eos remansisse ea quae religio retinisset. Dixi, iudices,
 multa fuisse fere apud omnis Siculos: ego idem confirmo 20
 nunc ne unum quidem esse. Quid hoc est? quod hoc
 monstrum, quod prodigium in provinciam misimus? Nonne
 vobis id egisse videtur ut non unius libidinem, non suos
 oculos, sed omnium cupidissimorum insanias, cum Romam
 revertisset, expleret? Qui simul atque in oppidum quod- 25
 piam venerat, immittebantur illi continuo Cibyatici canes,
 qui investigabant et perscrutabantur omnia. Si quod erat
 grande vas et maius opus inventum, laeti adferebant; si
 minus eius modi quidpiam venari potuerant, illa quidem
 certe pro lepusculis capiebantur, patellae, paterae, turibula. 30

2 L. p: om. RS

14 patina RS

15 haec autem

pkδ: autem haec RS: erant autem haec Halm

17 per ea

que RS, corr. Turnebus

20 fere fuisse π

21 est

hoc π

24 avarissimorum p²

25 quodpiam Z: quopiam

πH: copiam RSψ

Hic quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quae forsitan vobis parvae esse videantur, sed magnum et acerbum dolorem commovent, mulierculis praesertim, cum eripiuntur e manibus ea quibus
5 ad res divinas uti consuerunt, quae a suis acceperunt, quae in familia semper fuerunt.

Hic nolite exspectare dum ego haec crimina agam ostia-
tim, ab Aeschylō Tyndaritano istum pateram abstulisse, 22
a Thrasone item Tyndaritano patellam, a Nymphodoro 48
10 Agrigentino turibulum. Cum testis ex Sicilia dabo, quem
volet ille eligat quem ego interrogem de patellis, pateris,
turibulis: non modo oppidum nullum, sed ne domus
quidem ulla paulo locupletior expers huius iniuriae repe-
rietur. Qui cum in convivium venisset, si quicquam cae-
15 lati aspexerat, manus abstinere, iudices, non poterat.
Cn. Pompeius est, Philo qui fuit, Tyndaritanus. Is cenam
isti dabat apud villam in Tyndaritano. Fecit quod
Siculi non audebant; ille, civis Romanus quod erat, im-
punius id se facturum putavit; adposuit patellam in qua
20 sigilla erant egregia. Iste continuo ut vidit, non dubitavit
illud insigne penatium hospitaliumque deorum ex hospitali
mensa tollere, sed tamen, quod ante de istius abstinencia
dixeram, sigillis avulsis reliquum argentum sine ulla avaritia
reddidit. Quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucul- 49
25 lorum hospiti ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum
L. Lucullo est, non idem fecit? Cenabat apud eum;
argentum ille ceterum purum adposuerat, ne purus ipse
relinqueretur, duo pocula non magna, verum tamen cum
emblemate. Hic tamquam festivum acroama, ne sine corol-
30 lario de convivio discederet, ibidem convivis spectantibus
emblemata evellenda curavit.

Neque ego nunc istius facta omnia enumerare conor,
neque opus est nec fieri ullo modo potest: tantum unius

2 parva *Hahn* 7 crimina indagem *K. Busche* 11 de patellis,
pateris, turibulis *del. Eberh., Nohl* 13 nulla *RS* 24 incolio-
rum *R* 32 furta *coni. Luterbacher; cf. §§ 60, 97*

cuiusque de varia improbitate generis indicia apud vos et exempla profero. Neque enim ita se gessit in his rebus tamquam rationem aliquando esset redditurus, sed prorsus ita quasi aut reus numquam esset futurus, aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in iudicium venturus esset; 5 qui haec quae dico iam non occulte, non per amicos atque interpretes, sed palam de loco superiore ageret pro imperio et potestate.

23 Catinam cum venisset, oppidum locuples, honestum, 50 copiosum, Dionysiarchum ad se proagorum, hoc est summum magistratum, vocari iubet; ei palam imperat ut omne argentum quod apud quemque esset Catinae conquirendum curaret et ad se adferendum. Phylarchum Centuripinum, primum hominem genere, virtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audistis, sibi istum negotium dedisse at- 15 que imperasse ut Centuripinis, in civitate totius Siciliae multo maxima et locupletissima, omne argentum conquireret et ad se comportari iuberet? Agyrio similiter istius imperio vasa Corinthia per Apollodorum, quem testem 51 audistis, Syracusas deportata sunt. Illa vero optima [est], 20 quod, cum Haluntium venisset praetor laboriosus et diligens, ipse in oppidum noluit accedere, quod erat difficili ascensu atque arduo, Archagathum Haluntinum, hominem non solum domi, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iussit. Ei negotium dedit ut, quidquid Halunti esset argenti cac- 25 lati aut si quid etiam Corinthiorum, id omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Escendit in oppidum Archagathus. Homo nobilis, qui a suis amari et diligi vellet, ferebat graviter illam sibi ab isto provinciam datam, nec quid faceret habebat; pronuntiat quid sibi imperatum esset; iubet 30 omnis proferre quod haberent. Metus erat summus; ipse enim tyrannus non discedebat longius; Archagathum et

10, 11 hoc . . . magistratum *secl. Bake, Jacoby*
om. edd. post Victorinum: optima res est *Koch*
 ut *codd.* 27 *escendit R¹p*: *ascendit R²Sq^δ*

20 *est secl. aut*
 26 *id Holom.*:

- argentum in lectica cubans ad mare infra oppidum expectabat. Quem concursum in oppido factum putatis, quem 52 clamorem, quem porro fletum mulierum? qui videret equum Troianum introductum, urbem captam diceret.
- 5 Efferri sine thecis vasa, extorqueri alia de manibus mulierum, efringi multorum foris, revelli claustra. Quid enim putatis? Scuta si quando conquiruntur a privatis in bello ac tumultu, tamen homines inviti dant, etsi ad salutem communem dari sentiunt, ne quem putetis sine maximo dolore argen-
- 10 tum caelatum domo, quod alter eriperet, protulisse. Omnia deferuntur. Cibyratae fratres vocantur; pauca improbant; quae probarant, iis crustae aut emblemata detrahebantur. Sic Haluntini excussis deliciis cum argento puro domum revertuntur.
- 15 Quod umquam, iudices, huiusce modi everriculum ulla 24
in provincia fuit? Avertere aliquid de publico quam 53
obscurissime per magistratum solebant; etiam cum aliquid a privato non numquam, occulte auferebant, et ii tamen condemnabantur. Et si quaeritis, ut ipse de me detraham,
- 20 illos ego accusatores puto fuisse qui eius modi hominum furta odore aut aliquo leviter presso vestigio persequabantur. Nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto volutatum totius corporis vestigiis invenimus? Permagnum est in eum dicere aliquid qui praeteriens, lectica paulisper
- 25 deposita, non per praestigias sed palam per potestatem uno imperio ostiatim totum oppidum compilaverit. Ac tamen, ut posset dicere se emissee, Archagatho imperat ut illis aliquid, quorum argentum fuerat, nummularum dicis causa daret. Invenit Archagathus paucos qui vellent accipere;
- 30 iis dedit. Eos nummos tamen iste Archagatho non reddidit. Voluit Romae repetere Archagathus; Cn. Lentulus Mar-

3 post clamorem add. virorum K. Busche 5 de Sp vell.: e R
(§ 7 supra) 17 cum om. pk: cum alii (aliqui Mueller) aliquid
Ernesti 22 Verrem RSp 26 Attamen δ 27 se dicere π

cellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. Recita.
ARCHAGATHI ET LENTVLI TESTIMONIUM.

54 Et ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emble-
matum sine causa coacervare voluisse, videte quanti vos,
quanti existimationem populi Romani, quanti leges et 5
iudicia, quanti testis Siculos [negotiatores] fecerit. Postea-
quam tantam multitudinem collegerat emblematum ut ne
unum quidem cuiquam reliquisset, instituit officinam Syra-
censis in regia maximam. Palam artifices omnis, caelatores
ac vasculares, convocari iubet, et ipse suos compluris 10
habebat. Eos concludit, magnam hominum multitudinem.
Mensis octo continuos his opus non defuit, cum vas nullum
fieret nisi aureum. Tum illa, ex patellis et turibulis quae
evellerat, ita scite in aureis poculis inligabat, ita apte in
scaphiis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse 15
diceret; ipse tamen praetor, qui sua vigilantia pacem in
Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum
tunica pulla sedere solebat et pallio.

25 Haec ego, iudices, non auderem proferre, ni vereretur ne
55 forte plura de isto ab aliis in sermone quam a me in iudicio 20
vos audisse diceretis. Quis enim est qui de hac officina,
qui de vasis aureis, qui de istius pallio non audierit? Quem
voles e conventu Syracusano virum bonum nominato; pro-
ducam; nemo erit quin hoc se audisse aut vidisse dicat.
56 O tempora, o mores! Nihil nimium vetus proferam. Sunt 25
vestrum aliquam multi qui L. Pisonem cognorint, huius
L. Pisonis, qui praetor fuit, patrem. Ei cum esset in Hi-

1 audistis. Atque hac tota de re audistis Archagathi pδ 6 nego-
tiatores RSHπ: negotiatoresque δ: del. Halm, Jacoby, Zielinski
15 scaphiis Gulielmius: scaphis RSHπ: scyphis δ includebat πδ:
concludebat RSH 16 tamen codd.: autem Madvig, interim

Eberh. 22 pallio rk, Lg. 42: pallio pullo RS: pallio pollio p
(purpureo, v. § 137) audiverit Zielinski 26 gnoŕt (cognorint)
SD: unde gnorunt sive norunt Ψ: gonrit R: cognoverint π 27
Ei Graevius: et RS: is pδ

spania praetor, qua in provincia occisus est, nescio quo pacto, dum armis exercetur, anulus aureus quem habebat fractus et comminutus est. Cum vellet sibi anulum facere, aurificem iussit vocari in forum ad sellam Cordubae et
 5 palam appendit aurum; hominem in foro iubet sellam ponere et facere anulum omnibus praesentibus. Nimum fortasse dicet aliquis hunc diligentem; hactenus reprehendet, si qui volet, nihil amplius. Verum fuit ei concedendum; filius enim L. Pisonis erat, eius qui primus de
 10 pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum est me nunc 57 de Verre dicere, cum de Pisone Frugi dixerim; verum tamen quantum intersit videte. Iste cum aliquot abacorum faceret vasa aurea, non laboravit quid non modo in Sicilia verum etiam Romae in iudicio audiret: ille in auri semuncia
 15 totam Hispaniam scire voluit unde praetori anulus fieret. Nimirum ut hic nomen suum comprobavit, sic ille cognomen.

Nulla modo possum omnia istius facta aut memoria 26 consequi aut oratione complecti: genera ipsa cupio breviter attingere, ut hic modo me commonuit Pisonis anulus quod
 20 totum effluerat. Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis anulos abstulisse? Numquam dubitavit, quotienscumque alicuius aut gemma aut anulo delectatus est. Incredibile dicam, sed ita clarum ut ipsum negaturum non arbitrer. Cum Valentio, eius interpreti, epistula Agri- 58
 25 gento adlata esset, casu signum iste animadvertit in cretula. Placuit ei; quaesivit unde esset epistula; respondit Agri- gento. Iste litteras ad quos solebat misit, ut is anulus ad se primo quoque tempore adferretur. Ita litteris istius patri familias, L. Titio, civi Romano, anulus de digito
 30 detractus est.

4 et ei palam πδ	7 dicet R: διῆ S	8 id fuit pqk	10
me post de Verre habet p	17 furta Luterbacher (§ 49)		19
hoc modo πδ Quint. ix. 2. 61	21 anulos aureos p Quint.		25
anima advertit R: ανῖ advertit SD (iii, § 140; v, § 105)		27 ad	
quos solebat litteras S in mg.	29 cuidam civi πδ		

- Illa vero eius cupiditas incredibilis est. Nam ut in singula conclavia, quae iste non modo Romae sed in omnibus villis habet, tricenos lectos optime stratos cum ceteris ornamentis convivi quaereret, nimium multa comparare videretur; nulla domus in Sicilia locuples fuit ubi iste 5
59 non textrinum instituerit. Mulier [est] Segestana perdives et nobilis, Lamia nomine, per triennium isti plena domo telarum stragulam vestem confecit, nihil nisi conchylio tinctum Attalus, homo pecuniosus, Neti, Lyso Lilybaei, Critolaus Aetnae, Syracusis Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus, Helori Archonidas,—dies me citius defecerit 10
quam nomina. ‘Ipse dabat purpuram, tantum operam amici.’ Credo; iam enim non libet omnia criminari; quasi vero hoc mihi non satis sit ad crimen, habuisse tam multum quod daret, voluisse deportare tam multa, hoc denique, quod 15
concedit, amicorum operis esse in huiusce modi rebus usum.
- 60 Iam vero lectos aeratos et candelabra aenea num cui praeter istum Syracusis per triennium facta esse existimatis? ‘Emebat.’ Credo; sed tantum vos certiores, iudices, facio quid iste in provincia praetor egerit, ne cui forte negligens 20
nimium fuisse videatur neque se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse et ornasse.
- 27 Venio nunc non iam ad furtum, non ad avaritiam, non ad cupiditatem, sed ad eius modi facinus in quo omnia nefaria contineri mihi atque inesse videantur; in quo di immortales 25
violati, existimatio atque auctoritas nominis populi Romani imminuta, hospitium spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius a nobis omnes reges amicissimi, nationesque
61 quae in eorum regno ac dicione sunt. Nam reges Syriae, regis Antiochi filios pueros, scitis Romae nuper fuisse; qui 30

3 trigeminos *Muell. prob. Hirschfelder*: trinos *Halm* 6 [est]
seclusi (§ 69) 7 ea per *Ernesti, Bake, Nohl* 11 Helori *Vr-*
sinus: Pelori *codd.* 14 vero *om. Lg.* 42 16 huius *Zielinski*
 (i, § 36) 24 sed ad *pō*: sed *RSH, fort. recte*

venerant non propter Syriae regnum, nam id sine contro-
versia obtinebant ut a patre et a maioribus acceperant, sed
regnum Aegypti ad se et ad Selenen, matrem suam, per-
tinere arbitrabantur. Ii posteaquam temporibus rei publicae
5 exclusi per senatum agere quae voluerant non potuerunt, in
Syriam in regnum patrium profecti sunt. Eorum alter, qui
Antiochus vocatur, iter per Siciliam facere voluit, itaque isto
praetore venit Syracusas. Hic Verres hereditatem sibi 62
venisse arbitratus est, quod in eius regnum ac manus
10 venerat is quem iste et audierat multa secum praeclara
habere et suspicabatur. Mittit homini munera satis large
haec ad usum domesticum, olei, vini quod visum est,
etiam tritici quod satis esset, de suis decumis. Deinde
ipsum regem ad cenam vocavit. Exornat ample magnifi-
15 ceque triclinium; exponit ea, quibus abundabat, plurima
et pulcherrima vasa argentea,—nam haec aurea nondum
fecerat; omnibus curat rebus instructum et paratum ut sit
convivium. Quid multa? rex ita discessit ut et istum
copiose ornatum et se honorifice acceptum arbitraretur.
20 Vocat ad cenam deinde ipse praetorem; exponit suas
copias omnis, multum argentum, non pauca etiam pocula
ex auro, quae, ut mos est regius et maxime in Syria,
gemmis erant distincta clarissimis. Erat etiam vas vina-
rium, ex una gemma pergrandi trulla excavata, manubrio
25 aureo, de qua, credo, satis idoneum satis gravem testem,
Q. Minucium, dicere audistis. Iste unum quodque vas in 63
manus sumere, laudare, mirari: rex gaudere praetori populi
Romani satis iucundum et gratum illud esse convivium.
Posteaquam inde discessum est, cogitare nihil iste aliud,

4 Ii *edd.*: hii *R*¹: hi ipsi *R*²*S*: hi *pqδ* 5 in Syriam *del. Lamb.*,

Jacoby 11 muneri *Heraeus* 14 vocavit *RSp*: vocabit *H*:
vocat *δ* 15 atque exponit *H* 23 vas vinarium *del. Kiehl*,
Kayser 24 trulla *del. Richter, Schwabe* cum manubrio *πδ* 25
credo satis *RHp*: satis credo *S*²*Y*

quod ipsa res declaravit, nisi quem ad modum regem ex provincia spoliatum expilatumque dimitteret. Mittit rogatum vasa ea quae pulcherrima apud eum viderat ; ait se suis caelatoribus velle ostendere. Rex, qui illum non nosset, sine ulla suspitione libentissime dedit. Mittit etiam 5 trullam gemmeam rogatum ; velle se eam diligentius considerare. Ea quoque ei mittitur.

28

64

Nunc reliquum, iudices, attendite, de quo et vos audistis et populus Romanus non nunc primum audiet et in exteris nationibus usque ad ultimas terras pervagatum est. Can- 10 delabrum e gemmis clarissimis opere mirabili perfectum reges ii, quos dico, Romam cum attulissent, ut in Capitolio ponerent, quod nondum perfectum templum offenderant, neque ponere potuerunt neque vulgo ostendere ac proferre voluerunt, ut et magnificentius videretur cum suo tempore 15 in cella Iovis Optimi Maximi poneretur, et clarius cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum atque integra perveniret : statuerunt id secum in Syriam reportare ut, cum audissent simulacrum Iovis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent qui cum ceteris rebus illud quoque ex- 20 inium ac pulcherrimum donum in Capitolium adferrent.

65

Pervenit res ad istius auris nescio quo modo ; nam rex id celatum voluerat, non quo quicquam metueret aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante praeciperent oculis quam populus Romanus. Iste petit a rege et eum pluribus 25 verbis rogat ut id ad se mittat ; cupere se dicit inspicere neque se aliis videndi potestatem esse facturum. Antiochus, qui animo et puerili esset et regio, nihil de istius improbitate suspicatus est ; imperat suis ut id in praetorium involutum quam occultissime deferrent. Quo posteaquam attulerunt 30

4 illum *RSHp* : istum *qrδ* 10 pervagatum *p al.* : pervulgatum
RSHP, *prob. Luterbacher* iii, §§ 77, 129¹ 12 *pro* reges ii *habent*
RS rege sit : sit rege *H. corr.* hi reges *m.* 2 28 regio *pδ* : religio
R¹H¹ : religioso *SR²H²*

involucrisque reiectis constituerunt, clamare iste coepit
 dignam rem esse regno Syriae, dignam regio munere,
 dignam Capitolio. Etenim erat 60 splendore qui ex cla-
 rissimis et pulcherrimis gemmis esse debebat, ea varietate
 5 operum ut ars certare videretur cum copia, ea magnitudine
 ut intellegi posset non ad hominum apparatus sed ad
 amplissimi templi ornatum esse factum. Cum satis iam
 perspexisse videretur, tollere incipiunt ut referrent. Iste
 ait se velle illud etiam atque etiam considerare; nequaquam
 10 se esse satiatum; iubet illos discedere et candelabrum
 relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum revertuntur.

Rex primo nihil metuere, nihil suspicari; dies unus, 29
 alter, plures; non referri. Tum mittit, si videatur, ut 66
 reddat. Iubet iste posterius ad se reverti. Mirum illi
 15 videri; mittit iterum; non redditur. Ipse hominem ap-
 pellat, rogat ut reddat. Os hominis insignemque impu-
 dentiam cognoscite. Quod sciret, quod ex ipso rege
 audisset in Capitolio esse ponendum, quod Iovi Optimo
 Maximo, quod populo Romano servari videret, id sibi ut
 20 donaret rogare et vehementissime petere coepit. Cum ille
 se et religione Iovis Capitolini et hominum existimatione
 impediri diceret, quod multae nationes testes essent illius
 operis ac muneris, iste homini minari acerrime coepit. Vbi
 videt eum nihilo magis minis quam precibus permoveri,
 25 repente hominem de provincia iubet ante noctem decedere;
 ait se comperisse ex eius regno piratas ad Siciliam esse ven-
 turos. Rex maximo conventu Syracusis in foro, ne quis 67
 forte me in crimine obscuro versari atque adfingere aliquid
 suspicione hominum arbitretur,—in foro, inquam, Syracusis
 30 flens ac deos hominesque contestans clamare coepit can-
 delabrum factum e gemmis, quod in Capitolium missurus
 esset, quod in templo clarissimo populo Romano monu-

7 ornamentum δ   13 Tum mittit rex ad istum si videatur pq
 24 permoveri Hpκδ: removeri RS   26 ex om. RS   29 su-
 spitioni H, Lamb.

mentum suae societatis amicitiaeque esse voluisset, id sibi C. Verrem abstulisse ; de ceteris operibus ex auro et gemmis quae sua penes illum essent se non laborare, hoc sibi eripi miserum esse et indignum. Id etsi antea iam mente et cogitatione sua fratrisque sui consecratum esset, tamen 5 tum se in illo conventu civium Romanorum dare donare dicare consecrare Iovi Optimo Maximo, testemque ipsum Iovem suae voluntatis ac religionis adhibere.

- 30 Quae vox, quae latera, quae vires huius unius criminis querimoniam possunt sustinere? Rex Antiochus, qui 10 Romae ante oculos omnium nostrum biennium fere comitatu regio atque ornatu fuisset, is cum amicus et socius populi Romani esset, amicissimo patre, avo, maioribus, antiquissimis et clarissimis regibus, opulentissimo et maximo regno, praeceps provincia populi Romani exturbatus 15 68 est. Quem ad modum hoc accepturas nationes exterarum, quem ad modum huius tui facti famam in regna aliorum atque in ultimas terras perventuram putasti, cum audirent a praetore populi Romani in provincia violatum regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi Romani atque 20 amicum? Nomen vestrum populi Romani odio atque acerbitati scitote nationibus exteris, iudices, futurum, si istius haec tanta iniuria impunita discesserit. Sic omnes arbitrabuntur, praesertim cum haec fama de nostrorum hominum avaritia et cupiditate percrebuerit, non istius 25 solius hoc esse facinus, sed eorum etiam qui adprobarint. Multi reges, multae liberae civitates, multi privati opulenti ac potentes habent profecto in animo Capitolium sic ornare ut templi dignitas imperique nostri nomen desiderat ; qui si intellexerint interverso hoc regali dono graviter vos tulisse, 30 grata fore vobis populoque Romano sua studia ac dona

1 id sibi *RSH* p: id ad se *G₂L*, unde *edd.* id ab se (*Cl. Rev.* xviii, p. 210) 10 possunt *RSH*: possint δ : posse πk 15 e provincia *p al.* 25 percrebuerit *RS¹* (*cf.* ii, § 7)

arbitrabuntur; sin hoc vos in rege tam nobili, re tam eximia, iniuria tam acerba neglexisse audient, non erunt tam amentes ut operam curam pecuniam impendant in eas res quas vobis gratas fore non arbitrentur.

5 Hoc loco, Q. Catule, te appello; loquor enim de tuo ³¹
clarissimo pulcherrimoque monumento. Non iudicis solum ⁶⁹
severitatem in hoc crimine, sed prope inimici atque accusa-
toris vim suscipere debes. Tuus enim honos illo templo
senatus populiue Romani beneficio, tui nominis aeterna
10 memoria simul cum templo illo consecratur; tibi haec cura
suscipienda, tibi haec opera sumenda est, ut Capitolium,
quem ad modum magnificentius est restitutum, sic copiosius
ornatum sit quam fuit, ut illa flamma divinitus exstitisse
videatur, non quae deleret Iovis Optimi Maximi templum,
15 sed quae praeclarius magnificentiusque deposceret. Audisti 70
Q. Minucium dicere domi suae deversatum esse Antiochum
regem Syracusis; se illud scire ad istum esse delatum, se
scire non redditum; audisti et audies omni e conventu
Syracusano qui ita dicant, sese audientibus illud Iovi
20 Optimo Maximo dicatum esse ab rege Antiocho et con-
secratum. Si iudex non esses et haec ad te delata res
esset, te potissimum hoc persequi, te petere, te agere oport-
teret. Quare non dubito quo animo iudex huius criminis
esse debeas, qui apud alium iudicem multo acrior quam ego
25 sum actor accusatorque esse deberes.

Vobis autem, iudices, quid hoc indignius aut quid minus ³²
ferendum videri potest? Verresne habebit domi suae cande- ⁷¹
labrum Iovis e gemmis auroque perfectum? cuius fulgore
conlucere atque inlustrari Iovis Optimi Maximi templum oport-
30 tebat, id apud istum in eius modi conviviiis constituetur,

2 audierint $p\delta$ 8 enim est honos π : est enim honos δ 17
illud candelabrum *Bake* 18 omni *RS*: omnes $p\delta$: homines
Cobet. Fort. homines omni 28 e gemmis auroque perfectum *dcl.*
Schwabe 30 eiusdem conv. π

quae domesticis stupris flagitiisque flagrabunt? in istius lenonis turpissimi domo simul cum ceteris Chelidonis hereditariis ornamentis Capitoli ornamenta ponentur? Quid huic sacri umquam fore aut quid religiosi fuisse putatis qui nunc tanto scelere se obstrictum esse non sentiat, qui in 5 iudicium veniat ubi ne precari quidem Iovem Optimum Maximum atque ab eo auxilium petere more omnium possit? a quo etiam di immortales sua repetunt in eo iudicio quod hominibus ad suas res repetendas est constitutum. Miramur Athenis Minervam, Deli Apollinem, 10 Iunonem Sami, Pergae Dianam, multos praeterea ab isto deos tota Asia Graeciaque violatos, qui a Capitolio manus abstinere non potuerit? Quod privati homines de suis pecuniis ornant ornaturique sunt, id C. Verres ab regibus ornari non passus est. 15

- 72 Itaque hoc nefario scelere concepto nihil postea tota in Sicilia neque sacri neque religiosi duxit esse; ita sese in ea provincia per triennium gessit ut ab isto non solum hominibus verum etiam dis immortalibus bellum indictum 33 putaretur. Segesta est oppidum pervetus in Sicilia, iudices, 20 quod ab Aenea fugiente a Troia atque in haec loca veniente conditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognatione se cum populo Romano coniunctos esse arbitrantur. Hoc quondam oppidum, cum illa civitas cum Poenis suo nomine 25 ac sua sponte bellaret, a Carthaginiensibus vi captum atque deletum est, omniaque quae ornamento urbi esse possent Carthaginem sunt ex illo loco deportata. Fuit apud Segestanos ex aere Dianae simulacrum, cum summa atque antiquissima praeditum religione tum singulari opere arti- 30 ficioque perfectum. Hoc translatum Carthaginem locum tantum hominesque mutarat, religionem quidem pristinam

13 Quod . . . 15 passus est *secl. Eberh., Richter*
illa) *om. p*

25 cum (*ante*

conservabat ; nam propter eximiam pulchritudinem etiam
 hostibus digna quam sanctissime colerent videbatur. Ali- 73
 quot saeculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem
 cepit ; qua in victoria,—videte hominis virtutem et dili-
 5 gentiam, ut et domesticis praeclarissimae virtutis exemplis
 gaudeatis et eo maiore odio dignam istius incredibilem
 audaciam iudicetis,—convocatis Siculis omnibus, quod diu-
 tissime saepissimeque Siciliam vexatam a Carthaginensibus
 esse cognorat, iubet omnia conquiri ; pollicetur sibi magnae
 10 curae fore ut omnia civitatibus, quae cuiusque fuissent,
 restituerentur. Tum illa quae quondam erant Himera
 sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita,
 tum alia Gelensibus, alia Agrigentinis, in quibus etiam ille
 nobilis taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum
 15 Phalaris habuisse dicitur, quo vivos supplici causa demittere
 homines et subicere flammam solebat. Quem taurum cum
 Scipio redderet Agrigentinis, dixisse dicitur aequum esse
 illos cogitare utrum esset Agrigentinis utilius, suisne servire
 anne populo Romano obtemperare, cum idem monumentum
 20 et domesticae crudelitatis et nostrae mansuetudinis haberent.

Illo tempore Segestanis maxima cum cura haec ipsa 34
 Diana, de qua dicimus, redditur ; reportatur Segestam ; in 74
 suis antiquis sedibus summa cum gratulatione civium et
 laetitia reponitur. Haec erat posita Segestae sane excelsa
 25 in basi, in qua grandibus litteris P. Africani nomen erat
 incisum eumque Carthagine capta restituisse perscriptum.
 Colebatur a civibus, ab omnibus advenis visebatur ; cum
 quaestor essem, nihil mihi ab illis est demonstratum prius.
 Erat admodum amplum et excelsum signum cum stola ;
 30 verum tamen inerat in illa magnitudine aetas atque habitus
 virginalis ; sagittae pendebant ab umero, sinistra manu

3 bello Punico tertio *codd.* : *del. Bake, Richter, Nohl*
pδ 18 Agrigentinis *RS* : Siculis *δ* : *del. Garatoni*
RS : an *pδ* 22 et in suis *cod. Vrs., K*

11 fuerant
 19 anne

75 retinebat arcum, dextra ardentem facem praeferebat. Hanc cum iste sacrorum omnium et religionum hostis praedoque vidisset, quasi illa ipsa face percussus esset, ita flagrare cupiditate atque amentia coepit; imperat magistratibus ut eam demoliantur et sibi dent; nihil sibi gratius ostendit 5 futurum. Illi vero dicere sibi id nefas esse, seseque cum summa religione tum summo metu legum et iudiciorum teneri. Iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. Opponebant illi nomen interdum P. Africani; populi Romani illud esse dicebant; nihil se 10 in eo potestatis habere quod imperator clarissimus urbe hostium capta monumentum victoriae populi Romani esse 76 voluisset. Cum iste nihilo remissius atque etiam multo vehementius instaret cotidie, res agitur in senatu: vehementer ab omnibus reclamatur. Itaque illo tempore ac 15 primo istius adventu pernegatur. Postea, quidquid erat oneris in nautis remigibusque exigendis, in frumento imperando, Segestanis praeter ceteros imponebat, aliquanto amplius quam ferre possent. Praeterea magistratus eorum evocabat, optimum quemque et nobilissimum ad se arces- 20 sebat, circum omnia provinciae fora rapiebat, singillatim uni cuique calamitati fore se denuntiabat, universis se funditus eversurum esse illam civitatem minabatur. Itaque aliquando multis malis magnoque metu victi Segestani praetoris imperio parendum esse decreverunt. Magno cum 25 luctu et gemitu totius civitatis, multis cum lacrimis et lamentationibus virorum mulierumque omnium simulacrum Dianae tollendum locatur.

35 77 Videte quanta religio fuerit apud Segestanos. Repertum

3 ipsa illa δ 8 tum petere π : cum petere *RS* ab cis *S*.
Fort. cum petere ab illis tum minari, cum spem tum metum? 20
 arcessebat π : accersebat *RH*^c δ : arcersibat *S*: accersibat *DV* 23
 esse *RSH*: male secl. *Muell.*, *G*, secutus: illam eversurum esse *p* δ
 25 esse parendum decreverunt *Zielinski* 29 fuerit. Apud *Muell.*
edd. rec.: v. *Zielinski*, p. 197

esse, iudices, scitote neminem, neque liberum neque servum, neque civem neque peregrinum, qui illud signum auderet attingere ; barbaros quosdam Lilybaeo scitote adductos esse operarios ; ii denique illud ignari totius negoti ac religionis
5 mercede accepta sustulerunt. Quod cum ex oppido exportabatur, quem conventum mulierum factum esse arbitramini, quem fletum maiorum natu ? quorum non nulli etiam illum diem memoria tenebant cum illa eadem Diana Segestam Carthagine revecta victoriam populi Romani
10 reditu suo nuntiasset. Quam dissimilis hic dies illi tempori videbatur ! Tum imperator populi Romani, vir clarissimus, deos patrios reportabat Segestanis ex urbe hostium recuperatos : nunc ex urbe sociorum praetor eiusdem populi turpissimus atque impurissimus eosdem illos deos nefario
15 scelere auferebat. Quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnis Segestae matronas et virgines convenisse cum Diana exportaretur ex oppido, unxisse unguentis, compllesse coronis et floribus, ture, odoribus incensis usque ad agri finis prosecutas esse ? Hanc tu tantam religionem si tum in imperio
20 propter cupiditatem atque audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo liberorumque tuorum periculo perhorrescis ? Quem tibi aut hominem invitis dis immortalibus aut vero deum tantis eorum religionibus violatis auxilio futurum putas ? Tibi illa Diana in pace atque in
25 otio religionem nullam attulit ? quae cum duas urbis in quibus locata fuerat captas incensasque vidisset, bis ex duorum bellorum flamma ferroque servata est ; quae Carthaginensium victoria loco mutato religionem tamen non amisit, P. Africani virtute religionem simul cum loco recuperavit. Quo quidem scelere suscepto cum inanis esset
30 basis et in ea P. Africani nomen incisum, res indigna atque intoleranda videbatur omnibus non solum religiones esse violatas, verum etiam P. Africani, viri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam virtutis, monumenta victoriae

79 C. Verrem sustulisse. Quod cum isti renuntiaretur de basi ac litteris, existimavit homines in oblivionem totius negoti esse venturos si etiam basim tamquam indicem sui sceleris sustulisset. Itaque tollendam istius imperio locaverunt; quae vobis locatio ex publicis litteris Segestanorum priore 5 actione recitata est.

36 Te nunc, P. Scipio, te, inquam, lectissimum ornatissimumque adulescentem, appello, abs te officium tuum debitum generi et nomini requiro et flagito. Cur pro isto, qui laudem honoremque familiae vestrae depeculatus est, 10 pugnas, cur eum defensum esse vis, cur ego tuas partis suscipio, cur tuum munus sustineo, cur M. Tullius P. Africani monumenta requirit, P. Scipio eum qui illa sustulit defendit? Cum mos a maioribus traditus sit, ut monumenta maiorum ita suorum quisque defendat ut ea ne 15 ornari quidem nomine aliorum sinat, tu isti aderis, qui non obstruxit aliqua ex parte monumento P. Scipionis sed id 80 funditus delevit ac sustulit? Quisnam igitur, per deos immortalis, tuebitur P. Scipionis memoriam mortui, quis monumenta atque indicia virtutis, si tu ea relinques aut 20 deseres, nec solum spoliata illa patieris sed etiam eorum spoliatorem vexatoremque defendes? Adsunt Segestani, clientes tui, socii populi Romani atque amici; certiore te faciunt P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianae maioribus suis restituisse, idque apud Segestanos 25 eius imperatoris nomine positum ac dedicatum fuisse; hoc Verrem demoliendum et asportandum nomenque omnino P. Scipionis delendum tollendumque curasse; orant te atque obsecrant ut sibi religionem, generi tuo laudem

1 de basi ac litteris *secl. Richter, del. Nohl* 3 basin *pq* 15
 ea *om. S* 16 alieno *δ* 20 relinques aut ac *pr. S* deseres
RS: relinquis ac deseris p al. 21 patieris *RS: patiere p:*
patieris Halm., codd. etiam eorum *Sδ: eorum etiam R: etiam om.*
pq § 90 *infra*; *Cl. Rev. l. c.* 22 defendes *δ: defendis RSpq*
 25 apud Segestanos *codd.*: apud ipsos *Eberh.*: apud se *Schwabe. Nohl*

gloriamque restituas, ut, quod per P. Africanum ex urbe hostium recuperarint, id per te ex praedonis domo conservare possint.

Quid aut tu his respondere honeste potes aut illi facere, 37
 5 nisi ut te ac fidem tuam implorent? Adsunt et implorant. Potes domesticae laudis amplitudinem, Scipio, tueri, potes; omnia sunt in te quae aut fortuna hominibus aut natura largitur; non praecерpo fructum officii tui, non alienam mihi laudem appeto, non est pudoris mei P. Scipione,
 10 florentissimo adulescente, vivo et incolumi me propugnato-
 re monumentorum P. Scipionis defensoremque profiteri. Quam ob rem si suscipis domesticae laudis patrocinium, 81
 me non solum silere de vestris monumentis oportebit, sed etiam laetari P. Africani eius modi fortunam esse mortui
 15 ut eius honos ab iis qui ex eadem familia sint defendatur, neque ullum adventicium auxilium requiratur. Sin istius amicitia te impedit, si hoc quod ego abs te postulo minus ad officium tuum pertinere arbitrabere, succedam ego
 20 vicarius tuo muneri, suscipiam partis quas alienas esse
 arbitrabar. Deinde ista praeclara nobilitas desinat queri
 populum Romanum hominibus novis industriis libenter honores mandare semperque mandasse. Non est que-
 rendum in hac civitate, quae propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum posse. Sit apud
 25 alios imago P. Africani, ornentur alii mortui virtute ac nomine; talis ille vir fuit, ita de populo Romano meritus est ut non uni familiae sed universae civitati commendatus esse debeat. Est aliqua mea pars virilis, quod eius civitatis
 sum quam ille amplam inlustrem claramque reddidit, prae-
 30 cipue quod in his rebus pro mea parte versor quarum ille princeps fuit, aequitate, industria, temperantia, defensione

11 monumentorum p⁵: om. RS   15 sunt S   17 impedit p⁸
 19 esse om. π   25 virtute codd.: genere Kiehl generis et nominis,
 infra): Zielinski, p. 197   30 his partibus p: his artibus δ

miserorum, odio improborum ; quae cognatio studiorum et artium prope modum non minus est coniuncta quam ista qua vos delectamini generis et nominis.

³⁸
⁸² Repeto abs te, Verres, monumentum P. Africani. Causam Siculorum quam suscepi relinquo, iudicium de 5 pecuniis repetundis ne sit hoc tempore, Segestanorum iniuriae neglegantur : basis P. Scipionis restituatur, nomen invicti imperatoris incidatur, signum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. Haec abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is 10 qui laudem gloriamque P. Africani tuendam conservandamque suscepit. Non vereor ne hoc officium meum P. Servilio iudici non probem, qui cum res maximas gesserit monumentaque suarum rerum gestarum cum maxime constituat atque in iis elaboret profecto volet haec non 15 solum suis posteris verum etiam omnibus viris fortibus et bonis civibus defendenda, non spolianda improbis tradere. Non vereor ne tibi, Q. Catule, displiceat, cuius amplissimum orbi terrarum clarissimumque monumentum est, quam plurimos esse custodes monumentorum et putare omnis 20 bonos alienae gloriae defensionem ad officium suum pertinere. Equidem ceteris istius furtis atque flagitiis ita moveor ut ea reprehendenda tantum putem ; hic vero tanto dolore adficio ut nihil mihi indignius, nihil minus ferendum esse videatur. Verres Africani monumentis domum suam 25 plenam stupri, plenam flagiti, plenam dedecoris ornabit ? Verres temperantissimi sanctissimique viri monumentum, Dianae simulacrum virginis, in ea domo conlocabit in qua semper meretricum lenonumque flagitia versantur ?

³⁹ At hoc solum Africani monumentum violasti. Quid ? 30
⁸⁴ a Tyndaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercuri pulcherrime factum sustulisti ? At

15 laboret *Sπ* cf. v. §§ 126, 158, 188) 16 suis *om. pq* 18
Q. *om. pq* 19 in orbe *pδ* 29 lenonumque *pδ* : lenonum *RS*
31 nonne *Lg.* 42 (§§ 19, 93)

quem ad modum, di immortales! quam audacter, quam libidinose, quam impudenter! Audistis nuper dicere legatos Tyndaritanos, homines honestissimos ac principes civitatis, Mercurium, qui sacris anniversariis apud eos ac summa
 5 religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tyndaritanis non solum suae victoriae sed etiam illorum fidei societatisque monumentum atque indicium dedisset, huius vi scelere imperioque esse sublatum. Qui ut primum in illud oppidum venit, statim, tamquam ita fieri non solum
 10 oporteret sed etiam necesse esset, tamquam hoc senatus mandasset populusque Romanus iussisset, ita continuo signum ut demolirentur et Messanam deportarent imperavit. Quod cum illis qui aderant indignum, qui audiebant in- 85 credibile videretur, non est ab isto primo illo adventu
 15 perseveratum. Discedens mandat proagoro Sopatro, cuius verba audistis, ut demoliatur; cum recusaret, vehementer minatur et statim ex illo oppido proficiscitur. Refert rem ille ad senatum; vehementer undique reclamatur. Ne multa, iterum iste ad illos aliquanto post venit, quaerit
 20 continuo de signo. Respondetur ei senatum non permittere; poenam capitis constitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset; simul religio commemoratur. Tum iste, 'Quam mihi religionem narras, quam poenam, quem senatum? vivum te non relinquam; moriere virgis nisi
 25 mihi signum traditur.' Sopater iterum flens ad senatum rem defert, istius cupiditatem minasque demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullum dat, sed commotus perturbatusque discedit. Ille praetoris arcessitus nuntio rem demonstrat, negat ullo modo fieri posse.
 30 Atque haec—nihil enim praetermittendum de istius im- 40
 pudentia videtur—agebantur in conventu palam de sella ac 86

11 populusque *Rpr*: populus *SDV*
 refert *RS vell.*: defert *Muell. edd. rec.*
 defert *R vell.*: refert π

14 illo primo π 17
 18 ille *om.* π 26 rem

(86) de loco superiore. Erat hiems summa, tempestas, ut ipsum Sopatrum dicere audistis, perfrigida, imber maximus, cum iste imperat lictoribus ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat, praecipitem in forum deiciant nudumque constituent. Vix erat hoc plane imperatum cum illum 5 spoliatum stipatumque lictoribus videres. Omnes id fore putabant ut miser atque innocens virgis caederetur; fefellit hic homines opinio. Virgis iste caederet sine causa socium populi Romani atque amicum? Non usque eo est improbus; non omnia sunt in uno vitia; numquam fuit crudelis. 10 Leniter hominem clementerque accepit. Equestres sunt medio in foro Marceliorum statuae, sicut fere ceteris in oppidis Siciliae; ex quibus iste C. Marcelli statuam delegit, cuius officia in illam civitatem totamque provinciam recentissima erant et maxima; in ea Sopatrum, hominem cum 15 domi nobilem tum summo magistratu praeditum, divaricari 87 ac deligari iubet. Quo cruciatus sit adfectus venire in mentem necesse est omnibus, cum esset vinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. Neque tamen finis huic iniuriae crudelitatisque fiebat donec populus atque universa multitudo, 20 atrocitate rei misericordiaque commota, senatum clamore coegit ut isti simulacrum illud Mercuri polliceretur. Clamabant fore ut ipsi se di immortales ulciscerentur; hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens senatus ad istum venit, pollicetur signum. Ita Sopater de 25 statua C. Marcelli, cum iam paene obriguisset, vix vivus aufertur.

Non possum disposite istum accusare, si cupiam: opus est non solum ingenio verum etiam artificio quodam singulari. 41 Vnum hoc crimen videtur esse et a me pro uno 30 88 ponitur, de Mercurio Tyndaritano; plura sunt, sed ea quo

5 *Inter verba plane et imperatum habent p^o per ditlograph.* etiam
 16 domo RS 17 diligari RS 22 isti R *rell.*; ei p^o. om. q 23
 ipsi se S *vulg.*: ipse se R: ipsi sese p^o 24 cum π

pacto distinguere ac separare possim nescio. Est pecuni-
 arum captarum, quod signum ab sociis pecuniae magnae
 sustulit; est peculatus, quod publicum populi Romani
 signum de praeda hostium captum, positum imperatoris
 5 nostri nomine, non dubitavit auferre; est maiestatis, quod
 imperi nostri, gloriae, rerum gestarum monumenta evertere
 atque asportare ausus est; est sceleris, quod religiones
 maximas violavit; est crudelitatis, quod in hominem in-
 nocentem, in socium vestrum atque amicum, novum et
 10 singulare supplici genus excogitavit: illud vero quid sit iam 89
 non quo dicere, quo nomine appellem nescio, quod in
 C. Marcelli statua. Quid est hoc? patronusne quod erat?
 Quid tum? quo id spectat? utrum ea res ad opem an ad
 calamitatem clientium atque hospitem valere debebat? an
 15 ut hoc ostenderes, contra vim tuam in patronis praesidi nihil
 esse? Quis non hoc intellexeret, in improbi praesentis
 imperio maiorem esse vim quam in bonorum absentium
 patrocinio? An vero ex hoc illa tua singularis significatur
 insolentia, superbia, contumacia? Detrahare videlicet ali-
 20 quid te de amplitudine Marcellorum putasti. Itaque nunc
 Siculorum Marcelli non sunt patroni, Verres in eorum locum
 substitutus est. Quam in te tantam virtutem esse aut digni- 90
 tatem arbitratus es ut conarere clientelam tam splendidae,
 tam inlustris provinciae traducere ad te, auferre a certissimis
 25 antiquissimisque patronis? Tu ista nequitia, stultitia, in-
 ertia non modo totius Siciliae, sed unius tenuissimi Siculi
 clientelam tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in
 clientis Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos
 qui honorem illi habuerant supplicia quaerebas? Quid
 30 postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an vero
 id quod accidit? Nam Tyndaritani statuam istius, quam

2 ab om. π   8 in hominem innocentem *p*: innocentem in homi-
 nem *RS*: in innoc. in hom. *DΨ*: inn. in hom. *Z*   9 nostrum *pδ*
 13 quid spectat π   23 splendidam π
 CIC. VER. 23

sibi propter Marcellos altiore etiam basi poni iusserat, de-
 42 turbarunt simul ac successum isti audierunt. Dedit igitur
 tibi nunc fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut,
 cuius ad statuam Siculi te praetore alligabantur, eius reli-
 gione te *his iudicibus* vinctum adstrictumque dedamus. 5
 91 Ac primo, iudices, hoc signum Mercuri dicebat iste Tyn-
 daritanos M. Marcello huic Aesernino vendidisse, atque
 hoc sua causa etiam M. Marcellum ipsum sperabat esse
 dicturum; quod mihi numquam veri simile visum est,
 adulescentem illo loco natum, patronum Siciliae, nomen 10
 suum isti ad translationem criminis commodaturum.
 Verum tamen ita mihi res tota provisa atque praecauta est
 ut, si maxime esset inventus qui in se suscipere istius culpam
 crimenque cuperet, tamen is proficere nihil posset. Eos
 enim deduxi testis et eas litteras deportavi ut de istius facto 15
 92 dubium esse nemini possit. Publicae litterae sunt depor-
 tatum Mercurium esse Messanam sumptu publico; dicunt
 quanti; praefuisse huic negotio publice legatum Poleam.
 Quid? is ubi est? Praesto est, testis est. Proagori So-
 patri iussu. Quis est hic? Qui ad statuam adstrictus est. 20
 Quid? is ubi est? Vidistis hominem et verba eius audistis.
 Demoliendum curavit Demetrius gymnasiarchus, quod is ei
 loco praeerat. Quid? hoc nos dicimus? Immo vero ipse
 praesens. Romae nuper ipsum istum esse pollicitum sese
 id signum legatis redditurum si eius rei testificatio tolleretur 25
 cautumque esset eos testimonium non esse dicturos,—dixit

2 successum esse π igitur tibi nunc *R*: nunc igitur tibi *S*: tibi
om. π (§ 80 *supra*) 4 eius religione te *his iudicibus* vinctum
scripsi (cf. *Cl. Rev.* xviii, p. 211): eius religione te isti devinctum *RS*
(isti sc. iudici Marcello? Halm; cf. De Domo, § 131: eius religioni
te eundem vinctum p δ . Locus varie emendatus: eius religione te
isdem devinctum Muell. editio minor 1808: te istis devinctum astri-
ctumque videamus K. Busche: istis (sc. Siculis) Zumpt: eius religioni
te testibus istis dev. Lehmann, te ipsum dev. Nohl, te ipsi . . . dedant
Kays. 5 adstrictumque δ : abstrinctumque *p*: adscriptumque *R*:
 ascriptumque *S* 14 nil *Zielinski* (p. 178) 16 possit *pqk*:
 posset *RS* *rell.* 17 dicunt *p δ* : dicent *RS* 20 Quis . . . ad-
 strictus est *del. Kays.* 21 Quid? is ubi est *del. Schwabe, Jacoby*
 25 esse redditurum *p al.*

hoc apud vos Zosippus, et Ismenias, homines nobilissimi et principes Tyndaritanae civitatis.

Quid? Agrigento nonne eiusdem P. Scipionis monu-⁴³
mentum, signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femore⁹³
5 litteris minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex
Aesculapi religiosissimo fano sustulisti? Quod quidem,
iudices, cum iste clam fecisset, cum ad suum scelus illud
furtumque nefarium quosdam homines improbos duces
atque adiutores adhibuisset, vehementer commota civitas
10 est. Vno enim tempore Agrigentini beneficium Africani,
religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium vi-
ctoriae, testimonium societatis requirebant. Itaque ab iis qui
principes in ea civitate erant praecipitur et negotium datur
quaestoribus et aedilibus ut noctu vigiliis agerent ad aedis
15 sacras. Etenim iste Agrigenti—credo propter multitudinem
illorum hominum atque virtutem, et quod cives Romani,
viri fortes atque honesti, permulti in illo oppido con-
iunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis vivunt ac negoti-
antur—non audebat palam poscere aut tollere quae place-
20 bant. Herculis templum est apud Agrigentinos non longe 94
a foro, sane sanctum apud illos et religiosum. Ibi est ex
aere simulacrum ipsius Herculis, quo non facile dixerim
quicquam me vidisse pulchrius—tametsi non tam multum
in istis rebus intellego quam multa vidi—usque eo, iudices,
25 ut rictum eius ac mentum paulo sit attritius, quod in preci-
bus et gratulationibus non solum id venerari verum etiam
osculari solent. Ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti,
duce Timarchide repente nocte intempesta servorum arma-
torum fit concursus atque impetus. Clamor a vigilibus
30 fanique custodibus tollitur; qui primo cum obsistere ac
defendere conarentur, male mulcati clavis ac fustibus

3 non q
secl. Rinkes

9 commotast civitas Zielinski
17 atque (ac δ) strenui et honesti

13 praecipitur et
20 apud

Agrig. abesse malit Jacoby

repelluntur. Postea convulsis repagulis efractisque valvis
 demoliri signum ac vectibus labefactare conantur. Interea
 ex clamore fama tota urbe percrebuit expugnari deos patrios,
 non hostium adventu necopinato neque repentino prae-
 donum impetu, sed ex domo atque ex cohorte praetoria 5
 95 manum fugitivorum instructam armatamque venisse. Nemo
 Agrigenti neque aetate tam adfecta neque viribus tam in-
 firmis fuit qui non illa nocte eo nuntio excitatus surrexerit,
 telumque quod cuique fors offerebat arripuerit. Itaque
 brevi tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. Horam 10
 amplius iam in demoliendo signo permulti homines molie-
 bantur; illud interea nulla lababat ex parte, cum alii vecti-
 bus subiectis conarentur commovere, alii deligatum omnibus
 membris rapere ad se funibus. Ac repente Agrigentini
 concurrunt; fit magna lapidatio; dant sese in fugam istius 15
 praeclari imperatoris nocturni milites. Duo tamen sigilla
 perparvula tollunt, ne omnino inanes ad istum praedonem
 religionum revertantur. Numquam tam male est Siculis
 quin aliquid facete et commode dicant, velut in hac re
 aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissi- 20
 mum verrem quam illum aprum Erymanthium referri
 oportere.

44 Hanc virtutem Agrigentinarum imitati sunt Assorini
 96 postea, viri fortes et fideles, sed nequaquam ex tam ampla
 neque tam ex nobili civitate. Chrysas est amnis qui per 25
 Assorinorum agros fluit; is apud illos habetur deus et reli-
 gione maxima colitur. Fanum eius est in agro, propter ipsam
 viam qua Assoro itur Hennam; in eo Chryssae simulacrum
 est praeclare factum e marmore. Id iste poscere Assorinos
 propter singularem eius fani religionem non ausus est; 30
 Tlepolemo dat et Hieroni negotium. Illi noctu facta manu

3 percrebuit *Hp*: percrebuit *RS*   5 ex (*ante cohorte*) *om.* *δ*
 praetoria manum *Hp*: praetoris amanum *R*: praetoris ac manum *SD*
 7 infirmis *Hp*: infirmus *RS*

armataque veniunt, foris aedis effringunt; aeditumi custodesque mature sentiunt; signum quod erat notum vicinitali bucina datur; homines ex agris concurrunt; eicitur fugaturque Tlepolemus, neque quicquam ex fano Chrysae
5 praeter unum perparvulum signum ex aere desideratum est.

Matris Magnae fanum apud Enguinos est,—iam enim 97 mihi non modo breviter de uno quoque dicendum, sed etiam praetereunda videntur esse permulta, ut ad maiora istius et inlustriora in hoc genere furta et scelera veniamus:
10 in hoc fano loricas galeasque aeneas, caelatas opere Corinthio, hydriasque grandis simili in genere atque eadem arte perfectas idem ille Scipio, vir omnibus rebus praecellentissimus, posuerat et suum nomen inscripserat. Quid iam de isto plura dicam aut querar? Omnia illa, iudices,
15 abstulit, nihil in religiosissimo fano praeter vestigia violatae religionis nomenque P. Scipionis reliquit; hostium spolia, monumenta imperatorum, decora atque ornamenta fanorum posthac his praeclaris nominibus amissis in instrumento atque in supellectile Verris nominabuntur. Tu videlicet 98
20 solus vasis Corinthiis delectaris, tu illius aeris temperationem, tu operum liniamenta sollertissime perspicis! Haec Scipio ille non intellegebat, homo doctissimus atque humanissimus: tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine litteris, intellegis et iudicas! Vide ne ille non solum
25 temperantia sed etiam intellegentia te atque istos qui se elegantis dici volunt vicerit. Nam quia quam pulchra essent intellegebat, idcirco existimabat ea non ad hominum luxu-

1 aeditumi *Gellius* xii, 10, 6 'in exemplaribus fidelissimis' invenisse se testatur: aeditui *codd.*: aeditimi *malit Hirschfelder* 6 eguinos *S*: eguinos *RH*: inguinos δ 7 non modo breviter mihi *S\P* dicendum est $p\delta$ 11 grandis simili in *edd.*: grandis simili λ (*i.e. cod. Lamb.*): grandissimi hii in *R* et (*corr.* grandissimas) *S* (*J. Ph.* xxx, 201) 12 P. Scipio $p\delta$ (*Div.* § 22) 13 inscripserat δ : suum inscripserat p (*om.* nomen): scripserat *RS\P* (§ 103 *infra*) 19 atque in *RS*: atque p , ac δ (*om.* in) Verris *RS* *al.*: C. Verris $p\delta$ (*Am. J. Ph.* xxvi. 412)

riem, sed ad ornatum fanorum atque oppidorum esse facta, tut posteris nostris monumenta religiosa esse videantur.

45

99

Audite etiam singularem eius, iudices, cupiditatem, audaciam, amentiam, in iis praesertim sacris polluendis quae non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem violari fas 5 fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinensis eadem religione qua Romae, qua in ceteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. In eo sacrario intimo signum fuit Cereris perantiquum, quod viri non modo cuius modi esset sed ne esse quidem sciebant; aditus enim in id sacrarium non est 10 viris; sacra per mulieres ac virgines confici solent. Hoc signum noctu clam istius servi ex illo religiosissimo atque antiquissimo loco sustulerunt. Postridie sacerdotes Cereris atque illius fani antistitae, maiores natu, probatae ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. Omnibus 15 acerbum, indignum, luctuosum denique videbatur. Tum iste permotus illa atrocitate negoti, ut ab se sceleris illius suspicio demoveretur, dat hospiti suo cuidam negotium ut aliquem reperiret quem illud fecisse insimularet, daretque operam ut is eo crimine damnaretur, ne ipse esset in 20 crimine. Res non procrastinatur. Nam cum iste Catina profectus esset, servi cuiusdam nomen defertur; is accusatur, ficti testes in eum dantur. Rem cunctus senatus Catinensium legibus iudicabat. Sacerdotes vocantur; ex iis quaeritur secreto in curia quid esse factum arbitrarentur, 25 quem ad modum signum esset ablatum. Respondent illae praetoris in eo loco servos esse visos. Res, quae esset iam antea non obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse coepit. Itur in consilium; servus ille innocens omnibus sententiis absolvitur,—quo facilius vos hunc omnibus 30

2 ut posteris . . . videantur *del. Eberh. edd.: fieri potest ut post facta non nulla verba exciderint, c. g. vos facite ut s. vos severe vindicando facite ut*) . . . videantur (*Madvig*) 4 iis *Lamb. edd.: his codd.* 14

antistitae *p Gellius: antistite DHZ: antististite S: antistatae R: antistites δ* 17 iste] ille *π* permotus . . . negoti *del. Eberh., Nohl*

sententiis condemnare possitis. Quid enim postulas, 101
 Verres? quid speras, quid exspectas, quem tibi aut deum
 aut hominem auxilio futurum putas? Eone tu servos ad
 spoliandum fanum immittere ausus es quo liberos adire ne
 5 ornandi quidem causa fas erat? iisne rebus manus adferre
 non dubitasti a quibus etiam oculos cohibere te religionum
 iura cogeant? Tametsi ne oculis quidem captus in hanc
 fraudem tam sceleratam ac tam nefariam decidisti; nam id
 concupisti quod numquam videras, id, inquam, adamasti
 10 quod antea non aspexeras; auribus tu tantam cupiditatem
 concepisti ut eam non metus, non religio, non deorum vis, 102
 non hominum existimatio contineret. At ex bono viro,
 credo, audieras et bono auctore. Qui id potes, qui ne ex
 viro quidem audire potueris? Audisti igitur ex muliere,
 15 quoniam id viri nec vidisse neque nosse poterant. Qualem
 porro illam feminam fuisse putatis, iudices, quam pudicam,
 quae cum Verre loqueretur, quam religiosam, quae sacrari
 spoliandi rationem ostenderet? Ac minime mirum, quae
 sacra per summam castimoniam virorum ac mulierum fiant,
 20 eadem per istius stuprum ac flagitium esse violata. 46

Quid ergo? hoc solum auditione expetere coepit, cum id
 ipse non vidisset? Immo vero alia complura; ex quibus
 eligam spoliationem nobilissimi atque antiquissimi fani, de
 qua priore actione testis dicere audistis. Nunc eadem illa,
 25 quaeso, audite et diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. 103

Insula est Melita, iudices, satis lato a Sicilia mari periculo-
 soque diiuncta; in qua est eodem nomine oppidum, quo iste
 numquam accessit, quod tamen isti textrinum per triennium
 ad muliebrem vestem conficiendam fuit. Ab eo oppido

2 quid exspectas *pq*: quid spectas *RS*: spectas δ 5 ornandi
RSH π : orandi δ et *edd.* 15 nec nosse *Zielinski*, *p.* 197 16 illam
om. S Ψ putastis fuisse π 18 Ac π : an *RS*: at δ *edd.*: iam *K.*
Busche (v, § 48. minime *del. Halm*: minime est mirum π 19 virgi-
 num ac mul. *Hotoman* 22 complura *RS*: compluria *Prisc.* 23
 unam eligam *pq cod. Vrs.* 26 ab Sicilia δ (*Div.* § 28) 27 diiuncta
R¹ (i, § 154): disiuncta *R²Sp* (§ 117 *infra*) 28 cum tamen *Weidner*

- non longe in promunturio fanum est Iunonis antiquum, quod tanta religione semper fuit ut non modo illis Punicis bellis quae in his fere locis navali copia gesta atque versata sunt, sed etiam hac praedonum multitudine semper inviolatum sanctumque fuerit. Quin etiam hoc memoriae proditum est, 5 classe quondam Masinissae regis ad eum locum adpulsa praefectum regium dentis eburneos incredibili magnitudine e fano sustulisse et eos in Africam portasse Masinissaeque donasse. Regem primo delectatum esse munere; post, ubi audisset unde essent, statim certos homines in quinqueremi 10 misisse qui eos dentis reponerent. Itaque in iis scriptum litteris Punicis fuit regem Masinissam imprudentem accepisse, re cognita reportandos reponendosque curasse. Erat praeterea magna vis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneae Victoriae antiquo opere ac summa arte perfectae. 15
- 104 Haec iste omnia, ne multis morer, uno impetu atque uno nuntio per servos Venerios, quos eius rei causa miserat, tollenda atque asportanda curavit.
- 47 Pro di immortales! quem ego hominem accuso? quem legibus aut iudiciali iure persequor? de quo vos sententiam 20 per tabellam feretis? Dicunt legati Melitenses publice spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse; quem in locum classes hostium saepe accesserint, ubi piratae fere quotannis hiemare soleant, quod neque praedo violarit ante neque umquam hostis attigerit, 25 id ab uno isto sic spoliatum esse ut nihil omnino sit relictum. Hic nunc iste reus aut ego accusator aut hoc iudicium appellabitur? Criminibus enim coarguitur aut

4 in hac *pδ* 11 reportarent *δ* (*l.* 13) inscriptum *prδ* (§§ 97, 127) 13 reportandos reponendosque *Halm*, *edd.*: reportandosque *R*, reportandos *SD et pler.* (§§ 23, 140: v, § 44): preponendo restituendosque *pr*: reportandos restituendosque *Nohl*: reponendo restituendosque *δ* 16 impetu atque uno *om.* *pδ* 20 aut iudiciali *RS*: ac iud. *pδ* (*cf.* § 80): ac sociali *Cobet*: atque soc. *Eberh.*: ac iudicio sociali *Heraeus* ii, § 15, 25 ante *RS* (antae *R*, añ. *S*: antea *pδ* (§ 132; v, §§ 20, 167) 28 arguitur *K*, *Bake*, *Nohl* (*sed cf.* v, §§ 74, 153)

suspicionibus in iudicium vocatur ! Di ablati, fana vexata,
 nudatae urbes reperiuntur ; earum autem rerum nullam sibi
 iste neque infitiandi rationem neque defendendi facultatem
 reliquit ; omnibus in rebus coarguitur a me, convincitur
 5 a testibus, urgetur confessione sua, manifestis in maleficiis
 tenetur,—et manet etiam ac tacitus facta mecum sua
 recognoscit !

Nimum mihi diu videor in uno genere versari criminum ; 105
 sentio, iudices, occurrendum esse satietati aurium animo-
 10 rumque vestrorum. Quam ob rem multa praetermittam ;
 ad ea autem quae dicturus sum reficite vos, quaeso, iudices,
 per deos immortalis,—eos ipsos de quorum religione iam
 diu dicimus,—dum id eius facinus commemoro et profero
 quo provincia tota commota est. De quo si paulo altius
 15 ordiri ac repetere memoriam religionis videbor, ignoscite :
 rei magnitudo me breviter perstringere atrocitatem criminis
 non sinit.

Vetus est haec opinio, iudices, quae constat ex antiquis- 48
 106
 20 simis Graecorum litteris ac monumentis, insulam Siciliam
 totam esse Cereri et Liberae consecratam. Hoc cum ceterae
 gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis ita persuasum est
 ut in animis eorum insitum atque innatum esse videatur.
 Nam et natas esse has in his locis deas et fruges in ea terra
 primum repertas esse arbitrantur, et raptam esse Liberam,
 25 quam eandem Proserpinam vocant, ex Hennensium nemore,
 qui locus, quod in media est insula situs, umbilicus Siciliae
 nominatur. Quam cum investigare et conquirere Ceres
 vellet, dicitur inflammasse taedas iis ignibus qui ex Aetnae
 vertice erumpunt ; quas sibi cum ipsa praeferret, orbem
 30 omnem peragrasse terrarum. Henna autem, ubi ea quae 107

12 eos ipsos *RS* : per eos ipsos *pδ* : per deos ipsos *q* 16
 praestringere *R* et corr. *S* 22 in om. *pδ* 23 his *codd.* ; cf.
 horum in his § 107 : iis *Orelli*, *edd.* 28 iis *R*¹ : his *R*²*Sπ* : ex iis *δ*
 29 orbem omnem *R* : orbem omnium *pδ* : omnem orbem *SDψ*

dico gesta esse memorantur, est loco perexcelso atque edito, quo in summo est aequata agri planities et aquae perennes, tota vero ab omni aditu circumcisa atque directa est ; quam circa lacus lucique sunt plurimi atque laetissimi flores omni tempore anni, locus ut ipse raptum illum virginis, quem iam 5 a pueris accepimus, declarare videatur. Etenim prope est spelunca quaedam conversa ad aquilonem infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exstitisse abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse et subito non longe a Syracusis penetrasse sub terras, lacumque in eo 10 loco repente exstitisse, ubi usque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniversarios agunt celeberrimo virorum mulierumque conventu. Propter huius opinionis vetustatem, quod horum in his locis vestigia ac prope incunabula reperiuntur deorum, mira quaedam tota Sicilia privatim ac 15 publice religio est Cereris Hennensis. Etenim multa saepe prodigia vim eius numenque declarant ; multis saepe in difficillimis rebus praesens auxilium eius oblatum est, ut haec insula ab ea non solum diligere sed etiam incolae custodirique videatur. Nec solum Siculi, verum etiam ceterae 20 gentes nationesque Hennensem Cererem maxime colunt. Etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore venisse dicitur frugesque attulisse, quantam esse religionem convenit eorum apud quos eam natam esse et fruges invenisse constat ? Itaque apud 25 patres nostros atroci ac difficili rei publicae tempore, cum Tiberio Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mucio L. Calpurnio consulibus aditum est ad libros Sibyllinos ; ex quibus inventum est Cererem antiquissimam placari oportere. Tum ex amplis- 30 simo collegio decemvirali sacerdotes populi Romani, cum

3 directa *RS* π : direpta δ : derecta *Muell., Nohl* 14 horum
in his *RS* : hor. in iis *Halm* : eorum in his δ 17 declarant *codd.*,
Zielinski : declararunt *Benedict, edd.* 27 Tiberio *RS* p : Ti. *edd.*

esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum et magnificen-
tissimum templum, tamen usque Hennam profecti sunt.
Tanta enim erat auctoritas et vetustas illius religionis ut,
cum illuc irent, non ad aedem Cereris sed ad ipsam
5 Cererem proficisci viderentur. Non obtundam diutius; 109
etenim iam dudum vereor ne oratio mea aliena ab iudici-
orum ratione et a cotidiana dicendi consuetudine esse
videatur. Hoc dico, hanc ipsam Cererem antiquissimam,
religiosissimam, principem omnium sacrorum quae apud
10 omnis gentis nationesque fiunt, a C. Verre ex suis templis
ac sedibus esse sublatam. Qui accessistis Hennam, vidistis
simulacrum Cereris e marmore et in altero templo Liberae.
Sunt ea perampla atque praeclara, sed non ita antiqua. Ex
aere fuit quoddam modica amplitudine ac singulari opere
15 cum facibus perantiquum, omnium illorum quae sunt in eo
fano multo antiquissimum; id sustulit. Ac tamen eo con-
tentus non fuit. Ante aedem Cereris in aperto ac propa- 110
tulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi,
pulcherrima ac perampla. Pulchritudo periculo, amplitudo
20 saluti fuit, quod eorum demolitio atque asportatio perdiffi-
cilis videbatur. Insistebat in manu Cereris dextra grande
simulacrum pulcherrime factum Victoriae; hoc iste e signo
Cereris avellendum asportandumque curavit.

Qui tandem istius animus est nunc in recordatione 50
25 scelerum suorum, cum ego ipse in commemoratione eorum
non solum animo commovear verum etiam corpore per-
horrescam? Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in
mentem; versantur ante oculos omnia, dies ille quo, cum
ego Hennam venissem, praesto mihi sacerdotes Cereris
30 cum infulis ac verbenis fuerunt, contio conventusque

3 enim erat SΨpδ: erat enim R (v, § 79) 5 diutius aures
vestras πδ 7 a om. pδ 19 His (iis, pulchritudo pδ 21
grande om. pδ: gracile Schwabe 24 recognitione pδ 28 quo
om. pr. R (deinde eadem manus quo pro cum, S: quo ego Hennam
cum pδ

- civium, in quo ego cum loquerer tanti gemitus fletusque fiebant ut acerbissimus tota urbe luctus versari videretur.
- 111 Non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunas istius libidines, non vim, non contumelias quibus vexati oppressique erant con- 5 querebantur; Cereris numen, sacrorum vetustatem, fani religionem istius sceleratissimi atque audacissimi supplicio expiari volebant; omnia se cetera pati ac negligere dicebant. Hic dolor erat tantus ut Verres alter Orcus venisse Hennam et non Proserpinam asportasse sed ipsam abripuisse Ce- 10 rerem videretur. Etenim urbs illa non urbs videtur, sed fanum Cereris esse; habitare apud sese Cererem Hennenses arbitrantur, ut mihi non cives illius civitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolae atque antistites Cereris esse 112 videantur. Henna tu simulacrum Cereris tollere audebas, 15 Henna tu de manu Cereris Victoriam eripere et deam deae detrudere conatus es? quorum nihil violare, nihil attingere ausi sunt in quibus erant omnia quae sceleri propiora sunt quam religioni. Tenuerunt enim P. Popilio P. Rupilio consulibus illum locum servi, fugitivi, barbari, hostes; sed 20 neque tam servi illi dominorum quam tu libidinum, neque tam fugitivi illi ab dominis quam tu ab iure et ab legibus, neque tam barbari lingua et natione illi quam tu natura et moribus, neque tam illi hostes hominibus quam tu dis immortalibus. Quae deprecatio est igitur ei reliqua qui 25 indignitate servos, temeritate fugitivos, scelere barbaros, crudelitate hostes vicerit?
- 51
113 Audistis Theodorum et Numenium et Nicasionem, legatos Hennensis, publice dicere sese a suis civibus haec habere mandata, ut ad Verrem adirent et eum simulacrum Cereris 30

1 fletus gemitusque pδ, *Martianus Capella* (v, § 163: *S. Rosc.* § 24)
 9 Verres om. *Servius ad Aen.* vi. 237, del. *Garatoni*: ipse malim
 venisse Hennam Verres 16 deripere pδ 19 enim om. π
 22 ab dominis Rp, *Arus. Mess.*: a dom. Sδ ab legibus RSp: a
 leg. δ, *Arus. Mess.*

et Victoriae reposcerent; id si impetrassent, tum ut morem veterem Hennensium conservarent, publice in eum, tametsi vexasset Siciliam, tamen, quoniam haec a maioribus instituta accepissent, testimonium ne quod dicerent; sin autem ea
 5 non reddidisset, tum ut in iudicio adessent, tum ut de eius iniuriis iudices docerent, sed maxime de religione quererentur. Quas illorum querimonias nolite, per deos immortalis, aspernari, nolite contemnere ac negligere, iudices! Aguntur iniuriae sociorum, agitur vis legum, agitur existimatio veritasque iudiciorum. Quae sunt omnia permagna, verum illud maximum: tanta religione obstricta tota provincia est, tanta superstitio ex istius facto mentis omnium Siculorum occupavit ut quaecumque accidant publice privatimque incommoda propter eam causam sceleris istius
 15 evenire videantur. Audistis Centuripinos, Agyrinensis, 114 Catinensis, Aetnensis, Herbitensis complurisque alios publice dicere quae solitudo esset in agris, quae vastitas, quae fuga aratorum, quam deserta, quam inculta, quam relicta omnia. Ea tametsi multis istius et variis iniuriis acciderunt, 20 tamen haec una causa in opinione Siculorum plurimum valet, quod Cerere violata omnis cultus fructusque Cereris in iis locis interisse arbitrantur. Medemini religioni sociorum, iudices, conservate vestram; neque enim haec externa vobis est religio neque aliena; quodsi esset, si suscipere 25 eam nolletis, tamen in eo qui violasset sancire vos velle oporteret. Nunc vero in communi omnium gentium reli- 115 gione, inque iis sacris quae maiores nostri ab exteris nationibus adscita atque arcessita coluerunt,—quae sacra, ut erant re vera, sic appellari Graeca voluerunt,—negligentes 30 ac dissoluti si cupiamus esse, qui possumus?

5 uti de δ   6 multo maxime pδ   13 privatimque RS:
 privatim π: vel privatim δ   22 in iis locis om. p   iis R: his Sδ   27
 iis R: his Sδ   28 arcessita vulg.: accersa RSD (accersita?
 § 76 supra): arcessa p: accessa δ

- 52 Vnius etiam urbis omnium pulcherrimae atque ornatis-
simae, Syracusarum, direptionem commemorabo et in
medium proferam, iudices, ut aliquando totam huius
generis orationem concludam atque definiam. Nemo fere
vestrum est quin quem ad modum captae sint a M. Mar- 5
cello Syracusae saepe audierit, non numquam etiam in
annalibus legerit. Conferte hanc pacem cum illo bello,
huius praetoris adventum cum illius imperatoris victoria,
huius cohortem impuram cum illius exercitu invicto, huius
libidines cum illius continentia : ab illo qui cepit conditas, 10
116 ab hoc qui constitutas accepit captas dicetis Syracusas. Ac
iam illa omitto quae disperse a me multis in locis dicentur
ac dicta sunt, forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli
purum a caede servatum est, id adventu Verris Siculorum
innocentium sanguine redundasse, portum Syracusanorum, 15
qui tum et nostris classibus et Carthaginiensium clausus
fuisset, eum isto praetore Cilicum myoparoni praedonibusque
patuisse ; mitto adhibitam vim ingenuis, matres familias
violatas, quae tum in urbe capta commissa non sunt neque
odio hostili neque licentia militari neque more belli neque 20
iure victoriae ; mitto, inquam, haec omnia, quae ab isto per
triennium perfecta sunt ; ea quae coniuncta cum illis rebus
sunt de quibus antea dixi cognoscite.
- 117 Urbem Syracusas maximam esse Graecarum, pulcher-
rimam omnium saepe audistis. Est, iudices, ita ut dicitur. 25
Nam et situ est cum munito tum ex omni aditu vel terra
vel mari praeclaro ad aspectum, et portus habet prope in
aedificatione amplexuque urbis inclusos ; qui cum diversos
inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur et confluunt.
Eorum coniunctione pars oppidi quae appellatur Insula, 30

12 in *om.* *pδ*   14 purum a caede *Turnebus* : purum caede *RS* :
plurima caede *pqk* : a plurima caede *δ*   esset *Bake*   19 in *om.*
pδ   28 amplexuque *Classen* : aspectuque *codd.*   30 Eorum
in *Eberh., Nohl*

mari disiuncta angusto, ponte rursus adiungitur et continetur. Ea tanta est urbs ut ex quattuor urbibus maximis constare dicatur; quarum una est ea quam dixi Insula, quae duobus portibus cincta in utriusque portus ostium aditumque proiecta est; in qua domus est quae Hieronis regis fuit, qua praetores uti solent. In ea sunt aedes sacrae complures, sed duae quae longe ceteris antecellant, Dianae, et altera, quae fuit ante istius adventum ornatissima, Minervae. In hac insula extrema est fons aquae dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium, qui fluctu totus operiretur nisi munitione ac mole lapidum diiunctus esset a mari. Altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Achradina est; in qua forum maximum, pulcherrimae porticus, ornatissimum prytanium, amplissima est curia templumque egregium Iovis Olympii ceteraeque urbis partes, quae una via lata perpetua multisque transversis divisae privatis aedificiis continentur. Tertia est urbs quae, quod in ea parte Fortunae fanum antiquum fuit, Tycha nominata est; in qua gymnasium amplissimum est et complures aedes sacrae, coliturque ea pars et habitatur frequentissime. Quarta autem est quae, quia postrema coaedificata est, Neapolis nominatur; quam ad summam theatrum maximum, praeterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberae, signumque Apollinis, qui Temenites vocatur, pulcherrimum et maximum; quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre.

Nunc ad Marcellum revertar, ne haec a me sine causa commemorata esse videantur. Qui cum tam praeclaram urbem vi copiisque cepisset, non putavit ad laudem populi Romani hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua prae-

1 disiuncta *RSp* (§ 103 *supra*): diiuncta *edd. rec.* (*infra*, l. 12; i. § 154) 2 Ea *RS*: et *Hpq* 4 portubus δ 5 regis Hieronis δ 7 antecedant *pr. S* Dianae *RSHp*: una Dianae *G*₁: Dianae una δ *edd.* 16 quae *om. p* δ lata via *p* 23 theatrum est δ *edd.*

sertim periculi nihil ostenderetur, delere et exstinguere. Itaque aedificiis omnibus, publicis privatis, sacris profanis, sic pepercit quasi ad ea defendenda cum exercitu, non oppugnanda venisset. In ornatu urbis habuit victoriae rationem, habuit humanitatis; victoriae putabat esse multa 5 Romam deportare quae ornamento urbi esse possent, humanitatis non plane exspoliare urbem, praesertim quam
 121 conservare voluisset. In hac partitione ornatus non plus victoria Marcelli populo Romano adpetivit quam humanitas Syracusanis reservavit. Romam quae adportata sunt, ad 10 aedem Honoris et Virtutis itemque aliis in locis videmus. Nihil in aedibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano; putavit, si urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam ornamento urbi futuram. Syracusis autem permulta atque egregia reliquit; deum vero nullum violavit, 15 nullum attigit. Conferte Verrem, non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali viro mortuo fiat iniuria, sed ut pacem cum bello, leges cum vi, forum et iuris dictionem cum ferro et armis, adventum et comitatum cum exercitu et victoria conferatis.

20

55 Aedis Minervae est in Insula, de qua ante dixi; quam
 122 Marcellus non attigit, quam plenam atque ornatam reliquit; quae ab isto sic spoliata atque direpta est non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem et consuetudinis iura retineret, sed ut a barbaris praedonibus vexata esse videatur. 25 Pugna erat equestris Agathocli regis in tabulis picta praeclare; iis autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur. Nihil erat ea pictura nobilius, nihil Syracusis quod magis visendum putaretur. Has tabulas M. Marcellus, cum

2 aed. publicis omnibus *RSΨ* 4 oppugnanda *SDΨ*: expugnanda *R*: expugnanda *pδ* 6 urbi *Naugerius, edd.*: urbis *codd.*
 7 praesertim *secl. Richter, Eberh.* 10 adportata (*app. R*) *RSD*: asportata *pδ* 21 Aedis *RSH*: aedes *δ* 24 religionem *RS, Gellius*: religionum *pδ* 25 retineret *p, Gellius*: contineret *RSII*
 26-27 praeclare iis *Eberh., Zielinski (p. 197)*: praeclaris (*om. iis*) *pδ*: iis (*om. praeclare*) *codd. pler.*

omnia victoria illa sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit; iste, cum illa propter diuturnam pacem fidelitatemque populi Syracusani sacra religiosaque accepisset, omnis eas tabulas abstulit, parietes quorum
 5 ornatus tot saecula manserant, tot bella effugerant, nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus qui, si Syracusas 123 cepisset, duo templa se Romae dedicaturum voverat, is id quod erat aedificaturus iis rebus ornare quas ceperat noluit: Verres qui non Honori neque Virtuti, quem ad modum
 10 ille, sed Veneri et Cupidini vota deberet, is Minervae templum spoliare conatus est. Ille deos deorum spoliis ornari noluit, hic ornamenta Minervae virginis in meretriciam domum transtulit. Viginti et septem praeterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem aede sustulit, in quibus erant
 15 imagines Siciliae regum ac tyrannorum, quae non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam commemoratione hominum et cognitione formarum. Ac videte quanto taetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit quam quisquam superiorum, quia, cum illi tamen ornarint templa deorum
 20 immortalium, hic etiam illorum monumenta atque ornamenta sustulit.

Iam vero quid ego de valvis illius templi commemorem? 56
 Vereor ne haec qui non viderunt omnia me nimis augere 124 atque ornare arbitrentur; quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum ut tot viros primarios velim, praesertim
 25 ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui haec viderint, esse temeritati et mendacio meo conscios. Confirmare hoc liquido, iudices, possum, valvas magnificentiores, ex

1 illa victoria *pδ* 5 manserat . . . effugerat *pδ* 7 is id
RH: is *S pr.*, deinde id *add. s. l.*: is *om. pδ* 12 ornari *RH*:
 ornare *Spδ* (*cf. v, § 68*) 18 tyrannus Syracusanis *RS*: -is -is
pk: Syrac. *abesse voluit Jacoby* 19 quia, cum *scripsi* (quod
 cum?): quia *S*: quā *RH unde* umquam *Orelli, edd.*: cum *pqk* (*Cl.*
Rev. xviii, p. 211) ornarint (ornarent *H*) . . . sustulit *RSH*: ornarent

. . . sustulerit *pδ* 23 viderunt *RHDp*: viderint *S*: viderint *G₁*

auro atque ebore perfectiores, nullas unquam ullo in templo fuisse. Incredibile dictu est quam multi Graeci de harum valvarum pulchritudine scriptum reliquerint. Nimum forsitan haec illi mirentur atque efferant; esto; verum tamen honestius est rei publicae nostrae, iudices, ea quae 5 illis pulchra esse videantur imperatorem nostrum in bello reliquisse quam praetorem in pace abstulisse. Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in valvis; ea detrahenda curavit omnia. Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguib; revellit atque abstulit, et tamen indicavit se non 10 solum artificio sed etiam pretio quaestuque duci; nam bullas aureas omnis ex iis valvis, quae erant multae et graves, non dubitavit auferre; quarum iste non opere delectabatur sed pondere. Itaque eius modi valvas reliquit ut quae olim ad ornandum templum erant maxime nunc 15 tantum ad claudendum factae esse videantur.

125 Etiamne gramineas hastas—vidi enim vos in hoc nomine, cum testis diceret, commoveri: quod erat eius modi ut semel vidisse satis esset, (in quibus neque manu factum quicquam neque pulchritudo erat ulla, sed tantum 20 magnitudo incredibilis de qua vel audire satis esset, nimum videre plus quam semel,) etiam id concupisti?

57
126 Nam Sappho quae sublata de prytanio est dat tibi iustam excusationem, prope ut concedendum atque ignoscendum esse videatur. Silanionis opus tam perfectum, tam 25 elegans, tam elaboratum quisquam non modo privatus sed populus potius haberet quam homo elegantissimus atque eruditissimus, Verres? Nimirum contra dici nihil potest. Nostrum enim unus quisque, qui tam beati quam iste est non sumus, tam delicati esse non possumus, si quando 30 aliquid istius modi videre volet, eat ad aedem Felicitatis, ad

1 ullo in templo *pq cod. Urs.* (ullo *add. s. l. p²*): illo templo *RSD*
(*in mg. v. l. ullo* : ullo templo *H² (corr. ex illo)* *Z* : ullo in tempore *δ*
16 cludendum *RS* 18 cum testes dicerent *p* erat *codd.* : erant *edd.* :
quod . . . satis esset *del. W. Meyer* 22 etiamne *pδ* 25 esse *om. π*
28 nil *Zielinski, p. 178* 29 est *om. pq*

monumentum Catuli, in porticum Metelli, det operam ut
 admittatur in alicuius istorum Tusculanum, spectet forum
 ornatum, si quid iste suorum aedilibus commodarit : Verres
 haec habeat domi, Verres ornamentis fanorum atque oppi-
 5 dorum habeat plenam domum, villas refertas. Etiamne
 huius operari studia ac delicias, iudices, perferetis? qui ita
 natus, ita educatus est, ita factus et animo et corpore ut
 multo appositior ad ferenda quam ad auferenda signa esse
 videatur. Atque haec Sappho sublata quantum desiderium 127
 10 sui reliquerit, dici vix potest. Nam cum ipsa fuit egregie
 facta, tum epigramma Graecum pernobile incisum est in
 basi, quod iste eruditus homo et Graeculus, qui haec sub-
 tiliter iudicat, qui solus intellegit, si unam litteram Graecam
 scisset, certe non sustulisset. Nunc enim quod scriptum
 15 est inani in basi declarat quid fuerit, et id ablatum indicat.

Quid? signum Paeanis ex aede Aesculapi praeclare factum,
 sacrum ac religiosum, non sustulisti? quod omnes propter
 pulchritudinem visere, propter religionem colere solebant.
 Quid? ex aede Liberi simulacrum Aristaei non tuo imperio 128
 20 palam ablatum est? Quid? ex aede Iovis religiosissimum
 simulacrum Iovis Imperatoris, quem Graeci Vrion nominant,
 pulcherrime factum nonne abstulisti? Quid? ex aede Liberae
agninum caput illud pulcherrimum, quod visere solebamus,
 num dubitasti tollere? Atque ille Pacan sacrificiis anniver-
 25 sariis simul cum Aesculapio apud illos colebatur; Aristaeus,
 qui [ut Graeci ferunt, Liberi filius] inventor olei esse dicitur,
 una cum Libero patre apud illos eodem erat in templo

4 ornamentis δ: ornamentum RS: ornamentorum Kays. 14
 non codd., del. Garatoni, Nohl, Luterbacher: una Herelius, edd. (Cl. Rev.
 xviii. 211) inscriptum πδ (§ 103 supra) 21 urion S: urion corr.
 urion R 22-24 Quid? . . . tollere del. Ernesti 22 Liberi p et in
 mg. D 23 agninum scripsi: parinum codd. (paruum G, et in mg. D):
 porcinum Georges: aprinum Schlenger: porinum (πῶρινον) Fröhner:
 puerinum Richter: Paninum Halm 34 num ed. Asc.: non RS.
 om. δ 26 ut Graeci ferunt, Liberi filius del. Ernesti

- 58 consecratus. Iovem autem Imperatorem quanto honore in
 129 suo templo fuisse arbitramini? Conicere potestis, si re-
 cordari volueritis quanta religione fuerit eadem specie ac
 forma signum illud quod ex Macedonia captum in Capitolio
 (58) posuerat T. Flamininus. Etenim tria ferebantur in orbe 5
 terrarum signa Iovis Imperatoris uno in genere pulcherrime
 facta, unum illud Macedonicum quod in Capitolio vidimus,
 alterum in Ponti ore et angustiis, tertium quod Syracusis
 ante Verrem praetorem fuit. Illud Flamininus ita ex aede
 sua sustulit ut in Capitolio, hoc est in terrestri domicilio 10
 130 Iovis poneret. Quod autem est ad introitum Ponti, id,
 cum tam multa ex illo mari bella emergerint, tam multa
 porro in Pontum invecta sint, usque ad hanc diem integrum
 inviolatumque servatum est. Hoc tertium, quod erat Syra-
 cuscis, quod M. Marcellus armatus et victor viderat, quod 15
 religioni concesserat, quod cives atque incolae colere,
 advenae non solum visere verum etiam venerari solebant,
 131 id C. Verres ex templo Iovis sustulit. Vt saepius ad Mar-
 cellum revertar, iudices, sic habetote, pluris esse a Syra-
 cusanis istius adventu deos quam victoria Marcelli homines 20
 desideratos. Etenim ille requisisse etiam dicitur Archimedem
 illum, summo ingenio hominem ac disciplina, quem cum
 audisset interfectum permoleste tulisse: iste omnia quae
 requisivit, non ut conservaret verum ut asportaret requisivit.
 59 Iam illa quae leviora videbuntur ideo praeteribo, quod 25
 mensas Delphicas e marmore, crateras ex aere pulcherrimas,
 vim maximam vasorum Corinthiorum ex omnibus aedibus
 132 sacris abstulit Syracusis. Itaque, iudices, ii qui hospites ad
 ea quae visenda sunt solent ducere et unum quidque

4 captum *p al.*: capud *R*: cap *S* 5 *T. add. Eberhard* Flami-
 nius *codd.* 7 videmus *codd.* 14 quod erat *Syr. abesse voluit*
Jacoby 16 incolae Syracusani *codd.*: *Syr. del. Bake* 18 *C.*
om. δ M. Marcellum *δ* 22 eumque cum audisset *pδ* 25
 illa quia *pδ* 28 *Syr. abstulit pδ, fort. recte*

ostendere,—quos illi mystagogos vocant,—conversam iam habent demonstrationem suam. Nam ut ante demonstrabant quid ubique esset, item nunc quid undique ablatum sit ostendunt.

- 5 Quid tum? mediocrine tandem dolore eos adfectos esse arbitramini? Non ita est, iudices, primum quod omnes religione moventur et deos patrios quos a maioribus acceperunt colendos sibi diligenter et retinendos esse arbitrantur; deinde hic ornatus, haec opera atque artificia, signa, tabulae
 10 pictae Graecos homines nimio opere delectant. Itaque ex illorum querimoniis intellegere possumus haec illis acerbissima videri quae forsitan nobis levia et contemnenda esse videantur. Mihi credite, iudices,—tametsi vosmet ipsos haec eadem audire certo scio,—cum multas acceperint
 15 per hosce annos socii atque exterae nationes calamitates et iniurias, nullas Graeci homines gravius ferunt ac tulerunt quam huiusce modi spoliationes fanorum atque oppidorum. Licet iste dicat emisisse se, sicuti solet dicere, credite hoc 133 mihi, iudices: nulla umquam civitas tota Asia et Graecia
 20 signum ullum, tabulam pictam *ullam*, ullum denique ornamentum urbis sua voluntate cuiquam vendidit; nisi forte existimatis, posteaquam iudicia severa Romae fieri desierunt, Graecos homines haec venditare coepisse, quae tum non modo non venditabant, cum iudicia fiebant, verum etiam
 25 coemebant; aut nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scaevolae, C. Claudio, potentissimis hominibus, quorum aedilitates ornatissimas vidimus, commercium istarum rerum cum Graecis hominibus non fuisse, iis qui post iudiciorum dissolutionem aediles facti sunt fuisse.
 30 Acerbiorem etiam scitote esse civitatibus falsam istam et simulatam emptionem quam si qui clam surripiat aut

60

134

2 antea π (§§ 104, 137)

RS 18 emisisse se *vulg.*: emisisse R: emisisse p. Cf. *De Domo*,§ 116 mihi hoc pG₁ al. 20 ullam *add. Gulielmus, edd.* 25

coemptabant L. Havet

31 si qui π: si quis δ: si RS

- eripiat palam atque auferat ; nam turpitudinem summam
 esse arbitrantur referri in tabulas publicas pretio adductam
 civitatem, et pretio parvo, ea quae accepisset a maioribus
 vendidisse atque abalienasse. Etenim mirandum in modum
 Graeci rebus istis, quas nos contemnimus, delectantur. 5
 Itaque maiores nostri facile patiebantur haec esse apud illos
 quam plurima : apud socios, ut imperio nostro quam orna-
 tissimi florentissimique essent ; apud eos autem quos
 vectigalis aut stipendiarios fecerant tamen haec relinque-
 bant, ut illi, quibus haec iucunda sunt quae nobis levia 10
 videntur, haberent haec oblectamenta et solacia servitutis.
- 135 Quid arbitramini Reginos, qui iam cives Romani sunt,
 merere velle ut ab iis marmorea Venus illa auferatur ? quid
 Tarentinos, ut Europam in tauro amittant, ut Satyrum qui
 apud illos in aede Vestae est, ut cetera ? quid Thespiensis 15
 ut Cupidinis signum, propter quod unum visuntur Thespieae,
 quid Cnidios ut Venerem marmoream, quid ut pictam
 Coos, quid Ephesios ut Alexandrum, quid Cyzicenos ut
 Aiacem aut Medeam, quid Rhodios ut Ialysum, quid Athe-
 niensis ut ex marmore Iacchum aut Paralum pictum aut 20
 ex aere Myronis buculam ? Longum est et non necessarium
 commemorare quae apud quosque visenda sunt tota Asia et
 Graecia ; verum illud est quam ob rem haec commemorem,
 quod existimare vos hoc volo, mirum quendam dolorem
 accipere eos ex quorum urbibus haec auferantur. 25
- 61 Atque ut ceteros omittamus, de ipsis Syracusanis co-
 136 gnoscite. Ad quos ego cum venissem, sic primum existi-
 mabam, ut Romae ex istius amicis acceperam, civitatem

2 publicas *om.* SD *al.* (G₃λ) adductam . . . pretio *om.* *ex*
homoeoteleuto π *al.* (*Am. J. Ph.* xxvi, p. 431) 4 Etenim . . .
 delectantur *sedl. Richter-Eberhard* 5 nos *om.* RS 6 apud illos *om.*
p vulg. 14 in tauro sedentem *pδ* (v. § 27) 16 propter . . .
 Thespieae *del. Bake* § 4 *supra* 20 pictam *Bursian* 22 sunt
 SD *pδ* : sint R 23 hoc RS 24 vos hoc volo *p* : vos *om.* RS *al.* :
 hoc vos volo δ 27 primo *pδ*

Syracusanam propter Heracli hereditatem non minus esse isti amicam quam Mamertinam propter praedarum ac furtorum omnium societatem ; simul et verebar ne mulierum nobilium et formosarum gratia, quarum iste arbitrio prae-
 5 turam per triennium gesserat, virorumque quibuscum illae nuptae erant, nimia in istum non modo lenitudine sed etiam liberalitate oppugnarer, si quid ex litteris Syracusanorum conquirerem. Itaque Syracusis cum civibus Romanis eram, 137
 eorum tabulas exquirebam, iniurias cognoscebam. Cum
 10 diutius in negotio curaue fueram, ut requiescerem curam- que animi remitterem, ad Carpinati praeclaras tabulas revertabar, ubi cum equitibus Romanis, hominibus ex illo conventu honestissimis, illius Verrucios, de quibus ante dixi, explicabam ; a Syracusanis prorsus nihil adiumenti neque
 15 publice neque privatim exspectabam, neque erat in animo postulare.

Cum haec agerem, repente ad me venit Heraclius, is qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iovis fuisset, qui honos est apud Syracusanos
 20 amplissimus. Agit mecum et cum fratre meo ut, si nobis videretur, adiremus ad eorum senatum ; frequentis esse in curia ; se iussu senatus a nobis petere ut veniremus. Primo (62)
 nobis fuit dubium quid ageremus ; deinde cito venit in 138
 mentem non esse vitandum illum nobis conventum et
 25 locum ; itaque in curiam venimus. Honorifice sane con- 62
 surgitur ; nos rogatu magistratus adsedimus. Incipit is loqui qui et auctoritate et aetate et, ut mihi visum est, usu rerum antecedeat, Diodorus Timarchidi, cuius omnis oratio hanc habuit primo sententiam : senatum et populum Syra-

6 lenitudine *Lamb.* 10 in eo *pδ* 11 Carpinati π : Car-
 pinatum *RS* praeclaras tabulas *secl. Kays.* 13 illius *RS* :
 illos *pδ* antea πδ 17 is . . . habebat *abesse voluit Jacoby* 19
 fuit *pδ* 20 cum Q. fratre *RS* 21 frequentem *Ernesti* 22
 curiam *RS* 29 primo *secl. Richter-Eberhard*

cusanum moleste graviterque ferre quod ego, cum in ceteris Siciliae civitatibus senatum populumque docuissem quid iis utilitatis, quid salutis adferrem, et cum ab omnibus mandata, legatos, litteras testimoniaque sumpsissem, in illa civitate nihil eius modi facerem. Respondi neque Romae in con- 5
ventu Siculorum, cum a me auxilium communi omnium legationum consilio petebatur causaque totius provinciae ad me deferbatur, legatos Syracusanorum adfuisse, neque me postulare ut quicquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia in qua inauratam C. Verris statuam viderem. 10

139 Quod posteaquam dixi, tantus est gemitus factus aspectu statuae et commemoratione ut illud in curia positum monu-
mentum scelerum non beneficiorum videretur. Tum pro
se quisque, quantum dicendo adsequi poterat, docere me
coepit ea quae paulo ante commemoravi, spoliata urbem, 15
fana direpta, de Heracli hereditate, quam palaestritis con-
cessisset, multo maximam partem ipsum abstulisse; neque
postulandum fuisse ut ille palaestritas diligeret, qui etiam
inventorem olei deum sustulisset; neque illam statuam esse
ex pecunia publica neque publice datam, sed eos qui here- 20
ditatis diripiendae participes fuissent faciendam statuen-
damque curasse; eosdem Romae fuisse legatos, illius
adiutores improbitatis, socios furtorum, conscios flagitiorum;
eo minus mirari me oportere si illi communi legatorum
voluntati et saluti Siciliae defuissent. 25

63 Vbi eorum dolorem ex illius iniuriis non modo non
140 minorem sed prope maiorem quam Siculorum ceterorum
esse cognovi, tum meum animum in illos, tum mei consili
negotique totius suscepti causam rationemque proposui,
tum eos hortatus sum ut causae communi salutique ne 30
deessent, ut illam laudationem, quam se vi ac metu coactos

7 ad me provinciae π
28 tum ego meum *Lamb.*
negotii consiliiue *KZ*

26 illius *RS*: istius π: *om.* δ (§ 146)
tum ego (egomet q) mei *pq al.* 29

paucis illis diebus decresse dicebant, tollerent. Itaque, iudices, Syracusani haec faciunt, istius clientes atque amici. Primum mihi litteras publicas, quas in aerario sanctiore conditas habebant, proferunt; in quibus ostendunt omnia quae
 5 dixi ablata esse perscripta, et plura etiam quam ego potui dicere; perscripta autem hoc modo: Quod ex aede Minervae hoc et illud abesset, quod ex aede Iovis, quod ex aede Liberi—ut quisque iis rebus tuendis conservandisque
 10 praefuerat, ita perscriptum erat—cum rationem e lege redderent et quae acceperant tradere deberent, petisse ut sibi, quod eae res abessent, ignosceretur; itaque omnis liberatos discessisse, et esse ignotum omnibus. Quas ego litteras obsignandas publico signo deportandasque curavi.

De laudatione autem ratio sic mihi reddita est. Primum, 141
 15 cum a C. Verre litterae aliquanto ante adventum meum de laudatione venissent, nihil esse decretum; deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent oportere decerni, maximo clamore esse et convicio repudiatos; postea, cum meus adventus adpropinquaret, imperasse eum qui summam
 20 potestatem haberet ut decernerent; decretum ita esse ut multo plus illi laudatio mali quam boni posset adferre. Id adeo, iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic vos ex me cognoscite.

Mos est Syracusis ut, si qua de re ad senatum referant, 64
 25 dicat sententiam qui velit; nominatim nemo rogatur, et tamen, ut quisque aetate et honore antecedit ita primus solet sua sponte dicere, itaque a ceteris ei conceditur; sin aliquando tacent omnes, tunc sortito coguntur dicere. Cum hic mos esset, refertur ad senatum de laudatione Verris.
 30 In quo primum, ut aliquid esset morae, multi interpellant;

8 tuendis conservandisque *prδ*: tuendisque *R*: tuendis *Sψ* (§§ 23, 103 *supra*) 9 ex lege *pδ* 10 acceperant *SDψ*: acceperat *Rpδ* 11 eae *π*: hae *RSδ* 15 *C. om. δ* 18 postea cum] postea quam *codd.* 24 referant *SD al.*: referatur *R²δ*: referetur *R¹*: referetur *p Lg.* 42 27 si quando *pδ* 28 tunc *SDψ*: tum *Rp*

de Sex. Peducaeo, qui de illa civitate totaque provincia optime meritus esset, sese antea, cum audissent ei negotium facessitum, cumque eum publice pro plurimis eius et maximis meritis laudare cuperent, a C. Verre prohibitos esse; iniquum esse, tametsi Peducaeus eorum laudatione 5 iam non uteretur, tamen non id prius decernere quod ali-

143 quando voluissent quam quod tum cogerentur. Conclamant omnes et adprobant ita fieri oportere. Refertur de Peducaeo. Vt quisque aetate et honore antecede-
 bat, ita sententiam dixit ex ordine. Id adeo ex ipso senatus consulto cogno- 10 scite; nam principum sententiae perscribi solent. Recita. 'QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCAEO.' Dicit qui primi suaserint. Decernitur. Refertur deinde de Verre. Dic, quaeso, quo modo? 'QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE'—quid postea scriptum est?—'CVM SVRGERET 15 NEMO NEQVE SENTENTIAM DICERET'—quid est hoc?—'SORS DVCITVR.' Quam ob rem? nemo erat voluntarius laudator praeturae tuae, defensor periculorum, praesertim cum inire a praetore gratiam posset? Nemo. Illi ipsi tui convivae, consilarii, conscii, socii verbum facere non audent. In 20 qua curia statua tua stabat et nuda fili, in ea nemo fuit, ne quem nudus quidem filius nudata provincia commoveret.

144 Atque etiam hoc me docent, eius modi senatus consultum fecisse laudatores ut omnes intellegere possent non laudationem sed potius inrisionem esse illam quae commone- 25 faceret istius turpem calamitosamque praeturam. Etenim

2 sese antea . . . eum *om.* *RS* Ψ (*spatio vac. relicto R*) 11 solent
S: solet *Rp* δ Recita . . . Peducaeo *suppl. in lac. p*² 12
 Peducaeo . . . decernitur *om.* *RS* Ψ dicit quod *p*: dic qui *Eberh.*:
 dic et qui *Richter*: dicitur qui *Schwabe* 13 dein *RS* 19 ipsi
 illi *p* δ 21 tua *om.* π 22 nuda prov. π 23 eius modi
 senatus consultum fecisse laudatores *scripsi*: eius modi s. c. fecisse
 laudationis (-es) *RSD* Ψ : eius modi Siciliam sese fecisse laudationes
p δ (*Cl. Rev.* xviii, *p.* 211): laudationis nomine *Lehmann*: eius modi
 sen. con. sese fecisse *Nohl, prob. Busche*: eius modi se consulto fecisse
 laudationem *Koch* 25 commonefaceret *Sp*: commefaceret *R*
 26 istius] fuisse *Eberhard, Nohl*

- scriptum esse ita : QVOD IS VIRGIS NEMINEM CECIDISSET—
a quo cognostis nobilissimos homines atque innocentissimos
securi esse percussos ; QVOD VIGILANTER PROVINCIAM AD-
MINISTRASSET — cuius omnis vigilias in stupris constat
5 adulteriisque esse consumptas ; [cuius modi constat, hoc
vero scriptum esse, quod proferre non auderet reus, accu-
sator recitare non desineret] QVOD PRAEDONES PROCVL AB
INSVLA SICILIA PROHIBVISSET [VERRES]—quos etiam intra
Syracusanam insulam recepisset.
- 10 Haec posteaquam ex illis cognovi, discessi cum fratre (65)
e curia, ut nobis absentibus, si quid vellent, decernerent. 145
Decernunt statim primum ut cum Lucio fratre hospitium 65
publice fieret, quod is eandem voluntatem erga Syracusanos
susceperat quam ego semper habuissem. Id non modo
15 tum scripserunt, verum etiam in aere incisum nobis tradi-
derunt. Valde hercule te Syracusani tui, quos crebro
commemorare soles, diligunt, qui cum accusatore tuo satis
iustam causam coniungendae necessitudinis putant quod te
accusaturus sit et quod inquisitum in te venerit. Postea
20 decernitur, ac non varie sed prope cunctis sententiis, ut
laudatio quae C. Verri decreta esset tolleretur. In eo cum 146
iam non solum discessio facta esset, sed etiam perscriptum
atque in tabulas relatum, praetor appellatur. At quis
appellat ? magistratus aliqui ? Nemo. Senator ? Ne id
25 quidem. Syracusanorum aliqui ? Minime. Quis igitur
praetorem appellat ? Qui quaestor istius fuerat, P. Caese-
tius. O rem ridiculam ! o desertum hominem, desperatum,
relictum ! A magistratu Siculo, ne senatus consultum Siculi
homines facere possent, ne suum ius suis moribus, suis

1 esse ed. *Hervagiana* : est RSδ quod iste π al. 5 adul-
teriisque prδ : om. RSψ 5-7 Verba cuius modi constat . . . recitare
non desineret del. Halm 8 Verres del. Halm 9 receperat
RS et rel. (*Zielinski*, p. 197) : recepit Halm, edd. 12 cum fratre L.
Sψ 26 istius Rp : illius SD (§ 140) P. *Jordan* e v. § 63 :
G. R. : S. SD : om. δ 27 o desperatum ac relictum pδ

legibus obtinere possent, non amicus istius, non hospes, non denique aliquis Siculus, sed quaestor populi Romani praetorem appellat! Quis hoc vidit, quis audivit? Praetor aequus et sapiens dimitti iubet senatum. Concurrit ad me maxima multitudo. Primum senatores clamare sibi eripi 5 ius, eripi libertatem, populus senatum laudare, gratias agere, cives Romani a me nusquam discedere. Quo quidem die nihil aegrius factum est multo labore meo quam ut manus ab illo appellatore abstinerentur.

- 147 Cum ad praetorem in ius adissemus, excogitat sane acute 10 quid decernat; nam ante quam verbum facerem, de sella surrexit atque abiit. Itaque tum de foro, cum iam ad-
66 vesperasceret, discessimus. Postridie mane ab eo postulo ut Syracusanis liceret senatus consultum, quod pridie fecissent, mihi reddere. Ille enim vero negat et ait in- 15 dignum facinus esse quod ego in senatu Graeco verba fecissem; quod quidem apud Graecos Graece locutus essem, id ferri nullo modo posse. Respondi homini ut potui, ut debui, ut volui. Cum multa tum etiam hoc *me* memini dicere, facile esse perspicuum quantum inter hunc et illum 20 Numidicum, verum ac germanum Metellum, interesset; illum noluisse sua laudatione iuvare L. Lucillum, sororis virum, quicum optime convenisset, hunc homini alienissimo a civitatibus laudationes per vim et metum comparare.
148 Quod ubi intellexi, multum apud illum recentis nuntios, 25 multum tabellas non commendaticias sed tributarias valuisse, admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio in quibus senatus consultum perscripserant. Ecce autem nova turba atque rixa, ne tamen istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus, plane nudum esse ac 30

2 quaestor P. R. praetorem R: P. R. om. SDΨpδ; cf. v, § 28 8
labore meo multo SΨ 10 acute RS: diligenter et caute δ 19
me suppl. edd. 21 ac RSp: et δ Mueller 23 optime ei Lamb.
26 tabulas pδ 27 Syracusanorum ipsorum SΛLKZ: Syr. om. pq

desertum putetis! Retinere incipit tabulas Theomnastus quidam, homo ridicule insanus, quem Syracusani Theoractum vocant; qui illic eius modi est ut eum pueri sectentur, ut omnes cum loqui coepit inrideant. Huius
 5 tamen insania, quae ridicula est aliis, mihi tum molesta sane fuit; nam cum spumas ageret in ore, oculis arderet, voce maxima vim me sibi adferre clamaret, copulati in ius pervenimus. Hic ego postulare coepi ut mihi tabulas
 10 obsignare ac deportare liceret; ille contra dicere, negare esse illud senatus consultum in quo praetor appellatus esset, negare id mihi tradi oportere. Ego legem recitare, omnium mihi tabularum et litterarum fieri potestatem; ille furiosus urgere nihil ad se nostras leges pertinere. Praetor intellegens negare sibi placere, quod senatus consultum ratum
 15 esse non deberet, id me Romam deportare. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem, nisi legis sanctionem poenamque recitassem, tabularum mihi potestas facta non esset. Ille autem insanus, qui pro isto vehementissime contra me declamasset, postquam non impetravit, credo, ut
 20 in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat in quo istius furta Syracusana perscripta erant, quae ego antea iam ab aliis cognoram et acceperam.

Laudent te iam sane Mamertini, quoniam ex tota provincia soli sunt qui te salvum velint, ita tamen laudent ut
 25 Heius, qui princeps legationis est, adsit, ita laudent ut ad ea quae rogati erunt mihi parati sint respondere. Ac ne subito a me opprimantur, haec sum rogaturus: navem populo Romano debeantne? fatebuntur. Praebuerintne praetore C. Verre? negabunt. Aedificarintne navem onerariam maximam publice, quam Verri dederunt? negare
 30 non poterunt. Frumentum ab iis sumpserintne C. Verres,

67
150

4 coeperit p^δ 12 potestatem oportere π 19 impetravisset
 RSΨ 21 ab illis p^δ 23 ex tanta δ 28 P. R. R: prae-
 tori SΨ: om. p^δ 30 negare . . . frumentum suppl. in mg. p²

quod populo Romano mitteret, sicuti superiores? negabunt. Quid militum aut nautarum per triennium dederint? nullum datum dicent. Fuisse Messanam omnium istius furtorum ac praedarum receptricem negare non poterunt; permulta multis navibus illinc exportata, hanc navem denique maxi- 5 mam, a Mamertinis datam, onustam cum isto profectam fatebuntur.

- 151 Quam ob rem tibi habe sane istam laudationem Mamertinorum; Syracusanam quidem civitatem ut abs te adfecta est ita in te esse animatam videmus, apud quos etiam 10 Verria illa flagitiosa sublata sunt. Etenim minime conveniebat ei deorum honores haberi qui simulacra deorum abstulisset. Etiam hercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum diem festum ludorum de fastis suis sustulissent celeberrimum et sanctissimum, quod eo 15 ipso die Syracusae a Marcello captae esse dicuntur, idem diem festum Verris nomine agerent, cum iste a Syracusanis quae ille calamitosus dies reliquerat ademisset. At videte hominis impudentiam atque adrogantiam, iudices, qui non solum Verria haec turpia ac ridicula ex Heracli pecunia 20 constituerit, verum etiam Marcellia tolli imperarit, ut ei sacra facerent quotannis cuius opera omnium annorum sacra deosque patrios amiserant, eius autem familiae dies festos tollerent per quam ceteros quoque festos dies recuperarant.

25

9 affecta sit p⁵   13 mehercule p⁵   18 calamitoso dies: *in his verbis hic desinit R* reliquerat Spq al.: reliquerit δ At Sp⁵: ac G₃ edd. (Div. § 44: v, § 9)   22 omnium annorum S et codd. vell.: omnium fanorum Luterbacher (§§ 124-131): omnia maiorum Jeep

M. TVLLI CICERONIS
ACTIONIS IN C. VERREM
SECVNDAE

LIBER QVINTVS

QVI INSCRIBITVR DE SVPPliciis

NEMINI video dubium esse, iudices, quin apertissime¹
C. Verres in Sicilia sacra profanaque omnia et privatim et
publice spoliarit, versatusque sit sine ulla non modo religione
verum etiam dissimulatione in omni genere furandi atque
5 praedandi. Sed quaedam mihi magnifica et praeclara eius
defensio ostenditur; cui quem ad modum resistam multo
mihi ante est, iudices, providendum. Ita enim causa con-
stituitur, provinciam Siciliam virtute istius et vigilantia
singulari dubiis formidolosisque temporibus a fugitivis atque
10 a belli periculis tutam esse servatam. Quid agam, iudices? 2
quo accusationis meae rationem conferam? quo me vertam?
ad omnis enim meos impetus quasi murus quidam boni
nomen imperatoris opponitur. Novi locum; video ubi se
iactaturus sit Hortensius. Belli pericula, tempora rei
15 publicae, imperatorum penuriam commemorabit; tum de-
precabitur a vobis, tum etiam pro suo iure contendet ne
patiamini talem imperatorem populo Romano Siculorum
testimoniis eripi, ne obteri laudem imperatoriam criminibus
avaritiae velitis.
20 Non possum dissimulare, iudices; timeo ne C. Verres 3

5 eius defensio *Rp*: def. eius *SΨ*
ante est mihi (*om. iud.*) *SΨ*

7 mihi ante est iudices *Rpδ*:

propter hanc eximiam virtutem in re militari omnia quae fecit impune fecerit. Venit enim mihi in mentem in iudicio M'. Aquili quantum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antoni habuisse existimata sit; qui, ut erat in dicendo non solum sapiens sed etiam fortis, causa prope perorata 5 ipse arripuit M'. Aquilium constituitque in conspectu omnium tunicamque eius a pectore abscidit, ut cicatrices populus Romanus iudicesque aspicerent adverso corpore exceptas; simul et de illo vulnere quod ille in capite ab hostium duce acceperat multa dixit, eoque adduxit eos qui 10 erant iudicaturi vehementer ut vererentur ne, quem virum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic non ad populi Romani laudem sed ad iudicium 4 crudelitatem videretur esse servatus. Eadem nunc ab illis defensionis ratio viaque temptatur, idem quaeritur. Sit fur, 15 sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiorumque princeps; at est bonus imperator, at felix et ad dubia rei publicae 2 tempora reservandus. Non agam summo iure tecum, non dicam id quod debeam forsitan obtinere, cum iudicium certa lege sit,—non quid in re militari fortiter feceris, sed 20 quem ad modum manus ab alienis pecuniis abstinueris abs te doceri oportere; non, inquam, sic agam, sed ita quaeram, quem ad modum te velle intellego, quae tua opera et quanta fuerit in bello.

5 Quid dicis? an bello fugitivorum Siciliam virtute tua 25 liberatam? Magna laus et honesta oratio; sed tamen quo bello? Nos enim, post illud bellum quod M'. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitivorum bellum fuisse. 'At in Italia fuit.' Fateor. et magnum quidem ac vehemens. Num igitur ex eo bello partem aliquam laudis 30 appetere conaris? num tibi illius victoriae gloriam cum

3 M. *codd.* (ut etiam §§ 5, 7, 14)
17 ac felix *G_vK*

6 ipsum *Eberh. Zielinski*
18 tecum summo iure *Quint. ix. 2. 26*

M. Crasso aut Cn. Pompeio communicatam putas? Non arbitror hoc etiam tuae deesse impudentiae, ut quicquam eius modi dicere audeas. Obstitisti videlicet ne ex Italia transire in Siciliam fugitivorum copiae possent. Vbi, quando,
 5 qua ex parte? cum aut ratibus aut navibus conarentur accedere? Nos enim nihil umquam prorsus audivimus, sed illud audivimus, M. Crassi, fortissimi viri, virtute consilioque factum ne ratibus coniunctis freto fugitivi ad Messanam transire possent, a quo illi conatu non tanto opere
 10 prohibendi fuissent, si ulla in Sicilia praesidia ad illorum adventum opposita putarentur.

At cum esset in Italia bellum tam prope a Sicilia, tamen 6 in Sicilia non fuit. Quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit eodem intervallo, pars eius belli in Italiam ulla pervasit.
 15 Etenim propinquitas locorum ad utram partem hoc loco 3 profertur? utrum aditum facilem hostibus an contagionem imitandi belli periculosam fuisse? Aditus omnis hominibus sine ulla facultate navium non modo disiunctus sed etiam clausus est, ut illis quibus Siciliam propinquam fuisse dicis
 20 facilius fuerit ad Oceanum pervenire quam ad Peloridem accedere. Contagio autem ista servilis belli cur abs te 7 potius quam ab iis omnibus qui ceteras provincias obtinuerunt praedicatur? An quod in Sicilia iam antea bella fugitivorum fuerunt? at ea ipsa causa est cur ista provincia
 25 minimo in periculo sit et fuerit. Nam posteaquam illinc M'. Aquilius decessit, omnium instituta atque edicta praetorum fuerunt eius modi ut ne quis cum telo servus esset. Vetus est quod dicam, et propter severitatem exempli nemini fortasse vestrum inauditum, L. Domitium praetorem
 30 in Sicilia, cum aper ingens ad eum adlatus esset, admiratum requisisse quis eum percussisset; cum audisset pastorem

4 quō DG₂ (*falsa interpr.* qñō S) : quomodo G₁ L al. 6 sed Halm : et *codd.* 18 disiunctus RSp (iv, § 103) : diiunctus Halm, *edd.* 22 iis *edd.* : his p : istis R : histis S

cuiusdam fuisse, eum vocari ad se iussisse; illum cupide ad praetorem quasi ad laudem atque ad praemium accucurrisse; quaesisse Domitium qui tantam bestiam percussisset; illum respondisse, venabulo; statim deinde iussu praetoris in crucem esse sublatum. Durum hoc fortasse videatur, 5 neque ego ullam in partem disputo: tantum intellego, maluisse Domitium crudelem in animadvertendo quam in 4
8 praetermittendo dissolutum videri. Ergo his institutis provinciae iam tum, cum bello sociorum tota Italia arderet, homo non acerrimus nec fortissimus, C. Norbanus, in summo 10 otio fuit; perfacile enim sese Sicilia iam tuebatur, ut ne quod ex ipsa bellum posset exsistere. Etenim cum nihil tam coniunctum sit quam negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia, et cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant ut iis pacem expediat esse, imperium 15 autem populi Romani sic diligant ut id imminui aut commutari minime velint, cumque haec a servorum bello pericula et praetorum institutis et dominorum disciplina provisae sint, nullum est malum domesticum quod ex ipsa provincia nasci possit. 20

9 Quid igitur? nulline motus in Sicilia servorum Verre praetore, nullaene consensiones factae esse dicuntur? Nihil sane quod ad senatum populumque Romanum pervenerit, nihil quod iste publice Romam scripserit; et tamen coeptum esse in Sicilia moveri aliquot locis servitium suspicor. Id 25 adeo non tam ex re quam ex istius factis decretisque cognosco. Ac videte quam non inimico animo sim acturus: ego ipse haec quae ille quaerit, quae adhuc numquam audistis, commemorabo et proferam.

10 In Triocalino, quem locum fugitivi iam ante tenuerunt, 30

15 ut iis *edd.*: uti is *R*, uti his *S*, ut his *pδ* 17 ab *pδ* 27
Ac *p*: ad *pr.* *R*, *dein corr.* At, et sic *SDV* (iv, § 151) 30 tenuerant *Ernesti*

Leonidae cuiusdam Siculi familia in suspicionem est vocata
 coniurationis. Res delata ad istum. Statim, ut par fuit,
 iussu eius homines qui fuerant nominati comprehensi sunt
 adductique Lilybaeum; domino denuntiatum est, causa
 5 dicta, damnati. Quid deinde? quid censetis? furtum 5
 fortasse aut praedam expectatis aliquam. Nolite usque
 quaque idem quaerere. In metu belli furandi locus qui
 potest esse? etiam si qua fuit in hac re occasio praetermissa
 est. Tum potuit a Leonida nummorum aliquid auferre,
 10 cum denunciavit ut adesset; fuit nundinatio aliqua, et isti
 non nova, ne causam dicerent; etiam alter locus, ut ab-
 solverentur: damnatis quidem servis quae praedandi potest
 esse ratio? produci ad supplicium necesse est. Testes
 enim sunt qui in consilio fuerunt, testes publicae tabulae,
 15 testis splendidissima civitas Lilybitana, testis honestissimus
 maximusque conventus civium Romanorum: fieri nihil
 potest, producendi sunt. Itaque producuntur et ad palum
 alligantur. Etiam nunc mihi expectare videmini, iudices, 11
 quid deinde factum sit, quod iste nihil umquam fecit sine
 20 aliquo quaestu atque praeda. Quid in eius modi re fieri
 potuit? Quod commodum est, expectate facinus quam
 vultis improbum; vincam tamen expectationem omnium.
 Homines sceleris coniurationisque damnati, ad supplicium
 traditi, ad palum alligati, repente multis milibus hominum
 25 inspectantibus soluti sunt et Triocalino illi domino redditi.

Quid hoc loco potes dicere, homo amentissime, nisi id
 quod ego non quaero, quod denique in re tam nefaria,
 tametsi dubitari non potest, tamen ne si dubitetur quidem
 quaeri oporteat, quid aut quantum aut quo modo acceperis?
 30 Remitto tibi hoc totum atque ista te cura libero; neque
 enim metuo ne hoc cuiquam persuadeatur, ut, ad quod

3 fuerant *RS*: erant *pδ*   6 spectatis *RS*: om. *Quint.* ix. 2. 22
 11 diceret *pδ*   12 potest *Kpδ*: posset *RS*   15 Lilybitana
Mommsen, ut *Div.* § 55: Lilybaetana *vulg.*

facinus nemo praeter te ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis suscipere conatus sis. Verum de ista furandi prae-
dandique ratione nihil dico, de hac imperatoria iam tua
6 laude disputo. Quid ais, bone custos defensorque pro-
12 vinciae? Tu quos servos arma capere et bellum facere in 5
Sicilia voluisse cognoras et de consili sententia iudicaras, hos ad supplicium iam more maiorum traditos ex media morte eripere ac liberare ausus es, ut, quam damnatis crucem servis fixeras, hanc indemnatis videlicet civibus Romanis reservares? Perditae civitates desperatis iam 10 omnibus rebus hos solent exitus exitialis habere, ut damnati in integrum restituantur, vincti solvantur, exsules reducantur, res iudicatae rescindantur. Quae cum accidunt, nemo est quin intellegat ruere illam rem publicam haec ubi eveniant; nemo est qui ullam spem salutis reliquam esse 15
13 arbitretur. Atque haec sicubi *facta sunt*, ita facta sunt ut homines populares aut nobiles supplicio aut exsilio leverentur, at non ab iis ipsis qui iudicassent, at non statim, at non eorum facinorum damnati quae ad vitam et ad fortunas omnium pertinerent. Hoc vero novum et eius modi est ut 20
magis propter reum quam propter rem ipsam credibile videatur, ut homines servos, ut ipse qui iudicarat, ut statim e medio supplicio dimiserit, ut eius facinoris damnatos servos quod ad omnium liberorum caput et sanguinem
14 pertineret. O praeclarum imperatorem nec iam cum 25
M. Aquilio, fortissimo viro, sed vero cum Paulis, Scipionibus, Mariis conferendum! tantumne vidisse in metu periculoque provinciae! Cum servitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiae fugitivorum videret, ne

1 tum RS   7 traditos et ad palum alligatos δ (§§ 10, 11 *supra*)
15 eveniant RS: eveniunt *p*, veniunt δ: haec ubi even. *secl. Ern. Kays.*
16 facta sunt *add. edd.*: sicubi ita facta sunt π: sicubi facta sunt RSψ
17 aut (ante nobiles) *pδ*: ac RS § 34 *infra*   18 at non (ter)
Lamb.: ut non (ter) RS*p*   19 ad (ante fortunas) *om.* *pδ*: ad
omnium fort. Sψ   24 servos *del. Zielinski*

quis se commovere auderet, quantum terroris iniecit! Com-
 preendi iussit; quis non pertimescat? causam dicere do-
 minos; quid servo tam formidolosum? FECISSE VIDERI
 pronuntiat; exortam videtur flammam paucorum dolore
 5 ac morte restinxisse. Quid deinde sequitur? Verbera
 atque ignes et illa extrema ad supplicium damnatorum,
 metum ceterorum, cruciatus et crux. Hisce omnibus sup-
 pliciis sunt liberati. Quis dubitet quin servorum animos
 summa formidine oppresserit, cum viderent ea facilitate
 10 praetorem ut ab eo servorum sceleris coniurationisque
 damnatorum vita vel ipso carnifice internuntio redimeretur?

Quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo, quid? in Leonte ⁷
 Imacharensi non idem fecisti? Quid? iste motus servi- ¹⁵
 tiorum bellique subita suspicio utrum tibi tandem diligentiam
 15 custodiendae provinciae an novam rationem improbissimi
 quaestus attulit? Halicyensis Eumenidae, nobilis hominis
 et honesti, magnae pecuniae vilicus cum impulsu tuo in-
 simulatus esset, HS $\overline{\text{LX}}$ a domino accepisti, quod nuper
 ipse iuratus docuit quem ad modum gestum esset. Ab
 20 equite Romano C. Matrino absente, cum is esset Romae,
 quod eius vilicos pastoresque tibi in suspicionem venisse
 dixeras, HS $\overline{\text{DC}}$ abstulisti. Dixit hoc L. Flavius, qui tibi
 eam pecuniam numeravit, procurator C. Matrini, dixit ipse
 Matrinius, dicit vir clarissimus, Cn. Lentulus censor, qui
 25 Matrini honoris causa recenti negotio ad te litteras misit
 mittendasque curavit.

Quid? de Apollonio, Diocli filio, Panhormitano, cui ¹⁶
 Gemino cognomen est, praeteriri potest? Ecquid hoc tota
 Sicilia clarius, ecquid indignius, ecquid manifestius proferri
 30 potest? Quem, ut Panhormum venit, ad se vocari et de
 tribunali citari iussit concursu magno frequentiaque con-
 ventus. Homines statim loqui: 'Mirabar quod Apollonius,

1 comprehendi RS: comprehendi *p* vulg. 7 cruciatus *pδ*: et
 cruc. RSψ 13 Imacharensi *Prisc.*: macharensi *codd.* 22
 DC sine lineola RS: centies *pδ* 24 dicit *q*: dicit *pδ*: om. RS
 27 Diocli *pδ*: Dioclis RSψ

homo pecuniosus, tam diu ab isto maneret integer; excogitavit nescio quid, *nescio quid* attulit; profecto homo dives repente a Verre non sine causa citatur.' Expectatio summa omnium quidnam id esset, cum exanimatus subito ipse accurrit cum adulescente filio; nam pater grandis natu iam 5
 17 diu lecto tenebatur. Nominat iste servum, quem magistrum pecoris esse diceret; eum dicit coniurasse et familias concitasse,—is omnino servus in familia non erat,—eum statim exhiberi iubet. Apollonius adfirmare se omnino nomine illo servum habere neminem: iste hominem abripi a tribunali et in carcerem conici iubet. Clamare ille, cum rape-
 retur, nihil se miserum fecisse, nihil commisisse, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in praesentia non habere. Haec cum maxime summa hominum frequentia testifica-
 retur, ut quivis intellegere posset eum, quod pecuniam non 15
 dedisset, idcirco illa tam acerba iniuria adfici—cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla coniectus est.
 8 Videte constantiam praetoris, et eius praetoris qui in his
 18 rebus non ita defendatur ut mediocris praetor, sed ita laudetur ut optimus imperator. Cum servorum bellum 20
 metueretur, quo supplicio dominos indemnatos adficiebat, hoc servos damnatos liberabat: Apollonium, hominem locupletissimum, qui, si fugitivi bellum in Sicilia facerent, amplissimas fortunas amitteret, belli fugitivorum nomine indicta causa in vincla coniecit: servos, quos ipse de con- 25
 sili sententia belli faciendi causa consensisse iudicavit, eos sine consili sententia sua sponte omni supplicio liberavit.
 19 Quid? si aliquid ab Apollonio commissum est quam ob rem in eum iure animadverteretur, tamenne hanc rem sic

2 nescio quid *addidi*: excog. nescio quid attulit *RSV*: attulit profecto excog. nescio quid π *sed p cum signis transp.*) et sic Thomas del. excogitavit 4 omnium *pδ* (*Cluent.* § 75): hominum *RSV* (§ 75 *infra*) 7 diceret *codd.*: diceba(n)t *Serv. ad Aen.* xii. 717, Zielinski, *p.* 197 18 et eius praetoris *om.* *RSV* his *Sf*: iis *R*: *om.* δ 25 de consilii sententia *Lamb.*: de consilio *RSV*: cum consilio *pδ* (*fort.* cum consilio . . . sine consilio)

agemus ut crimini aut invidiae reo putemus esse oportere si quo de homine severius iudicaverit? Non agam tam acerbe, non utar ista accusatoria consuetudine, si quid est factum clementer, ut dissolute factum criminer, si quid
 5 vindicatum est severe, ut ex eo crudelitatis invidiam colligam. Non agam ista ratione; tua sequar iudicia, tuam defendam auctoritatem, quoad tu voles; simul ac tute coeperis tua iudicia rescindere, mihi suscensere desinito; meo iure enim contendam eum qui suo iudicio damnatus
 10 sit iuratorum iudicum sententiis damnari oportere. Non 20 defendam Apolloni causam, amici atque hospitis mei, ne tuum iudicium videar rescindere; nihil de hominis frugalitate, virtute, diligentia dicam; praetermittam illud etiam de quo ante dixi, fortunas eius ita constitutas fuisse familia,
 15 pecore, villis, pecuniis creditis ut nemini minus expediret ullum in Sicilia tumultum aut bellum commoveri; non dicam ne illud quidem, si maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honestissimae civitatis honestissimum tam graviter animadverti causa indicta non oportuisse.
 20 Nullam in te invidiam ne ex illis quidem rebus concitabo, 21 cum esset talis vir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta aetate et adulescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem numquam esse factam. Etiam illud praeteribo, quotiens
 25 cumque Panhormum veneris illo anno et sex mensibus—nam tam diu fuit Apollonius in carcere—totiens te senatum Panhormitanum adisse supplicem, cum magistratibus sacerdotibusque publicis, orantem atque obsecrantem ut aliquando ille miser atque innocens calamitate illa liberaretur. Re-
 30 linquo haec omnia; quae si velim persequi, facile ostendam

14 antea δ (iv, §§ 104, 132; v, § 167) 18 honestissimae (-ε)
 civ. honestissimum *SD*: honestissimae (-e) maximae (-e) civ. hon. *RΨ*:
 honestissimum civitatis honestissimae *pδ*, civitatis *suppl. in lac. p²*
 (iii, § 56; v, §§ 117, 122): *cf. Am. J. Ph. xxvi, p. 431* 26 ad
 te *pδ* 28 publicis *om. π* 29 relinquam *pδ*

9 tua crudelitate in alios omnis tibi aditus misericordiae
 22 iudicium iam pridem esse praeclusos. Omnia tibi ista
 concedam et remittam; provideo enim quid sit defensurus
 Hortensius; fatebitur apud istum neque senectutem patris
 neque adulescentiam fili neque lacrimas utriusque plus 5
 valuisse quam utilitatem salutemque provinciae; dicet rem
 publicam administrari sine metu ac severitate non posse;
 quaeret quam ob rem fasces praetoribus praeferantur, cur
 secures datae, cur carcer aedificatus, cur tot supplicia sint
 in improbos more maiorum constituta. Quae cum omnia 10
 graviter severeque dixerit, quaeram cur hunc eundem Apol-
 lonium Verres idem repente nulla re nova adlata, nulla
 defensione, sine causa de carcere emitti iusserit; tantumque
 in hoc crimine suspicionis esse adfirmabo ut iam ipsis
 iudiciis sine mea argumentatione coniecturam facere per- 15
 mittam quod hoc genus praedandi, quam improbum, quam
 indignum, quamque ad magnitudinem quaestus immensum
 23 infinitumque esse videatur. Nam quae iste in Apollonio
 fecit, ea primum breviter cognoscite quot et quanta sint,
 deinde haec expendite atque aestimate pecunia: reperietis 20
 idcirco haec in uno homine pecunioso tot constituta ut
 ceteris formidines similium incommodorum atque exempla
 periculorum proponeret. Primum insimulatio est repentina
 capitalis atque invidiosi criminis, — statuite quanti hoc
 putetis et quam multos redemisse; deinde crimen sine 25
 accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defen-
 sione, — aestimate harum omnium rerum pretia et cogitate
 in his iniquitatibus unum haesisse Apollonium, ceteros
 profecto multos ex his incommodis pecunia se liberasse;
 postremo tenebrae, vincla, carcer, inclusum supplicium 30
 atque a conspectu parentum ac liberum, denique a libero
 spiritu atque a communi luce seclusum, — haec vero, quae

19 cognoscite *Wurm, cdd.*
 a (*ante conspectu*) *om. RSD*

32 atque a *RS al.*: ac *G, L*: et *pδ*

23 proponerentur *pδ* 31
 parentium *RSD*: parentum *ψpδ*

vel vita redimi recte possunt, aestimare pecunia non queo.
 Haec omnia sero redemit Apollonius iam maerore ac miseriis 24
 perditus, sed tamen ceteros docuit ante istius avaritiae
 scelerique occurrere; nisi vero existimatis hominem pecu-
 5 niosissimum sine causa quaestus electum ad tam incredibile
 crimen aut sine eadem causa repente e carcere emissum,
 aut hoc praedandi genus ab isto in illo uno adhibitum ac
 temptatum, et non per illum omnibus pecuniosissimis
 Siculis metum propositum et iniectum.

10 Cupio mihi ab illo, iudices, subici, quoniam de militari 10
 eius gloria dico, si quid forte praetereo. Nam mihi videor 25
 iam de omnibus rebus eius gestis dixisse, quae quidem ad
 belli fugitivorum suspicionem pertinerent; certe nihil sciens
 praetermisi. Habetis hominis consilia, diligentiam, vigi-
 15 lantiam, custodiam defensionemque provinciae. Summa
 illuc pertinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt impera-
 torum, ex quo genere iste sit, ne qui diutius in tanta penuria
 virorum fortium talem imperatorem ignorare possit. Non
 ad Q. Maximi sapientiam neque ad illius superioris Africani
 20 in re gerunda celeritatem, neque ad huius qui postea fuit
 singulare consilium, neque ad Pauli rationem ac disciplinam,
 neque ad C. Mari vim atque virtutem; sed aliud genus im-
 peratoris sane diligenter retinendum et conservandum,
 quaeso, cognoscite.

25 Itinerum primum laborem, qui vel maximus est in re 26
 militari, iudices, et in Sicilia maxime necessarius, accipite
 quam facilem sibi iste et iucundum ratione consilioque
 reddiderit. Primum temporibus hibernis ad magnitudinem
 frigorum et tempestatum vim ac fluminum praeclarum hoc
 30 sibi remedium compararat. Urbem Syracusas elegerat,

5 sine aliqua causa *pδ* 7 et tempt. *SG* 8 pecuniosissi-
 mis *RSDΨ*: pecuniosus *pδ* 9 metum *om.* *RSΨ* 10 illo *codd.*:
 ipso *Halm* 29 et ad temp. *pδ* 30 compararat *Lamb.*:
 comparat *RSD*: comparet *pδ*

cuius hic situs atque haec natura esse loci caelique dicitur ut nullus umquam dies tam magna ac turbulenta tempestate fuerit quin aliquo tempore eius diei solem homines viderint. Hic ita vivebat iste bonus imperator hibernis mensibus ut eum non facile non modo extra tectum, sed ne extra lectum 5 quidem quisquam viderit ; ita diei brevitatis conviviis, noctis longitudo stupris et flagitiis continebatur.

- 27 Cum autem ver esse coeperat—cuius initium iste non a Favonio neque ab aliquo astro notabat, sed cum rosam viderat tum incipere ver arbitrabatur—dabat se labori 10 atque itineribus ; in quibus eo usque se praebebat patientem atque impigrum ut eum nemo umquam in equo sedentem 11 viderit. Nam, ut mos fuit Bithyniae regibus, lectica octaphoro ferebatur, in qua pulvinus erat perlucidus Melitensis rosa fartus ; ipse autem coronam habebat unam in capite, 15 alteram in collo, reticulumque ad naris sibi admovebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosae. Sic confecto itinere cum ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica usque in cubiculum deferebatur. Eo veniebant Siculorum magistratus, veniebant equites Romani, id quod ex multis 20 iuratis audistis ; controversiae secreto deferebantur, paulo post palam decreta auferebantur. Deinde ubi paulisper in cubiculo pretio non aequitate iura discripserat, Veneri 28 iam et Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. Quo loco non mihi praetermittenda videtur praeclari imperatoris 25 egregia ac singularis diligentia. Nam scitote oppidum esse in Sicilia nullum ex iis oppidis in quibus consistere praetores et conventum agere soleant, quo in oppido non isti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier esset. Itaque non nullae ex eo numero in convivium adhibebantur 30

3 viderent *S*   6 viderit *Kornitzer, Zielinski* (p. 197) : videret *codd., edd.*   7 conterebatur *pδ*   9 astro *ed. Ascens. 1511* : austro *codd.*   10 tunc *δ*   13 videret *δ*   19 usque ad *pδ*   23 discripserat *Halm* : descripts. *codd.*   27 his *RSp*   28 solent *pδ*   29 dilecta *RS*   30 Atque non *Weidner*

- palam ; si quae castiores erant, ad tempus veniebant, lucem
 conventumque vitabant. Erant autem convivia non illo
 silentio populi Romani praetorum atque imperatorum, neque
 eo pudore qui in magistratuum convivii versari soleat, sed
 5 cum maximo clamore atque convicio ; non numquam etiam
 res ad pugnam atque ad manus vocabatur. Iste enim
 praetor severus ac diligens, qui populi Romani legibus
 numquam paruisset, illis legibus quae in poculis ponebantur
 diligenter obtemperabat. Itaque erant exitus eius modi ut
 10 alius inter manus e convivio tamquam e proelio auferre-
 tur, alius tamquam occisus relinqueretur, plerique ut fusi
 sine mente ac sine ullo sensu iacerent,—ut quivis, cum
 aspexisset, non se praetoris convivium, sed Cannensem
 pugnam nequitiae videre arbitraretur.
- 15 Cum vero aestas summa esse coeperat, quod tempus 12
 omnes Siciliae semper praetores in itineribus consumere 29
 consuerunt, propterea quod tum putant obeundam esse
 maxime provinciam, cum in areis frumenta sunt, quod et
 familiae congregantur et magnitudo serviti perspicitur et
 20 labor operis maxime offendit, frumenti copia commonet,
 tempus anni non impedit : tum, inquam, cum concursant
 ceteri praetores, iste novo quodam genere imperator pul-
 cherrimo Syracusarum loco stativa sibi castra faciebat.
 Nam in ipso aditu atque ore portus, ubi primum ex alto 30
 25 sinus ab litore ad urbem inflectitur, tabernacula carbaiseis
 intenta velis conlocabat. Huc ex illa domo praetoria, quae
 regis Hieronis fuit, sic emigrabat ut eum per illos dies nemo
 extra illum locum videre posset. In eum autem ipsum
 locum aditus erat nemini, nisi qui aut socius aut minister

4 soleat *RSψ* : solet *pδ*6 vocabatur *RSφ* : veniebat *δ* 7

qui *om. RS* ⁱ p. r. *p* : p. r. praetorum *RS* : praetorum *δ* (iv, § 146 ;
 v, § 81) 11 ut *RS* : *om. pδ* 12 quivis ut *Nohl, Muell.*
 13 non ut se *RSψ* sed Cann. *Lamb.* : sed ut Cann. *RSψφ* :
 sed vel Cann. *Eberh.* 15 esse iam *pδ* 17 tunc *RS* 22 ex
 genere *pδ* 24 ut primum *RSψφ*

libidinis esse posset. Huc omnes mulieres, quibuscum iste consuerat, conveniebant, quarum incredibile est quanta multitudo fuerit Syracusis; huc homines digni istius amicitia, digni vita illa conviviisque veniebant. Inter eius modi viros et mulieres adulta aetate filius versabatur, ut 5 eum, etiamsi natura a parentis similitudine abriperet, consuetudo tamen ac disciplina patris similem esse cogeret.

31 Huc Tertia illa perducta per dolum atque insidias ab Rhodio tibicine maximas in istius castris effecisse dicitur turbas, cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, 10 itemque uxor Aeschionis, honesto loco nata, in conventum suum mimi Isidori filiam venisse. Iste autem Hannibal, qui in suis castris virtute putaret oportere non genere certari, sic hanc Tertiam dilexit ut eam secum ex provincia 13 deportaret. Ac per eos dies, cum iste cum pallio purpureo 15 talarique tunica versaretur in conviviis muliebribus, non offendebantur homines neque moleste ferebant abesse a foro magistratum, non ius dici, non iudicia fieri; locum illum litoris percrepare totum mulierum vocibus cantuque symphoniae, in foro silentium esse summum causarum 20 atque iuris, non ferebant homines moleste; non enim ius abesse videbatur a foro neque iudicia, sed vis et crudelitas et bonorum acerba et indigna direptio.

32 Hunc tu igitur imperatorem esse defendis, Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam, 25 scelus, audaciam rerum gestarum magnitudine atque imperatoriis laudibus tegere conaris? Hic scilicet est metuendum ne ad exitum defensionis tuae vetus illa Antoniana dicendi ratio atque auctoritas proferatur, ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus Romanus 30

8 ab Rhodio tibicine et 12 Isidori *secl. Heraeus* 15 deportarit
Halm 16 talarique *Naugerius*: parique *RS vell.* 17 homines
 in eo *p8 (Nonius, p. 358)* a foro *SDq al.*: foro *Rpk* 26
 imperatoriis *corr. qr*: imperatoris *R*: imperatoribus *prk*

aspiciat, ex mulierum morsu vestigia libidinis atque ne-
 quitiae. Di faciant ut rei militaris, ut belli mentionem 33
 facere audeas! Cognoscentur enim omnia istius aera illa
 vetera, ut non solum in imperio verum etiam in stipendiis
 15 qualis fuerit intellegatis. Renovabitur prima illa militia,
 cum iste e foro abduci, non, ut ipse praedicat, perduci
 solebat; aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in
 quibus cum frequens fuisset tamen aere dirutus est; multa
 eius in stipendiis damna proferentur, quae ab isto aetatis
 10 fructu dissoluta et compensata sunt. Iam vero, cum in 34
 eius modi patientia turpitudinis aliena non sua satietate
 obduruisset, qui vir fuerit, quot praesidia, quam munita
 pudoris et pudicitiae vi et audacia ceperit, quid me attinet
 dicere aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam prae-
 15 terea dedecus? Non faciam, iudices; omnia vetera praeter-
 mittam, duo sola recentia sine cuiusquam infamia ponam,
 ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis,—unum
 illud, quod ita fuit inlustre notumque omnibus ut nemo
 tam rusticanus homo L. Lucullo [et] M. Cotta consulibus
 20 Romam ex ullo municipio vadimoni causa venerit, quin
 sciret iura omnia praetoris urbani nutu atque arbitrio Cheli-
 donis meretriculae gubernari, alterum quod, cum paludatus
 exisset votaue pro imperio suo communique re publica
 nuncupasset, noctu stupri causa lectica in urbem introferri
 25 solitus est ad mulierem nuptam uni, propositam omnibus,
 contra fas, contra auspicia, contra omnis divinas atque
 humanas religiones!

O di immortales! quid interest inter mentes hominum et 14
 cogitationes! Ita mihi meam voluntatem spemque reliquae 35
 30 vitae vestra populique Romani existimatio comprobet, ut
 ego, quos adhuc mihi magistratus populus Romanus man-

1 ex mulierum morsu *secl. Rau*
pδ: ac *RS*: et *Z* ciii. § 23.

3 istius *om. πk*
 19 et *RS*: *om. pδ* (i, § 60)

14 aut

davit, sic eos accepi ut me omnium officiorum obstringi religione arbitrarer ! Ita quaestor sum factus ut mihi illum honorem tum non solum datum, sed etiam creditum et commissum putarem ; sic obtinui quaesturam in Sicilia provincia ut omnium oculos in me unum coniectos esse arbitrarer, ut 5 me quaesturamque meam quasi in aliquo terrarum orbis theatro versari existimarem, ut semper omnia quae iucunda videntur esse, ea non modo his extraordinariis cupiditatibus, 36 sed etiam ipsi naturae ac necessitati denegarem. Nunc sum designatus aedilis ; habeo rationem quid a populo Romano 10 acceperim ; mihi ludos sanctissimos maxima cum cura et caerimonia Cereri, Libero, Liberacque faciundos, mihi Floram matrem populo plebique Romanae ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani appellati sunt, cum dignitate maxima et religione 15 Iovi, Iunoni, Minervaeque esse faciundos, mihi sacrarum aedium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse commissam : ob earum rerum laborem et sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextam, sellam curulem, ius imaginis ad 20 37 memoriam posteritatemque prodendae. Ex his ego omnibus rebus, iudices,—ita mihi omnis deos propitios velim,—etiamsi mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquam capio tantum voluptatis quantum et sollicitudinis et laboris, ut haec ipsa aedilitas, non quia necesse fuerit, alicui 25 candidato data, sed, quia sic oportuerit, recte conlocata et iudicio populi in loco esse posita videatur.

15 38 Tu cum esses praetor renunciatus quoquo modo,—mitto enim et praetereo quid tum sit actum,—sed cum esses renunciatus, ut dixi, non ipsa praeconis voce excitatus es, 30 qui te totiens seniorum iuniorumque centuriis illo honore

2 arbitrer *RS*
SΨ ea *om.* *pδ*

5 unum *Rp* : *om.* *SΨ*

8 esse videntur

15 Romani sunt nominati *pδ*
dendae Gronovius : prodendam *codd.*

21 pro-
 23 etiamsi *RS* : ut tametsi

p edd. (v, § 81)

adfici pronuntiavit, ut hoc putares, aliquam rei publicae partem tibi creditam, annum tibi illum unum domo carendum esse meretricis? Cum tibi sorte obtigisset uti ius diceres, quantum negoti, quid oneris haberes, numquam cogitasti? neque illud rationis habuisti, si forte te expergefacere posses, eam provinciam, quam tueri singulari sapientia atque integritate difficile esset, ad summam stultitiam nequitiamque venisse? Itaque non modo a domo tua Chelidonem in praetura excludere noluisti, sed in Chelidonis domum praeturam totam detulisti. Secuta provincia est; in qua numquam tibi venit in mentem non tibi idcirco fascis ac securis et tantam imperi vim tantamque ornamentorum omnium dignitatem datam ut earum rerum vi et auctoritate omnia repagula pudoris officique perfringeres, ut omnium bona praedam tuam duceres, ut nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius vita saepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem et audaciam posset esse; in qua tu te ita gessisti ut, omnibus cum tenere rebus, ad bellum fugitivorum confugas; ex quo iam intellegis non modo nullam tibi defensionem, sed maximam vim criminum exortam. Nisi forte Italici fugitivorum belli reliquias atque illud Tempsanum incommodum proferes, ad quod recens cum te peropportune fortuna attulisset, si quid in te virtutis aut industriae habuisses, idem qui semper fueras inventus es.

Cum ad te Valentini venissent et pro iis homo disertus ac nobilis, M. Marius, loqueretur, ut negotium susciperes, ut, cum penes te praetorium imperium ac nomen esset, ad illam

5 si *om.* *SD*   *Post forte, te experg. scripsi (§ 56 infra): expergete facere p (sed cum signo transp. — te experg.): experg. te d edd.: te om. RS*   8 domo (*om. a*) *pδ*   9 extrudere *δ*   19 intelliges *pδ*   20 criminum *p edd.*: criminis *RS*   21 fugitivorum *secl. Richter (§ 14 supra)*   22 tempsanum *p*: temanum *R*   23 obtulisset *p*: obtulisset *δ*   24 industriae fuisset *pδ*   26 iis *Bait.*: his *codd.*   27 quereretur *RS*   28 imperium ac *om. RSψ*

parvam manum extinguendam ducem te principemque
 praeberes, non modo id refugisti, sed eo ipso tempore, cum
 esses in litore, Tertia illa tua, quam tu tecum deportaras,
 erat in omnium conspectu; ipsis autem Valentinis ex tam
 inlustri nobilique municipio tantis de rebus responsum 5
 dedisti, cum esses cum tunica pulla et pallio. Quid hunc
 proficiscentem, quid in ipsa provincia fecisse existimatis qui,
 cum iam ex provincia non ad triumphum sed ad iudicium
 decederet, ne illam quidem infamiam fugerit quam sine ulla
 41 voluptate capiebat? O divina senatus frequentis in aede 10
 Bellonae admurmuratio! Memoria tenetis, iudices, cum
 advesperasceret et paulo ante esset de hoc Temp sano in-
 commodo nuntiatum, cum inveniretur nemo qui in illa loca
 cum imperio mitteretur, dixissetque quidam Verrem esse non
 longe a Temp sa, quam valde universi admurmuraverint, 15
 quam palam principes dixerint contra. Et his tot crimini-
 bus testimoniisque convictus in eorum tabella spem sibi
 aliquam proponit, quorum omnium palam causa incognita
 voce damnatus est?

17 Esto; nihil ex fugitivorum bello aut suspicione belli 20
 42 laudis adeptus est, quod neque bellum eius modi neque
 belli periculum fuit in Sicilia, neque ab isto provisum est ne
 quod esset; at vero contra bellum praedonum classem
 habuit ornatam diligentiamque in eo singularem, itaque
 ab isto praeclare defensa provincia est. Sic de bello prae- 25
 donum, sic de classe Siciliensi, iudices, dicam ut hoc iam
 ante confirmem, in hoc uno genere omnis inesse culpas
 istius maximas avaritiae, maiestatis, dementiae, libidinis,
 crudelitatis. Haec dum breviter expono, quaeso, ut fecistis
 adhuc, diligenter attendite.

30

3 tu *om.* δ   14 dixissetque quidam *Ernesti*: dixisse quendam *codd.*
(unde 15, 16 admurmuraverunt dixerunt G₃ contra RS   15 ad-
 murmuraverint *RS*: -arint *pδ*   16 Et his *pk*: sed iis *R*: sed his *S*
pr., *corr.* sed is: et is δ   23 praedonum *om.* *RS*   25 praetore
 praeclare *prkδ*

Rem navalem primum ita dico esse administratam, non
 uti provincia defenderetur, sed uti classis nomine pecunia
 quaeretur. Superiorum praetorum consuetudo cum haec
 fuisset, ut naves civitatibus certusque numerus nautarum
 5 militumque imperaretur, maximae et locupletissimae civitati
 Mamertinae nihil horum imperavisti. Ob hanc rem quid
 tibi Mamertini clam pecuniae dederint, post, si videbitur,
 ex ipsorum litteris testibusque quaeremus. Navem vero 44
 cybaeam maximam triremis instar, [pulcherrimam atque
 10 ornatissimam cybaeam], palam aedificatam sumptu publico
 tuo nomine, publice, sciente tota Sicilia, per magistratum
 senatumque Mamertinum tibi datam donatamque esse dico.
 Haec navis onusta praeda Siciliensi, cum ipsa quoque
 esset ex praeda, simul cum ipse decederet, adpulsa Veliam
 15 est cum plurimis rebus, et iis quas iste Romam mittere cum
 ceteris furtis noluit, quod erant clarissimae maximeque eum
 delectabant. Eam navem nuper egomet vidi Veliae multique
 alii viderunt, pulcherrimam atque ornatissimam, iudices :
 quae quidem omnibus qui eam aspexerant prospectare iam
 20 exsilium atque explorare fugam domini videbatur.

Quid mihi hoc loco respondebis? nisi forte id quod, 18
 tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in 45
 iudicio de pecuniis repetundis necesse est, de tua pecunia
 aedificatam esse navem. Aude hoc saltem dicere quod
 25 necesse est; noli metuere, Hortensi, ne quaeram-qui licuerit
 aedificare navem senatori; antiquae sunt istae leges et mor-
 tuae, quem ad modum tu soles dicere, quae vetant. Fuit
 ista res publica quondam, fuit ista severitas in iudiciis,
 ut istam rem accusator in magnis criminibus obiciendam

9 cybaeam *del. Klotz* 9-10 pulcherrimam . . . cybaeam *om.*
Halm, Zielinski, secl. Muell. l. 18 infra) 10 cybaeam *om. prk* 11
 tuo nomine publice *om. prkδ* per magistratumque *RS* (iv, § 103)
 14 ipse *RS*: iste *pδ* 15 iste *RS*: ante *pδ Nohl* 16 clarissi-
 mac *RSψ*: carissimae *pδ edd.* 24 iam navem *p*: eam navem *δ*:
 navem *del. Eberhard* 25 cui licuerit *RS* 26 senatori *del. Zielinski*

putaret. Quid enim tibi navi? qui si quo publice proficisceris, praesidi et vecturae causa sumptu publico navigia praebentur; privatim autem nec proficisci quoquam potes nec arcessere res transmarinas ex iis locis in quibus te habere
 46 nihil licet. Deinde cur quicquam contra leges parasti? 5
 Valeret hoc crimen in illa vetere severitate ac dignitate rei publicae; nunc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidem communi vituperatione reprehendo: Tu tibi hoc numquam turpe, numquam criminis, numquam invidiosum fore putasti, celeberrimo loco palam tibi aedi- 10
 ficari onerariam navem in provincia quam tu cum imperio obtinebas? Quid eos loqui qui videbant, quid existimare eos qui audiebant arbitrabare? inanem te navem esse illam in Italiam adducturum? naviculariam, cum Romam venisses, esse facturum? Ne illud quidem quisquam poterat suspi- 15
 cari, te in Italia maritimum habere fundum et ad fructus deportandos onerariam navem comparare. Eius modi voluisti de te sermonem esse omnium palam ut loquerentur te illam navem parare quae praedam ex Sicilia deportaret,
 47 et ad ea furtiva quae reliquisses commearet. Verum haec 20
 omnia, si doces navem de tua pecunia aedificatam, remitto atque concedo. Sed hoc, homo amentissime, non intellegis priore actione ab ipsis istis Mamertinis, tuis laudatoribus, esse sublatum? Nam dixit Heius, princeps civitatis, princeps istius legationis quae ad tuam laudationem missa 25
 est, navem tibi operis publicis Mamertinorum esse factam, eique faciendae senatorem Mamertinum publice praefuisse. Reliqua est materies. Hanc Reginis, ut ipsi dicunt—tametsi tu negare non potes—publice, quod Mamertini

1 Quo enim *Prisc.* navi (nave) opus fuit *Prisc.* δ proficisceris
 . . . praebentur π: proficisceris . . . praebentur *RS* 2 et praesidiis p: et praesidii δ 4 arcessere π: accersere *RS* δ (iv, § 115)
 9 turpe numquam *om.* pδ: turpe *om.* qk 11 in ea pδ 14 deducturum pδ naviculariam te δ 23 istis ipsis tuis Mam. laud. pkδ 24 princeps civitatis *prk* δ: *om.* *RS* Ψ (ii, § 13) 26 esse aedificatam pδ 27 senatum *Monet*

materiem non habent, imperavisti. Si et ex quo fit navis, 19
 et qui faciunt, imperio tibi tuo non pretio praesto fuerunt,
 ubi tandem istud latet quod tu de tua pecunia dicis im-
 pensum? At Mamertini in tabulis nihil habent. Primum 48
 5 video potuisse fieri ut ex aerario nihil darent; etenim vel
 Capitolium, sicut apud maiores nostros factum est, publice
 coactis fabris operisque imperatis gratiis exaedificari atque
 effici potuit; deinde—id quod perspicio et quod ostendam,
 cum ipsos produxero, ipsorum ex litteris—multas pecunias
 10 isti erogatas in operum locationes falsas atque inanis esse per-
 scriptas. Iam illud minime mirum est, Mamertinos a quo
 summum beneficium acceperant, quem sibi amiciorem quam
 populo Romano esse cognoverant, eius capiti litteris suis
 pepercisse. Sed si argumento est Mamertinos tibi pecuniam
 15 non dedisse, quia scriptum non habent, sit argumento tibi
 gratiis stare navem, quia, quid emeris aut quid locaris,
 scriptum proferre non potes.

At enim idcirco navem Mamertinis non imperasti, quod 49
 sunt foederati. Di adprobent! Habemus hominem in
 20 fetialium manibus educatum, unum praeter ceteros in pu-
 blicis religionibus foederum sanctum ac diligentem; omnes
 qui ante te fuerunt praetores dedantur Mamertinis, quod iis
 navem contra pactionem foederis imperarint. Sed tamen
 tu, sancte homo ac religiose, cur Tauromenitanis item foe-
 25 deratis navem imperasti? An hoc probabis, in aequa causa
 populorum sine pretio varium ius et disparem condicionem
 fuisse? Quid? si eius modi esse haec duo foedera duorum 50
 populorum, iudices, doceo, ut Tauromenitanis nominatim
 cautum et exceptum sit foedere ne navem dare debeant,
 30 Mamertinis in ipso foedere sanctum atque praescriptum sit
 ut navem dare necesse sit, istum autem contra foedus et

4, 5 nil Zielinski, p. 178

8 deinde id quod perspicio et quod
RS^prell.: deinde perspicio id quod ostendam *Zumpt*9 istos *p*²ipsorum ex *Rpδ*: ex ipsorum *Sψ*

Tauromenitanis imperasse et Mamertinis remisisse, num cui dubium poterit esse quin Verre praetore plus Mamertinis cybaea quam Tauromenitanis foedus opitulatum sit? Recitentur foedera.

20 Isto igitur tuo, quem ad modum ipse praedicas, beneficio, 5
ut res indicat, pretio atque mercede minuisti maiestatem
rei publicae, minuisti auxilia populi Romani, minuisti copias
maiorum virtute ac sapientia comparatas, sustulisti ius im-
peri, condicionem sociorum, memoriam foederis: qui ex
foedere ipso navem vel usque ad Oceanum, si imperassemus, 10
sumptu periculoque suo armatam atque ornatam mittere
debuerunt, hi ne in freto ante sua tecta et domos navigarent,
ne sua moenia portusque defenderent, pretio abs te ius
51 foederis et imperi condicionem redemerunt. Quid censetis
in hoc foedere faciendo voluisse Mamertinos impendere 15
laboris, operae, pecuniae ne haec biremis adscriberetur, si
id ullo modo possent a nostris maioribus impetrare? Nam
cum hoc munus imponebatur tam grave civitati, inerat
nescio quo modo in illo foedere societatis quasi quaedam
nota servitutis. Quod tum, recentibus suis officiis, integra 20
re, nullis populi Romani difficultatibus, a maioribus nostris
foedere adsequi non potuerunt, id nunc, nullo novo officio
suo, tot annis post,—iure imperi nostri quotannis usurpatum
ac semper retentum,—summa in difficultate navium, a
C. Verre pretio adsecuti sunt, ac non hoc solum adsecuti, 25
ne navem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut
in classe aut in praesidio esset, te praetore per triennium
Mamertini dederunt?

21 Denique cum ex senatus consulto itemque ex lege Te-
52

1 num cui pkδ: num quid RSΨ   12 hi pkδ: et RS, ei Jordan.,
edd. ante om. RS ut etiam § 55 infra   15 faciundo pδ   18
imponeretur p   inerant S (habet R n supra lin. : an inerant . . .
quaedam notae?   22 novo pkδ: om. RS   23 tot annis . . . nostri
om. RS   iure imperii . . . semper retentum Cinnam secutus sed.
Brugnotla   usurpato . . . retento p (ut con. Th. Luther)

rentia et Cassia frumentum aequabiliter emi ab omnibus Siciliae civitatibus oporteret, id quoque munus leve atque commune Mamertinis remisisti. Dices frumentum Mamertinos non debere. Quo modo non debere? an ut ne
 5 venderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere quod exigeretur, sed ex eo quod emeretur. Te igitur auctore et interprete ne foro quidem et commeatu Mamertini iuvare populum Romanum debuerunt. Quae tandem
 53 civitas fuit quae deberet? Qui publicos agros arant, certum
 10 est quid e lege censoria debeant: cur his quicquam praeterea ex alio genere imperavisti? Quid? decumani num quid praeter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur his quoque statuisti quantum ex hoc genere frumenti empti darent? Quid immunes? hi certe nihil debent. At
 15 eis non modo imperasti, verum etiam, quo plus darent quam poterant, haec sexagena milia modium, quae Mamertinis remiseras, addidisti. Neque hoc dico, ceteris non recte imperatum, sed Mamertinis, qui erant in eadem causa, et quibus superiores omnes item ut ceteris imperarant pecu-
 20 niamque ex senatus consulto et ex lege dissolverant, his dico non recte remissum.

Et ut hoc beneficium, quem ad modum dicitur, trabali clavo figeret, cum consilio causam Mamertinorum cognoscit et de consili sententia Mamertinis se frumentum non im-
 25 perare pronuntiat. Audite decretum mercennarii praetoris 54 ex ipsius commentario, et cognoscite quanta in scribendo gravitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita. COMMENTARIUS. De consili sententia libenter ait se facere itaque perscribit. Quid, si hoc verbo non esses usus
 30 'libenter'? nos videlicet invitum te quaestum facere puta-

4 ne *p*: om. RS   11 imperavisti RS*p*: imperasti G₁ (Ziel.
p. 197)   10 e lege RSD: ex lege *p*   15 his *pδ*   19
 omnes RS*p*: omnes praetores δ (§ 49 *supra*)   20 his RSδ: is *p*:
 iis Halm   27 Recita. Commentarius Halm, *edd.*: R. commenta-
 rium RS*p*²   28 C. S. RS *al.*: r. c. *p*²: De cons. sententia
 (D.C.S.) Zumpt

remus. Ac 'de consili sententia'! Praeclarum recitari
 consilium, iudices, audistis; utrum vobis consilium tandem
 praetoris recitari videbatur, cum audiebatis nomina, an
 55 praedonis improbissimi societas atque comitatus? En
 foederum interpretes, societatis, pactionis, religionis au- 5
 ctiores! Numquam in Sicilia frumentum publice est emptum
 quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc
 delectum praeclarumque consilium iste dedit, ut ab his
 nummos acciperet ac sui similis esset. Itaque tantum
 valuit istius decreti auctoritas quantum debuit eius hominis 10
 qui, a quibus frumentum emere debuisset, iis decretum
 vendidisset. Nam statim L. Metellus ut isti successit, ex
 C. Sacerdotis et ex Sex. Peducaei instituto ac litteris fru-
 22 mentum Mamertinis imperavit. Tum illi intellexerunt se
 56 id quod a malo auctore emissent diutius obtinere non 15
 posse.

(22) Age porro, tu, qui tam religiosum existimari te voluisti
 (56) interpretem foederum, cur Tauromenitanis frumentum, cur
 Netinis imperasti? quarum civitatum utraque foederata
 est. Ac Netini quidem sibi non defuerunt ac, simul pro- 20
 nuntiasti libenter te Mamertinis remittere, te adierunt et
 eandem suam causam foederis esse docuerunt. Tu aliter
 decernere eadem in causa non potuisti; pronuntias Netinos
 frumentum dare non debere et ab his tamen exigis. Cedo
 mihi eiusdem praetoris litteras et rerum decretarum et fru- 25
 menti imperati. LITTERAE RERVM DECRETVRVM. Quid
 potius in hac tanta et tam turpi inconstantia suspicari
 possumus, iudices, quam id quod necesse est, aut isti a
 Netinis pecuniam cum posceret non datam, aut id esse
 actum ut intellegerent Mamertini bene se apud istum tam 30

5 pactionis *Nohl*: pactiones *RS*: pactores *pkδ* 13 ex ('post et')
om. pδ 20 def. nam simul ac *pδ* 21 te *pkδ*: *om. RS* § 38
supra: adierunt te et *Halm* 26 Litterae rerum decretarum
Zumpt. Post imperati habent RS cum decretarum, *pδ* et rerum
 decretarum tritici empti

multa pretia ac munera conlocasse, cum idem alii iuris ex eadem causa non obtinerent?

Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinae 57
laudationis! in qua quam multa sint vulnera quis est
5 vestrum, iudices, quin intellegat? Primum *enim* in iudiciis qui
decem laudatores dare non potest, honestius est ei nullum
dare quam illum quasi legitimum numerum consuetudinis
non explere. Tot in Sicilia civitates sunt quibus tu per
triennium praefuisti: arguunt ceterae, paucae et parvae *vi* et
10 metu repressae silent, una laudat. Hoc quid est nisi in-
tellegere quid habeat utilitatis vera laudatio, sed tamen ita
provinciae praefuisse ut hac utilitate necessario sit carendum?
Deinde, quod alio loco antea dixi, quae est ista tandem 58
laudatio, cuius laudationis legati et principes et publice tibi
15 navem aedificatam et privatim se ipsos abs te spoliatos
expilatosque esse dixerunt? Postremo quid aliud isti
faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis
sunt omnia te sibi esse largitum quae tu de re publica
nostra detraxeris? Quae colonia est in Italia tam bono
20 iure, quod tam immune municipium, quod per hosce annos
tam commoda vacatione omnium rerum sit usum quam
Mamertina civitas? Per triennium soli ex foedere quod
debuerunt non dederunt, soli isto praetore omnium rerum
immunes fuerunt, soli in istius imperio ea condicione vix-
25 erunt ut populo Romano nihil darent, Verri nihil negarent.

Verum ut ad classem, quo ex loco sum digressus, revertar, 23
accepisti a Mamertinis navem contra leges, remisisti contra 59
foedera. Ita in una civitate bis improbus fuisti, cum et
remisisti quod non oportebat, et accepisti quod non licebat.
30 Exigere te oportuit navem quae contra praedones, non quae

5 *enim scripsi*: ut *RSp*⁵ *Prisc.* (*Gr. Lat.* iii. p. 338): *om. Hotoman, Zielinski* (Primum *om. p*¹) 9 *vi add. K. Busche* et (*ante metu*) *om. p*^δ. Cf. i, § 57; iii, § 67 13 id quod *δ* 16 *exspoliatosque RSp*: *corr. Hotoman* 18 *de p*^δ *Arusianus*: *om. RS* (*reip. G*₁) 24

vitae
vixerunt *p*: vitae fuerunt *δ* 25 *denegarent δ* (*nil negarent Zielinski, p. 178*)

cum praeda navigaret, quae defenderet ne provincia spoliaretur, non quae provinciae spolia portaret. Mamertini tibi et urbem quo furta undique deportares, et navem in qua exportares praebuerunt; illud tibi oppidum receptaculum praedae fuit, illi homines testes custodesque furtorum, illi 5 tibi et locum furtis et furtorum vehiculum comparaverunt. Itaque ne tum quidem cum classem avaritia ac nequitia tua perdidisti Mamertinis navem imperare ausus es; quo tempore in tanta inopia navium tantaque calamitate provinciae, etiamsi precario essent rogandi, tamen ab iis impe- 10 traretur. Reprimebat enim tibi et imperandi vim et rogandi conatum praeclara illa non populo Romano reddita biremis, sed praetori donata cybaea. Ea fuit merces imperi, auxilii, iuris, consuetudinis, foederis.

- 60 Habetis unius civitatis firmum auxilium amissum ac ven- 15 ditum pretio: cognoscite nunc novam praedandi rationem
 24 ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in classem frumento stipendio ceterisque rebus suo quaeque nauarcho civitas semper dare solebat. Is neque ut accusaretur a nautis committere audebat, et civibus suis rationes referre 20 debebat, et in illo omni negotio non modo labore sed etiam periculo suo versabatur. Erat hoc, ut dico, factitatum semper, nec solum in Sicilia sed in omnibus provinciis, etiam in sociorum et Latinorum stipendio ac sumptu, tum cum illorum auxiliis uti solebamus: Verres post imperium con- 25 stitutum primus imperavit ut ea pecunia omnis a civitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret quem
 61 ipse praefecisset. Cui potest esse dubium quam ob rem et omnium consuetudinem veterem primus immutaris, et tantam utilitatem per alios tractandae pecuniae neglexeris, 30 et tantam difficultatem cum crimine, molestiam cum su-

2 quae nova prov. *pδ* spolia provinciae *SG*; 3 portares *pδ*
 4 praebuerunt *SDp*: praebuere *R* 10 iis *Zumpt, edd.*: his *codd.*
 13 ea *δ*: *om. RS p al.* fuit *RSΨ*: tui *pk al.* 20 rationes referre
Graevius: rationes ferre *RS*: rationem referre *pδ*

spicione susceperis? Deinde alii quaestus instituuntur, ex uno genere navali videte quam multi! accipere a civitatibus pecuniam ne nautas darent, pretio certo missos facere nautas, missorum omne stipendium lucrari, reliquis quod deberet
 5 non dare,—haec omnia ex civitatum testimoniis cognoscite. Recita. TESTIMONIA CIVITATVM. Huncine hominem, ²⁵
 hancine impudentiam, iudices, hanc audaciam! civitatibus ⁶²
 pro numero militum pecuniarum summas describere, certum pretium, sescenos nummos, nautarum missionis constituere!
 10 quos qui dederat commeatum totius aetatis abstulerat, iste, quod eius nautae nomine pro stipendio frumentoque acceperat, lucrabatur. Ita quaestus duplex unius missionis fiebat. Atque haec homo amentissimus in tanto praedonum impetu tantoque periculo provinciae sic palam faciebat ut et
 15 ipsi praedones scirent et tota provincia testis esset.

Cum propter istius hanc avaritiam nomine classis esset in ⁶³
 Sicilia, re quidem vera naves inanes, quae praedam praetori non quae praedonibus metum adferrent, tamen, cum P. Caesetius et P. Tadius decem navibus suis semiplenis
 20 navigarent, navem quandam piratarum praeda refertam non ceperunt, sed abduxerunt onere suo plane captam atque depressam. Erat ea navis plena iuventutis formosissimae, plena argenti facti atque signati, multa cum stragula veste. Haec una navis a classe nostra non capta est, sed inventa
 25 ad Megaridem, qui locus est non longe a Syracusis. Quod ubi isti nuntiatum est, tametsi in acta cum mulierculis iacebat ebrius, crexit se tamen et statim quaestori legatoque suo custodes misit compluris, ut omnia sibi integra quam primum exhiberentur. Adpellitur navis Syracusas; exspecta-
 30 tur ab omnibus supplicium. Iste quasi praeda sibi advecta,

6 recita testimonia civitatum *suppl. in lac. p²*: recita testimonium
 (om. civit.) RS 7 hancine aud. *pδ* 8 describere *R²Sp*
 10 cum commeatum RS 12 itaque *δ* 19 navibus his *pδ* 21
 adduxerunt RS plane tardam *Eberh.* 22 depressam *G. Ammon*

non praedonibus captis, si qui senes ac deformes erant, eos in hostium numero ducit; qui aliquid formae aetatis artificique habebant, abducit omnis, non nullos scribis filio cohortique distribuit, symphonicos homines sex cuidam amico suo Romam muneri misit. Nox illa tota in exina- 5 niunda nave consumitur. Archipiratam ipsum videt nemo, de quo supplicium sumi oportuit. Hodie omnes sic habent—quid eius sit vos coniectura adsequi debetis—istum clam a piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepisse.

- 26 'Coniectura est.' Iudex esse bonus nemo potest qui 10
 65 suspicione certa non movetur. Hominem nostis, consuetudinem omnium tenetis,—qui ducem praedonum aut hostium ceperit, quam libenter eum palam ante oculos omnium esse patiatur. Hominem in tanto conventu Syracusis vidi neminem, iudices, qui archipiratam captum sese vidisse 15 diceret, cum omnes, ut mos est, ut solet fieri, concurrerent, quaererent, videre cuperent. Quid accidit cur tanto opere iste homo occultaretur ut eum ne casu quidem quisquam aspicere posset? Homines maritimi Syracusis, qui saepe istius ducis nomen audissent, saepe timuissent, cum eius 20 cruciatu atque supplicio pascere oculos animumque exsaturare vellent, potestas aspiciendi nemini facta est.
- 66 Vnus pluris praedonum duces vivos cepit P. Servilius quam omnes antea. Ecquando igitur isto fructu quisquam caruit, ut videre piratam captum non liceret? At contra, quacum- 25 que iter fecit, hoc iucundissimum spectaculum omnibus victorum captorumque hostium praebebat; itaque ei concursus fiebat undique ut non modo ex iis oppidis qua ducebantur sed etiam ex finitimis visendi causa convenirent. Ipse autem triumphus quam ob rem omnium triumphorum 30

1 ac RS: aut p^kδ (§ 34 *supra*)   5 exinanienda navi p^δ   7
 de quo . . . oportuit *del. Zielinski (p. 197)*   Hodieque p^δ   sic
 habent persuasum p^δ   14 patiatur p^δ: patitur RS^ψ   15 sese
Zumpt: esse RS: vidisse se p^q (*om. esse*)   28 fiebat RS^p:
 fiebant δ *edd.*   iis *Orelli*: his *codd.*

gratissimus populo Romano fuit et iucundissimus? Quia nihil est victoria dulcius, nullum est autem testimonium victoriae certius quam, quos saepe metueris, eos te victos ad supplicium duci videre. Hoc tu quam ob rem non
 5 fecisti? quam ob rem ita pirata iste occultatus est quasi eum aspici nefas esset? quam ob rem supplicium non sumpsisti? quam ob causam hominem reservasti? ecquem scis in Sicilia antea captum archipiratam qui non securi percussus sit? Vnum cedo auctorem tui facti, unius profer
 10 exemplum. Vivum tu archipiratam servabas: quo? Per triumphum, credo, quem ante currum tuum duceres; neque enim quicquam erat reliquum nisi uti classe populi Romani pulcherrima amissa provinciaque lacerata triumphus tibi navalis decerneretur.

15 Age porro, custodiri ducem praedonum novo more quam securi feriri omnium exemplo magis placuit. Quae sunt istae custodiae? apud quos homines, quem ad modum est ad- servatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, plerique nostis. Opus est ingens, magnificum, regum ac tyrannorum;
 20 totum est e saxo in mirandam altitudinem depresso et multorum operis penitus exciso; nihil tam clausum ad exitum, nihil tam saeptum undique, nihil tam tutum ad custodiam nec fieri nec cogitari potest. In has lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex ceteris oppidis Siciliae
 25 deduci imperantur. Eo quod multos captivos civis 69 Romanos coniecerat, quod eodem ceteros piratas condi imperarat, intellexit, si hunc subditivum archipiratam in eandem custodiam dedisset, fore ut a multis in lautumiis verus ille dux quaereretur. Itaque hominem huic optinae
 30 tutissimaque custodiae non audet committere, denique

3 eosdem victos δ

7 ecquem audisti δ

16 ferire RS (iv, § 123)

pressum . . . excisum δ

Richter-Eberhard

5 iste pirata p (iste s. l.)

8 in Sicilia del. Zielinski

20 e cod. Lamb.: a RS: ex pδ

21 exitus pδ

celatus est pδ

12 erat iam δ

28 in lautumiis secl.

Syracusas totas timet, amandat hominem—quo? Lilybaeum fortasse? Video; tamen homines maritimos non plane reformidat. Minime, iudices. Panhormum igitur? Audio; quamquam Syracusis, quoniam in Syracusano cap-
 70 ptus erat, maxime, si minus supplicio adfici, at custodiri oportebat. Ne Panhormum quidem. Quo igitur? quo putatis? Ad homines a piratarum metu et suspicione alienissimos, a navigando rebusque maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen numquam timuissent maritimi praedonis, 10 unum te praetore horruissent Apronium, terrestrem archipiratam. Et ut quivis facile perspiceret id ab isto actum esse ut ille suppositus facile et libenter se illum qui non erat esse simularet, imperat Centuripinis ut is victu ceterisque rebus quam liberalissime commodissimeque 15 adhiberetur.

28 Interea Syracusani, homines periti et humani, qui non
 71 modo ea quae perspicua essent videre verum etiam occulta suspicari possent, habebant rationem omnes cotidie piratarum qui securi ferirentur; quam multos esse oporteret, ex 20 ipso navigio quod erat captum et ex remorum numero coniciebant. Iste, quod omnis qui artifice aliquid habuerant aut formae removerat atque abduxerat, reliquos si, ut consuetudo est, universos ad palum alligasset, clamorem populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent 25 quam relict; propter hanc causam cum instituisset alios alio tempore producere, tamen in tanto conventu nemo erat quin rationem numerumque haberet, et reliquos non 72 desideraret solum sed etiam posceret et flagitaret. Cum

1 amandat *Rp al.* 7 putastis *RS* 8 a navigando rémotissimos rébusque maritimis *suppl. s. l. p²: sine signis transp. gr* 11 terr. hominem arch. π 14 ut is his *pr* victu *pkδ*: ut ei victus *RS*: uti victu *Halm* 16 haberetur *πk* 19 omnium *Ern., Eberh.* 23 removerat atque *pδ*: *om. RS* si ut *edd.*: sicut *RSp*: si sicut *Halm* 28 quin *VRp*: qui non *Sal.* 29 et flagitaret *om. V*

magnus numerus deesset, tum iste homo nefarius in eorum locum quos domum suam de piratis abduxerat substituere et supponere coepit civis Romanos, quos in carcerem antea coniecerat ; quorum alios Sertorianos milites fuisse insimu-
 5 labat, et ex Hispania fugientis ad Siciliam adpulsos esse dicebat, alios, qui a praedonibus erant capti, cum mercaturas facerent aut aliquam ob causam navigarent, sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. Itaque alii cives Romani, ne cognoscerentur, capitibus obvolutis e carcere
 10 ad palum atque ad necem rapiebantur, alii, cum a multis civibus Romanis cognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebantur. Quorum ego de acerbissima morte crudelissimoque cruciatu dicam cum eum locum tractare coepero, et ita dicam ut, si me in ea querimonia quam sum
 15 habiturus de istius crudelitate et de civium Romanorum indignissima morte non modo vires verum etiam vita deficiat, id mihi praeclarum et iucundum putem. Haec 73 igitur est gesta res, haec victoria praeclara : myoparone piratico capto dux liberatus, symphoniaci Romam missi,
 20 formosi homines et adulescentes et artifices domum abducti, in eorum locum et ad eorum numerum cives Romani hostilem in modum cruciati et necati, omnis vestis ablata, omne aurum et argentum ablatum et aversum.

At quem ad modum ipse se induit priore actione ! Qui 29
 25 tot dies tacuisset, repente in M. Anni, hominis splendidissimi, testimonio,—cum is civem Romanum dixisset, archipiratam negasset securi esse percussum,—exsiluit conscientia sceleris et furore ex maleficiis concepto excitatus ;

1 maximus *pδ*   3 quos ceruos *V*   4 insimulat *V*   6
 practoribus *RSD* (*corr. in mg. praedonibus D*)   erant capti *RSp* :
 capti erant *V*   7 alios quam *V*   9 cap. obv. e carcere *RSp* :
 involutis e carc. capitibus *V*   12 ego *om. π*   18 vict. parta
s. patrata Bonnet   22 et necati *pκδ* : *om. RS*   ablata
secl. Bonnet : sublata *Heracus, Eberh.*   23 ablatum et *Halmio auctore*
del. Zielinski   24 sese *pδ*

dixit se, quod sciret sibi crimini datum iri pecuniam accepisse neque de vero archipirata sumpsisse supplicium, ideo se securi non percussisse; domi esse apud sese archipiratas
 74 dixit duos. O clementiam populi Romani seu potius patientiam miram ac singularem! Civem Romanum securi 5 esse percussum M. Annius, eques Romanus, dicit, taces: archipiratam negat, fateris. Fit gemitus omnium et clamor, cum tamen a praesenti supplicio tuo continuat populus Romanus se et repressit et salutis suae rationem iudicium severitati reservavit. Quid? sciebas tibi crimini datum iri? 10 quam ob rem sciebas, quam ob rem etiam suspicabare? Inimicum habebas neminem; si haberes, tamen non ita vixeras ut metum iudici propositum habere deberes. Ante, id quod fieri solet, conscientia timidum suspiciosumque faciebat? Qui igitur, cum esses cum imperio, iam tum 15 crimen et iudicium horrueris, cum tot testibus coarguare
 75 potes de damnatione dubitare? Verum si crimen hoc metuebas, ne quis suppositum abs te esse diceret qui pro archipirata securi feriretur, utrum tandem tibi ad defensionem firmitus fore putasti, in iudicio coactu atque efflagitatu 20 meo producere ad ignotos tanto post eum quem archipiratam esse diceres, an recenti re, Syracusis, apud notos, inspectante Sicilia paene tota, securi ferire? Vide quid intersit utrum faciendum fuerit: in illo reprehensio nulla esset, hic defensio nulla est. Itaque illud semper omnes 25 fecerunt, hoc quis ante te, quis praeter te, fecerit quaero.

Piratam vivum tenuisti. Quem ad finem? Dum cum imperio fuisti. Quam ob causam, quo exemplo, cur tam diu? cur, inquam, civibus Romanis quos piratae ceperant

2 se securi SDΨ: esse curi R: securi pkδ   8 se continuat p: cont. se q   16 iudicium et crimen p   horrueris G₁₂ K: horreris RS: horreres cod. Lamb.: horrebas pkδ   cum RS: his cum pqk: hic cum δ Nohl: nunc cum C. Schenkl   coarguare Rp: arguare SDΨ (iv, § 104)   19 tibi om. π   25 esset (est δ) . . . est pkδ: om. RSΨ   omnes] homines RS (§ 16 supra)

securi statim percussis, ipsis piratis lucis usuram tam diu-
 turnam dedisti? Verum esto, sit tibi illud liberum omne 76
 tempus quoad cum imperio fuisti: etiamne privatus, etiamne
 reus, etiamne paene damnatus hostium duces privata in
 5 domo retinuisti? Vnum, alterum mensem, prope annum
 denique domi tuae piratae a quo tempore capti sunt, quoad
 per me licitum est, fuerunt, hoc est quoad per M'. Glabrio-
 nem licitum est, qui postulante me produci atque in carcerem
 condi imperavit. Quod est huiusce rei ius, quae consue- 30
 10 tudo, quod exemplum? Hostem acerrimum atque infestis-
 simum populi Romani seu potius communem hostem
 gentium nationumque omnium quisquam omnium mortalium
 privatus intra moenia domi suae retinere poterit? Quid? 77
 si pridie quam a me tu coactus es confiteri civibus Romanis
 15 securi percussis praedonum ducem vivere, habitare apud
 te,—si, inquam, pridie domo tua profugisset, si aliquam
 manum contra rem publicam facere potuisset, quid diceres?
 ‘Apud me habitavit, mecum fuit; ego illum ad iudicium
 meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possem,
 20 vivum atque incolumem reservavi.’ Itane vero? tu tua
 pericula communi periculo defendes? tu supplicia quae
 debentur hostibus victis ad tuum, non ad rei publicae
 tempus conferes? populi Romani hostis privati hominis
 custodiis adservabitur? At etiam qui triumphant eoque
 25 diutius vivos hostium duces reservant, ut his per triumphum
 ductis pulcherrimum spectaculum fructumque victoriae
 populus Romanus percipere possit, tamen cum de foro in
 Capitolium currus flectere incipiunt illos duci in carcerem
 iubent, idemque dies et victoribus imperi et victis vitae
 30 finem facit.

2 sit tibi *p*: siti *R*: si tibi *SD*   3 quoad *RS**p*: quod *δ*   6
 a quo tempore capti sunt *Richt. auctore del. Zielinski*   7 Acilium
add. δ   12 quisquam omnium *pk*: *om. RS*Ψ   14 postridie
*RS*Ψ   17 contra populum romanum *pδ*

78 Et nunc cuiquam credo esse dubium quin tu id commissurus non fueris,—praesertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam,—ut ille archipirata non potius securi feriretur quam, quod erat ante oculos positum, tuo periculo viveret ! Si enim esset mortuus, tu, qui crimen ais te metu- 5 isse, quaero, cui probares ? Cum constaret istum Syracusis a nullo visum esse archipirata, ab omnibus desideratum, cum dubitaret nemo quin abs te pecunia liberatus esset, cum vulgo loquerentur suppositum in eius locum quem pro illo probare velles, cum tu te fassus esses id crimen tanto 10 ante metuisse : si eum diceres esse mortuum, quis te audiret ?

79 Nunc cum vivum nescio quem istum producis, tamen te derideri vides. Quid ? si aufugisset, si vincla rupisset ita ut Nico, ille nobilissimus pirata, fecit, quem P. Servilius qua felicitate ceperat eadem recuperavit, quid diceres ? 15 Verum hoc erat : si ille semel verus pirata securi percussus esset, pecuniam illam non haberes ; si hic falsus esset mortuus aut profugisset, non esset difficile alium in suppositi locum supponere. Plura dixi quam volui de illo archipirata, et tamen ea quae certissima sunt huius criminis 20 argumenta praetermisi. Volo enim esse totum mihi crimen hoc integrum : est certus locus, certa lex, certum tribunal quo hoc reservetur.

31 80 Hac tanta praeda auctus, mancipiis argento veste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam milites 25 revocandos alendosque esse coepit, cum ea res non solum provinciae saluti verum etiam ipsi praedae posset esse. Nam aestate summa, quo tempore ceteri praetores obire provinciam et concursare consuerunt aut etiam in tanto praedonum metu et periculo ipsi navigare, eo tempore ad 30

1 et nunc (non *q* cuiquam dubium π 6 ab δ 14 Nico *ed. Cratandr.* : in *co codd.* 21 enim esse *SD al.* : esse enim *Rp.* sed hic cum signo *transp.* (iv, § 108) totum mihi *RSD* : mihi totum *pqk* : (enim mihi totum esse s. enim totum esse mihi δ) 27 ipsi *om. V* 29 tot praed. *V* (§ 62 *supra*)

luxuriam libidinesque suas domo sua regia—quae regis Hieronis fuit, qua praetores uti solent—contentus non fuit; tabernacula, quem ad modum consuevit temporibus aestivis, quod antea demonstravi, carbaseis intenta velis conlocari
 5 iussit in litore, quod est litus in Insula Syracusis post Aethusae fontem propter ipsum introitum atque ostium portus amoeno sane et ab arbitris remoto loco. Hic dies aestivos 81
 praetor populi Romani, custos defensorque provinciae, sic vixit ut muliebria cotidie convivia essent, vir accumberet
 10 nemo praeter ipsum et praetextatum filium—etsi recte sine exceptione dixeram virum, cum isti essent, neminem fuisse. Non numquam etiam libertus Timarchides adhibebatur, mulieres autem nuptae nobiles praeter unam mimi Isidori filiam, quam iste propter amorem ab Rhodio tibicine ab-
 15 duxerat. *Erat* Pipa quaedam, uxor Aeschryonis Syracusani, de qua muliere plurimi versus qui in istius cupiditatem facti sunt tota Sicilia percelebrantur; erat Nice, facie 82
 eximia, ut praedicatur, uxor Cleomeni Syracusani. Hanc vir amabat, verum tamen huius libidini adversari nec poterat
 20 nec audebat, et simul ab isto donis beneficiisque multis devinciebatur. Illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia quam nostis, ipse tamen cum vir esset Syracusis, uxorem eius parum poterat animo soluto ac libero tot in acta dies secum habere. Itaque excogitat rem singu-
 25 larem; navis quibus legatus praefuerat Cleomeni tradit, classi populi Romani Cleomenem Syracusanum praeesse

1 luxuriam *RSD*: -am *Vδ* quae . . . solent *del. Ern. et edd. recc.*: iv, § 118 4 antea iam *pκδ* 5 in (*ante* Insula) *om. RS*
 7 aestivos iam continuos *V, prob. Luterbacher* (§§ 94, 137 *infra*):
 aestivos *LX pδ* 8 praetor p. r. *pδ*: PRO PR. *V*: PR. *R*: .pr. *SD*:
 pop. Rom. praetor *Klotz* (iv, § 146; v, § 136) 9 accubaret *V*
 10 etsi *RS*: tametsi *Vpκδ* (§ 37 *supra*) 11 dixerim *H. Richards*
 12 libertus etiam *k* 15 *Erat* (*post abduxerat*, *suppl. Schuetz*:
Pipa RS rell.: et *Pipa V*: in his erat *Pipa Richter* 16-17 de
 qua . . . percelebr. *secl. Bake* cupiditate *codd. praeter Lg.* 42 18
Cleomenis Vδ, fort. recte (§§ 101, 112, 122) 19 *Cleomenes vir RS*
rell.: vir *Cleomenes V*: *Cleomenes secl. Kays., ego delevi*

iubet atque imperare. Hoc eo facit ut ille non solum abesset a domo dum navigaret, sed etiam libenter cum magno honore beneficioque abesset, ipse autem remoto atque ablegato viro non liberius quam antea—quis enim umquam istius libidini obstitit?—sed paulo solutiore animo 5 tamen secum illam haberet, si non tamquam virum sed tamquam aemulum removisset.

- 83 Accipit navis sociorum atque amicorum Cleomenes Syra-
 32 cusanus. Quid primum aut accusem aut querar? Siculone homini legati, quaestoris, praetoris denique potestatem, 10 honorem, auctoritatem dari? Si te impediabat ista convivorum mulierumque occupatio, ubi quaestores, ubi legati, ubi ternis denariis aestimatum frumentum, ubi muli, ubi tabernacula, ubi tot tantaque ornamenta magistratibus et legatis a senatu populoque Romano permissa et data, 15 denique ubi praefecti, ubi tribuni tui? Si civis Romanus dignus isto negotio nemo fuit, quid civitates quae in amicitia fideque populi Romani perpetuo manserant? ubi Segestana, ubi Centuripina civitas? quae cum officiis fide vetustate, 84 tum etiam cognatione populi Romani nomen attingunt. O 20 di immortales! quid? si harum ipsarum civitatum militibus, navibus, nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare, non omnis honos ab isto dignitatis, aequitatis, officique sublatus est? Ecquod in Sicilia bellum gessimus quin Centuripinis sociis, Syracusanis hostibus uteremur? Atque 25 haec ego ad memoriam vetustatis, non ad contumeliam civitatis referri volo. Itaque ille vir clarissimus summusque imperator, M. Marcellus, cuius virtute captae, misericordia conservatae sunt Syracusae, habitare in ea parte urbis quae

2 dum *I*: tum dum *RS*: tum cum *p*, tunc cum *δ* 4 ablegato
Vpkδ: abalienato *RSψ* 5 animo tamen *Vp*: tamen animo *R et*
*p*ler. 6 set *RS*: at *Vpδ* (ii, i, § 94) 8 Accepit *V* 13-15
 ubi ternis . . . et data *secl. aut del. Eberh., Nohl. Schmalz* 20
P.R. nomen *Vpδ*: *P.R.* *RSD* 26 haec ego ad *RS*: ego haec ad
V: haec omnia ad *pδ*

in Insula est Syracusanum neminem voluit ; hodie, inquam,
 Syracusanum in ea parte habitare non licet ; est enim locus
 quem vel pauci possent defendere. Committere igitur eum
 non fidelissimis hominibus noluit, simul quod ab illa parte
 5 urbis navibus aditus ex alto est ; quam ob rem qui nostros
 exercitus saepe excluserant, iis claustra loci committenda
 non existimavit. Vide quid intersit inter tuam libidinem 85
 maiorumque auctoritatem, inter amorem furoremque tuum
 et illorum consilium atque prudentiam. Illi aditum litoris
 10 Syracusanis ademerunt, tu imperium maritimum concessisti ;
 illi habitare in eo loco Syracusanum, qua naves accedere
 possent, noluerunt, tu classi et navibus Syracusanum prae-
 esse voluisti ; quibus illi urbis suae partem ademerunt, iis
 tu nostri imperi partem dedisti, et quorum sociorum opera
 15 Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusano dicto
 audientis esse iussisti.

Egreditur in Centuripina quadriremi Cleomenes e portu ; 33
 sequitur Segestana navis, Tyndaritana, Herbitensis, Hera- 86
 cliensis, Apolloniensis, Haluntina, praeclara classis in
 20 speciem, sed inops et infirma propter dimissionem pro-
 pugnatorum atque remigum. Tam diu in imperio suo
 classem iste praetor diligens vidit quam diu convivium eius
 flagitiosissimum praetervecta est ; ipse autem, qui visus
 multis diebus non esset, tum se tamen in conspectum
 25 nautis paulisper dedit. Stetit soleatus praetor populi Ro-
 mani cum pallio purpureo tunicaque talari muliercula nixus
 in litore. Iam hoc istum vestitu Siculi civesque Romani
 permulti saepe viderant. Posteaquam paulum provecta 87
 classis est et Pachynum quinto die denique adpulsa, nautae
 30 coacti fame radices palmarum agrestium, quarum erat in

1 in insula *Vp al.* : insula *RS* (§ 80 *supra*) Syracusanum *Vpkδ* :
 -anorum *RSψ* 3 possent *VRS* : possunt *p* : possint *Ern. edd.*
 (§ 139 *infra*) 19 in speciem *kδ* : in specie *RSDp* : specie *al.*
 (*fort. ad speciem* ; i, § 58) 27 hoc ipso *pδ* 28 viderant
Benedict, edd. rec. : viderunt *codd.* (*Zielinski, pp. 197-8*)

illis locis, sicuti in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant et iis miseri perditique alebantur; Cleomenes autem, qui alterum se Verrem cum luxurie ac nequitia tum etiam imperio putaret, similiter totos dies in litore tabernaculo
 34 posito perpotabat. Ecce autem repente ebrio Cleomene 5
 esurientibus ceteris nuntiatur piratarum esse navis in portu Odysseae; nam ita is locus nominatur; nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod erat terrestre praesidium non re sed nomine, speravit iis militibus quos ex eo loco deduxisset explere se numerum nautarum et 10
 remigum posse. Reperta est eadem istius hominis avarissimi ratio in praesidiis quae in classibus; nam erant
 88 perpauci reliqui, ceteri dimissi. Princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, vela fieri, praecidi 15
 ancoras imperavit, et simul ut se ceteri sequerentur signum dari iussit. Haec Centuripina navis erat incredibili celeritate velis; nam scire isto praetore nemo poterat quid quaeque navis remis facere posset; etsi in hac quadriremi propter honorem et gratiam Cleomenis minime multi remiges et milites deerant. Evolarat iam e conspectu fere fugiens 20
 quadriremis, cum etiam tum ceterae naves uno in loco
 89 moliebantur. Erat animus in reliquis; quamquam erant pauci, quoquo modo res se habebat, pugnare tamen se velle clamabant, et quod reliquum vitae viriumque fames fecerat id ferro potissimum reddere volebant. Quodsi Cleomenes 25
 non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset. Erat enim sola illa navis constrata et ita magna ut propugnaculo ceteris posset esse, quae si in praedonum pugna versaretur, urbis instar habere inter illos piraticos myoparones videretur; sed tum inopes, relictis ab duce 30

3 cum imperio, tum etiam luxurie ac nequitia *Zielinski*: luxurie
Madv.: luxuriaē *R*: luxuria *SDδ* ac *Rq*: atque *pδ* 23
 res se *RS*: res sese *q*: sese res *pδ* 25 Quodsi Cleom. non *pq*:
 Quod Cleom. non *R et pr. S*: quod Cleom. nisi *corr. SDδ*: quod nisi
 Cleom. λ 29 turris instar *K. Busche*

praefectoque classis, eundem necessario cursum tenere coeperunt. Helorum versus, ut ipse Cleomenes, ita ceteri 90 navigabant, neque ii tam praedonum impetum fugiebant quam imperatorem sequebantur. Tum ut quisque in fuga 5 postremus, ita in periculo princeps erat; postremam enim quamque navem piratae primam adoriebantur. Ita prima Haluntinorum navis capitur, cui praeerat Haluntinus homo nobilis, Phylarchus, quem ab illis praedonibus Locrenses postea publice redemerunt; ex quo vos priore actione iurato 10 rem omnem causamque cognostis. Deinde Apolloniensis navis capitur, et eius praefectus Anthropinus occiditur. Haec dum aguntur, interea Cleomenes iam ad Helori litus 35 pervenerat; iam sese in terram e navi eiecerat quadrirememque fluctuantem in salo reliquerat. Reliqui praefecti 91 15 navium, cum in terram imperator exisset, cum ipsi neque repugnare neque mari effugere ullo modo possent, adpulsis ad Helorum navibus Cleomenem persecuti sunt. Tum praedonum dux Heracleo, repente praeter spem non sua virtute sed istius avaritia nequitiaeque victor, classem pulcherrimam populi Romani in litus expulsam et eiectam, 20 cum primum invesperasceret, inflammari incendique iussit.

O tempus miserum atque acerbum provinciae Siciliae! 92 o casum illum multis innocentibus calamitosum atque funestum! o istius nequitiam ac turpitudinem singularem! 25 Vna atque eadem nox erat qua praetor amoris turpissimi flamma, classis populi Romani praedonum incendio conflagrabat. Adfertur nocte intempesta gravis huiusce mali nuntius Syracusas; curritur ad praetorium, quo istum ex illo praeclaro convivio reducerant paulo ante mulieres cum 30 cantu atque symphonia. Cleomenes, quamquam nox erat, tamen in publico esse non audet; includit se domi; neque

2 Helorum *Augustinus*: Pelorum *codd.* 8 nobilis *RS*:
nobilissimus *pqk* 21 advesp. δ 27 huiusce cladis (*om.*
gravis) *Iul. Severianus*

aderat uxor, quae consolari hominem in malis posset.
 93 Huius autem praeclari imperatoris ita erat severa domi
 disciplina ut in re tanta et tam gravi nuntio nemo admitter-
 retur, nemo esset qui auderet aut dormientem excitare aut
 interpellare vigilantem. Iam vero re ab omnibus cognita 5
 concursabat urbe tota maxima multitudo. Non enim, sicut
 erat antea semper consuetudo, praedonum adventum signi-
 ficabat ignis e specula sublatus aut tumulo, sed flamma ex
 ipso incendio navium et calamitatem acceptam et periculum
 36 reliquum nuntiabat. Cum praetor quaereretur et constaret 10
 neminem ei nuntiasse, fit ad domum eius cum clamore
 94 concursus atque impetus. Tum iste excitatus audit rem
 omnem ex Timarchide, sagum sumit,—lucebat iam fere,—
 procedit in medium vini somni stupri plenus. Excipitur
 ab omnibus eius modi clamore ut ei Lampsaceni periculi 15
 similitudo versaretur ante oculos; hoc etiam maius hoc
 videbatur, quod in odio simili multitudo hominum haec
 erat maxima. Tum istius acta commemorabatur, tum
 flagitiosa illa convivia, tum appellabantur a multitudine
 mulieres nominatim, tum quaerebant ex isto palam tot dies 20
 continuos per quos numquam visus esset ubi fuisset, quid
 egisset, tum imperator ab isto praepositus Cleomenes flagi-
 tabatur, neque quicquam propius est factum quam ut illud
 Vticense exemplum de Hadriano transferretur Syracusas,
 ut duo sepulchra duorum praetorum improborum duabus 25
 in provinciis constituerentur. Verum habita est a multi-
 tudine ratio temporis, habita tumultus, habita etiam digni-
 tatis existimationisque communis, quod is est conventus
 Syracusis civium Romanorum ut non modo illa provincia,

7 antea semper *Halm*, *codd.* : anper *R*¹ : nuper *R*²*S*³ : antea *δ*.
Habent pq sicut antea cons. erat (*Cl. Rev.* xviii. 212) 12
 excitatus exit *pδ* 14 excipit *Vpδ* 15 clamorem *VpR*¹*δ*
 (excipit . . . clamores *k*) 16 maius hoc *Vpδ* : maius *RS*³ 18
 commemorabatur *Hotoman* : -antur *codd.* 27 est tumultus *pδ*
 (*Am. J. Ph.* xxvi. 430) 28 esset *RS*³

verum etiam hac re publica dignissimus existimetur. Con- 95
firmant ipsi se, cum hic etiam tum semisomnus stuperet,
arma capiunt, totum forum atque Insulam, quae est urbis
magna pars, complent.

- 5 Vnam illam noctem solam praedones ad Helorum com-
morati, cum fumantis etiam nostras navis reliquissent,
accedere incipiunt Syracusas; qui videlicet saepe audissent
nihil esse pulchrius quam Syracusarum moenia ac portus,
statuerant se, si ea Verre praetore non vidissent, numquam
10 esse visuros. Ac primo ad illa aestiva praetoris accedunt, 37
ipsam illam ad partem litoris ubi iste per eos dies taber- 96
naculis positis castra luxuriae conlocarat. Quem postea-
quam inanem locum offenderunt et praetorem commosse
ex eo loco castra senserunt, statim sine ullo metu in ipsum
15 portum penetrare coeperunt. Cum in portum dico, iudices,—
explanandum est enim diligentius eorum causa qui locum
ignorant,—in urbem dico atque in urbis intimam partem
venisse piratas; non enim portu illud oppidum clauditur,
sed urbe portus ipse cingitur et continetur, ut non ad-
20 luantur mari moenia extrema, sed ipse influat in urbis sinum
portus. Hic te praetore Heracleo pirata cum quattuor 97
myoparonibus parvis ad arbitrium suum navigavit. Pro
di immortales! piraticus myoparo, cum imperi populi
Romani nomen ac fascēs essent Syracusis, usque ad forum
25 Syracusanorum et ad omnis crepidines urbis accessit, quo
neque Carthaginensium gloriosissimae classes, cum mari
plurimum poterant, multis bellis saepe conatae umquam
aspirare potuerunt, neque populi Romani invicta ante te

1 etiam hac *Vpδ*: hac etiam *RSD*: [etiam]? 2 stuperet *RS*
rell.: stupri plenus stuperet *V* (*l. 14 supra*) 5 Pelorum *codd.* 7
Syracusas *RSψ*: ad Syr. *Vpδ* qui *om. π* 10 ad *om. V* 13
commosse *RSp*: commovisse *Vδ* 19 adluantur *Vp*: abluantur
RSψ 22 parvis myop. *V* 23 myoparo *Vpδ*: myoparon,
muoparon *RSψ* imperii *RSp*: imp. *V* (imperatoris, *Klotz*,
Nohl): imperium *δ* 25 Syracusanorum *RSψ* (§§ 84, 140):
Syracusanum *V*: *om. pδ* 28 potuerant *π*

praetorem gloria illa navalis umquam tot Punicis Siciliensibusque bellis penetrare potuit; qui locus eius modi est ut ante Syracusani in moenibus suis, in urbe, in foro hostem armatum ac victorem quam in portu ullam hostium navem
 98 viderint. Hic, te praetore, praedonum naviculae pervagatae sunt quo Atheniensium classis sola post hominum memoriam trecentis navibus vi ac multitudine invasit; quae in eo ipso portu loci ipsius portusque natura victa atque superata est. Hic primum opes illius civitatis minutae depressaeque sunt: in hoc portu Atheniensium
 10 nobilitatis, imperi, gloriae naufragium factum existimatur.
 38 Eone pirata penetravit quo simul atque adisset non modo a latere sed etiam a tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulam totam praetervectus est, quae est urbs Syracusis suo nomine ac moenibus, quo in loco maiores,
 15 ut ante dixi, Syracusanum habitare vetuerunt, quod, qui illam partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum
 99 futurum intellegebant. At quem ad modum est pervagatus! Radices palmarum agrestium, quas in nostris navibus invenerant, iactabant, ut omnes istius improbitatem
 20 et calamitatem Siciliae possent cognoscere. Siculosne milites, aratorumne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant ut populo Romano totique Italiae suppeditare possent, eosne in insula Cereris natos, ubi
 25 primum fruges inventae esse dicuntur, eo cibo esse usos
 a quo maiores eorum ceteros quoque frugibus inventis removerunt! Te praetore Siculi milites palmarum stirpibus, piratae Siculo frumento alebantur! O spectaculum
 100 miserum atque acerbum! ludibrio esse urbis gloriam, populi Romani nomen, *omnium* hominum conventum atque
 30

5 viderent *V*δ 7 trecentis navibus *del. Zicliński* 8 portusque
RSp: om. V: secl. Halm, Muell. 17 potestatem *I'R al.:*
 potestate *pδ, fort. recte* 20 invenerat iaciebat *Vpδ* 21 et
om. π 30 omnium *addidi, tot Zicliński, tantum Muell., nostrorum*
K. Busche: hominum honestissimorum Eberh. (§ 107)

multitudinem piratico myoparoni ! in portu Syracusano de classe populi Romani triumphum agere piratam, cum praetoris inertissimi nequissimique oculos praedonum remi respergerent !

- 5 Posteaquam e portu piratae non metu aliquo adfecti sed satietate exierunt, tum coeperunt quaerere homines causam illius tantae calamitatis. Dicere omnes et palam disputare minime esse mirandum si remigibus militibusque dimissis, reliquis egestate et fame perditis, praetore tot dies cum
10 mulierculis perpotante, tanta ignominia et calamitas esset accepta. Haec autem istius vituperatio atque infamia confirmabatur eorum sermone qui a suis civitatibus illis navibus praepositi fuerant. Qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant dicebant quot ex sua quisque nave
15 missos sciret esse. Res erat clara, neque solum argumentis sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. Homo 39 certior fit agi nihil in foro et conventu toto die nisi hoc, quaeri ex nauarchis quem ad modum classis sit amissa ; illos respondere et docere unum quemque, missione re-
20 migum, fame reliquorum, Cleomenis timore et fuga. Quod posteaquam iste cognovit, hanc rationem habere coepit. Causam sibi dicendam esse statuerat iam antequam hoc usu venit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. Videbat illis nauarchis testibus tantum hoc crimen sustinere
25 se nullo modo posse. Consilium capit primo stultum, verum tamen clemens. Nauarchos ad se vocari iubet ; 102 veniunt. Accusat eos quod eius modi de se sermones habuerint ; rogat ut in sua quisque dicat navi se tantum habuisse nautarum quantum oportuerit, neque quemquam
30 esse dimissum. Illi enim vero se ostendunt quod vellet

14 quot *Lamb.* : quod *RS*, quos *pδ*   nave *RS* : navi *pδ* (§ 102)
17 et in *p*   toto *RSp* : tota *qΨ*   18 esset *δ*   24 vidistis
RS   illis *p* : ille is *R* : ille his (hiis) *SDΨ*   27 se *om.* *R¹p¹* :
sermones de se *SΨ*   28 rogat ut id facere desistant et in sua *pδ*

esse facturos. Iste non procrastinat, advocat amicos statim ;
 quaerit ex iis singillatim quot quisque nautas habuerit. Re-
 spondet unus quisque ut erat praeceptum. Iste in tabulas
 refert ; obsignat signis amicorum providens homo, ut contra
 hoc crimen, si quando opus esset, hac videlicet testificatione 5
 103 uteretur. Derisum esse credo hominem amentem a suis
 consiliariis et admonitum hasce ei tabulas nihil profuturas,
 etiam plus ex nimia praetoris diligentia suspicionis in eo
 crimine futurum. Iam iste erat hac stultitia multis in
 rebus usus ut publice quoque quae vellet in litteris civitatum 10
 tolli et referri iuberet ; quae omnia nunc intellegit sibi
 nihil prodesse, posteaquam certis litteris testibus auctori-
 40 tatibusque convincitur. Vbi hoc videt, illorum confessionem,
 testificationem suam, tabellas sibi nullo adiumento futuras,
 init consilium non improbi praetoris,—nam id quidem esset 15
 ferendum,—sed importuni atque amentis tyranni : statuit,
 si hoc crimen extenuari vellet,—nam omnino tolli posse non
 arbitrabatur,—nauarchos omnis, testis sui sceleris, vita esse
 104 privandos. Occurrebat illa ratio : ‘ Quid Cleomene fiet ?
 poterone animum advertere in eos quos dicto audientis esse 20
 iussi, missum facere eum cui potestatem imperiumque per-
 misi ? poterone eos adficere supplicio qui Cleomenen secuti
 sunt, ignoscere Cleomeni qui secum fugere et se consequi
 iussit ? poterone esse in eos vehemens qui navis non modo
 inanis habuerunt sed etiam apertas, in eum dissolutus qui 25
 solus habuerit constratam navem et minus exinanitam ?
 Pereat Cleomenes una ! ’ Vbi fides, ubi execrationes, ubi
 dexterae complexusque, ubi illud contubernium muliebris
 militiae in illo delicatissimo litore ? Fieri nullo modo

2 iis δ : his *RS et suppl. p* : illis *Stephanus*   respondet *SDΨ* :
 respondit (*corr. R ex respondis*) *Rpkδ* (ii, § 98)   10 litteris πδ
 (i, § 57 ; iv, § 31) : litteras *R vell.*   11 tolli et *RS* : *secl. Zumpt*,
Muell. : et tolli et δ   12 auctoribusque *R*   19 Cleomene *RS* :
 Cleomeni πδ : de Cleomene *G₃*   22 Cleomenen *R* : -em *S vell.*
 (l. 1 *infra* -en *R* : -em *VS vell.*)

poterat quin Cleomeni parceretur. Vocat Cleomenen, 105
 dicit ei se statuisset animadvertere in omnis nauarchos ; ita
 sui periculi rationes ferre ac postulare. ‘Tibi uni parcam
 et potius istius culpaе crimen vituperationemque incon-
 5 stantiae suscipiam quam aut in te sim crudelis aut tot tam
 gravis testis vivos incolumisque esse patiar.’ Agit gratias
 Cleomenes, adprobat consilium, dicit ita fieri oportere,
 admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalacrum,
 Centuripinum nauarchum, non posse animadverti, propterea
 10 quod secum una fuisset in Centuripina quadriremi. Quid
 ergo ? iste homo ex eius modi civitate, adulescens nobilis-
 simus, testis relinquetur ? ‘In praesentia,’ inquit Cleo-
 menes, ‘quoniam ita necesse est ; sed post aliquid videbimus
 ne iste nobis ob stare possit.’

15 Haec posteaquam acta et constituta sunt, procedit iste
 repente e praetorio inflammatus scelere furore crudelitate ;
 in forum venit, nauarchos vocari iubet. Qui nihil metue-
 rent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. Iste hominibus
 miseris innocentibus inici catenas imperat. Implorare illi
 20 fidem praetoris, et quare id faceret rogare. Tum iste hoc
 causae dicit, quod classem praedonibus prodidissent. Fit
 clamor et admiratio populi tantam esse in homine impu-
 dentiam atque audaciam ut aut aliis causam calamitatis
 attribueret quae omnis propter avaritiam ipsius accidisset,
 25 aut, cum ipse praedonum socius arbitraretur, aliis prodi-
 tionis crimen inferret ; deinde hoc quinto decimo die crimen
 esse natum postquam classis esset amissa. Cum haec ita 107
 fierent, quaerebatur ubi esset Cleomenes, non quo illum

2 animadvertere *Vpk* : animum adverti *RS* : animum advertere *Z*
 (ut *codd. supra l. 20* : cf. iv, § 28) 5 quam aut *Vpkδ* : quam ut *R* :
 quam *SDψ* 8 id quod *V* (i, § 111) 17 ad se vocari *V*
 20 tum *VRSρ* : tunc *δ* 22 et *om. RS* admurmuratio *V*
 (*Meusel, p. 33*) 25 arbitraretur *RSψ* : putaretur *Vπδ* 27
 ita *om. Vδ* 28 illum *om. SD*

- ipsum, cuiusmodi est, quisquam supplicio propter illud incommodum dignum putaret; nam quid Cleomenes facere potuit?—non enim possum quemquam insimulare falso—quid, inquam, magno opere potuit Cleomenes facere istius avaritia navibus exinanitis? Atque eum vident sedere ad 5
latus praetoris et ad aurem familiariter, ut solitus erat, insusurrare. Tum vero omnibus indignissimum visum est homines honestissimos, electos e suis civitatibus, in ferrum atque in vincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorum ac turpitudinum societatem familiarissimum esse praetori. 10
- 108 Adponitur iis tamen accusator Naevius Turpio quidam, qui C. Sacerdote praetore iniuriarum damnatus est, homo bene adpositus ad istius audaciam, quem iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia praecursorem habere solebat et emissarium. 15
- 42 Veniunt Syracusas parentes propinque miserorum adulescentium hoc repentino calamitatis suae commoti nuntio; vinctos aspiciunt catenis liberos suos, cum istius avaritiae poenam collo et cervicibus suis sustinerent; adsunt, defendunt, proclamant, fidem tuam, quae nusquam 20
erat neque umquam fuerat, implorant. Pater aderat Dexo Tyndaritanus, homo nobilissimus, hospes tuus. Cuius tu domi fueras, quem hospitem appellaras, eum cum illa auctoritate miseria videres perditum, non te eius lacrimae, non senectus, non hospiti ius atque nomen a scelere aliquam 25
- 109 ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego

1 cuiusmodi *Cledonius Gr. Lat. v. p. 52, et Pompeius ibid. p. 207* (*Sext. Rosc. § 95, Cacl. § 24*): cuiusmodi *R*: cuiusmodi *S*: cuiusmodi *Vp*: cuiusmodi *s.* cuiusmodi *δ* esset *kδ* 4 magno opere *Rp*: magnopere *S* (iv. § 1) 8 ex suis *Vδ* 11 iis *R*: eis *V*: his *SDpδ* 17 commoti nuntio *Vpδ* (*Zielinski, p. 198*): nuntio commoti *RSV* 18 catenis aspiciunt *Vk* 22 23 hospes tuus. Cuius . . . appellaras, eum *Rau, Richter, Muell., Zielinski*: hosp. tuus, cuius . . . appellaras. Eum *vulg.* 23 eum quoniam *R*: eum qm *SD in mg.* quem) auctoritate et aetate *Lamb., Nohl*: illa auct. hominem *Kays.*: illa aetate *Eberh.*: auctoritate *secl. Madv.* 24 miseria *VRS*: ac miseria *p.* et mis. *δ* praeditum *codd.* 25 ab scelere *V*

hospiti iura in hac immani belua commemoro? Qui Sthenium Thermitanum, hospitem suum, cuius domum per hospitium exhaustit et exinanivit, absentem in reos rettulerit, causa indicta capite damnarit, ab eo nunc hospitiorum
 5 iura atque officia quaeramus? Cum homine [enim] crudeli nobis res est an cum fera atque immani belua? Te patris lacrimae de innocentis filii periculo non movebant; cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes, te neque praesens filius de liberum caritate neque absens pater de
 10 indulgentia patria commonebat? Catenas habebat hospes 110 tuus Aristeus, Dexonis filius. Quid ita? 'Prodiderat classem.' Quod ob praemium? 'Deseruerat.' Quid Cleomenes? 'Ignavus fuerat.' At eum tu ob virtutem corona ante donaras. Dimiserat nautas.' At ab omnibus
 15 tu mercedem missionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitensis Eubulida, homo domi suae clarus et nobilis; qui quia Cleomenem in defendendo filio laeserat, nudus paene est destitutus. Quid erat autem quod quisquam diceret aut defenderet? 'Cleomenem nominare non
 20 licet.' At causa cogit. 'Moriere, si appellaris'; numquam enim iste cuiquam est mediocriter minatus. At remiges non erant. 'Praetorem tu accuses? frange cervices.' Si neque praetorem neque praetoris aemulum appellari licebit, cum in his duobus tota causa sit, quid futurum est?
 25 Dicit etiam causam Heracleus Segestanus, homo domi suae 43 nobilissimo loco natus. Audite, ut vestra humanitas postulat, iudices; audietis enim de magnis incommodis iniuriisque sociorum. Hunc scitote fuisse Heracleum in ea causa, qui propter gravem morbum oculorum tum non navigarit, et
 30 iussu eius qui potestatem habuit in commeatu Syracusis 111

4 indicta causa *V*
Eberh., edd. rec.

5 enim *seclusi* (§§ 127, 143 *infra*): hominem
 6 lac. patris *Sψ* 12 deseruerat exercitum

pδ 14 at ab *π*: ab *RS*: ut . . . acciperes *δ* 22 se accuses
RS: tu accuses *pr* 23 appellare *pδ* 25 (et 28) Heracleus
Rvq: eraclius *S*: Heraclius *pδ edd.*

remanserit! Is certe neque classem prodidit neque metu
 perterritus fugit neque exercitum deseruit; etenim tum esset
 hoc animadvertendum cum classis Syracusis proficiscebatur.
 Is tamen in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo mani-
 festo scelere deprehensus, in quem ne falsi quidem causa 5
 112 conferri criminis potuit. Fuit in illis nauarchis Heraclien-
 sis quidam Furius,—nam habent illi non nulla huiusce
 modi Latina nomina,—homo, quam diu vixit, non domi
 suae solum, post mortem tota Sicilia clarus et nobilis. In
 quo homine tantum animi fuit non solum ut istum libere 10
 laederet,—nam id quidem, quoniam moriundum videbat,
 sine periculo se facere intellegebat,—verum morte proposita,
 cum lacrimans in carcere mater noctes diesque adsideret,
 defensionem causae suae scripsit; quam nunc nemo est in
 Sicilia quin habeat, quin legat, quin tui sceleris et crudeli- 15
 tatis ex illa oratione commonefiat. In qua docet quot
 a civitate sua nautas acceperit, quot et quanti quemque
 dimiserit, quot secum habuerit; item de ceteris navibus
 dicit; quae cum apud te diceret, virgis oculi verberabantur.
 Ille morte proposita facile dolorem corporis patiebatur; 20
 clamabat, id quod scriptum reliquit, facinus esse indignum
 plus impudicissimae mulieris apud te de Cleomenis salute
 113 quam de sua vita lacrimas matris valere. Deinde etiam
 illud video esse dictum quod, si recte vos populus Romanus
 cognovit, non falso ille de vobis iam in morte ipsa praedi- 25
 cavit, non posse Verrem testis interficiendo *testimonium*

2 tum *pδ*: tunc *RS*. *Coni. Zielinski* neque exercitum deseruit. At
 enim (nautas dimisit. Accusationem audimus an tui tuorumque
 sceleris improbam confessionem? etenim) tum esset hoc animadv. etc.
 3 animadvertendum *RS*: animadversum *pδ* cum *om.* *RS* 6
 potest *s.l.* *S et in mg. D* eraclesis *RS*: Heraclensis *pq* 12 se
om. *RSpq*: facere se *Nohl*: an se sine? 18 dimiseris
Zielinski 22 Post salute addidit *Titler* savia et sic fere *edd. rec.*:
 post mulieris *Heraeus*. Fort. plus os impud. mulieris (*Sest.* § 111)
 23 etiam illud *Rp*: illud etiam *S al.* 26 testimonium scripsi (§ 163):
 nos *RSD*: vos *G₁*, *Madvig*: ius *Eberh.*, *Zielinski*, *Mueller*: crimina sua
pδ (*Cl. Rev.* xviii. 212)

extinguere; graviores apud sapientis iudices se fore ab
 inferis testem quam si vivus in iudicium produceretur; tum
 avaritiae solum, si viveret, nunc, cum ita esset necatus, sce-
 leris audaciae crudelitatis testem fore. Iam illa praeclara:
 5 non testium modo catervas, cum tua res ageretur, sed ab
 dis manibus innocentium Poenas sceleratorumque Furias
 in tuum iudicium esse venturas; sese ideo leviores suum
 casum fingere, quod iam ante aciem securium tuarum
 Sextique, tui carnificis, vultum et manum vidisset, cum in
 10 conventu civium Romanorum iussu tuo securi cives Ro-
 mani ferirentur. Ne multa, iudices, libertate quam vos 114
 sociis dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserrimae
 servitutis abusus est.

Condemnat omnis de consili sententia; tamen neque 44
 15 iste in tanta re tot hominum T. Vettium ad se arcessit,
 quaestorem suum, cuius consilio uteretur, neque P. Cervium,
 talem virum, legatum, qui quia legatus isto praetore in
 Sicilia fuit primus ab isto iudex reiectus est, sed de latro-
 num, hoc est de comitum suorum sententia condemnat
 20 omnis. Hic cuncti Siculi, fidelissimi atque antiquissimi 115
 socii, plurimis adfecti beneficiis a maioribus nostris, graviter
 commoventur et de suis periculis fortunisque omnibus per-
 timescunt: indigne ferunt illam clementiam mansuetudi-
 nemque nostri imperi in tantam crudelitatem inhumani-
 25 tatemque esse conversam, condemnari tot homines uno
 tempore nullo crimine, defensionem suorum furtorum prae-
 torem improbum ex indignissima morte innocentium quae-
 rere. Nihil addi iam videtur, iudices, ad hanc improbi-
 tatem amentiam crudelitatemque posse, et recte nihil
 30 videtur. Nam si cum aliorum improbitate certet, longe

5 sed tum ab *p* 6 sceleratorumque *pkδ* (sceleratorum *q*) *Cluent.*
 § 171: scelere quam quae *RSD*: scelerumque *Lamb. edd.* 11
 libertate *R²SD*: -em *R¹δ* 24 in tantam *Vpδ*: tantam in *RS*
 27 innocentium *Vδ*: -um *RS* 29 nil *Zielinski, p. 178*

- 116 omnis multumque superabit; sed secum *cum* ipse certat,
 id agit ut semper superius suum facinus novo scelere vincat.
 Phalacrum Centuripinum dixeram exceptum esse a Cleo-
 mene, quod in eius quadriremi Cleomenes vectus esset;
 tamen, quia pertimuerat adulescens, quod eandem suam 5
 causam videbat esse quam illorum qui innocentes peribant,
 accedit ad hominem Timarchides; a securi negat esse ei
 periculum, virgis ne caederetur monet ut caveat. Ne
 multa, ipsum dicere adulescentem audistis se ob hunc
 117 metum pecuniam Timarchidi numerasse. Levia sunt haec 10
 in hoc reo. Metum virgarum nauarchus, homo nobilis-
 simus nobilissimae civitatis, pretio redemit: humanum est.
 Alius ne condemnaretur pecuniam dedit: usitatum est.
 Non vult populus Romanus obsoletis criminibus accusari
 Verrem, nova postulat, inaudita desiderat; non de praetore 15
 Siciliae, sed de nefario tyranno fieri iudicium arbitratur.
 45 Includuntur in carcerem condemnati; supplicium con-
 stituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum;
 prohibentur adire ad filios, prohibentur liberis suis cibum
 118 vestitumque ferre. Patres hi quos videtis iacebant in 20
 limine, matresque miserae pernoctabant ad ostium carceris
 ab extremo conspectu liberum exclusae; quae nihil aliud
 orabant nisi ut filiorum suorum postremum spiritum ore

1 superabit *Vpδ*: -avit *RSD* sed secum *cum scripsi*: sed secum
prkδ: sed cum *RS*: secum *V* ii, § 90; *Cl. Rev. l. c.*). Fort. secum
 cum; cf. *Div.* § 53 tu dum . . . id agis ut 4 Cleomenes *om.*
V 9 adul. dicere *Quint.* ix. 2. 57 se *om.* *V* 10 nume-
 rasse (§ 120) *Zielinski*, p. 166 sunt haec *Vprkδ*, *Quint.* viii. 4. 19:
 haec sunt *RSψ* 11 nauarchus homo nobilissimus nobilissimae
 civitatis *scripsi* (*Am. J. Phil.* xxvi, p. 431): nav. nobilissimae civitatis
Vprk, *Quint. l. c.*: nav. homo nobilissimae civ. *R*: nav. homo nobilis
 summae civ. *SD* (cf. iii, § 56; v, §§ 20, 122): 12 est *VR*: *om.* δ
 13 ne *Vpδ*: ut *RSψ* ne securi feriretur *Quint. l. c.*) est *Vprkδ*,
Quint.: *om.* *RSψ* 14 vult *Ipδ*, *Quint.* ix. 4. 70: volet *RSψ*
 18 navarchorum male *secl. Memmius, Lamb., edd. rec.* (*Zielinski*,
 p. 198) 20 intro ferre *Vpδ* (*ll. 4-5 infra*) 21 limine *Rp* *rell.*,
Jul. Sever.: limine ipso *V* ante ostium *V* 23 postremum *V*:
 postremo *RS*: supremum *pq*: extremum δ ore *om.* *pk*

excipere liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex praetoris, mors terrorque sociorum et civium Romanorum, lictor Sextius, cui ex omni gemitu doloreque certa merces comparabatur. 'Vt adeas, tantum dabis, ut cibum tibi intro
 5 ferre liceat, tantum.' Nemo recusabat. 'Quid? ut uno ictu securis adferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur, ne saepius feriat, ne cum sensu doloris aliquo spiritus auferatur?' Etiam ob hanc causam pecunia lictori dabatur. O magnum atque intolerandum
 10 dolorem! o gravem acerbamque fortunam! Non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogeantur parentes. Atque ipsi etiam adulescentes cum Sextio suo de plaga et de uno illo ictu loquebantur, idque postremum parentis suos liberi orabant, ut levandi cruciatus sui causa
 15 lictori pecunia daretur. Multi et graves dolores inventi parentibus et propinquis, multi; verum tamen mors sit extremum. Non erit. Estne aliquid ultra quo crudelitas progredi possit? Reperietur; nam illorum, cum erunt securi percussi ac necati, corpora feris obicientur. Hoc si
 20 luctuosum est parentibus, redimant pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanus, hominem nobilem, dicere
 120 audistis se ob sepulturam Heraclei nauarchi pecuniam Timarchidi numerasse; ne hoc possis dicere, 'Patres enim veniunt amissis filiis irati,' vir primarius, homo nobilissimus,
 25 dicit, neque de filio dicit. Iam hoc quis tum fuit Syracusis

2 Romanorum *V*, *Quint.* viii. 4, 27, *Iul. Sever.* : *om.* *RSpδ* (ii. ii. § 6)
 3 omni *pδ* : omnium *RS* : *om.* *V* 4 cibum tibi *RSpδ* : tibi cibum
 vestitumque *V* : cibum vestitumque (*om.* tibi) *Quint.* ix. 4, 71 ; *l.* 19
supra (*Meusel*, p. 25) 6 ictu *om.* *RS al.* mortem filio tuo
 adferam *V* 8 ei auferatur *V* 9 lictori dabatur *p Zielinski*
 (*p.* 198) : dabatur *RS*, datur *Vδ* (*om.* lictori. intolerabilem *V*
 10 non ut tam *R* : non ut tantum *SD* (*corr. in mg.* non vitam) 11
 liberorum *V* (*etiam l.* 22 *supra*) 12 suo *R* : *om.* *pδ* : sua *Madv.* :
 servo *Landgraf* 16 mors sit *prk* : morxit *R* : mori *SD* 17 ex-
 tremum *Eberh.* (iii. § 70) : extremo *RS* : extrema *pδ* 20 parentibus
 redimat *RSpk* : parenti redimat *rδ* 23 ne hoc posses *RS* : hoc
 ne possis *pδ*

quin audierit, quin sciat, has Timarchidi pactiones sepulturae cum vivis etiam illis esse factas? Non palam cum Timarchide loquebantur, non omnes omnium propinqui adhibebantur, non palam vivorum funera locabantur?

46 Quibus omnibus rebus actis atque decisis producuntur 5
121 e carcere, deligantur. Quis tam fuit illo tempore ferreus, quis tam inhumanus praeter unum te, qui non illorum aetate nobilitate miseria commoveretur? Ecquis fuit quin lacrimaret, quin ita calamitatem illam putaret illorum ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune 10 arbitraretur? Feriuntur securi. Laetaris tu in omnium gemitu et triumphas; testis avaritiae tuae gaudes esse sublatos. Errabas, Verres, et vehementer errabas, cum te maculas furtorum et flagitiorum tuorum sociorum innocentium sanguine eluere arbitrabare; praeceptis amentia 15 ferebare, qui te existimares avaritiae vulnera crudelitatis remediis posse sanare. Etenim quamquam illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorum propinqui neque tibi neque illis desunt, tamen ex ipso illo numero nauarchorum aliqui vivunt et adsunt, quos, ut mihi videtur, ad illorum inno- 20 centium poenas fortuna et ad hanc causam reservavit.

122 Adest Phylarchus Haluntinus, qui quia cum Cleomene non fugit, oppressus a praedonibus et captus est; cui calamitas saluti fuit, qui nisi captus a piratis esset in hunc praedonem sociorum incidisset. Dicit is pro testimonio de 25 missione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adest Centuripinus Phalacrus in amplissima civitate amplissimo loco natus; eadem dicit, nulla in re discrepat.

123 Per deos immortalis! quo tandem animo sedetis, iudices,

1 has per Timarchidem *pδ* 2 cum *del. Eberh., Zielinski* 6
deligantur ad palum *πδ* ferreus *RSΨ*: durus *V*: durus et ferreus
pδ 9 lacrimaret *π*: lacrumarum *R*: lacrimaretur *Sδ*: lacrumarum
et *V* 15 eluere posse *Heracus* 18 neque tibi neque illis *RS*:
neque illis neque tibi *V*: neque desunt *p*: neque tibi *δ* 19 illo
ipso *Vpδ* 20 et *om. V* 25 dicit *pδ*

aut haec quem ad modum auditis? Vtrum ego desipio
et plus quam satis est doleo tanta calamitate miseriaque
sociorum, an vos quoque hic acerbissimus innocentium
cruciatu et maeror pari sensu doloris adficit? Ego enim
5 cum Herbitensem, cum Heracliensem securi percussum
esse dico, versatur mihi ante oculos indignitas calamitatis.
Eorumne populorum civis, eorum agrorum alumnos, ex 47
quibus maxima vis frumenti quotannis plebi Romanae
illorum operis ac laboribus quaeritur, qui a parentibus spe
10 nostri imperi nostraeque aequitatis suscepti educatique
sunt, ad C. Verris nefariam immanitatem et ad eius fune-
stam securem esse servatos? Cum mihi Tyndaritani illius 124
venit in mentem, cum Segestani, tum iura simul civitatum
atque officia considero. Quas urbis P. Africanus etiam
15 ornandas esse spoliis hostium arbitratus est, eas C. Verres
non solum illis ornamentis sed etiam viris nobilissimis
nefario scelere privavit. En quod Tyndaritani libenter
praedicent: 'Nos in septemdecim populis Siciliae nume-
ramur, nos semper omnibus Punicis Siciliensibusque bellis
20 amicitiam fidemque populi Romani secuti sumus, a nobis
omnia populo Romano semper et belli adiumenta et pacis
ornamenta ministrata sunt.' Multum vero haec iis iura
profuerunt in istius imperio ac potestate! Vestros quondam 125
nautas contra Carthaginem Scipio duxit, at nunc navem
25 contra praedones paene inanem Cleomenes ducit; vobis-
cum Africanus hostium spolia et praemia laudis communi-
cavit, at nunc, per *Verrem* spoliati, nave a praedonibus
abducta, ipsi in hostium loco numeroque ducimini. Quid

1 auditis *pδ* (audietis *V*?) : audistis *RSψ* 2 est *om. V* 3
vos hic quoque *RSψ* 4 maeror parentum *K. Busche* 21
omnia *Vpδ* : *om. RSψ* 22 ministrata *RSψ* : administrata *Vpδ*
iis *VR* : his *p* : is *q* 24 adduxit *V* 25 ducit *codd. praeter*
RS (duxit et) 27 per me *RSpδ* (i.e. per *urē* = per Verrem, *ut*
con. Nettleship, Nohl); cf. iii, § 200 ubi *ure* = Verre (*J. Ph. xxx.*
195) : per hunc *V* : per praetorem populi Romani *Mueller* (*ed. minor*
1898) spoliata navi a praedonibus *V om. abducta* 28 duce-
mini *Vδ* : ducamini *q* : duceamini *p*

vero? illa Segestanorum non solum litteris tradita neque commemorata verbis, sed multis officiis illorum usurpata et comprobata cognatio quos tandem fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit? Nempe hoc iure fuit, iudices, ut ex sinu patriae nobilissimus adulescens istius 5 carnifici Sextio dederetur. Cui civitati maiores nostri maximos agros atque optimos concesserunt, quam immunem esse voluerunt, haec apud te cognationis fidelitatis vetustatis auctoritatis ne hoc quidem iuris obtinuit, ut unius honestissimi atque innocentissimi civis mortem ac sanguinem 10 deprecaretur.

48

126

Quo confugient socii? quem implorabunt? qua spe denique, ut vivere velint, tenebuntur, si vos eos deseretis? Ad senatumne venient? Quid? ut de Verre supplicium sumat? Non est usitatum, non senatorium. Ad populum 15 Romanum confugient? Facilis est populi causa; legem enim se sociorum causa iussisse et eius legis custodes ac vindices praeposuisse dicet. Hic locus igitur est unus quo perfugiant, hic portus, haec arx, haec ara sociorum; quo quidem nunc non ita confugiunt ut antea in suis repetundis 20 rebus solebant. Non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt, non ornamenta quae ex urbibus fanisque erepta sunt; metuunt homines imperiti ne iam haec populus Romanus concedat et ita velit fieri. Patimur enim multos iam annos et silemus, cum videamus ad paucos 25 homines omnis omnium nationum pecunias pervenisse.

5 patriae *RS* *p*: patrio *V*: patris *δ* post adulescens habent *Vpδ*
et ex complexu matris creptus innocens filius *δ*: *om. RS* (ii, i, § 7)
14 senatumne *V*: senatum *RSψ* venient *RSψ*: veniant *V*: senatum devenient *pδ* 15 sumant *VRS* non senatorum *RS*: non est senatorium *V* 16 populi causa *RSψ*: causa pop. *pδ*: causa *PRV* 17 eius legis leges *p* *RS* *p*: eius *V*: eis legi *δ*: vos eius leges *q*: vos ei legi *Victorius*: ei vos legi *Iord. et edd.* 19 haec arx *om. RSψ* 20 repetundis *V*: -endis *RS* 21 Non aurum non arg. *Vq* 24 velit fieri *V, Halm, Zielinski* (*p.* 198): fieri velit *rell.* (iii, § 168) 26 omnis *Vp*: *om. RSψ*

Quod eo magis ferre animo aequo et concedere videmur,
quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat ut obscura sua
cupiditas esse videatur. In urbe nostra pulcherrima atque 127
ornatissima quod signum, quae tabula picta est quae non
5 ab hostibus victis capta atque deportata sit? at istorum
villae sociorum fidelissimorum plurimis et pulcherrimis
spoliis ornatae refertaeque sunt. Vbi pecunias exterarum
nationum esse arbitramini, quae nunc omnes egent, cum
Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chium, Samum,
10 totam denique Asiam, Achaïam, Graeciam, Siciliam tam in
paucis villis inclusas esse videatis? Sed haec, ut dico,
omnia iam socii vestri relinquunt et neglegunt, iudices.
Ne publice a populo Romano spoliarentur officiis ac fide
providerunt; paucorum cupiditati tum, cum obsistere non
15 poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant; nunc vero
iam adempta est non modo resistendi verum etiam suppe-
ditandi facultas. Itaque res suas neglegunt; pecunias, quo
nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt, relinquunt;
hoc iam ornatu ad vos confugiunt. Aspicite, aspicite, 128
20 iudices, squalorem sordisque sociorum!

Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atque veste, 49
domo sua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non
facit; sese ipsum abs te repetit, nihil amplius; totum enim
tua libidine et scelere ex sua patria, in qua multis virtutibus
25 ac beneficiis princeps fuit, sustulisti. Dexo hic, quem
videtis, non quae publice Tyndaride, non quae privatim
sibi eripuisti, sed unicum miser abs te filium optimum atque
innocentissimum flagitat; non ex litibus aestimatis tuis
pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossi-
30 bus fili sui solacium vult aliquod reportare. Hic tam

2 elaborat *V* (iii, § 130; v, §§ 158, 188) 5 adportata (app. *p*)
Vpδ 10 totam denique *Vpδ*: totamque *RSψ* Graeciam *del.*
Zielinski 11 videtis *δ* 13 ne enim *V* (contra *RSpδ*) officio
V 19 aspicite semel *Vpδ* 22 domo *VSpδ*: domu *R* (*Phil.*
2, 45) 23 a te *V*

grandis natu Eubulida hoc tantum exacta aetate laboris
 itinerisque suscepit, non ut aliquid de suis bonis recupera-
 ret, sed ut, quibus oculis cruentas cervices fili sui viderat,
 129 isdem te condemnatum videret. Si per L. Metellum licitum
 esset, iudices, matres illorum miserorum sororesque venie- 5
 bant; quarum una, cum ego ad Heracleam noctu acce-
 derem, cum omnibus matronis eius civitatis et cum multis
 facibus mihi obviam venit, et ita,—me suam salutem
 appellans, te suum carnificem nominans, fili nomen implo-
 rans,—mihi ad pedes misera iacuit quasi ego eius excitare 10
 ab inferis filium possem. Faciebant hoc itidem ceteris
 in civitatibus grandes natu matres et item parvi liberi
 miserorum; quorum utrumque aetas laborem et industriam
 130 meam, fidem et misericordiam vestram requirebat. Itaque
 ad me, iudices, hanc querimoniam praeter ceteras Sicilia 15
 detulit; lacrimis ego huc, non gloria inductus accessi, ne
 falsa damnatio, ne carcer, ne catenae, ne verbera, ne secures,
 ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique
 etiam exsanguia corpora mortuorum, ne maeror parentum
 ac propinquorum magistratibus nostris quaestui posset esse. 20
 Hunc ego si metum Siciliae damnatione istius per vestram
 fidem et veritatem deiecero, iudices, satis officio meo, satis
 illorum voluntati qui a me hoc petiverunt factum esse
 arbitror.

50
 131 Quapropter si quem forte inveneris qui hoc navale crimen 25
 conetur defendere, is ita defendat *ut* illa communia quae ad
 causam nihil pertinent praetermittat, me culpaе fortunam
 adsignare, calamitatem crimini dare, me amissionem classis

4 isdem iisdem te *I* *p*δ: iste *RS* sibi .pr. *RS*: an si sibi per?
 5 sororesque *RS*: sorores uxoresque *V*: uxores sororesque δ 10
 eius *om.* *V* 11 itidem *RS* *ψ*: idem *V* *p*δ 13 utrumque *VRS*:
 utrorumque *p*δ 14 requirebat *V*: ant *RS* *p*δ 19 exanguia *V*:
 exsanguium *Rpk*δ (*prob. Nohl*): exangium *S* 20 possit *Bake* 22
 veritatem *V* i. § 3: severitatem *RS* (i. § 43): virtutem *p*δ 26
 ut *suppl. Hotom.* 27 culpaе fortunam *V*: culpam fortunae
RS *p*δ

obicere, cum multi viri fortes in communi incertoque periculo belli et terra et mari saepe offenderint. Nullam tibi obicio fortunam, nihil est quod ceterorum res minus commode gestas proferas, nihil est quod multorum naufragia
 5 fortunae colligas. Ego navis inanis fuisse dico, remiges nautasque dimissos, reliquos stirpibus vixisse palmarum; praefuisse classi populi Romani Siculum, perpetuo sociis atque amicis Syracusanum; te illo tempore ipso superioribusque diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotasse
 10 dico; harum rerum omnium auctores testisque produco. Num tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugia 132 fortunae, num casus bellicos exprobrare aut obicere videor? Tametsi solent ii fortunam sibi obici nolle qui se fortunae commiserunt, qui in eius periculis sunt ac varietate versati.
 15 Istius quidem calamitatis tuae fortuna particeps non fuit. Homines enim in proeliis, non in conviviiis belli fortunam periclitari solent; in illa autem calamitate non Martem fuisse communem, sed Venerem possumus dicere. Quodsi fortunam tibi obici non oportet, cur tu fortunae illorum
 20 innocentium veniam ac locum non dedisti?

Etiam illud praecidas licet, te, quod supplicium more 133 maiorum sumpseris securique percusseris, idcirco a me in crimen et in invidiam vocari. Non in supplicio crimen meum vertitur; non ego nego securi quemquam feriri debere, non
 25 ego metum ex re militari, non severitatem imperi, non poenam flagiti tolli dico oportere; fateor non modo in socios sed etiam in civis militesque nostros persaepe esse severe ac vehementer vindicatum. Quare haec quoque praetermittas 51 licet. Ego culpam non in nauarchis sed in te fuisse

2 tibi *om.* π   13 ii *V*: hii *RS*: hi *p*   19 tibi *om.* *V*   21

te quod *Vpq*: quod δ: hii quod *R*, hi quod *S*, his quod *D*, quod hiis *Z*. *An* quod de his?   23 in invidiam *V*: in *om.* *RS*δ (§ 107 *supra*   24 vertetur *RS*Ψ   non ego nego securi *V* (securi nego *p*δ): non ego quemquam ex re militari *mance RS* debere δ: oportere *V*

demonstro, te pretio remiges militesque dimisisse arguo. Hoc nauarchi reliqui dicunt, hoc Netinorum foederata civitas publice dicit, hoc Amestratini, hoc Herbitenses, hoc Hennenses, Agyrinenses, Tyndaritani publice dicunt, tuus denique testis, tuus imperator, tuus aemulus, tuus hospes 5 Cleomenes hoc dicit, sese in terram esse egressum ut Pachyno e terrestri praesidio milites colligeret, quos in navibus conlocaret; quod certe non fecisset si suum numerum naves haberent; ea est enim ratio instructarum ornatarumque navium ut non modo plures sed ne singuli quidem 10 possint accedere. Dico praeterea illos ipsos reliquos nautas fame atque inopia rerum omnium confectos fuisse ac perditos; dico aut omnis extra culpam fuisse, aut, si uni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse qui optimam navem, plurimos nautas haberet, summum imperium obti- 15 neret, aut, si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenen constitui spectatorem illorum mortis atque cruciatus; dico etiam in ipso supplicio mercedem lacrimarum, mercedem vulneris atque plagae, mercedem funeris ac sepulturae 135 constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere voles 20 haec dicito, classem instructam atque ornatam fuisse, nullum propugnatorem afuisse, nullum vacuum tractum esse remum, rem frumentariam esse suppeditatam; mentiri nauarchos, mentiri tot tam gravis civitates, mentiri etiam Siciliam totam; proditum esse te a Cleomene, qui se dixerit exisse 25 in terram ut Pachyno deduceret milites; animum illis, non copias defuisse; Cleomenem acerrime pugnantem ab iis relictum esse atque desertum; nummum ob sepulturam datum nemini. Quae si dices, tenebere; sin alia dices, ea quae a me dicta sunt non refutabis. 30

3 hoc Herb., hoc Amestr. <i>Vδ</i>	hoc Hennenses <i>om.</i> <i>RS</i>	4
Tynd. Loerenses <i>pδ</i>	9 ornatarumque <i>om.</i> <i>V</i>	11 possent
<i>RSπδ</i> (§ 84 <i>supra</i>)	16 Cleomenen <i>VR</i> : -em <i>S</i>	24 tot tam
<i>RS</i> : totam <i>I'</i> : tot et tam <i>π</i>	25 totam <i>om.</i> <i>V</i> : totam Sic. <i>k</i>	
te <i>Vp</i> : <i>om.</i> <i>RSψ</i>		

Hic tu etiam dicere audebis, 'Est in iudicibus ille fami-⁵²
liaris meus, est paternus amicus ille.' Non ut quisque¹³⁶
maxime est quicum tibi aliquid sit, ita te in huiusce modi
crimine maxime eius pudet? 'Paterne amicus est.' Ipse
5 pater si iudicaret, per deos immortalis, quid facere posset?
Cum tibi haec diceret, 'Tu in provincia populi Romani
praetor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum,
Mamertinis ex foedere quam deberent navem per triennium
remisisti, tibi apud eosdem privata navis oneraria maxima
10 publice est aedificata, tu a civitatibus pecunias classis
nomine coegisti, tu pretio remiges dimisisti, tu, navis cum
esset ab quaestore et ab legato capta praedonum, archipira-
tam ab oculis omnium removisti, tu, qui cives Romani
esse dicerentur, qui a multis cognoscerentur, securi ferire
15 potuisti, tu tuam domum piratas abducere, tu in iudicium
archipiratam domo producere ausus es, tu in provincia
tam splendida, tu apud socios fidelissimos, civis Romanos¹³⁷
honestissimos, in metu periculoque provinciae dies continuos
compluris in litore conviviisque iacuisti, te per eos dies
20 nemo tuae domi convenire, nemo in foro videre potuit, tu
sociorum atque amicorum ad ea convivia matres familias
adhibuisti, tu inter eius modi mulieres praetextatum tuum
filium, nepotem meum, conlocavisti, ut aetati maxime lubri-
cae atque incertae exempla nequitiae parentis vita praeberet,
25 tu praetor in provincia cum tunica pallioque purpureo visus
es, tu propter amorem libidinemque tuam imperium navium
legato populi Romani ademisti, Syracusano tradidisti, tui
milites in provincia Sicilia frugibus frumentoque caruerunt,
tua luxurie atque avaritia classis populi Romani a praedoni-

3 quocum *V* 5 posset *RSp*: possets *V* (*Meusel*, pp. 30-31):
facere posses cum *Heracius*, cp. *Quint.* vi. 1, 3 6 cum diceret tibi
haec *SDΨ* pop. Rom. praetor *pδ*: P. R. *V*: PR *RSD* iv, § 146;
v, §§ 28, 136) 12 ab (a *p*) quaestore et ab (a *p*) legato *Rpδ*: ab
legato et quaestore *SDΨ* 13 ab omnium oculis remisisti *p* 15
tu (*ante in*) om. *δ* tu in iud. . . ausus es om. *RSΨ* 29 luxurie
p, ut voluit *Madv.*: luxuria *R* (§ 87 *supra*): luxuria *SD*

- 138 bus capta et incensa est ; post Syracusas conditas quem
in portum numquam hostis accesserat, in eo te praetore
primum piratae navigaverunt ; neque haec tot et tanta
dedecora dissimulatione tua neque oblivione hominum ac
taciturnitate tegere voluisti, sed etiam navium praefectos 5
sine ulla causa de complexu parentum suorum, hospitem
tuorum, ad mortem cruciatumque rapuisti, neque te in
parentum luctu atque lacrimis mei nominis commemoratio
mitigavit ; tibi hominum innocentium sanguis non modo
53 voluptati sed etiam quaestui fuit !' — haec si tibi tuus 10
parens diceret, posses ab eo veniam petere, posses ut tibi
ignosceret postulare ?
- 139 Satis est factum Siculis, satis officio ac necessitudini, satis
promisso nostro ac recepto. Reliqua est ea causa, iudices,
quae iam non recepta sed innata, neque delata ad me sed 15
in animo sensuque meo penitus adfixa atque insita est ;
quae non ad sociorum salutem, sed ad civium Romanorum,
hoc est ad unius cuiusque nostrum, vitam et sanguinem
pertinet. In qua nolite a me, quasi dubium sit aliquid,
argumenta, iudices, exspectare : omnia quae dicam sic 20
erunt inlustrata ut ad ea probanda totam Siciliam testem
adhibere possem. Furor enim quidam, sceleris et audaciae
comes, istius effrenatum animum importunamque naturam
tanta oppressit amentia ut numquam dubitaret in conventu
palam supplicia, quae in convictos malefici servos constituta 25
140 sunt, ea in civis Romanos expromere. Virgis quam multos
ceciderit quid ego commemorem ? Tantum brevissime,
iudices, dico : nullum fuit omnino civitatis isto praetore in
hoc genere discrimen. Itaque iam consuetudine ad corpora
civium Romanorum etiam sine istius nutu ferebatur manus 30
ipsa lictoris.

3 tot tanta *p*   6, 8 parentum *p* (*Prisc. Gr. Lat.* ii, *p.* 355 *contra*
RSδ   13 necessitudini iudices *pδ*   22 possem *RSψ* : possim
pδ (§§ 84, 158)   28 dicam *q*

Num potes hoc negare, Verres, in foro Lilybaei maximo 54
 conventu C. Servilium, civem Romanum e conventu Pan-
 hormitano, veterem negotiatorem, ad tribunal ante pedes
 tuos ad terram virgis et verberibus abiectum? Aude hoc
 5 primum negare, si potes; nemo Lilybaei fuit quin viderit,
 nemo in Sicilia quin audiverit. Plagis confectum dico a
 lictoribus tuis civem Romanum ante oculos tuos concidisse.
 At quam ob causam, di immortales! tametsi iniuriam facio 141
 communi causae et iuri civitatis; quasi enim ulla possit
 10 esse causa cur hoc cuiquam civi Romano iure accidat, ita
 quaero quae in Servilio causa fuerit. Ignoscite in hoc uno,
 iudices; in ceteris enim non magnopere causas requiram.
 Locutus erat liberius de istius improbitate atque nequitia
 Quod isti simul ac renuntiatum est, hominem iubet Lily-
 15 baeum vadimonium Venerio servo promittere. Promittit;
 Lilybaeum venit. Cogere eum coepit, cum ageret nemo,
 nemo postulare, sponsionem mille nummum facere cum
 lictore suo, 'Ni furtis quaestum faceret.' Recuperatores se
 de cohorte sua dicebat daturum. Servilius et recusare et
 20 deprecari ne iniquis iudiciis nullo adversario iudicium
 capitis in se constitueretur. Haec cum maxime loqueretur, 142
 sex lictores circumsistunt valentissimi et ad pulsandos ver-
 berandosque homines exercitatissimi, caedunt acerrime
 virgis; denique proximus lictor, de quo iam saepe dixi,
 25 Sextius, converso baculo oculos misero tundere vehemen-
 tissime coepit. Itaque ille, cum sanguis os oculosque com-

2 Panormitano *p*: Panhormitanorum *RS* 6 audiverit *Zielinski*:
 audierit *codd.* 9 possit ulla *π*: possit esse ulla *δ* 16 nemo
 semel habent *codd.*: iteravit *Naugerius*: cum nemo postulare (del.
 ageret) *Zielinski* 17 mille *Mommsen*: militum *RS*: HS duobus
 sponsionem facere *pδ*: sponsionem II milium nummum facere
Zielinski 18 recuperatores se *Zumpt*: recuperor esse *RS*: re-
 cuperatores (*om. se*) *δ* (ante vocab. recuperatores habet *p* sedego, i. e.
 se de co(h)orte), cum signis *transp.*) 19 dicit *δ* 24 iam
 saepe *R*: tam saepe *SD*: saepe iam *p*: saepe *om. gr* 25 baculo
RSD: bacillo *pδ* *Nonius*

plesset, concidit, cum illi nihilo minus iacenti latera tunderent, ut aliquando spondere se diceret. Sic ille adfectus illim tum pro mortuo sublatus perbreui postea est mortuus. Iste autem homo Venerius, adfluens omni lepore ac venustate, de bonis illius in aede Veneris argenteum Cupidinem 5 posuit. Sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum.

55 Nam quid ego de ceteris civium Romanorum suppliciis
143 singillatim potius quam generatim atque universe loquar? Carcer ille qui est a crudelissimo tyranno Dionysio factus 10 Syracusis, quae lautumiae vocantur, in istius imperio domicilium civium Romanorum fuit. Vt quisque istius animum aut oculos offenderat, in lautumias statim coniciebatur. Indignum hoc video videri omnibus, iudices, et id iam 15 priore actione, cum haec testes dicerent, intellexi. Retineri 15 enim putatis oportere iura libertatis non modo hic ubi tribuni plebis sunt, ubi ceteri magistratus, ubi forum plenum iudiciorum, ubi senatus auctoritas, ubi existimatio populi Romani et frequentia, sed ubicumque terrarum et gentium violatum ius civium Romanorum sit, statuitis id pertinere ad 20
144 communem causam libertatis et dignitatis. In externorum hominum maleficorum sceleratorumque, in praedonum hostiumque custodias tu tantum numerum civium Romanorum includere ausus es? Numquamne tibi iudici, numquam contionis, numquam huius tantae frequentiae, quae 25 nunc te animo iniquissimo infestissimoque intuetur, venit in mentem? numquam tibi populi Romani absentis dignitas, numquam species ipsa huiusce multitudinis in oculis animoque versata est? numquam te in horum conspectum rediturum, numquam in forum populi Romani venturum, 30

2 adfectus (aff. *p*) *Rp al.*: affatus *SD* 3 illim *p*: illum *RSD*:
illinc s. illic *al.* 14 indignum *p*: indignum enim *RSψ* (§ 109)
20 est *Halm* statuitis *Naugerius*, statuistis *pδ*: statis *R¹*, sciatis
R²SDψ 25 contentionis *RS* 28 ipsa *om. π*

numquam sub legum et iudiciorum potestatem casurum esse duxisti?

At quae erat ista libido crudelitatis exercendae, quae tot scelerum suscipiendorum causa? Nulla, iudices, praeter
 5 praedandi novam singularemque rationem. Nam ut illi quos a poetis accepimus, qui sinus quosdam obsedis-
 maritimos aut aliqua promunturia aut praerupta saxa tenuisse dicuntur, ut eos qui essent adpulsi navigiis interficere pos-
 sent, sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Siciliae
 10 partibus imminebat. Quaecumque navis ex Asia, quae ex Syria, quae Tyro, quae Alexandria venerat, statim certis indicibus et custodibus tenebatur; vectores omnes in lautumias coniciebantur, onera atque merces in praetoriam domum deferebantur. Versabatur in Sicilia longo inter-
 15 vallo alter non Dionysius ille nec Phalaris,—tulit enim illa quondam insula multos et crudelis tyrannos,—sed quoddam novum monstrum ex vetere illa immanitate quae in isdem locis versata esse dicitur. Non enim Charybdim tam in-
 festam neque Scyllam nautis quam istum in eodem freto
 20 fuisse arbitror; hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus et immanioribus canibus succinxerat, Cyclops alter multo importunior; hic enim totam insulam obsidebat, ille Aetnam solam et eam Siciliae partem tenuisse dicitur.

At quae causa tum subiciebatur ab ipso, iudices, huius
 25 tam nefariae crudelitatis? Eadem quae nunc in defensione commemorabitur. Quicumque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse atque a Dianio fugere dicebat. Illi ad deprecandum periculum proferebant alii purpuram Tyriam, tus alii atque odores vestemque

6 qui *secl. Heraeus* 8 intercipere *Lamb.* 11 Alexandria
SD *rell. praeter R, in quo est ex Alexandria* 17 veteri *S al. (Div.*
 § 5) 18–20 non enim . . . arbitror *del. Zielinski* 19 navibus
Quint. viii, 6. 72 in *om. RS* 21 immanioribus *Z, corr. D,*
ut Memmius: immaioribus R, in maioribus S et pr. D: maioribus pkd
 23 et *om. RS: et . . . partem abesse malit Thomas*

lintheam, gemmas alii et margaritas, vina non nulli Graeca
 venalisque Asiaticos, ut intellexeretur ex mercibus quibus
 ex locis navigarent. Non providerant eas ipsas sibi causas
 esse periculi, quibus argumentis se ad salutem uti arbitra-
 bantur. Iste enim haec eos ex piratarum societate adeptos 5
 esse dicebat; ipsos in lautumias abduci imperabat, navis
 eorum atque onera diligenter adservanda curabat. His
 institutis cum completus iam mercatorum carcer esset, tum
 illa fiebant quae L. Suetium, equitem Romanum, lectissi-
 mum virum, dicere audistis, et quae ceteros audietis. 10
 Cervices in carcere frangebantur indignissime civium Ro-
 manorum, ut iam illa vox et imploratio, 'Civis Romanus
 sum,' quae saepe multis in ultimis terris opem inter bar-
 baros et salutem tulit, ea mortem illis acerbiorum et
 supplicium maturius ferret. 15

Quid est, Verres? quid ad haec cogitas respondere?
 num mentiri me, num fingere aliquid, num augere crimen?
 num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes?
 Cedo mihi, quaeso, ex ipsius sinu litteras Syracusanorum,
 quas ipse ad arbitrium suum confectas esse arbitratur, cedo 20
 rationem carceris, quae diligentissime conficitur, quo quisque
 die datus in custodiam, quo mortuus, quo necatus sit.

148 LITTERAE SYRACVSANORVM. Videtis civis Romanos gre-
 gatim coniectos in lautumias, videtis indignissimo in loco
 coacervatam multitudinem vestrorum civium. Quaerite 25
 nunc vestigia quibus exitus eorum ex illo loco compareant.
 Nulla sunt. Omnesne mortui? Si ita posset defendere,
 tamen fides huic defensioni non haberetur. Sed scriptum
 exstat in isdem litteris quod iste homo barbarus ac
 dissolutus neque attendere umquam neque intellegere 30

4 arbitrarentur *p*

RSD: Suetium *δ edd.*

tuis *Rp*: istis tuis def. *SDψ*

quas iste ad *p*

conpareat *SD*

8 cum plenus iam *Herms*

12 illa imploratio *p*

20 quas ipse ad *SDψ*: quasise *R*:

22 quo emissus. quo mortuus *Zielinski*

9 Suetium

18 istis def.

26

potuit: ἐδικαιώθησαν, inquit, hoc est, ut Siculi loquantur, supplicio adfecti ac necati sunt.

Si qui rex, si qua civitas exterarum gentium, si qua natio 58
fecisset aliquid in civis Romanos eius modi, nonne publice 149
5 vindicaremus, nonne bello persequeremur? possemus hanc
iniuriam ignominiamque nominis Romani inultam impuni-
tamque dimittere? Quot bella maiores nostros et quanta
suscepisse arbitramini, quod cives Romani iniuria adfecti,
quod navicularii retenti, quod mercatores spoliati dice-
10 rentur? At ego iam retentos non queror, spoliatos feren-
dum puto; navibus, mancipiis, mercibus ademptis in vincla
mercatores esse coniectos et in vinclis civis Romanos
necatos esse arguo. Si haec apud Scythas dicerem, non 150
hic in tanta multitudine civium Romanorum, non apud
15 senatores, lectissimos civitatis, non in foro populi Romani
de tot et tam acerbis suppliciis civium Romanorum, tamen
animos etiam barbarorum hominum permoverem; tanta
enim huius imperi amplitudo, tanta nominis Romani digni-
tas est apud omnis nationes ut ista in nostros homines
20 crudelitas nemini concessa esse videatur. Nunc tibi ego
ullam salutem, ullum perfugium putem, cum te implicatum
severitate iudicum, circumretitum frequentia populi Romani
esse videam? Si mehercule, id quod fieri non posse in 151
tellego, ex his te laqueis exueris ac te aliqua via ac ratione
25 explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum est in
quibus te ab eodem me superiore ex loco confici et concidi
necesse est.

Cui si etiam id quod defendit velim concedere, tamen
ipsa illa falsa defensio non minus esse ei perniciosa quam
30 mea vera accusatio debeat. Quid enim defendit? Ex
Hispania fugientis se excepisse et supplicio adfecisse
dicit. Quis tibi id permisit? quo iure fecisti? quis idem

1 ἐδικαιώθησαν *RSDp: om. codd. plerique* 5 nonne *RSq: non*
pδ (iv, § 19) 7 Quot bella arbitramini *SDψ* 23 mehercules δ

- 152 fecit? qui tibi id facere licuit? Forum plenum et basilicas
istorum hominum videmus, et animo aequo videmus;
civilis enim dissensionis et seu amentiae seu fati seu
calamitatis non est iste molestus exitus, in quo reliquos
saltem civis incolumis licet conservare. Verres, ille vetus 5
proditor consulis, translator quaesturae, aversor pecuniae
publicae, tantum sibi auctoritatis in re publica suscepit ut,
quibus hominibus per senatum, per populum Romanum,
per omnis magistratus, in foro, in suffragiis, in hac urbe, in
re publica versari liceret, iis omnibus mortem acerbam 10
crudellemque proponeret si fortuna eos ad aliquam partem
153 Siciliae detulisset. Ad Cn. Pompeium, clarissimum virum
et fortissimum, permulti occiso Perperna ex illo Sertoriano
numero militum confugerunt. Quem non ille summo cum
studio salvum incolumemque servavit? cui civi supplicanti 15
non illa dextera invicta fidem porrexit et spem salutis
ostendit? Itane vero? quibus fuit portus apud eum
quem contra arma tulerant, iis apud te, cuius nullum in
re publica momentum umquam fuit, mors et cruciatus erat
59 constitutus? Vide quam commodam defensionem excogi- 20
taris! Malo mehercule id quod tu defendis his iudiciis
populoque Romano quam id quod ego insimulo probari,
malo, inquam, te isti generi hominum quam mercatoribus
et naviculariis inimicum atque infestum putari; meum
enim crimen avaritiae te nimiae coarguit, tua defensio 25
furoris cuiusdam et immanitatis et inauditae crudelitatis et
paene novae proscriptionis.
- 154 Sed non licet me isto tanto bono, iudices, uti, non licet.
Adsunt enim Puteoli toti; frequentissimi venerunt ad hoc
iudicium mercatores, homines locupletes atque honesti. qui 30

1 id *om.* *pδ*   2 et . . . videmus *om.* *RSΨ*   3 et seu *Iordan.* :
et si *RSD* : et sive *pδ*   seu fati *SDp* : sive fati *Rq*   10 omnibus
SD : hominibus *Rpq* : § 75 *supra*   15 supplicanti *SΨ* : supplici
p edd. : suplici *R*, *corr. m.* 2 supplicii   19 monumentum *codd. pler.*

partim socios suos, partim libertos, partim conlibertos spoliatos in vincla coniectos, partim in vinculis necatos, partim securi percussos esse dicunt. Hic vide quam me sis usurus aequo. Cum ego P. Granium testem produxero qui suos
 5 libertos abs te securi percussos esse dicat, qui abs te navem suam mercesque repetat, refellito, si poteris; meum testem deseram, tibi favebo, te, inquam, adiuvabo; ostendito illos cum Sertorio fuisse, ab Dianio fugientis ad Siciliam esse delatos. Nihil est quod te mallet probare; nullum enim
 10 facinus quod maiore supplicio dignum sit reperiri neque proferri potest. Reducam iterum equitem Romanum, 155 L. Flavium, si voles, quoniam priore actione,—ut patroni tui dictitant, nova quadam sapientia, ut omnes intellegunt, conscientia tua atque auctoritate meorum testium,—testem
 15 nullum interrogasti. Interrogetur Flavius, si voles, quinam fuerit T. Herennius, is quem ille argentariam Lepti fecisse dicit; qui cum amplius centum civis Romanos haberet ex conventu Syracusano qui eum non solum cognoscerent sed etiam lacrimantes ac te implorantes defenderent, tamen
 20 inspectantibus omnibus Syracusis securi percussus est. Hunc quoque testem meum refelli et illum Herennium Sertorianum fuisse abs te demonstrari et probari volo.

Quid de illa multitudine dicemus eorum qui capitibus involutis in piratarum captivorum numero producebantur,
 25 ut securi ferirentur? Quae ista nova diligentia, quam ob causam abs te excogitata? an te L. Flavi ceterorumque de T. Herennio vociferatio commovebat? an M. Anni, gravissimi atque honestissimi viri, summa auctoritas paulo diligentiore et timidiore fecerat? qui nuper pro testi-
 30 monio non advenam nescio quem nec alienum, sed eum

2 partim . . . necatos *om.* RSΨ   3 dicunt RS: dicent *p*
 5 a te (*bis*) δ   8 a Dianio δ   9 malim δ   16 T. SD*p* et corr. R
 (*etiam* l. 27: L. R*pr.*   18 Syracusano RSD: -anorum R²*p*   20
 Syracusis RSΨ: -anis *p*kδ *edd.*

civem Romanum qui omnibus in illo conventu notus, qui Syracusis natus esset, abs te securi percussus esse dixit.

157 Post hanc illorum vociferationem, post hanc communem famam atque querimoniam non mitior in supplicio, sed diligentior esse coepit; capitibus involutis civis Romanos 5 ad necem producere instituit; quos tamen idcirco necabat palam quod homines in conventu, id quod antea dixi, nimium diligenter praedonum numerum requirebant. Haec ine plebi Romanae te praetore est constituta condicio, haec negoti gerendi spes, hoc capitis vitaeque discrimen? 10 Parumne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunae, nisi etiam hae formidines ab nostris magistratibus atque in nostris provinciis impendebunt? Ad eamne rem fuit haec suburbana ac fidelis provincia, plena optimorum sociorum honestissimorumque civium, 15 quae civis Romanos omnis suis ipsa sedibus libentissime semper accepit, ut, qui usque ex ultima Syria atque Aegypto navigarent, qui apud barbaros propter togae nomen in honore aliquo fuissent, qui ex praedonum insidiis, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi 20 ferirentur, cum se iam domum venisse arbitrarentur?

61
158 Nam quid ego de P. Gavio, Consano municipe, dicam, iudices, aut qua vi vocis, qua gravitate verborum, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me non deficit; ut cetera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo, suppe- 25 tant magis laborandum est. Quod crimen eius modi est ut, cum primum ad me delatum est, usurum me illo non putarem; tametsi enim verissimum esse intellegebam, tamen credibile fore non arbitrabar. Coactus lacrimis omnium civium Romanorum qui in Sicilia negotiantur, 30 adductus Valentinorum, hominum honestissimorum, omni-

1 qui omnibus in illo *p*: quibus illo *R*: qui illo *SΨ* 14
provincia *pk*: Sicilia *RS*: provincia Sicilia *δ* 22 Consano *RS*:
Cosano *π*: Cossano *δ* 26 elaborandum *δ* .

umque Reginorum testimoniis multorumque equitum Romanorum qui casu tum Messanae fuerunt, dedi tantum priore actione testium res ut nemini dubia esse possit. Quid nunc agam? Cum iam tot horas de uno genere ac
 5 de istius nefaria crudelitate dicam, cum prope omnem vim verborum eius modi, quae scelere istius digna sint, aliis in rebus consumpserim, neque hoc providerim, ut varietate criminum vos attentos tenerem, quem ad modum de tanta re dicam? Opinor, unus modus atque una ratio
 10 est; rem in medio ponam; quae tantum habet ipsa gravitatis ut neque mea, quae nulla est, neque cuiusquam ad inflammandos vestros animos eloquentia requiratur.

Gavius hic quem dico, Consanus, cum in illo numero
 15 civium Romanorum ab isto in vincla coniectus esset et nescio qua ratione clam e lautumiis profugisset Messanamque venisset, qui tam prope iam Italiam et moenia Reginorum, civium Romanorum, videret et ex illo metu mortis ac tenebris quasi luce libertatis et odore aliquo legum recreatus revixisset, loqui Messanae et queri coepit
 20 se civem Romanum in vincla coniectum, sibi recta iter esse Romam, Verri se praesto advenienti futurum. Non intellegebat miser nihil interesse utrum haec Messanae an apud istum in praetorio loqueretur; nam, ut antea vos docui, hanc sibi iste urbem delegerat quam haberet adiutricem
 25 scelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium consciam. Itaque ad magistratum Mamertinum statim deducitur Gavius, eoque ipso die casu Messanam Verres venit. Res ad eum defertur, esse civem Romanum qui se Syracusis in lautumiis fuisse quereretur; quem iam ingredientem
 30 in navem et Verri nimis atrociter minitantem ab se retra-

3 possit *RS* *pqδ*: posset *edd.*

8 attentos *S* *rell.*: adtentos *R*

11 cuiuspian *p*

13 dico cosanus *S* *p*: dicosanus *R*

15 e *om.* *π*

17 civ. Rom. *om.* *δ* (*et l. 20*)

23 ipsum *δ*

27 gravius *R*, *et*

pr. S

30 ab se *Halm*: ad se *RS*: a se *pδ*

ctum esse et adservatum, ut ipse in eum statueret quod
 161 videretur. Agit hominibus gratias et eorum benivolentiam
 erga se diligentiamque conlaudat. Ipse inflammatus scelere
 et furore in forum venit; ardebant oculi, toto ex ore cru-
 delitas eminebat. Expectabant omnes quo tandem pro- 5
 gressurus aut quidnam acturus esset, cum repente hominem
 proripi atque in foro medio nudari ac deligari et virgas
 expediri iubet. Clamabat ille miser se civem esse Ro-
 manum, municipem Consanum; meruisse cum L. Raecio,
 splendidissimo equite Romano, qui Panhormi negotiaretur, 10
 ex quo haec Verres scire posset. Tum iste, se comperisse
 eum speculandi causa in Siciliam a ducibus fugitivorum
 esse missum; cuius rei neque index neque vestigium ali-
 quod neque suspicio cuiquam esset ulla; deinde iubet
 162 undique hominem vehementissime verberari. Caedebatur 15
 virgis in medio foro Messanae civis Romanus, iudices, cum
 interea nullus gemitus, nulla vox alia illius miseri inter
 dolorem crepitumque plagarum audiebatur nisi haec, 'Civis
 Romanus sum.' Hac se commemoratione civitatis omnia
 verbera depulsurum cruciatumque a corpore deiecturum 20
 arbitrabatur; is non modo hoc non perfecit, ut virgarum
 vim deprecaretur, sed cum imploraret saepius usurparetque
 nomen civitatis, crux,—crux, inquam,—infelici et aerum-
 noso, qui numquam istam pestem viderat, comparabatur.
 63 O nomen dulce libertatis! o ius eximium nostrae civi- 25
 163 tatis! o lex Porcia legesque Semproniae! o graviter desi-
 derata et aliquando reddita plebi Romanae tribunicia
 potestas! Hucine tandem haec omnia reciderunt ut civis
 Romanus in provincia populi Romani, in oppido foedera-
 torum, ab eo qui beneficio populi Romani fascis et securis 30

5 homines SΨ (§ 152 *supra*) 9 Cosanum RSp Raecio
Halm: Recio R. Retio SD: Pretio pδ 11 comperisse ait δ
 12 ab δ 18 Civis Rom. sum. *Ab his verbis usque ad verba non ad*
cos § 171 deficient codd. RSΨ 19 se om. Gell. x. 3, 12 21 at
non Eberh. 24 pestem πk: potestatem δ: del. Sedlmayer (cf. in
Cat. i, § 2) providerat K. Busche 28 haec Gell.: om. πk

haberet deligatus in foro virgis caederetur? Quid? cum ignes ardentesque laminae ceterique cruciatus admovebantur, si te illius acerba imploratio et vox miserabilis non inhibebat, ne civium quidem Romanorum qui tum aderant
 5 fletu et gemitu maximo commovebare? In crucem tu agere ausus es quemquam qui se civem Romanum esse diceret? Nolui tam vehementer agere hoc prima actione, iudices, nolui; vidistis enim ut animi multitudinis in istum dolore et odio et communis periculi metu concitarentur.
 10 Statui egomet mihi tum modum et orationi meae et C. Numitorio, equiti Romano, primo homini, testi meo; et Glabrimonem id quod sapientissime fecit facere laetatus sum, ut repente consilium in medio testimonio dimitteret. Etenim verebatur ne populus Romanus ab isto eas poenas
 15 vi repetisse videretur, quas veritus esset ne iste legibus ac vestro iudicio non esset persoluturus. Nunc quoniam iam 16.4 exploratum est omnibus quo loco causa tua sit et quid de te futurum sit, sic tecum agam. Gavius istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in lautumias Syracusis a te esse coniectum, neque id solum ex
 20 litteris ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliqui in litteris Gavius, hoc fingere et eligere nomen, ut hunc illum esse possim dicere, sed ad arbitrium tuum testis dabo qui istum ipsum Syracusis abs te in lautumias
 25 coniectum esse dicant. Producam etiam Consanos municipales illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gavius quem tu in crucem egisti civem Romanum et municipem Consanum, non speculatorem fugitivorum fuisse.

2 ardentesque *codd.*: candentesque *Iord.*, *tamquam e q* 4
 inhibebat *r al.*: iniebat *b s. l.* *p*: leniebat *Gell.* 5 fletu gemituque
Gell. 10 et orationi meae *πk*: orat. meae (*om.* et) *δ edd.*: *del.*
Eberh., *Nohl* 12 M'. Glabr. *Mueller* 13 consilio et testem
codd.: *corr. Hotom.* 16 iam *p*: *om.* *qrk* 22 aliq *p*: aliqui
qr: aliquis *edd.* 27 tu *om.* *qrk* 28 et *p**k*: *om.* *qr*

64 Cum haec omnia quae polliceor cumulate tuis proximis
 165 plana fecero, tum istuc ipsum tenebo quod abs te mihi
 datur; eo contentum esse me dicam. Quid enim nuper
 tu ipse, cum populi Romani clamore atque impetu pertur-
 batus exsiluisti, quid, inquam, elocutus es? Illum, quod 5
 moram supplicio quaereret, ideo clamitasse se esse civem
 Romanum, sed speculatorem fuisse. Iam mei testes veri
 sunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. et P.
 Cottii, nobilissimi homines ex agro Tauromenitano, quid
 Q. Luceius, qui argentariam Regi maximam fecit, quid 10
 ceteri? Adhuc enim testes ex eo genere a me sunt dati,
 non qui novisse Gavium, sed se vidisse dicerent, cum is,
 qui se civem Romanum esse clamaret, in crucem ageretur.
 Hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris, illum clami-
 tasse se civem esse Romanum; apud te nomen civitatis ne 15
 tantum quidem valuisse ut dubitationem aliquam [crucis],
 ut crudelissimi taeterrimique supplicii aliquam parvam
 166 moram saltem posset adferre. Hoc teneo, hic haereo,
 iudices, hoc sum contentus uno, omitto ac neglego cetera;
 sua confessione induatur ac iuguletur necesse est. Qui 20
 esset ignorabas, speculatorem esse suspicabare; non quaero
 qua suspicione, tua te accuso oratione: civem Romanum
 se esse dicebat. Si tu apud Persas aut in extrema India
 deprensus, Verres, ad supplicium ducerere, quid aliud
 clamitares nisi te civem esse Romanum? et si tibi ignoto 25
 apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis
 atque ultimis gentibus positos, nobile et illustre apud omnis
 nomen civitatis tuae profuisset, ille, quisquis erat, quem tu
 in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum civem se

1 cumulatius et prolixius *K. Busche* tuis proximis *p. rell.*: testibus
 productis *Lamb., Nohl* (i, § 13) 3 esse me π : me esse δ *edd.*
 5 elocutus πk : locutus δ *edd.* 15 Romanum esse *q. Zül. p. 198*
 16 crucis πk *e* crudelissimi ortum, ut videtur; *secl. aut om. edd. rec.*:
 dilationem aliquam crucis *Victorius* 17 ut *om. \delta* 18 possit π
 23 se *om. \pi k* 24 depnsus *p*: deprensus *qrk*: deprehensus *vulg.*

Romanum esse diceret, apud te praetorem si non effugium
 ne moram quidem mortis mentione atque usurpatione civi-
 tatis adsequi potuit? Homines tenues, obscuro loco nati, 65
 navigant, adeunt ad ea loca quae numquam antea viderunt, 167
 5 ubi neque noti esse iis quo venerunt, neque semper cum
 cognitoribus esse possunt. Hac una tamen fiducia civitatis
 non modo apud nostros magistratus, qui et legum et existi-
 mationis periculo continentur, neque apud civis solum
 Romanos, qui et sermonis et iuris et multarum rerum
 10 societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed, quo-
 cumque venerint, hanc sibi rem praesidio sperant futuram.
 Tolle hanc spem, tolle hoc praesidium civibus Romanis, 168
 constitue nihil esse opis in hac voce, 'Civis Romanus sum,'
 posse impune praetorem aut alium quempiam supplicium
 15 quod velit in eum constituere qui se civem Romanum esse
 dicat, quod qui sit ignoret: iam omnis provincias, iam
 omnia regna, iam omnis liberas civitates, iam omnem
 orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime
 patuit, civibus Romanis ista defensione praecluseris. Quid?
 20 si L. Raecium, equitem Romanum, qui tum erat in Sicilia,
 nominabat, etiamne id magnum fuit, Panhormum litteras
 mittere? Adservasses hominem custodiis Mamertinorum
 tuorum, vinctum clausum habuisses, dum Panhormo Rae-
 cius veniret; cognosceret hominem, aliquid de summo
 25 supplicio remitteres; si ignoraret, tum, si ita tibi videretur,
 hoc iuris in omnis constitueres, ut, qui neque tibi notus
 esset neque cognitorem locupletem daret, quamvis civis
 Romanus esset, in crucem tolleretur.

1 praet. populi Romani *Eberh.* (v, §§ 28, 136) 4 ante πk (iv, §§ 104, 132; v, §§ 20, 167): antea adierant neque *Gell.* i. 7, 2
 semper *om.* πk 9 rerum *om.* $\rho r k$ 11 futuram $\rho r k$ (futurum
Gell. l. c.): esse futuram q 14 quempiam πk : quemlibet δ *vulg.*
 16 qui sit *Halm*: quis δ : eum quis πk : eum qui sit *Richt.*, *Eberh.*
 19 ista ρk : hac $q r$ 20 Raecium *Halm* (§ 161 *supra*): Recium,
 Pretium *codd.* erat *om.* δ : in Sicilia erat q

66 Sed quid ego plura de Gavio? quasi tu Gavio tum fueris
 169 infestus ac non nomini generi iuri civium hostis. Non
 illi, inquam, homini sed causae communi libertatis inimi-
 cus fuisti. Quid enim attinuit, cum Mamertini more
 atque instituto suo crucem fixissent post urbem in via 5
 Pompeia, te iubere in ea parte figere quae ad fretum spe-
 ctaret, et hoc addere,—quod negare nullo modo potes, quod
 omnibus audientibus dixisti palam,—te idcirco illum locum
 deligere, ut ille, quoniam se civem Romanum esse diceret,
 ex cruce Italiam cernere ac domum suam prospicere posset? 10
 Itaque illa crux sola, iudices, post conditam Messanam illo
 in loco fixa est. Italiae conspectus ad eam rem ab isto
 delectus est, ut ille in dolore cruciatuque moriens per-
 angusto fretu divisa servitutis ac libertatis iura cognosceret,
 Italia autem alumnum suum servitutis extremo summoque 15
 170 supplicio adfixum videret. Facinus est vincere civem Ro-
 manum, scelus verberare, prope parricidium necare: quid
 dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria
 res appellari nullo modo potest. Non fuit his omnibus iste
 contentus; ‘spectet,’ inquit, ‘patriam; in conspectu legum 20
 libertatisque moriatur.’ Non tu hoc loco Gavium, non
 unum hominem nescio quem, sed communem libertatis et
 civitatis causam in illum cruciatum et crucem egisti. Iam
 vero videte hominis audaciam! Nonne eum graviter tulisse
 arbitramini quod illam civibus Romanis crucem non posset 25
 in foro, non in comitio, non in rostris defigere? Quod
 enim his locis in provincia sua celebritate simillimum,
 regione proximum potuit, elegit; monumentum sceleris
 audaciaeque suae voluit esse in conspectu Italiae, vesti-
 bulo Siciliae, praetervectione omnium qui ultro citroque 30
 navigarent.

4 more *Naugerius*: nomine *codd.*
 freto *codd.*

14 fretu *Gell.* xiii. 21, 15:
 16 adfixum *Naugerius*: defixum πk : fixum *Nonius*:
 ea fixum δ 22 sed *Severianus*, *Rhett. Lat. Min. p.* 367: c. r. sed
prk: civem Romanum sed *cdd.* 28 eligi πk

Si haec non ad civis Romanos, non ad aliquos amicos
 nostrae civitatis, non ad eos qui populi Romani nomen
 audissent, denique si non ad homines verum ad bestias,
 aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima
 5 solitudine ad saxa et ad scopulos haec conqueri ac deplo-
 rare vellem, tamen omnia muta atque inanima tanta et
 tam indigna rerum acerbitate commoverentur. Nunc vero
 cum loquar apud senatores populi Romani, legum et iudi-
 ciorum et iuris auctores, timere non debeo ne non unus
 10 iste civis Romanus illa cruce dignus, ceteri omnes simili
 periculo indignissimi iudicentur. Paulo ante, iudices, 172
 lacrimas in morte misera atque indigna nauarchorum non
 tenebamus, et recte ac merito sociorum innocentium
 miseria commovebamur: quid nunc in nostro sanguine
 15 tandem facere debemus? Nam civium Romanorum
 omnium sanguis coniunctus existimandus est, quoniam et
 salutis omnium ratio et veritas postulat. Omnes hoc loco
 cives Romani, et qui adsunt et qui ubique sunt, vestram
 severitatem desiderant, vestram fidem implorant, vestrum
 20 auxilium requirunt; omnia sua iura commoda auxilia,
 totam denique libertatem in vestris sententiis versari arbi-
 trantur. A me tametsi satis habent, tamen, si res aliter 173
 acciderit, plus habebunt fortasse quam postulant. Nam si
 qua vis istum de vestra severitate eripuerit, id quod neque
 25 metuo, iudices, neque ullo modo fieri posse video,—sed si
 in hoc me ratio fefellerit, Siculi causam suam perisse que-
 rentur et mecum pariter moleste ferent, populus quidem
 Romanus brevi, quoniam mihi potestatem apud se agendi
 dedit, ius suum me agente suis suffragiis ante Kalendas
 30 Februarias recuperabit. Ac si de mea gloria atque ampli-
 tudine quaeritis, iudices, non est alienum meis rationibus

6 inanima *Naugerius*: inanimata *RSΨ*: inanimalia *pk* 8 et
om. δ 9 et iuris *RS*: et *om.* *pk* 18 vestram sever. desid.
pk: *om.* *RSΨ*

istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi Romani iudicium reservari. Splendida est illa causa, probabilis mihi et facilis, populo grata atque iucunda; denique si videor hic, id quod ego non quaesivi, de uno isto voluisse crescere, isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit.

68 Sed mehercule vestra rei publicae causa, iudices, nolo in hoc delecto consilio tantum flagiti esse commissum, nolo eos iudices quos ego probarim atque delegerim sic in hac urbe notatos isto absoluto ambulare ut non cera 10
174 sed caeno obliti esse videantur. Quam ob rem te quoque, Hortensi, si qui monendi locus ex hoc loco est, moneo videas etiam atque etiam et consideres quid agas, quo progrediare, quem hominem et qua ratione defendas. Neque de illo tibi quicquam praefinio quo minus ingenio 15
mecum atque omni dicendi facultate contendas; cetera si qua putas te occultius extra iudicium quae ad iudicium pertineant facere posse, si quid artificio consilio potentia gratia, copiis istius moliri cogitas, magno opere censeo desistas, et illa quae temptata iam et coepta sunt ab isto, 20
a me autem pervestigata et cognita, moneo ut exstinguas et longius progredi ne sinas. Magno tuo periculo pecca-
175 bitur in hoc iudicio, maiore quam putas. Quod enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus designatum consulem cogites, mihi crede, ornamenta ista 25
et beneficia populi Romani non minore negotio retinentur quam comparantur. Tulit haec civitas quoad potuit, quoad necesse fuit, regiam istam vestram dominationem in iudiciis et in omni re publica, tulit; sed quo die populo Romano tribuni plebi restituti sunt, omnia ista vobis, si forte non- 30
dum intellegitis, adempta atque crepta sunt. Omnium

8 flagitii *RSDVp*: flagitium δ 10 isto absoluto *del. J. J. Hart-*
man 19 magno opere *Rpq*: magnopere *S* 25 ista orna-
menta *pq* 30 plebi *RS*: *PL. p*: plebis δ non intell. π

nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unum quem-
que nostrum, qua fide ego accusem, qua religione hi iudi-
cent, qua tu ratione defendas. De omnibus nobis, si qui 176
tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita existi-
5 matio quam antea contemnere solebatis, sed vehemens ac
liberum populi Romani iudicium consequetur. Nulla tibi, (176)
Quinte, cum isto cognatio, nulla necessitudo; quibus excu-
sationibus antea nimium in aliquo iudicio studium tuum
defendere solebas, earum habere in hoc homine nullam
10 potes. Quae iste in provincia palam dictitabat, cum ea
quae faciebat tua se fiducia facere dicebat, ea ne vera
putentur tibi maxime est providendum. Ego mei rationem
iam officii confido esse omnibus iniquissimis meis persolutam;
nam istum paucis horis primae actionis omnium
15 mortalium sententiis condemnavi. Reliquum iudicium
iam non de mea fide, quae perspecta est, nec de istius
vita, quae damnata est, sed de iudicibus et, vere ut dicam,
de te futurum est.

At quo tempore futurum est?—nam id maxime provi-
20 dendum est; etenim cum omnibus in rebus, tum in re
publica permagni momenti est ratio atque inclinatio tem-
porum. Nempe eo, cum populus Romanus aliud genus
hominum atque alium ordinem ad res iudicandas requirit,
nempe lege de iudiciis iudicibusque novis promulgata;
25 quam non is promulgavit quo nomine proscriptam videtis,
sed hic reus,—hic, inquam, sua spe atque opinione quam
de vobis habet legem illam scribendam promulgandamque
curavit. Itaque cum primo agere coepimus, lex non erat 178
promulgata; cum iste vestra severitate permotus multa
30 signa dederat quam ob rem responsurus non videretur,
mentio de lege nulla fiebat; posteaquam iste recreari et
confirmari visus est, lex statim promulgata est. Cui legi

8 alio quodam iud. *Kays.* 10 potes *S*: potest *R* 13 meis
abesse malit J. J. Hartman; sed cf. ii, § 167 14 primae act.
del. Hartman 24 nempe *del. Kays.* novis *om. π* 25 quo
RSψ: cuius *δ*: *om. ϕ*

cum vestra dignitas vehementer adversetur, istius spes falsa
 et insignis impudentia maxime suffragatur. Hic si quid
 erit commissum a quoquam vestrum quod reprendatur, aut
 populus Romanus iudicabit de eo homine quem iam ante
 iudiciis indignum putarit, aut ei qui propter offensionem 5
 iudiciorum de veteribus iudicibus lege nova novi iudices
 70 erunt constituti. Mihi porro, ut ego non dicam, quis
 179 omnium mortalium non intellegit quam longe progredi sit
 necesse? Potero silere, Hortensi, potero dissimulare, cum
 tantum res publica vulnus acceperit ut expilatae provinciae, 10
 vexati socii, di immortales spoliati, cives Romani cruciati
 et necati impune me actore esse videantur? potero ego
 hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere aut tacitus
 sustinere? Non agitanda res erit, non in medium pro-
 ferenda, non populi Romani fides imploranda, non omnes 15
 qui tanto se scelere obstrinxerunt ut aut fidem suam cor-
 rumpi paterentur aut iudicium corrumperent in discrimen
 aut iudicium vocandi?

180 Quaeret aliquis fortasse, 'Tantumne igitur laborem, tantas
 inimicitias tot hominum suscepturus es?' Non studio qui- 20
 dem hercule ullo neque voluntate; sed non idem licet mihi
 quod iis qui nobili genere nati sunt, quibus omnia populi
 Romani beneficia dormientibus deferuntur; longe alia mihi
 lege in hac civitate et condicione vivendum est. Venit mihi
 in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi et vigilan- 25
 tissimi; qui cum se virtute non genere populo Romano
 commendari putaret, cum ipse sui generis initium ac no-
 minis ab se gigni et propagari vellet, hominum potentissi-
 morum suscepit inimicitias, et maximis laboribus suis usque

3 reprendatur *R*: reprehendatur *Sψp*   4 eo *Rp*: eodem *S al.*
 5 putarit *Halm*: putavit *SDpδ*: putaret *R* (§ 187 *infra*)   aut et hi
RSψ   6 de veteribus iudicibus iudiciis *δ*) *del. Kays.*   10
 expilatae provinciae *pδ*: -a -a (evexati *R*, *RSD*)   12 ego hoc
RSDq: hoc ego *pδ* (iii, § 4)   13 aut diutius tacitus *pδ*   18
 ac *δ*   19 tantum tibi lab. *Sψ*   20 es *om. π*   29 suis
 usque *SDψ*: suisque *R*: usque *pδ*

ad summam senectutem summa cum gloria vixit. Postea 181
 Q. Pompeius, humili atque obscuro loco natus, nonne
 plurimis inimiciis maximisque suis periculis ac laboribus
 amplissimos honores est adeptus? Modo C. Fimbriam,
 5 C. Marium, C. Caelium vidimus non mediocribus inimi-
 citiis ac laboribus contendere ut ad istos honores perveni-
 rent ad quos vos per ludum et per negligentiam pervenistis.
 Haec eadem est nostrae rationis regio et via, horum nos
 hominum sectam atque instituta persequimur. Videmus 71
 10 quanta sit in invidia quantoque in odio apud quosdam
 nobilis homines novorum hominum virtus et industria; si
 tantulum oculos deiecerimus, praesto esse insidias; si ullum
 locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum
 statim vulnus esse; semper nobis vigilandum, semper
 15 laborandum videmus. Inimicitiae sunt, subeantur; labor, 182
 suscipiatur; etenim tacitae magis et occultae inimicitiae
 timendae sunt quam indictae atque apertae. Hominum
 nobilium non fere quisquam nostrae industriae favet; nullis
 nostris officiis benivolentiam illorum adlicere possumus;
 20 quasi natura et genere diiuncti sint, ita dissident a nobis
 animo ac voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae
 periculi, quorum animos iam ante habueris inimicos et
 invidos quam ulla inimicitias susceperis?

Quam ob rem mihi, iudices, optatum illud est, in hoc 183
 25 reo finem accusandi facere, cum et populo Romano satis
 factum et receptum officium Siculis, necessariis meis, erit
 persolutum; deliberatum autem est, si res opinionem meam
 quam de vobis habeo fefellerit, non modo eos persequi ad
 quos maxime culpa corrupti iudici, sed etiam illos ad quos

1 senect. summa *om.* RSD   5 C. ante Marium *om.* RSΨ   7
 per (*ante negleg.*) *om.* π   9 videamus RSΨ   10 in (*ante invidia*)
om. codd. pler.   12 tantum oculum RSΨ   15 labores susci-
 piantur pδ   21 ac Rp: et SΨ   24 mihi iud. optatum illud est
 RSD: optandum mihi iud. illud est (iud. *om.* q p q k: iud. optandum
 est illud δ

conscientiae contagio pertinebit. Proinde si qui sunt qui in hoc reo aut potentes aut audaces aut artifices ad corrumpendum iudicium velint esse, ita sint parati ut disceptante populo Romano mecum sibi rem videant futuram; et si me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, satis 5 vehementem, satis perseverantem, satis vigilantem esse cognorunt, existiment in iis hominibus quorum ego inimicitias populi Romani salutis causa suscepero multo graviores atque acriores futurum.

72 Nunc te, Iuppiter Optime Maxime, cuius iste donum 10
184 regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum atque promissum, per nefarium scelus de manibus regiis extorsit, cuiusque sanctissimum et pulcherrimum simulacrum Syracusis sustulit; teque, 15 Iuno Regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorum, Melitae et Sami, sanctissima et antiquissima, simili scelere idem iste omnibus donis ornamentisque nudavit; teque, Minerva, quam item duobus in clarissimis et religiosissimis templis expilavit, Athenis, cum auri grande 20 pondus, Syracusis, cum omnia praeter tectum et parietes 185 abstulit: teque, Latona et Apollo et Diana, quorum iste Deli non fanum, sed, ut hominum opinio et religio fert, sedem antiquam divinumque domicilium nocturno latrocinio atque impetu compilavit; etiam te, Apollo, quem 25 iste Chio sustulit; teque etiam atque etiam, Diana, quam Pergae spoliavit, cuius simulacrum sanctissimum Segestae, bis apud Segestanos consecratum, semel ipsorum religione, iterum P. Africani victoria, tollendum asportandumque curavit; teque, Mercuri, quem Verres in domo et in pri- 30 vata aliqua palaestra posuit, P. Africanus in urbe sociorum

14 manibus regis *qλ* i.e. *cod. Lamb.*: manibus regibus *R*: magnis regibus *SDΨ*: regis regiis *δ* manibus *pk*^s 10 item *R*: iste i.s.l. item *S*: item iste *DΨ*: iste *ρδ* 30 in villa *pk* 31 aliqua *pk*: aliqua *R*: altaque *SD* posuit *ρδ*: *om. RSD*

et in gymnasio Tyndaritanorum iuventutis illorum custodem
 ac praesidem voluit esse; teque, Hercules, quem iste 186
 Agrigenti nocte intempesta servorum instructa et compa-
 rata manu convellere suis sedibus atque auferre conatus
 5 est; teque, sanctissima mater Idaea, quam apud Enguinis
 augustissimo et religiosissimo in templo sic spoliata reli-
 quit ut nunc nomen modo Africani et vestigia violatae
 religionis maneant, monumenta victoriae fanique ornamenta
 non exsint; vosque, omnium rerum forensium, consiliorum
 10 maximorum, legum iudiciorumque arbitri et testes celebra-
 rimo in loco populi Romani locati, Castor et Pollux, quo-
 rum e templo quaestum iste sibi et praedam improbissimam
 comparavit; omnesque di qui vehiculis tensorum sollemnis
 coetus ludorum invisitis, quorum iter iste ad suum quaestum,
 15 non ad religionum dignitatem faciendum exigendumque
 curavit; teque, Ceres et Libera, quarum sacra, sicut opi- 187
 niones hominum ac religiones ferunt, longe maximis atque
 occultissimis caerimoniis continentur, a quibus initia vitae
 atque victus, morum, legum, mansuetudinis, humanitatis
 20 hominibus et civitatibus data ac dispartita esse dicuntur,
 quarum sacra populus Romanus a Graecis adscita et ac-
 cepta tanta religione et publice et privatim tuetur, non ut
 ab illis huc adlata, sed ut ceteris hinc tradita esse videantur,
 quae ab isto uno sic polluta ac violata sunt ut simulacrum
 25 Cereris unum, quod a viro non modo tangi sed ne aspici
 quidem fas fuit, e sacrario Catina convellendum auferen-
 dumque curarit, alterum autem Henna ex sua sede ac
 domo sustulerit, quod erat tale ut homines, cum viderent,
 aut ipsam videre se Cererem aut effigiem Cereris non

4 convellere suis *RSΨ*: conv. ex suis *pδ* (c suis *Zumpt*): ex tuis
Madv. 6 in *p*: om. *RSΨ* 10 legum *pδ*: reliquum *RSΨ*
 12 sibi iste *p* improbissimam *SDΨ*: improvisissimam *R*: maxi-
 mam improbissime *pδ* (fort. improbissime maximam) 14 invisitis
pk: inutilis *R*: initis *SDΨ* 15 non *Sp*: om. *R* 24 isto uno *Rp*:
 uno isto *SDΨ* 26 Catinae *δ* 27 curarit *scripsi* (§ 178 *supra*):
 curavit *RSΨ*: curaverit *p* *edd.*

humana manu factam, sed de caelo lapsam arbitrarentur,
 188 —vos etiam atque etiam imploro et appello, sanctissimæ
 deæ, quæ illos Hennensis lacus lucosque incolitis, cun-
 ctæque Siciliae, quæ mihi defendenda tradita est, præsi-
 detis, a quibus inventis frugibus et in orbem terrarum 5
 distributis omnes gentes ac nationes vestri religione nu-
 minis continentur; ceteros item deos deasque omnis
 imploro et obtestor, quorum templis et religionibus iste
 nefario quodam furore et audacia instinctus bellum sacri-
 legum semper impiumque habuit indictum, ut, si in hoc 10
 reo atque in hac causa omnia mea consilia ad salutem
 sociorum, dignitatem rei publicæ, fidem meam specta-
 verunt, si nullam ad rem nisi ad officium et virtutem omnes
 meæ curæ vigiliæ cogitationesque elaborarunt, quæ mea
 mens in suscipienda causa fuit, fides in agenda, eadem 15
 189 vestra sit in iudicanda; deinde uti C. Verrem, si eius
 omnia sunt inaudita et singularia facinora sceleris, au-
 daciæ, perfidiæ, libidinis, avaritiæ, crudelitatis, dignus
 exitus eius modi vita atque factis vestro iudicio conse-
 quatur, utique res publica meaue fides una hac accusa- 20
 tione mea contenta sit, mihiue posthac bonos potius
 defendere liceat quam improbos accusare necesse sit.

5 fructibus *RSΨ*   6 si omnes *RS*   nominis *RS*   12 rei
 pub. *RSΨp*: populi Romani *qδ*   13 virtutem *RSΨ*: veritatem
pδ (§ 130 *supra*)   14 elaborarunt *K vulg.*: -abunt *RSD*:
 laborarunt *p*: -abunt *δ* (v, §§ 126, 158)   20 utique *Madvig*: ut
 hi qui *R*: utque *pδ*. *In SDΨ est* ut hi quibus res p. placet servanda
 eorumque fides   21 sint?   mihiue posthac *SDp*: mihi quæ
 potest hac *R*   22 defendere liceat *p vulg.*: dereliceat *R*: laudare
 liceat *SDΨ*

OXFORD CLASSICAL TEXTS

GREEK

AESCHYLUS. G. G. A. Murray

ANTONINUS. J. H. Leopold

APOLLONIUS RHODIUS. R. C. Seaton

ARISTOPHANES. F. W. Hall, W. M. Geldart

I. *Ach., Eq., Nubes, Vesp., Pax, Aves.* Second edition

II. *Lys., Thesm., Ran., Eccl., Plutus, Fragmenta.* Sec. ed.

ARISTOTLE. I. Bywater, F. G. Kenyon

De Arte Poetica. Second edition

De Caelo

Ethica

Atheniensium Respublica

Categoriae

Physica

BUCOLICI GRAECI. U. v. Wilamowitz-Moellendorff

DEMOSTHENES

I. *Orationes* I-XIX. S. H. Butcher

II. i. *Orationes* XX-XXVI. S. H. Butcher

II. ii. *Orationes* XXVII-XL. W. Rennie

III. *Or.* XLI-LXI; *Proemia; Epistulae.* W. Rennie

EURIPIDES. G. G. A. Murray

I. *Cyc., Alc., Med., Heracl., Hip., Andr., Hec.*

II. *Suppl., Herc., Ion, Tro., El., I.T.* Third ed.

III. *Hel., Phoen., Or., Bacch., Iph. Aul., Rhesus*

HELLENICA OXYRHYNCHIA *cum Theopompi et*

Cratippi fragmentis. B. P. Grenfell, A. S. Hunt

HERODOTUS. K. Hude. Second edition

I (Books I-IV), II (Books V-IX)

HOMER

I-II. *Iliad.* D. B. Monro, T. W. Allen

Books I-XII. Second edition

Books XIII-XXIV. Third edition

III-IV. *Odyssey.* T. W. Allen

Books I-XII. Second edition

Books XIII-XXIV. Second edition

V. *Hymns, &c.* T. W. Allen

HYPERIDES. F. G. Kenyon

LONGINUS. A. O. Prickard. Second edition

GREEK (*cont.*)

LYSIAS. K. Hude

PINDAR. C. M. Bowra. Second edition

PLATO. J. Burnet

I. *Euth.*, *Apol.*, *Crit.*, *Ph.*; *Crat. Tht.*, *Soph.*, *Polit.* Ed. 2

II. *Par.*, *Phil.*, *Symp.*, *Phdr.*; *Alc. I, II*, *Hipp.*, *Am.* Ed. 2

III. *Thg.*, *Chrm.*, *Laches*, *Lysis*, *Euthd.*, *Prot.*, *Gorg.*,
Meno, *Hp. Ma. et Min.*, *Io*, *Mnx.*

IV. *Clitopho*, *Respublica*, *Timaeus*, *Critias*
Respublica separately.

V. *Minos*, *Leges*; *Ep.*, *Epp.*, *Def.*, *Spuria*

SOPHOCLES, *Fabulae*. A. C. Pearson

THEOPHRASTUS, *Characteres*. H. Diels

THUCYDIDES. H. Stuart Jones and J. E. Powell

Books I-IV

Books V-VIII

XENOPHON. E. C. Marchant

I-V

I. *Historia Graeca*, Ed. 2

II. *Libri Socratici* and III. *Anabasis*

IV. *Institutio Cyri* and V. *Opuscula*

LATIN

ASCONIUS. A. C. Clark

CAESAR, *COMMENTARII*. R. L. A. Du Pontet

I. *Bellum Gallicum*

II. *Bellum Civile*

CATULLUS. R. Ellis

CICERO

EPISTULAE. L. C. Purser

I. *ad Fam.*

II. *ad Att.*, *Pars i* (1-8), *Pars ii* (9-16)

III. *ad Q. F.*, *ad M. Brut.*, *Fragm.*

ORATIONES. A. C. Clark and W. Peterson

I. *Rosc. Am.*, *I. Pomp.*, *Clu.*, *Cat.*, *Mur.*, *Cael.* Clark

II. *Pro Milone*, *Caesarianae*, *Philippicae*. Clark. Ed. 2

III. *Verrinae*. Peterson. Second edition

IV. *Quinct.*, *Rosc. Com.*, *Caec.*, *Leg. Agr.*, *Rab. Perduell.*,
Flacc., *Pis.*, *Rab. Post.* Clark

V. *Post Reditum*, *De Domo*, *Har. Resp.*, *Sest.*, *Vat.*, *Prov.*
Cons., *Balb.* Peterson

VI. *Tull.*, *Font.*, *Sull.*, *Arch.*, *Planc.*, *Scaur.* Clark

108107513041

CICERO (*cont.*)

RHETORICA. A. S. Wilkins

I. *De Oratore*

II. *Brutus*

HORACE. I.

ISIDORI ET

LIVY. R. S.

Books I-V

Books VI-VI

Books XXI

Books XXV

LUCRETIUS

MARTIAL.

NEPOS. E.

OVID, *Tristia*

PERSIUS and

PLAUTUS.

I. *Amphitruo*

II. *Miles*

PROPERTIUS

STATIUS

Silvae. J. S.

Thebais and

TACITUS

Annales. C.

Historiae. C.

Opera Minora

TERENCE.

TIBULLUS.

VIRGIL. *Sine*

APPENDIX

Cicero, Marcus Tullius
Orationes.
v. 3

PA 6279
A2 1909

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

OXFORD

Amen House

Warwick Square

London, E.C. 4

